r

Ediţie îngrijită de
I. OPRIŞAN
Repere istorico-literare
alcătuite de
ANA MARIA SIRETEANU
Şi
I. OPRIŞAN

Coperta seriei: Constantin Guluţă-

ION MARIN SADOVEANU

SFÎRŞIT DE VEAC ÎN BUCUREŞTI

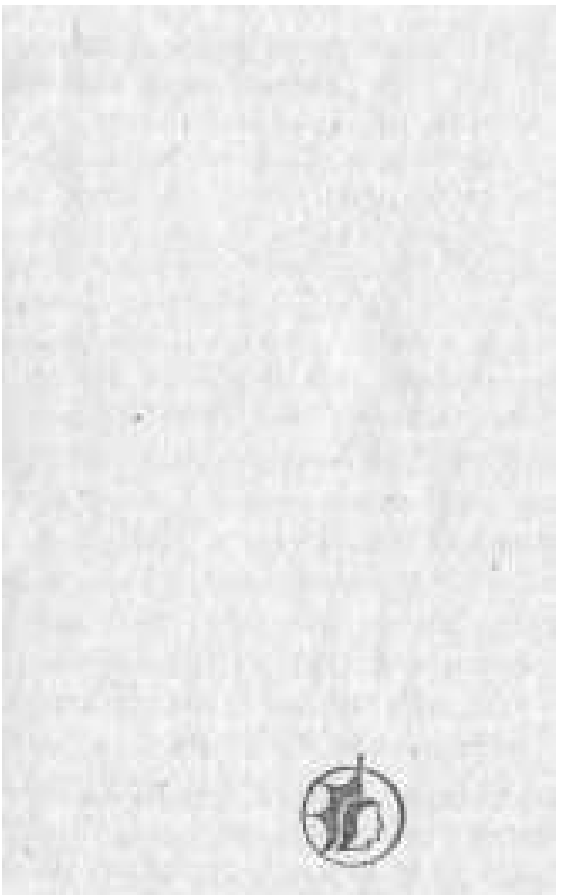

EDITURA MINERVA

Ediţia a doua revăzută în seria
„Patrimoniu“

Ediţie princeps : *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* Editura „Socec“, 1944
Volumul de faţă reproduce textul după ediţia *Scrieri,* vol. II, colecţia „Scriitori români“, Editura Minerva, 1970

DESPRE ÎNCEPUTURILE ŞI ÎNTOCMIREA ACESTEI CĂRŢI

Cartea aceasta n-a fost scrisă ca să treacă timpul şi nici din vreo întrecere sau rîvnă literară. Ea a fost impusă de realitate autorului ei şi a preţuit pentru el cît o eliberare. Gîndul mai larg, care se va reflecta cîndva şi în alte lucrări — cartea de faţă şi cele care vor urma din lucrul meu de azi — vine din săvîrşiri dinainte de zilele trăite de autor. Felul lor însă el l-a simţit şi răsunetul lor el l-a auzit. Cînd s-a apucat să transcrie, el a încercat să rămînă credincios înfăţişării realităţilor de atunci, cu ciudăţeniile, scăderile şi contrazicerile lor, şi cu îmbrăţişarea largă şi critică a întregii înlănţuiri. Sînt aproape două decenii de cînd lumea care avea să treacă prin *Sfîrşit de veac în Bucureşti* a început să ia fiinţă. într-o noapte de decembrie viforos a anului 1935 s-a aşternut prima pagină din ceea ce avea să fie povestirea vieţii plină de izbîndă a lui Iancu Urmatecu. Apoi, după două capitole, redactarea a fost întreruptă, din cauze din afară de voinţa autorului. După publicarea acestor capitole, unii s-au mirat că cel ce le-a scris şi-a părăsit „decantarea subtilă a esenţelor literare“ şi „mandarinatul estetic“, pe care le practica, şi că s-a apucat de o „supărătoare îndeletnicire“. Aceştia erau cei foarte „de sus“, care îşi mai închipuiau că au dreptul să apere cauza boierilor Barbu, fiind prin naştere şi poziţie foarte aproape de ei. Alţii au bombănit şi au înfierat apucăturile şi firea lui Urmatecu şi mai cu seamă „mitocăniile“ lui. Aceştia erau cei care de părinţi sau bunici fuseseră aşezaţi pe aceeaşi treaptă cu eroul, treaptă de pe care încercau să şteargă urmele trecutului.

În drum spre parvenire, nimic nu-i supăra mai mult ca amintirea celor ce au fost, fie în suflet, fie în minte, fie în purtări.

Pe autor reacţiunile acestea l-au încîntat. I se dovedea astfel că e pe calea cea bună, că a lovit în plin, şi mai ales — cît de cît se putea desluşi numai din două capitole — că oamenii lui sînt vii şi că indispun ca reale şi indezirabile vecinătăţi. Astfel, autorul îşi făcea controlul său literar şi al adevărului pe care îl mărturisea.

Dreptul pe care scriitorul şi-l luase de a spune adevărul era mai ales pricina celor mai aspre dojane. Fireşte că aici nu era vorba de o critică literară, ci de una de la om la om, în care se recunoşteau cîteodată ca adevărate fapte folosite pentru zidirea şi prăbuşirea bătrînului baron, de pildă, dar nu se recunoştea dreptul de a le da în vileag. în cele din urmă, cînd toate argumentele erau trecute, se spunea pur şi simplu că e o chestie de bunăcreştere. Şi astfel, „aristocraţii“ întorceau spatele, denunţau „prieteniile“ şi plecau.

Cu aceste experienţe, romanul a pornit să se întregească. Din primăvara pînă în toamna anului 1943 el şi-a căpătat definitiva închegare, aşa că a putut vedea lumina zilei în februarie 1944.

Fireşte că de tribulaţiile unei cărţi ce căuta să-şi facă drum în lumea şi deprinderile burgheze nici *Sfîrşit de veac în Bucureşti* n-a fost scutit. A pornit mai întîi în înţelegeri cu alte edituri, care l-au părăsit pe drum. O dată era cît pe-aci să se sfarme întregul zaţ, cu corectura în coaie făcută de două ori; altă dată un editor a spus că e bun (dar nu l-a publicat) numai pe zece pagini citite de la începutul manuscrisului. Iar cînd a fost întrebat ce crede, ei şi-a arătat excelenta părere, scuzîndu-şi criteriul de apreciere pe temeiul „că n-ai nevoie să mănînci o putină de brînză ca să vezi cum e“.

Biruind piedicile adversităţii sau ale simplităţii, cartea a apărut, sprijinindu-se pe cîteva prietenii şi obiective aprecieri.

Eliberată de orice suspiciune, afirmînd adevărul, aducînd din trecuta lume de umbre aspecte nefalsificate, cartea reapare. Fireşte că astăzi, în 1955, autorul vede că adevărul consemnat de el cu ani în urmă e limitat la viziunea lui de atunci. Totuşi, socoate că volumul ar mai putea fi de folos.

ION MARIN SADOVEANU

Bucureşti, 1955, februarie

i

Acolo unde astăzi, în inima Bucureştilor, e o răscruce de străzi şi tramvaie numeroase, pe la sfîrşitul veacului trecut era o uliţă abia însemnată, printre livezi şi maidane rar împrejmuite, închipuită numai pe o singură latură, de-a lungul cărea se înşirau cîteva locuinţe răzleţe.

Binale şi temelii de o parte, scormonind un pămînt afinat şi apos, dospit din vechi depozite de băligare de la marginea oraşului, iar de cealaltă, cît prindeai cu ochiul, nuci, meri, salcîmi şi tei, încurcaţi în crengile lor, pe deasupra zaplazurilor, pe jumătate putrede şi dărîmate. Primăvara era numai floare albă şi mirositoare, iar iarna, pe sub pomi, zăpadă groasă cu haimanale zgomotoase şi cîţiva beţivi adormiţi de Crăciun şi lăsata secului.

Pe partea clădirilor, dintre locuinţele scunde şi şoldii, se înălţa de curînd casa lui Iancu Urmatecu, albă şi nouă, pătrată, cu acoperiş de tinichea roşie, cu geamuri mari în catul de sus, ^trei trepte de piatră şlefuită la intrare şi fiare pîntecite la ferestrele subsolului. Abia de cîteva luni fusese lăsată din mistrie.

Urmatecu, de cîte ori se întorcea acasă, din colţul străzii o_vedea albind printre crengi şi nu-şi mai lua ochii de la ea. Odată ajuns în faţa porţii, tuşea, îşi dregea glasul, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, şi se minuna. Se minuna de casă, dar se minuna şi de el. Simţea atunci un fel de mîndrie, un fel de siguranţă şi îşi mîngîia

mustaţa

lungă, mătăsoasă şi adusă, puţin căruntă, ce-i cădea peste obrajii cărnoşi şi injectaţi.

O „muscă“ stufoasă punea sub buza de jos un semn de bărbăţie pe faţa lui lată şi sănătoasă.

Cu băgare de seamă, el trecea strada, căutînd colţuri de piatră uscată pentru ca să nu-şi murdărească ghetele de lac rusesc, înflorite cu găurele. Iar în poartă, după ce fespira adînc, de-şi umplea bine pieptul cu aer, răcnea cu un fel de gîlgîit în vocea răguşită :

— Drepţi ! Ce, aţi murit ?

Capete speriate de slugi ieşeau la ferestre şi după ziduri. O forfotealâ trecea peste tot, uşile se trînteau, şi pe scări erau numai duduieli de paşi grăbiţi. Un lătrat gros, de cîine mare, se trezea şi el, şi un dulău cenuşiu, cît un viţel, apărea bucurîndu-se în faţa stăpînului.

— Ce mai e pe aici, boierule ? îşi mîngîia omul cîinele, care cu două labe îi ajungea în piept.

Şi aşa se întorcea întotdeauna, fie zi, fie noapte, cu gură mare, cu lătrat de cîine, să se ştie că vine el !

Pînă să ajungă în casă, de-a lungul curţii, căci intra întotdeauna pe din dos, lua în cap o frînghie cu rufe, pe care cearşafurile puse la uscat trosneau iarna, înţepenite de ger.

— Iar spălaţi ! Iar scuturaţi î O să-mi tociţi lucrurile şi o să-mi subţiaţi geamurile ! se răstea, zîmbind din mustaţă.

În realitate, era încîutat de vrednicia coanei Miţa, soţia sa7 care, mică, sprintenă şi pripită, clipea grăbit, de parcă i-ar fi suflat cineva în ochi.

—- Dă-mi un vin, Miţo !

Şi Urmatecu urca încet şi greoi treptele, cu paşi apăsaţi, de om mare şi gras, bucuros că a ajuns.

Pînă să fie gata masa şi să pice vreunul ;,d-ăia“ — rude sărace, multe la număr, care întotdeauna găseau la el o masă, un ban şi o înjurătură — Urmatecu golea de unul singur o sticlă de Drăgăşani şi trăgea un pui de somn.

În întunericul ce se lăsa în amurg, se cufunda cu plăcere. Toate uşile de la camere erau deschise, şi o linişte adîncă plutea. Se auzea numai din cînd în cînd cum trosneau mobilele de nuc, şi scuturătura, prin somn, a unui scatiu din colivie. O flacără roşie pîlpîia tocmai în

a treia odaie, ca un incendiu îndepărtat. Candela de la icoane trăgea să moară. Şi iarăşi o mîndrie îl cuprindea privin- du-şi mărimea asta de casă pe dinăuntru, întocmai cum s-a simţit cînd a privit-o din stradă. Dar parcă abia acum îşi putea bine măsura ceea ce a fost în stare să facă. Întunericul şi tăcerea măreau încăperile şi, odată cu ele, şi inima lui.

Fericirea asta dulce şi liniştită se topea în aroma vinului. Şi o toropeală caldă îl cuprindea. De cînd s-a mutat în casa asta, ăsta îi era ceasul cel mai plăcut, venind cu un somn greu şi cu un acelaşi vis...

E el, şi parcă nu e el, copil de zece ani, în casa diaconului de sub Dealul Mitropoliei, unde a crescut. O pivniţă lungă şi rece, cu miros amestecat de băcănie şi de poame : miroase vinul vărsat, icrele desfundate, lacherda tăiată, brînza frămîntată şi de undeva vine şi o boare de mere creţeşti şi de gutui. Ce caută aici ? L-a trimis ju- pînul să scoată vin ! Şi, lacom, cu mîna stîngă ţine o cană de smalţ verde la cana, iar cu dreapta, scobită ca o lingură, cară şi înghite nişte icre roşii şi mari, cu un bob ce plesneşte uleios între dinţi. De sărătură multă, goleşte cana din mîna stîngă şi iar o pune sub butoi, şi iar îi e foame, şi iar îi e sete. Şi tot aşa, nu-şi mai aduce aminte decît de nişte cizme mari de iuft, popeşti, care au coborît încet scara de piatră, de o pereche de palme, de o voce aspră şi de o înjurătură. De la genunchi în sus, diaconul e numai neguri în amintirea lui ; nici visul nu l-a mai putut desluşi vreodată ! Şi apoi vine un gol, peste care închipuirile somnului sar întotdeauna. Viaţa trecută se leagă mai tîrziu, cînd se aprinde o lumină şi iar porneşte la drum, cu mulţi, mulţi ani în urmă...

De data asta e călare. Dichisit şi scos ca din cutie. Caii au fost marea patimă a tinereţii lui. Caii şi muierile. Se vede acum, ca atunci, sărind cu murgul peste varniţe pe maidane, în faţa casei Pricupiţei de pe Cîmpul Cucoanei. Douăzeci de fete, grăsune, cu tistimel brodat cu arnici roş şi cu un fir de busuioc la ureche, stau pe prispă şi-şi dau cu coatele, şi zîmbesc, şi-i fac din rriînă ca la o cunoştinţă veche. Pînă şi Pricupiţa a ieşit să-l

privească.

„Iancule, Iancule, mă craiule ! Frumos oi fi tu, voinic oi fi tu, da’ vezi că Bălăşica tot nu te vede !“

Asta o ştie şi el, că d-aia îşi face calul numai spume ! Nu l-a zărit doar adineauri, din deal, pe Matei Zaraful, cînd a intrat cu buzunarele doldora la Bălăşica ? A văzut-o bine cum se codea, aşa, doar de ochii lumii ; a văzut-o pe Pricupiţa cum sălta din turii ei graşi, ca la mătănii, îmbiind şi momindu-l pe Zaraf în odaia fetii ; a văzut mîna albă a Bălăşicăi cînd a tras perdeaua roşie şi parcă a văzut-o şi cînd a furat cu un ochi negru, ca un tăciune stins, şi dealul, şi uliţa, şi un călăreţ nebun, care se năpustea peste casele Pricupiţei. Şi atunci s-a pornit să facă zbeguri. Ar fi putut să şi descalece, să-şi lege murgul de poartă şi să se ducă la oricare dintre fete. Care nu l-ar fi vrut şi pe degeaba, că doar unu era „Iancu de la tre- bonal“ în toată mahalaua ? ! Dar parcă nu-l lăsa inima ! Mai bine să le fiarbă pe toate deodată, că aşa face un om „care nu e bou“, cum îşi spunea el în clipa aceea.

Dar nici în pielea lui Matei Zaraful n-ar vrea să fie ! N-o ştie el pe Bălăşica ? ! Puţin numai să fie scîncită, şi ce-i face ! Şi doar el e el ! Şi un fel de bucurie drăcească îl prinde deodată şi îl întăritã. Ocoleşte, sare, aleargă pe maidane cu murgul, dar nu se depărtează, ca să poată vedea mereu geamul cu perdeaua trasă. Cînd, fără să se aştepte, geamul se deschide şi perdeauna să dă la o parte, în casă, Bălăşica rîde şi netezeşte cu podul palmei patul, iar Matei, gata de plecare, îşi aprinde ciubucul.

A fost atunci ca şi cum l-ar fi plesnit cineva cu un par în cap ! La asta nu se aştepta ! Nu ştia nici el de ce, dar parcă era mulţumit cînd era trasă perdeaua, şi niciodată nu şi-ar fi închipuit că o să se isprăvească, şi chiar sub nasul lui ! Un fel de nebunie îl apucă : băgă pintenii adînc în burta calului şi dădu un pumn de cîteva ocale în capul dobitocului. Murgul, surprins, sare, nechează, face o berbecească, şi Iancu, moale în şa, e azvîrlit la pămînt, cu capul de un bolovan. Ce s-a întîmplat cu el nu mai ştie, că s-a prăbuşit în gol. S-a deşteptat mai tîrziu, în

patul Bălăşicăi, cu o usturime şi o căldură la tîmpla dreaptă.

Bălăşica sta lîngă el, frumoasă-, fragedă, spăsită, de parcă niciodată mîngîiere de bărbat n-ar fi atins-o. Un miros înecacios de busuioc şi de oţet de trandafiri plutea prin casă...

— Hai, Iancule, scoal', c-a venit nea Ivanciu ! Şi coana Miţa îşi zgudui de cîteva ori bărbatul.

Urmatecu scrîşni din dinţi, mestecă în gol în gura uscată de somn şi plescăi de parcă ar fi încercat un vin. Duse iute mîna la tîmplă şi se uită la degete, să vadă dacă nu era sînge. Cu ochii ţintă la coana Miţa, zîmbi mulţumit că a fost numai vis. Apoi se ridică iute pe coate, trezit, scuturînd capul.

— Venişi, bă ?

— Da' dormi, moi Iancule, de rupi pămîntul ! şi Ivan- ciu îşi trosni degetele osoase, de parcă ar fi sunat un sac cu arşice.

De neam bulgăresc, de prin părţile Giurgiului, deşi născut şi crescut în ţară, Ivanciu mai avea încă un accent, care punea un fel de greutate în vorbirea lui. Era mic de stat, supt şi spîn. Obrajii, găuriţi şi galbeni, se întindeau şi se mototoleau la loc cînd vorbea. Ochii cenuşii, aproape albi, însîngeraţi, pluteau într-o apă tulbure. La slăbiciunea lui, doar o burtică ţuguiată îl umfla caraghios.

— Iar ai buclarisit-o, liftă, ia spune ?

—' Am mare nevoie de tine, Iancule !

— Vezi, aşa ! Tot la neică, sireacul ! Dă-ne o sticlă, Miţo, că mi-e gura uscată. Iar tu dă-i drumul !

Şi Urmatecu, abia acfum trezit, mai căscă o dată lung şi zgomotos, întinzînd mîna alene înspre o chisea cu tutun. O „macedonie“ fină risipea un miros amar şi înecăcios. Luă o ţigară groasă, răsucită cu mîna, potrivi fitilul de la lampă şi repetă :

— Ei, hai odată ! Dă-i drumul !

Moi Iancule, îmi trebuie livada dinspre Pietroşiţa ?

— Oleo ! făcu Urmatecu, neîncrezător şi invidios în acelaşi timp.

— Am cu mine şi măsurătorile, şi banii. O vrea să mi-o vînză boierul ? insistă Ivanciu, dulceag şi rugător.

— Apoi de, mă liftă, ştiu eu ? Cată să ne chibzuim !

II

Nimeni n-avea voie să intre în laboratorul lui conu Barbu. Era o cameră lungă şi întunecată în casele bătrîneşti de pe Podul Mogoşoaiei. La cele cinci ferestre mari atîrnau perdele negre, iar pe jos, multe ligheane colorate felurit şi mîncate de săruri. Parchetul era ars în mai multe locuri, fie de soluţii tari, fie de cărbunii săriţi din soba de tablă. Aci îşi petrecea conu Barbu partea cea mai mare a vremii, cînd treburile ministerului îi dădeau răgaz, şi mai ales domniţa Natalia. Boierul era un pasionat fotograf. învăţase meşteşugul la Viena, unde se mai ducea regulat de două ori pe an, să-şi vadă unicul fiu, pe Barbu B. Barbu, şi prietenii. Viena a rămas întotdeauna una din slăbiciunile vieţii sale, mai ales după înnobilare. Căci conu Barbu era autentic baron austriac. Blazonul său, compus cu atenţie în birourile imperiale după toate regulile heraldice, avea în cartiere frumos colorate : o licornă, un trident, un snop de grîu şi un curs de apă, toate sub tufiş bogat de pene de struţ, care înflorea printre spinii coroanei de baron.

în salonul cel mare, sub sticlă, stătea stema autentică. Era săpată şi în aur, pe un inel dintr-o singură bucată, turnat de două ori. Pe unul îl purta nedespărţit conu Barbu, pe celalt, Barbu B. Barbu, acolo, în şcoala lui de la Viena.

Bătrînul baron se legase de lumea austriacă în primii ani de domnie ai împăratului Frantz Joseph. Şi moda de acolo o adusese întocmai cu el la Bucureşti. Pe lîngă străbuni — ale căror portrete erau atîrnate pretutindeni prin marile încăperi ale locuinţei sale, toţi îmbrăcaţi ca la noi şi la Stambul — capul micului şi slăbuţului domn părea cu totul apusean. Două tufe bogate de păr roşcat şi încărunţit îi creşteau pe obraji, favoriţii imperiali, legaţi între ei de o mustaţă groasă, ce se arcuia de-a lungul buzei superioare. O mare chelie, binevenită, se adăuga să-i dea şi mai mult asemănarea cu împăratul Austriei.

în ministerele cu miniştri puţini, dar cu vreme multă, de pe acele timpuri, conu Barbu avea întotdeauna un por-

tofoliu cînd erau conservatorii la putere. De liberalism i-a fost silă toată viaţa. Nu că ar fi fost lipsit de generozitate sau de fineţea gîndirii. Dar pe cei mărunţi îi plăcea să-i înalţe el, unul cîte unul, cînd îl slujeau, nepu- tînd suferi să dea mulţimea buzna peste el şi să vorbească de drepturi în casa şi pe moşiile sale. Şi moşiile astea erau multe şi întinse. Erau petice şi în jurul Bucureştilor, dar acolo numai conacuri şi parcuri. (Toate erau fotografiate şi atîrnate prin casă !) Moşiile mari însă urcau înspre munte. De lîngă Buzău şi pînă deasupra Cîmpulungului, într-o parte, şi pînă în Vîlcea, în cealaltă, mergeai numai prin pădurile boierului.

Cumpărături pripite sau neglijente, şi vînzări la fel, au făcut ca viaţa lui conu Barbu să se petreacă mai mult în faţa judecăţilor. După importanţa şi valoarea proceselor, baronul stătea în instanţe de la judecătoriile de ocol pînă la Curtea de Casaţie. în lumea aceasta ahtiată şi vicleană a şedinţelor şi arhivelor, întîlnise boierul pe Iancu Urmatecu. Prima dată cînd au stat de vorbă a fost la arhivă, la Urmatecu. Dintr-un proces mare (era vorba de o pădure care făcea cît o jumătate de judeţ), conu Barbu n-avea decît un număr scris pe manşetă, cu care urmărea să dezgroape un dosar aruncat de mult la pivniţă.

Cînd l-a văzut mic, cu joben şi gheroc lung şi negru, din care Fantoche, căţeluşa baronului, de care nu se despărţea niciodată, scotea un cap cît o nucă, lucios, cu ochii bulbucaţi, printre reverurile de mătase veche şi pătată, Urmatecu a simţit că nu trebuie să se mai despartă de el. L-a poftit printre dosare dincolo de bara de lemn, i-a oferit un scaun şi l-a luat de la început cu „coane“. Baronul, cînd a dat să se aşeze, a ridicat cu grijă pulpana gherocului, din care se ivi un pachet umflat şi unsuros. Era un pui fript, învelit într-o hîrtie, pentru Fantoche. Nicăieri, nici la Cameră, boierul nu se dezlipea de căţeluşă şi de hrana ei.

— Dacă ar şti cînd trebuie să mănînce şi cînd să nu mănînce, ar fi om ! spunea el zîmbitor tuturor celor miraţi. Şi tacticos, oriunde, rupea cîte o aripă de pui.

Văzîndu-l pe Urmatecu dînd ordine la aprozi şi el

însuşi scoţînd din minte, pe dinafară, coloane întregi de numere „temeiuri“, din registrele arhivei, conu Barbu s-a minunat. Iar la prima şedinţă, după lungi amînări procedurale, toate după sfaturile lui Urmatecu încurcate în adrese greşite şi executări nelegale, cînd l-a văzut suspendînd pronunţarea, pentru că dăduse ceasul din sala de şedinţe cu un sfert de oră înainte, conu Barbu a fost pătruns de admiraţie. L-a chemat acasă, l-a făcut omul său, dîndu-i mînă liberă în administrarea averii.

Aci, vrednicul şi vicleanul arhivar a găsit, ce e drept, pe o slugă mai veche, pe Ioachim Dorodan, un moşneag frînt, chel, cu un nas mare, plin de vinişoare roşii, şi cu vîrfurile degetelor foarte groase, peste care se bombau unghii tari şi lungi, ca de corn. Ca orice slujitor de nobil, Ioachim Dorodan era dăruit de stăpînul său cu mici giuvaieruri purtînd stema boieriei, păstrate cu sfinţenie de bătrîn. Cravata lui, de pildă, veşnic neagră, de atlaz, era trecută printr-un inel de fildeş, pe care stătea săpată coroana baronului. Acesta a fost primul lucru care a aprins gelozia şi invidia lui Urmatecu. Un fel de sete de a parveni crescu tot mai mare în el. Pînă atunci nu avusese cînd şi cum să vadă aşa ceva. Nu avusese unde şi la cine rîvni. La petrecerile lui de mahala şi la beţiile din piaţă, toţi erau ca el, deşi el era cel mai bine îmbrăcat, după moda timpului.

întotdeauna a avut o rîvnă de a învăţa, de a înţelege, de a imita şi de a ajunge. Hainele şi le tăia după ale avocaţilor şi boierilor pe care îi întîlnea la tribunal. Şi a crezut întotdeauna că ăsta e un semn bun în sufletul său, un semn ce îi dădea numai puţină mîndrie faţă de ceilalţi ai lui, care, din lene sau prostie, nu vedeau mai departe de deprinderile lumii lor şi n-aveau nici o rîvnă să iasă din ea. Abia acum însă, cînd a văzut cravata lui Dorodan, trasă prin fildeşul de la baron, şi-a dat seama cîte trepte are scara asta pe care o ar putea urca şi la ce înălţimi ameţitoare ar putea ajunge. Şi pentru prima oară a simţit de ce o să-i fie atît de ruşine în viaţă, după cum i-a şi fost : de taică-său, măcelar, şi de maică-sa, moaşă, moartă de beţie într-o magazie cu cărbuni. Acum morţi erau amîndoi de mult. Şi Urmatecu, în tăcerea saloanelor de pe Podul Mogoşoaiei, unde îl aştepta pe conu Barbu să se

scoale, privind la strămoşii lui, simţea parcă o uşurare. Dar nu era destul, deşi îşi ştia sigur părinţii îngropaţi în curtea Bisericii Capra de pe Şoseaua Pantelimonului. Dacă vor vorbi vreodată morţii ăştia ruşinoşi prin gura lui Dorodan mai ales ? Era bătrîn şi năred, e adevărat, şi nu înţelegea nimic din cîte îl ard pe el. Dar odată, „Umflatu“ (cum îl botezase el pe Dorodan) l-a şi întrebat, în biroul rece, de toamnă, în care nu se făcuse încă focul şi unde o slujni- cuţă în papuci afuma cu răşină : „Nu eşti dumneata băiatul lui Gherasie, măcelarul ?“ La care el i-a răspuns iute : „Nu ! Tata a fost negustor mare, la Brăila. Eu nu l-am apucat !“ Şi apoi a tăcut, şi din clipa aceea a început să-l urască, pe faţă, pe Ioachim Dorodan. Umflatu n-a simţit nimic, aşa îşi spunea Iancu.

Ca atunci, ca şi de atunci, ani şi ani de-a rîndul, Urmatecu se afla şi acum în aceeaşi încăpere cu conu Barbu, abia sculat şi îmbăiat, mirosind puternic a o apă de trandafiri ce îndulcea tot aerul camerei. De data asta, însă, omul de încredere era mînat de Ivanciu, cu mare interes să isprăvească cît mai iute afacerea de la Pietroşiţa. Ca întotdeauna, conu Barbu sta la birou, cu ochii ţintă într-o ghiulea de cleştar, plină cu apă, privind cum pluteau cîţiva păianjeni negri şi aurii, închişi acolo de fan- tazia cine ştie cărui colecţionar. Urrnatecu, respectuos, în picioare, corectînd situaţia lui deferentă din ostentativul joc al unui lanţ gros de aur ce-i tăia vesta din buzunar în buzunar, iar Ivanciu, timid, aşteptînd să se desfăşoare tot ghemul gîndurilor baronului, pentru care avea acum un dublu respect : de om milogit şi ridicat pe vremuri şi de cumpărător interesat. Urrnatecu, mult mai familiar şi mai cunoscător al stăpînului său, nu avea nici o consideraţie pentru meditaţia baronului, pe care o cunoştea, dealtfel. Numai în capul de cuc al lui Ivan- ciu putea să intre ideea că bătrînul Barbu gîndeşte în momentul acesta şi că, mai ales, gîndeşte la treburile lui. Urrnatecu citea aproape în mintea boierului şi nu se înşela. Era acolo un fel de horă înceată din aceleaşi peisaje : treierul de la Bobeşti ; lunca de la Filipeşti ; heleşteul de la Bălăşoieni şi conacul de la Urlaţi, prin care se rupea din cînd în cînd, ca o pînză, cîte o frîntură de *Prater* vienez, de cariatide baroce, blestemate de sute de

ani să ducă în spinare balconul vreunui palat austriac, sau de o chermesă în pădurea Vienei, urzită în leagănul vreunui vals. Şi baronul surîdea în gînd unei siluete graţioase, în crinolină albă, cu o umbreluţă cît o palmă, ţinută strengăreşte pe umărul stîng, unei femei gingaşe, cu numele de Natal ia, ce se desprindea ca un nour leneş de dimineaţă din inima întunecată a unei dumbrăvi.

Urmatecu tuşi. Baronul se trezi ca din somn şi privi întrebător înspre el.

— Că ar vrea să se potolească odată şi să se strîngă de pe drumuri ! Şi noi, coane, să ne vedem scăpaţi de el, rosti mormăit omul de afaceri, cu ochii, lunecoşi între gene, lăsaţi în jos, măsurînd parcă într-o suveică de privire furişă drumul de la colţul biroului pînă la o sofa mare, pe spatele căreia, din fire vechi şi fanate, se destrăma stema de baronie.

Conu Barbu simţea că acum vine clipa cea grea, care l-a plictisit întotdeauna : tocmeala. îi plăceau banii să-i vadă în faţă, mai ales cînd era grăbit să îi aibă, ca acum. (O scrisoare trandafirie, nici el nu mai ştia a cîta, cu un scris prelung şi ascuţit, primită chiar în dimineaţa aceea lîngă ceaşca de cafea neagră, îl vestea, cu nerăbdare, din partea domniţei Natalia, că Ilie geambaşul nu mai aşteaptă şi că dacă pînă în prînz nu are banii, vinde orlofii cei negri !) îi plăcea boierului vînzarea gata încheiată, dar ura drumul întortocheat de lupte şi înşelăciuni pînă la luminarea completă. în asta era tare Urmatecu. De-aia îi şi era drag, pentru că îl scutea pe el de ezitări, de remuşcări şi mai ales de gîndul care îl chinuia în urmă : că s-a înşelat. Cum el nu ştia în ce fel să cîştige bani mulţi, atunci cînd îi trebuiau, decît împrumutînd sau vînzînd, şi cum întotdeauna arunca o pădure sau o casă la repezeală, un elementar spirit de conservare îl făcea să simtă, vag, ce e drept, că sare cîte o cărămidă din aşezarea temeinică a averii sale. Să se opună, n-avea putere, şi apoi îi era frică să privească în faţă şi vînzarea şi golul pe care îl lăsa. îi trebuia un fel de mîngîiere

şi mai ales îi trebuia cineva care să-l convingă că nu face rău, că nu se păcăleşte şi că nu se ruinează.

Şi omul acesta nu putea fi altul decît Urmatecu !

Pentru a doua oară boierul se uită întrebător înspre el. Omul se făcu a nu înţelege şi zise : „Că e grăbit, săracul ! Il aşteaptă acasă şi fata, şi nevasta, că de zestre o ia !“ Şi iarăşi lăsă să se facă linişte, că nu se auzeau decît ciocănitul de oţel al unei pendule mari de nuc, cu cifrele lunguieţe şi înflorite pe cadran, şi vuietul domolit al străzii, în care huruiau în depărtare roţile vreunei trăsuri prin strigătul unui precupeţ.

Dar nu asta aştepta boierul de la Urmatecu ! Ce-i pasă lui pentru ce cumpără Ivanciu livada de la Pietroşiţa ? ! Conu Barbu voia ca Iancu să facă preţul, să înceapă tîr- gul, şi în cearta dintre ei doi, să arunce şi el, boierul, un cuvînt din cînd în cînd, care nu va trage la cîntar, dar să arate că el e vînzătorul.

Lăsat singur, nu ştia de unde s-o înceapă. Ceea ce era mai ales foarte greu era să ceară preţul, căci nu ştia nici ce întindere avea livada, nici cît ar face. De mult nu i se mai întîmplase boierului să se simtă atît de părăsit şi neajutorat de cînd se întîlnise cu Urmatecu. O clipă, dezmeticit din această încurcătură şi adus pe pămînt din visarea lui, simţi ca un fel de bănuială : adică să fi trecut Iancu de partea lui Ivanciu de-l lăsa atît de singur ? Dar un sentiment de siguranţă şi parcă de recunoştinţă şterse iute umbra aceasta. Că niciodată nu i s-a mai întîmplat ! O fi, poate că vrea să-l ajute pe Ivanciu şi d-aia lasă totul la voia lui, a vînzătorului. Şi de îndată baronul îşi simţi o mare bunătate şi bucurie revărsîndu-şi apele peste sufletul său. Fără să vrea, îi sună în ureche sfîrşitul de frază : ...„că de zestre o ia“. Şi îşi ridică privirea cu blîndeţe şi admiraţie către Urmatecu, ce se încăpăţîna în împietrirea lui.

„Ce bun e bietul Iancu !“ gîndi baronul, şi de îndată îşi simţi un fel de întrecere în bunătate cu omul său de afaceri. Şi un colţ de mîndrie boierească răsări în el. Că e bun, asta se vede, dar să fie adică mai bun decît el, ai cărui strămoşi au botezat zece sate şi au înzestrat de o sută de ani toate fetele de sub Cîmpuiung ? Şi un arc vechi se întinse în sufletul său. Voinţa şi hotărîrea sa

făcură deodată un salt şi rosti scurt şi apăsat :

— Vînd !

Nădăjduia că a spart tăcerea şi înmărmurirea celor doi. Urmatecu se uită însă scurt şi oţelit la Ivanciu. Acesta plecă pleoapele umflate, fără gene, în semn că a înţeles. Şi tăcură mai departe. Precupeţul se apropia pe stradă oferind mereu o marfă necunoscută cu un.cîntec tărăgănat şi jalnic, iar pendula bătea nesupărată mai departe. Toţi parcă se cufundau în tăcere şi intrau sub pămînt.

Pentru prima dată conu Barbu îşi simţi becisnicia şi se dojeni amarnic, cu gîndul : „Proprietar sînt eu de nici nu ştiu ce să cer ? ! Fireşte că Iancu nu mă ajută, să nu creadă că de face un bine, vrea să mă şi fure. Şi apoi binele e bine ! Ori îl faci, ori nu !“

Şi pentru ca să scape din încurcătură, luă ghiuleaua de sticlă în mînă şi se hotărî să ceară de atîtea ori cîte o mie, cîţi păianjeni vor fi adunaţi într-însa.

Închise ochii, clătină cristalul de parcă ar fi amestecat nişte zaruri, deschise deodată pleoapele, privi şi spuse iute :

— Cinci mii !

— Că bun mai eşti, coane ! Da, e bine aşa ! îşi legă iute vorba Urmatecu de preţul baronului. Şi-apoi, de îndată către Ivanciu, care sta să deschidă gura : — Hai, mulţumeşte, zi săru-mîna şi ieşi ! Vecinătăţile şi scrisul le fac eu. Du-te la mine, că vedem noi !

Ivanciu se aştepta la de cinci ori pe atît. Nici un copil mic nu se putea astfel înşela. Ieşi cu spatele spre uşă, rupîndu-se în ploconeli stîngace. Urmatecu îl urmă liniştit.

Conu Barbu era mulţumit de el, de gîndul care i-a venit şi mai ales mîndru de mîndria strămoşilor. Dar după încordarea aceasta, îşi simţi iarăşi mintea întorcîndu-se lin, ca pe o apă, înspre vis, unde silueta domniţei Natalia începea să se închege.

Tresări însă deodată şi strigă pe urma celor ce plecau de-a lungul încăperilor mari, cu glasul său piţigăiat :

— Iancule, trimite pînă la prînz o mie lui Ilie geambaşul, că, de nu, e prăpăd ! Şi se scuturără de un rîs mărunt şi copilăros.

III

Toamna, tîrziu, înserarea cădea repede, cu neguri şi lumini tremurate. Găzarii, întîrziaţi în amurg, ţipau departe tărăgănat. Prin curţile lungi, se strîngeau rufele de pe frînghii şi lucrurilş puse la aerisit. Porţile de lemn scîrţîiau prelung ; iar în geamlîcuri, băteau cu degetul musafirii.

În seara aceea a fost masă mare la Iancu Urmatecu. Fireşte că stăpînul casei a venit cel din urmă, căci a avut chibzuială la el în odaie cu Ivanciu. Au stat două ceasuri şi mai bine, cu o ţuică ce mirosea a sîmbure, adusă din livezile Dîmboviţei, şi s-au luptat. O pană de somn fragedă, înecată într-un untdelemn străveziu, ce gîlgîia în jurul cărnii, le-a ajutat pofta la băut. Au întors de douăzeci de ori, în toate felurile, aceleaşi neînţelegeri şi tocmeli. Cînd se aprindea Urmatecu, mai dădea Ivan- ciu ; cînd se potolea Urmatecu, tot el îşi amintea că mai are cuvinte să ceară. Şi înţeleşi tot nu erau. Pornind spre masă, după nu ştiu cîte chemări ale coanei Miţa, amîndoi aveau tîmplele fierbinţi. Scara trosnea sub mersul lor greoi şi au coborît în subsol, de unde, prin geamuri pătrate care dădeau în curte şi spre stradă, lumea din afară ţi se părea sus, cu oameni din care nu vedeai decît picioarele şi foarfecă pasului.

Musafirii erau mulţi şi înfometaţi. Erau „ăia“, rudele sărace, venite la cazanul lui Urmatecu, după cum singur se rostea. Mai ales fraţi de-ai coanei Miţa, că avea mai mulţi ! Era nelipsit Tudorică, cel mai procopsit dintre ei, ofiţer de pompieri, însoţit întotdeauna de soţia lui, Juru- biţa, cum o botezase nenea Iancu, cu doi ochi negri, scrişi, mică şi durdulie, ca o prepeliţă de mirişte, mirosind a proaspăt şi a levănţică.

Printre femei vrednice şi cumsecade, mătuşi, surori şi cumnate de-ale coanei Miţa, cu frică de bărbat, numai cu gînd de gospodărie şi mîinile înăsprite de roboteala casei, Jurubiţa n-avea un loc sigur decît prin voinţa lui Urmatecu, care o impunea.

în' afară de el, nu plăcea nimănui nici felul ei cald de a privi, scurt şi cu înţeles ; nici zîmbetul ei luminos din dinţi albi şi lucii, nici mina ei mică şi catifelată. Singura ¡care rîdea de glumele deocheate ale lui Urmatecu ea era, după cum, în orice altă împrejurare, singura care să-i ţină piept era tot ea, mai ales cînd Iancu îşi bătea joc de bărbatul ei, cam beţiv şi cam bobleţ.

Despre Jurubiţa, cumnatele nu ştiau nimic sigur din viaţa dinainte de a fi rudă cu ele. Şi tocmai d-aia, cînd erau singure povesteau fel de fel de întîmplări, temei-nicite numai pe cîte o frîntură de vorbă adusă. Dar asta cu grijă mare, să nu afle nenea !

Pe masa întinsă tremurau în castroane piftii îngălbenite de grăsime, al căror adînc era întunecat numai de cîte o aripă sau picior de curcan. Un iz uşor de usturoi plutea, prin sala de mîncare, amestecat cu scorţişoara unui lapte ;CU orez, ce aştepta deoparte. Rumeneli de fripturi de ,tot soiul şi o brînză de burduf gîdilau nările şi îmbiau.

Pofta cea mai mare însă o desluşea, printr-un mestecat în gol, un alt frate al coanei Miţa, Lefterică. Pe cît era de supt şi de pirpiriu ofiţerul de pompieri, cu coşul pieptului îngropat, cu urechile mari şi blegi şi cu ochii umflaţi de beţie, pe atît Lefterică era plin de ifos, purtînd o -barbă lungă, neagră, fir de fir, căreia capul, printr-o hotărîtă, aruncare pe spate, i se împotrivea ca unei poveri. Un gheroc lung îi bătea genunchii, şi omul îşi ştergea din cînd în cînd tîmplele cu mînecile lustruite. Era sfios de felul lui, tăcut şi cuprins cîteodată de nestăpînite toane de, melancolie.

La chefuri, Urmatecu ar fi trebuit să şi-l caute, dacă nu l-ar fi avut, pentru boroboaţele lui. Se rîdea pe ascuns de ani de zile, în familie, de păţania lui Lefterică, odată :1a o petrecere de Paşti !

De cînd se ştia, Urmatecu, mai ales cînd Paştile cădea în vară, de Florii, îşi dădea drumul. Simţea aşa, ca un fel de parapon, cu un gust de prăpăd, ce-i venea odată cu florile de cireş şi de măr. Atunci îmbrăca pentru prima pară, de bucuria soarelui nou, pantalonii albi, călcaţi ca pe oală, rotund, de chiar coana Miţa ; îşi trăgea o legătură subţire de mătase, ca para focului, îşi umfla

părul pe lîngă urechi cu degetele răsfirate, se suia pe capră, dădea bici cailor şi pornea cu soţia şi fetiţa lui, Ameliţa, oriunde, la iarbă verde.

„Ăia“ puteau să vină cînd voiau şi câţi voiau, el îi ţinea bucuros din toate. Şi „ăia“ veneau ! S-a întîmplat însă odată ca Lefterică să nu ducă la băutură şi să adoarmă cu capul pe masă. Urmatecu, de cum l-a văzut, l-a luat, l-a culcat pe-o cergă, i-a pus mîinile pe piept, i-a aprins o luminare la cap şi i-a înmuiat apoi toată frumuseţea lui de barbă, la care ţinea ca la lumina ochilor, într-o strachină, după ce răzuise în ea un fel de clisă, dintr-o mlaştină de drum.

Şi a chemat apoi pe soacră-sa, pe coana Ţinea, să-şi vadă băiatul. Bătrîna, puţin obosită, puţin ameţită, cînd l-a văzut ca mort pe Lefterică, cu gura deschisă şi cu barba lemn, întărită de clisa uscată, şi de batjocură, şi de jale, a început să se tînguiască şi să plîngă, că abia au putut-o potoli.

Lefterică şi astăzi, cînd îşi aduce aminte, se cutremură şi îşi mîngîie barba cu tristeţe, de parcă l-ar durea.

Acum stăteau amestecaţi, aşteptînd şi păzind scaunele. Cînd au intrat Urmatecu şi Ivanciu, Jurubiţa se lăsă iute la tacîm, tocmai în celălalt capăt al mesei.

Urmatecu clipi de cîteva ori, ridică din colţul gurii de parcă ar fi vrut să muşte şi, netezind cu palma luciul unei farfurii din dreapta lui, bătu uşor pe masă şi spuse :

— Jurubiţo, mai colea !

Femeia făcu a se fîstîci. Apoi, se ridică iute, alergă prin spatele comesenilor, sărută în treacăt creştetul pleşuv al soţului ei, care se şi aşezase la masă, dînd din cap cu gura plină şi mai mult lunecînd pe locul arătat, oftă :

— Cum vrei dumneata, nene !

Coana Miţa, de la mijlocul mesei, se făcu roşie ca racul. Cu o coadă de lingură, ce-i scăpă din mînă, atinse o pomieră şi rupse din buza de cleştar o ţandără cît un deget. Pomiera sună lung. Lina, sora cucoanei, sări şi-o făcu să tacă. Apoi, şopti printre dinţi :

— Da’ mai dă-i dracului, Miţo, ce te pui cu Iancu ? !

Şi masa trecu în toi. Ţăcăneau cuţitele pe farfurii, gîl-

gîiau sticlele şi era tăcere mare. Din cînd în cînd, cîte unul tuşea şi îşi dregea glasul de parcă ar fi vrut să spună ceva. Dar nici unul nu vorbea. Tudorică împăturea şi tăvălea prin sare pielea grasă de curcan şi o înfuleca iute. Lefterică, mai mofturos, desfăcea pieptul pînă la limba de carne fragedă de lîngă os şi apoi o ungea cu o grăsime caldă, cu miros de frunză de dafin. Ivanciu zdrobea brînza prin seminţe de ardei.

Vinul, vărsat din belşug, adăuga mirosul său acrişor şi înecăcios miresmelor din încăpere.

' Urmatecu, din capul mesei, îi privea. Se juca într-o doară, cu o scobitoare, pe care o îndoia şi o netezea, de-o făcea să scoată o vibrare surdă. Şi făcînd paşi mărunţi cu scobitoarea pe faţa de masă, întîlni mîna Jurubiţei. îi mîngîie mai întîi unghiile, una cîte una ; apoi, pentru că nu ştiu care a spus o prostie şi i-a făcut pe toţi să ridice capetele din farfurii, se agăţă deodată, ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima dată, de inelul femeii, numă- rînd mereu cele trei peruzele din trifoiul legat în argint. Inelul ăsta el i-l dăduse, la Herăstrău, cînd gura ei a fost mai dulce ca niciodată, în tihna şi depărtarea unei odăiţe văruite prin geamul îngust al căreia se vedea un apus limpede şi rumenit de primăvară, tăiat de praguri viorii.

Urmatecu mînca puţin şi îi era scîrbă de lăcomia celorlalţi. Luă o bucată mare de pîine albă şi îngropîndu-şi nările în miez trase adînc. îi plăcea mirosul ăsta bogat de grîu, care te hrăneşte fără să-l mesteci. De cînd era mic, mai mult iubea decît gusta pîinea. De la maică-sa învăţase s-o ferească de murdărie şi s-o strîngă oriunde ar găsi-o. Şi aşa făcea şi acum, punînd cojile aruncate pe burlane, pentru păsări. El, care, la beţie, cu o hîrtie de o sută îşi aprindea ţigara, culegea cu buricele degetelor umezite firimiturile de pe masă.

Acum adulmeca, amestecînd prospeţimea femeii cu prospeţimea pîinii, privind cu dezgust la unsorile care făceau să lucească boturile comesenilor. Şi îi era silă şi necaz că ăştia sînt ai lui, la el acasă, aduşi de Miţa aproape-n fiecare zi. în ani mulţi de cîştig gras la conu Barbu, de-i ţinea acum pe toţi pe veresie în mîndreţea asta de casă, el ştia că a fost şi la ucenicie bună, pe furate, în d-ale vieţii. Ştia cum se mănîncă frumos, la masa boierească, deşi şi el, cînd voia să guste cu totul isihia şi

răsfăţul, se lăsa de cîte văzuse şi învăţase. Dar îşi spunea că numai să vrea, oricînd se pricepea deodată să se poarte boiereşte. Asta pentru că trăsese cu ochiul şi băgase la cap ! Dar ăştia mai buni nu puteau fi chiar dacă ar fi vrut ! Şi simţea atunci şi mîndrie, şi înciudare. Mîndrie pentru el, că stă deasupra lor ; înciudare, că nu-i poate da afară, că-l ruşinează cu purtarea lor şi că la ei ţine coana Miţa, la care ţine şi el. Şi clocotea, de multe ori, ca acum, de mînie ! Şi mai dînd peste cap un pahar, care-l încălzi deodată, iute luă mîna leneşă şi mică a Jurubiţei în mîna lui, strînse tare, îi dădu drumul, tuşi şi zise : *ţn-* — Care mi-a văzut puiul din curte de-aseară ?

— Care pui, nene ? se trezi curios Lefterică, şi tocmai el.

— Taci şi mănîncă ! Nu-i treaba ta ! se răsti la fratesău coana Miţa.

— Lasă, Miţo, omu-n pace, grăi Iancu, bucuros de muşteriu. Cum care pui, mă ? Ce, nu ştii ?

Şi coana Miţa sări de pe scaun şi ieşi din odaie. Urmatecu rîse molcom. Luă iarăşi în mînă mîna Jurubiţei şi, de data asta păstrînd-o, începu :

— A scăpat din coteţul Miţii, ieri pe seară, un pui ! Era pestriţ, jigărit şi cu gîtul roşu, fără fulgi. Şi lacom, nevoie mare ! Sărea pe treptele de piatră din faţa casei şi căuta să pigulească ceva. Şi eu îl priveam... (Toţi cei de la masă se uitau la Iancu atenţi, deferenţi şi curioşi. Unii dintre ei înghiţeau tocmai cu plăcere îmbucătura de la sfîrşit, care dă tot gustul unui fel de mîncare, înainte de a lăsa tacîmul.) Da’ ce moaş-sa putea să găsească pe pietre ? Nimic, că pune Miţa să mătură !... cînd, deodată, zări un scuipat., îi trase un cioc şi nu se dumiri. Iar încercă, şi iar se miră. Era, sau nu era de mîncat ?...

— Îi nene, că-i îmbolnăveşti !... şi Jurubiţa luă ea de data asta în mîna ei mîna lui Urmatecu, mîngîind-o uşor.

într-adevăr, Lefterică, doldora de mîncare, cu imaginaţia aprinsă, înghiontită de poveste, începu să pălească, înghiţea în sec, şi după el şi Ivanciu. Amîndoi căutară scăpare într-o sorbitură de vin roş.

— Şi iar se repezi, şi iar nu se dumiri, şi nu ştia de ce se-ntinde... continuă Iancu, încet, rar, spionînd atent, să vadă efectul.

Lui Lefterică parcă i-a pus cineva mîna pe

beregată. ,Cît obraz îi mai rămăsese din barbă se îngălbeni şi, clă- tmmdu-se, se ridică şi ieşi. Ivaneiu tuşi, să-şi stăpînească gitul. Tudorică oftă adine. Coana Lina scoase o batistă în trei colţuri, de dantelă scrobită, cu miros de floare de portocală, şi-şi netezi nările cu ea. Urmatecu biruise !

— Aşa vezi ! Mîncărica mea, sireaca !... Şi-ncepu să rîdă tare şi să facă haz.

Era uşurat. Se răzbunase pe ăi care l-au mîncat şi au să-l mănînce mereu, pin' la siîrşitul zilelor lui, cu ahtiată, ungîndu-se pînă-n ochi de grăsime !...

Şi, pentru prima dată în seara aceea, gustă şi el ceva : rupse o coajă de pîine, o aşează pe limbă şi o udă cu o înghiţitură de vin. O boare rece, cu viaţă în ea, îi umplu gura şi-i înmuie îmbucătura asta curată. Şi omul se potoli, ca după o doctorie.

Stătea acum, cu un zîmbet încremenit sub mustaţă, privind în gol. În tăcerea care s-a făcut, se simţea stăpîn, dînd de azvîrlita cu ăştia toţi, după împrejurări şi după mutra lor : cînd cu înjurătura, cînd cu cîte un joc amarnic. Se uita la ei de parcă nu i-ar fi cunoscut şi îi cîntărea, rînd pe rînd. Erau ochi stinşi, obraji căzuţi şi încărcaţi de sulimanuri ; cravate legate greşit ; cercei care atîrnau pe margini de urechi, în găuri lărgite şi înverzite de ani, feţe răse pe întuneric, cu fulgi pe omuşor...

între toţi ăştia, Urmatecu închise ochii, să nu mai vadă. Cînd îi deschise, zări pe fata lui, Amelica, lîngă celălalt capăt al mesei, şi se miră, de parcă o şi uitase.

Semăna copila puţin cu el : la ochi. încolo, aducea mai mult cu coana Miţa : gura cărnoasă, bărbia rotundă, fruntea îngustă, şi mai ales părul maică-sii, castaniu, tăiat în două de o cărare pînă în creştet şi strîns apoi în melci de codiţe, pe urechi.

De cînd se făcuse mare, şi mai ales de cînd o dăduse la pension, simţea cum fata se depărtase de el. îşi aducea aminte cu duioşie de vremurile în carp, micuţă, îi ieşea înainte şi îl căuta prin buzunare, să vadă dacă i-a adus „ciocolată cu fetiţe" — cum spunea ea — adică ciocolată învelită în hîrtie cu poze., Atunci Urmatecu se mai înţelegea cu copila lui. O lua pe genunchi, o sălta, o săruta, şi în toate jocurile şi năzdrăvăniile o simţea a lui, iubin- du-l şi bucurîndu-se cu el. Azi, nu era împrejurare

în care să nu o simtă închisă şi îndepărtată. O privea cu drag acum, rugînd-o parcă să-l ierte de-o supără cumva şi dacă ceea. ce face nu e pe voia ei.

Amelica tăcea, cu gîndul şi privirea aiurea. Deodată, căută înspre tatăl său. Surprins, Urmatecu se trezi şi dădu drumul Jurubiţei, trăgîndu-şi mina din a ei. Vrea să spună fetei ceva bun şi drag cu privirea, dar ea îşi şi întoarse ochii de la el. O nespusă mîhnire îl cuprinse. S-ar fi sculat de la locul lui, s-ar fi dus să-i ia fruntea în mîini, s-o mănînce de sărutări, să o roage să-i spună cum vrea să se poarte taică-su. Dar o ruşine îl ţinu pe loc. Ruşine şi de el, şi de toţi nărozii ăştia din jur. Şi neputîndu-şi da drumul, se simţi parcă prea mic, în cuprinsul fiinţei sale, pentru clocotul dinăuntru. Dar îşi spuse singur că nu e bine, s-o ia cu smiorcăieli d-astea, că atunci nu mai e tat-său. Mai bine, şi fără ştirea şi fără voia ei, s-o facă fericită ! Să-i strîngă bani mulţi, cît se va putea mai mulţi, şi aşa, o să vadă ea mai tîrziu, după moartea lui poate, cît de mult a iubit-o ! Acum, o să rabde şi el şi o să se mulţumească cu mai puţin. Dar nici pe mîna copilului fxu-i cuminte să te dai ! E, hei ! Tîrziu de tot o să zică ea, cînd i-o fi bine : „Săracu tăticu !...“ Şi el o să se mulţumească şi cu atît.

; Era tulburat. Privea fără să vadă. Şi a rămas cîtva timp astfel, pînă ce i se lumină chipul mototolit al lui Ivanciu, care nu-şi venise în fire şi aştepta tăcut să-i treacă scîrba, sorbind din pahar.

într-o clipă, Urmatecu revăzu prădăciunea becisnicului de boier, la care l-a ajutat. Şi o dogoare cumplită se aprinse în el, de se năpusti cu ură împotriva bulgarului. Cu ce s-a ales el, Iancu, prieten şi sfătuitor de totdeauna din pricopseala lui Ivanciu ? Cu două butoaie de vin, cu unul de ţuică şi cu poame pentru dulceţuri şi magiun ! (Baronul îi dăduse, ce e drept, o zeciuială din, afacerea asta, dar aia era partea baronului !) Şi lifta asta o să cîştige bunătate de livada cu acareturi, care lui i-au trecut printre degete. Şi el — şi nu el, fetiţa lui — nu o să se aleagă cu nimic ? Apoi, dacă o scăpa azi una, mîine alta, aşa o să se pomenească Amelica, de pe urma lui, cu avere ?

Şi ochii îi jucară între fată şi bulgar. Amîndoi, acum mîncau linişţiţi, legaţi între ei, fără să ştie, unul de

dragostea, iar celalt de mînia lui Urmatecu. Simţi cum un fel de tremurătură începu să-i furnice trupul şi să se adîncească în el. Şi, aproape fără să vrea, puse mîna pe o gutuie galbenă şi o trînti ca pe o piatră, cu toată puterea, pe masă, în faţa lui Ivanciu. Paharul şi farfuria se făcură ţăndări. Toată lumea tresări.

— Moi, da' nebun- eşti, moi ! bîlbîi speriat Ivanciu, scuturîndu-şi aşchiile din poală.

Urmatecu rămase nemişcat cu ochii la Amelica. Fata, palidă, se ridică de la masă, părăsind, ca şi maică-sa, încăperea.

A fost o clipă grea. Mulţi dintre cei de la masă nu înţelegeau. Cei mai deştepţi, care îl cunoşteau pe Urmatecu, simţeau că se apropie furtuna. Ivanciu parcă bănuia, dar nu se dumirea. I se părea că dădus^ atît de mult, sus, la Cererile lui Iancu, încît nu vrea să creadă că ar mai putea voi ceva acum.

Au rămas o clipă toţi împietriţi, simţind că Urmatecu e stăpînul tăcerii acesteia ciudate. Bine nu ştia nici el ce are de făcut. Se încurcau toate lucrurile în el şi căuta parcă o poartă prin care să dea drumul mîniei, numai să se ştie sigur împotriva cui şi de ce !

Deodată .cîinele de afară începu să latre, ca şi cum s-âr fi dat. O hărmălaie cu voci ascuţite de slugi şi strigăte ciudate pătrunse pînă în cameră. Urmatecu găsi în sfîrşit un motiv să se destindă. Lovi cu piciorul în uşa care se dădu de perete şi întrebă, cu glasul aprig, ce se petrece.

— Au venit nebunii, conaşule, îi răspunse cineva.

— Să intre ! şi Iancu deodată zîmbi. Apoi, întorcîndu-se către Ivanciu : Boierul tot boier, mă liftă ; ai şi măscărici la cafea ! îl bătu pe umăr şi-l trînti pe scaun.

Toată lumea, cîtă mai rămăsese, se aşeză.

Nebunii ştia el cine sînt : cobzarul Ionică şi surorile lui. Şi mai ştia încă ceva, şi asta o cunoşteau numai el şi Ivanciu : povestea cu popa Gose şi milogeala lui la bulgar, în grele zile de aman. Pe vremea aceea, Urmatecu nu întîlnise încă pe conu Barbu, şi era un pîrlit de contopişi, dar Ivanciu avea cherestele şi era chiabur. Dar de cînd s-au cunoscut, şi era mult de atunci, mai din obrăznicia lui Iancu, mai din blegenia lui Ivanciu, cel dinţii

l-a luat cu „tu“ şi cu „mă“, deşi era mai tînăr. Cînd, mai tîrziu, Iancu l-a ajuns pe Ivanciu în avere, a început şi bătaia de joc.

Popa Gose, atunci, le-a dat în genunchi, să-l ajute. Ivanciu n-a vrut. Urmatecu i-a spus : „Rău faci, că şi tu ai copii ! Cine ştie ce-o să se aleagă şi de ei !“

Iar lui Ivanciu i-au rămas cuvintele lui Iancu în urechi. Singurul lucru care zguduia liniştea lui mototoală, pînă în fundul căreia nu pătrundea nimic, era blestemul copiilor lui popa Gose. Şi nebunii, acum slobozi, veneau cu hai mare înspre ei. Erau Ionică şi surorile lui, Mariţica şi Vasilica. Coborau pe scară, cîntînd cîteşitrei. Cobza suna a dogit în braţele scurte ale omului, iar cîntecul lor era încălecat şi felurit. Ionică, numai pe două note, îi zice un fel de romanţă politică :

„Domnu Brătianu Strînge
numai voturi,
Strînge cu toptanu...“

iar ele, un acelaşi vechi cîntec de dragoste :

„Pasăre galbenă-n cioc,
Rar mi-ai cîntat de noroc.“

Şi totul se amesteca într-o hărmălaie din care cu greu se putea înţelege ceva. Femeile erau mai înalte. Ionică, bondoc şi veşnic între amîndouă. Neras, cu buze groase .şi răsfrînte, umede, cu ochii duşi, acoperiţi pe jumătate — pînă la luminile tulburi — de ploapele grele. Mustăţile, cu fire lungi şi rare, îi intrau în gură, printre gingiile fără dinţi. În fiecare ureche avea cîte un smoc de păr, crescut ca un burete.

Vasilica, mai nebună ca ei toţi, umbla într-un palton bărbătesc, de căpătat. în picioare purta şoşoni, iar pe cap, un bariş tras pînă deasupra ochilor albaştri, ca de sticlă. Mariţica era înfăşurată, ca un copil, într-o broboadă cafenie, numai petice. Viţioane de păr fumuriu îi cădeau în ochi.

De cum i-a văzut intrînd pe uşă. Urmatecu le aruncă o băncuţă, trăgînd cu ochiul la Ivanciu. Bulgarul se codi, se învîrti, pînă ce se hotărî şi făcu la fel. Băncuţa lui se desprinse de degete fără putere, cu scîrbă, cu frică, şi căzu lîngă el. Monedele sunară pe pardoseală, iar cântăreţii se aruncară, cu larmă şi înjurături, să le caute. Aveau, cîteşitrei, în gesturi ceva din stîngăcia şi

repezeala copiilor care se bat, pe maidane, pe arşice. Corpurile lor, însă, bătrîne şi grase, se amestecau caraghios, feroce şi animalic. Un fel de mormăit întovărăşea înghionteala cumplită de sub masă.

— Ho, destul, că pun cîinii pe voi ! se răsti deodată Urmatecu, văzînd că voinicească asta se întrece cu gluma. Şi apoi : N-auzi, bă, vino-ncoace, la gîdilează, că-ţi mai dau o băncuţă !

Şi Ionică se repezi, de-a busile, cu cobza care suna după el, pînă la genunchii lui Urmatecu. Aici, se propti în patru labe şi-l privi cu ochii lui moi şi buni, cu gura deschisă, ca un dulău care aşteaptă un os.

—• Fă limba copaie şi joacă ursu ! porunci boierul.

Omul se ridică în picioare, îşi frînse mîinile de la încheieturi, ca pe nişte labe de cîine care fâce frumos, scoase

0 limbă lată şi plesnită, o răsuci ca pe un sul şi, săitînd greoi pe căleîie, grohăi a spaimă. Femeile schelălăiau pe lîngă el, ca zăvozii. Comesenii aruncară din nou o monedă.

— Ei, şi acum cîntă-mi, iute, colea, jos !

Ionică se mototoli din nou, îşi drese glasul şi începu :

„Domnul Brătianu Strînge numai voturi,
Strînge cu toptanu...“

Urmatecu întinse un picior, şi-l aşează pe umărul lui Ionică şi-ncepu cu „gîdileala“, adică se porni să bată tactul cu vîrful ghetei în urechea cîntăreţului. Acesta scutura din cînd în cînd din cap, dar cînta înainte. .Cînd

1 se întîmpla să se oprească o clipă, să înghită sau să-şi umezească buzele, boierul ţipa :

— Ce, ai stat ? ! Aoleo, tîlharule !...

Şi omul pornea mai departe, clătinînd capul, ca de ameţeală, cu ochii închişi, să nu vadă, dar să cînte...

Povestea lor era veche şi tristă, şi Urmatecu şi Ivanciu o ştiau de mult. Erau copiii lui fcopa Gose, de la biserica din Duşumea. Acum, cîteşitrei erau nebuni, bătrîni şi bolnavi. Trăiau într-un bordei, sub pămînt, dincolo de Belu. Dar au stat mai bine cîndva. Năpasta i-a lovit deodată pe cîteşitrei, dar de despărţit tot nu s-au despărţit.

Erau mărunţi, veneau la rînd, ca ulcelele : să fi avut

cel mai mare, Ionică, doisprezece ani cînd popa Gose şi-a pierdut preoteasa. (De mici, o boală urîtă, moştenită cine ştie de la cine, intrase în ei !) Cînd s-a întors de la înmormîntare şi şi-a văzut casa rece şi pustie, cu plozi murdari, scînciţi, şi bolnavi, fără mîncarea de seară, popa a simţit că-i fuge pămîntul de sub picioare. îl durea schiaunul lor şi căuta un gînd să-l lumineze, cînd auzi deodată — că o nenorocire nu vine niciodată singură ! — pumni care băteau în dosul geamlîcului. Cînd a deschis, s-a trezit faţă-n faţă cu Chiflă, cumnatu-său, crunt şi aprig, venit să-i ceară banii pe care îi dăduse surorii sale, preoteasa, în timpul bolii. Ceva ştia popa de banii ăştia. Ştia chiar că nu s-au luat numai doctorii şi că o bună bucată de vreme toţi au trăit din ei. Dar de unde să-i dea acum, după cheltuielile îngropăciunii ?

Popa Gose mormăi deci ceva, din care nici el nu pricepu prea mult. Chiflă se aprinse. Bătu cu pumnul în masă, holbă ochii şi urlă că el una ştie : banii lui ! Şi deoarece popa o tot ţinea că el n-a primit nimic, cumnatul său ieşi trîntind uşa şi ameninţînd cu judecata.

Atunci popa, fiindcă îi botezase doi copii lui Ivanciu, s-a dus şi i-a dat în genunchi, să-l împrumute cu ce va putea. S-a rugat popa, s-a tînguit, s-a jurat pe copii că o să plătească din capete şi cu dobîndă, la vreme. Ivanciu a fost ca de piatră. Nimic nu l-a putut îndupleca.

Şi Chiflă s-a ţinut de cuvînt. Peste două săptămîni, popa Gose a fost chemat în faţa judecătorului să jure că n-a datorat niciodată nimic. Cînd a fost să pună mîna pe cruce, popa a închis ochii, voind să uite deodată tot ce ştia, să nu jure strîmb. îşi încreţi fruntea, ca să aducă sub ea, în lumina trezie! pe care o simţea acolo, numai dreptatea lui, şi greutăţile, şi zbuciumul vieţii, cu trei copii de gît. Simţi însă că nu era de ajuns. Simţi că mai sînt gînduri libere, care nu voiau să moară, care zburau, slobode şi vii, în dreapta şi în stînga minţii. Erau spusele preotesei, de Chiflă, care i-a dat banii. Spuse numai că bani nu văzuse niciodată. Şi dacă nu-i văzuse, ce mai stăruia îh mintea lui cunoştinţa aceasta ? Şi popa Gose, cu capul în piept, cu mina pe cruce, încerca să facă întuneric în mintea lui, dar întunericul venea greu, căci perdelele minţii nu voiau să se lase.

Şi astfel fiind chinul popii, el încercă să se

domolească cu o rugăciune.

— Iartă-mă, Doamne, de nu uit, dar priveşte-mă, Doamne, cît sînt de împovărat, de zbuciumat şi de amărît !

Şi popa Gose jură că n-a primit niciodată nici un ban. Chiflă dădu căciula de pămînt şi trase o înjurătură tare în sala de şedinţe. La plecare îl scuipă pe popă în ochi.

Era toamnă. Un soare şters şi fără raze, scăpat o clipă printre nouri, lumina calea lungă, pînă acasă, a preotului.

în ziua tulbure zburau stinghere fire argintii şi se încurcau, ca un abur, în barba şi în genele lui. Şi pentru Intîia dată cînd a simţit, trecînd prin piaţă, mirosul proaspăt şi reavăn de zarzavat strîns în maldăre mari şi a văzut ce frumoase pot fi roşiile de toamnă, cu ape adînci în luciul lor ; ce gingaşă ceapa, în foile ei subţiri, albe şi viorii, şi prunele cu brumă, scoase ca dintr-o fîntînă rece, popa Gose, care o viaţă întreagă a citit *Evanghelia de la Ioan,* la înmormîntare, şi pe toate celelalte, după tipic, cu gîndul fie la gospodărie, fie la gologanii de pe tava cu luminări, a simţit voinţa şi mîna lui Dumnezeu în toată făptuirea lui. Deşi de la hiroto- nisire, de douăzeci de ani, purta rasa, pentru întîia dată simţi lăsîndu-se în el ceva, în care era şi binele şi răul, ceva care, fără voia lui, dar pentru el, citea şi-i răstălmăcea lumea. Pînă atunci, toate făpturile popa le cunoscuse după nevoi, nu după suflet !

Şi era o vineri, zi de acatiste. Nemîncat, tulburat, popa se tîrî pînă la biserică, bun bucuros să slujească în ziua aceea fără să ia un ban, pentru toate nădejdile pe care fiecare închinătoare i le dădea să le urce la' cer. Dar cum ar fi putut face un asemenea fapt fără să dea de bănuit ? Cum să vestească ? Cum să-i facă să înţeleagă, pe credincioşi, care îl ştiau aprig la cîştig, că de acum se lipseşte de toate ?

Să-i spună dascălului ? Mai întîi nu-l va crede, şt apoi el va fi cel dintîi să-l bănuiască de cine ştie ce ! Sufletul său frămîntat şi sufletul nou, care licăreau în el, cereau să fie crezute. Cu capul şi cu pieptul greu, intră în altar. Şi îşi trecea tocmai patrafirul peste cap, cînd, întorcîndu-se fără să vrea spre peretele din dreapta, i se păru că sfîntul Vasile cel Mare mişcă.

Popa Gose încremeni şi privi ţintă. Şi pentru a doua oară o umbră trecu de sus pînă jos şi înfioră trupul subţiratic şi înnegrit al sfîntului. De data aceasta popa păli şi, fără voie, se aruncă în braţele dascălului, ţipînd : *tr*

— Mişcă sfîntul Vasile, Zamfire !

Biserica răsună adînc.

— Da' cum o să mişte sfîntu, părinte ? răspunse neîncrezător dascălul, cu popa în braţe şi cu ochii ţintă la chipul zugrăvit pe perete.

Din biserică venea din cînd în cînd cîte un zgomot surd, ca o bubuitură a genunchilor aruncaţi la cine ştie ce icoană în mătănii prăbuşite, cînd cel chinuit ţipă iar :

— Uite !

De data aceasta, dascălul, lămurit, îi dădu drumul din braţe, respirînd uşurat :

— Da' uiţi, părinte, că e toamnă şi cad frunzele din copaci ? ! Iacă, umbre de frunze de castan, de afară, intră pe ferestruica de colo şi se preling tocmai pe sfîntul cel mare ! Da' spaimă-ţi faci şi dumneata, părinte ! Da' de ce ? Ai ceva pe suflet ? Te muşcă ceva de inimă ? De ce închizi, şi de cînd ?

Şi Zamfir dascălul, simţind că e aci ceva de spus şi de dus mai departe, nu înceta cu întrebările. Popa văzu ochii iscoditori ai dascălului şi se temu iar de scormo- neala şi curiozitatea lui. îşi dădu seama că e pierdut dacă nu-şi vine în fire. Se sculă iute, se plecă pe sfînta *Evanghelie,* o sărută îndelung, cu dezmierdări, şi ieşi în uşile împărăteşti, la icoanele cele mari.

— Urîte năluci are popa ! mormăi dascălul, dereticînd prin altar.

Pe la Ivanciu şi pe la Iancu popa n-a mai dat. Şi se spunea că nu mai mînca şi nu mai dormea. Un iad întreg clocotea în el, de nu-şi mai putea găsi locul. Abia se mai tîra pînă la altar. Slujbele nu le mai înţelegea, şi îl oboseau, şi îl ruşinau. Nici el nu ştia cît o s-o mai ducă astfel. Singurul lucru de care îşi dădea seama era că voinţa fugise din el. Era ca şi cum ar fi fost pe capra unei trăsuri care alerga, alerga, iar el era cu mîinile tăiate.

Şi au trecut aşa cîteva săptămîni, pînă la o duminică din postul Crăciunului.

Ca de obicei, a început să slujească, furat de gînduri

ca de o apă murdară. Din cînd în cînd, abia se mai înţelegea ce săvîrşeşte.

Biserica era plină de oameni, şi frigul de mormînt din altar se mai înmuia prin căldura tuturor trupurilor care se înghesuiau şi de răsuflarea din atîtea guri. încro- peala aceasta avea parcă ceva gras şi înăbuşitor în ea. Cald chiar nu era, ci mai mult te slinea. Tăcere adîncă se făcuse, numai glasul popii rostea înăbuşit *Evanghelia.* Deodată,, dinspre uşă o larmă mare. Ca acum, nebuni, deşuchiaţi, copiii lui Gose au dat buzna peste credincioşi. Au început să cînte şi să joace cu chipuri şi vorbe spurcate. De dincolo de mintea lor, parcă le poruncea cineva să ruşineze biserica şi să necinstească sfînta sărbătoare. Cîţiva gospodari au pus mîna pe ei, să-i ţină, şi totul s-a sfîrşit cu un schiaun ca la casa de nebuni.

Popa Gose, din uşile împărăteşti, privea dus de pe lume. în faţa ochilor săi plutea, ca purtată de apă, crucea mică şi neagră pe care jurase strîmb. întinse mîna s-o prindă şi s-o ţină pe loc. Dar crucea fugea de degetele lui.

Zamfir dascălul, crezînd că popa vrea să întrebe ceva, se apropie de el şi îi şopti la ureche :

— Sînt copiii sfinţiei-tale, apucaţi de ducă-se-pe-pustii !

Iar dintr-un colţ, Chiflă urlă cît putu :

— Mai juri strîmb, popo ? Că Dumnezeu nu-i pisică şi le vede pe toate !

Gose simţi cum se învîrteşte pămîntul cu el. Sub policandru i se păru că plesneşte o lumină, după care se făcu întuneric. Şi popa se prăbuşi.

Ani de-a rîndul toată mahalaua a vorbit de moartea şi blestemul popii, pe care-l purtau mai departe copiii,

îmbătrînind în nebunia şi zăpăceala lor pe la uşile oamenilor... De obicei, ei erau cuminţi, zvăpăiaţi numai, ca plozii, în nepriceperile lor din tot ce e rînduială în | viaţă. Aveau însă şi clipe cînd puteau fi primejdioşi. Rămăseseră cu un cuvînt pe care dacă îl auzeau se opreau toţi deodată, ridicau nasurile, adulmecînd copoieşte aerul, şi căutau. De li se părea că au găsit pe cel de unde venea cuvîntul, se năpusteau toţi asupra lui, schelălăind, urlînd, dînd cu mîinile şi cu picioarele. Şi, cu greu, cel ce a spus vorba în glumă mai putea fi scos din ghearele lor. Iar vorba asta fără de înţeles era : Zbughie ! Se zice că ar fi spus-o unul cînd l-a scos pe popă mort, iar pe copii i-a dat afară din casă. Era singurul lucru pe care nu l-au uitat, şi de cîte ori îl auzeau făceau spume la gură. Iancu o ştia. El glumea şi rîdea cu ei, dar se ferea să rostească vorba, ştiindu-i de ce sînt în stare.

Pe măsură ce Urmatecu îi asmuţea pe nebuni, Ivanciu se închidea, cu capul tras între umeri, ca într-o frică. Tăcea şi se uita în goL Iancu zîmbea din ochi, lăsîndu-l pe Ionică să schelălăie sub masă în voia lui, că altele îi erau gîndurile acum.

Şi cînd Ivanciu dădu să se scoale şi să plece tăcut se luă după el şi în uşă îl opri, şoptindu-i :

—• Mîine dimineaţă ne vedem ! Livada de la Pietroşiţa, jumătate şi jumătate !

Şi pentru că Ivanciu îl privea ca şi cum n-ar fi înţeles, adăugă, arătîndu-i pe nebuni, lăfăiţi pe scaune şi întinzînd din rămăşiţele mesei :

— Tu crezi în jurămîntul strîmb ăl popii ? Eu, nu ! Asta o spun numai proştii ! O mai fi făcut el şi altele.!

IV

într-o cameră întunecoasă, înspre curte, dădea biroul lui Urmatecu. Erau îngrămdite acolo mobile fel de fel. Nici un lucru însă nu se împerechea cu celălalt, dar fiecare avea un preţ şi o frumuseţea lui. Erau strînse de pe

la boieri, cerute cîteodată ; cele mai multe, de la conu Barbu. Masa de scris din stejar, cu patru capete de urşi, cu boturile lustruite la colţuri. Scaunele erau de palisandru, cu găurele în tăblii, şi tot de palisandru era un fel de pupitru înalt, cu douăsprezece cutii de ţinut acte, pe care se împărţeau literele alfabetului, frumos ţintuite în alamă. O canapea verde, de catifea, umplea un gol, iar pe pereţi, planuri albastre de parcelări, cu moşiile baronului. Un singur portret mare, în tuş, al tatălui coanei Miţa, boier Grigore, cu favoritele lungi şi cravată mică neagră, cu aripile ascunse sub colţul gulerului. Numai el dintre bătrînii familiei era îmbrăcat nemţeşte şi scos la vedere. La vremea lui n-a fost fitecine : pe timpul muscalilor a avut şcoală şi cor, de cînta la mai toate bise- riciile mari din Bucureşti. A risipit banii, cu pungile, pe la drăguţe, şi tîrziu, cînd a rămas cu o casă de copii, Iancu, care fusese strîns de boier Grigore de pripas, în vremuri bune, i-a sărit în ajutor Mai la urmă s-a însurat şi. cu fata cea mare, cu coana Miţa. Acum, de trei ani, boier Grigore zăcea într-o casă de nebuni. Iancu plătea regulat la spital, dar nu se ducea niciodată să-l vadă, că-i făcea rău. Numai coana Miţa, o dată pe lună, punea caii la trăsură şi se abătea pe la tatăl său, pe care îl găsea mereu acelaşi : necunoscînd pe nimeni, stînd la fereastră, rupîndu-şi şuviţă cu şuviţă cămaşa şi privind ţintă, departe, spre un munte, pe care îl vedea, în nebunia lui, cu totul şi cu totul de aur. Şi de cîte ori soţia i se întorcea de la balamuc, povestindu-i mereu acelaşi lucru despre bolnav, Urmatecu simţea ca un sloi de gheaţă care i se topeşte în ceafă. Un fel de tremurat uşor îl cuprindea, şi atunci ridica tăcut ochii spre portretul lui boier Grigore, prins acolo să-l privească la toate mînuirile afacerilor. De multe ori s-a întrebat de ce vede boier Grigore muntele acela tocmai de aur ? ! Şi răspuns limpede n-a găsit ! Simţea numai că ar fi aici un fel de păcat al banilor risipiţi, după cum îşi spunea spre mîngîiere, iar. nu agonisiţi. Şi cu această tălmăcire se mulţumea. Din cunoştinţa lui de viaţă şi din tot ce vedea, veneau multe alte lucruri să-l întărească în credinţa aceasta : risipa lui conu Barbu şi a tuturor boiernaşilor care îşi lăsau moşiile, petic cu petic, în biroul lui. Azi aşa vedea. Mîine totul era însă mai tulbure şi îndoiala se furişa în socotelile şi rosturile conştiinţei sale. Şi lupta începea din nou, şi cumpănelile la fel...

Un singur lucru era hotărît pentru el : că banul şi bogăţia sînt boală grea, ori pe venite, ori pe fugite, şi pentru ca să nu uite, privea în ochi galeşi, de chefliu, ai lui boier Grigore. Dar nimeni din casă nici măcar nu bănuia că portretul acesta era icoana racilei celei mai din afund a sufletului lui Iancu Urmatecu...

Prospeţimea aerului de dimineaţă năvăli prin geamurile de-abia închise, se încropea cu căldura odăii. Negurile toamnei se destrămau încet în lumina zilei cînd Iancu îşi ceru ceaiul — mai mult rom decît ceai — în birou. Lefterică era acolo şi îl aştepta de mult, trist ca întotdeauna. Umbla uşor, ca o umbră, prin încăpere, scotocind şi orînduind hîrtii, ridicînd din cînd în cînd, dureros parcă,

braţul în unghi drept, pentru a-şi mîngîia tîmplele şi firele lungi şi lucioase de barbă, cărora degetele palide şi nervoase le împrumutau un fior. Era tăcut şi îndeplinea, cu o încetineală de melc, un fel de slujbă de secretar al cumnatului său. încercase omul fel de fel de îndeletniciri pe la străini şi nu izbutise nicăieri. Nu putea suferi nu doj anele cu vorbe tari, dar nici măcar glasurile ridicate. Şi încetineala lui îl făcuse să audă de mai multe ori cuvinte răspicate. De cum i se întîmpla. aşa ceva, fără să rostească o vorbă, îşi lua, cu gesturile lui îndurerate şi încete, lucrurile şi pleca. După multe încercări, Urmatecu s-a hotărît să-l ia la el. Şi aci îi era bine lui Lefterică ! De dimineaţă pînă seara din „mişcă“, „nagodă“ şi „boule“ cumnatul său nu-l mai scotea. Dar Lefterică nu auzea 'nimic. îşi spusese de la început că e nenea Iancu, şi de atunci totul mergea bine ! Marea lui calitate era că nu pricepea lucrurile decît cînd i se arătau limpede şi cinstit în înlănţuirea lor. Era cu neputinţă pentru el să înţeleagă efectul mai îndepărtat al unui fapt. Urmatecu citise de mult sufletul acesta de copil la Lefterică şi îşi spusese că prinde bine oricum. De îndată ce a intrat în cameră, Iancu, fără bună dimineaţa, trase dintr-un sertar un vraf de hîrtii şi începu să caute. Fel de fel de file îi treceau printre degete : scrisori, coaie ministeriale, plicuri desfăcute. Răsfoia .iute, cu un anumit ţel, cînd deodată se

opri în faţa unei pagini pătrate de caiet de şcoală, smîngălită stîngaci cu cerneală violetă. Se uită lung, zîmbi şi apoi, cu un fel de ruşine, zise :

— Tu pricepi ceva, mă nagodă, din ce e scris aici ? Şi-i întinse hîrtia lui Lefterică.

Acesta silabisi pe româneşte : *„La poire et le couteau*. *La cruche, le vin et Veau...“* apoi gîndindu-se puţin, spuse iute :

— E vorba de vin, nene !

Urmatecu, de cum văzu că Lefterică nici atît nu înţelege, dădu drumul la toată mîndria lui :

— Bine, mă, că eu nu ştiu franţuzeşte şi nu ştiu ce scrie fata, mai merge ! Da’ tu ?! Că doar eşti mai tînăr şi te-a purtat mă-ta pe la şcoli ! Apoi, depărtînd foaia, o privi cu drag şi încîntare. — Mă, asta e de cînd a intrat Amelica la pension. I-am furat-o, că de dat n-a vrut să mi-o dea. Or fi cîţiva ani de atunci ! Ia gîndeşte-te numai ce trebuie să scrie acum ! Să ştie ea că eu am slova ei de începătoare, Doamne-Doamne ce s-ar mai supăra !...

Şi cîteva clipe rămase furat de gînduri bune în faţa scrisului ăstuia de copil. îl liniştea şi-i dădeau o bucurie de viaţă paşii stîngaci ai fetei lui într-o lume pe care, din- tr-ai lui, numai el o ştia şi căreia îi bănuia frumuseţi ce rămîneau străine pentru el. Dar aşa, cum o pregătea pe Amelica, ca pe o adevărată domnişoară de familie, era sigur că nu-i va rămîne nimic necunoscut din viaţa în care el nu a putut intra. Pînă să-şi vadă fata pornită pe drumul ăsta, pînă să fie sigur că cine îi era lui mai drag pe lume se va înfrupta din lumina, poleiala şi bogăţia mult rîvnite, lăcomia şi gelozia, lupta din greu, îşi făcea loc prin prostia sau nevrednicia boierilor, cîştiga, nădăjduia, simţind mereu locul nesigur sub picioare, căci ştia ce-i lipseşte. Acum, însă, s-a potolit. Nu mai face nimic care să-i placă numai pe jumătate, să-l strîngă-n obiceiuri, căci ştie că are cine s-o pornească chiar de la început în lumea lor. Şi lumea aceasta Urmatecu o vede ca pe un salon mare, mereu luminat şi pregătit pentru o strălucită petrecere. Iar oamenii, ei între ei, politicoşi, şi chiar cînd ar vrea să-şi spună ceva unul celuilalt, poftindu-se să vorbească frumos şi să asculte. Singurul

p lucru care-ţi trebuie ca să ţii acolo sînt banii, şi bani bine chivernisiţi, sigur aşezaţi, de un om cu scaun la cap, cum e el. Că asta le lipseşte boierilor ! Dar de Ame- lica are el grijă să o asigure pe o viaţă întreagă ! Şi

trezindu-se deodată din visul lui, omul împături frumos

■ pagina de caiet, o puse într-un plic şi o furişă în teancul B, de hîrtii, căutînd mai departe.

p Şi deodată găsi. Era o scrisoare veche, scrisă greoi, ¡B cu litere mari şi întortocheate. Din tot scrisul, numai
■ cifrele aveau oarecare siguranţă şi îndemânare, cu o mai
■ îndelungată deprindere de socoteli. Şi Urmatecu o reciti R în grabă, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu i-o smulgă
■ cineva dintre degete :

B , „Iancule,

Zece mii de lei e mult chiar pentru un negustor ceva E| mai cuprins ca mine. Dar dacă spui că altfel nu se poate, I îi dau, să scap cu faţa curată. Ia numai, cum ştii tu, | hîrtie la mînă de la ai mortului, să nu mă pomenesc mai i* la urmă şi cu banii luaţi, şi băgat la puşcărie. Banii î ţi-i trimit diseară. Dumnezeu să-mi ajute ! Ivanciu. 1883, februarie în 23.“

F Urmatecu sorbi din ceai şi, chemîndu-l pe Lefterică , mai aproape, îl întrebă :

— Dar pe asta o cunoşti ?

Lefterică îşi aruncă ochii pe hîrtie.'

— Sigur că o cunosc.

— Mai ţii minte cum s-a- întîmplat ?.

Ii, / ’— Ţin.

;— Eşti în stare să mai poveşteşti o dată, ca atunci ?

'■— Sînt ! Da’ asta-i poveste veche, nene 1 Să fie B·' şapte-opt ani c-o şi uitasem !

— Taci, că eşti prost ! şi Iancu băgă iute scrisoarea R' în buzunar, că tocmai intra Ivanciu pe uşă.

Noul-venit nu părea să fi avut o noapte bună. Ne- H gustor bătrîn, se obişnuise de mult să nu-şi arate ne- |L liniştea şi nesiguranţa. Totuşi, era ceva mai tare_ decîţ r el, ca o spaimă, care i se citea pe faţă. Ochii lui mici K şi cenuşii jucau în priviri scurte şi cercetătoare, dintr-o, ! parte în cealaltă. Se ferea parcă de capcane. Ameninţarea lui Iancu din ajun, şi mai ales toată întîmplarea cu

copiii nebuni ai lui popa Gose, stricase ceva în fundul sufletului său. Pe Urmatecu îl ştia „apucat“, cum îi ziceau mulţi prieteni, şi mai ales îl ştia (pentru că nu-l cunoştea de azi, de ieri) că era mai tare decît el în fel de fel de năzbîtii şi gînduri nouă, pe care mintea lui greoaie nu era în stare să le prevadă. Pentru toate acestea, de foarte multă vreme avea pentru Iancu, cu şiretenie şi muţenie, un fel de admiraţie amestecată cu teamă. De aceea intră încet, ca şi cum ar fi venit din

altă încăpere, îşi rezemă într-un colţ bastonul de vişin, cu minerul dintr-un corn lustruit de capră-neagră, şi, aşezîndu-se tihnit pe un scaun, zise :

— Moi, da’ numai de pozne te ţii, şi surise lung aşteptînd să vadă ce o să se întîmple.

Celalt simţi drumul îndepărtat de viclenie veche şi cunoscută pe care voia să apuce Ivanciu ■ şi-i tăie scurt vorba :

— Venişi ? Uite vecinătăţile ; sînt colea ! şi, apropiin- du-se de planul moşiilor boiereşti, urmări încet cu degetul un triunghi înscris în linii albe, livada de la Pie- troşiţa. Apoi îi spuse lui Lefterică : Aşază-te şi scrie !

Şi o tăcere se făcu. Urmatecu se aştepta ca, trecînd deodată la chestiunea lor, şi mai cu seamă la redactarea actului, Ivanciu să sară, să limpezească toate lucrurile. Dar • oumpărătorul tăcea, ca şi cum toate erau hotărîte şi nimic nu s-ar mai putea ivi. Pe Iancu începu să-l sîcîie clipa aceasta, care, oricum, era grea. Era gata să dea lupta, dar n-ar fi vrut să înceapă el. Se aştepta să-l răsucească pe Ivanciu şi să-l strîngă din turbarea lui, sau să-l ajute, luîndu-i ceva, în deznădejde. Dar în faţa omului ăstuia liniştit, care nu spunea nici un cuvînt şi su- rîdea mereu, prieteneşte, nici el nu ştia cum să înceapă. Lefterică înmuiase de vreo trei ori condeiul în călimară şi aştepta privind, fără să se gîndească la nimic, o picătură străvezie de cerneală, care se prelingea pe luciul peniţei. Urmatecu făcu cîţiva paşi şi deodată se opri.

— Văzuşi, mă, ce prieten ai ? zise. Am minţit boierul pentru tine !

Ivanciu rîse, dînd din cap.

— Auzi, continuă Jancn, tu şi fată de măritat ! Eu, ■ da ! Că mîine-poimîine îmi vin peţitorii ! Şi-şi umflă păli' rul de lîngă tîmple şi aprinse *n* ţigară.

I ᵛ Ivanciu nu sufla nici o vorbă.

I — Că nici tu nu te aşteptai la una atît de gogonată Li Hjî-Las', că te-am văzut : mai că-ţi era frică, rrîai că-ţi ve- ■l nea să faci haz... Ei, da' vezi, mă, eu îl cunosc, şi uite aşa, pe degete, ţi-l învîrtesc !... Şi pe urmă, cînd mă pun ■§ eu să-ţi vin în ajutor, ori o fac, ori nu. Nu mă-ncurc cu una, cu două...

; Ivanciu, mut, îşi lăsă capul pe umărul stîng, deschise ■rochii mari şi privi ţintă, de nu puteai să desluşeşti : e Hlaşteptare, e admiraţie sau e aprobare în încremenirea Hllui. Iancu, şi el era încurcat. Nu ştia dacă e pe drumul Ht | cel bun, căci niciodată nu întîlnise la Ivanciu atîta mo- ■g .»Jiclune. Mai se opri o clipă, şi apoi, hotărît, porni de ■feunul singur să vorbească. Fărîmiţă bucată cu bucată BJŞizbînda asupra lui conu Barbu, arătînd priceperea lui de K om de încredere, prietenia veche pentru Ivanciu şi buna- ■ credinţă a boierului, amestecată cu slăbiciunea lui.

Şi cînd, după cîtăva vreme, a socotit că tot ce trebuia spus a spus şi că e gata clipa după care umbla, se opri I deodată şi zise :

I — Şi acum actul îl facem... pe cît ?

— Aşa cum a spus boierul ! adăugă, în sfîrşit, Ivanciu, j^K | aproape în şoaptă.

Cei doi oameni se priviră scurt, ca niciodată în viaţă : ■•' Iancu, uimit, ca un stăpîn, de îndrăzneala unui rob de-al ||» . •său ; Ivanciu, ca un răzvrătit de multe îndurate, strîn- jp gînd într-o singură privire cu curaj la care poate rîvnise R de multe ori, dar pe care nu îndrăznise niciodată să-l I' arate.

Pentru Iancu nu numai că Ivanciu era un alt om, £• dar gîndul îl mîna şi mai departe, şi măsură deodată l- importanţa vînzării, care părea a fi mult mai mare chiar K- decît o bănuia el. Dacă bulgarul se încăpăţînează astfel, K ştie el ce ştie, mai ales dacă nu vrea să intre nimeni peste r el în livada de la Pietroşiţa. Şi văzînd astfel că lupta f, începe să fie mult prea grea, Iancu se cercetă o clipă, să se convingă că e într-adevăr pregătit. Apoi, dînd

drumul la fereastră,' în faţa căreia jucau primii fulgi de zăpadă, trase adînc o gură de aer rece şi întrebă în vînt, ca şi cum casa ar fi fost plină de oameni, iar el vorbea cu toţi deodată :

— în cîţi ani putrezeşte un om, fraţilor ?

Ivanciu presimţi un pericol tulbure în jurul său. Era neliniştit de parcă ar fi simţit lîngă el o gură de cîine gata să-l muşte. Respirînd greu, se răsuci pe loc. Lef- terică, trezit dintr-o piroteală, se bucură că mai aude şi altceva decît tocmeli şi vînzări, care îl plictiseau foarte. Apoi, întrebarea cumnatului său îl şi interesa, căci dintre toţi copiii coanei Ţinea, mai mult chiar decît fetele, Lef- terică se pricepea la toate rosturile înmormîntărilor şi tuturor obiceiurilor creştinilor. De aceea, părăsindu-şi desenul de care se apucase pînă să scrie actul — desena întotdeauna stîngaci, din profil, un om cu barbă, ţeapăn, ca de lemn, şi cu un ochi rotund de găină — răspunse cu glasul înviorat :

r- Cred că şapte ani, nene !

— Vra să zică, cam p-aci ! spuse Urmatecu, scoţînd din buzunar scrisoarea. Da’ vezi că acţiunea nu putrezeşte. Şi ce-i trebuie ? O nimica toată să se aprindă şi (cu o privire stăruitoare şi grea asupra lui Ivanciu) să ardă, de parcă ar fi nouă, nouţă...

Ivanciu se aştepta şi nu se aştepta la lovitura asta.

în timpul nopţii nedormite pe care o petrecuse, îi fulgerase o clipă prin minte, că e drept, şi povestea adevărată şi veche a unui omor prin imprudenţă, în care, cu declaraţii ale fraţilor mortului şi cu potrivite mărturii că mortul singur a greşit, Iancu îl scăpase din încurcătură. De atunci, însă, niciodată între ei n-a mai fost vorba de aşa ceva. Era un lucru uitat, şi mai cu seamă, credea el, sigur îngropat. Că, de întîlnit, s-au mai în- tîlnit şi în alte negustorii, şi Iancu aprig la cîştig s-a arătat întotdeauna. Dar mai dădea unul, mai lăsa celalt, şi pînă la sfîrşit se împăcau. Dîrz, ca acum, nu-l văzuse Ivanciu niciodată. Şi gîndul îl fură şi pe el şi-l duse mai departe şi simţi că livada asta de la Pietroşiţa trebuie să aibă un rost mult mai mare, pe care nici el nu-l bănuia. Cine ştie ce cîştig ascuns o fi în peticul ăsta de pă- mînt de îl rîvneşte astfel Iancu ! Şi neputînd lămuri bine taina, se aprinse, de-ar fi încercat orice. Dar

deîndată îi veni în minte mortul şi scrisoarea. Şi bătrînul negustor simţi dincolo de amărăciunea înşelării sale — căci în fundul inimii Iancu îi era drag — frica de a se găsi iarăşi pe un loc nesigur şi în mîna unui om primejdios. Totuşi, se hotărî să reziste cît va putea. Ştia că de pierdut tot a pierdut, dar măcar să dea cît mai puţin. Şi fără amintire prea limpede şi fără pricepere, ci numai din încăpăţînare şi ciudă de pierderea cîştigului întreg, zise :

— Da' ce, moi, pentru o judecată veche şi închisă, alţi avocaţi noi nu mai sînt ?

Urmatecu tăcu o clipă, lăsîndu-l pe Ivanciu să se bucure de născocirea lui copilărească. Apoi, cu glasul liniştit, aproape prietenesc, răspunse :

— Mă, nea Ivanciule, în chestii d-astea e mai bun un martor vechi decît un avocat nou ! Dă-i drumul, Lefterică ! şi rîse.

Dacă i s-ar fi prăbuşit.tavanul pe cap, Lefterică n-ar fi fost mai mirat. Trăia, cu deznădejde, una din acele clipe de viaţă în care omul vede că e sau că a fost prost. Tot jocul, toate vorbele, acum, tîrziu, i se lămureau. Stătea liniştit, fără să bănuiască ce are să vină, şi se simţea strîns ca într-un cleşte. La nenorocirea de atunci fusese şi el de faţă, trimis de Iancu la o tăiere de pădure arendată de Ivanciu. Văzuse tot şi-i spusese tot lui Iancu. Acesta, însă, căzînd la înţelegere cu fraţii pădurarului mort, izbutise să nu se mai folosească de mărturia lui, din care, dealtfel, nu reieşea decît imprudenţa lui Ivan- ciu. Şi ce n-a spus atund, să spună acum ?

După primele clipe tulburi, Lefterică abia lămuri ce i se cere. Cei doi bărbaţi aşteptau cu ochii ţintă asupra lui. O năduşeală rece începu să-i broboneze fruntea, pe care neîncetat şi-o ştergea cu mînecile de la haine. Un oftat adînc îl zbuciuma pieptul, şi, încetul cu încetul, se prăbuşi cu coatele pe masă, fără să scoată nici un cuvînt. Apoi, pentru că tăcerea îi vuia în urechi şi în mintea lui era un gol fără nici o licărire, se ridică pe braţele lui îndurerate şi privi rugător, cu ochii înlăcrimaţi, rînd pe

rînd, la Iancu şi la Ivanciu. Şi fără să poată rosti un

cuvînt, gîtuit de emoţie, cu aceleaşi gesturi grele, începu să rupă fîşii-fîşii, în lung, coala albă din faţa lui, pe care desenase, aşteptînd să i se dicteze contractul.

Şi omul acesta tăcut, cu privirea pierdută, care rupea în neştire hîrtie, îl cutremură pe Urmatecu. Fără voie, ridică ochii de la fiu la tată şi privi în faţă portretul lui boier Grigore. Un fior îl străbătu şi, punînd mina pe braţul lui Lefterică, îl opri, şoptindu-i cald, frăţeşte aproape :

— Astîmpără-te ! Nu mai face aşa !

Ivanciu simţi deîndată izvorul bun din inima potrivnicului său. Privind lung, cu mulţumire şi recunoştinţă spre Lefterică, se ridică şi, bătîndu-l pe umăr pe Urmatecu, zise :

— Ei, Iancule ?

Urmatecu rămase cîtva timp cu mîna pe braţul cumnatului^ său. Stătea ^u ochii ţintuiţi, privind portretul lui boier Grigore. (Vra să zică, nu se înşelase cînd dintr-un gînd nelămurit, copilăreşte aproape se legase de el. Iată că-l ajută, că-l îndrumează şi-i dă o măsură omenească în tot ce face.) Apoi, trezindu-se, îi răspunse lui Ivanciu :

— Dă-mi trei mii de lei şi facem actul !

Cumpărătorul, încîntat, tot mai cîştiga destul.

— S-a făcut ! răspunse acesta.

Şi Lefterică, şi de bucurie că a scăpat, şi de fericire că Iancu şi Ivanciu s-au împăcat, începu să plîngă tare, cu hohote, ca un copil. Apoi, luînd o coală nouă de hîrtie, pe care suflă cu .grijă, s-o cureţe de orice fir care ar putea să-i strice slova, şe aşează înviorat la birou, spunînd :

— Ascult, nene !

Ivanciu, cu mîinile în buzunare, cu ochelarii pe nas, cerceta planul ; Iancu îşi dregea glasul, 'cînd deodată uşa se deschise, şi coana Miţa vesti din prag, într-un suflet»,;

— Vine boierul !

Urmatecu abia avu timp să-i dea afară din birou pe Ivanciu şi pe Lefterică, şi conu Barbu a şi sosit. Era înfofolit în şaluri calde, cu joben pe cap şi cu Fantoche ascunsă-n gulerul blănii. De cum îl zări, Iancu încercă să desluşească ce îl aduce la el. Nu s-o fi răzgîndit de la

vînzare ? ! Dar omul se linişti deîndată de nelinişstea boierului. Prea era sîcîit, prea îi clipeau ochii pentru ca să fie vorba de bani. Şi Urmatecu nu s-a înşelat !

Conu Barbu, cu paşi mărunţi, se îndreptă spre el şi îi spuse, fără altă vorbă :

— Am venit, Ianeule, la tine, şi să scap, dar s-o şi văd pe nebună ! Că o să vină şi ea, sînt sigur ! Putem să mergem în odaia din faţă ? Vreau să fiu măi la stradă, ce zici ?

—■ Putem, coane, de ce să nu putem ? ! şi porniră amîndoi, de-a lungul casei, .trecînd prin încăperi încă nedereticate, pînă ce au ajuns în odaia cea mare de lîngă poarta de intrare.

De aci, de la fereastră, strada se vedea departe, şi în dreapta şi în stînga.

Conu Barbu se aşe£ă pe un jilţ şi oftă adine :

— Doamne, Doamne, Ianeule, că nebună mai e ! Dă-mi o dulceaţă de portocale de-a coanei Miţa ! şi începu să aştepte.

Scena nu era nouă. Conu Barbu se certase iar cu domniţa Natalia şi, ca întotdeauna, venise iar la Urmatecu, să se mai certe şi să se împace. De peste douăzeci de ani, dragostea lor mai păstra viforos, ca în prima zi, doar un singur lucru : cearta. Nestăpînita

Pentru el, domniţă era ca atunci, la început, la Viena, cînd a cunoscut-o. El nu o vedea îmbătrînind şi ar fi putut să nu o vadă deloc, cu o singură condiţie : să ştie că nici ea nu vede pe nimeni. Mai sus de locuinţa lui, tot pe Podul Mogoşoaiei, într-o căsuţă joasă, cu o grădină mare, unde locuia domniţa, baronul strînsese tot ce ar fi putut să o facă pe o femeie să nu i se urască. Era altă socoteală, fireşte, că, de multe ori, el şi uita să treacă pe la ea. Cărţi avea, tablouri avea, slugi avea, căţei avea, păsări avea, şi conu Barbu nu vedea altă lipsă pe care ar mai putea s-o ducă. Acum îi abătuse cu cai ! Asta, de la început nu i-a plăcut baronului. Cu caii te mişti, că doar nu sînt cîini să umbli cu ei după tine prin grădină ! Dar i-a luat...

gelozie a lui conu Barbu îl stîrnea întotdeauna.

— Şi ce-a făcut domniţa, coane ? întrebă cu un zîm- bet în mustaţă Iancu, la destăinuirile lui conu Barbu despre cai.

— Ce să facă, Iancule ? ! Ia pus la trăsură şi a venit să mă ia, să mă ducă pe străzi...

— Şi nu te-ai dus ?

— Da’ ce-s nebun ?! Să ne vadă lumea ?

Urmatecu rîse tare şi cu poftă. Deodată baronul se încruntă. Peste toată făptura lui mică şi slăbănoagă se aşează ca un duh de asprime, care îl căli. Un fir de oţel îl legă pe dinăuntru, făcîndu-l să arate chiar ca o adevărată putere. Ochii îi sticliră şi rosti încet, rar şi rece :

— Urmatece ! (Vocativul acesta era cea mai mare severitate, puţin dispreţuitoare, în gura baronului.) Nu te amesteca în ce nu înţelegi !

Iancu se feri, ca şi cum i-ar fi dat cineva peste degete. „Iar, locul nesigur şi pasul greşit ! E greu prin lumea lor !“ îşi spuse el. Dar Iancu nu s-a supărat. A mai învăţat ceva : ei pot să vină peste tine, tu însă nu trebuie să îi apropii prea mult. Şi, totuşi, dogoarea de la fundul sufletului său, care parcă îricepea că crească, nu se domoli decît la acelaşi gînd, că Amelia ar fi ştiut-o şi pe asta.

Un huruit îndepărtat de trăsură se apropie şi se opri în faţa porţii. Baronul se ascunse după perdea, şi, cu o emoţie a cărei frăgezime îi dădu parcă un timbru nou şi tînăr în glas, spuse :

— Uite-o, Iancule !

Într-o clipă, nourul ifosului boieresc se topise, şi omul de lîngă el redevenise prietenul de la al cărui gînd şi pricepere îşi aştepta ajutorul.

Echipajul din faţa porţii era într-adevăr strălucit : trăsura, cu spiţe roşii, avea o linie pricepută şi rotundă, căci era doar de la Friţ, renumitul caretaş. Se bănuia, 'cu privirea, moliciunea, perinilor de catifea. Iar caii erau o mîndreţe ! Negri corb, cu coamele şi cozile flutu- rînde, cu ochii sperioşi, injectaţi, privind în lături, cu spumă albă mestecată în zăbală, frămîntau pe loc, din copite lustruite, pămîntul, într-un joc mărunt de nerăb-

dare şi putere. Ape de lumină treceau în părul lor curat şi lucios, ca sănătoase podoabe. i

Lipindu-şi fruntea de fereastră, de a cărei răcoare avea nevoie, baronul, deodată palid, rosti înăbuşit, de parcă ar fi cerut să nu i se ia viaţa :

— Uite-q cu deşucheatu, Iancule !

Urmatecu se plecă peste micuţul domn, pentru ca să vadă mai bine. Un zîmbet îi flutură sub mustaţă şi poate ar fi şi rîs dacă nu şi-ar fi reamintit ce-a păţit. De ani de zile nimic nu se schimbase în rostul acestor scene de gelozie. „Deşucheatul“ era conu Ştefan, fratele mai mic al lui conu Barbu. Mare iubitor de cai, priceput cît un geam- baş, conu Ştefan, înalt, frumos, cu ochi albaştri adînci, codaţi şi umbriţi, femeieşti aproape ; cu barba înspicată cu cîteva fire lucitoare de argint ; purtînd întotdeauna o cravată înfoiată, cu picăţele albe ; strîngîndu-şi trupul zvelt într-o haină de catifea neagră cu ceaprazuri, iar piciorul lung şi subţire, în botfor ros, îl sîcîia şi îl înciuda pe baron numai cu prezenţa lui. O anumită înţelegere de vîrstă mai tînără, de îndrăzneală mai mare, de glume îl apropia, prieteneşte, de domniţa Natalia. Urmatecu avea pentru el amiciţie şi admiraţie. Patima lui pentru cai se întîlnea cu patima lui conu Ştefan.

O gelozie veche, de care se ruşina, îl făcea pe baron să se chinuiască fără mărturisiri. De aceea, împotriva fratelui său nu dăduse nici un fel de oprelişte. Se muncea însă pe tăcute, rostind numai din cînd în cînd cîte un cuvînt de ocară, sau o poreclă. Iar cînd i se părea că şi alţii pot privi prea de aproape în sufletul său, dovedea tuturor că certurile şi ocările aduse lui Ştefan se datorează vieţii sale nechibzuite şi risipitoare. În realitate, acesta nu era nici mai chibzuit, nici mai risipitor decît însuşi baronul. Doar că unul o făcea cu tinereţe, cu voioşie, cu vin, cu petreceri şi îndrăzneală, pe cînd celalt, cu tristeţea unei bătrîneţi venite prea devreme, cu mohoreală, cu un fel de neînfrîntă frică şi manii. Şi între amîndoi, baronul simţea cine ar putea sta mai aproape de inima unei femei. Era numai un gînd al lui, mereu viu şi dureros. Căci despre aşa ceva nici nu putea fi vorba. Domniţa

era o femeiq

cinstită şi ţinea la baron, de care se legase de mult pentru bunătatea şi delicateţea lui.

În faţa porţii, conu Ştefan sări sprinten din trăsură, ajutînd domniţei să coboare. Au schimbat apoi cîteva cuvinte şi au rîs cu poftă. El s-a înclinat adînc, i-a sărutat mîna, a bătut milităreşte călcîiele şi a aşteptat ca domniţa să intre în curte. După acestea, s-a dus fluierînd pe stradă, aruncînd încă o privire atentă la cai.

în gelozie, pentru gelos, mici fapte care nu însemnează nimic dovedesc totul, după cum, cînd stă să treacă furia biruită de slăbiciune şi dor, aceleaşi fapte, putînd însemna mult, cad de pe suflet cu o absurdă uşurinţă ! Astfel, baronul s-a simţit deodată mai liniştit din cîteva nimicuri, ce puteau să însemne şi una, şi alta : mâi întîi, că domniţa tot a venit. Apoi, că n-au stat mult împreună, că n-au stat prea aproape în faţa porţii ; că pe cînd vorbeau, se tot uitau la cai, şi mai ales că Ştefan n-a urcat şi el. De Unde adineauri conu Barbu se simţea ca un înecat, cerînd ajutor, acum era stăpîn pe întîmplare. Gîfîiala inimii şi gîtui- rea dureroasă au trecut, pentru că aşa a vrut o anumită duioşie. Dar liniştea tot n-a venit. Vedea, judeca, dorea, dar de uşurat tot nu se uşura ! îi rămăsese o înciudare, o mohoreală din care nu putea ieşi. Urmatecu, după ce îl privi cîtva timp, se repezi pe scări, s-o primească pe domniţă.

Baronul, nemişcat, cu capul tras în umeri, ascuns în gulerul uriaş al blănii, asculta glasurile lor apropiindu-se din odaia vecină, răsucind în acelaşi timp vîrful degetului pe nasul negru şi rece al lui Fantoche.

Deodată uşa s-a deschis, şi domniţa, cu presimţirea furtunii, se opri în prag şi spuse dulce :

— Mulţumesc, Barbule, pentru cai ! I-ai văzut ?

Ceremonios, baronul, fără să rostească o vorbă, s-a ridicat, i-a sărutat mîna şi a dus-o pînă la locul său. Apoi, el însuşi luînd un alt scaun, reîncepu ocupaţia cu căţeluşa.

în lumina tristă, dar plină a zilei, frumuseţea domniţei strălucea. O faţă îngustă, al cărei farmec îl făcea linia fină a frunţii şi a nasului drept, înveselită de ochi albaştri, mari, copilăroşi, se împodobea cu părul

lucios
şi negru, lăsat pînă deasupra sprîncenelor în doi colţi, porniţi dintr-o cărare de mijloc, abia zărită sub căciuliţa- de blană aşezată sus pe frunte. Cînd faldurile mătăsoase ale mantilei de jder au căzut, trupul femeii ce nu voia să îmbătrînească se ivi în toată mlădierea lui, sub o rochie strimtă de catifea vişinie, împodobită cu linii lungi de nasturi mărunţi de aur, de la sîni pînă la şolduri. Boarea rece de afară, adusă cu ea, i se risipi în jur, ca sufletul unui buchet, în care adîncile parfumuri ale stofelor dădeau un amestec dulce şi pătrunzător, î O tăcere lungă se făcu. Domniţa, încercînd să sfîr- fcească această clipă grea, privi prin casă, ca şi cum ar fi căutat ceva. Apoi, ridicîndu-se iute, lunecă înspre un pian mare ce sta într-un colţ, încă neîmprietenit cu lucrurile din jurul său. Se simţea că e străin în casa lui Urmatecu, unde ajunsese şi din întîmplarea tristă a unui stăpîn pe ' care nu l-a avut niciodată, şi din lăcomia de alte rosturi decît de bani ale dezgheţatului om de afaceri.

Trăia în Bucureştii de atunci un gazetar ce nu izbutise bine să cumpănească în el pe un foiletonist politic, pe un poet, pe un compozitor şi pe un băutor al tuturor vinurilor şi otrăvurilor. în puţinele case cu mai multe caturi de prin centrul oraşului, el ajunsese să găsească undeva un fel de pod cu lumina din cer, unde, cu cîteva lucruri aruncate, locuia, amintindu-şi de un Paris pierdut, în care îşi petrecuse tinereţea. Purta pretutindeni, sub ochelarii mici şi strîmbi, pleoapele roşii, ferecate de beţie şi.oboseli, chelia cu un şanţ în creştet, obrajii căzuţi şi o ţăcălie galbenă, cu firele năclăite. Fusese botezat „Papil- lon“, graţios şi fără răutate, pentru uşurinţa lui de a trece cînd în slujba gazetelor conservatoare, cînd în a celor liberale. Şi din toate părţile, Papillon ciupea. Odată a ’ crezut că vede venind înspre el un cîştig mai mare, şi atunci, nemulţumindu-se cu pianele găsite prin prăvălii, şi l-a comandat, de-a dreptul de la Paris, pe acesta. Cu năzuinţa absolută a rataţilor, el punea în alegerea pianului său o grijă şi un dor ce se confundau cu însuşi gîn- dul de creaţie şi izbîndă scăpat mereu de sub mîini.

Se hotă rise să strîngă şi. să dea totul pentru instrumentul care înfăţişa, într-o tainică şi tulbure presimţire, succesul. Cîş- tigul mult dorit a venit, dar el s-a irosit în puţine zile. Şi cînd, după cîteva luni, factura a sosit şi ea, Papillon se stingea, biruit de beţie, în atelierul neizbutit, în zdrenţele ce-l alcătuiau, ca şi viaţa întreagă a omului. Domniţa urca din cînd în cînd pînă la bolnav, întovărăşită de conu Ştefan. Acolo, cu ochii aprinşi de friguri, Papillon i-a mărturisit că, pentru ultimele lui nevoi, bucuros ar vinde pianul, ce aşteaptă la vamă. Şi domniţa i-a vorbit lui Ur- matecu. Acesta, ştiind că viitoarea zestre a Amelicăi, aşa cum vrea el să fie, nu va sta frumos fără pian, s-a arătat gata să-l cumpere. Dar (şi a fost ruşinat în şovăirea lui) a arătat deîndată că e un lucru scump, că o dată se ia şi că el nu se pricepe. Domniţa, cu gîndul la Papillon, s-a oferit să-l încerce. Şi în magazia vămii, printre scînduri şi paie, cînd pe pianul abia desfăcut Urmatecu a văzut mîinile domniţei fugind pe clape şi a auzit sunetele limpezi, rotunde şi înlănţuite ale gamelor, s-a gîndit la Amelica aşa cum o vrea el, şi l-a luat. Papillon a murit la o săp- tămînă după cumpărare, iar de trei ani, pianul, închis, aştepta o mînă să-l învie. Stîngacea Amelica îl întrebuinţa rar, pentru lecţii pe care era bucuroasă să le sară.

Acum domniţa se aşează în faţa clapelor, întrebînd în treacăt, pe şoptite :

— Ce-ţi face fata, Iancule ?

— Mulţumesc, măria-ta, sărută mîna ! răspunse omul de afaceri, măgulit în dragostea şi mîndria lui.

Şi domniţa începu să cînte. Degetele uşoare legau neîncetat un val de sunete, în care valsurile mari ale lui Johann Strauss se împleteau cu îmbătare şi sprinteneală. Pianul suna plin şi bogat. Pe ritmul tare şi grav al mîinii stingi, voit puternic bătut, exagerat, pînă a-l rupe de legătura obişnuită, în aşa fel încît să pară aproape un alt instrument, arabescurile ingenioase, inspirate ale melodiilor la mîna dreaptă se desprindeau distincte şi luminoase. Iar unduirea specifică valsului vienez, leagănul unei tinereţi fără umbre şi fără griji, trecu ca o bătaie de inimă, nebună de veselie. Se simţea că cea care cîntă îl auzise acolo, la Viena, valsul

acesta larg, mare, făcut din zeci de valsuri ; îl dansase acolo, nădăjduise cu el, iubise cu el, visase cu el ! Din cînd în cînd, lăsîndu-şi mîinile

să-i fugă pe clape, domniţa îşi întorcea capul înspre baron, cu un zîmbet şi o privire ce căutau parcă să prindă din aer firele rupte ale unei înţelegeri. Urmatecu urmărea scena ca un om de care muzica nu se prinde şi e mai vioi tocmai în timpul pe care ea îl cere şţ în care ascultătorul neinteresat n-are ce face. Dar baronul îşi încetinea gesturile şi îşi lumina faţa. După o privire lungă în gol, un zîmbet îl îmbună. Purta de mult, chiar dinainte de a cunoaşte pe Natalia, din vremea tinereţii sale cu mama lui Bubi, fiul său, vraja valsului. Fusese prieten bun cu Johann Strauss. îl admira şi se uita la muzicant ca la o minune. Bucuros ar fi dat tot ce avea dacă ar fi putut şi el să aibă numai o fărîmă din talentul compozitorului.

încercase de multe ori să prindă tainele acestui dar, şi nu izbutise. Şi în legătura prieteniei lor şi în dragostea lui pentru muzică, ani de zile baronul se mulţumise, în cele din urmă, să facă pe omul care aşteaptă. Mereu, oriunde, erau împreună. Oricînd baronul aştepta de la vienezul acesta un vals nou. Aştepta un nume, un fluierat de cîteva note, sau în serile molatice ale *Fraierului,* în grădinile cu becuri albe ca laptele, aprinse printre frunze, supriza unui nou început, cu acorduri melodioase. Baronul nu fusese niciodată cu adevărat tînăr. S-a sfiit întotdeauna de zburdălnicii, fiindu-i frică de ridicolul gesturilor care nu-l prind. De aceea, cu greu s-a ţinut în frîu în tinereţe. Acum, şi vîrsta, şi obişnuinţa îl scuteau de a se mai lupta cu el. îi rămăsese însă o viociune în fundul sufletului, şi prin ea valsul îl stăpî- nea. Îi plăcea la vals prospeţimea şi tinereţea lui, lan- goarea, sentimentalul, dar îi plăcea mai ales — la valsurile amicului său Johann Strauss îndeobşte — ştrengăria lor ! Ştia Johann să ascundă un fel de clipit din ochi şi ca o pălărie pe ureche în valurile lui de sunete, ca pe un fel de obrăznicuţe icoane tinereşti, ce treceau iute, lăsînd în urmă un fel de pofteală, de imbold pentru viaţă şi cucerirea ei. Astfel, tocmai ceea ce nu îndrăznea baronul se găsea în sufletul valsurilor. Dacă nu s-ar fi stăpînit, ar fi luat mereu aceeaşi poziţie, chiar acum, la bătrîneţe, ascul- tîndu-le : cu mîna în şold, cu nasul în

vînt şi cu o legănare şi o trecere de pe un picior pe celalt... Sunetele călcau în inima lui pe locuri vii, care se înfiorau, răspundeau şi îl fericeau.

Bucuriile mari ale vieţii le dau sentimentele fără treceri. Ele sînt rare, şi numai inimile fragede le cunosc. Intrarea\ într-o nouă stare de suflet te înviorează mai întîi prin uitare... Tot ce a fost înainte se spulberă, şi un timp nou începe. Trebuie să fi fost ferit de lupta cu oamenii şi mai ales de cunoaşterea fiinţei şi faptelor lor pentru ca să 'păstrezi aceste subţirimi şi prospeţimi de schimbări sufleteşti chiar dincolo de vîrsta bărbăţiei. Şi baronul Barbu le avea ! De aceea, schimbat parcă de casă, de împrejurări şi de zi, el se ridică deodată şi, îndrep- tîndu-se înspre uşă, îi spuse domniţei, de parcă ar fi în- tîrziat : '

>

— Haidem, Natalie !

Iar domniţa alergă după el, salutîndu-l pe Urmatecu, în treacăt, cu un zîmbet. Biruise !

Iancu abia a avut timp să-i ajungă la poartă. S-au suit amîndoi în aceeaşi trăsură şi au plecat. Arhivarul, nedumerit, n-a putut nici să înţeleagă, nici să simtă purtarea baronului. Privind numai lung după trăsură, el mormăi o înjurătură de admiraţie pentru femeie.

V

Şcoala la care învăţase Amelica, de cînd a dat-o la carte — să fi fost zece ani de atunci — era un pension de fete cum se întîlneau pe vremea aceea. Răspundea mai puţin unor nevoi adevărate de învăţătură şi mai mult unei mode aflate de curînd de părinţi, care ştiau că trebuie să facă ceva pentru copiii lor, dar nu ştiau bine ce. Mai ales mamele nu priveau cu ochi buni şi nu dădeau însemnătate acestor şcoli, deschise şi întreţinute mai mult din rîvna soţilor pentru odrasle. Ei vedeau tot atît de tulbure ca şi soţiile lor planul de educaţie şi de formare a copiilor, dar aveau în plus o presimţire a transformării sociale a lumii, jertfind astfel pentru ziua

de mîine. Şi copiii simţeau neîncrederea aceasta şi vedeau vrăjmăşia pe care cei de acasă o purtau şcoalei, despre care se vorbea în familie ca de un duşman sau o pacoste.

Pensionul Amelicăi îl ţinea o domnişoară bătrînă, cu socoteli chibzuite. Profesorii, îmbătrîniţi şi ei, prin ţară, şi improvizaţii profesori, nu datorită cunoştinţelor, ci naţionalităţilor lor, erau cei mai mulţi foşti pedagogi pe la copiii de boieri. Francezi, elveţieni, austrieci, chiar polonezi cîteodată, cu bună cunoştinţă a unei limbi străine, ajungeau să le înveţe pe fete o franţuzească sau o nemţească uzuală. Dar „măicuţa“, cum îi spuneau fetele directoarei lor, nici nu se sinchisea să facă ceva mai bun. Ştia doar că are căutare numai pentru străinii ăştia prăpădiţi, care învăţau elevele să buchisească. Şcoala ei se intitula pompos : „Institut de domnişoare“, şi de asta trebuia să se îngrijească mai întîi : să facă domnişoare. De aceea, cursurile se ţineau şi cu foarte mare libertate, mai toate pensionarele neavînd a se teme de examene şi rigorile lor. Era o învăţătură în continuare dintr-un an în celălalt, care nu izbutea să sporească temperamentele şi inteligenţele şcolăriţelor. Casa părintească se prelungea oarecum între zidurile clasei. Ca şi pe la casele mai tuturor elevelor, şi aci evenimentele cele mari erau cele gospodăreşti, aduse de anotimpuri. Bulionul şi dulceţurile de toamnă, de pildă, căpătau deosebite proporţii. Pornite de lîngă mamele lor, cu aceleaşi preocupări, că buna ei socoteală trăgea şi oarecare profituri după urma acestei pedagogii. Dar lucrurile acestea se făceau în taină, domnişoara directoare ştiind că părinţii, în mintea lor, doreau cu totul altceva decît gospodăria în educaţia copilelor pentru care plăteau bani buni. Cu Amelica însă lucrurile se petreceau după pofta inimii directoarei.

De cînd începuse să-şi dea seama de ceea ce se întîm- plă în jurul ei, fata lui Urmatecu, mai din fire, mai din urît, mai din creşterea pe care i-a dat-o Miţa, s-a legat cu bucurie numai de roboteala gospodăriei. Nimic altceva nu-i plăcea. Crescută între pereţii căminului părintesc şi în dorul plimbărilor pe stradă între case şi

de la o casă la alta, Amelica nu avusese de unde să deprindă gustul cîmpului, al pădurii şi al călătoriilor cu gîndul. De

aceea, nici nu-i plăceau, nici nu ştia să îngrijească florile? Urmatecu băgase de mult de seamă aceste lipsuri la copila sa şi fusese mîhnit, Căci el iubea şi florile, şi păsările. De la Florii, ferestrele lui începeau să se împodobească bogat cu ghivece cu zambile de toate culorile. Iar în nopţile calde de vară, după ce se trecuseră teii, sub care întîrzia la odihnă ceasuri întregi, la el, cu ferestrele deschise, sorbea parfumul dulce şi tare al chiparoaselor, încrucişat de curenţii calzi prin întortocherea camerelor. Amelica fugea de urgia aceasta de miresme, spunînd că o doare capul. Şi astfel, şi acum, ca şi în alte împrejurări, fata lui nu avea aceleaşi gusturi cu el, şi nu numai că nu le avea, dar simţea cum îi purta pică pentru că el le are. La şcoală, Amelica nu învăţa mai nimic. Nu-i plăcea. Nu avea nici un fel de dorinţă de a şti, şi „măicuţa“ îi sfătuise pe părinţi să nu o mai chinuiască :

— La averea dumneavoastră — spunea ea — ce, o s-o faceţi profesoară ? Mai bine niţică franţuzească, pianul şi pictura, că asta se cere azi. Că, slavă Domnului, bani are, să-i mănînce cu lingura !

Şi Urmatecu, renunţînd cu melancolie la învăţătura Amelicăi, se mîngîia totuşi că fata o să ştie ce i-a spus domnişoara, măgulit şi de complimentul de bogăţie pe care-l primise. în loc de cărţi grele şi plicticoase de învăţătură, fata îşi umplea pupitrul cu toate lucrurile de modă nouă pe care le aduceau colegele ei. Erau caiete subţirele legate frumos, cu întrebări tipărite în franţuzeşte şi cu răspunsuri de dat Te întreba, de pildă, ce culoare, ce floare, ce parfum, ce lună, ce zi, ce carte îţi plac ? Din cînd în cînd, pe cîte un colţ de filă era pictat un fluture. Şi fetele au învăţat-o pe Amelica ce trebuie să răspundă, şi dacă o face, apoi să ştie că aceea de-acolo din răspunsuri e ea, mai subţire, mai nobilă decît părinţii ei, care nici nu s-ar pricepe ce să scrie în dreptul întrebărilor, nici nu le-ar înţelege, pentru că nu s-au gîndit niciodată la ele şi nu ştiu franţuzeşte. Şi cînd Amelica a ajuns la întrebarea „ce floare vă place“, a scris, după ce a căutat în dicţionar : *le lys,* pentru că ştia că e

singura floare care nu-i place lui Urmatecu.

Jocul cel nou al caietelor a fost pe gustul fetei cîtva timp, dar pe urmă i s-a urît şi cu el, după cum de mult i se urîse şi cu pianul. După cîţiva ani abia izbutise să înfrîngă greutatea de a nu cînta cu amândouă mâinile la fel. Când a văzut că poate să cânte cu fiecare mină altceva, la Început Amelica s-a bucurat mult. Dar pe urmă a trecut şi asta. Ce cânta nu o Înveselea, pentru că inima ei rece nu izbutea să se Încălzească cu notele complicate. Numai ea ştia cită muncă ii cereau pentru ca să le facă să sune ! Singurul lucru ce-i rămăsese în gust şi despre care gândea că merită trudă, fiind Îndeletnicire serioasă, intre altele gospodăreşti, era felul Înflorit de a aşeza şervetele la masă. Dealtminteri, patima ei pentru roboteala cu lucrurile şi mai ales cu rufărift bine spălată şi bine călcată, puţin Întărită cu scrobeală şi cu un miros rece şi proaspăt, mergea mai departe, pînă în rostuirea marilor albituri de pat. De aceea, sîmbăta spre seară era un ceas ce-i cerea atenţie şi-i dădea bucurie, cînd cearşafurile albe şi foşnitoare se întindeau pe saltele, păstrînd, în foile lor fără cute, împărţelile pătratelor netede în care fuseseră strînse. De cînd se ştia, ce bucura de feţele de perine curate, ce se umflau deodată, tot sîmbăta, ca o spumă ; de puful curat, bătut, aerisit, afinat de mina pricepută a coanei Miţa, pe care Amelica o privea cu admiraţie. Cînd se închideau ferestrele după o îndelungată scuturătură şi rămînea în casă un aer viu şi înţepător în uşorul căruia lucrurile lustruite, dichisite şi descărcate de praf îşi risipeau parcă fiecare fiinţa veselă şi recunoscătoare de viaţa ce i s-a dat şi mirosea a curat din duşumele, din colţuri şi din încheieturi ; cînd picioarele lustruite ale mobilelor se mai ştergeau o dată, şi cuţitele, furculiţele, tăvile se mai frecau ; cînd în geamurile bine spălate, cu floarea perdelelor pe ele, stelele ce răsăreau aveau mai multe raze, mai albastre, în limpezimea sticlei clătite de mai multe ori Amelica simţea că pentru lucrurile astea, care fac bani buni, se făcuse treabă bună. Nici cărţile, nici pianul, nici caietele nu făceau cît toate astea la un loc. Oboseala unei zile de muncă, în care îşi pusese tot sufletul, o mulţumea. Stătea atunci în cîte un colţ, în întunericul vînăt şi încă luminos, înainte de a aprinde

lămpile, singură şi lăsa să intre în sufletul ei mulţumirea, bucurîndu-se de braţele şi picioarele trudite. Era poate singura clipă din zi în care semăna la gusturi şi la suflet cu tatăl ei.

înţelegerea aceasta practică a lumii, căreia îi aparţine şi pe care simţea că o va stăpîni ca pe lucruri, scoţînd din îngrijirea lor cele dintîi bucurii ale vieţii, Amelica o avea şi din firea sa, dar şi din pilda lui boier Lefter, unchi al coanei Miţa, negustor cu vază în zărăfia din Lipscani, bogat putred, cu multe acareturi şi hanuri, şi naşul lui Lefterică. Despre boier Lefter, de cînd era mică, nu auzise în casă decît laude şi recunoaştere de cinste şi vrednicie, chiar şi din partea lui Urmatecu, deşi acesta nu se putea împiedica de a glumi din cînd în cînd pe seama caliceniei unchiului soţiei sale. De multe ori fata auzise pe tatăl său povestind că la masa boierului Lefter undelemnul se împarte chiar de stăpîn, şi că după ce toarnă în fiecare farfurie după voie, cu o limbă lată şi lacomă, boierul linge picătura ce lunecă pe sticlă.

— Aşa se fac banii ! nu uita niciodată coana Miţa să adauge, spre descărcarea lui boier Lefter şi cinstea familiei sale.

Cel puţin o dată pe săptămînă, Amelica fie cu tatăl său, fie cu mama sa, trecea să-i sărute mîna unchiului, la zărăfie. Era o dugheană scundă, cu ziduri groase, mai sus de Piaţa Mare, într-un fund de uliţă unde nici în toiul verii soarele nu străbătea. La intrare stăteau date de perete uşile groase de fier, iar în fereastra dughenii, pe o sfoară trasă dintr-o parte în alta, hîrtiile de toate felurile : lei, franci, mărci, ruble, de toate valorile, erau spînzurate şi îndoite. în prăvălie era întotdeauna întuneric, şi un miros de mucegai rece sufla ca o gură de pivniţă. În fund, după o perdea veche, la o masă scundă, ardea o lampă. Casele de fier, vechi, cu firmele fabricilor roase, stăteau deschise, semn că stăpînul era acasă. Boier Lefter, uscăţiv, veşnic cu o broboadă în spinare, cu ochi mici şi şireţi, vîrîţi prea tare sub nas, şi mîini mari şi osoase, vorbea în şoaptă, neprivind niciodată în ochii vorbitorului său, ci făcînd privirea suveică de la un vîrf de ureche la celalt. Boierul avea întotdeauna o socoteală sau un sfat de luat de la Urmatecu, sau

vreunul de dat coanei Miţa. Şi atunci, Amelica rămînea singură, dincoace de perdeaua verde. înainte de a 'intra la tăinuirea din fund, zaraful, grijuliu, se ducea la uşă, o închidea, întorcea cheia şi o punea în buzunar. Copila începea să se uite în jurul ei, şi totdeauna rîvnea la străchinile de lemn de măslin, aduse de bancher dintr-o călătorie în Orient, pline cu galb.eni de tot felul. Era în ele . aurul roşcat franţuzesc ; subţirea tablă bătută şi tăiată cu taleri austrieci ; monedele grele englezeşti şi mai vechiul aur turcesc, fără luciu, dar cu sunet plin.

Singură în zărăfie, Amelica se trudea să înţeleagă cum, din simplitatea asta tristă a odăii, vin banii. Nu vedea nimic în jurul ei din ceea ce ar fi putut să ia urma veniturilor. Spiritul ei modest, realist şi practic avea neapărată nevoie, să găsească o explicaţie într-o înmulţire pe care să o vadă. Cloşca, ouăle şi puii — iată un exemplu care o satisfăcea şi o lumina ! Dar aici ? Aşa se trudea cînd era mai mică şi abia se mişca în mintea ei gîndul. încetul cu încetul, însă, tot văzînd bănetul şi bogăţiile şi tot vorbindu-i-se de valul de aur ce intra în buzunarul lui boier Lefter ba din chirii, ba din zăloguri, ba din lucruri pierdute de alţii în mîinile lui, fata a început a se lămuri. Şi pe măsură ce înţelegea, creştea şi admiraţia ei pentru acest unchi înţelept.

Mult a ajutat la creşterea Amelicăi şi un fel de ritual cu care se sfîrşeau vizitele din zărăfie. Niciodată înainte de a pleca, nu uita coana Miţa să-i spună, pe un acelaşi glas, deprins de mult, unchiului său :

— Arată-ne şi amaneturile, nene !

Pe acest „şi“ nu l-a înţeles niciodată bine Amelica. Şi tocmai el dădea farmecul pe care nu-l uita niciodată coana Miţa. Amelica nu ştia ce se petrecea dincolo de perdeluţa verde. Acolo, regulat, zaraful le vorbea părinţilor ei, cu schimbul, de averea lui. Dar nu amănunţit şi nici pe cifre, sau nume, sau străzi de acareturi, ci aşa, despre toate, văzute din depărtare. Le culegea cu vorba şi privirea, recunoscîndu-le de ici, de colea, din uliţi diferite, din tîrguri împrăştiate, şi, cu toate la un loc, făcea un fel de tîrg al lui, pe care apoi îl mîngîia cu o privire pierdută şi cu un gînd moale şi înfiorat de bucurie. La această privelişte, mereu aceeaşi, se adăuga, din cînd în cînd, cîte un petic nou

de cuprins sau ziduri de case. Era un fel de spovedanie de cărămizi, de lemne şi de prăjini de pămînt, de care bătrînul avea nevoie. Erau în ele rostul şi fala lui în viaţă. Şi întotdeauna, la sfîrşit,

se încheia cu un iz de făgăduială, dar numai o adiere ' ascunsă în cuvinte bine lunecate. După cum el nu dădea decît o privelişte oarecum pietroasă a bogăţiilor sale, tot aşa nu dădea decît un fel de sentiment al moştenirii, iar nu o făgăduială. Şi după această mărturisire, coana Miţa simţea că nu-i poate fi neplăcută boierului şi amintirea şi admiraţia mărunţişului de avere. Acolo, în ama- neturi, erau jucăriile lui de om bătrîn şi priceput la strîngere de avuţii. Şi iată cum acest „şi“ întregea partea copilărească a acestei cuprinzătoare stări. Coana Miţa simţOa întotdeauna o plăcere privind podoabele strălucite din care mai degrabă şi mai cu uşurinţă credea că se va înfrupta cîndva.

Bătrînul îşi mai pipăia încă o dată cheia din buzunar. Apoi, punînd umărul, împingea din greu uşa unei case de fier. Şi din cutii de tutun, rotunde, de tablă, revărsa pe geamul tejghelii giuvaerurile. Erau tot felul de inele, de brăţări cu diamante, cu rubine, dar mai ales cu peruzele, după cum gustul vremurilor mai vechi le cerea. Lanţuri grele de aur purtau legate de ele medalioane, din care mai întotdeauna zîmbea mărunt un cap de femeie. Şi erau şi lucruri fără preţ prea mare la cei de acum, ci numai cu unul, al inimii, la cei care au fost. De ani de zile Amelica nu a uitat, şi revedea mereu, doi bieţi dinţi mici, strîmbi şi tociţi, dinţi de lapte ai unui copil pe care darea de mînă a părintelui său îi prinsese în aur şi îi agăţase de lanţul ceasornicului. Cînd nevoia l-a ajuns, a vîndut lanţul cu totul. Iar boier Lefter, mărinimos, a închis ochii la nimicurile fără preţ şi a plătit preţul aurului.

Coana Miţa scormonea uşor'' cu vîrful degetului, maldărul strălucitor. Şi oprindu-şi mereu alegerea pe o brăţară, spunea cu un oftat abia auzit :

— Tot o mai ai, nene ? !

— Tot ! răspundea cuprinzător şi liniştit bătrînul, clipind şiret a făgăduinţă.

Şi coana Miţa zîmbea. După QÎtva timp, cele două rude mai tinere îl ajutau pe zaraf să-şi închidă avuţiile. Apoi sărutau mîinile şi plecau.

Dintre toate neamurile, cel care o iubea mai mult pe

Amelica era Lefterică. Holtei, mulţumindu-se cu puţin, neavînd ce pizmui la ea şi la ai ei, el se înţelegea cu fata mai ales acum, după ce crescuse mai mare. Tot ce o interesa pe ea îl interesa şi pe el, şi în dorul de a învăţa de-ale casei, se ruşina mai puţin întrebîndu-şi nepoata decît sora. Dealtfel, coana Miţa îi ştia slăbiciunea, şi asta o supăra. Îi era necaz că îmbrobodeala lui Lefterică o face de rîs faţă de soţul ei, care din ce în ce avea mai multe cuvinte să-şi bată joc de frate-său. Lui Lefterică îi plăceau liniş- tile după-amiezelor în odăi bine dereticate, cu cîte un pătrat de soare pe covor aprinzînd culorile. Îi plăcea lucrul migălos al albiturilor, la care se pricepea, dealtfel, şi Urmatecu întreba de el, cînd era bine dispus, ţipîncl prin casă : „Unde s-a vîrît Trei-picioruşe-şi-o-gaură ?“ îi rămăsese numele ăsta de la un model de croşetat ! Amelica îi potrivise degetele : înfăşurase lîna pe arătătorul de la mîna stingă şi-l învăţase cum să gîtuie cu igliţa din dreapta firul, cum să-l înnoade şi să-l petreacă. Şi pentru ca să nu uite, îi spusese că, după trei noduri pline, lasă un loc liber. Şi Lefterică era fericit ! Putea să stea liniştit ceasuri întregi într-un colţ, să nu mai strige nimeni la el, dar mai ales să nu se mai gîndească la nimic şi să lase numai să-i meargă mîinile. în clipa aceea, însă, l-a cbemat Urmatecu. Şi Lefterică, pentru ca să nu uite ce învăţase, a intrat în birou, mormăind ca pe un cîntec, mereu : „Trei picioruşe şi-o gaură ! Trei picioruşe şi-o ¡ gaură...“ Urmatecu l-a batjocorit cumplit, dar de Crăciun, Lefterică îşi isprăvise modelul.

Ceea ce îi împrietenise mai mult pe el şi pe Amelica, era faptul că nici unul nu simţise clocotul tinereţii şi imboldul spre dragoste. El avea treizeci de ani trecuţi ; ea de-abia nouăsprezece. Întîrziaţi şi intimidaţi erau amîn- doi. Şi în casă zgîrcită în petreceri a lui Urmatecu, unde, în afară de mersul obişnuit al zilelor, nu se cunoşteau decît cheful pentru bărbaţi şi clevetirea pentru femei, unchiul şi nepoata născoceau mici jocuri, ce se potriveau mai bine cu frica lor de oameni. Se aşezau, de pildă, unul lîngă celalt, la fereastra de la stradă şi se jucau cu trecătorii. Cei din dreapta erau ai Amelicăi : cei din stînga, ai lui Lefterică. Şi petreceau astfel ceasuri întregi, biruin- du-se unul pe celălalt cu numărul, vîrsta sau calitatea celor ce-şi vedeau de

drum. în felul lor, se desfătau, pentru că nu treceau ei prin lumea de care se temeau, ci lumea trecea prin faţa lor. Şi-şi făceau de rîs şi de glumă din te miri ce ! Ochi şi observare n-aveau nici unul, nici celalt, nici simţ de pătrundere. îi făceau, de pildă, să petreacă lucrurile simple, neadîncite şi copilăroase : un nas roş şi un mers împleticit de beţiv ; o cocoaşă de cucoană bătrînă ; o codiţă împletită sub potcap la vreun popă. Doar că Lefterică avea mai multă înţelegere pentru cerşetori. Amelica, în privinţa aceasta, învăţase de la părinţii ei, cîteva vorbe, pe care le spunea cu un fel de frică nelămurită, simţind că sînt bune să se apere cu ele mai înainte de a i se întîmpla vreun rău, de care bine nici ea nu-şi dădea seama cam ce ar putea fi. Şi de la distanţă şi fără ca nimeni să-i fi cerut ceva, ea repeta iute şi uscat întotdeauna cînd vedea un cerşetor : „La muncă, la muncă, n-avem bani !“

în afară de slujba de copist în biroul lui Urmatecu, îndatorirea de căpetenie a lui Lefterică era să o ducă pe Amelica la şcoală. Porneau amîndoi pe drumul cel mai lung, fără grijă de întîrziere, căci fata se ducea la şcoală cînd vrea. Pe stradă îşi dădeau coate şi pufneau de rîs în nasul trecătorilor, dar nu pentru că ar fi vrut să-i jignească, ci pentru că voiau să petreacă şi se simţeau mai liberi : unul de puterea, celalt de.batjocura lui Urmatecu. Căci de foarte multă vreme de aci începuse nerostita neînţelegere între părinte şi fiică, pe care dacă ar fi ştiut-o limpede, Iancu Urmatecu, ar fi suferit. Amelicări îi era frică de el, de glasul, de rîsul, de apucăturile lui. îl simţea într-o viaţă cu care dacă s-ar fi apropiat mai mult de ea, n-ar fi îndurat-o. Şi ştia ce însemnează, în cele din urmă, nesupunerea faţă de voinţele tatălui său, deşi Urmatecu o iubea foarte mult ! Oricît era de ascultătoare şi de legată de casa părinţilor şi oricît de nelămurite'i-ar fi fost^ gîndurile, un fel de drum de lume mai nouă se deschidea prin fiinţa ei. Acum, de cînd se făcuse mai mare, înţelegea ce rost au vorbele de un anumit fel de glumă pe care Urmatecu le spunea Jurubiţei în faţa tuturor. înţelegea că i se ia ceva mamei sale şi- se mira că aceasta nu spune nimic. De multe ori se întreba, dacă ar fi ea în locul coafrei Miţa, ce ar face ? Şi iar îşi răspundea că n-ar îndura. Era destul ca noaptea tîrziu fata să audă glasul tatălui ei

strămutînd la el cîte un chef şi sculînd toată B?>casa, pentru ca să-şi înfunde capul în perine, strîngîn- Bldu-şi tîmplele în pumni şi urînd tot mai mult apucăturile B[; unei lumi de care voia nelămurit să se despartă. Slăbi- Hciunea lui Lefterică ea n-o prindea şi nici ridicolul din întreaga lui fiinţă. Ce-i plăcea la el era ascultarea, supu- B nerea lui adîncă la toate toanele ei, care erau aspre şi H îndărătnice, ca şi hotărîrile şi voinţa lui Urmatecu.

După ce casele se răreau şi maidanele se-ntindeau ■ tot mai mult, căci pensionul era la marginea oraşului, B^ ascuns între salcîmii şi teii şoselei, ei se ţineau strînşi ■ unul de celalt, şi astfel ajungeau şi sunau la poarta ^Bşcoalei. Aci, Amelica îl părăsea pe Lefterică deîndată şi B se pierdea prin umbra coridoarelor. Rămas singur, omul ^■pregeta să plece. Intîrzia de obicei lîngă un tablou mare, B unde, sub sticlă, se păstrau panglici şi medalii de pre- BLmiante. La început nu-l cunoştea nimeni. Fetele, grăbite, B| şi profesoarele, două cîte două, vorbind de-ale mîncării în B drumul spre clasă, se uitau lung la domnul acesta cu barbă, B sfios şi tăcut, răbdător într-o lungă aşteptare, sub tabloul B de onoare. Cu încetul, însă, toată lumea s-a obişnuit cu el. B; Iar Lefterică, după ce dobîndise din încredera directoarei f şi un scaun, număra în ceasuri lungi şi singuratice me- B daliile şi citea inscripţiile de pe panglici. Aci l-a cunoscut :§ într-o zi de iarnă domnişoara Zehi, Paulina Zehi, supra- i ,' veghetoare de albituri la interne. Săsoaică de la-Braşov, *m* Paulina, cu cîţiva ani mai în urmă, venise dădacă la Bucu- B |eşti. Avînd însă o fire singuratică şi fiindu-i groază de » larma şi plînsetele copiilor, găsise postul în care era. B' Alerga toată ziua pe tălpi de pîslă prin dormitoarele pustii ¥•; şi reci, cu paşii ei mari şi încălecaţi. Din cînd în cînd se B refugia să se odihnească într-o odăiţă îngustă şi întune- Bt coasă, unde pînă în tavan se ridicau vrafurile de cerşafuri S şi prosoape aşezate frumos, din truda ei. Un miros de B săpun de migdale, uscat, plutea în încăpere, iar femeia, B| tăcută de obicei, ofta adînc cu un vaiet înăbuşit, lăsînd B pentru cîteva clipe fruntea pe rafturile cu rufărie curată. B Cînd fusese tînără nu mai ştia nici ea ! Făcea parte din B| soiul fiinţelor de care vîrsta nu se prinde. Deşirată, cu K umeri înguşti şi mîini osoase, cu un păr spălăcit,-rar şi Bf tnoale;

de nu-i ţinea bucla de pe frunte, Paulina avea o

faţă mototolită şi mică, în care ochii, ca boabele de enupere, se mişcau încet şi îndurerat. Pe Lefterică îl găsise îngheţat şi îl poftise la „rufărie“, să se dezmorţească. Cu încetul, pentru că el de la o vreme numai aci îşi aştepta nepoata, se legase între cei doi oameni un fel de prietenie. El îi povestea de-ai lui, de surori, de mamă, dar mai ales de cumnatul său. Şi din spusele lui Lefterică, Urmatecu reieşea un fel de haiduc, pentru că, deşi nu-l iubea, Lefterică îl admira şi-i vorbea Paulinei despre bărbăţia, curajul şi puterea lui. Toate lucrurile acestea el nu avea isteţimea să le mintă, să le înfăţişeze ca pe ale sale, în icoane pe care femeia nu le cunoştea încă, după cum ar fi făcut oricare alt bărbat, ci le aşeza frumos pe chipul ce-l preocupa neîncetat şi dintr-o adîncă preţuire, fără invidie, şi dintr-un fel de recunoştinţă, pentru că în afară de necazul glumelor, şi el se simţea în siguranţă în umbra lui Urmatecu. Incercînd să se apropie mai mult de Paulina la adăpostul figurii cumnatului său, Lefterică simţea că femeile au nevoie, pentru a fi atrase, de o anumită înfăţişare aspră, bărbătească, pe care el, în alt chip, nu ştia de unde să o ia. Ea desluşise încă de la început sufletul lui moale şi fără voinţă, bunătatea şi blîndeţea fără surprize şi, dorindu-şi-l prieten tot mai credincios, nu se putea totuşi lipsi de o ispită pe care i-o aducea aprinsa curiozitate de a-l cunoaşte pe Urmatecu. Dorinţa ei lui Lefterică i se părea firească ; doar el o mînase într-acolo. Şi un sentiment străbătut de lucruri abia întrezărite începea să se închege în el. Mai întîi, nu se mai putea lipsi de Paulina ; avea nevoie de ea ! Apoi era mîndru că are un cumnat ca Urmatecu şi nu-i era frică de el, pentru că ştia că-i plac femeile frumoase, iar Lefterică era sigur de urîciunea prietenei sale. Şi mai ales nădăjduia că astfel fiind, ea se va mulţumi cu puţin, adică numai cu el. De aceea, de multă vreme se tot gîndea cum să facă s-o aducă la ei, cînd, într-o zi, Amelica îi prinse pe amîndoi vorbind printre rufe :

— Aş vrea să-l cunosc şi eu, spunea Paulina. Aşa, după cum mi-l zugrăveşti dumneata, am avut eu un unchi...

— A ! E mai bine, mult mai bine ! se grăbea să adauge Lefterică. Şi apoi e tare glumeţ ! Cu mine, mai ales, glumeşte mult ! Te şi miri de unde le mai scoate !

— Grozav aş vrea !... adause femeia, furată de gînduri.

Amelica, la început, n-a înţeles bine cum poate cineva să dorească atît de mult să-l cunoască pe tatăl ei. Mai în urmă, însă, nu s-a putut apăra de o mîndrie care i se furişa în suflet. Şi încîntată şi de gîndul că va mai fi cineva alături de mica lume în doi, a ei şi a unchiului său, făgădui că va vorbi cu coana Miţa, pentru ca domnişoara Zehi să fie poftită pe cît de curînd în casa lui Urmatecu. În ziua aceea Lefterică, la întors, alese drumul cel mai lung, şi toată vremea n-a povestit decît de Paulina.

Soarelele coanei Miţa, cu care se pornise, ca în fiecare | an, din toamnă şi ajunsese pînă acum în primăvara tîr- 1 zie, că bătea maiul la uşă, erau obişnuitele mese cu nea- B muri, după care Urmatecu. în loc să se ducă la culcare, B rămînea să mai petreacă printre „ăia“. De cîte ori boier B Lefter se ostenea să vină şi el, sindrofia se prelungea jl pînă pe la miezul nopţii. Bucuria pentru cumnaţi nu B era prea mare, căci de unde, fără bătrînul zaraf, îl mai Jj| prădau pe Iancu la cîte un stos sau pichet, cînd era şi B boier Lefter, nu se juca decît loton „pe boabe de porumb, J ca să treacă timpul“ cum spunea dumnealui. În realitate, *i,* şi din loton ieşea un cîştig, dar mic, pentru că Urmatecu B răscumpăra în urmă cartelele împlinite. Şi ca să-i facă o B bucurie şi bătrînului, pe care îl aşeza întotdeauna la dreapta lui, Iancu singur îi muta nasturele pe numere li (zaraful însemna cu un nasture alb, care îi aducea noroc) ;j şi le sărea, şi le înmulţea, şi le isprăvea înaintea tuturor, B' numai să cîştige boier Lefter.

În seara aceea fusese poftită şi domnişoara Zehi. Toată *W* după-amiaza Iancu abia de l-a mai putut ţine pe Lefterică la birou. Fără să spună vreun cuvînt, tulburat, palid, *9* omul se învîrtea prin casă, nu-şi găsea rostul, avînd din K cînd în cînd nevoie de a privi pe fereastră. Purtarea lui se fc: deosebea mult de ceea ce era el de obicei, ascuns şi uitat în cîte un colţ.

Urmatecu auzise ceva prin casă, că va fi o domnişoară de la şcoală seara la masă, dar nici nu-i trecea prin minte că tulbuarea lui Lefterică poate fi în

legătură cu noul musafir. Totuşi, mai tîrziu, o bănuială că ar fi îndrăgostit cumnatul său de cineva îl făcu să zîmbească. Apoi, gîndindu-se mai bine, lucrul i s-a părut atît de neaşteptat şi de caraghios, încît s-a hotărît să nu-l piardă din ochi pe Lefterică. Nu era numai faptul că dragostea nu se putea lega în nici un fel de fiinţa aceasta, dar pentru Iancu numai gîndul apărea o necuviinţă. în mintea lui doar stăpînului care hrăneşte, plăteşte şi comandă i se cuvine femeia, după fantezie, dincolo chiar de orice îngăduire. Şi stăpînul era el ! Dealtfel, se înţelesese parcă lucrul acesta la el în casă. Pînă şi coana Miţa, cîteodată în glumă, cîte- odată cu supărare, credea în el şi îl respecta. Urmatecu le trecea cu vederea tuturor toate metehnele : lăcomie, beţie, prostie şi oarecum şi necinste. Dar femeia, oricare şi în orice fel, înspre el trebuia să vină. Şi Lefterică astăzi uita rînduiala asta nerostită. Privind tot mai aproape înspre el şi tînjelile lui, Iancu Urmatecu, mergînd şi repede, cu paşii mari ai înciudării, avu deodată exagerata impresie că i se pîngăreşte casa. într-o asprime cu atît mai mare cu cît el îşi îngăduia mai mult, leşinăturile dragostei, cu dogoarea subţiată, apoasă de frică şi timiditate ale cumnatului său i se părură greţoase, ca ale unei jivine mici, căţel sau pisică. Şi, în felul şcesta, glumele şi zîmbetul s-au şters şi au încremenit în tăcere, dîrzenie şi aşteptare.

Domnişoara Zehi a sosit devreme. Lefterică s-a năpustit să-i deschidă, alergînd prin casă şi dînd din braţele lui îndurerate, închise în unghi. La ţuică, Paulina, cînd l-a cunoscut pe Urmatecu, s-a roşit şi a făcut o reverenţă, după moda săsească. Apoi, tot timpul mesei l-a privit pe sub gene. Bărbatul îşi mîngîia mustaţa, îşi înfoia părul pe tîmple şi-şi sfîrşea toate spusele cu un fel de întrebare, mereu înspre Paulina întoarsă.

Seara s-a jucat loton. Erau toţi risipiţi în odaia cea mare de la intrare, după cujn apucau : în grupe mfci, unii cu spatele la ceilalţi, urmărind cu degetul sau cu un semn cartelele. Iancu striga numerele, pe care le scotea dintr-un săculeţ. Avea la dreapta lui pe boier Lefter, iar la stînga, pe Paulina. Lefterică, emoţionat, nu juca, urmărind, din spate, cartela femeii. O linşte mare se făcuse, în care se auzea numai, din cînd în cînd, glasul

gros, cu un gîlgîit în el, al lui Urmatecu. Striga rar şi lămărit, iar de cîte ori ajungea la numere duble, avea un fel al lui deosebit de a înviora jocul. Dar asta o făcea numai cînd era foarte bine dispus.

— Cocoşaţii ! rosti el, de pildă, tare şi rotund, aşteptînd apoi o clipă, să vadă efectul.

Toţi ridicară capetele, zîmbind. Singurul glas care îndrăzni să se audă a fost al Jurubiţei :

— Bravo, nene ! zise femeia cu un iz de ciudă şi bătaie de joc.

Iancu l-a prins şi a# privit înspre ea, pe deasupra ochelarilor, închizînd dintr-un ochi, a izbîndă. în timpul acesta, domnişoara Zehi nu ştia ce să facă, pentru că nu înţelese. Lefterică îi suflă la ureche :

— Treizeci şi trei ! Uite că ai !...

— Oleo ! făcu Iancu, şi continuă să strige.

Toată lumea era atentă. Boier Lefter, mai mult decît ceilalţi.

— Stîlpii Moldovei ! strigă apoi Urmatecu.

Lefterică suflă timid Paulinei : „Unsprezece !“ Iancu le-a aruncat numai o privire, pentru că de data aceasta gluma şi aluzia mergeau înspre altcineva. Se îndrepta înspre cumnatul său, Jean, moldovean domol şi cuminte, fără fantezie, muncitor, purtînd un păr alb zbîrlit pe o faţă roşcovană, om turnat într-o linişte desăvîrşită.

Nici femile, nici băutura nu-l ispiteau. Era cu totul închinat familiei sale, pe care o răsfăţa. Sora coanei Miţa, Lina, avea norocul să-i fie nevastă. La epoca aceea, atîţia ani după Unire, munteni şi moldoveni, chiar cînd se aveau bine între ei şi nu aveau nimic grav să-i despartă, tot mai scoteau reciproc, din caractere deosebite, cîte o poreclă sau cîte un prilej de zăduf. închipuirea sa mai înceată a lui Jean îl lăsa întotdeauna pe Iancu să i-o ia înainte. Moldoveanul se mulţumi deci să joace şi să mormăie printre dinţi : „Talpa/ Dunării !“ Şi se strigă mai departe.

Urmatecu se aprindea cu încetul. Loviturile date răzleţit, sîcîielile, resemnările şi admiraţia provocate la cei-

lalţi, întreţinîndu-se într-o atmosferă pe care el o stă- pînea, îl făcură să se simtă tot mai viu, tot mai vesel. Simţea că femeia cea nouă, care nu-i plăcea, dar care totuşi era femeie, trebuie

să fi înţeles că el e cel mai bine dintre toţi. Şi la strigătul numerelor, minunat prilej ţ pentru deşteptăciunea şi hazul său, ştia sigur că are un dar. De aceea, ca niciodată, el aduse variaţiuni de ton şi de fantezie.

Cînd a strigat, de pildă, „ca la poliţie“, toţi au ridicat capetele, nedumeriţi, l-au privit şi l-au întrebat din ochi. Era o mare noutate şi o neasemuită năzbîtie, şi numai boier Lefter, liniştit, şi-a mutat boaba. Culeasă din lumea micilor împricinaţi penali şi de la chefuri, expresia n-avea de unde să fie cunoscută încă în sînul familiei. Lefterică, întinzînd braţul peste capul Paulinei, mişca mîna de parcă ar fi apărat-o de un rău, în aşteptare să cadă pe numărul pe care nu-l ştia. Era nervos, şi faţa i se albise.

Iancu l-a privit cîtva timp şi, luînd mîna fetei într-a lui, îi mută semnul pînă la pătratul cuvenit.

— Douăzeci şi cinci, domnişoară, şi ai şi ieşit ! Apoi, către Lefterică : — Pe-asta n-o ştiai, Trei-picioruşe !

Paulina privi întrebătoare la cei doi bărbaţi. Urma- I tecu, după ce declară ieşită şi cartela lui boier Lefter, j să nu se supere, închise jocul. Tocmai se aduceau dul- ceţile. Pe tăvi mari, sclipirile paharelor curate şi groase, i lumina argintului din linguriţe, bine frecate, şi umedul străveziu şi colorat al fructelor, cu un gălbui dulce în ele, ca de chihlimbar, alcătuiau în bătaia lămpilor un j joc de raze, a curăţenie şi poftă. Cafelele veneau şi ele, cu caimacul gras, cu aromă de lemn şi mirodenie, bucurînd mirosul, după cum dulciurile bucuraseră ochiul.

— Şi acum, fiecare cu ale lui ! spuse stăpînul casei luînd un ghem de lînă şi igliţe şi zvîrlindu-le lui Lefterică. Fă la ciorap, că stau eu de vorbă cu domnişoara !

Şi nimeni n-a mai putut spune vreun cuvînt. Iancu vorbea iute_şi rîdea singur. Tot peea ce suferise bietul Lefterică de ani de zile s-a reînchegat în faţa Paulinei ca într-o a doua a lui viaţă. Tot ceea ce, de urît sau de frică, bietul om încercase, refugiindu-se^ lîngă femei şi liniştea lucrului lor, a fost scos la iveală ca singura lui

înţelegere, ba, mai mult, ca un rost de viaţă. Cuvintele „muierce“ şi „nagodă“ veneau des în acest tablou larg, ridicol şi găunos al fiinţei sale, pe care Urmatecu îl zugrăvea cu aprindere şi cu destulă pricepere. Ceilalţi rîdeau cu poftă, adăugind rar fiecare cîte ceva.

La început, Lefterică zîmbea, ca să umple golul ce simţea că se sapă şi în jurul lui, şi în el. Cînd însă Paulina, atrasă cu totul de povestire, s-a întors cu spatele la el, bătîndu-l mărunt cu palma pe genunchi a milă şi mîngîiere, a simţit cum în cîteva clipe cumnatul său l-a subţiat, ca pe o pungă goală, între degete.

Singură coana Miţa a încercat şi a izbutit să facă să se vorbească şi de altceva, întrebînd-o pe Paulina de viaţa Amelicăi la şcoală. Urmatecu însă nu renunţa. Se simţea bine, mare, admirat. Dar pornirea lui scădea cu încetul. închipuirea nu-l mai ajuta îndeajuns, şi aceleaşi glume, aceleaşi bătăi de joc veneau din nou, mai palide, mai fără efect. Cei din casă îi scăpau din mînă, urjul cîte unul. începuseră să vorbească între ei. Numai pentru Paulina farmecul rămînea acelaşi. Ea asculta, simţind o putere de dincolo de povestea aceasta. Poate pentru prima dată simţea un bărbat care o atrăgea.

Cînd s-a văzut însă urmărit numai de ea, obosit de succes, Urmatecu a tăcut.

Iar Lefterică plecase de mult, şi nimeni nu luase în seamă lipsa lui.

VI

— Conu Iancu n-a putut să vină, şi m-a trimis cu treburi la boier. Spune-i dumneata atît, că-i Lefterică, şi o să priceapă !

Feciorul baronului îl mai privi o dată lung şi-l lăsă să aştepte. îl mai văzuse venind cu cumnatul său. Cădea pe un scaun şi nu se mai mişca ceasuri întregi. Azi însă nu mai era acelaşi. Palid, cu ochii roşii de nesomn, cu hainele într-o uşoară neorînduială, totul dădea de bănuit.

Apoi şi ora — să fi fost opt de dimineaţă —*t* i se părea: nepotrivită servitorului.

Lefterică avusese o noapte de chin. Nu trecuse niciodată prin aşa ceva. De cînd o cunoscuse pe Paulina, totul se limpezise şi se înfrumuseţase în jurul său. I se j părea că lumea vedea ca şi el, şi că se bucură cu el.

Ba, ceva mai mult, avea credinţa că atît de mult îl iubesc toţi, încît dacă el ar fi greşit cu ceva şi ar fi stricat I din aşezarea asta minunată, pe care nu o înţelegea prea. ' bine şi nu ştia de unde vine, ar fi sărit unul sau toţi cei care îl iubeau să dreagă şi să-l dojenească. Aseară a crezut ră, deştept cum e, înţelesese ce l-a apropiat de Paulina.

Pe urmă, însă, a văzut că s-a înşelat, şi nu numai-asupra lui dar şi asupra ei. Altfel îşi închipuia el că o să fie venirea femeii în casa lor. După cele dintîi şovăieli între ce ar fi vrut el să fie şi ce era, a simţit cum i se urcă o mînă pe piept şi îl pipăie înspre gît, să i se înfigă. Şi abia la loton lumină s-a făcut. Dacă l-ar fi rupt cineva în » bucăţi, n-ar fi suferit mai cumplit ! Şi după ce şi-a ascultat viaţa, povestită numai în zeflemea şi bătaie de joc de Urmatecu, s-a dus la el în cameră, s-a închis şi a început să se gîndească şi el la viaţa lui. Şi n-avea dreptate Iancu ! Dacă a îndurat schimonoselile numelui şi fiinţei sale, asta nu însemna că le va îndura, fără sfîrşit, şi pe ale sufletului. Era fricos, leneş şi nepriceput ! Asta o ştia toată lumea, dar asta nu însemna că el nu se are pe el ca pe un altul, la care ţine şi de care nu se poate despărţi fără să sufere. Sau Urmatecu, acum, tocmai asta îi cerea : să-şi dea singur cu piciorul, să se scuipe singur, să taie toată partea aceea, aco-lo, unde el e lipit cu el.

Şi lucrul acesta Lefterică nu-l putea face !

La început s-a zbătut fără linişte. Nu putea să aleagă nimic din toate cîte fugeau din el, ca un ochi de împletitură scăpat. Şi ceea ce îl îngrozea mai mult era iuţeala cu care totul se desfăcea. De vreo cîteva ori s-a surprins, ghemuindu-se, cu pumnii vîrîţi în burtă, unde îl durea de parcă i-ar fi băgat cineva un cuţit, agăţîndu-se cu privirea rătăcită de pereţi şi rostind, între ţipăt şi geamăt, un „aoleo“ adînc, înlăcrimat, sfîşietor. Cuminţenia lui de o viaţă întreagă şi timiditatea, care l-au făcut să fugă din faţa marilor încercări, astăzi îl lăsau gol şi neputin-

cios, de parcă ar fi fost dezbrăcat. Lefterică nu ştia să sufere, nu ştia încotro s-o apuce. Se frămînta în el, şi atît. Simţea că se loveşte în toatei părţile de pereţi ridicaţi împotriva lui şi simţea că are nevoie de o ieşire, oricare ar fi.

Deodată, privind în treacăt într-o oglindă, se văzu. Şi atunci, amintindu-şi de fiinţa lui cum arată, i se făcu o nespusă milă de el. Şi începu să plîngă, cu capul în perine, trecîndu-i prin minte, fără să vrea, chipurile tuturor celor care ar putea să aibă şi ei milă de el. Mamă, surori, fraţi, rînd pe rînd i s-au oprit în închipuire cu un zîmbet, dar şterşi, ca într-un fum !...

Cînd iată că apăru şi Urmatecu. Nu zîmbea, nu-l liniştea, ci rîdea. Rîdea cu hohot şi-l arăta cu degetul. Lefterică se rugă frumos de el; Urmatecu' rîdea. Lefterică se ridică în picioare, arătîndu-se întreg, mergînd spre el, aproape, mai aproape... Urmatecu ridea mereu ! Atunci, Lefterică avu deodată întreaga conştiinţă de sine. O idee foarte bună despre el îl lumină. Şi ea creştea uimitor, puternică. De unde la început se simţea numai tare, curînd auzi în el şi ,6 voinţă poruncitoare. Şi închipuirea îl Crescu şi îl aruncă departe. Se văzu un om puternic : judecător, tiran, stăpîn... Şi Urmatecu era tîrît în faţa lui, iar el îl judeca. Şi nu se mulţumea cu atît : se apropia, îl simţea, îl pipăia, îl biciuia, îl chinuia, îl tăia...

Gheara de fier înfiptă în el se descleşta. O plăcere de apă caldă, după o mare înfrigurare, îi furnică întregul trup. Un fel de coardă întinsă pocni în el, şi o moliciune dulce, unită cu o respiraţie liniştită şi adîncă îi aduseră o fericire pe care nu o mai cunoscuse înainte. Lefterică descoperise, în închipuire, răzbunarea şi dulceţile ei. După ce s-a liniştit, a deschis încet uşa şi a ascultat. Casa adormise de mult. S-a trîntit şi el, îmbrăcat, pe pat, cu sigu- . ranţa că oricît s-ar căuta în odaia lui, nimeni nu va putea găsi nimic !...

Cînd s-a întors însă servitorul şi i-a spus că îl aşteaptă baronul, omul s-a simţit, încă o dată, şubred şi fricos. Cu fruntea în pămînt, cu pasul întins, a avut o ultimă smu- citură din adîncul lui. Apoi, mirîndu-se de liniştea din jur, ,de lucrurile; aşezate toate 1a locul lor şi de tăcerea servito-

rului care-l aştepta privindu-l, se rupse din loc şi porni încet spre boier.

În aerul cald a iatacului, un miros greu de mosc, amestecat cu fumul de tutun, făcea să apese şi mai mult pereţii încărcaţi de fotografii şi cadre. Perdele, netrase încă, întunecau camera luminată slab de candele. Conu Barbu nu era acolo. Neîndrăznind să mişte sau să facă vreun zgomot, Lefterică a rămas locului, ascultînd în umbrele acestea nelămurite glasurile deosebite ale mai multor ceasornice, care băteau mărunt de prin diferite colţuri, încălecîndu-se. Intrarea boierului nici nu s-a simţit. Deodată, numai lunecînd pe inelele de bronz, draperiile de catifea au căzut de pe ferestre, şi conu Barbu, în bătaia luminii, în halat, cu o tichie pe creştet, se află în faţa vizitatorului.

După ziua bună, Lefterică simţi nelămurit că începe să crească în el teama, de care se apăra cum putea, îi era teamă de boier pentru că era boier, şi simţea o sfiiciune de toată camera asta cu ceasornice multe şi cu obiecte scumpe de piele, de pietre grele şi de alămuri : scrumiere, cuţite de fildeş cu minere de argint, mîini de bronz uitate pe teancuri de hîrtii. Iar de apărat, se apăra cu ciuda pe Urmatecu, pentru că el trecuse de toate astea. Conu Barbu îl mai văzuse şi el pe nedumeritul om de vreo două ori. Stătu o clipă, apoi făcu un „ei ?“ întrebător şi-l privi.

Lefterică oftă adînc, ridicînd umerii, şi scoase cu greu cîteva cuvinte, care îl zgîriau în gît, de parcă ar fi fost spini :

— Eu sînt, coane, ăl de vă scriu actele ! Şi vînzarea livezii de la Pietroşiţa tot eu am scris-o, şi apoi tăcu.

Boierul zîmbi, clătinînd din cap. Se gîndi la Iancu şi la mîna lui strînsă. Deschise un sertar, unde, printre pistoale vechi şi ruginite, minere de bastoane rupte, tabachere cu capacele îndoite şi foi multe, sfîşiate neregulat şi scrise mărunt, se ascundeau, răzleţite, cîteva monede de aur. Luă două şi, dîndu-le lui Lefterică, îi spuse :

— Pentru osteneala dumitale.

Acesta văzu că nu fusese înţeles. Căută în mintea lui un început şi nu-l găsea. Rămăsese înfipt locului,

cu banii în mină, fără să mulţumească şi fără să-i dea. Baronul îl privea lung, nelămurit. A trebuit aşa un groaz- ; nic răstimp de neînţelegere. Fiecare clipă săpa şi mai mult tăcerea, dînd celor doi bărbaţi temeri felurite. în sfîrşit, Lefterică, după ce i-a jucat o pînză mare galbenă în ochi, ca o presimţire de leşin ce s-a topit, cu un pas tare, de parcă ar fi început să alerge, se apropie de o masă, puse banii şi, gîfîind, zise :

— Fură !

Baronul încremeni. Apoi, cu glasul domol, în care suna că o încercare de a linişti :

— Cine fură, băiatule ?

— Nenea ! Nenea fură ! Şi te fură şi pe dumneata !

Bătrînul nu răspunse nici un cuvînt, dar nu se simţi bine. N^ar fi dorit să i se spună lucrul ăsta niciodată, „pentru că îl bănuia, dar nu avea nici curajul, nici voia să-şi dea osteneala să-l cerceteze. Trăsese ca o pînză peste viaţa lui de treburi plicticoase de cînd îl cunoscuse pe Urmatecu. Ce se frămînta sub ea nu mai voia să vadă şi să ştie, pentru că de acolo, de atîţi amari de ani, îi venise nelinişte. Tot ce îi trebuia avea acum, după ce descoperise că averea lui singură, cu boclucu- rile ei, nu-i putea da mulţumirea, ci îi trebuiau neapărat averea cu Urmatecu împreună, în întortocherile ei supărătoare. Şi iată că zevzecul ăsta vine într-o bună dimineaţă şi îi strică liniştea !

Primul gînd a fost să-l mustre. Nu făcea de el să-l iscodească ! Dar omul sta cu gura plină de vorbe în faţa lui şi nu aştepta decît să fie întrebat. în sfîrşit, baronul se hotărî şi, cu ochii în pămînt, ruşinat, zise :

— Ceştii?

—' Multe ! La Bălăşoieni, la Bobeşti, şi acum la Pietroşiţa, rosti repede Lefterică, de parcă ar fi numărat.

— D-apoi, nu aşa ! Ce şi cum arume ? întrebă din nou baronul, totuşi bănuitor.

Lefterică la aşa ceva nu se aştepta. Lucrurile mai vechi pluteau tulbifri în mintea lui zdruncinată de emoţii. Era sigur că dacă i-ar fi dat cineva o mînă de ajutor, şi le-ar fi reamintit şi le-ar fi legat între ele. Dar asta numai Urmatecu putea să o facă ! Numai el ştia să scoată din capul său greoi tot ce voia. Cu un nimic, cu o vorbă sau cu un semn, îi poruncea. Şi ceea ce putea să facă din el cumnatul său, el nu putea. La asta nu se gîndise. Acum stătea cu mîinile goale în faţa baronului, care voia să asculte. Singurul lucru pe care îl ştia pe de rost, pentru că îl repetase în povestea cu Ivanciu, era istoria cu omorul şi scrisoarea. Şi atunci se năpusti asupra ei. înecă

totul în amănunte nefolositoare, se încurcă în dialoguri, nu putu să ţină limpede rînduiala lui „am spus“ şi „a spus“, în aşa fel încît boierul a înţeles în cele din urmă că Iancu, din amiciţie şi mărinimie, şi-a scăpat un prieten dintr-o grea încurcătură. Iar întrucît privea chestiunea cu reamintirea scrisorii şi ameninţarea, el văzu aci o dibăcie a omului său de afaceri la care nu s-ar fi gîndit. împotriva lui Ivanciu boierul avea zădufuri vechi, de pe cînd vicleanul negustor îl obosea cu şireteniile lui, de pe urma cărora baronul întotdeauna ieşea păgubit. Astfel încît s-a şi bucurat cînd a aflat cum l-a învîrtit Urmatecu.

Pentru conu Barbu era limpede atît cît să nu-i scoată ochii, şi asta vrea şi el*! Că era pe dedesubt bănuială, de care se speriase la început că o să iasă la lumină atît de puternică încît să-i strice socotelile, nu se mai sinchisea ! Şi de unde mai înainte, înciudat şi dintr-un fel de datorie către sine, ridicase capul ducînd' jocul, acum, liniştit, se cuibărea iarăşi în mulţumirea şi încrederea lui în Iancu, afinată de gînduri rare, pentru ca să nu fie oarbă. Şi de lucrul acesta se felicita, ca un bun gospodar. Lefterică a simţit că lunecase în gol. După ce a spus tot ce a avut în minte, s-a oprit, neputînd născoci. Şi iarăşi s-a făcut o tăcere, în care de data asta bătrînul zîmbea. A început apoi să-l dojenească, încercînd să afle de ce a venit la el. Omul, înfrînt, întunecat, nu scotea nici o vorbă. Simţea cum creşte şi se zideşte iarăşi un perete în jurul său, unde va sta închis cu mînia lui mocnită.

Că numai lipsurile, l-au putut mîna pînă aci a fost concluzia la care a ajuns baronul. Şi adăugind încă două monede la cele de pe masă, tocmai se pregătea să i le dea cu vorbe bune, cînd intră în odaie Urmatecu.

— Să trăieşti, coane Barbule, rosti, cu ochii ţintă ¡asupra lui Lefterică, Dar tu ce cauţi aici ?

Intrase ca o secure, gata să taie, iar cei doi se temeau fiecare să nu-i prindă în goliciunea gîndurilor lor şi să-i lovească.

— Avut-ai nevoie de mine, sau ce altceva te-a împins să stai de vorbă cu el ? întrebă Urmatecu ireverenţios şi tare, adresîndu-se baronului.

Şi fără să aştepte să fie poftit, îşi trase un scaun şi-şi aprinse o ţigară. Baronul se simţea vinovat. îngăimă o poveste cu o scrisoare de trimis undeva printr-un om de

încredere, din care Urmatecu nu crezu nici un cuvînt, se uită pe furiş la Lefterică şi vorbi despre slăbiciunea şi paloarea lui. Iancu nu răspunse, mişcînd nervos din vîrful ghetei înflorite. Tuşea din cînd în cînd, scuturîndu-şi scrumul. Drumul era greu, şi tăcerea, cu vinovăţii în ea, pîndea, cînd deodată, ca o lumină, trecu prin cel c,e se frămînta şi se dezvinovăţea. Şi baronul spuse :

— Să te pregăteşti de plecare, Iancule, să te duci să-mi iei băiatul !

Şi se strînse iute în el, cu teamă, dar şi ascuţit de viclenie, aşteptînd să vadă'efectul. Urmatecu ridică, fruntea şi privirile îi sticliră.

— Vine cu vaporul de la Viena, continuă conu Barbu, vesel că a găsit calea cea bună. Poimîine ai să te duci la Giurgiu. Şi ia seama : aici, ţie ţi-l dau pe mină !

Urmatecu, luminat, se ridică şi se apropie de el.

. — Bine, coane Bărbiile ! zise el. Ai să, vezi !

Baronul găsise ce trebuia. Iancu. privi prin casă, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea seama dacă toate lucrurile sînt în regulă. Găsindu-l şi pe Lefterică, zîmbi şi-i întinse tabachera peste mină.

— Iei, mă nagodă, şi tu ? !

— Mulţumesc, nene ! se repezi omul. fericit că-i vorbeşte.

— Du-te şi te culcă ! Şi nu mai fi prost ! îi aruncă Urmatecu.

Şi Lefterică plecă fericit, împăcat şi cuminţit.

Urmatecu avea gusturile şi socotelile lui, pentru care sarcina ce i-a dat baronul era binevenită. De mult i se făcuse poftă s-o zbughească şi să petreacă. Şi firește că primul său gînd a fost la Jurubiţa. Ivanciu primi deci poruncă să-l îmbete pe Tudorică o zi şi o noapte, lucru care nu era greu. Şi într-o dimineaţă de primăvară, cu o trăsură ce urca la pas dealul Filaretului, pe lîngă tufe mari de liliac, plecate pînă în drumul Călătorilor de ciorchinii lor de flori, şi pe sub plopii ce se desfăceau în bumbac de argint zburător, au pornit să ia trenul de Giurgiu.

Vagoanele mici, ca nişte cutii, scîrţîiau pe roţi şi sunau din tampoane. Erau goale. Urmatecu s-a bucurat să intre, să nu rămînă şi să nu aleagă compartimentele. Striga tare pe Jurubiţa dintr-un capăt în celalt al vagonului, şi glasul său răsuna în fluturarea perdelelor, care scuturau din ele praf şi un acru miros de cărbune învechit. în cele din urmă, şi-a găsit locul. Iar pe Jurubiţa şi-a aşezat-o în faţă,

s-o privească.

Cînd o femeie nu e chiar foarte frumoasă, din chipul ei uiţi şi ce are frumos de o vezi prea mult. Dar sînt unele zile cînd şi o asemenea femeie se înnoieşte, se împrospătează ca în prima clipă în care ai cunoscut-o ! Lucrul acesta se petrecea acum cu Urmatecu şi cu Jurubiţa. Bucuria, libertatea, primăvara scriau din nou, într-o adevărată frumuseţe, faţa banală, ce se uita iute, a femeii. Ochii, mai ales, atrăgeau ! Scăldaţi în umbre, ca inimile de flori, umbre de sprîncene bogate, umbre de gene lungi, parcă întoarse cu fierul, umbre de orbite adînci, ochii negri, toţi, de nu li se desluşea lumina, se zbateau, se mişcau, prinzînd raze în ei. în jurul lor şi a gurii cărnoase, a cărei prospeţime de duh cald, curat şi tînăr înfiora cînd vorbea, aproape ca pentru un sărut cu şoapta, se refăcea chipul ca într-o uimitoare şi neaşteptată noutate. Şi priceperea şi pofta lui Urmatecu o cîntăreau din nou pe Jurubiţa, cu liniştea şi siguranţa adaose ale unui trecut şi ale unei stăpîniri. O panglică neagră de catifea trecută pe sub bărbie curma carnea albă a femeii şi îi desena, subţire, prin strînsoarea ei ovalul obrazului. Plase de mănuşi uşoare îi fereau mîinile, şi o rochie albastră, foşnitoare, se lipea de trup într-un corsaj strîns şi bine aşezat, mărind în mişcări ispita întregii ei fiinţe de femeie mică, dar bine făcută.

Tot ce a fost pe drum de cumpărat au cumpărat, şi mai ales de-ale mîncării. După cotiturile trenului, soarele cădea cînd pe unul, cînd pe celalt, mîngîindu-le ochii

cu lumina şi căldura lui tînără. Deodată femeia trecu lîngă Urmatecu, lăsîndu-şi capul pe umărul lui. Mîinile lor se uniră, lovind uşor verighetele, care îi legau pe amîndoi de doi fraţi lăsaţi în urmă şi înşelaţi. Femeia, K fericită, se gîndea acum cu o remuşcare ce abia se mai auzea în depărtările nezbuciumate ale sufletului, ca un ecou gata să moară. Fată săracă, se măritase cu Tudorică pentru ca să aibă un rost în viaţă. Şi din sărăcia ei, simţise , încă de la început vrăjmăşia familiei. Cînd Urmatecu, la o petrecere, i-a spus deodată : „Jurubiţo 1“ pentru că aşa i-a venit şi a sărutat-o pe gît, viaţa ei netrăită şi mai ales atît de greşit începută, lîngă un bărbat care nu putea şi nu ştia s-o iubească, nu i-a apăsat conştiinţa. Era prea mare ispita ce o chema din toată fiinţa ei. De cîţiva ani, legătura cu cumnatul său îi dădea atît cît să-şi păstreze veselia. Alături de el, sprinteneala ei firească se limpezise din ce în ce. Şi de unde la început Urmatecu s-a simţit atras către Jurubiţa numai de farmecul unei muieruşti, cu încetul a

desluşit în ea şi o minte gata să se deschidă şi să prindă. Şi asta i-a plăcut ! Simţea însă femeia, cîteodată, că viaţa e şi mai mult decît atît. Dar se ferea să încerce. Acum, printre genele încărcate de mărgelele soarelui, se juca alene cu zarea şi cu firele de telegraf, urmărindu-le cum urcau şi coborau pe linia verde din zare. în jurul ei, gindurile erau ca o trecere mare, din care nici unul nu se oprea, dar unul voia mereu să întîrzie. Ce e dincolo de ce ştie ea, şi cum ar putea fi, dacă ar fi ca acum, dar cu altcineva ? Şi chip nu vedea, ci numai fiinţă, altfel făcută decît a lui Urmatecu : subţire, sprintenă, tînără şi mai ales cu acelaşi hai al sufletului, gata la toate fanta- ziile tinereţii ei.

Leagănul scuturat al trenului a adus o tăcere care i-a cuprins pe amîndoi. Primele entuziasme au murit, bucuriile plecării au şi îmbătrînit, iar poftele, din obicei şi din siguranţă, ştiau să aştepte. Şi deodată femeia, cînd vorbi iarăşi, se pomeni întrebînd, ceea ce nici prin gînd nu i-ar fi trecut cu cîteva clipe mai înainte :

— Dar dumneata îl cunoşti, nene ?

R! — Pe cine ?

— Pe boierul cel tînăr !

Urmatecu îl uitase şi el, după cum uitase şi rostul călătoriei.

—- Da, fireşte că-l cunosc pe Bubi, răspunse ; pe conu Bubi, se îndreptă apoi iute, pentru a fi sigur că nu va greşi peste cîtva timp, la întîlnire.

Şi pentru că şi Iancu simţea că se face un gol şi că n-ar fi rău să fie împlinit cu lucruri amintitoare de încrederea bătrînului baron, ba. ceva mai mult acum, de prietenia lui, îşi legă cîteva amintiri despre cel în întîm-pi narea căruia se duceau. Jurubiţa simţi deodată în ea un fel de limpezire plină de Curiozitate, ca o trezire din somn.

Pe tînărul baron‘Barbu B. Barbu, Bubi, cum i se .spunea acasă, Urmatecu l-a cunoscut de copil. L-a văzut plecînd de cîteva ori la Viena, oraşul mamei sale, unde stătuse închis în şcoală. De puţini ani, însă, om în toată firea, cutreiera lumea, fără să ştie ce face anume. Atît ştia, că cere bani neîncetat, şi că el, din ordinul bătrînului, îi trimite. .Mai fusese mai demult în ţară. Atunci îl văzu ultima dată. Era înalt, blond, zvelt cu un păr moale, bogat, cu ochi albaştri, bulbucaţi. Ceea ce îl mirase întotdeauna pe Iancu la el era subţirimea şi lungimea mîinilor. Degetele se răâfrîngeau ca trestiile, ceea ce îi şi dăduse, din copilărie încă, o mare îndemînare pentru a cînta la pian. Vot- bea cu un rîrîit în glas, era vesel şi cfeştept. Din încrederea pe care vedea că tatăl său o arăta lui Urmatecu, .Bubi a voit să lege şi pentru el o prietenie. Era tînăr şi avea nevoie să găsească în oameni îndemn şi hrană pentru entuziasmul lui. Cu naivitatea celor şaptesprezece ani ai unei firi generoase, cînd credea că o femeie frumoasă e şi o femeie bună, şi cînd îşi închipuia că un om întiinit zilnic pretutindeni în casa părintească trebuie să fie neapărat şi un prieten înţelegător, Bubi încercase cîteva mărturisiri către Iancu. I-a vorbit o seară întreagă sub nucii bătrîni de la Filipeşti de o dragoste a lui de la Viena cu o fată blondă, ce cînta la vioară, conducînd o capelă de dame, ascunsă în boschetele unui *Prater* de vară. I-a povestit cum a luat-o de multe ori, împreună cu părinţii ei, într-o trăsură uşoară şi s-au dus să mănînce pe puful păpădiei de la Krapfenwald, unde, în năvodul de aur dintre crengi, o rugă să-şi despletească părul. Şi Bubi, cu o patimă întîrziată şi din cauza unei creşteri ce-l învă7 ţase prea devreme numai preţurile frumoase ale vieţii, ca pe un apanaj şi ca pe un semn de distincţie al clasei sale boiereşti, îi povestea atunci lui Urmatecu

bucuria de a mîngîia, de a săruta, de a dezmierda părul tînăr, bogat, curgător. Trebuie să fi fost în fapta lui, ca şi în povestire, o proaspătă adiere de viaţă şi de nevinovăţie, de curăţenie sufletească, ce-i incinta pe bătrînii vienezi, • îngăduitori, dar poate şi cu gînd prevăzător de pereche puţin nevoiaşe, albită în greutăţi pe la „Grintzing“, întrezărind pentru Mitzi a lor o fericire alături de acest naiv şi sentimental boiernaş de la Dunăre. Şi Bubi i-a povestit mult şi iute, cu r-ul lui boieresc, despre alergări printre copaci, despre rîsete limpezi, despre sărutări furate, despre rătăciri prin pădure... Urmatecu asculta şi aştepta. Aştepta păcatul, care nu mai venea, păcat ca al lui, de la aceeaşi vîrstă, cu fete lăsate obosite pe sub scări şi prin poduri, şi mai ales cu mîndria de crai tînăr, cu veste dusă prin mai multe mahalale. Din cîte asculta, îl vedea pe Bubi sorbit ca pe un fulg de un ochi de apă ! Şi nu înţelegea, căci din tînărul acesta lipsea, după părerea lui, tot ce dă gust vieţii : fala bărbatului. Sufletul lui Bubi i se părea puţintel şi moale. Dar pentru că ştia că nu e prost, simţi că aci e ceva ce vine dintr-o lume care e: altfel decît a fost a lui. Şi stătu şi cîntări care să fie mai bună ! Şi cînd iarăşi Bubi s-a pornit să cînte şi să descînte frumuseţile fetişcanei, Urmatecu nu s-a putut ţine şi a întrebat :

— Ei, şi apoi, coane Bubi ?

— Apoi ? Ne-am întors la Viena şi atunci, ca'şi altă dată ! *

— Ptiu ! făcu omul, cu necaz.

Astfel, Urmatecu a mai învăţat ceva din lumea încurcată şi misterioasă a stăpînului său şi n-a uitat, ştiind că-i va prinde bine cîndva. Şi-şi mai aducea aminte şi de o seară dinainte de a cumpăra pianul pentru Amelica. Bubi ţinea cu tot dinadinsul să şi-l facă prieten. Desluşea în Urmatecu o putere lîngă care se simţea bihe. Şi pentru ca să şi-l apropie, venea cu tot ce ştia că are mai frumos în el ! Vîrsta şi creşterea nu-l lăsau să creadă că oamenii, cînd se .fntîlnesc şi au nevoie de prietenie .unii pentru ceilalţi, pot să ducă în ei lucruri, şi încă din cele mai bune, care să le rămînă străine pentru totdeauna. Şi după încîntarea celor dintîi ale lui desluşiri de dragoste, el a încercat farmecul muzicii. De aceea, într-o seară i-a povestit despre un muzicant foarte mare, dar foarte nenorocit. Neîncetat el găsea cîntece mai frumoase, dar

viaţa lui mohorîtă nu se mai însenina, pînă ce l-a ajuns şi pacostea cea mai cumplită : surzenia. Muzicantul acesta a trăit şi a murit mai demult la Viena. Urmatecu îi uitase numele. Ceea ce ţinea însă minte era urgia de la sfîrşiţ, căci a spus Bubi că — la moarte — o furtună cu trăsnete şi nouri rupţi s-a lăsat tocmai cînd îl pornea spre cimitir o mulţime de oameni. Urmatecu se înduioşa şi simţea că e foarte fruriios să ştii ciudăţeniile astea ale lumii. Povestea n-a uitat-o şi-şi aducea aminte de ea cu mîngîiere cînd se simţea mai slab, şi cu mîndrie, cînd, din capul mesei, vorbea rar către „ăia“, care îl ascultau cu ochii ţintă şi plini de admiraţie. Iar Amelicăi i-o spunea ca o dojană cînd o vedea că fuge de învăţătură, li dădea astfel pilda chiar cu el, cu delicateţe, amintindu-i nepricepera lui, dar totodată şi rodnica lui curiozitate, de pe urma căreia culesese multe foloase în suişul greu al vieţii. Şi Bubi, după poveste, i-a cîntat ceva la pian. O compoziţie de-a muzicantului, de bună seamă ! Urmatecu a stat iarăşi, ca de atîtea ori în faţa domniţei Natalia, în casa ei plină de scatii şi privighetori, şi a aşteptat să se isprăvească. Atît putea' face în faţa muzicii acesteia, care în nici un fel nu-şi găsea drum în el ! Şi aşteptarea a fost lungă şi atît de grea, încît se iroseau aproape povestea muzicantului şi tristeţea ei, la care se gîndea acum. Doar degetele lui^Bubi îi legau privirea şi îl interesau... Şi aşa îl revedea pe călătorul de azi...

Jurubiţa desluşea din caierul acesta de amintiri ca o tremurare palidă, spre care mergea inima ei. Tocmai în lucrurile lăsate de Iancu în umbră licărea parcă o nădejde, un răspuns la toate dorurile din ceasurile ei tulburi.

Ajunşi la Giurgiu aproape de sosirea vaporului, un plan bine chibzuit al lui Urmatecu i-a despărţit, nu fără o uşoară supărare a femeii. Neştiind sigur la ce să se aştepte, omul a socotit că e mai bine să iasă singur întru întîm- pinarea noului-venit. De aceea, Jurubiţa a fost lăsată pe terasa unei biete cafenele dinspre port, de unde, printre sălcii, departe, peste Dunăre, se vedea malul bulgăresc. Nu i se mai întîmplase niciodată nici să stea singură la o cafenea, nici să vadă în faţa ei o ţară străină ! Gîndul acesta îi dădea ameţeală. Un dor o cuprinse, ca o lărgire de zare a sufletului, pe care toate întunecatele ei nelinişti mişunau. Se rupsese pojghiţa de resemnare şi cuminţenie,

purtată ani de zile. închipuirea urzea, sub linia încremenită a celuilalt mal, o poftă de nebunie şi o sete de dragoste şi bogăţie. în goana zvăpăiată a gîndului, ea se opri o' clipă, privind înapoi, spre viaţa de toate zilele spre care se va reîntoarce chiar în seara aceea. îşi văzu casa sărăcăcioasă, bărbatul îndobitocit, şi mereu aceeaşi suveică de drum, pe ploaie, pe ninsoare, pe căldură, de la ei la nenea Iancu şi înapoi. Şi simţi atunci un urît şi o poftă de fugă fără urmă ! Trecea prin ea în clipa în câre femeile fac. orice pentru ca să scape de ele şi de rostul lor în viaţă ! Şi în lumea asta anostă a lucrurilor cunoscute şi aşezate pentru ea, intra şi Urmatecu, bătrîn, poruncitor şi ciudat. Bucuria plecării de azi-dimineaţă ea înţelesese că e numai un strop din ploaia după care jinduia. Şi se întoarse iarăşi spre fuga gîndului, mîngîind cu privirea depărtarea, de parcă ar fi căutat pe cineva.

Urmatecu, în răstimp, ajunsese departe, lîngă schela de coborîre, aşteptînd. Dunărea, după o iarnă grea, era tulbure şi umflată. în mijlocul ei se înălţa o creastă de apă, pe care valurile se încălecau, puternice. Din mişcarea şi repeziciunea de la mijlocul fluviului, la mal nu veneau decît unde subţiri şi sparte, ce dispăreau iute, sorbite de nisip. Pontonul se legăna încet, şi ochiul, obişnuit numai cu încremenirile dealurilor şi ale cîmpiilor, ameţea de trecerea undelor, care chemau totuşi privirea. Deodată, Iancu văzu pe firul apei venind la vale ceva, săltînd ca un butoi spart, căruia i se vedeau doagele. Nu desluşea bine. Era ceva albicios şi parcă zdrenţuit. Cînd se apropie, văzu : era o vită înecată şi dusă de spume, ruptă din umflătura ei putredă, prin care ieşeau coastele. Dunărea, vestită la băut, la cîntat şi la iubit, îl dezgustă, mărunţită în scursurile şi murdăriile ei. înţelese că altfel trebuie să o privească : din căutături lungi, cercetînd braţele de argint sub bătaia soarelui, între care, ca o

corabie neagră şi yeche, sta înfipt un ostrov. Astfel învăţînd priveliştea, zări în ea vaporul, răsărit după o pădurice de sălcii. Pe puntea cu lume înghesuită străluceau alămurile, iar steagurile austriece fluturau în vîntul subţire dar continuu, pe care numai întinderile de apă îl au. Fărîmînd valurile galbene sub zbaturi, înfoiat în propria lui spumă, vaporul trecu prin faţa schelei, cu coşul dat pe spate, întins la drum. Apoi, ocolind deodată, sosi încet, să se aşeze lîngă schelă, mişcîndu-se tăcut şi uşor pe foşnetul Dunării. Urmatecu îşi făcu loc cu privirea printre călători. Au coborît mai întîi cei de prin porturile apropiate, mici negustori şi

ţărani, ducînd cu ei bagaje personale sau mărfuri pentru negoţ. Se descărcau coşuri cu cireşe, legume, ouă, putini cu brînză, într-b îmbulzeală a hamalilor, care luau toate lucrurile de pe puntea caldă de cazanele înfierbîntate ale vaporului. Uri miros greu de ulei încins plutea prin aer. Abia sosită, toată lumea alerga înspre .căruţele de ţară şi cele eîteva trăsuri vechi şi mici, care aşteptau să ia călători în oraş. Aproape că nu mai rămăsese nimeni dintre cei ce trebuiau să coboare, cînd, lîngă punte, Urmatecu îl recunoscu pe Bubi. Se îngrăşase. Purta o mustaţă lungă, roşcată, şi ochelari legaţi în aur. Pe braţ ţinea o pelerină cenuşie şi arăta unui băiat cele eîteva cufere şi geamantane de piele ce trebuiau trecute pe schelă. Ianeu se repezi să-l salute. A fost primit cu bucurie, dar şi cu neatenţia pe care orice călător ajuns la ţinta călătoriei o are pentru cei ce-l aşteaptă, continuînd încă, în preocupările lui» viaţa de drum, al cărui fir se, rupe cu greu. De îndată ce au trecut pe ţărm, vaporul a plecat. Şi în liniştea ce s-a făcut iarăşi deodată pe ponton, cei doi oameni au rămas tăcuţi, printre cufere, sub arşiţa soarelui. Spiritul şi curiozitatea lui Ianeu dădeau ocol şi îl- cercetau pe tînărul baron. Voiau să ştie cît e de nou şi ce; a'adaos cu vîrsta bărbăţiei. Avînd acum în faţă un om în toată firea, pentru Ianeu lucrul era de mare însemnătate, gîn- dindu-se la trecerea şi la voinţa lui care ar putea schimba faţa tuturor întîmplărilor pe lîngă bătrînul Barbu. Voia, într-un cuvînt, să afle oe pierde sau cîştigă cu sosirea lui Bubi. înfăţişarea neobişnuită a noului-venit îl nelinişteа oarecum. Nu mai avea nici pripirea stîngace, nici privirile

'nesigure, mereu întrebătoare, cu care cerea aprobare şi ajutor odinioară. O linişte şi o anumită rotunjime în mişcări îi dădeau greutate şi poate şi o voinţă necunoscută încă de Urmatecu.

Tăcerea dintre cei doi bărbaţi s-a rupt cu hotărîrea de a merge la masă. Pe drum, înspre un mic restaurant, aşezat la marginea oraşului între sălcii, Bubi a întrebat de tatăl său, de unchiul său Ştefan şi de domniţa Natalia, :de mult aşezată în dragostea şi admiraţia lui, aproape filiale. Iar cînd a fost să ia loc, Iancu şi-a încercat cea dinţii socoteală. Prudent, şi-o pregătise..dinainte. Stînd încă în picioare, a întrebat respectuos :

— Am, cucoane, cu mine şi pe-o cumnată • Avea rude prin partea locului d-aia am luat-o. Poate să mănînce cu noi ?

— Da, fireşte că da, să poftească !

Şi i s-a părut lui Urmatecu că în răspunsul acesta, .chiar iute şi sprinten, al lui Bubi parcă întrezărise ceva.

Cînd s-au găsit faţă în faţă Bubi şi cu Jurubiţa, pri- . virile le-au fugit peste umăr la amîndoi. Iancu însă i-a .cîntărit dintr-o ochire. Apoi s-au aşezat. Masa trebuia .să se alcătuiască din lucruri proaspete, din pescărie şi trufandale. Şi, într-adevăr, veni o mămăligă rumenă, prin- zînd coaja dulce chiar în faţa musafirilor ; ochiurile îne- .cate de unt cald sfîrîiau gălbenuşurile lor coapte în cercurile albe ; şalăii argintii, teioşi, cu carnea sărind de pe os, lăsau o răcoare de baltă parfumată cu lămîie. Paharul era du brumă, iar cireşele, mustoase şi lucii, îşi înnodau cozile în buchete, pe după bucăţi mari de gheaţă. Cu privirea lui scurtă, dezbărată de ochelari, Bubi căta din .cînd în cînd înspre femeie, adăugind cîte o vorbă despre .bunătatea mîncărurilor şi dorul dus după ele. Nădăjduia, cîteodată, că aceleaşi lucruri, pregătite de mîna ei, ar fi fost şi mai gustoase. Jurubiţa zîmbea, roşea şi tăcea. Sta .la pîndă .de la începutul mesei să spună ceva, şi nu izbutea. Îi era frică de amîndoi bărbaţii şi de ea. Se temea că nu va găsi ce trebuie, cu adîncime şi înţeles: Urmatecu nu-şi 'părăsea auzul ascuţit şi ochiul ager. Vorbea puţin şi lega multe. Deodată Bubi ceru un taler. -Cuvîntul îi nelinişti pe Iancu şi îi dădu parcă o urmă din ce căuta. Mai auzise ¿vor-ba asta mereu, mai ales din gura unui - anumit om,

dar acum nu ştia care. Şi căuta, cu credinţa că e ceva serios de găsit aci. De aceea spuse în gînd de cîteva ori cuvîntul taler, lăsîndu-l să cheme din auz în ochi imaginile în întretăierea pînzelor lor neclare. Ce nu trebuia, se destrăma ; ce era bun, se închegă. Şi în felul acesta, ru-pînd, lăsînd şi culegînd, văzu deodată în lumina minţii pe

Umflatu. Într-adevăr, Ioachim Dorodan îmbătrînise cu o vorbire mai veche şi mai neaoşă. Obişnuita „farfurie“ nu se găsea în rostirea lui. Şi în gîndul lui Urmatecu o apropiere se făcu şi o umbră îl posomori. Ura veche, paza nouă şi nelămurirea mai ales nu-i dădeau pace. În realitate, însă, întortocheatele lui drumuri de bănuieli erau greşite, căci uita acum că murise numai de puţin timp, la Viena, Dumitrache Barbu, unchiul mai mare al băiatului. De la acest Dumitrache, boier luminat, cu tragere de inimă pentru limba pe care o vorbea curat, luptător în tinereţe, fugit pe la Braşov în timpul holerei şi al urgiei, deprinsese Bubi nu numai un smalţ al vorbelor, pierdut mai tîrziu, dar şi un cuprinzător dor de oameni şi locuri din ţară, în care acum reîntoarcerea încerca să aşeze realităţile cu înfrigurare. Din această în- cîntare, dovedită încă din cele dintîi clipe, veneau neînţelese bucurii şi curiozităţi pentru tot ce descoperea în jurul său noul-sosit, precum şi nedumerirea lui Urmatecu şi a Jurubiţei, de atîta dragoste pentru ticăloşia românească. Oricît era de uscată privelişţea şi de dărăpănată circiuma, entuziasmele lui Bubi creşteau. Şi nu era numai ceea ce vedea şi simţea, ci copilăria cu amintiri, ţinute vii de boier Dumitrache ! Străinătatea trăsese doar o pânză uşoară de vremelnică uitare, ce se destrăma. Ş: din regăsirea cu cele de demult, Bubi vorbea cald despre fiinţe şi lucruri. Era credincios şi evlavia lui se reîmprospăta cu atmosfera pămîntului. în întrebările repezi pe care le punea amintindu-şi de servitorii bătrîni şi de colţuri de casă, întrebă şi de icoana lor, la care ţinea atît de mult, aşezată la biserica Olari.

Dar Urmatecu n-a ştiut ce să răspundă. Biserica nu l-a ispitit niciodată. în gîndul lui, el o punea la un loc cu cimitirul. De la Joia mare pînă la clopotele zilnice, care băteau rar, de cîte trei ori, vestind un mort în

mahala, întristînd după-amiezile, Urmatecu avea groază de tot ce-i aducea aminte de moarte. Şi biserica pentru el, înainte de orice, era un loc al morţii şi pentru morţi. Dintr-o pornire de a-i uita şi a-i tăgădui, ştiau toţi că, în împrejurări triste, el are un fel al lui ciudat de a fi, cu care dealtfel lumea se deprinsese. Spunea, de pildă, că lasă, cu limbă de moarte, să fie aşezat în coşciug cu un păhărel la ureche. Cerea ca la moartea lui să i se pună lăutari, cu cîntece fără perdea, iar el însuşi, de cîte ori nevoia îl ducea prin case vizitate de moarte, nu voia să vadă mortul şi rîdea mereu, glumind cu lucruri deşucheate.

De întrebarea lui Bubi, însă, de data asta l-a scăpat Jurubiţa. Ca orice femeie, cu păcate multe de iertat şi cu prevederea de a nu şi le mărturisi decît la altarul „care are urechi, dar n-are gură“, după cum spunea ea, femeia se închina des în lăcaşurile cu renume în lumea credincioşilor din Bucureşti. Şi biserica Olari era una din cele mai des cercetate. De aceea, Jurubiţa, cunoscînd-o, dar neştiind icoana, dibui, pentru a-i face plăcere baronului. Ea vorbi cu căldură, dar nu putu să spună un lucru precis. Căuta, încerca ; dogoarea ei reţinută, aştep- tînd de mult, găsise însă un drum. Şi furînd căldura, răsunetul, cuvintele grăbite şi privirile grele şi stăruitoare, încărcate de clipiri mărunte, din nemărturisita bucurie a clipei de faţă, mai ales din nădejdiile ei, femeia povesti cu ele frica, şi speranţele, şi credinţele rugăciunilor sale. Urmatecu o asculta aproape uimit, nerecu- noscînd-o, iar tînărul simţi cum cugetul i se aprinde. Era o emoţie puternică care îl cuprindea în faţa acestei sincerităţi şi-i făcea bucurie Jurubiţei. Cu mintea atît înţelegea baronul. Simţea, însă, nici el nu ştia cum, ceva venind spre el, o dată cu vibrarea aerului luminos din jurul feţei ei, încinsă de nămiez. Vicleana strecurare a femeii în altă haină a sufletului nu lăsa urme. Şi mulţumirea rară şi subţire, din lucrurile inimii, Bubi crezu că o găseşte în Jurubiţa. Se vedea bine însă că femeia nu cunoştea icoana. Numai aprinderile puternice şi bine ticluite se asemănau între ele. Icoana lor, a Bărbilor, şi

mai ales a lui, era un Isus. La plecare el l-a aşezat la biserica Olari.

Acum însă nesiguranţa Jurubiţei şi lunecarea ei pe vorbe şi priviri făcu să se nască o bănuială la Bubi. Şi bănuiala, strecurată încet, că femeia nu cunoştea icoana şi că a încercat un joc, îi strică din frumuseţea gîndului.

Noua prietenie a lui Bubi cu Urmatecu şi Jurubiţa se lega, dar cu ochiuri largi. Erau goluri care veneau şi din firea şi din noua stare sufletească a tînărului. în tren, el se lăsă furat de priveliştile care îl îndepărtau de ceea •ce ceilalţi doi ar fi vrut să aibă mai iute : Urmatecu, cunoaşterea limpede la ce gîndeşte despre avere şi gospodărirea ei, iar femeia, semnele, tot mai multe, legate între ele, de cum i-a plăcut ! Cînd au ajuns spre seară la Bucureşti, amîndoi erau nelămuriţi. în trăsura cu care se întorceau de la gară, după ce s-au despărţit, de Bubi în casele boiereşti, au tăcut tot drumul, fiecare în colţul său. Se simţeau că, dacă vreunul ar fi rostit un cuvînţ, s-ar fi certat.

VII

Cînd Urmatecu a ajuns la el acasă, după ce a lăsat-o •pe Jurubiţa, se întunecase. Aci s-a mirat de porţile de •fier larg deschise, de o lăcăraie în curte ce nu semăna a urme de ploaie şi de o neobişnuită neorînduială. Toată casa era stinsă, deşi era devreme. Numai din fund, de unde locuia Lefterică, deasupra bucătăriei, bătea o lumină slabă. Cîteva vecine, ghemuite lîngă poartă, şuşoteau între ele. Una, recunoscîndu-l prin întuneric, se apropie sfioasă:

— Dumneata eşti, maică, dom’le Iancule ? Da’ mare ¿noroc aţi avut, începu ea, vrînd să prindă vorba.

Şi Urmatecu hu înţelese. Cînd bătrîna l-a văzut atît de nedumerit ‘şi â auzit că a lipsit o zi întreagă, abia atunci şi-a dat drumtir cu toate p'e cîte le ştia. * '<

Spuse că dimineaţa, să fi fost zece, domnişoara Amelica, vrînd să caute ceva, s-a suit în pod. Şi aci, vecina nu ştia bine şi se frămînta toată, de la o luminare sau de la un felinar, s-a aprins podul. Şi casa a început să ardă cu pălălaie. Urmatecu n-a mai aşteptat şi s-a repezit în curte. O boare de vînt stîrnit îi aducea din întuneric un miros acru de fum şi de foc stins. Omul atunci începu să strige :

W — Miţo ! Cucoană ! Lefterică ! Ce e aici ? Ce, aţi murit ?

Şi numai cîinele a răspuns, cu un lătrat înfundat, închis

undeva. Iancu însă nu înceta. Striga şi căuta un drum, căci pe treptele obişnuite ale intrării erau îngrămădite o mulţime de lucruri, al căror rost, prin beznă, nu Nîl putea afla. într-un tîrziu, la chemările lui zgomotoase, îi răspunse un : „Sss ! Taci, pentru numele lui Dumnezeu !“ Şi coana Miţa fu lîngă el.

— Vino încoace, că scoli vecinii K şi cu o siguranţă şi tristeţe în glas, ca o poruncă ce a supărat şi mai mult nerăbdarea bărbatului şi-i mări neliniştea, femeia îl apucă de braţ şj.îl duse încet pînă în casă.

Cînd îl văzu la lumina lămpii, speriat şi gata să strige, coana Miţa îi spuse răstit :

— Ne-a ars casa ! Da, a ars în fund... Dar destul ! Nu începe iar cu nebuniile dumitale, ca nu e numai atît ! r — Da’ ce mai e ? făcu el cu sfială.

— Fata şi-a rupt piciorul, şi Lefterică s-a prăpădit !

Şi faţa încruntată a coanei Miţa în cîteva clipe se destinse şi se lăţi în schimonoseala obrazului care trece înspre rîs sau înspre plîns. Apoi veniră lacrimile, şi un geamăt înfundat, care în durere o schimbă pe femeie în copil, dădu măsura deznădejdii.

într-o cl;pă Urmatecu se simţi împresurat ca de duşmani. Vru să se apere şi nu putu. Vru iarăşi să strige, să înspăimînte cu gura, ca de obicei, dar simţi că nu are pe cine. Fără să-i stea nimeni în faţă, trebuia să asculte şi să se supună. Toate cele povestite de soţia lui, şi mai ales neaşteptatul întîmplării se învîrteau în minte ca o morişcă. Deodată îşi aminti de Amelica. Sări şi, iarăşi strigînd, de parcă s-ar fi putut răzbuna de tăcere, zise :

— Ce-i cu fata ! Unde e fata ?

Coana Miţa nu răspunse, dar îi făcu semn cu capul spre uşă.

Greoi, Iancu porni într-acolo. în odaia Amelicăi erau strînse toate rudele, vorbind pe şoptite despre cele întîmplate. Cînd l-au văzut, au tăcut, iar Amelica a închis ochii.

— Ce are fata tatii ? rosti Urmatecu, apropiindu-se de pat.

Privind-o sub plapuma umflată de perinele aşezate dedesubt, pe care zăcea palidă şi tăcută, el simţi că i se umezesc ochii. A încercat atunci să o mîngîie pe frunte. Dar Amelica, fără să-l privească, întoarse capul, se trase la o parte înspre perete şi gemu. Iar Urmatecu rămase cu mîna întinsă. Simţea cum durerile cresc pentru el, ca o apă. Şi privind iarăşi înspre toţi „ăia“ care erau prin ¿j casă, avu poftă să urle la ei şi să sfărîme ce-i cade sub pumni. Dar se stăpîni. Şi, cu acelaşi pas greoi, trecu iarăşi lîngă soţia lui, în camera vecină. Aci, coana Miţa i-a povestit că fusese doctorul, că omul şi-a dat toate silinţele şi că mai aşteaptă şi el pînă a două zi, să vadă ce se va întîmpla cu fata. Şi mai adaose că, dacă lucrurile nu vor merge bine, vina nu e a lui. Şi spunea coana Miţa că doctorul a dat din umeri. La auzul acestor cuvinte, Urmatecu simţi că ameţeşte. Tot ce n-a putut împotriva nimănui zbucni deodată. Mînia şi mîhnirea de lîngă patul fiicei sale acum îi zvîrliră braţele în aer. Şi împotriva doctorului, care n-a spus cu siguranţă că fata lui se va face bine, îşi descărcă furia şi tînguirea dureroasă de părinte care nu mai găsea calea inimii înspre copilul său.

— Dacă nu o vindecă, îl împuşc şi mă-mpuşc ! răcni Iancu, deznădăjduit.

Violenţa aceasta cu vorbă mare nu găsea preţ la coana Miţa, care-l privi lung, parcă acum îl vedea prima. oară. Sub ochiul ei, bărbatul se zbătea în cuvinte umflate, după cum îi era firea la durere, dar se ştia şi urmărit, şi cîntă- rit. Şi privirea liniştită îl potoli cu încetul, ca o mină. începea să simtă Urmatecu că soţia lui acum ar mai aştepta ceva de la el. Şi o clipă şi o mirare îl opriră din zbucium. Se mira că şi lui i s-ar putea cere să mîngîie pe alţii, cînd, după cîte i s-au întîmplat, socotea că numai el are dreptul la mîngîiere. Dar cercetînd în el cu limpezime, se văzu vinovat. Şi, apropiindu-se de soţie, se aşează alături, spunînd :

— Toate ne-au venit deodată, Miţo ! Cum s-a întîm
plat ? !

Femeia îi povesti că, într-adevăr, din nebăgare de seamă, Amelica aprinsese podul ; că, la strigătele ei, nimeni n-a îndrăznit să alerge şi să-i vină în ajutor, afară de Lefterică. A

trecut prin flăcări, a smuls-o pe fată şi i-a dat brînci pe scări, să o scape. în cădere, Amelica şi-a rupt piciorul din şold. Iar el a rămas să scormonească prin pod. Căuta un lucru pe care îl pusese odată la păstrare şi îl botezase, nici el nu ştia de.ce, „patul lui Napoleon“. Era o jumătate de ou mare de faianţă, pe marginea căruia stăteau în echilibru doi îngeraşi. îl aruncase domniţa Natalia, fiindcă-i fusese trimis o dată, plin cu flori, de un necunoscut, şi îl strînsese Urmatecu ; dar Iancu îl aruncase la rîndul său, pentru că i-l ceruse Jurubiţa, şi-l strînsese Lefterică. Ce va fi adaos închipuirea lui acestei jumătăţi de ou cu îngeraşi şi ce va fi gîndit el despre împăratul francezilor, nimeni n-a ştiut niciodată ! Sigur însă era că ţinea mult la acest lucru, şi de frică să nu-i ia Jurubiţa urma, îl ascunsese în pod. L-a căutat cu înfrigurare, pînă ce o bîrnă groasă, cu jeratic pe ea, l-a prăbuşit. Cînd s-au suit pompierii şi au stins focul, l-au găsit pe Lefterică respirînd încă, dar fără cunoştinţă. înainte de apusul soarelui, s-a sfîrşit, şi nici n-a mai recunoscut, nici n-a mai vorbit. Dădea numai semne, în neştiinţa lui, de groaznice dureri. Şi coana Miţa se ridică. Apucîndu-l iarăşi pe Iancu de braţ, porni spre uşă, fără să mai spună un cuvînt. Urmatecu nu îndrăzni să se împotrivească. Au trecut un geamlîc lung, au urcat în fund cîteva trepte şi au intrat în odaia lui Lefterică, unde Iancu nu pusese niciodată piciorul. Era o încăpere mică, în care se simţea parcă mîna unei femei. Cîteva scaune şubrede, cu ciucuri de lină colorată, un scrin cu o mulţime de nimicuri, două oglinzi împodobite cu funde de mătase şi un pat de bronz, cu dantele late şi scrobite ale cearşafurilor, mobilau încăperea. Pe mescioare, lucruri de care nimeni nu se atingea : ouă roşii învechite, pahare tăiate din sare, amintiri de la Ocnele de la Slănic şi fotografii scoase pe tablă, de prin bîlciuri, stăteau ca podoabe. O luminare ardea, iar o perdea albă, ieftină şi curată, flutura prin ferestrele deschise.

Urmatecu s-a oprit în prag, lăsînd-o pe coana Miţa să îngenuncheze lîngă fratele ei. Lefterică, care fusese liniştit toată viaţa, zăcea acum cu un zîmbet pe faţă. Gura şi ochii nu-i erau bine închişi, iar barba, pîrlită de flăcări, se mistuise, rămînînd numai cît o umbră. Capul se micşorase şi semăna cu al unui iepure de casă. Mortul era puţintel, înfăşurat în haina lui lungă şi neagră, cu mîinile ascunse în mînecile largi, pentru a nu i se vedea arsurile. O neorînduială nouă a întîmplării, făcută din vase uitate, din linguriţe şi foarfeci căzute, din sticle destupate ; se vedea dezordinea care schimbă, la moarte şi la mutat, lucrurile de

la locul lor. Un ciorchine de liliac ascundea o arsură mare la urechea dreaptă, iar o muscă grea revenea cu zbor zgomotos mereu pe faţa mortului, pe un acelaşi loc al frunţii, de unde alerga de-a lungul nasului înspre gură. Urmatecu, privind-o, nu a putut să nu-şi treacă puternic palma pe faţă, scuturîndu-se de gîdilătură. Deşi coana Miţa desluşea cu simplitate şi bunătate cele cîteva lucruri care puteau să i s© întîmple în viaţă şi ar fi fost înclinată^ să dorească în asemenea împrejurări împăcarea şi înţelegerea, moartea fratelui ei o apropia atît de mult de el şi de soarta lui de totdeauna, încît, fără să vrea, cu ochii roşii, printre suspine, îi şopti soţului său, cu un glas fără intonaţie :

-— Ţii minte, Iancule, cît ţi-ai rîs de el pe cînd. trăia ? î Săracul ! ,

Urmatecu, fără să spună vreun cuvînt, ieşi, căci acelaşi lucru îl frămînta şi pe el acum. Gîndul său rostit în acelaşi timp de Miţa, în faţa mortului, îl îngrozi. Trecu pînă în curte, unde, în întuneric, începu să respire adînc. Nici nu se împlinise un ceas.de cînd se întorsese acasă, şi multe lucruri la care nu se gîndise niciodată se năpustiseră asupra lui. Privea în dreapta şi în stînga umbrele negre şi scunde ale caselor- vecinilor săi şi dorea să li se fi întîmplat lor tot ce s-a abătut asupra lui. Nu-i ura, că nu-i cunoştea, dar le-pizmuia lipiştea în care îşi dormeau noaptea. Simţea că somnul lui n-o să vină în casa asta. De aceea, suind încet treptele de pe scară, şi-a chemat. soţia. I-a dat bani pentru cheltuielile de a doua zi şi a rămas tăcut şi ruşinat.

— Vrei să pleci ! Ştiu,. îi spuse coana Miţa, că dumneata tot nu eşti bun la nimic ! Du-te, rămîn eu aici !

Şi Urmatecu se bucură, de parc-ar fi fost iertat de- un .păcat.

De cum a ieşit pe poartă, sufletul i s-a schimbat.

■ Strada încerca să adoarmă. Trecătorii erau rari. Pe la porţi stăteau de vorbă femeile, pe scăunele. Din cînd în cînd, se înfoia cîte un vînt iute, care făcea să foşnească plopii. Un miros dulceag de floare era risipt prin noaptea înaltă, în fundul căreia licăreau stelele. Urmatecu mergea încet, simţind tot mai mult cum scapă de povară. Pe el ceea ce vedea îl făcea să uite uşor ceea ce văzuse. Aşa fusese toată viaţa ! Şi acum, ajutate de depărtare, gîn- durile i se aşezau în alt fel. Pentru înmormîntarea lui Lefterică o să dea cît trebuie, ca să-l îngroape frumos. Casa are să o repare, că bani are, ba o s-o

mai şi mărească, .pentru că tot îi mai trebuiau cîtevâ camere în fund, iar piciorul Amelicăi... Aci, o umbră întunecă bucuria cea nouă. Dar se risipi iute : Miţa era liniştită, şi doar ea a .vorbit cu doctorul, şi apoi mai e încă o zi pînă să se ştie ! .Şi o zi multe aduce ! Un singur lucru ştia : de acum s-a isprăvit cu şcoala fetei. Nu mai vrea să o chinuiască. Şi .de învăţat o să înveţe şi acasă. Că e aproape fată de mă- .ritat. Şi liniştea şi puterea se reîntorceau cu încetul în el. Pe măsură ce se simţea tot mai îmbărbătat, îşi încerca glasul cu un fel de mormăit prin întunericul şi pustiul .străzilor, ca şi cum se pregătea să strige sau să înjure. Şi, astfel, tot ceea ce cu cîteva clipe mai înainte i se părea greu şi de neînvins, acum i se părea deodată firesc şi uşor. Simţindu-şi siguranţa fiinţei sale, se bucură şi, gă; sindu-se cu totul limpezit, se mîndri de el şi de mintea lui „Capul să trăiască !“ rosti, în cele din urmă, cu ju- .mătate de glas. Avea nevoie să se audă, ca pe cineva din .afară de el, care să-i spună ultimul cu vînt !

Cînd a bătut la uşa Jurubiţei, toată călătoria de la Dunăre şi întîmplările ei îi erau departe în minte, de parcă s-ar fi petrecut cu ani în urmă. Proaspătă i se păru că e numai dragostea lor, ce ţinea de atîta vreme. A bătut de cîteva ori pînă să-i deschidă femeia. Ea l-a întîmpinat în prag cu un simplu :

— Ştiam că ai să vii, nene ! sunînd ca o resemnare.

Jurubiţa aflase totul de la servitoarea ei. Tudorică era la serviciu şi fusese şi la foc.

De la intrare, Urmatecu îşi luă iubita în braţe, acoperind-o de sărutări. Apoi trecură în iatac. Jurubiţa nu se culcase. Pe o masă, un pătrat de cărţi de joc întinse arăta o pasenţă întreruptă. Cîteva dulciuri şi ţigări începute dovedeau că femeia îşi trecea de urît Gîndul că pe el îl aştepta îl încîntă. Cuprinzînd-o iarăşi, o sărută prelung pe ceafă şi în părul moale, cu miros de levănţică. Ea se lăsa în braţe ca întotdeauna. Dar dacă Iancu i-ar fi putut atunci prinde privirea ce fugea peste umărul său şi se agăţa în odaie de un lucru pe care nu-l vedea, s-ar fi mirat şi s-ar fi neliniştit de golul din adîncul ochilor ei negri.

Urmatecu îi făgăduise, în gînd, lui Lefterică o înmormîntare frumoasă, recunoscător poate că a luat asupra lui nenorocirea cea mai mare. A doua zi, după ce s-a încredinţat că fata o să scape şi nici măcar nu o să rămînă şchioapă, şi după ce cu o nouă mulţumire de sine a văzut că limpezile lui socoteli se adevereau, a pornit să se ţină de cuvînt. S-a dichisit, reîntors la el acasă, îndelung, după cum îi era obiceiul. Acum, la lumina dimineţii, toate urmele focului îl supărau mai puţin. Pînă şi mortul, pe care îl ştia în odaia din fund, nu-l mai neliniştea. Calm, îşi făcea toate metehnele îmbrăcăturii, stri- gînd slugile, trimiţînd după coana Miţa. pentru că nu-şi găsea un nasture, înjurînd în gura mare, încurcînd toată lumea şi glumind, ca şi cum nu se întîmplase nimic. 'Aproape de miezul zilei, porni. Pregetînd să umble strigă cea dintîi trăsură ce-i ieşi în cale. Birjarul îl întâmpină cu un : „Sărut mîna, coane Iancule !“ la care răspunse : „Bună dimineaţa, băiete !“ Şi mica întîmplare îl mulţumi. Era iarăşi una din mîndriile lui, pe care o amintea adeseori, spunînd că-l cunosc toţi birjarii, chelnerii şi lăutarii* din Bucureşti ! Stătu puţin, uitîndu-se la cai. îi arătă birjarului că cel din dreapta se coseşte, dar îl lăudă de luciul scos din perie la ţesălat şi la curăţenie. Apoi se urcă, întîrziind pe scară şi aplecînd trăsura sub greutatea lui. S-a aşezat la mijlocul trăsurii, foarte în faţă pe perină, cu picioarele desfăcute. Pe genunchi îşi ţinea culcat bastonul. Cu el făcea semn, atingînd umărul vizitiului. Privea

cu mulţumire, din legănatul mersului, pe trecători,, în soarele ce începea să se încălzească. Coti pe străzi, re- cunoscîndu-şi la fiecare pas Bucureştii cu care se reîntîl- nea. Largile privelişti ale Dunării, păduricile de sălcii, valurile galbene şi pline de spume, apoi neaşteptatul negru al nopţii de la el de-acasă — cu apă vărsată, cu murdărie, cu mobile aruncate, cu un miros acru de brad stins şi cu un mort scoţînd viaţa cea de toate zilele din obiceiurile ei şi trecînd înaintea tuturor prin grijile pe care le cere — îi dădeau impresia unei reîntoarceri dintr-o călătorie îndepărtată, care ţinuse foarte mult. Ca orice om legat de oraşul său, Urmatecu avea numai cîteva privelişti pe unde îşi purta viaţa. Iubea mai ales, pe străzile dosnice, colţurile mai de curînd clădite, aşa cum se întîl- neau prin Izvor şi pe Podul Gîrlei pînă la Piaţa Mare. Erau case cu unul sau două caturi, fără curte şi cu intrare prin gang. Mai întotdeauna prăvălia de la colţ era o băcănie, pentru care lăcomia ochilor lui Urmatecu avea o mîngîiere. Ca o amintire din trecut îi venea mirosul de vin vărsat, amestecat cu săpun şi untdelemn. Butoaiele înşirate lîngă uşă îl ispiteau şi mai arunca din cînd în cînd cîte o privire la ferestre, totdeauna la fel împodobite la toate băcăniile din mahalalele Bucureştilor : cu sticle înşirate ca soldaţii, învelite în foiţă roşie, galbenă şi albastră, printre care atîrna un bec de gaz aerian. Casele acestea, cu cîte o tablă de doctor, de avocat sau de dentist la intrarea gangului, erau adeseori locuite de evrei, care, cînd se înstăreau, le clădeau după moda altor oraşe, întrebuin- ţînd tot locul şi lipsindu-se uşor de curte şi bolta de viţă. Urmatecu n-ar fi stat pentru nimic pe lume în asemenea case, dar simţul lui practic îl făcea să bănuiască din chiverniseala lor cum, odată cu ele, începea să crească nu numai un alt oraş, dar şi o altă viaţă de ţesute afaceri şi mari negustorii ! Şi lucrul acesta îl atrăgea. El, ca şi Ame- lica, iubeau strada, negustorească mai ales, cu ochiuri şi prăvălii de tot felul şi cu pietre curate. Drept spaţiu mai mare, le erau de ajuns curtea şi maidanul, iar ca privelişte, grădinile de la marginea oraşului, cu tei şi nuci, locuri de chefuri şi petreceri, unde o cîmpie ce începea, abia vălurită, strîngea în cute de vîlcele cîte un braţ de .heleşteu, cu nuferi şi stuf.

După această lume de dincolo de încăperi, măsurată de o viţă întreagă, trăită prin colţurile tîrgului său, veneau, pentru viaţa trăită în casă, obişnuinţele lucrurilor, puţine, de care Urmatecu avea nevoie. Ceea ce se găsea pe la el prin sufragerie, de pildă : farfurii de papură, cu peşti şi vînat, de

faianţă colorată, spînzurate pe pereţi ; sau în salon, vase de flori şi etajerele de stejar cu fund de porţelan şi un foişor de burg german desenat ; sau halbe de plumb cu capace ; sau ceasornice de bronz oprite, purtate de doi cai de marmură-; sau mese turceşti de abanos, încrustate cu fildeş — toate erau daruri de la bătrînul baron, sau lucruri strînse tot de la el, să nu se piardă. Nici unul dintre cei care intrau în casa lui Urmatecu nu le vedea, pentru că nimeni nu le preţuia. Viaţa tuturor şi a lui trecea pe lîngă ele. Adevăratele lui lucruri — în afară de proprietăţi — erau în primul rînd hainele : apoi, banii, mai ales monedele de aur, şi cîte un ceasornic sau inel. Iar ca lucruri de ftantezie, avea un baston cu mîner de argint cu monograma lui, un bici de patru cai înaintaşi şi o chitară, la câre nu ştia să cînte decît un singur acord. Preţuirea cîtorva obiecte numai, din casa asta plină, Iancu o împărţea cu soţia şi fiica sa. Şi ele ţineau mai mult la putini şi borcane cu murături, dîndu-le zilnicele lor îngrijiri, diecît la cadre şi covoraşe ! Dar ceea ce îi atrăgea mai mult decît orice era viaţa vie, mai la îndemîna bucuriilor, decît cea trecută, greu de desluşit. De aceea, la ei, pe lîngă casă, îşi găsiseră un trai bun fel de fel de animale. De la pitpalacii din ciur, atîrnaţi de-a lungul geamlîcului, şi de la scatii şi sticleţii din colivii şi pînă la raţele leşeşti şi găinile moţate din fundul curţii, păsările domneau aci, ca şi cîinii

şi pisicile. Iar în gîndul ascuns al lui Urmatecu, bucurîn-du-se în împrejurarea locului şi de o viitoare mărire a încăperilor, trăia nădejdea îndeplinirii unei vechi dorinţe, şi anume : clădirea unui grajd pentru încă o pereche de cai, de a cărei lipsă nu se putea mîngîia.

La el în casă cărţi nu se vedeau ci numai dosare în « birou. Toată lumea ştia, şi mai ales Amelica şi coana Miţa, că în ele dorm fel de fel de tertipuri, din care meşteşugul lui Iancu se pricepea să scoată bogăţii. Acest meşteşug ele nu îl înţelegeau bine, dar aveau simţămîntul că ar fi ceva foarte complicat, plin de taine şi puternic. De aceea, dosarele erau privite cu o anumită grijă. Erau strînse frumos şi şterse de praf, pentru a le scoate puţin din faţa de arhivă şi a le păstra ca într-o casă locuită. Amelica mai ales, avîndu-le în seamă cu răposatul Lefterică, învăţase să vadă din ele şi o faţă juridică a tuturor celor care veneau pe la ei. Mai toţi le erau prieteni, dar şi împricinaţi, şi, mai curînd sau mai tîrziu, clienţii lui Urmatecu. Chipul omului pe care ea îl cunoştea i se lega în minte de scoarţa dosarului, de culoare, de scrisul numelui, de numărul şi de foşneala hîrtiei lunguieţe, acoperită cu rînduri de cerneală violetă, vorbind întotdeauna despre pogoane şi vecinătăţi şi sfîrşind cu nedesluşite semnături de grefieri. în maldărele acestea de hîrtii, toată ştiinţa lui Urmatecu era deprinderea sa de a urmări, dintr-o veche practică de arhivar, trecut mai tîrziu portărel, procedura în forma executării ei. Cea mai mică neglijenţă a celeilalte părţi era izbînda lui ! Cu agerimea asta îl atrăsese pe bătrînul baron, cu ea îl legase şi din ea avea să-şi facă norocul ! Şi la fiecare cotitură a vieţii, Cît de neînsemnată, el gusta binefacerile priceperii sale. Asemenea plăceri nu treceau neştiute prin el ; le simţea că sînt ale lui şi că sieşi şi le datoreşte. Băgase de seamă, în cele din urmă, că, legîn- du-le pe unele de celelalte, yiaţa lui dobîndea un mers molcom, fără primejdii, ca un suiş abia simţit, pe care pasul îi era sigur, tîrînd şi pe ai lui după el. Atîta vreme cît Urmatecu ţinea în mină urzeala aceasta ce creştea neîncetat, nu se temea de nimic ! Toate celelalte întîm- plări, ca, de pildă, cele din noaptea trecută, cu puţin noroc şi cu bani, se puteau drege. Şi noroc avusese. Accidentul

fetei era ca şi trecut la moartea hu lui ! intra în socotelile

Acum cotea pe Podul Mogoşoaiei. Se simţea şi după legănatul mai lin al trăsurii, şi după mersul cailor, sunînd în alt fel pe strada mai bine pietruită. Uliţa era strimtă » şi gîtuită, în aşa fel incit oamenii se priveau de aproape. Aci Urmatecu începu să fie cu băgare de seamă la toţi trecătorii. Saluta adine pe orice cunoştinţă cu vază, pu- nînd numai cîte un deget la marginea pălăriei pentru ceilalţi. Trăsura mergea încet. Lucrurile bătătoare la ochi, din ferestrele magazinelor scumpe, nu îi erau departe. îi plăceau culorile vii. De aceea, de unde vreun magazin cu lucruri alese pentru bărbaţi îi chema privirea, se uita cu atenţie, să nu uite nici obiectul, nici firma. A doua zi o trimitea pe coana Miţa, pentru că ea se pricepea şi la calitate şi ştia să se tocmeasc'ă !

în faţa clopotniţei de la casele bisericii Creţulescu, unde strada era mai strînsă ca nicăieri şi era îngrămădită de prăvălii cu nume străine, opri. Coborî şi intră într-o prăvălioară, în fereastra căreia privirea neliniştită sărea, neavînd pe ce să se aşeze. Era o îngrămădeală, ca de ânti- car, de statuete, de tabachere, de pinteni, de cuţite de bronz, de vase de metal, printre care, cîteva coroane de mărgele umpleau locul. Aceleaşi obiecte erau zugrăvite şi pe tabla firmei, unde numele neguţătorului : *Alois Schweickert, Bronzuri şi Coroane,* stătea scris în litere negre.

Urmatecu împinse uşa, dînd drumul la o sonerie care îl vesti. Din fundul încărcatei prăvălii, prelungită cu salonul cel mare al locuinţei întunecoase, înşirată de-a lungul curţii interioare a unui fost han, veni patronul. Era un om uscăţiv şi înalt, cu ochi albaştri, blînzi. Cu un cioc bogat, prins în bărbie, parcă scria din mişcările fălcii, în aer, cuvintele cînd vorbea. Plete cărunte îi acopereau urechile, rotunjindu-i capul, frumos desenat, purtat mîndru pe un gît subţiat de gulerul scund, în încheietura căruia se înfoia o cravată neagră. Meseriaş vienez, Schweickert avea totuşi o înfăţişare de artist.

— Mă, Lică — îl întîmpină Iancu — astăzi am venit la tine ca la negustor I

O prietenie temeinică îi legase de cîţiva ani. Urmatecu, 'într-o intimitate în care vienezul punea tot sufletul, cu o măsură şi o tăcută delicateţe ce-i dădeau un aer oarecum de depărtare, îl răsbotezase, prescurtîndu-l pe româneşte, Lică din Aloîs. Schweickert fusese în tinereţea lui tipograf. Apoi încercase meşteşugul turnătoriei în bronz. La Bucureşti îl adusese baronul Barbu, pentru o statuie cumpărată la Viena şi hotărîtă salonului din casele cele mari boiereşti, statuie sosită cu amîndouă braţele rupte. Baronul, nemîngîiat, a cerut atunci un meşter de la atelierul care o turnase. Şi Schweickert a venit şi a lipit braţele, că nici urmă nu se mai cunoştea. Şi a rămas. Vechiul han de la Podul Mogoşoaiei fiind tot al baronului, bronzarul căpătă în el o prăvălie cu locuinţă. Şi aducîndu-şi şi pe cele două surori gemene, Mili şi Mali, fete bătrîne, singura lui familie, a pornit negustoria de azi. Vindea de toate, dar mai ales vindea coroane de mărgele. Erau marfa sufletului său, pe care o alegea, o lăuda şi o recomanda.

Vienezul acesta de fel era sfios şi cu multă măsură. La un pahar de vin bun, însă, cunoştea şi clipe de entuziasm. Atunci, fără aroganţă, dar stăruitor, trăgîndu-te de nasturii hainelor pentru a-ţi opri atenţia, voia să dovedească rolul pe care l-a jucat el în viaţa Bucureştilor. Era marea lui convingere şi mulţumire ! Spunea că la venirea sa în ţară, cimitirele capitalei semănau a cimitire de sat şi că numai el, cu coroanele lui de mărgele, le-a" dat o faţă care să le lege cu chipul mai nou al tîrgului.

— Pomi şi buruieni, în cimitire, aduce cîmpul! Dar mortul ce aduce cu el ? se întreba patetic Schweickert, în cele mai înalte clipe ale sale, în care buna dispoziţie, patima negustoriei şi un simţămînt burghez al morţii se uneau pentru a-i da cuvinte sincere.

Şi tot el răspundea, făcînd o întreagă teorie a lucrului industrializat, care îl aminteşte pe om, munca lui, mîna lui, rîvna şi gîndul lui. Şi acest lucru, aşezat de bronzarul de odinioară, într-o largă pornire, pe hotarul dintre două lumi, nu putea fi decît coroanele lui de mărgele.

— Da, mă Lică, am venit la negustor, şi încă la ăl de <y>roane ! repetă Urmatecu, luînd loc tihnit, ca pentru o vizită.

— Da’ cine a murit, Ianeu ? întrebă vienezul, căruia îi era greu să facă deosebirea între forme şi nu simţea vocativul.

— Lefterică, mă săracu ! Şi încă'pîrlit !

— *Jesus, Maria und Joseph !* se grăbi mirat Schwei- ckert închinîndu-se. *Mili und Mali !* strigă el apoi, înspre camera de locuit.

Cele două surori gemene apărură în pragul plin de umbră al salonului, unde, sub tristeţea unor îmbrăcăminţi cenuşii, ce niciodată nu se ridicau, mobilele stăteau să aştepte musafirii în jurul cafelei cu lapte. Mili şi Mali trecuseră de cincizeci de ani. Spre deosebire de fratele lor, erşu mărunte şi agitate, trăind cu nesfîrşite serii de gesturi frînte, care dovedeau în acelaşi timp vrednicia, o copilărie întîrziată şi candoare. Amîndouă aveau aproape aceeaşi înfăţişare, care la prima vedere, atunci cînd nu se mişcau şi nu vorbeau, putea înşela prin liniştea ei. Pieptănături cu colţi, sub boneţele de dantele, volănaşe multe pe rochii largi şi negre şi o risipă de podoabe de jeuri tot negre (lanţuri, brăţări şi cercei) le dădeau o eleganţă romantică, încărcată, plină de linii rotunde şi mici ca şi ele. Ştirea morţii lui Lefterică le-a stîrnit de îndată. Cele două familii erau împrietenite. Mili şi Mali, fete bătrîne, cu naivitatea şi bunătatea lor, se dăruiseră tot atît de sincer şi coanei Miţa, în grijile ei de gospodărie temeinică, cît şi Jurubiţei, a cărei veselie o împărţeau. Acum, la vestea cea nouă, plină de un lucru neaşteptat, de le scutura monotonia vieţii, se agitau prin prăvălie, negăsindu-şi locul, îşi frecau mîinile, îşi aşezau nervos podoabele lor, ce se ciocneau în mişcări, luau lucruri de pe rafturi, le puneau la loc şi întrebau. Curiozitatea femeii, lacomă de amănunt le făcea să se năpustească asupra lui Urmatecu, în românească lor stricată, cerînd fel de fel de lămuriri. Urmatecu le da, cu o ascunsă mulţumire de zarva pe care a adus-o. O simţea prielnică pentru ceea ce avea de gînd. în această frămîntare a Schweicherţilor, gestul său avea să cadă în plin. Neamţul , nu va uita niciodată că înspre el s-a îndreptat într-o clipă mare, iar ele vor povesti, cu siguranţă, coanei Miţa despre delicateţea soţului său. Şi cînd clipa i s-a părut coaptă, Ianeu zise :

5 -— Ei, şi-acum, Lică, adu o coroană de mărgele pentru, biata nagodă ! Merită, săracu ! Dau cît o fi !

În severitatea leală a figurii sale în faţa morţii, Schweickert se luminâ cu un zîmbet. Era una din cele mai frumoase biruinţe. Vedea, după visul lui negustoresc legat de mari sinceritâţi, cum coboară din lumea boierilor deprinderea cea bună şi se întinde în lumea cît mai largă a micii burghezii româneşti, pe care din recunoştinţă o iubea, după cum îl

iubea şi pe Urmatecu, cu toate păcatele lui. De cînd îl cunoscuse şi se împrietenise cu el, vienezul, dintr-un simţ de devotament înnăscut şi dintr-o cinstită dorinţă de a face. binele după mintea lui, se hotărîse în taină să-şi ajute şi să-şi şlefuiască prietenul. La Iancu el iubea în primul rînd inteligenţa şi voinţa, puterea lui stăruitoare de a voi să ajungă într-o altă lume. Il vedea însă de multe ori stîngaci în căile pe care le apucă, după cum şi pentru bucurii îl simţea cu zări închise. De şiceea, pe nesimţite, el stăruia să-l atragă în făgaşul gusturilor şi credinţelor sale. Coroana de azi, Schweickert şi-o lămurea' şi ca pe 6 înnobilare a lui Urmatecu în adîncul unei dureri, şi ca pe un sfat care cu încetul a ajuns să se schimbe în faptă.

Liniştit şi sigur pe mişcări, negustorul aduse în faţa prietenului o coroană nouă şi mare, sunînd sec din florile ei de sticlă. Erau pansele, imitate în liniile şi culoarea lor violet-închis, pe care vînzătorul o tălmăci ca pe una din cele mai alese culori ale tristeţii. În mijlocul florilor, o sticlă bombată, ca o lupă, aştepta viitoarea fotografie a • mortului. Schweickert privi obiectul îndelung, cu duioşie, apoi îl oferi cu un gest scurt, dar hotărît, lui Iancu. Acesta dădu cîteva bobîrnace, de încercare, florilor de mărgele şi mormăi tărăgănat :

— Spune tu, mă Lică, dacă nu ştiu eu să fac lucrurile boiereşte !

Schweickert zîmbi mulţumit. Iar Mali şi Mili se bucurară şi-l lăudară.

Din dealul Filaretului, înserările de primăvară tîrzie începuseră să aibă încremenelile de margini de lac ale frumoaselor nopţi, bucureştene. Asfinţiturile fără o adiere, frunzele neihişcate, liniile netede ale caselor, care, cu în-

cetul, trec de la tighelul de foc la contururile tari de cărbune ; turtirea de cîmpie în revărsare şi în linişte, ce străbate Bucureştii vara, înainte ca nopţile limpezi să aducă înălţimea — toate se resimţeau la cimitir. înmor- mîntarea lui Lefterică întîrziase din cauza drumului lung, şi acum, pe înserate, după ce sfîrşise ceremonia, jalnici se căutau, rătăcind printre morminte. Iancu Urmatecu, î poarta cimitirului, fuma şi aştepta, rezemat în basto Pornise de-acasă pe jos, după dric. După o bucată de drur se urcase în trăsură, iar cînd au fost să ajungă, din ne a trecut în rîndul întîi, printre fraţi şi cumnaţi. La prohi nu luase parte, rămînînd să discute, ca să-i treacă de ur cu intendentul cimitirului cît produce o grădină de za zavat pe care acesta o avea prin împrejurimi. Măsura, apoi îngerii de ghips de la intrare ; numărase cîte bolţi ai zidul cel mare şi făcuse cîţiva paşi pe şoseaua Giurgiulu dar nu putu să meargă prea departe din cauza prafulu Niciodată nu i se păruse o înmormîntare atît de lungă. A fi plecat bucuros, dar se temea de coana Miţa, de Amelic şi de ce au să descoase mai pe urmă muierile. Şi-apoi, n voia să strice impresia pe care o făcuse coroana de la e Nimeni nu se aştepta, nici coana Miţa, ca bietul Lefteri« să aibă parte de aşa lucru boieresc la mormînt !

— O fi nenea cum o fi — spusese chiar Lina, cum- nată-sa (botezată Mau de Iancu, pentru că era mofturoasă şi se sclifosea ca pisicile) — dar vezi, are suflet!

Urmatecu auzise şi se bucurase, mai ales pentru că el şi cu Mau nu se prea făceau haz.

Acum, însă, seara i se aşeza în jur, seară de vară, şi îl seca la inimă. în sufletul său liniştit de toate treburile izbutite, chiar moartea, care mai ţinea în rosturile ei pămînteşti, trecuse. Se simţea bine ! Şi în curăţenia de sticlă a amurgului, un neastîmpăr şi o poftă de goană şi de dezmăţ îl cuprinse. Simţea că trebuie să scape, să dea drumul la ceva din el, să alerge şi să se obosească ! Era ca un must şi un furnicar de viaţă, ce-i umpleau obrajii şi degetele şi îi întindeau şi îi netezeau pielea. Acelaşi gust de prăpăd, care-l ajungea primăvara şi pe care-l potolea eu un chef, îi tremura în încheieturi.

Un brec mare, cu cai bine îngrijiţi, aştepta; tras la poarta cimitirului. Era brecul cu care Friţ, caretaşul, cu slujbă la palatul lui Vodă, prieten bun cu Schweickert şi cu ei toţi, adusese lumea lor la înmormîntarea lui Lef- terică.

* ^ Friţ şi Lică erau „nemţii ăştia cumsecade“, după cum spunea Urmatecu, şi de care se lega tot mai mult, fie ▮ i petreceri, lie în orice alte împrejurări. Friţ era berli- «#z. Venise pe jos, adică într-o trăsurică uşoară şi înaltă, $£nă cu modele de cupele, de trăsuri, de sănii, de hamuri ¡*pîe şei, tocmai din fundul Germaniei, la începutul dom- ¦wfei lui Carol I. Şi în puţini ani ajunsese să umple stră- la Bucureşti, cu trăsurile lui de tot felul, pe capra $?rora vizitiii şi feciorii purtau livrelele boiereşti. Conu fjfefan, cu patima lui. pentru cai mai ales, era bun prieten scocea trăsuri pentru fel de fel de

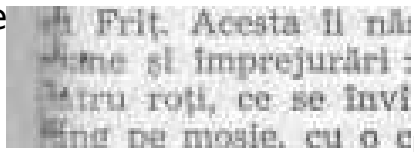

pentru vînătoare, ca un scaun pe

rtea în toate părţile ; pentru drum „ x ăsuţă bine închisă împotriva prafu-

,,

Îi şi legănată pe arcuri moi, şi o aşa-numită „urlătoare“ botezată de conu Ştefan — brişcă joasă, tăcută, uşoară, ¿e înhămat cu un singur mînz şi cu două locuri : unul pentru boierul care mîna şi altul pentru ţiganul care rţînta... bună la lumină de lună şi la iubit ! Friţ înţelegea îrăsnăile boierului şi pe ale muşteriilor săi şi le servea, priceput. Scund, bine legat, cu un ciuf de păr cărunt pe frunte şi cotlete zbîrlite pe obrajii rotunzi şi stacojii, sărea uşor pe roţi şi pe capră, cu toată burta ce-i pornea de sub gît Era bun la chef, ştiind să cînte frumos şi să bea bine. ,Şi brecul lui Friţ sta acum la poartă, parcă pentru pofta lui Urmatecu !

Cea dintîi care a ieşit din cimitir a fost Jurubiţa: Rochia neagră îi prindea şi mai bine formele, iar braţele, sub văluri, îi erau şi mai albe. Un parfum greu, obosit de căldură, îi plutea în jur. Cînd l-a văzut pe Iancu, parcă s-a ferit şi şi-a împletit pasul. Urmatecu n-a pierdut-o însă din ochi. Va să zică, nu se înşela : Jurubiţa avea ceva. îl ocolea ! O mai prinsese încă de două ori : o dată, cu o privire piezişă, măsluită în clipit de pleoape ; iar a doua oară, cu cîteva vorbe, pe care abia i le-a înţeles, pentru

că şi le omorîse pe buze. Dar erau numai lucruri pe care greu le prindeai. Omul a şi crezut că-şi face doar păreri,] căci de îndată ce se apropia de ea şi stăruia în vorbă sau mîngîiere, totul se topea. De aceea, acum, ca să o încerce în nedumerirea ei, îi trecu iute braţul pe după mijloc, cum nu se aştepta. Jurubiţa închise ochii şi i se lipi de piept, • ca şi cum s-ar fi dat. El simţea fierbinţeala trupului moale şi jilav sub stofele subţiri şi îmbălsămate. Şi gustul ! de iureş al lui Urmatecu crescu. De aceea, făcîndu-i vînt puternic, o urcă aproape pe sus în brec, rostind c-un glas sănătos şi rotund :

— Aruncă-te !

Curajul i sfe limpezise şi îşi hrănea singur pofta de ce o să se întîmple. Rînd pe rînd au venit Tudorică, Paula Zehi, Schweickert cu Mili şi Mali, Friţ caretaşul, Ivanciu şi boier Lefter. Pe toţi, Urmatecu i-a urcat poruncitor, cu acel nerăbdător „aruncă-te !“ El însuşi sta pe capră, cu mîna pe hăţuri. Iar cînd au apărut coana Miţa, cu cumnatul ei Jean, cu Mau şi coana Ţinea, mama mortului, Iancu a mai strigat vesel:

— Noi o luăm înainte ! a dat bici cailor şi a pornit, ca nimeni să nu-l ajungă.

Fugea, pentru că îi era oarecum ruşine de nevastă-sa, îi era silă de gura lui Mau şi-l plictisea dojana tontului de cumnatu-său. Strînsese ce putuse şi pornise în seara asta de primăvară să-şi dea drumul inimii.

Brecul alerga prin praful moale şi gropile de la Filare! Au trecut în zbor pe lîngă Cuţitul de Argint ; au lăsat gara la stingă, unde se aprindeau triste lămpile de la intrare, au coborît în goană, şi cu o smucitură a lui Iancu, de care caii îşi aruncau capetele unii pe coamele celorlalţi şi îşi stricau gura de zăbale proptindu-se în picioarele din faţă, ca de o prăpastie, au oprit, la „Suzana“.

Sub o tufă mare de liliac, pe deasupra căreia începuseră să sară stelele din înfiorarea plopilor, s-a întins .masa, tăcută, cu o tristă cuviinţă, aşa cum se cade unui praznic de înmormîntare. Cu toţi s-au spălat pe mîini, ca după i mort; apoi, cele dintîi pahare le-au vărsat pe pămîntul \ uscat, pentru cei răposaţi. între Jurubiţa, fără chef, şi , Paula, dispoziţia lui Urmatecu crescuse iute. Repetînd pe

multe glasuri, mai ales lui Schweickert : „Vezi, mă, ce e omul !“, de la un pahar la altul, vocea i se schimba, privirea i se aprindea. Iar domnişoara Zehi îl admira. Cele cîteva lacrimi ale prieteniei, vărsate pentru Lefterică, se "duseseră cu totul, o dată cu imaginea lui, care semăna, faţă de ceea ce vedea şi o atrăgea la Iancu, cu un chip din apă lîngă o săpătură în lemn. Nu-l mai întîlnise pe Iancu din seara jocului de loton. Dar nu-l uitase. Dimpotrivă ! Se mira chiar cum amintirea lui stăruie şi o chinuieşte. Firea ei, feciorelnică, romantică şi întîrziată, cuprinsă de această patimă, izbutise să-i dea un fel de aiurare a simţurilor. Ele îl reaminteau şi-l chemau. Zgrunţurosul zidurilor de la şcoală, gros văruite ; lemnul păli'marelor cu aşchii şi noduri ; bolovanii din curte, unde piciorul se fră- mîntă şi se chinuie — toate aceste dureri, îndurate cu greu de trupul slab al fetei, îi reaminteau de Iancu, şi mai mult de gîndul de bărbat şi de putere pe care ea îl lega de el ! Pînă la marginea suferinţelor trupeşti ale domnişoarei Zehi, ajungea o amintire cu care purta şi se închega acolo, din întreaga ei fiinţă, o icoană aproape eroică a lui Urmatecu, de care Paulina nu se putea dezlipi. Ochii ei mici şi oblici, spunînd bunătate şi o nesfîrşită naivitate, îl priveau cum se înfierbîntă neînfricoşat Căci o anumită umbră de nelegiuire, de care ea se temea, plutea pentru Paulina peste ospăţul acesta, ce uita, prin frînturi de cîn- tece începute ici-colo, de mortul abia închis în groapa lui. Din cînd în cînd, Iancu îşi ciocnea paharul cu al ei, şop- tindu-i :

— Nu-i mai bine aşa, domnişoară ? Ba-i mai bine ! Ei, atuncea, hai noroc !

Apoi, ca şi cum ar fi vrut să o îmbărbăteze, o apuca de mina uitată pe masă, o strîngea tare şi rămînea aşa cîtva timp.

Paulina se simţea pentru prima dată, cu groază, străbătută de o nespusă fericire ! Lumina, ce se aşază pe fruntea oricărei femei în asemenea clipe, lăsa acum o palidă răsfrîngere pînă şi pe urîţenia ei. Urmatecu simţea înspre ea ca un drum deschis, pe care oricînd putea să apuce. În schimb, spre Jurubiţa trăgea numai din cînd în cînd cu coada ochiului. Femeia voia hotărît să nu vadă ceea ce se

petrece lîngă ea. Găsea lucruri multe de spus soţului ei, Tudorică, adîncit în farfurie. Iancu însă n-o lăsa să-i scape

uşor. Cînd i se părea că Jurubiţa, izbuteşte într-adevăr să-l uite şi să nu-l vadă, lega vorba cu Paulina. Apoi punea cîte o întrebare pe care o îndrepta tot înspre ea, sau o apuca de braţ. Jurubiţa tresărea şi se dezlipea de degetele lui, privindu-l ţintă, îndelung, tăcînd. Iar după ce jocul acesta a ţinut mai multă vreme, femeia şi-a tras puţin şi scaunul de lîngă el, lăsîndu-se obosită pe umărul soţului ei.

— Mă rog, mă rog !... mormăi Urmatecu, aplecîndu-se ca numai ea să-l audă.

La masăj fiecare îşi vedea de rostul său. Mîncînd, Mali şi Mili mărunţeau pe limba lor întîmplările zilei. Friţ încerca un cîntec cu Lică Schweisckert. Tudorică, picotea, sătul, fără să înţeleagă stăruinţele nevestei sale, iar Ivan- ciu, tăcut, îmbuca. Boier Lefter îşi dezlipi într-un tîrziu buzele. După ce îşi jelise nepotul şi finul şi îşi băuse amarul, spuse ca pentru el, cu o privire sticloasă şi tulbure :

— Omul e ca oul ! Cade jos şi se sparge ! Asta e !

Puţină oboseală şi o anumită stîngăcie la petrecere se lăsau pe cei de la masă. Unii nu voiau, alţii nu îndrăzneau să înceapă. Şi cîntecelor lui Friţ le era parcă teamă să urce. Chiar Urmatecu se simţi furat de gînduri. Dar deodată, nelămurit, urzeala de vorbe şi de gesturi dintre cele două femei îi stîrni. Şi cînd cu pumnul tare în masă, de săriră farfuriile şi se vărsară paharele, strigă :

— Drepţi ! Nu dormiţi !

Toţi au tresărit. După o clipă de încremenire, rîsetele şi-au dat drumul. Un ţambal, care abia aştepta, le-a răspuns în surdină, cu un iz de cîntec vechi, dintr-un tufiş apropiat. Luna grea şi plină urca încet pe după case, albind frunzele şi potecile grădinii.

— Să vie vin şi lăutari ! porunci Iancu înviorat.

Glasul lui Friţ, prinse putere. Simţind că de acolo o să înceapă, lăutarii s-au strîns în jurul lui, ascultînd un vechi cîntec de pădure şi dragoste germană, după care alergau să-i lege isonul, după ureche.

— Bravo, neamţule ! strigă Urmatecu, bucuros că s-a spart gheaţa. Vino-ncoace, să te pup !

Şi cu paharele pline, şi cu degetele ude de vinul rece, cei doi oameni s-au îmbrăţişat îndelung la acest început de chef adevărat.

întotdeauna cafeaua se servea în casa domniţei Natalia în salonaş. De acolo, prin toate uşile deschise, se putea vedea întregul cuprins al locuinţei fără etaj, întinsă de-a lungul unei grădini. Ceea ce din prima clipă te mira în casa asta încărcată era impresia că toată lumea nu calcă, ci pluteşte. Lipsa de orice fel de zgomot, datorită covoarelor groase şi moi întinse pretutindeni, căptuşea casa cu o linişte în care vocile se auzeau limpezi, desprinse parcă de trup, dacă închideai ochii, şi tot atît de lămurit se auzeau ciripitul şi întrebările feluri'clor. păsări din colivii.

Salonaşul era închis în draperii grele de catifea. Fotoliile, cu picioarele aurite şi întortocheate, legîndu-se în liniile lor de cadrele ovale ale portretelor, multe, aveau fiecare sub ele o blană. Etajere de lemn şi de bronz, şubrede şi înalte, abia ţinîndu-se drepte sub povara nimicurilor de tot felul, daruri şi amintiri, încurcau colţurile. Singur un pian mare şi veşnic deschis, încărcat de note, limpezea un loc, lîngă perete. Alături, o sofa, cu multe perine de mătase, se vedea a fi locul ales pentru citit, căci avea pe o măsuţă o lampă înaltă cu glob mat, care dădea seara o lumină rotundă şi lăptoasă. Toamna, cînd uşile erau deschise la intrhre, vîrtejurile aduceau pînă în pragul salonaşului frunzele uscate, iar vara, de pe sofa, se vedeau trandafirii galbenj de lîngă uşă.

M; Fusese o masă de regăsire. Convorbirile ţesute din constatări şi amintiri, aşa cum se întîmplă după lipsa îndelungată a unei fiinţe, ce vine dintr-un loc de care tu însuţi eşti legat, trecuseră încet cu oaspeţii, fără a se întrerupe, din sufragerie în salonaş. Aci totul continua : şi vorba, şi serviciul amănunţit al ceştilor, dulciurilor şi ţigărilor, făcut de mai multe slugi decît ar fi trebuit. Ca şi risipa lucrurilor, belşugul de servitori arăta că domniţa îşi avea o viaţă foarte complicată, cu fel de fel de slujbe mărunte şi metode în desăvîrşirea lor, născocite mai mult să-şi omoare ceasurile de plictiseală decît să-i folosească.

Baronul Barbu se ghemui, cu Fantoche în braţe, în- tr-un jilţ. Domniţa se întinse pd sofa, privindu-se îndelung într-o oglindă rotundă cu miner de argint, care o văzuse aproape îmbătrînind, iar Bubi, rămas în picioare, îmbrăţişă totul dintr-o privire în cară se regăsea. Au fost clipe de tăcere. Un vînt de vară foşnea din cînd în cînd prin curte.

— Ei, şi acum — spuse fiului său bătrînul baron, jucîndu-se mai departe cu Fantoche şi avînd şi candoare şi tristeţe în glas — după ce ne-ai povestit cîte toate de la Viena, pîrăşte-mă lui Natalie, c-abia aştepţi !

Domniţa, mirată, lăsă oglinda, privindu-l pe tînăr întrebător.

— Ce ? V-aţi certat ? Aşa curînd ? O femeie, Bubi ?

— Ba o idee, doamnă ! răspunse bătrînul pentru cel întrebat; neridicînd ochii din pămînt.

— Papa exagerează, Taniţi ! (Era o poreclă, făcută dintr-o schimonoseală de nume încă. din copilărie, cînd Bubi a vrut să-i spună domniţei : tanti Natalie.) Nu e vorba de o idee, ci poate de un... sfat !

— La bătrîneţele mele — mormăi conu Barbu, hotă- rît să întrerupă — bine am ajuns !

Domniţa îşf dădu seama că e ceva serios după taina păstrată de cei doi bărbaţi în tot timpul mesei şi după înciudarea glasului dintr-o parte şi liniştea şi siguranţa din cealaltă.

— Află, Natalie, că nu sînt numai nepriceput şi be- cisnic, dar sînj; şi neomenos şi hapsîn ! adăugă bătrînul baron,, mai mult cu nerăbdare copilăroasă decît cu supărare.

— Dar nici nu ştiri despre ce e vorba, Barbule ! spuse femeia. Care din voi vrea să vorbească, în sfîrşit ?

— El, mă rog, el ! Eu iar ascult ! Şi conu Barbu se clătină, ghemuindu-se şi făcîndu-şi loc în fotoliu.

Buzi zîmbi.

— E vorba de gospodăria noastră, Taniţi, adică a lui papa. Avere tot mai e, şi încă destulă, şi cred că —- nu vreau să spun mai bine chibzuită, dar altfel orîn- duită — ar putea să aducă mult mai multă decît aduce. Asta e tot !

— Cunoşti tu toată averea ? întrebă domniţa.

— Da !

— Şi de cînd ?

— De cînd ra-am întors.

— A ! Şi cine ţi-a vorbit despre ea ?

— Moş Dorodan !

— Asta acum o aud ! sări în sus conu Barbu, dîndu-i drumul lui Fantoche să se plimbe prin casă. Cum de-a îndrăznit ?

— îndrăznit ? ! răspunse Bubi, căruia i se răci glasul de o umbră de mînie. Da’ eu nu sînt fiul dumitale, şi el nu e în serviciu la noi ? Îl ştiu de cînd m-am pomenit ! După atîta

lipsă îrt străinătate, ce rău am făcut că am vrut să aflu şi că el mi-a arătat ce avere are tata ? !

Domniţa, simţind ce are să vie, voi singură să deschidă vorba, ştiind că în~ăcest fel lucrurile se vor înăspri mai puţin.

■— Da’ la Giurgiu, Bubi, cînd ai sosit, cine te-a primit ? 'Nu ţi-a ieşit înainte Urmatecu ? spuse ea privind înspre bătrînul baron.

Acesta o aprobă cu un semn afirmativ, îi întoarse întrebarea din ochi şi aşteptă. Tînărul n-a răspuns în nici un fel, şi vorba dintre ei căzu. Bănuiala domniţei se întemeia : Bubi ocolea să vorbească de Iancu. Domniţa Natalia se miră, şi lucrul i se păru nedesluşit. îi ştiuse pe vremuri prieteni, acum cîţiva ani, cînd Bubi fusese ultima oară prin ţară. Pe Iancu îl cunoştea îndemînatic şi în a citi în oameni şi în a-şi cîrmui interesele. Era apoi prea puţină vreme, gîndi ea, de cînd se întorsese băiatul, pentru a se fi întîmplat ceva, pe care să nu-l fi aflat, Dîrzenia aceasta tăcută, fără nici o explicaţie la Bubi, o plictisea, căci ei Iancu Urmatecu îi eră drag. De cînd luase treburile bătrînului baron în mînă, şi ea era liniştită. Veniturile pe care i le făgăduise prietenul său' îi veneau regulat, ba, ceva mai mult, toate poftele i se

înţelegeau şi se îndeplineau mai uşor şi de Barbu. Avea acest Iancu un fel al lui de a fi şi de a pricepe din cuvinte abia rostite doruri de'femeie străină de lumea lui, avea darul să prindă subţirimea unei clipe şi unei toane, ceea ce pe domniţă o uimea şi o încînta ! Apoi îi plăcea şi felul său de a fi, şi dragostea lui pentru Amelia, pe care o dorea, cu naivitate şi străşnicie, o cucoană. Toate aceste rosturi acum era pe cale să le strice Bubi, încordat, aşă cum îl vedea domniţa. O miră, fireşte, şi ideea şi faptul cu totul neaşteptat de a-l întreba pe Dorodan despre avere, cînd Iartcu Urmatecu îi ieşise înainte. Bubi nu ştia că bietul bătrîn nu mai însemnează nimic şi că primeşte numai o pensie, fără a i se mai cere vreun serviciu în schimb ? ! Oricare ar fi fost pricina, domniţa simţea cu intuiţia subţire a femeilor că de aci se va porni o neînţelegere mai mare decît sîcîiala de acum care îl necăjea pe bătrînul baron, greşit, de nu putea măsura destul de bine întîmplarea. Ce avea de gând să spună Bubi, domniţa nu aflase încă, însă orice ar fi fost, adus cu el de aiurea sau strîns în fundul sufletului, avea o introducere cu întîmplări nouă de acum şi de aci, şi ei în faţa acestor lucruri se găseau. Şi domniţa iarăşi nu se înşela !

petrecuse într-adevăr un fapt pe care nu-l aflase încă nimeni. A doua zi după sosirea lui, Bubi pornise într-o dimineaţă călduţă de vară să-şi strîngă Bucureştii, în jur, de care i se făcuse dor. De la ei de acasă, din capătul de lîngă apă al Podului Mogoşoaiei, coti pe malurile Dîmboviţei, unde căruţele, venite de cu noaptea în oraş, poposiseră. Un fel de tîrg se înşirase'în stradă printre paie risipiţe, aducînd un miros de sat, în care coşuri cu ouă uşoare şi limpezi, doniţi cu bradul din care erau făcute încă ud şi verde, scoarţe cu ţesătură aspră şi bătătoare la ochi se întindeau printre paşii călătorului, ca o piatră ce nu încăpea în Piaţa Mare, înspre care Bubi se îndrepta acum. Pe drepata şi pe stînga erau numai mărfuri ; din ele se umpleau cu vîrf coşurile oltenilor, ce porneau apoi pe străzi, cu gură mare, plescăind de pietre tălpile goale. Erau acolo de toate : maldăre de dovlecei cu floarea galbenă, fragedă şi neruptă ; morcovi lemnoşi şi cărămizii ; cartofi cu miros de pămînt ; verze înfoiate, tighelite, pe frunze, cu picături de rouă ; cireşe sticloase ; crapi cu burţile pline de icre, cu aramă pe solz şi cercuri roşii împrejurul ochilor rotunzi ; lini pămîntii, cu o mireasmă de iaz ; plevuşcă bună de ciorbă ; bibani de saramură şi coşuri multe cu plăşi pe ele, sub care ţopâiau şi cotcodăceau găinile, în mirosul lor înecăcios de pene şi praf.

Bubi călca rar prin revărsarea asta de roade, care, deşi înşirată pe pietre de oraş şi păzită de vardişti, arăta deodată plinul pămîntului, aşa cum la Viena de curînd părăsită şi aiurea nu se mai putea vedea. Acolo, toată frumuseţea asta, gîndea Bubi, se pierde şi se ascunde undeva. Spiritul său aprins şi iute, îmbătat de strada revărsată, de vară şi de un clocot tulbure, ce credea că-şi găsise drum pe cîteva poteci uscate de idei şi dogme învăţate de la alţii — colegi străini, cu frămîntate întîlniri prin colţuri de cafenea şi mici restaurante în cartierele

populare ale Vienei — acum abia căpăta puteri şi legături nouă.

Cu Bubi se întîmpla cu totul în alt fel decît obişnuit cu cei care se întorc în ţară. Locurile regăsite i se păreau mai frumoase decît le lăsase ! De aceea şi inima negustorească a Bucureştilor, pe unde drumul îl purta acum, tăind înspre Sfîntul Gheorghe, nu l-a bucurat mai puţin. Ochiurile de prăvălii, mici şi întunecoase, cu un bec de gaz aerian arzînd şi ziua în fundul lor, cu galantarele îngrămădite fără gust, îl făceau să zîmbească, pe lîngă amintirile Vienei, dar îi plăceau. Umblînd şi regăsind, vedea ca un cuprins pustiu în faţa lui şi presimţea o muncă mare ce îl aşteaptă, de care ar fi vrut să se apuce numaidecît. Il neliniştea mintea şi îl zorea. în el se împleteau visurile aduse cu locurile astea fără strălucire, dar puternice. Se uită cu drag la oamenii care mişunau pe uliţele înguste, cu feţele deschise, gata ori- cînd să stea de vorbă şi să piardă vremea. Pe cei mai mulţi dintre ei îi vedea liniştiţi, în începutul acesta de zi luminoasă şi îmbelşugată de vară, în care se trăia cu puţin. Totuşi, Bubi ar fi vrut să se jertfească pentru ei !

Simţea nevoia aceasta. Undeva — nu putea să-şi lămurească bine unde — în viaţa lor îi bănuia nefericiţi. Şi într-acolo ar fi vrut să alerge, să dea ajutor ! Nepot al lui Dumitrache Barbu, boier înaintat la vremea lui, cu idei generoase, Bubi trecuse şi prin prietenii purtate în atelierele de pictură sau sălile de muzică de un tineret ce lega de multe ori, după obiceiurile vremii, idealul de artă cu un ideal umanitar. Fără să fi trăit astfel niciodată, Bubi de multe ori se surprindea dorind o viaţă de lipsă şi de mizerie, ceea ce nu era decît o fantezie de boiernaş răsfăţat. Se şi vedea în închipuirile decăderilor sale, îngrămădit cu tovarăşi obosiţi în cîte o încăpere rece, seara, aducînd fiecare cîte ceva şi discutînd apoi pînă tîrziu noaptea - planuri şi numai planuri de viitor. I se părea că numai de acolo poate ieşi un lucru într-a- devăr mare. Şi gîndul fericirii pe care o întrezărea şi o pur,ta cu el năzuia să îl înfăptuiască acum. Avea şi pe cei asupra cărora să le încerce !

În drumul său, Calea Moşilor se strimta şi se întortochea. După un luminiş, la întretăierea cu bulevardul, strada se limpezea, din lipsa prăvăliilor. începeau curţile, icare, fără să fie boiereşti, erau tihnite şi încăpătoare, ’ cu aceleaşi case ca şi ale lui Urmatecu : ridicate de la pămînt, cu intrare de piatră şi fiare pîntecite la ferestrele subsolului. La Bucureşti, cînd a crescut o anumită lume ce deodată s-a înstărit, casele ei s-au risipit de-a lungul oraşului, de la Moşi la Cotroceni, şi de la Radu- Vodă la Şosea. Erau mai puţin încăpătoare decît ale boierilor, iar noutatea lor se cunoştea şi după grădini. Pomii erau puiendri, şi nu aveau încă nici tei, nici plopi bă- trîni, legaţi în toate anotimpurile pe la porţi de aproape o sută de ani. În afară de curţi, străzile se întindeau şi -se împlineau din casele mai modeste, cu curţi lungi, cu doi ochi în drum (ferestrele scunde de dădeai iarna cu mîna în mormanele de zăpadă), învelite cu tablă, lucind ca zăvoaiele sub clar de lună, iar toamna, cînd se scuturau pomii, acoperindu-se cu maldăre de aramă. Alăturate unele de celelalte, casele şi curţile întindeau oraşul.

În calea lui Bubi, biserica Olari răsări deodată. Bine aşezată pe răspîntie, cu loc mult în jur pentru ocolirea din Vinerea mare, închidea în soare tare de vară întu-
nericimile sale. Din uşă, mulţimea luminărilor aprinse părea mai mult belşug decît semn de credinţă în apele /icoanelor de aur. Bubi intră şi rămase smerit în prag. în nici un fel îndepărtarea şi învăţătura cea nouă nu Î i-au putut strica

sufletul. Acum, mulţumea pentru întoarcere icoanei sale, pe care o vedea departe lîngă altar, rumenită de lumini. *
s Cu ce judecată sigură sau cu ce presimţămînt va fi socotit Jurubiţa întîlnirea ei atît de grabnică, de aci, cu Bubi, ar fi greu de spus ! Era, fără îndoială, o pîndă, a cărei hotărîre femeia o luase nelămurit, minată de atîtea lucruri ce trecuseră prin viaţa şi sufletul ei în ultimul timp. Ea era singura fiinţă din biserică, ştearsă de umbre într-un colţ, unde aştepta în strană. Bubi, cînd a zărit-o, a simţit cum tot ce purta revărsat în el se strînge deodată ca o piatră din întreaga sa fiinţă. Tîmplele au început să-i bată. Plutirea gîndului s-a spulberat, lăsînd în locul ei o mare emoţie. Privind nesigur în colţul de întuneric care acum îl atrăgea, dădu din cap. Femeia a voit să înţeleagă că o cheamă. Şi trecînd cu paşi mici şi săltaţi pe lîngă el, a ieşit din biserică, aşteptînd şi clipind mărunt de puterea soarelui.

Jurubiţa îşi îngrijise pentru această întîlnire toate farmecele, după o modă atrăgătoare. De la pălăria din vălurile căreia o păsărică verde parcă sta să-şi ia zborul, pînă la volanul lung, bătînd pămîntul, nelăsînd decît din cînd în cînd să iasă de sub el botul ascuţit al ghetei mici, care-necăjea piciorul şi necăjea şi privirea atunci cînd la paşi mai mari femeia îşi descoperea glezna, totul era ticluit să atragă, să ispitească şi să stîrnească îndrăznelile. Toate liniile ei erau pline şi rotunde : bucla de pe frunte şi de pe lîngă urechile descoperite ; umerii abia ascunşi sub o dantelă ; sînii chinuiţi în strînsori ; şoldurile plesnind sub un corsaj ascuţit care le tăia, lăsîn- du-le să joace libere şi ghicite sub largile falduri. O umbreluţă, cînd strînsă, cînd deschisă, plină şi ea de ape 'şi văluri, arunca pe faţa şi fiinţa femeii umbre şi culori ce mişcau şi înviau neîncetat toate liniile.

Cînd i-a spus „bună dimineaţa“, Bubi a simţit o strîngere puternică de mină mică, voind parcă să vorbească. Apoi a plecat, unul lîngă celalt, cu pasul şi cu-vîntul rar, căutînd o potriveală de început în fiinţele lor, ca şi cum drumurile nu ar fi trebuit să li se întîlnească niciodată. El ţinea pălăria într-o mînă, pe care o legăna, ajutînd-o cu cealaltă pe femeie să sară sau să urce. La începyt o apucătgde cot, apoi de subsuoară, unde degetele îi întîrziau, prinse de braţul ei, ce se lipea tare de trup, ca pentru grija şi încordarea mersului.

în asemenea împrejurări, cînd un bărbat şi o femeie ar sta mereu unul lîngă celalt pentru că simt nevoia, dar nu au nimic să-şi spună pentru că nu se cunosc, şi se sfieşte fiecare, aşteptînd ca celalt să înceapă, de obicei apropierea se face vorbind şi criticînd oamenii şi lucruri din afară. în felul acesta, părerile, cu încetul, încep să fie jumătăţi de mărturisiri şi de întrebări. Din tine dai cu măsură şi urmăreşti cum se aprinde sau cum moare cuvîntul tău în celalt.

Bubi lăuda Bucureştii şi vara. Jurubiţa nu-l contrazicea, dar zîmbea îngăduitoare, ca şi cum ar fj cunoscut multe locuri şi multe ţări. Simţea femeia că tocmai ce dorea mai mult — evadarea din obiceiurile, din lumea şi dacă s-ar fi putut şi din oraşul ei — trebuia să ascundă mai Bine. Mai mult asculta, aşteptînd clipa prilenică. Se mira numai, şi îi era necaz că întîrzie orice apreciere despre frumuseţea ei. Felul sfios de a fi al lui Bubi nu-l mai întîlnise. îl auzea, într-adevăr, vorbind cu căldură despre tot ce era în jurul lor, ba chiar cu oarecare avînt despre amintirile pe care de-acum le aveau amîndoi, ale călătoriei de la Giurgiu, şi din care şi pe ea, cu cîte o vorbă, se răsfrîngea dogorea, dar nu-i era de ajuns. Aştepta să se vadă mai bine prinsă de pofta şi îndrăzneala lui. De partea lui, Bubi, de asemeni, nu ştia încă sigur ce să creadă. Potriveala întîlnirii (atît de puţină încredere avea în el) tot o mai bănuia în bună parte în-tîmplătoare. Şi deşi pentru prima dată simţea o puternică înclinare pentru o femeie, teama dojanei pentru un gest sau un cuvînt de dincolo de cuviinţă îl îngrozea. Mărturisirile fiindu-i astfel închise, singurul lucru ce-i mai rămînea era gluma, cu uşoare umbre de adevăruri stre-

curate în ea. Şi Bubi începu să vorbească iarăşi despre călătoria lor, despre stăruinţele lui Urmatecu faţă de Jurubiţa, pe care le văzuse şi care dădeau oarecum de bănuit. Mai spunea apoi că în rudele de la Giurgiu el n-a crezut niciodată şi că toate îngrijirile şi răsfăţurile în mijlocul cărora a cunoscut-o îl fac să o creadă fericită. Cu acest cuvînt, femeia văzu, în sfîrşit, sosită clipa pe care o aştepta. Dar simţi că nu trebuie să pară nici revoltată, nici să vorbească prea mult la început, ci numai să. se întristeze, lăsînd pe seama întrebărilor lui Bubi, ce sigur aveau să vină, destăinuirile ei.

Astfel a urmat în primul rînd mărturisirea — pe jumătate — a legăturii ei cu Urmatecu, împodobită cu toate dezvinovăţirile, din care orice femeie are întotdeauna multe la îndemînă. Din tristeţea vieţii ei, greşit începută alături de soţ (căci despre cei dintîi ani ai tinereţii sale, încă' misterioasă şi pentru familie, Jurubiţa urzi o poveste cu o înduioşătoare casă părintească de negustori cinstiţi), zburdălniciile şi rîvnele anilor veseli, spunea ea, au aruncat-o prosteşte în braţele lui Urmatecu, unde acum, lîngă o tiranie ce nu o înţelegea, îşi vedea irosindu-se zilele cele

Drumul întors de-a lungul bulevardului îi scoase, nici ei n-au ştiut cum, în poarta Cişmigiului. Aci, femeia voi să se despartă. Avea de trecut prin grădină şi să urce apoi înspre casă pe una din acele străduţe înfundate şi rău pietruite ce se deschid din Popa Tatu. Bubi în- tîrzia, ţinînd-o de mînă şi privind-o adînc şi atît de puternic, încît nici el nu se recunoştea. îi ceru voie să o mai întovărăşească puţin, şi porniră din nou, de data aceasta iarăşi într-o tăcere grea, după ce firul abia prins al convorbirii fusese rupt de neaşteptata întîmplare.

mai bune ! Apoi mai spunea, cu o încruntare din sprîncene şi un oftat ce i se oprea în gît, că se miră de încrederea pe care a căpătat-o deodată în Bubi şi că, oricum, se simte mai bine cu sufletul mărturisit şi uşurat. Ştia, adăugă ea, că soarta îi e închisă, dar că nădăjduieşte, de acum înainte, să aibă totuşi o mîngîiiere în prietenia cea nouă pe care o preţuieşte foarte mult.

Acum Bubi, după mărturisirea Jurubiţei, se gîndea la Urmatecu şi stăruia să şi-l reamintească. Deodată, omul acesta, uitat parcă, prin tot ce se întîmplase de la întoarcerea sa în ţară era deosebit de însemnat pentru el. Cît timp a fost 'în străinătate, nu i-a mai rostit numele. Numai de cîteva ori, la Viena, cînd după şedinţe lungi prin cafenele, se închega şi în el tot mai mult figura ideală a unui om nou, făcut din dezinteresare şi jertfă, pentru ca să-şi lege mai bine icoana, Bubi se gîndea la cine nu ar putea fi niciodată în acest fel. Şi fără să-şi fi putut da bine seama de ce (poate din contraziceri şi lipsuri prinse la omul acesta mai demult), întotdeauna îl vedea pe Iancu Urmatecu, cu mustăţile lui lungi, căzute pe obrajii revărsaţi din guler, cu buzele roşii, şi veşnic umede, cu părul înfoiat şi privirea neagră şi întrebătoare, şi mai ales cu hotărîre curajoasă de a vorbi sau a se mişca, păsîndu-i foarte puţin că mai sînt atîtea fire neştiute în jurul unei împrejurări prin care neapărat voia să treacă. Voinţa şi puterea se apropiară deodată de amintirile lui, ba, mai mult, de cunoaşterea lui, ca şi cum odiul i-ar fi stat alături. Şi Bubi n-a uitat că a fost cîndva o vreme cînd se simţea în siguranţă lîngă el. Astfel, fără să vrea, se pomeni rostind deodată, pe gînduri, privind paşii regulaţi şi pămîntul.

— Da, da, e un om tare Urmatecu ! E un om deosebit în felul lui !

Jurubiţa îl văzuse pe Bubi că visează şi nu-l tulburase. Credea că se apropie de ea. Niciodată însă n-ar fi bănuit că are să rostească tocmai cuvintele astea ! O înciudare bruscă o cuprinse. Pe Bubi nu se putea supăra, căci îl simţea că nu e de vină. Toată mînia ei se revarsă împotriva lui Urmatecu. El stăruia între ei, el îi tăia drumurile, el, care n-a ieşit destul de urît din povestirea suferinţelor ei. De aceea, văzu că a venit vremea să vorbească :

— Cît e de tare, numai boierul o ştie ! Dar o mai ştiu şi alţii ! spuse ea, dînd capul pe spate şi respirînd adine.

Bubi se opri cîteva clipe nedumerit. Apoi o întrebă rar, cu o hotărîre în glas :

5— Şi... ştii şi dumneata ?

f — Şi dacă aş şti, nu-i treaba mea ! Şi-apoi mie nu mi-ar sta frumos Să o spun !

E — Şi boierul cine e ? E tatăl meu, nu e aşa ?

— Dar cine vrei să fie altul, că doar unul avem !

Pornită acum pe calea aceasta, Jurubiţa se gîndea la

toate. De aceea a pus un anumit înţeles în cuvintele ,,că doar unul avem !“ Voia să-l facă să priceapă pe omul ce-i mergea alături că, deşi ea nu are nimic da împărţit cu conu Barbu, totuşi o anumită obişnuinţă şi un respect ce-i poartă o fac să-l privească drept al lor ca . stăpîn. Asta o învăţase tot de la Urmatecu. îl auzise întotdeauna cum le spunea la cumnaţi şi la rude mai tinere că e bine să te aţii pe lîngă o curte şi să te legi de un boier. Şi dacă ai făcut-o, să le-o şi spui, că rău nu ţi se poate întîmpla. Şi Jurubiţa nu se înşelase.

Deşi clipa îi era tulburată mai adînc, o plăcere nelămurită a trecut iute prin Bubi. S-a simţit alături de tatăl său şi el stăpîn la curtea lor, şi încă recunoscut de femeia pe care o dorea. A simţit deodată bucuria că va fi mai uşor, mult mai uşor să o aibă ! Dar nelămurirea şi îndoiala de mai înainte, cu privire la Urmatecu, s-au întors iarăşi. Acum omul închipuirii sale de la Viena i se apropia tot mai limpede. Ăsta e ! Celalt e o amintire copilărească şi atît. „Femeia aceasta ştie multe şi a îndurat multe“, îşi spunea Bubi, aruncînd o privire caldă înspre Jurubiţa.

În. el se amestecau acum impresii vechi şi necazuri nouă împotriva lui Iancu. Bănuieli de tot felul i se întretăiau în minte şi o curiozitate, pe care abia o putea stă- pîni, creştea.

— Şi nu vrei să te hotărăşti să-mi spui ceva măcar ? întrebă el cu un glas în care era şi mîngîiere.

Femeia tăcu.

—• Vrea să zică, n-ai pentru mine nici urmă de prietenie ! adăugă Bubi iarăşi peste puţin.

Jurubiţa ridică privirea ei gălbuie şi caldă. Se uită la el adînc şi spuse :

— Dar de bătrînul Dorodan îţi mai aduci aminte ? Ţine mult la dumneata ! Ştii că tot mai trăieşte ! De ce nu te duci Să-l vezi ?

Şi strîngînd iute şi tare mina tovarăşului său de drum, fugi. Ajunseseră. Locuia într-o casă mică, ascunsă între tei şi salcîmi. După cele două ferestre de la stradă, joase, şi după perdelele lor albe şi scrobite, se putea ghici gospodăria ei, rînduită şi curată. Bubi abia a mai avut vreme să întrebe, la întîmplare :

— Pot să mai vin să te văd ?

Pentru ca femeia, ascunsă după crengi de leandru şi talgere înalte de floarea-soarelui, să-i răspundă bucuros :

— De cîte ori vrei !

Apoi o uşă se trînti şi o perdea abia de se dădula o parte. Din casă, Jurubiţa îl privea. Ştia că a spusceea ce trebuia să spună. Se gîndea la Urmatecu şi la ce ar fi în 'Stare să-i facă, dacă ar afla că a rostit numele bă- trînului Dorodan. Şi se bucra de mînia lui Iancu. Întîl- nirea cu Bubi mersese cam greu, dar simţea că a jucat bine. Era mulţumită. L-a privit pe Bubi, de după perdea, cum s-a îndepărtat încet şi îngîndurat. Apoi a început să se dezbrace. Aşeza fiecare lucru, bine scuturat, la locul său, într-un garderob lucios de nuc. Pălăria, lîngă umbreluţă ; ghetele, dedesubt, iar pe două cuie de lemn, întinsă şi înfoiată, rochia, mîngîiată cu drag, în toate volănaşele ei. Panglicile late şi roşii, cu care. fuseseră trase rufele cele bune, de parcă ar fi trebuit să fie văzute de cineva, le-a scos, le-a împăturit şi le-a aşezat între batiste. Robotind, numai în cămaşă, femeia intrase în garderobul cel mare ca într-o odaie. Trecea uşor mîinile peste toate cîte purtase, strînse acum într-un maldăr de culori. Un miros greu de garoafă şi paciuli se risipea din încheieturile vechii mobile. Jurubiţa mîngîia ceea ce avea şi se gîndea zîmbind la ceea ce o să mai aibă ! Şi la gîndul acesta începu să cînte cu un glas îndelung tremurat, pe note pline şi cuvinte de dragoste...

Tot într-o casă de-a Bărbilor, nu departe, pe cheiul gîrlei, deasupra unei fierării, locuia Ioachim Dorodan. Il uitaseră acolo şi oamenii, şi vremurile. Numai neliniştita şi neîncetata groază a lui Urrpatecu, de omul acesta slab şi blînd, i-l aduceau aminte. Umflatu trăia îngrijit de o nepoată, care descurca cum putea mica lor gospodă

rie din pensia pe care o primea unchiul său de la Sonu Barbu. Bătrînul Dorodan nu mai vrea să lasă din casă. El, care a alergat o viaţă întreagă cu oiştea de la o moşie la alta a boierului, acum se mulţumea să stea ceasuri întregi şi să privească peretele de deasupra divanului, unde ca o podoabă, erau puse în tinte fotografii vechi, făcute de baron. Multe erau ştirbite.

Toate purtau anul pe ele, cele ale lui Bubi mai ales, la toate vîrstele. Dorodan le privea, una după alta, şi gîndul, greoi, abia de i se mişca de pe una pe cealaltă, ca o muscă leneşă de vară. În casă plutea întotdeauna un miros de cafea tare. Umflatu era un mare cafegiu. Era singura lui patimă. Ea îl ţinea treaz din picoreala ce-i venise, ca o boală, o dată cu tristeţea adusă de Urmatecu în viaţa lui.

Cînd l-a văzut pe Bubi intrînd, puţin plecat, pe uşa cu

hîrtie colorată la geam, ce dădea din capul scării înguste şi drepte în odaia lui, Dorodan a încremenit, rostind într-un tîrziu, cu un glas gîtuit, de bucurie :

— Sfîntu Gheorghe s-a întors !

întotdeauna în viaţa lui modestă şi cinstită el a amestecat treburile şi socotelile lui cu o linişte şi cu vorbe ce-i veneau dintr-o neîncetată citire a *Vieţilor Sfinţilor !* Cu „rumânii“ pe moşii (cum le spunea ţăranilor), cu negustorii şi cu boierii, o limbă şi o rostire aşezate şi neaşteptate prin ton şi cuvinte îi tălmăceau buna-credinţă şi cuminţenia. Iar în clipele sale solemne, el avea şi izbucniri din acestea, în care îşi împletea viaţa cea de toate zilele cu viaţa din faţa icoanelor. Simţămintele, ca şi lucrurile pe care le strîngea, puţine, trăiau nedespărţite în el şi pentru el. Un pahar de argint de cuminecătură, de pildă, sta alături de o tabacheră de la bătrînul baron, pentru că el nu ştia să le deosebească în dragostea ce le purta. Lipsurile şi uitarea, grea de umilinţi de cînd Urmatecu pusese mîna pe administrarea întregii averi boiereşti, adînciseră şi mai mult, la el, purtările ajunse aproape nefireşti.

De Bubi întreba fnereu prin nepoata sa, şi întotdeauna i se răspundea că nu s-a întors şi că nu se ştie cînd vine. Bătrînul îl aştepta ca pe o mîntuire ! Viaţa lui searbădă căpăta o zare numai prin ziua reîntoarcerii lui Bubi. Şi

I

acum îl avea în faţă ! O nădejde palidă — nădejdile de om bătrîn, întreţesută cu frici şi amintiri urîte — mai pîl- pîia încă în el. Se ridică, făcu doi paşi înspre noul-venit, şi, luîndu-i mîna să o sărute se prăbuşi în genunchi, cutremurat de un hohot de plîns. Bubi nu se aştepta la o asemenea primire. Nu-l mai văzuse de mult şi începu să creadă că va fi foarte greu să afle ceva cu rost de la bătrînul acesta, frînt şi maniac. Privind în jur, se îngrozi \la gîndul că poate l-ar sili cineva vreodată să locuiască 'în încăperea asta peticită, mai tristă decît cea mai cumplită mizerie. Era în lucruri vechi — feţe de mese, cadre, chibritelniţe, cutii — în păstrarea şi aşezarea lor, o mă- runţire, o orbire şi o încredere ce dădeau şi înduioşare, şi deznădejde ! Bubi se mîngîia, socotind că bătrînul nu simte nimic din toate acestea ! Şi aproape că începuse să-i pară rău că venise şi că o ascultase pe Jurubiţa. Fără să spună o vorbă, se aşează la masă totuşi, lăsînd să moară ecoul cuvintelor cu care a fost întîmpinat. Doro- dan a rămas în genunchi, căzut »pe coate, cu fruntea în pămînt. Erau ca doi oameni ce nu ştiau unul de celalt în tăcerea grea aflată în odaie. Bătrînul oftă şi ameţi. Privirea îi scăpă de pe lucruri, cum el însuşi a alunecat de pe mîna şi inima lui Bubi. Se simţea dus pînă la o prăpastie neagră, dincolo de care nu mai vedea nimic. Gemu şi îşi mototoli faţa cu o strîmbătură, ca şi cum ar fi vrut să stoarcă din frunte un strop de lumină. Şi, într-un tîrziu, se mişcă. Bubi nu l-a văzut, dar l-a auzit cum se lupta să se ridice. Şj bătrînul, de-abia aşezat pe picioarele lui şubrede, trecu încet înspre fotografiile din perete. Şi făcînd un gest larg peste ele, zise :

— Pe toate le am ! Te am, coane Bubi, de cînd erai cît o lingură !

Şi o curiozitate îl cuprinse şi pe tînărul baron. Se apropie de fotografii, pentru a se privi în colecţia cea mai completă a chipurilor sale, din care multe nu-i plăceau. Privea în viaţa lui trecută cu sentimentul oamenilor tineri, care bucuros ar tăia ani* palizi şi fără interes, ştiind că mai au foarte mulţi înaintea lor.

Se aflau unul lîngş celalt. Moşneagul era cu mîna întinsă, tremurînd :

— Uite aşa erai, cucoane, şopti el, cînd a venit tîlharul la noi ! Că eu pe la curte n-am mai dat şi nu te-am mai văzut de atunci !

Bubi îl privi mirat. Bătrînul înţelese şi, bucuros că a mai găsit un fir de viaţă între ei, începu :

— Da, da ! Era pe vremea procesului cu unul Buhor ! Cîte nu făcuse conu Barbu şi cît n-am alergat şi eu ? Era doar vorba de două mii de pogoane spre Baia-de- Aramă, cu moară şi iaz. Cîştigasem pe hotarul rîului de la un rumân pînă-n firul apei şi mă muncisem doi ani cărînd la bolovani, pentru o crescătorie $e păstrăvi. Boierul pe atunci şedea mai mult la Viena, că dumneata erai mic. Mi-a depeşat într-o zi să-i trimit bani. L-am găsit pe Buhor. Avea negustorie mare în gura Oborului. Mi-a dat, dar cu drepturi la tăiatul pădurii. ■ Am întrebat pe boier, tot cu depeşă, şi pe depeşă mi-a răspuns că da. De-atunci a intrat omul dracului pe moşie ! Socoteli curate niciodată n-au fost ! De cîte ori spuneam boierului să dăm ce datorăm, numai să scăpăm, nu se învoia, că dumnealui lua bani mereu şi n-avea timp de socoteală. Pînă ce, într-o bună zi, boierul a cerut iar, dar Buhor n-a mai dat. Şi atunci, am început cu judecata ! Ne-am judecat la Severin, la Craiova şi aci, la Bucureşti. Procesul l-am cîştigat, însă numai cînd a început tîlharul cu tertipurile, că eu d-astea nu ştiam ! Şi de-atunci cine l-a mai scos pe conu Barbu din ghearele lui ? ! Cu cel care îţi ia veşmîntul nu te pune în pricină nici pentru cămaşă !

Şi bătrînul lăsă să-i cadă braţul, trăgînd peste fierberea amintirilor cuvintele aceste din *Evanghelie.*

Bubi începu să desluşească cine era Ioachim Doroban. Tînărul măsură deodată nedreptatea ce i s-a făcut şi îl cuprinse o ruşine pentru cele cîteva clipe trecute de la sosirea lui cînd, după cuvintele ciudate, ce l-au întîmpi- nat, se purtase cu moşneagul acesta de parcă ar fi fost un copil sau un nebun. Odăiţa,'dimprejur, nu închidea numai o tristeţe cu care n-ar mai fi dorit să se întîlnească, ci viaţa amarnică a unui om pe care îl simţea tot mai aproape ! De aceea, îi întinse amîndouă mîinile şi s-au aşezat pe divan* ca doi buni prieteni ce se iubeso mult.

Gîndul bătrînului, însă, biciut de întîmplarea cea mare, scormonea cu limpezime pînă în adîncul vremii.

— Acum ştiu sigur că tot băiatul lui Gherasie măcelarul e ! Am căutat eu mai tîrziu, zise el cu tonul unui om care vine cu o plîngere şi-şi cere dreptate. De la început

m-a minţit, de la uşa lui conu Barbu, şi aşa a rămas !

Şi Dorodan se porni să povestească multe şi de toate. Cunoştea pas cu pas viaţa lui Urmatecu. După părerea bătrînului, fiecare lucru cumpărat de Iancu făcuse un gol în averea baronului. Casa cu care se mîndrea atît, grajdurile, mobilele, şcoala fetei, zestrea ei, pe care începuse să o pună la o parte, chefurile mai ales şi ibovnica de cumnată-sa !

Pe Jurubiţa, Dorodan o ura. Vorbea cu gura plină de prefăcătoria şi necinstea ei. (Şi Bubi se gîndea că femeia nu l-a cunoscut îndeajuns de vreme ce l-a îndreptat, din inimă bună, înspre el.) Iar cu privire la cuvintele de ocară pe care le au!zea pe socoteala ei, Bubi simţea cum ele nu se topeau cu totul în cugetul său, ca cele pe care le află despre Urmatecu, de pildă. Ceva în el li se împotrivea şi îi spunea nelămurit că bătrînul, aci, nu are dreptatea întreagă. O apărau pe Jurubiţa, la Bubi, din amintire, parfumul sinului încălzit de vară, puterea , braţului ce i-a strîns vîrful degetelor lui sfioase şi în- treaga-i fiinţă, supărătoare în străduinţa ei. Şi, totuşi, lucrurile povestite de Dorodan îi dădeau o aprindere. Era în el un simţ al dreptăţii şi al cinstei, dar mai ales o înciudare de răsfăţat, căruia cei din jurul său i-au făcut toate gusturile. Cu oamenii, Bubi avea nevoie de la început de mari sinceităţi. El dădea tot, dar îi plăcea să umble, la rîndul său, prin alţii, prin viaţa lor, şi nimeni să nu se supere, şi toată lumea să-l îngăduie ! Cu Urmatecu simţise de mult că lucrul acesta nu era cu putinţă, încă de pe vremea primelor sale destăinuiri. Şi Bubi nu uitase ! Acum îşi dădea seama că de atunci, de cînd îi vorbea de blonda lui, Mitzi, şi Urmatecu rînjea, se aşezase în el ca un frig şi o pică. Vedea că ele îl mîna- ' seră, în zilele de încercare ale Vienei, să cheme imaginea lui Iancu, voind să vadă pe cel ce nu trebuie să fie. Şi iată că, în aprinderea aceasta nerăbdarea de a începe o luptă pentru alţii, de a veni în ajutorul celor pe care i-a întîlnit pe stradă puţin mai înainte, şi despre care gîndea că nu se ppate să nu fie nefericiţi, căpăta o faţă. Bubi simţea cum sporeşte, cum‘trăieşte mult mai plin ca pînă acum. Ştia că, pe vorbe şi fapte, Dorodan şi Jurubiţa se ciocpeau. În el, însă, ei se legau cu două puteri, hrănin- du-i starea aceasta nouă şi vie, după cum, deşi potrivnic ridicat astăzi cu hotărîre în faţa lui, Urmatecu îl stîrnea la fel.

Şi tînărul înalt, cu gesturi grăbite şi ochiul aprins, îl luă

la subsuoară pe bătrîn, strîngîndu-l lîngă el şi aeoperindu-l cu trupul. Moşneagul se ghemui ascultător ca un copil fricos. Bubi se simţi mare şi mulţumit ! Simţi •că ce trece prin el acum dorea de mult, fără să ştie. Nelămurit, gelozise pe omul de afaceri al tatălui, său pentru .siguranţa lui şi mai ales pentru cît de bine şi de ocrotit lîngă Iancu s-a ghemuit şi el odată. Acum însă îi venise şi lui rîndul să ocrotească, şi parcă ar fi şi voit de îndată să plece, să se măsoare cu celalt.

în îmbrăţişarea aceasta, doar bătrînul Dorodan vorbea mereu. Trebuia să-i povestească ani întregi. Cuvintele căpătaseră un fel de cîntec, pe care Bubi nu mai căuta să-l desluşească în cuprins. Ce ar mai putea adăuga faptele şi povestirile stării lui de acum, înaltă, puternică şi nerăbdătoare ? Numai din cînd în cînd auzea o aceeaşi frază, rostită neîncetat de moşneag : „Aşa a făcut, că îi era frică de sărăcie !“ Toate tonurile se strecurau în i'âceste vorbe ale lui Dorodan. Le rostea tare, sau în şoaptă ; cu taină, sau răspicat ; cu frică, sau bucurie ; cu şovăire, sau siguranţă.

După cîtva timp, stăruinţa acestei fraze risipi îmbătarea lui Bubi, silindu-l să-i cerceteze înţelesul. Şi sufletul său, nesigur şi moale, bîntuit veşnic de o îndoială, trezit, destrămă, în şovăiri, puterea din jurul său. I se păru că refrenul lui Dorodan sună ca o proorocire misterioasă. Se simţi deodată încolţit de un necunoscut pe care îl uitase şi care venea înspre el din toate părţile. înălţimea de entuziasm unde a stat o clipă se îneca în apa mare şi tulbure de şovăieli. Şi, descleştîndu-şi braţele de pe umerii bătrînului, începu să privească neliniştit primprejur, ca şi cum, deodată sufocat, ar fi căutat aer şi un liman.

Atunci, însă, pe faţa bătrînului părăsit, Bubi citi o spaimă şi o încremenire. Era ca o doj ană, nu atît că îl părăseşte, cît, i se părea lui Bubi, de fiinţa afinată pe care o purta în el. Decăderea asta din curaj, dojana mută a înfăţişării lui Dorodan, toate l-au cutremurat. Şi sufletul său, ce luneca uşor, schimbat de drumuri, iarăşi înviorat în putere, călătorea acum într-o reîmprospătare a nădejdii. Aflase tot ce voi să ştie. Ba, ceva mai mult : lăsase să i se taie inima adînc, s-o încerce dacă mai duce sînge bun în ea.

Tîrziu, cînd s-a despărţit de moşneag, rămas zîmbitor în capul scării, Bubi, simţind încă întreg în el ultimul său curaj, şi-a dat seama că aci trebuie să se mai întoarcă, pentru sfat

şi piitere. Acum, însă, tot mai avea nevoie să se limpezească !

Lupta ce se dădea în el, tînărul n-a purtat-o cu mintea. Simţea că dacă ăr începe şă judece, sub cleştele puternic al raţiunii, ar sfărîma o mulţime de lucruri gingaşe, care alcătuiau lumea zbuciumului şi nelimpezirii.

De aceea, el lăsă să se aşeză şi să se roadă impresii, sentimente şi gînduri, purtîndu-le numai şi nesilindu-le cu voinţa să intre în tipare. Simţea că numai în acest fel va putea stăpîni învălmăşagul pe care-l ducea în el.

Din camera lui' înaltă, plină de mobile grele, de covoare, învăluită în draperii lungi de catifea, prin ferestrele deschise, Bubi auzi, în noaptea liniştită şi încremenită sub stele, glasuri ce se strigau pe marginea gîrlei în spatele casei părinteşti. Şi se gîndi cum o fi ceasul ’ acesta de noapte în căsuţa Jurubiţei, cum o fi mai sus, pe apă, deasupra fierăriei în odăiţa lui Dorodan, şi apoi în casa pe care nu o cunoştea încă, a lui Iancu Urmatecu. Lumea aceasta de o zi intrase cu putere în el. Din timpul Vienei nu mai păstra decît o anumită schelă de gînduri, rece şi nefolositoare, pentru, că tot ceea ce ar fi încercat să aşeze de aci acolo se ofilea. îi trebuia altceva, o altă măsură pentru ca să se mulţumească şi să găsească drumul necunoscut ! în pînzele care se întretăiau în minte şi în ochi, a adormit tîrziu, sub dărîmăturile acestea, sub care nu se putea descurca. A doua zi, însă, cînd s-a ■ trezit cu ciripitul vrăbiilor pe fereastra rămasă deschisă, totul în el era aşezat ca de o mînă. ce-a rostuit. Ştia hotărît că în gospodăria averii lor trebuie adus un lucru nou, care să producă, să întrebuinţeze şi să îndestuleze o lume întreagă şi mai ales în care să nu se amestece, pentru că nu, se pricepe, Urmateeu.

Trebtiia o întreprindere pe temelii de muncă, iar nu de vicleşuguri şi de cumpene de afaceri, aşa cum făcea de atîţi ani omul de casă al tatălui său. Şi această întreprindere nu putea fi altceva decît o industrie, fv Bubi şi vedea de departe fabricile fumegînd, forfo- teala lucrătorilor. Parcă-i şi auzea întîlnindu-i pe drum şi dîndu-i ziua bună. Şi în această închipuire cuprinzătoare, un gînd slobod fugea înspre Jurubiţa, din care ■ frămîntarea, noaptea şi dorinţa făcuseră o fiinţă cum ea nu era, ci era mai mult a lui Bubi, urmărită tot mai aprig şi tot mai aproape de dorul ce-l

stăpînea. Cu această închipuire, trecuse, cîteva, clipe mai tîrziu, în camera lui conu Barbu, unde tînărul începuse să vorbească şi să cearâ. Aci se ivise neînţelegerea între tată şi fiu. Bubi colindase apoi cu gîndul său toată dimineaţa. oraşul şi venise la miezul zilei la masa domniţei Natalia. Acum ' vorbea iarăşi de nevoia unei asemenea industrii, plimbîn- du-se prin casă. Arăta cît vor cîştiga şi mai ales amintea de recunoştinţa ce se Va cuveni Bărbilor, care vor fi printre cei dintîi boieri ai ţării care au pornit pe această cale. Temeiurile adînci, personale, ale gîndului său, fireşte, nu le dădea la iveală. Nici numele lui Urmateeu nu-l rostea. Cunoştea prea bine preţuirea tatălui său pentru acest om şi ar fi fost o mare greşală să-l pomenească fără laudă tocmai în clipa în care voia să izbutească.

Conu Barbu n-a scos tot timpul nici o vorbă. Dom- < niţa era furată de gînduri. Lucrul i se părea nou şi foarte [1] îpdrăzneţ. în cele din urmă, auzindu-l mereu pe tînăr vorbind despre o asemenea întreprindere, femeia întrebă , cu sfială :

— Dar ce fel de industrie, Bubi ?

Dacă bătrînul baron s-ar fi priceput cum să surprindă şi să dovedească toată înflăcărarea fiului său numai ca pe o simplă închipuire deşartă, lucrul acesta ar fi trebuit să-l întrebe, şi încă mai demult. La cuvintele domniţei, Bubi nu se aştepta. Se opri şi rămase mirat de el însuşi, de drumul pe care-l făcuse cu închipuirea, de lungimea lui, cînd cea mai apropiată şi principală chestiune nu şi-o lămurise. Astfel surprins, simţi i că dacă mai întîrzie cîteva clipe în tăcere, pierde ceea ce izbutise să aducă în gîndul tatălui său şi al domniţei . spre convingerea lor. Văzu că va face pe ceilalţi să creadă că propunera nu este temeinic gîndită dacă va părea încurcat, cînd se întîlni deodată în priviri cu el însuşi, răsfrînt într-o lungă şi clară oglindă veneţiană. Era un lucru de preţ, ale cărui ape fugeau în adînc, fă- cînd o scorbură de lumină, cu imaginea omului tot mai scăzută, şi abia departe înecată în transparente ceţuri verzui. Rama era tot de sticlă, înşurubată în cleştare colorate.

Şi Bubi îşi zîmbi sieşi, de* multe ori, în răsfrîngerea oglinzii, căutînd să acopere în glas urma unei emoţii scurte, în care simţise primejdia nepregătirii :

— O fabrică de oglinzi, Taniţi, zise el, ar fi un lucru şi folositor, şi frumos !

Domniţa, care nu bănuia acest răspuns, ridică iute

capul, ca şi cum ar fi ascultat la chemarea cuiva. Surprinsă, uitase parcă şi cum ar arăta o oglindă. De aceea, căutînd cu privirea toate oglinzile din încăperh, mari şi mici, pe unde erau ascunse, o luă în cele din urmă pe a ei, rotundă, cu mîner de argint, în care se privi adînc, aproape speriată. Acum, cînd auzi că Bubi vrea să fabrice oglinzi cu averea bătrînului Barbu, şi că obiectele astea, care pentru ea păstrează întotdeauna o taină, vor începe să iasă de pe moşiile lor, multe şi în toate felurile, domniţa crezu că nu e cu putinţă. Pentru bătrînul baron lucrul era de asemeni nou. Bubi văzu, însă, după suprfnderea şi tăcerea lor, că găsise tocmai ce trebuia. Şi încă o dată învăţă despre sine că e o fire ce* nu trebuie să-şi aşeze dinainte toate gîndurile în legături hotărîte, ci că cele mai bune idei îi vin din ajutorul vieţii dimprejur. Prospeţimea aceasta născocitoare a tempera-

meritului său îl mulţumi, îi dădu încredere şi se bucură 'că se află pe calea cea bună.

Pentru a nu pierde însă ceea ce cîştigase, el îngrămădi, în vorbe repezi, tot ce-şi mai amintea de prin cărţi cu privre la o industrie de oglinzi şi de sticlă, lărgind în acest fel activitatea fabricii viitoare. Vorbea de nisipuri, de stînci, de aşezarea întreprinderii pe o moşie de munte a baronului, cu toate avantajele căderilor de ape şi a văilor pentru transporturi. Clădea puternic, din vorbe fără strălucire, afacerea aceasta în logica ei, cu o uşurinţă care îl uimea pe tatăl său, pentru a dovedi că nu e mai greoi şi mai nepriceput decît Urmatecu în asemenea discuţii, după cum iarăşi adăuga gingăşii de scurte descrieri de vase şi alte podoabe subţiri şi graţioase, pentru încîn- tarea domniţei.

Bătrînul baron tăcea cu încăpăţînare, să nu arate că începuse şi el să urmărească aceste planuri cu interes. Trăise prea mult printre lucruri frumoase pentru a nu se lăsa ispitit de gîndul fabricării lor, cu adaosuri de un tot atît de mare preţ pentru el, al unui viitor argument politic împotriva liberalilor şi mai ales al unei fapte^ boiereşti şi româneşti

Cea dintîi însă" care, din interesul adus de cuvintele lui Bubi, a trecut cu un gînd şi la înfăptuirea lor, Şi mai ales la suma de bani de care va avea nevoie fabrica, a fost tot domniţa. De aceea, ea spuse, aproape cu o părere de rău în glas :

— Dar la bani te-ai gîndit ? Cit o să facă şi de unde o să-i. aibă Barbu ?

Deşi un răspuns hotărît Bubi nu avea, pentru că se gîndise numai la o mişcare a averii şi a unor schimbări de investiri, dar nu şi la anumite sume, el dădu iute o cifră, la întîmplare : patru sute de mii de lei. Nu ştia dacă e prea mare sau prea mică, dar nici ceilalţi doi nu ştiau, şi nu ştia nimeni, nici chiar Urmatecu. Ceea ce era necesar era răspunsul iute, cu o sumă de bani în el. Simţea tînărul că acesta va fi cuvîntul hotărîtor. Şi nu se înşela. Şi după ce a spus suma, crezu că poate să spună şi felul în care şi-o vor procura :

— Trebuie să vindem o parte din moşii. Papa are multe petice răzleţe, spuse el. Venitul banilor băgaţi în fabrică Ara aduce de cinci ori mai mult !

Baronul Barbu, urmărind gîndul fiului său, găsise de

mult aceeaşi soluţie şi poate pentru prima dată fără groază prea mare, nădăjduind că va pune poate altceva în loc. De aceea intră şi el în vorbă, întrebînd :

— Pe care ?

Bubi se bucură. Jumătate, drumul era făcut. Din lista numelor de moşii, învăţată în ajun de la Dorodan, el alese două : Dorodan îi spusese că sînt trupuri mai vechi, rămase stinghere; unde inventarul moşiilor celor mari nu s-ar putea întrebuinţa. De aceea tînărul răspunse cu un anumit ifos, nedesluşind dacă îl va supăra sau îl va bucura pe părintele său :

— Zidurile şi Gliganul ! Ştie şi papa că au stat întotdeauna peste mînă gospodăriei noastre ! Apoi, nu e ehiar pămînt de cîmpie şi nici moşii de munte nu sînt. Pentru fabrică vom urca mai sus, în Dîmboviţa sau în Vâlcea.

Baronul nu răspunse, ca şi cum ar fi aprobat. O tăcere mare se făcu. în linştea casei, scăldată de soarele primelor ceasuri de după-amiază, canarii domniţei îşi umflau guşile şi îşi tremurau cu putere ciocurile lor mici, întredeschise într-un cîntec răsunător, bătut şi din aripile lăsate ale fiinţelor lor gingaşe şi deznădăjduite. Albine din trandafirii de la intrare se rătăciseră pînă în salon, unde bîzîiau, ameninţătoare. Fantoche le urmărea, alergînd prin casă, muşcînd aerul şi lătrînd scurt, cu un glas îngroşat de bătrîneţe.

Domniţa visa, Bubi aştepta, tatăl său picotea, biruit de masă, de încordare şi de căldură.

Într-un tîrziu, veni o servitoare, să spună că trăsura domnului baron aşteaptă. Deşi casa domniţei, cu covoarele ei groase, înfunda paşii, de data aceasta servitoarea a surprins şi pe Bubi şi pe Natalia cu apariţia ei. Nici unul n-a simţit-o venid. A ieşit pe neaşteptate, ca din pămînt !

Baronul se trezi, cu genele grele de somn. Şi pe cînd se pregătea să plece, domniţa l-a întrebat ce răspuns are de dat la propunerile fiului său. Chemat ca de foarte
departe, conu Barbu îşi reaminti întreaga discuţie. Apoi spuse domol : .

— Bine. Am sâ vorbesc eu cu Iancu !

Bubi se întoarse brusc. O mînie i se urcă în faţă, dar se stăpîni. Domniţa îl văzu şi, apropiindu-se iute de bătrîn, spuse :

— N-ar fi mai bine, Barbule, să vorbească chiar Bubi cu el ? Bubi ştie toate rosturile şi le va putea lămuri.

» Baronul se gîndi puţin. Apoi începu să rîdă mărunt şi cutremurat :

,— S-o văd şi pe asta ! rosti el. Ei, acolo să-l văd pe dumnealui ! şi făcînd cu degetul un semn de luare-aminte fiului său, se îndreptă spre uşă.

Neîncrederea de la urmă şi jignirea ce i s-a adus l-au îndîrjit şi mai mult pe Bubi. Era însă mulţumit şi aşa. în sfîrşit, va vorbi şi va sta faţă în faţă cu Urma- •tecu ! Ar putea să se ducă de îndată la el. Dar a mai amînat cu o noapte. în felul acesta, va pune mai multă rînduială în gînduri şi mai ales va mai purta cu el bucuria asta mare a biruinţei de azi cîtva timp. Dorea să o aibă întreagă şi să o mai treacă şi să o revadă,, pentru că ştia că, după ce va începe lupta, poate i se va înjumătăţi.

Dis-de-dimineaţă, o vizitatoare, care se vedea des prin casa lui Urmatecu, a intrat pe la bucătărie, „că atît îi era nasul“, după cum spunea coana Miţa. Aci a găsit-o pe cucoană vrednicind şi pregătind de mîncare. Stătea - în jurul ei tot ce avea să fie o masă îmbelşugată : carnea roşie, împănată cu vine galbene de grăsime, peştii cu solzii săriţi sub cuţit, legume date prin mai multe ape, păsări tăiate, aruncate în ligheane şi risipind un abur greţos de pene opărite, precum şi foile de plăcintă, întinse, şi moi, cu praf de făină *uşoară şi lipicioasă pe ele, toate trecînd prin mîinile pricepute ale coanei Miţa, care le rînduia, le fierbea, le cocea. într-un colţ, Amelica, neîngăduită decît pentru lucruri curate, drămuia fructele şi zahărul. Coana Miţa, înfăşurată într-un şorţ mare albastru, mult petrecut peste mijloc, găsea o glumă pentru fiecare vînzător ce aştepta în fundul curţii, lîngă coşuri, cu cîntarul gata să măsoare marfa. Erau înşiraţi pescarul, zarzavagiul, fruc- tarul, respectuoşi şi familiari totodată, pierzînd timpul cu glumele cucoanei, pentru că ştiau că nu păgubesc, ieşind mai întotdeauna din curtea lui Iancu Urmatecu grei la pungă şi cu coşurile goale. Noua-venită sărută mina udă a (ioanei Miţa, aproape de cot, şi, uitîndu-se primprejur, şopti; sa nu fie auzită de fată :

— Sărut rhîna ! Dacă s-ar putea, chiar acum ! Veste mare !

Coana Miţa înţelese. De aceea, porni de-a lungul geam- lîcului, ştergîndu-şi mîinile, înspre iatac. Aci, Urmatecu abia trezit, îşi fuma, cu dulceaţă şi cafea, cea dintîi ţigară.

— A venit Păuna, Iancule. Cică are lucruri mari, spuse cucoana.

— Să vie, să vie, mă rog, repetă cu glas tare şi cu înţeles Urmatecu, pentru a fi auzit de oriunde s-o fi aSlînd prin casă Păuna.

— Treci ! zise cucoana Miţa către femeie şi se întoarse liniştită la bucătărie, încredinţată că treburile complicate ale soţului ei au în ele taine pe care nu le ştie decît el şi care nu trebuiesc cercetate.

Cuminţenia aceasta adormea la ea, aproape cu dezinteres, de vreme ce era vorba de treburi, o cunoaştere mai veche de năravuri ale soţului ei.

Pentru că acum cîtva timp — după ultima împăcare în casa lui Iaiicu dintre bătrînul baron şi domniţă — Urmatecu i-a spus soţiei sale : „Pe bătrîn îl ţin eu strîns şi nu-l scap din ochi, dar îmi trebuie cineva de încredere la femeie“, coana Miţa i-a găsit-o pe Păuna şi a tri- mis-o să se bage în casă la domniţă, Căci de cînd cu întîmplarea de la pian, Urmatecu se temea de purtarea domniţei Natalia.

Păuna era o fină de-a lor, rămasă văduvă, lucrînd cu acul, să-şi ţină o odaie pe la Apele Minerale. Cam de treizeci de ani, curată, bine făcută, roşcovană, cu umerii obrazului puţin ieşiţi şi ochii albaştri şi vioi, ea se înţelesese de minune, din prima clipă, şi în casă, şi în afară de casă, cu Urmatecu.

Coana Miţa pricepuse numai că ceea ce se face e pentru binele lor. De aceea, cînd a chemat-o, înainte de a o duce să vorbească şi să se înţeleagă cu Iancu, i-a spus : Boierul nu ştiu unde vrea să te trimeată ! Vezi să fii supusă şi ascultătoare, că n-are să-ţi pară rău !“

Şi de atunci alte gînduri nu i-au mai trecut prin minte despre Păuna.

Noua-venită, cu sfială prefăcută, merse cîţiva paşi. Apoi, privind cu un zîmbet pe urmele cucoanei Miţa, intră :

— Ce mai veste, Păuniţo neică ? o întîmpină vesel Urmatecu.

Femeia se uită încă o dată în jur şi apropiindu-se de Iancu, îl sărută, lăsîndu-se în mîinile lui lacome, care o strîngeau, frămîntîndu-i sînii şi şoldurile sănătoase :

— Nu-i rău muiere pietroasă dimineaţa, pe inima goală, spuse bărbatul, sorbind gîtul şi braţele care i se dădeau.

Păuna era una din rarele legături pe care Urmatecu,. şi de nevoie, dar şi de poftă, o ascundea. De obicei îi plăcea

să lase să se vadă din prietenia lui cu o femeie atît cît să turbeze de tot coana Miţa, cfar cît să-şi şi îndestuleze mândria lui bărbătească. Păuna însă îi plăcea mult.' Plăcerea pe tăcute şi neştiute depăşea ifosul de crai, la care Iancu ţinea într-o bărbăţie ce începea să se treacă. Cu femeile el îşi avea socotelile lui ! Păstra un fel de cumpănă între ele, luînd întotdeauna de la fiecare cîte ceva, pentru ca să nu rămînă în pagubă. Acum, de pildă, simţea cum se aşază un fel de brumă pe Jurubiţa. Pe domnişoara Zehi, care nu-l ispitea, o răsucea şi o aţîţa, s-o facă să moară după el, şi el să se poată mîndri. Nu-i păsa de coana Miţa, oricît ar arăta, pentru că întîi nu va crede niciodată, şi apoi pentru că nu era nimic între ei. Astfel că acum, focul cel mare la Păuna ardea. Şi asta într-o odăiţă a lor, din spatele bisericii Cuţitul de Argint, unde vara era răcoare şi veneau cofe mari cu apă rece şi dulciuri, iar iarna era cald şi o mireasmă de gutui şi de mere coapte.

Cînd a fost să se tocmească Păuna la domniţa, Iancu a pus o vorbă bună. A dat-’o drept o rudă scăpătată şi mai de departe a unei cumnate. Şi în lumea de slugi multe, fără chip pentru stăpîna-lor, Păuna se strecura pe neştiute, neatrăgînd luarea-aminte, după sfatul lui Urmatecu, nici celorlalate slugi, nici domniţei.

„Cu cît te-or uita mai mult, cu atît ai să asculţi mai bine !“ fusese ultimul sfat pe care i-l dăduse înainte de a intra în serviciu.

Şi noua angajată făcuse treabă, nu glumă, în cîteva luni numai ! Nu se mişca nimic în casa plină de păsări, de cadre şi flori, de pe Podul Mogoşoaiei, unde vizitele erau dese, mîna largă, iar gîndurile domniţei alergau oriunde, numai la gospodărie nu, fără ca omul de afaceri al' baronului să nu afle. Şi mai ales baronul era îndeaproape urmărit în tot ce face, ce spune şi îndeosebi în ce Tăgăduieşte domniţei. De obicei Păuna nu se grăbea povestindu-i lui Iancu la întrevederile lor de dragoste cele ce auzise. Pe la el pe acasă dădea din cînd în cînd, dar fără rosturi mari, mai mult de ochii nevestei sale. Astăzi, însă, s-a grăbit, pentru că ieri, înainte de a vesti trăsura baronului, a ascultat tot ce se vorbea în salon. Acum povestea iute, cu vorbe întretăiate, adăugind o importanţă şi o greutate deosebită lucrurilor pe care le aducea.

Şi pentru Iancu, firește, erau fapte nouă şi de seamă. Dar, ascultînd-o, i s-a părut că-i sună ciudat în ureche tonul

pripit şi priceput al Păunei. Femeia era deşteaptă, în cîteva luni de iscodire învăţase nu numai să prindă vorbele, dar să le dea şi cuvenita însemnătate. Şi asta lui Iancu nu i-a plăcut, mai ales în faţa unei situaţii serioase ca aceea pe care o afla.

Pentru bănuielile lui mai vechi, de la Giurgiu, şi pentru isteţimea sa, avu un zîmbet şi de înţelegere, şi de satisfacţie, cu toată greutatea pe care o vedea înainte. Dar asta nu însemna că Păuna ar înţelege mai puţin. Nu-i plăcea povestea ei pentru că nu voia să simtă nimeni că i se şubrezeşte situaţia, şi apoi nu-i plăcea pentru că femeia îşi dădea seama ce unealtă primejdioasă ţinea în mîinile ei. Şi cu toată patima lui, oricînd ar fi vorba de o despărţire, deşteptăciunea şi cunoştinţele ei ar îngreuna lucrurile pînă la cine ştie oe tulburare. De aceea, după ce a ascultat totul în linişte şi a avut o ochire a întregului, a început să aleagă cu întrebările. în felul acesta îşi întipărea lesne lucrurile cele mai de seamă şi mai ales, cu tonul glumeţ al unui om sigur de el, încerca să risipească ceea ce mintea Păunei văzuse prea limpede.

— Şi spui că Bubi a vorbit de... Umflatu... de Doro- dan vreau să zic ? întrebă el, uitîndu-se în altă parte.

— La început, da ! răspunse femeia.

— L-o fi văzut ?

— N-a spus-o, dar prea îl apăra !

— Auzi dumneata ! Ei, ne-am prăpădit ! şi Iancu începu să rîdă, cu un rîs fals, care aduse încă de la început ■oarecare nelămurire în mintea Păunei.

— Şi... ce spui că vrea să facă ? Fabrică ? Ce fel de fabrică ?

— De oglinzi !

— Oleo ! Că asta ne mai lipseşte !

Şi învîrtind linguriţa într-o dulceaţă de caise coapte, strîngînd cu grijă şi sîmburii amărui, Iancu şopti : „Deschide guriţa“, înecînd vorbele femeii cu gestul acesta ştrengăresc, de dragoste.

— Şi... care va să zică, aşa ! Vor să vîndă Zidurile şi Gliganul... să facă fabrică ! (Repetarea aceasta îi trăda tulburarea.) Da’ pe mine m-au întrebat ?

Cuvintele de-acum, le spuse iute, ca pe-o greşală, de care şi-a dat seama îndată. Era însă bucuros că Păuna, mîncînd, nu putea să răspundă. De aceea, vorbi tot el mai departe :

— Bine ! Dacă vor ei, treaba lor ! Ce-s banii mei ? Şi,

liniştit, îşi aprinse o ţigară. Bravo, fetiţo, dar de ce te-ai grăbit ? adaose uitîndu-se drept în ochii ei.

Păuna începu să simtă cum scade importanţa veştii pe care a adus-o. Se aştepta la mai mult. Credea că o să-l vadă pe Urmatecu îngîndurat, negăsindu-şi locul, nădăjduind tot mereu că ea va spune pînă la sfîrşit sau că nu e adevărat, sau că i s-a părut, ca să-i mîngîie şi să-i uşureze grija. Femeia, astfel gîndind, a început să creadă, cu încetul, £ă ea a depăşit măsura. Şi mai stăruind încă pe o ultimă îndoială, pe care voi să şi-o încerce, ea spuse, privindu-l foarte atent :

— Boierul cel tînăr o să vină pe curînd să te vadă şi să-ţi vorbească. Are învoire de la ăl bătrîn !

— Să poftească ! Să poftească, mă rog ! făcu Iancu. Bine că s-a întors şi că vrea să mai dea o mînă de ajutor. Că şi eu prea multe angarale am !

Cu fraza aceasta liniştită, în care se furişau cîteva palide lămuriri, Urmatecu ştiu că dă tocmai cît trebuie şi ce trebuie. Păuna nu avu impresia că e nici înşelată, nici alungată. Ea singură se îndepărtă de întreaga poveste, fiind adormite deodată şi curiozitatea, şi spiritul ei practic de femeie. De aceea, ea trecu iute la dezmierdări, pe care Iancu, senin, le împărţea, adăugind o sumă de bani şi o zi de întîlnire, pentru ca bucuria ei să fie deplină.

în realitate, neliniştea lui creştea şi bucuros ar fi vrut să rămînă singur. Prin camerele de alături auzi, întretăiat, glasul soţiei sale. O strigă, punînd, în semn de înţeleaptă chibzuială, un deget pe buze, pentru înţelegerea Păunei. Coana Miţa sosi. Iancu o lăudă pe Păuna, în cîteva cuvinte vagi, pentru vrednicie. Coana Miţa, veselă, în cele din urmă, că ei i se datorează totul, o luă să o mulţumească femeieşte, cu o basma sau o broboadă. Iscoada se dezlipea însă cu greu, aruncînd o privire de deznădejde către Urmatecu. De rămas, nu mai putea rămîne, iar el părea că nici nu ia în seamă plecarea ei. În cele din urmă, cele două femei s-au dus, iar el a scăpat şi a fost în siguranţă.

Otrăvuri vechi şi simţămîntul unor primejdii nouă se amestecau în el. Numele lui Dorodan făcea să i se întunece mintea de ură. Era ca atunci, la început, cînd Umflatu îl ghicise deodată, dar mult mai sporit de tot ce izbutise de atunci şi ştia că încă era clătinat numai de faptul că bătrînul trăieşte. De la lovitură pînă la insultă, Iancu ar fi fost în stare de orice acum. Simţea cum Doro- dan îl împinge la nesăbuite gesturi în afară, pentru ca să. se isprăvească odată. Dar mai era şi Bubi. Gîndul lui îl făcea dimpotrivă, să se strîngă şi să se ghemuiască în el, pe viclenie. între aceste două cumpene ale urii şi răzbunării, drumul cel mai sigur era al apărării, şi pe acesta îl căuta. Căci nu mai era, ca de obicei, el care pornea înspre altul şi mai avea timpu şi de batjocură şi de întîr- ziere, ci vedea cum alţii vin înspre el, să-l răstoarne, împreună cu ai lui, de pe locul pe care şi-l muncise. Desigur că Bubi lucrează după un sfat. Dar cum a ajuns la sfatul acesta, şi încă atît de iute ? Aci era un lucru pe care Urmatecu îl întrezărea, dar'pe care nu şi-l putea lămuri. Şi, totuşi, în tulburarea lui se mai strecurau o nădejde şi o

judecată nelegată încă, venită din atîtea împrejurări grele de viaţă prin care trecuse. Experienţa aceasta era risipită, tulbure în el. învăţase că, în impasurile cele mai mari, tot se mai află un loc de izbîndă dacă ştii ^ să-l găseşti. Şi ştia că e atît de preţios, încît de multe ori el te face să sari cu mult dincolo de liniştea şi îndestularea de unde ai plecat. Şi în răscrucea asta de primejdii ce se apropie, de ce n-ar găsi şi el locul acesta ?

Astfel se frămînta, în aşteptarea celui ţâre trebuia să-i aducă ceasul hotărîtor din viaţă. Neliniştit, aprinse încă o ţigară şi deschise fereastra. Din salcîmul de dedesubt, zbură un stol de vrăbii greoaie, ca un pumn* de bolovani aruncat de cineva. Vara, încă de dimineaţă, încălzea iute mina ţinută la soare. Peste acoperişuri şi ziduri, cerul era albastru şi neclintit. în aşteptarea ce începea să i se ' urzească în jur şi să-l cuprindă cu totul, Urmatecu, nerăbdător, voia să vadă drumurile, chipurile, întîmplările. Şi la toate întîmplările frămîntate, greu întrezărite, iuţi de nici nu ajungea să şi le aşeze bine în gînd, curtea şi gospodăria lui răspundeau cu linişte şi viaţa cea de toate zilele.

Pînă* în clipa cînd a pornit de acasă înspre întîlnirea cu Urmatecu, Bubi şi-a păstrat bucuria şi încrederea în sine. Pe măsură însă ce înainta, îşi închipuia cum se vor petrece lucrurile. Şi la multe nu găsea răspuns, şi în multe împrejurări nu se vedea înconjurat decît de neguri. Lipsa lui de pricepere îi aducea îngrijorări cu atît mai mari cu cît ştia ce om primejdios are în faţă. În special, în starea de acum, care îi răcea mîinile şi-i îmbujora obrajii,, dîndu-i un fel de tremur şi o gheară în piept, îşi reamintea cu neplăcere de ceea ce întîlnise la cîţiva oameni de cînd începuse să-şi dea seama de ei. Se gîndea la schimbarea unui acelaşi individ de la o clipă la alta, după greutatea pe care o avea împrejurarea în interesele lui. Ţinea minte că oameni descoperiţi, asemeni entu- ziasmelor şi generozităţii lui, în faţa unei idei sau în faţa unui lucru prin care treceau numai, într-o împărtăşire fără parte şi fără preţ, deodată erau alţii, de nerecunoscut, cînd era vorba de cîştigurile lor. Şi Bubi îşi dădea seama ce început nedorit aducea, cu toate gîndurile sale nouă, şi

în mersul treburilor lui Urmatecu, şi, mai ales, în toate nădejdile pe care acesta putea să le ţeasă de pe urma lor.

Vedea astfel întîlnirea lor foarte nesigură în înţelegere, el singur neştiind despre el ce o să facă şi pînă unde are să meargă.

De bună seamă, de undeva din casă, Urmatecu îi pîndea venirea. De aceea, timpul scurt pînă să i se deschidă, poftirea politicoasă a unei servitoare în biroul singuratic şi liniştit şi scurta aşteptare pînă ce să vină şi stăpînul au fost ca într-o casă mare. Bubi nu a luat seama. Toate lucrurile acestea i se păreau fireşti. Urmatecu însă le chibzuise şi dăduse ordine pentru executarea lor. În viaţa lui fără solemnitate,- nici măcar cît ar fi o politeţe obişJ nuită, aceste reguli voiau să dovedească cunoaşterea purtărilor boiereşti şi deprinderea lor. Dealtfel, era şi un fel de a-l face pe Bubi să simtă că nu era nici o diferenţă socială între ei în datoriile vieţii şi înţelegerea lor.

În birou, Urmatecu a intrat iute, închizînd uşa după el. Aducea un fel de grabă şi seriozitate politicoasă, pe care le tăia şi le, despărţea de intimitatea ultimei lor întîlniri cu închiderea strictă a' acestei convorbirile afaceri în cadrul unei camere, ce îl ajuta să răcească de la început întrevederea prin întocmirea ei cu rafturi, cu dosare şi cu planuri.

Omul de afaceri cunoştea şi sfiala, şi nevoia de moliciune şi prietenie din lucrurile de primprejur ale Bărbilor. De aceea, încă de la început nu se, lipsi de aceste pregătiri, care treceau în socoteala lui, uşurîndu-i sarcina. El însuşi îşi îngrijise înfăţişarea. îmbrăcase un ghe- roc negru, bine închis, ce-l subţia. O cravată umflată, ruginie, de mătase, pe un guler scrobit, cu colţurile frînte, precum şi jocul manşetelor rotunde, cu nasturi grei şi pătraţi de aur, îi- dădeau o înfăţişare de domn, urmărită de el cu tot dinadinsul.

înspre Bubi, Iancu s-a repezit luîndu-i mîna cu amîndouă ale sale.

— Ce bucurie şi ce cinste, coane Bubi, să te văd şi la mine ! zise el închinîndu-se respectuos. Da’ nu cumva s-a întîmplat ceva cu conu Barbu de te-ai ostenit pînă aci ?

;— Nu. Numai pentru dumneata am venit, domnule... şi Bubi făcu o pauză, căutînd cum să-i spună şi pierzînd cel dinţii firul.

j|. Această încurcătură lui Urmatecu i-a fost de ajuns ca să-l simtă. Sfiala şi stîngăcia, pe care le socotise, erau aci. Prin spărtura lor va trece. Familiaritatea, de el adusă, iar nu de Bubi, ca de la stăpîn la slugă, putea să-şi facă locul acum. De aceea el se grăbi să- îndulcească relaţiile.

— Da' spune-mi Iancule, moş Iancule mai bine, că te ştiu de cînd erai atît, coane ! şi trase un scaun nou- lui-venit.

în odaia plină de umbră, cu tot soarele de afară, colţurile se pierdeau. Numai portretul lui boier Grigore făcea o pată alburie. Urmatecu ţinu să-l aşeze sub el pe tînărul baron. Era ca şi cum l-ar fi închis, pentru o şi mai mare siguranţă, şi în puterea asta tainică a talisma- nului său de afaceri, în care Iancu credea, cu toată viaţa lui de socoteală şi chivernisire. El însuşi s-a aşezat în umbră, de unde putea mai bine privi. Ca orice timid într-o împrejurare grea, Bubi a început prin a fi rece şi tăios. Vorbea rar, măsurîndu-şi cuvintele. Urmatecu aştepta. Nu-l întrerupea şi nu-l ajuta. Simţea cum are să se topească gheaţa aceasta sub chiar aprinderea vorbitorului. Şi, într-adevăr, Bubi pe nesimţite, avînd nevoie să-l convingă, a inţrat în patima inimii lui, cu. toate că îşi făgăduise că nu va scoate nimic la iveală din ceea ce, ca simţămînt şi credinţă, ca entuziasm şi generozitate, se găsea la temelia faptelor sale de astăzi. De la o vreme, însă, Urmatecu nu-l mai asculta. N-avea nevoie. Urmărea numai cîntecul vorbei şi creşterea ei. Acesta era firul său cel mai sigur ! Dădea numai din cap, privindu-l pe Bubi în faţă, ştiind cît îl încurajează şi îl aprinde pe cel care vorbeşte atenţia şi aprobarea. Şi cînd a socotit că a sosit clipa şi că tînărul nu mai poate da înapoi din înflăcărările lui şi dorinţa de a convinge, omul de afaceri, drămuindu-şi cu pricepere şi subţirime un ton în care să fie şi admiraţie, şi aprobare, şi gravitate, zise :

— Frumos ■! Foarte frumos, cucoane !

Lăudă apoi ideea cea nouă de a face o fabrică, spu-nînd că se cunoaşte numaidecît isteţimea gîndirii tinereşti şi înrîurirea străinătăţii. Lui şi bătrînului nu le-ar fi dat niciodată prin minte aşa ceva ! Dar bucuria cea mare Urmatecu a păstrat să şi-o arate în cuvinte calde pentru

faptul că Bubi a simţit chemarea şi datoria de a lua parte la munca şi răspunderea lor, luînd parte la o mai'bună administrare a averii. Mărturisea totul cu atîta convingere şi bună-credinţă, incit în sufletul lui Bubi se risipea prevenirea şi încordarea de la început. Tînărul se simţea atras de sincera înţelegere. Iar în mersul convorbirii, purtată tot mai strîns, el se gîndea să îndrepte, pe fapte nouă, greşalele din impresiile lui şi neînţelegătoarei judecăţi ale altora. Şi iarăşi îi apăru nedreptatea şi ciudăţenia firii omeneşti, văzută de astă dată pe un cuprins mai larg, din amîndouă părţile.

Cel care s-a apropiat cel dinţii de fapte, după această plutire în generalităţi luminoase, unde Bubi se simţea atît de bine, a fost, firește, Urmatecu. Ca şi în întrevederea cu Păuna, după ce a aflat totul, începu să culeagă ceea ce i s-a părut că trebuie bine lămurit.

— Vrea să zică, spuse el,, avem nevoie de patru sute de mii de lei ! Pentru d-alde noi e mult, dar la conu Barbu se găseşte şi nu se simte ! Dar bani n-avem ! Dumneata ne sfătuieşti, coane Bubi, să vindem Zidurile şi Gliganul ! Rău n-ar fi, că sînt greu de gospodărit ! Apoi, oprindu-se şi bătîndu-l pe genunchi pe tînăr, adăugă : — Da’ pe toate le ştii, coane ! Şi pe asta desigur că de la conu Barbu ai aflat-o. O fi scăpat vreo vorbă, aşa fără să vrea, iar dumneata, ager cum eşti, ai prins-o şi ai şi folosit-o !

Încîntarea lui Bubi pentru neaşteptata lui înţelegere era atît de mare, incit nu a băgat de seamă nici iscodirea, nici batjocura lui Urmatecu. Tînărul baron tăcu. Era tot numai încordare în privire şi auz, aşteptînd desfăşurarea judecăţii omului de afaceri, pe care, cu bucurie, îl vedea apropiindu-se de planurile sale. Dacă pînă în cele din urmă va avea întreaga lui înţelegere, aceasta însemna că tatălui său nu-i mai rămîne decît să aprobe. Astfel de Va fi, lucrul era înfăptuit, iar el, ieşea biruitor ! Ceea ce nu simţea însă Bubi în această alunecare era că el nu luptase cu Urmatecu aşa cum dorise, ci că se săvîr- şise aproape totul prin voinţa celuilalt. Şi mai ales ceea ce n-a aflat (pentru că fusese făcută cu adevărată cunoaştere de oameni şi împrejurări) a fost învăluirea în care se găsea acum bine, tocmai pentru că avea toate colţurile unei potrivnicii roase de viclenia lui Iancu. Acesta, liniştit, ■ urmărea un gînd ce i se împletea în minte.

U — Şi, totuşi, spuse el iarăşi, e păcat să vindem !

Dumneata eşti tînăr şi nu ştii încă ce greu e să pui la loc lucrurile de care te desparţi. Cînd pornesc., se duc centru totdeauna ! Ştiu că în locul celor două trupuri de moşii vom avea fabrica ! Dar dacă am putea să le avem pe toate, n-ar fi mai bine ? Dacă ne-am chibzui mai mult, poate n-ar fi cu neputinţă !

în surprinderea sa bueuroasă, Bubi simţi cum se strecoară şi o admiraţie pentru Urmatecu. Şi după ce a ascultat, în afară de tatăl său, pe toată lumea, el crezu că vede în sfîrşit cîtă dreptate avea bătrînul baron cînd se încre- dea cu totul în priceperea omului său. Dar cum părea că tot nu înţelege bine, acesta continuă :

— La ceea ce mă gîndesc, fireşte, e că n-avem ce face cu moşioarele astea ! Pe ele le vinzi sau nu le vinzi ! Dar dacă am lua una din moşiile mari ale boierului, cu pămînt bun de cîmpie şi cu preţ rotund, şi am pune-o ipotecă ? Pămîntul tot al nostru ar fi. El ne-ar aduce numai, în curînd, banii de care avem nevoie. Bobeştii, Bălăşoienii, Popeştii, Videle... da' cîte nu sînt ! Pe oricare din ele ! Numai boierul să aleagă.

întregirea ideii lui cu soluţia cea mai practică, dovedind în acelaşi timp şi grija devotată pentru averea lor, a împins inima lui Bubi pînă la recunoştinţă. Dealtfel, abia acum vedea că Urmatecu se schimbase mult de la ultima dată cînd a fost în ţară, pentru că întîlnirea lor de la Giurgiu fusese prea scurtă şi tulburată de Juru- biţa. Tînărul era o fire care în faţa unei bucurii era totdeauna gata să uite întîmplările pe care le văzuse sau le bănuise tulburătoare liniştii şi frumoasei aşezări a dorinţelor sale. De- data aceasta, şi felul de a se înfăţişa al lui Urmatecu i-a plăcut mai mult. Era un domn bine îmbrăcat, care vorbea potolit, limpede şi mai cu seamă cu multă înlănţuire în idei.

Prevenirile lui Bubi acum i se păreau copilăroase şi fără înţeles.

La rîndul său, Iancu îşi dădea seama de impresia pe care a lăsat-o. Şi, pentru a o întări şi mai mult, zise :

— Noi dăm banii, că d-aia sîntem noi, bătrînii, pe lume, coane Bubi, să dăm ! Dumneata pui totul pe picioare şi pornim. E bine aşa ?

Şi lăsă deodată să cadă vorba, ca şi cum ar fi vrut să dea să înţeleagă că totul s-a priceput şi convorbirea a sfîrşit. Bubi, dacă ar fi insistat şi ar fi intrat în mai multe

amănunte, ar fi însemnat că nu era cine era, ci un om de afaceri isteţ şi cu experienţă. De aceea lucrurile s-au desfăşurat după cum a vrut Urmatecu şi s-au oprit acolo unde el a hotărît. Cel care era încîntat acum nici nu bănuia ce primejdie sta în înţelegerea aceasta. Şi pentru ca stîngăcia tînărului baron să nu lase nimic la o parte, el adaosc cu încredere şi prieteneşte, plecînd :

— Atunci, vorbeşti dumneata cu popa, aşa cum ne-am înţeles i

Erau aci şi bucuria că a scăpat cu bine, şi mîndria că a biruit, dar şi teama că, încă o dată, cu tatăl său şi cu noua chestiune a ipotecii poate că nu ar avea atît noroc. Apoi Bubi era şi obosit de încordare şi de emoţii. Pe toate, Urmatecu le-a citit în el şi a zîmbit. Ceea ce însă i-a rămas nedescoperit a fost nerăbdarea din sufletul tînărului, care într-adevăr îl mîna în taină, mai puternic decît oricînd, înspre Jurubiţa, unde alerga să mărturisească totul. Bubi era încredinţat că ei i se cuvine întreaga spovedanie, după cum, pe drumul acesta al marilor sinceităţi de care avea nevoie, simţea că se apropie tot mai mult de ea.

După plecarea vizitatorului, condus cu toată cinstea pînă la poartă, Urmatecu se întoarse în biroul său. Aruncă o privire de stăpînire şi recunoaştere peste toate lucrurile şi i se păru că îi sînt tovarăşi vechi şi credincioşi. Apoi bătu din palme şi se aşeză într-un fotoliu. Era iarăşi mulţumit de sine ! Şi cînd veni o slugă sfioasă, care nu ştia dacă are voie să intre, el ceru pălăria şi bastonul şi plecă, fluierînd fals un cîntec de dor, prins de la lăutari...

De mai bine de un ceas, Iancu Urmatecu dovedea bătrînului baron Barbu că afacerea cu fabrica avea sorţi de izbîndă.

— Dar unde ai să găseşti patru sute de mii de lei, Iancule ? întrebă boierul îngrijorat.

— Asta să-mi fie greul, cucoane, cînd am la spate numele şi averea dumitale ! Şi ce avere ! Limpede ca apa ! Pe oricare din pămînturi, dăm ipotecă în rangul întîi. Ce-i puţin lucru ?

— Vrea să zică, nu trebuie să vindem ? *

|y — Nu !

— Şi o să avem şi fabrica ?

— Numai să vrem, şi numai noi, că pe alţii nu-i mai văd ! O să punem preţuri cîte ne-or trece prin minte şi prin

pungă !

— Şi crezi tu că într-âdevăr o să avem un cîştig ?

— Sigur şi mare ! Ipoteca o facem pe timp scurt, să o plătim din recolta de toamnă. Şi fabrica rămîne a noastră !

Ochii boierului rîdeau. Cînd i-a vorbit fiul său, a crezut că e o nebunie, care o să-l ţină cît nu face. Astăzi, acelaşi lucru, înfăţişat de Urmatecu, pare o afacere strălucită. Dar, gîndindu-se bine, vedea că şi B-ubi îşi avea partea lui de merit. Ideea a fost a lui, asta nu i-o poate tăgădui nimeni ! Surprins, înduioşat şi poate şi ruşinat, boierul abia şopti :

— E mai isteţ fiul med decît mine, Iancule !

— E ştofă mare, cucoane ! răspunse omul, recunoscător de încrederea mărturisirii şi linguşitor de cale lungă.

Căci pentru ce îi umbla lui acum prin cap trebuia să-şi ia ca tovarăşi de drum nu numai nepriceperea, nevoia de bani şi lenea baronului, dar şi bucuria lui de tată, pe care o vedea mijind, în sfîrşit. Conu Barbu îşi mîngîie mulţumit favoriţii. De băiatul ăsta stătuse înstrăinat multă vreme. Cu foarte rare excepţii, ar putea spune întotdeauna. Bubi era rodul unei întîlniri din tinereţea baronului, fără dragoste, fără pasiune, doar cu un fel de sentimentalitate, pe care în urmă baronul o socoti primejdioasă. De cum a venit copilul pe lume, i-a dat numele şi l-a luat de la maică-sa, lăsîndu-l în grija fratelui său, Dumi- trache, acolo, la Viena. Apoi, de pe la zece ani, şi mai tîr- ziu, cînd s-a făcut mai mare, l-a adus de cîteva ori prin ţară. Natalia şi cu el s-au înţeles numaidecît, şi de-a lungul anilor, domniţa s-a legat sufleteşte tot mai mult de flăcăul care creştea. În ultima vreme politica şi oboseala îl ţineau pe conu Barbu mai tot timpul prin Bucureşti. De Bubi nu ştia nici ce învaţă, nici cu cine umblă, nici ce gînduri poartă. îi trimitea bani, şi atît. Egoismul săii trist îi deschidea foarte rar dorul de băiat. Cînd a auzit că se întoarce pentru totdeauna în ţară, după moartea lui Dumitrache, nu s-a bucurat. Iar cînd Bubi i-a vorbit pentru prima oară de planurile sale, a încercat mai întîi să se apere, apoi s-a hotărît să-şi jertfească o parte din avere numai pentru a-şi dobîndi liniştea. Şi iată că acum, împrietenit cu Urmatecu — lucru de care boierul purta mare grijă — acelaşi fiu vine poate să-i mărească averea. Conu Barbu era şi mulţumit, şi mîndru de Bubi. Şi, ca întotdeauna, înclinat cum era să fugă din clipa de faţă chiar

cînd îi aducea bucurii, baronul se lăsă dus de o plutire în vis, unde, numai cu două-trei fire trase din viaţă, el îşi urzea lumea familiarelor sale odihne şi desfătări.

Urmatecu îi cunoştea bine obiceiul acesta de călătorie cu gîndul din care trebuia să-l întoarcă. înainte se mai ferea ; acum, însă, îl trezea pe baron aproape speriindu-l.

— Şi tot nu mi-ai spus pe care din toate, rosti el cu glas tare.

:— Pe care ce ? întrebă nedumerit bătrînul.

•— Pe care moşie o punem ipotecă ?

— Fă tu, Iancule, alege tu cum e mai bine ! Ia banii şi dă-i băiatului, să înceapă ! îi răspunse bătrînul. Apoi, stînd o clipă pe gînduri, spuse iarăşi : — Bun băiat, Iancule, ce zici ?

— Bun, măria-ta !

Cuvintele acestea de chibzuială adîncă ale lui Urmatecu, numindu-l „măria-ta“, au legat parcă pentru totdeauna ceea ce urmărea. Sigur pe el, putea să umble de-acum nesupărat prin voinţa îngenuncheată şi în dragoste, şi în orgoliu a bătrînului. Astfel socotind sosită clipa, el adăugă, ca şi cum era gata să uite :

— Aş cere numai îngăduinţa să schimb cîte ceva şi în casele pe care le avem ! Pe cheiul gîrlei ne stă o cocioabă, din care nu mai putem scoate nimic. Vreau să o dărîm şi să clădesc o casă nouă, cu intrare cu gang şi bal

con, bună pentru doftori sau avocaţi. Deodată o să ne sară chiria şi de acolo. S-o fac ?

— Da' în casa veche nu stă nimeni acum ? întrebă baronul, fără să lase să se vadă că ştie sau nu adevărul.

— Ba da, răspunse Urmatecu. Jos, avem un fierar. Îi dau casă în schimb în curtea de la obor. Sus, stă Dorodan ! Ultimele cuvinte le spuse încet, apăsat, pentru a arăta că e hotărît.

— Bătrînul Dorodan ! rosti baronul, cu ochii în pămînt, ca şi cum i-ar fi fost frică, dar s-ar fi bucurat de o veche întîlnire.

— Mai mult ne ţin dările şi cîrpeala, că numai fierarul plăteşte ! adaose Iancu, de data aceasta pripit.

— Şi unde o să se ducă bătrînul ? întrebă stăpînul cu acelaşi' glas.

— M-am gîndit la asta ! Ce-i trebuie lui oraş ? De hrană bună şi îngrijire la vreme are nevoie. Spre munte, e tocmai bine ! Mai avem lîngă livada de la Pietroşiţa, pe care am vîndut-o, un fel de cuprins cu o casă. Temelia e sănătoasă şi stîlpii sînt de stejar. Pun să o deretice şi să o întărească. Cu doi stînjeni de lemne, cu o vacă, şi varză, şi cartofi la pivniţă, nici nu simte cînd trece iarna ! Pe astea toate i le dăm ! Şi apoi mai are şi pensia. Pentru el şi o nepoată cu care stă, nici nu trebuie mai mult !

Şi Urmatecu se opri o clipă, să aştepte şi să cîntărească. De data aceasta, însă, era rîndul lui să simtă ce grea e tăcerea. Şi văzînd că nu are nici un răspuns, zise, după un timp :

— Bine ! Eu las casa şi aşa ! (Avea o răceală în glas.) Dar dacă s-o prăbuşi, că-i putredă, şi s-o întîmpla o nenorocire...

— încă o nenorocire, Iancule ? îi tăie baronul cuvîntul, cu un ton molcom şi îndurerat.

Urmatecu nu socotise totul. Inima boierului veghea, şi mai simţea lucrurile şi durerile, şi, în viitor, şi în trecut. Uitarea şi indiferenţa sa topiseră sub noua dragoste pentru Bubi, şi nu numai pentru el. Pe Dorodan, conu Barbu nu-l văzuse de mult. Din cînd în cînd, însă, îl trăgeau amintirile într-acolo, mai ales cînd stăpînul simţea asprimea şi voinţa omului său de afaceri de azi. Iar acum, în duioşia ce i s-a aşezat pe suflet, boierul se despărţea cu greu de umbra aceasta credincioasă nu numai din trecutul său, dar şi al

familiei sale. Simţea cum o aprindere îşi face loc prin picoteala lui obişnuită de om leneş la voinţă. O bunătate, hrănită de generozitatea lui, parcă începea să crească. Dar Urmatecu prinse de veste din. privirea şi vioiciunea neaşteptată a stăpînului. De aceea, îşi dădu seama că trebuie să o ia înainte şi spuse :

— Ce ar fi, coane Barbule, dacă l-am chema iarăşi în slujbele cele vechi, pe Dorodan ? Eu mă dau bucuros la o parte, că mă simt şi obosit. Să vină el, să alerge după ipotecă şi să facă fabrica. E încă priceput şi mai e în putere ! „

Baronul, deodată, fu cuprins de groază. îşi vedea nu numai spulberată averea, din rosturile căreia nu mai ştia nimic, dar vedea pierdut planul cel nou, simţea durerea lui Bubi şi se îngrozea de toate încurcăturile care îl aşteptau. Şi el zise cu înciudare şi tristeţe, neînvoindu-se :

— Eşti nebun, Iancule ?

— Dacă nu mă laşi să lucrez cum trebuie !

— Dar cine nu te lasă ?

— Atunci, dărîmăm fierăria şi facem precum am spus ? adăugă el. Că eu, slavă Domnului, numai pentru dumneavoastră mă zbat ! Dar una ştiu : că în negustorie cîştigul inimă n-are ! Şi parcă adineauri te bucurai de cîştig ! Trebuie să-l adunăm din toate părţile, şi cu cît de puţin !

— Fie şi cum spui ! se dădu iute bătut baronul.

Dar cînd a plecat Iancu, bătrînul boier a rămas ghem, în fotoliul său, cu o gheară înfiptă în inimă !

— Ştii, Miţo, diseară n-avem nici timp, nici loc pentru „ăia“, c-avem treburi, nu glumă ! Şi pune masa în grădină, că e vară şi-i frumos !

Aşa se rosti Urmatecu soţiei sale de cum se întoarse acasă, în amurg. De obişnuita lui isihie de înserat, cu o sticlă de Drăgăşani, nici vorbă ! Omul era nervos şi preocupat. Trăgea sertarele de la biroul său, căuta dosare, urmărea planuri. De cînd a murit Lefterică, tînjea mărunta gospodărie a biroului. Amelica, singură, nu era în stare, sau nu voia să-i poarte de grijă, deşi tatăl său o rugase frumos, de mai multe ori. De aceea, acum, Iancu punea singur peniţe nouă în tocuri, netezea testele de 'hîrtie, cerceta călimările cu cerneala îngroşată de praf. Le făcea pe toate şi din nelinişte, şi ca să fie făcute ; dar de plăcut, nu-i

plăceau. Era şi greoi, *şi* stîngaci, pentru că niciodată nu i-a prins mîna la nimic din orice fel de robotealã. El, om ager la minte, avea lenea asta şi nepriceperea mîinilor. Şi deşi nu-l vedea nimeni, simţea parcă în dogoarea şi năzuinţa gîndului său mare, de acum, un fel de înjosire a treburilor mărunte. Aşteptarea însă îl iuţea în toate. Şi negăsindu-şi locul, ieşi în grădină.

Grădina aceasta a lui Urmatecu era un fund de curte, între case şi grajduri, unde, după gustul şi priceperea lui Schwieckert, se trăsese, prin ronduri cu pămînt negru şi cu flori (mai ales părăluţe şi pansele), cîteva poteci, de patru sau cinci paşi, acoperite cu un pietriş ruginiu. La mijloc se aşezase un bazin, din centrul căruia o barză de tuci, vopsită cu ulei în toate culorile berzei, cu ciocul spre cer, arunca un fir subţire de apă. După coroanele de mărgele, bazinele cu figuri erau a doua săvîrşire a lui Schweickert. Şi el se făIea cu astă născocire în Bucureştii de atunci ! Lumea nouă privea cu mîndrie, prin curţile ei, fel de fel de animale scuipînd apa. Iar spiritul serios şi luminat al mecanicului a complicat încetul cu încetul, după pungă şi după cerere, această căutată industrie cu o adevărată mitologie şi istorie. De pildă, se dusese vestea de havuzul cu călăreţ, opera cea mai mare a lui Schweickert, într-o curte pe Calea Plevnei, unde un cavaler în zale sta încălecat pe un cal de tuci. Coada animalului însă era o pompă, şi cînd se mişca, sărea apă din nări. Era bună la petrecere şi la glumă, pentru musafiri !

Urmatecu sădise în grădina lui trei trandafiri. Sprijiniţi de beţe verzi, cu globuri colorate, arbuştii îşi întindeau florile roşii şi parfumate. Omul se apropie şi pipăi cu delicateţe catifeaua foilor. Apoi alunecă privirea de-a lungul tulpinilor pînă la pămînt şi se gîndi că priveşte pămîntul său, puţin, dar care şi aici, între cărămizi, hrăneşte plantele. Parcă pentru prima oară îşi dădu seama de puterea aceasta ! El niciodată nu se gîndise la aşa ceva, mai întîi pentru că nu avusese timp şi apoi pentru că nu-i trecuse prin minte. Tîrgoveţ, crescut pe uliţi şi între case, Urmatecu era obişnuit să vadă bogăţia prin cît mai multe ziduri îngrămădite. Şi, din obişnuinţă, îi fugi privirea pînă la temelia casei, alergînd cu ochii pe linia pe care o face cu pămîntul. Pe aceasta o văzu ; pe cealaltă, însă, hotarul dintre două moşii, nu şi-o putea închipui decît pe plan şi

tălmăcită în vecinătăţile actelor. Şi totuşi îşi dădu seama că aduce o ameţeală şi o bucurie.

Cum trebuie să fie să ai pămînt pe care să nu-l poţi vedea deodată pe tot ? Căci pentru moşiile boierului, pe care le administra şi la care se ducea, el nu avea nici bucurie, nici pricepere. Semănăturile, vremea şi taina lor erau treaba logofeţilor. Iancu, din toată minunea pămîntului, nu număra decît în vagoane şi bani. Şi de tainele şi bucuriile astea încerca să se apropie acum şi pentru el, nu numai pentru altul.

Din asemenea gînduri l-au trezit musafirii. Au venit cei chemaţi : boier Lefter, Ivanciu, Schweickert şi Friţ caretaşul. Masa era întinsă între trandafiri. în întunericul care se lăsa, cîteva luminări în globuri de sticlă luminau mîinile şi fluturau umbre mari pe feţe şi pe umeri. Mai departe nu se mai vedea. Era noapte. Coana Miţa mînca felurile cea din urmă, grăbită să le aducă pe celelalte, simţindu-se nelalocul ei între bărbaţi care aveau de vorbit afaceri. Şi cînd a sosit, caldă, încă, şi o plăcintă groasă şi parfumată cu scorţişoară, din care vişinele dulci căDeau zemoase sub cuţit, cucoana a aşezat, fericită că s-a isprăvit masa, răcitoarele cu vin în iarbă şi nu s-a mai văzut. Un aer proaspăt, din adîncul nopţii, începea în sfîrşit să adie. Boier Lefter se înfioră şi ceru o broboadă. Friţ se ^desfăcu la vestă. O linişte venea dinspre strada pe care nu mai treceau trăsuri. Casa, cu ferestrele larg deschise şi întunecate, parcă adormise.

Şi Urmatecu, socotind că le poate vorbi, începu :

— Mă ştiţi, fraţilor, cît ţin la boier, că sînt trup şi suflet cu el ! De ani de zile îl sfătuiesc, alerg şi muncesc pentru el. Şi m-a răsplătit boiereşte, nu pot zice că doar tot ce vedeţi împrejurul vostru lui îi datorez. L-a ajuns însă, săracu, un mare impas ! Şi singur nu-i mai pot face nimic. Să mă ajutaţi !

La asemenea cuvinte, nici unul dintre comeseni nu se aştepta. O curiozitate mare le ţintui la toţi privirile asupra vorbitorului, pe fiecare însă în alt fel. Cu capul plecat, boier Lefter se uita pe sub gene ; Ivanciu privea cu ochii lui albi şi sfioşi ca de bivol, de parcă nu vedea nimic ; Schweickert făcea nişte ochi rotunzi, aprobînd, iar Friţ îşi culcase capul ps un umăr, cu două lumini neliniştite între gene.

— Sînt nenorociri în viaţă de care nimeni nu te poate

scăpa ! adaose Iancu tărăgănat şi pe gînduri. Cum vreţi să se descurce bietul bătrîn cu un fecior cît un munte, fără meserie şi cu fel de fel de idei ? Că a venit Bubi şi vrea să facă fabrică !

Schweickert tresări.

— Nu, Lică, nu de care crezi tu ! prinse iute Iancu mişcarea. Ar fi bine, că, uite, berzele tale aduc bani mulţi ! Fabrică de oglinzi, să umple toată ţara cu ele, asta vrea să facă dumnealui !

O încremenire trecu peste toţi.

— L-aş fi putut sfătui pe boier să nu-i dea nici un franc şi m-ar fi ascultat ! Dar la ce bun ? Zi şi noapte l-ar fi chinuit şi băiatul şi domniţa, care a trecut de partea lui. Dacă n-are nici o meserie, trebuie să se apuce de ceva ! Şi mai bine e să-l laşi să facă ce vrea decît să ne încurce' cine ştie ce treburi ! Şi Urmatecu umplu paharele la toţi. De aceea, continuă el i-am spus boierului : „Dă-i cît cere ! O să piardă paralele. Nu face nimic, dumneata ai de unde şi ai să spui că aşa a fost să fie. În schimb, îl avem pentru totdeauna la mînă ! Pe urmă, trebuie să ne asculte de cîte ori i-om pomeni de fabrică şi de ideile lui, că băiat rău nu e“. Dar iată cum, din senin, va trebui să dăm drumul la o bucată de avere. Aţi priceput ?

— Nu aveţi bani ! spuse liniştit boier Lefter.

— Nici puţini, nici mulţi ! Şi ne trebuiesc mulţi deocamdată şi iute. Avem însă pămînt, curat, fără angarale şi bun. Ce vrem cred că nu e greu de prins !

— Moşiile sînt mari, ce e drept, şi aducătoare, le aminti, cu accentul lui, Ivanciu, trezindu-i pe toţi neplăcut. Dar de ce, mă rog, atîta lume ?

Pofta pe care i-o bănuise Urmatecu ieşea la iveală. De aceea, el zîmbi şi spuse :

— Pentru că nu vreau să fac nici negustorie, nici camătă ! M-am gîndit întîi la prieteni. Să mă folosesc de ei, dar să-i şi ajut. Pe toţi : .şi pe cei de la care iau, şi pe cel căruia îi dau ! Şi ca să-ţi dovedesc, nea Ivanciule, că m-am gîndit cu temei, iată că pe unul dintre noi îl las afară din socoteli : pe Lică ! Şi se uită iute la Schweic- kert, pentru ca să-i stîrnească şi mirarea, şi părerea de rău, adăugind : E pe de-a-ntregul al boierului ! Boierul l-a adus ; stă pe degeaba în casele lui şi n-ar fi frumos să se amestece la

împrumut...

Nedelicateţea lui Urmatecu îl făcu pe vienez să lase ochii în jos şi să recunoască, tăcut, excluderea sa. Rămăseseră ceilalţi trei. Acum se simţeau legaţi între ei de un lucru ce îi atrăgea şi de care habar nu aveau cu cîteva clipe mai înainte. Un interes comun îi făcea să schimbe priviri de înţelegere, stabilind un fel de singură voinţă a tuturor, simţind că afacerea e bună, uitînd însă că stau alături unul de celălalt numai prin voinţa lui Iancu. Acesta, în micile pauze pe care le făcea, îi privea.

— Şi cît îi trebuie şi pe care moşie ne-o dai ? întrebă iarăşi Ivanciu, de data asta învoit cu tovărăşia celorlalţi, dar grăbit.

— Să v-o dau ? ! Dar nici nu mă gîndesc, nene, la aşa ceva ! Doar zălog dau pentru bani, şi atît ! Vom plăti la timp şi dobînda, şi capetele, că, slavă Domnului, bucate o să avem destule, că numai pînă în toamnă ne împrumutăm. Ce, îţi şade rău să ciupeşti ceva cîştig fără să te doară capul ? Doar din venit o să facem fabrica lui Bubi, iar nu din capital !

— La început aşa se crede întotdeauna, se sili să spună, glumeţ, boier Lefter, voind mai mult să se audă proorocind.

— Dacă nu vom avea noroc, norocul dumneavoastră ! strecură Urmatecu.

— Să te audă Dumnezeu ! şi, înviorat, bătrînul Lefter îşi udă buzele cu un strop de vin.

— Aşadar, domnilor, noi punem ipotecă, pentru patru sute de mii de lei, pînă la toamnă, moşia Bălăşoieni. Una mie două sute de pogoane arabile, baş izlazul, heleşteul şi conacul. Ei, ce ziceţi ?

— Ce e drept, e una din cele mai frumoase ale boierului ! aprobă Ivanciu.

— Vrea să zică, nu vă înşală el, Iancu ! adăugă Urmatecu sprinten. împrumutul, după socoteala mea, îl împărţim astfel : una sută de mii dă boier Lefter, «pe numele căruia se şi face actul, ca negustor şi proprietar cu greutate ; una sută de mii de lei, Ivanciu ; una sută de mii de lei, neamţul — şi-l arătă pe Friţ — şi una sută de mii de lei... eu !

— Dar tu nu eşti cu totul şi cu. totul al boierului ? rîse Ivanciu, să vadă dacă se prinde o glumă cu înţeles.

— Mai mult el e al meu ! răspunse Urmatecu iute şi tăios. Pentru cît mi-a dat, numai eu ştiu ce-am stors de aici ! (Şi se bătu cu degetul pe tîmplă.)"Şi apoi, nu uitaţi că eu sînt la roată ! După cum spuneam, boier Lefter ne dă la fiecare un înscris că a primit banii de la noi, socotiţi capete şi dobîndă pînă la termen. Şi astfel treaba s-a făcut ! Nu-i bine ?

— Chibzuiala, nu e rea ! afirmă boier Lefter.

— Şi sigură ! îşi manifestă voinţa Friţ.

— Da' boierul cere ipoteca, şi noi doar un înscris al dumnealui ! îl arătă pe bătrînul zaraf Ivanciu, neîncrezător.

■ " — Tot numai înscris am şi eu, dar am şi încredere ! zise Iancu, scurt.

— Dar executarea, Doamne fereşte ? ! tot se mai îndoia nelămurit Ivanciu.

— E pe drepturi, ca pentru oricine, dar şi pe obraz, ca între noi ! explică Urmatecu. Nimeni nu va pierde banii, şi, la o adică, toţi pornim la despăgubiri, dgr cu mănuşi şi blajini, că ce e boierul de vină, săracul, dacă o fi să fie ?! De pe urma lui cu toţi cîştigăm ! Este, jupîn Ivanciule ?

— Sigur că este ! interveni Friţ, cuprins de un fel de bunăvoinţă plină de omenie. Gînd şi ce iscălim ?

—* Bravo, neamţule, aşa te vreau, dar pînă la iscălit, mai va ! Deocamdată, haidem la ciorne ; restul, mîine, la tribunal !

Şi porniră unul după altul înspre birou. Friţ şi Schweic-kert luminau calea cu luminările luate de pe masă. Urmatecu se ostenea pe fiecare braţ cu cîte o răcitoare ; bătrînul Lefter şi Ivanciu se ţineau de umăr, căutînd paşii nesiguri prin întuneric.

Sub lampa aprinsă, sfatul a mai ţinut pînă aproape de miezul nopţii. Au trecut pe ciornele de învoială şi de înscrisuri • vecinătăţile urmărite cu degetul pe plan şi culese din acte ; au calculat dobînzile ; au stabilit termenele. Cînd au isprăvit, fiecare avea impresia că duce un lucru noii cu el. La plecare, în poartă, Urmatecu, duhul lor cel bun, i-a mai dat pe unii în grija celorlalţi, suin- du-i în brecul lui Friţ şi rînduind cum să fie lăsaţi pe la case, după bătrîneţe şi depărtare. Şi pentru ca Schweic- kert să nu plece cu inima grea, l-a bătut pe umăr şi i-a şoptit:

— Lasă, mă Lică, noi -doi avem socotelile noastre !

Şi s-au despărţit.

Lui Urmatecu nu îi era somn. Tremura încă în el întîmplarea. Se întoarse cu paşi rari înspre birou, unde apăruse coana Miţa ca prin minune. Ep strînsese cenuşa ţigărilor, pusese scaunele la locul lor, dereticase şi acum răsucea liniştită, cu o măiestrie de ani de zile încercată, ţigări pentru soţul ei. Căci Iancu, deşi mare fumător, stîngaci cum era, nu a fost niciodată în stare să-şi facă o ţigară. Şi în gospodărie, seara, înainte de rugăciune, asta era ultima treabă a cucoanei Miţa. Aerul era cald. Din casă, parcă numai ferestrele larg deschise mai aveau un rost. Noaptea şi întinderea ei erau mai preţioase decît. pereţii încinşi. Şerpuiau alene curenţi, care aduceau din alte odăi parfum de zambile, amestecat cu greul fumului de tutun întîrziat încă prin colţuri. Urmatecu simţea şi el lucrul cel nou cu care ceilalţi au plecat acasă, dar la el parcă sentimentul acesta era risipit în fiinţa întreagă. Era ca o bucurie, dar şi ca o îngrijorare. Simţea că trecuse de un hotar pe unde nu fusese niciodată. Ştia bine că toată viaţa lui, de neîncetată urcare, aşa fusese întocmită : paşi îndrăzneţi, ţinuturi nouă, necunoscute la început, pe care cu încetul se obişnuia şi se gospodărea. Acum însă crezu că s-a depărtat foarte mult. Se simţea singur într-un pustiu, unde oricînd s-ar putea stîrni o primejdie. Parcă-i era frică. Mai ales ceea ce îl neliniştea era viitorul. Ce a făcut pînă acum era legat din lucruri săvîrşite fiecare la clipa lui. De aceea avusese şi atîta siguranţă. Acum, însă, şi gîndul, şi fapta alergau pe zări şi depărtări. Şi nu era vorba numai de el, dar şi de toţi

ai lui, de fată mai ales şi de viaţa ei. îndoiala aceasta nu-l lăsa să-şi guste bucuria pe de-a-ntregul. Ar fi vrut să vadă totul sfîrşit odată, ticluit pînă la ultimul amănunt,, şi nu ceea ce se va întîmpla mîine la tribunal, ci, ceea ce va fi peste cîteva luni, aşa cum întrezărea el. întîmplă- rile posibile şi potrivnice şi gîndul lor numai îl nelinişteau.

Deşi bănuia că se petrecuse un lucru foarte serios pentru el, coana Miţa n-a întrebat nici un cuvînt la întoarcerea soţului său. Ea avea multă încredere şi ştia că el este capul. Dacă simţea el nevoia să-i spună ceva, spunea, iar ea era gata întotdeauna să-l ajute, după cît o purtau puterile.

Urmatecu, furat de gînduri, trecu să se aşeze pe canapea. Cînd a fost lîngă coana Miţa, a mîngîiat-o pe frunte şi pe păr. Aceasta, neobişnuită, îşi ascunse capul, trăgîn- du-şi gîtul între umeri, ca şi cum s-ar fi ferit de o lovitură. Dar zîmbi şi se uită recunoscătoare înspre el.

— Ce crezi dumneata, Miţo : îmi iese, sau nu-mi iese ? ■ că pricina e grea şi încurcată... spuse omul într-un tîrziu.

— Dacă ai pornit-o dumneata, Iancule, iese ! răspunse j femeia simplu.

Trecură cîteva clipe. În noapte parcă se auzea un glas. I Dar cucoana ascultă puţin şi văzu că i s-a părut.

— Vezi, începu să-i explice Urmatecu, sînt în viaţă împrejurări în care joci tot ce ai pentru un singur cîşMg, dar ăla trebuie să fie mare ! Aşa sînt şi eu acum ! Ce-ai | spune dacă aş pierde ?

Miţa aşteptă puţin, ca şi cum ar fi Vrut să prindă bine înţelesul. Apoi, liniştită, răspunse :

I — Dumneata nu poţi să pierzi ! Dumneata de-acum, ai să cîştigi mereu !

— Dar de unde ştii, Miţo, şi mai ales cu atîta siguranţă ?

— Pentru că aşa e ! răspunse ea, fără nici o altă lămurire, şi, liniştită, răsuci mai departe la ţigări.

Urmatecu o privea. Pe faţa ei, care fusese frumoasă în tinereţe, pluteau o pace şi o bunătate. în afară de clipele rare, cînd şi-a gelozit bărbatul, care de multe ori a făcut-o de rîs la rude şi prietene cu încurcăturile muie- reşti, clipe scurte de răbufneală sau de vicleşug,

încheiate cu spargerea vreunui lucru sau cu o mărturisire

glumeaţă a lui Iancu, iertată numaidecît de coana Miţa, femeia ducea cu ea o linişte hrănită de mintea ei puţină, dar bine închegată în cunoaşterea îndatoririlor de soţie şi de mamă. Lipsită complet de orice poftă, ea nu avea . timp nici să dorească, nici să se plictisească. Era una din acele fiinţe muncitoare căreia aceeaşi treabă din fiecare zi nu-i aducea nici bucurii, nici oboseli, pentru că ea nu-şi vedea ziua de trudă dinainte. Mergea bucată cu bucată pe timpul tăiat pentru ea în spălat, în călcat, în gătit, în dereticat. Plimbările cele mai obişnuite îi erau sărbători ; dar ea nu le privea venind şi nu le voia. Lăsa să ajungă în ele, şi atunci se bucura. Din belşugul de bani ce avea pe mînă, cheltisia cu măsură pentru găteli. Mai mult îşi ajuta rudele sărace. De la începutul căsniciei s-a hot^rît să se lege de gospodărie şi de Iancu.

Cu patimă nu l-a iubit niciodată, pentru că nu-i era firea ! I-au plăcut, cînd a fost vorba să-l ia, curăţenia şi obrăznicia lui. încetul cu încetul, însă, aceste înclinări s-au preschimbat în admiraţie. Coana Miţa ştia cu cît stă mai prejos de deşteptăciunea soţului ei. De aceea îl asculta, nu-l ţinea de scurt, şi pentru ca să nu-i fie ruşine cu ea, îl întreba din cînd în cînd, învăluit, ca nici el să nu bănuiască, ce face şi ce spune domniţa Natalia în cutare sau cutare împrejurare. Pentru a se ajuta din cîte îi lipseau, ea avea ochii aţintiţi asupra domniţei. Din atî- tea certuri, în aceeaşi casă, cu bătrînul baron, Natalia se împrietenise cu soţia lui Nrmatecu.

Cel, mai mare copil dintre cinci fraţi, coana Miţa luase parte la ruina familiei sale la o vîrstă la care înţelesese totul.

Pentru cei mărunţi, printre care erau şi băieţi, ea trebuise să se lipsească de multe... De aceea, scriitura ei era greoaie şi cu litere neînchegate, iar citirea, înceată şi cu opriri îndelungi asupra cuvintelor, pentru a le prinde înţelesul, îndepărtat de accentele greşite pe care le punea. Din puţinul lor, ea se deprinsese a se folosi la urmă, chiar după mama sa, obişnuindu-se de timpuriu cu jertfa pentru ai săi. În căsătoria de mai tîrziu cu Urmatecu, mai ales după ce un anumit belşug începuse să le intre în casă, ea văzuse o mîntuire adusă de norocul vieţii sale celorlalţi. Şi de. înstărirea aceasta ea se folosea cu măsură

pentru rudele mai apropiate şi cu recunoştinţă şi credinţă pentru soţul ei.

Prietene multe nu avea. Firea ei molcomă prefera să umple tăcerile îndelungilor roboteli prin casă cu gînduri legate şi cu explicaţii, pe care singură să şi le dea, de mersul lucrurilor, pentru ale căror legi tăinuite avea şi timp, şi înclinare. Făcea aceste călătorii îndelungi între ce a fost şi ce o să fie cu ei toţi, fiindcă pe Iancu îl simţea că nu e în stare de atîta linişte şi înţelegeri de dincolo de „socoteli bărbăteşti“, cum le numea ea, şi le făcea şi d într-un' Sentiment de răspundere pentru ai ei. Şi apoi o şi ispiteau şi îi şi plăceau !

Din lumea misterioasă de dincolo de lucruri şi de oameni, pe unde umblă norocul sau piaza-rea, coana Miţa îşi clădise, după mintea şi simţul ei, o întreagă învăţătură, cu zbuciume şi trepte. Cea mai de jos şi mai obişnuită erau semnele care i se făceau. Cu bătaia ochiului sting sau ţiuitul urechii drepte, ea desluşea cu cîteva zile mai înainte o întîmplare rea de o vorbă bună. De aceste semne se legau faptele, pentru ea, de un fel sau de celălalt, tari, puternice, pînă la mari bucurii sau la mari dureri, dar numai faptele singure şi trecătoare. (Acum e adevărat că pleoapa ochiului stîng i se bătea să-i sară din loc de cîteva zile !) Treapta de îndată mai mare din rostul tainelor, la coana Miţa, era cumpănirea binelui şi răului, pe cuprinsuri mai largi, pe ursite. Ştia că nici norocul, nici piaza-*rea nu pot ţine ! Le vedea ca pe doi paşi, ce se calcă unul după celălalt, dar mai învăţase că, pentru fiecare om, are mare însemnătate timpul dintre aceşti paşi. Ajunsese să creadă că la unii trec numai cîteva zile, iar la alţii o viaţă întreagă. Văzuse, nu uitase, şi cu tăcerile şi tălmăcirile ei pricepuse toate astea la cei din jurul său. De aceea ea era convinsă că norocul şi nenorocul se joacă nu numai pe uliţe, dar şi pe spiţe şi pe neamuri. Norocul lui Iancu Urmatecu ea îl urmărise atentă încă din primele zile, pentru că nu era numai al lui, ci al tuturor alor săi. 11 văzuse întîlnindu-se cu nenorociri, care nu mergeau înspre el, dar care îl învăluiau şi se risipeau apoi, după cum îl văzuse biruind, neclintit, potrivnicii ce ţinteau drept în inima lui. îl încercase în vreme şi avea încredere în el, după cum avea încredere în deşteptă-

io*

ciunea soţului ei şi în toate afacerile lui complicate, la care nu se pricepea. Şi siguranţa norocului acesta pentru ea era atît de mare, încît se deprinsese să şi-o muţe (pentru ca să o aibă la îndemînă şi să o repete de cîteva ori va voi) într-o îndeletnicire casnică. Dqpă cum era sigură de aroma şi gustul unui şerbet, cu care de multe ori se juca pînă aproape să-l dea în ars, scăpîndu-l apoi cu pricepere şi două picături de apă de la o stricăciune de neînlăturat la orice altă gospodină, la fel, în lunecările norocului soţului său, cînd se iveau, ea nu vedea de- cît un joc periculos, dar sigur, pentru o şi mai bună reîntoarcere. Tristeţile singurătăţilor ei frămîntate veneau însă mai de departe, dintr-un viitor ce-i rămînea nedezlegat ! Acolo era Amelica, şi ursita ei, şi cei care vor veni după ea. Paşii soartei, care azi îl cruţă ajutîndu-l pe Iancu, se vor lăsa, cine ştie, tocmai în viaţa ei ? Atunci se va întoarce timpul ! Şi gîndul acesta îi strîngea inima, şi coana Miţa nici nu mai vrea să-l asculte. ■

Dar treapta cea mai înaltă şi cea mai chinuitoare a acestor legi, în care femeia credea, era acel vechi : „Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus !“ Din ce stă acolo, neclintit pentru fiecare, şi pentru viitor, ea ştia că poate să fure cîte ceva, să întrevadă. Şi mai mult nici nu vrea să ştie. Dar ceea ce o îngrozea era de cîte ori încerca să privească din legea aceasta a fiecăruia — şi întotdeauna se gîndea la ea — înapoi ! îşi vedea atunci viaţa pas cu pas : fata, soţul, căsătoria, nebunia tatălui ei, ruina lor, copilăria. Parcă era un drum cu gropi, în care trebuia să cadă, cum înainte mai e un alt drum cu gropi, în care va cădea ! Şi cînd coana Miţa încerca să vadă drumurile tuturor, de pretutindeni, ameţea, îşi strîngea iute gîndul în singurătăţile liniştite în care cîrpea rufele sau aşeza sertarele şi se închina, iute, rostind : „Mare eşti, Doamne !“ şi cobora din fuga minţii ei, care i se părea nelegiuită.

Acesta era hotarul cel mai de sus al vieţii de simţire şi gînd al coanei Miţa !

De multă vreme, Urmatecu deslușise că în soţia sa se petrec lucruri care lui îi rămîneau nelămurite. Şi pentru că, de cîteva ori, se potrivise o prevestire sau o încurajare, el ajunsese, fără să cerceteze, să asculte orbeşte de cuvintele femeii. Aceasta nu însemna însă că ar fi

crezut-o şi deşteaptă ! Doamne fereşte ! Era numai ca un fel de putere, cu care s-a pomenit alături. Şi ea trecea şi în el şi îl oţelea. Acum, de pildă, spusa copilăroasă, dar sigură, a nevestei sale despre biruinţă îi domolea neliniştile şi îi uşura grijile.

Deodată, în tăcerea curţii se auziră două feluri de paşi.' Unii erau mărunţi şi repezi, zoriţi să ajungă ; ceilalţi, mai rari, mai greoi, mergeau în silă, cu opriri şi cu porniri. Urmatecu şi coana Miţa se priviră întrebători. Şi nici n-au avut timp să rostească vreun cuvînt, cînd din drumul bine cunoscut al casei, cu uşile şi ferestrele deschise în vară, Jurubiţa se ivi în prag. Purta ceea ce putuse arunca în grabă pe ea. Dintr-o anumită întuneqare a feţii şi stăruinţă a privirii, lipsită parcă de lunecarea firească, se vedea că duce o groază. În prag, respiră totuşi uşurată şi, întorcîndu-se pe urmele de întuneric din care ieşise, vorbi cu cineva, rămas în urmă :

— Pofteşte ! Pofteşte ! Că am ajuns ! Aici e.

În lumină apăru un om slab, mărunt şi neîngrijit. Din umerii obrazului, înspre bărbie, faţa parcă-i era tăiată cu tesla. Era neras, privea sfios în pămînt şi risipea în jurul său un miros acru de năduşeală şi vin. Dintr-un clipit des şi o înţelenire a vorbei se vedea că abia acum trece înspre o limpezire.

în nedumerirea tuturor, Jurubiţa aruncă deodată cîteva cuvinte întretăiate :

— Cu Tudorică... s-a întîmplat o nenorocire !... Dumnealui a văzut !... şi căzu pe un scaun.

Coana Miţa se uită cu neîncredere, la început, la scena aceasta. Priviri ascuţite, în care i se citea dispreţul pentru o femeie nesăbuită ca Jurubiţa, i se aprindeau între pleoape. Urmatecu crezu că în începutul lor de despărţire, pe înţelese, despre care nu vorbiseră încă nici un cuvînt, Jurubiţa încearcă, agăţîndu-se de prilejul vreunei, beţii a lui Tudorică, o ceartă mare. Altă dată i-ar fi bucurat mîndria lui bărbătească. în noaptea aceasta, însă, cînd din grijile lui şi din presimţirile coanei Miţa se fierbea viitorul lor, toate acestea îl supărau.

De aceea, înciudat şi scîrbit, el se adresă necunoscutului cu un ton aspru :

— Cine eşti dumneata ?

— Ghenea Toncu.

— Şi mai departe ?

— Prieten cu mortu !

' — Care mort ?

— Nea căpitanu !

—• Tudorică e mort ? ! Nu minţi ! strigă deodată coana Miţa, încă îndoindu-se, dar cu un început de spaimă.

— E mort, cucoană ! făcu nevinovat Toncu.

— Şi l-ai văzut dumneata ? zise Urmatecu.

— Văzut ! răspunse omul.

— Da’ ce s-a-ntîmplat ?... Cum s-a-ntîmplat ? întrebă cu frămîntare coana Miţa.

■— Apoi, începu Toncu, eu, nea căpitanu şi-ncă doi am luat-o de cu ziua.

Eram într-o circiumă unde ne duceam des, prin Pantelimon. Nea căpitanu avea poftă ca niciodată !

— Scurteaz-o ! se răsti Iancu.

— Şi stînd aşa, am tot ciocnit şi-am tot vorbit, şi-am tot ciocnit, că ştie şi boierul cum e la d-alde astea, pînă eînd nea căpitanu îşi aduse aminte de tat-său şi începu să plîngă.

— Şi... şi... ? făcu nerăbdătoare coana Miţa.

— Şi a spus că e p-acolo, pe undeva, bolnav ; că nu l-a mai văzut de ani ; că dumnealui, nea căpitanu, e un ticălos şi că vrea să-l vadă numaidecît... Şi s-a sculat şi-a pornit. Ăilalţi erau cu picioarele moi. Eu, ca prieten vechi ce mă aflam, m-am luat după el ! Şi tot umblînd, am ajuns la Mărcuţa...

— Ei, ş-apoi ?... Apoi ?... făcu nevasta lui Urmatecu, îngrozită şi nerăbdătoare.

— Pe mine m-a lăsat să-l aştept la poartă. Dumnealui însă a trecut, că era în uniformă. Şi-am stat, am stat, pînă ce am addrmit... M-au trezit în ghionţi nişte felceri îmbrăcaţi în alb, care strigau cît le lua gura : „Ăsta trebuie să ştie, că a venit cu el !“ Şi nu mai pricepeam nimic !

— Ce au de-a face toate astea cu moartea lui Tudorică ? ! strigă coana Miţa, ieşită din fire.

■— Au, afirmă convins Toncu, pentru că, vezi dumneata, tatăl lui nea căpitanu era nebun ! Da’ noi de unde
Să ştim, că nu l-am fi lăsat ! Nebun d-ăla cu vedenii şi cu furii !

Urmatecv, fără să vrea, ridică ochii înspre portretul lui boier Grigore. Cu favoritele bogate, frumos pieptănate, şi privirea veselă şi zîmbitoare, chipul se uita la el, din umbrele cărbunelui în care fusese desenat:

Iancu începu să simtă şi el o groază nelămurită, ce se închega în jurul lor. Iar Ghenea Toncu, pornit de cele ce văzuse şi purta în ochi, revenite parcă într-o viaţă şi mai puternică acum, îşi dădea drumul, ca şi cum le avea în faţă :

— M-au luat şi m-au dus la nebun„ să-l recunosc pe nea căpitanu ! Nebunu era legat, şi urla, şi scuipa spume. Tot striga mereu -de hoţ, şi de prădăciune, de aur şi de tîlhărie. Nea căpitanu era cu capul spart, plin de sînge, de cum îl izbise nebunul de perete. De pe uniformă, avea rupte galoanele şi nasturii lui lucitori de alamă.

Coana Miţa îşi acoperi faţa cu mîinile, gemînd :

— Taci, ticălosule, că nu-i adevărat !

Urmatecu privea ţintă pe boier Grigore din cadră, mustrîndu-l cu aceeaşi frază : „Ce-ai făcut, boierule ?“ Şi îi era şi frică de cele întîmplate, şi groază, că de acum nu va mai sta acolo pentru el şi pentru casă, de vreme ce s-a preschimbat într-un duh rău. Jurubiţa asculta pentru a doua oară, mult mai limpezită, povestirea asta. Se mai liniştise, de avea timpul şi inima să privească cercetătoare în jurul ei.

r — Pe nea căpitanu, urmă Ghenea, l-a băgat la nebun o servitoare bătrînă,

fără să ştie nimeni, aşa spuneau ăia de acolo. Şi nebunu cică tot urla după un munte de aur ! Cînd l-a văzut cu fireturi şi poleială pe el, s-a repezit ţipînd că de ce i-a furat aurul. Nea căpitanu s-a apărat, da' greu, că era şi băut. Şi nebunii ăştia sînt tari ! Şi pînă să vină careva, l-a băgat într-un colţ, i-a rupt uniforma şi l-a dat cu capul de perete, de i-a sărit creierii ! Da' eu l-am cunoscut pe nea căpitanu şi am venit să-i spun cucoanei, că ştiam unde stă.

Şi Ghenea Toncu, sleit şi el, căzu pe un scaun. Peste cei din casă se lăsă o încremenire. Numai plînsetul coanei Miţa se auzea înfundat, continuu, dureros.

O pendulă mare, din iatac, bătu trei după miezul nopţii. Toţi tăceau. Din fundul curţii veni limpede şi înalt un cîntat de cocoş, urmat de o bătaie veselă din aripi. Trecea noaptea scurtă de vară, tulburîndu-se cu o lumină de dimineaţă.

Cea dintîi care, într-un tîrziu, şi-a regăsit voinţa a fost coana Miţa. S-a trezit ca din somn, cu ochii umflaţi, şi-a şters lacrimile şi, scuturîndu-l pe Toncu, adormit pe un scaun, îi spuse cu blîndeţe :

— Hai să te odihneşti, că trebuie să fii obosit ! Apoi, cu glasul ei de femeie care în împrejurări grele ştie ce spune şi cere să fie ascultată, rosti către bărbatul său : Iancule, eu pun caii la trăsură şi mă duc să văd ce e de făcut ! Dumneata du-te şi te culcă !

Pe Jurubiţa parcă nici nu o vedea. Şi cînd femeia s-a ridicat spunînd : „Merg şi eu ţaţo !“, i-a răspuns scurt :

— Nu mai e nevoie de tine ! şi a ieşit, luîndu-l pe Ghenea Toncu după ea.

Urmatecu simţea cum în el nimic nu mai e la locul său. Privea în jur de parcă ar fi voit să caute un drum de scăpare. Se ridică, aprinse o ţigară, făcu cîţiva paşi şi încercă să se aşeze lîngă Jurubiţa, luîndu-i mîinile şi tră- gînd-o înspre el. Femeia se desfăcu brusc şi se depărtă. Nu desluşise încă bine ce vrea. îl crezu, ca de obicei, neatins de întîmplare, urmărind o poftă de a lui, sau o jignire de a ei. Dar cînd se întoarse deodată şi îl văzu prăbuşit pe un divan, aşa cum îl lăsase mişcarea făcută înspre ea şi din care ea se desfăcuse, cînd îi privi ochii încremeniţi ţintă într-o floare a covorului şi gura întredeschisă, atunci înţelese că Urmatecu trece prin clipe neobişnuite, lipsite de putere. Mai întîi îi fu milă. Apoi îşi aduse aminte cum îi poruncea şi cum a jucat-o cu Paulina. Şi Jurubiţa, regă- sindu-şi limpezimea figurii, cu un zîmbet răutăcios însă îi spuse :

— Nu e aşa că ţi-e frică, nene, de neamul ăsta de nebuni ?

Urmatecu nu a răspuns. A rămas nemişcat, a închis ochii şi şi-a înfipt degetele în ciucurii de lînă. Jurubiţa îşi dădu seama că acum poate să rupă petic cu petic din el trufia de odinioară. îl mai privi, şi, cu un glas curat, aproape de bucurie, îi spuse :

<— Dar vezi, eu am scăpat!

Şi-şi ridică braţele în sus, ca şi cum ar fi vrut să prindă cît mai mult aer în mînecile largi ale hainei. Iancu, zăpăcit de cele întîmplate, obosit de groază şi de veghe, nu mai ştia să se stăpînească. De multe ori i se mai în- tîmplase în viaţă să simtă cum oboseşte tocmai în timpul luptei. Dar atunci omul din faţa

lui, pe care trebuia să-l înfrîngă numai pentru că îi şedea în faţă, îl asmuţea din nou, şi tot el biruia. Acum însă nu erau nici oameni, nici afaceri, ci întîmplări nelămurite şi înspăimîntătoare, care pentru el şerpuiau în jur din icoane, din farmece şi din ursite, că toate în aceeaşi negură stau. „Şi numai femeile ştiu să se descurce din aşa ceva“ gîndea el ! I se părea că Jurubiţa se depărtează în siguranţă şi că numai el rămîne în toate primejdiile. Se simţi încolţit şi silit să facă ceea ce n-a crezut niciodată. Şi astfel încercă, după cum auzise, să se poarte cu binele. îşi ceru deci iertare, cu gîndul, lui Dorodan ; îi ceru şi coanei Miţa pentru Jurubiţa ; Jurubi- ţei, pentru Paulina şi Păuna ; şi pentru că pe toate celelalte şi pe ceilalţi nu-i mai vedea şi nu-şi mai aducea aminte, ridică ochii înspre o înălţime unde s-ar găsi toţi iertătorii lui. Ceea ce i se păru mai greu în acest început de rugăciune, necunoscut pentru el, pe care nu ştia către cine să-l îndrepte, era că avea prea multe de cerut deodată. Măsura lui din afaceri, lacomă, o mai păstra şi aci şi îi simţea întinderea. Şi pacostea, şi nenorocul se simţeau pentru el prin această îngrămădire. După ipotecă, încurcătura nenorocirii cu cumnatul său trebuia să se limpezească şi nu nădăjduia .să izbîndească în amîndouă, şi oricare din ele n-ar fi ieşit, tot rău ar fi fost. în singurătatea în care se găsea acum, avea nevoie de Jurubiţa să-l mîngîie. Căuta şi un adăpost, dar voia şi o răzbunare, mai ales după ultimele ei cuvinte. Voia să o tragă cît mai aproape de el, să cadă şi pe ea ceva din piaza-rea, dacă e în jurul lui. De aceea, luă urma femeii ce se ferea şi îi scăpa din mîini. În cele din urmă, cînd o prinse într-un colţ şi o strînse tare lîngă el, Jurubiţa, care nici ea nu mai vedea lămurit ce vrea Urmatecu, zbătîndu-se, îi aruncă în faţă :

— Ce mai vrei, nene ? Acu te-ai găsit ? Eu nu mai sînt de-a casei, iar a dumitale nu mai sînt de mult !

Urmatecu scrîşni din dinţi. Lovit de cuvintele femeii, care prima dată avea îndrăzneala să-i spună adevărul în faţă, se trezi. Groaza nu fugise din el, dar trecuse înaintea ei mînia. Ea îl mişca acum. Jurubiţa îl cunoştea cum se aprinde şi socoti că n-ar fi bine să-l lase pe drumul acesta. Iancu era în stare, într-un scandal, să scoată la iveală toată povestea trecută, tocmai cînd, prin moartea lui Tu- dorică, ea nu mai avea nevoie de asta. De aceea îi plăcea femeii să-l vadă mai degrabă sub groază decît sub furie. Şi întorcîndu-se la întîmplarea de la care s-au depărtat, ea spuse ca o uşurare şi o biruinţă :

— Şi pe mine şi pe dumneata ne-a scăpat ăla de colo ! şi arătă înspre portretul lui boier Grigore şi fugi tocmai în capătul celalt al odăii.

Urmatecu stătu puţin să lege tot ce era neaşteptat şi îndrăzneţ în ce a auzit, apoi strigă :

— Ticăloaso !

Dar se reîntoarse cu gîndul într-o tăcere în care părea că urmăreşte ceva. Simţea cum cuvintele Jurubiţei îşi făceau drum în el, fără voia lui. Ele găseau acolo un fel de sete de a fi ascultate şi parcă asta era mîngîierea pe care Urmatecu o aştepta, dar nu o bănuia. Femeia, vă- zîndu-l că e tot liniştit, se grăbi să adauge :

— Dacă ai sta şi ai judeca puţin, nu ţi s-ar părea chiar atît de urît !

Urmatecu nu răspunse. Atunci femeia îndrăzni mai departe :

— Ce se-ntîmplă, nu te-atinge, nu-ţi fie frică ! Mai greu e pentru ţaţa Miţa, că ăştia toţi sînt sîngele ei ! Dar pentru dumneata, ca şi pentru mine, e o uşurare !

Jurubiţa aşteptă o clipă, să vadă ce se va petrece după ce a spus acelaşi lucru a doua oară. Iancu sta nemişcat şi asculta.

De aceea, pe un ton ce vrea să convingă, ea reluă :

— Îţi trebuiau dumitale ghiulele de astea de picior tocmai acum, cînd norocul şi averea îţi cresc mereu ? Mîine-poimîine ai să ajungi om mare ! Nu-i mai bine să fii scăpat de ei ? Şi, uite, cu asta s-au însărcinat soarta şi nebunul de colo ! Ce vină avem noi, ce vină ai dumneata ? Zi bogdaproste şi fii mulţumit, că eşti om deştept ! Au pierit : Lefterică de foc, bărbatul meu — facă-l Dumnezeu

bărbat ! — de mîna lui tat-său ! Şi iaca aşa, de-acum ne vedem fiecare, uşurat, de drumul nostru !

Chiar la ce spunea Jurubiţa, Urmatecu nu se gîndise. întrezărea însă că femeia ar putea să aibă dreptate. O tînjire lăuntrică îl mîna spre cuvintele ei. Într-adevăr, se întîmplase o groaznică nenorocire ! Cui ? Lor : familiei nevestei sale ! Cel mult poâte ei, coanei Miţa. Lui însă i se întîmplase ceva ? Il lovise cineva în sănătate sau în avere, aşa ca să nu mai poată drege nimic, nici cu bani ? Nu ! O să mai dea, după cum a mai dat, parale pentru o înmor- mîntare frumoasă ; o să le facă rochii de doliu la toate ; o să mai dea şi pentru ce nu-i vine în minte, acum şi cu asta s-a isprăvit ! Fata nu îi e bolnavă ; casa îi e întreagă ; ipoteca e pe drum bun ; conu Barbu are aceeaşi încredere în el, ba şi Bubi se uită în gura lui ; Păuna îl aşteaptă di- seară lîngă Cuţitul de Argint, şi coana Miţa şi Jurubiţa cred că mai are zile bune înainte. Atunci, unde e nenorocirea ? Nicăieri ! Şi Iancu Urmatecu, după ce stătu cîtva timp tot cu capul plecat, gîndindu-se la isteţimea Juru- biţei, se ridica deodată, liniştit şi luminat. Din cutremurarea prin care a trecut, el a înţeles că l-a pîndit o altă primejdie şi şi-a luat învăţătură pentru viitor. A văzut că nu trebuie să se lase descoperit. Îi era ciudă acum de toate iertările pe care ie-a cerut în gînd, ca un om aproape de pierzare, cînd el era teafăr şi mai tare ca niciodată. Acum se îngrijea numai să nu fi simţit Jurubiţa ceva din slăbiciunea lui. Vedea că nu s-a isprăvit cu ea, şi nu era bine să-l ştie aşa ! Şi pentru ca să-i adoarmă şi mai mult orice bănuială, o luă pe neaşteptate în braţe şi o sărută cu prefăcută lăcomie pe ceafă. Femeia se scutură.

— Tot nu te astîmperi, nene ? spuse ea. Ce mai vrei de la mine ? N-ai auzit adineauri cum ne-a lămurit nevasta dumitale ? De-acum, eu nu mai am ce să caut pe aici ! Iar la dumneata, cine să-mi ia locul, slavă Domnului ! Cît păr în cap ! Hai, fii cuminte !

Cuvintele nu mai aveau însă greutate. De aceea, Urmatecu o căuta. De plăcut, nu-i mai plăcea, Jurubiţa ; parcă fugise ceva din ea. Trebuia însă să-şi ducă prefăcătoria pînă la capăt. Dar şi fără gust, o mîngîiere prinde bine. E ca o fereastră deschisă în aer proaspăt, după fierbinţeală. Şi-apoi, era viaţă şi era femeie !

Jurubiţa simţea poate acelaşi lucru în dimineaţa asta răcoroasă, care venise, albastră, pretutindeni, prin casă şi prin curte. În oboselile tîrzii, şi ei îi plăcea să se simtă frămîntată de mîini puternice. Îşi înşelau astfel amîndoi trupurile, dar gîndurile le erau aiurea. Sub sărutările apăsate, Jurubiţa se porni, să rîdă, cu un glas abia şoptit, mărunţii, ca într-o ameţeală de început. Ochii ei însă nu se mai închideau, ca altădată cînd se dădea. Pînă în cele din urmă, îl sărută şi ea pe Urmatecu, dar gîndul o ducea departe, undeva unde căuta sau aşeza ceva, pentru alte rosturi, nouă, ale ei. Deodată ea se depărtă de Iancu, îl apucă de umeri şi, privindu-l în faţă, îi spuse :

— Noi doi sîntem singurii din toată casa asta care ne vom mai întîlni, nene !

— Şi eu cred la fel, Jurubiţo ! răspunse Urmatecu.

— Nu, nu aşa, nene ! se rugă frumos femeia, lipindu-i-se de umăr. Nu mai vreau să mi se spună Jurubiţa, că ştii doar că mă cheamă Ecaterina !

Şi omul a rîs cu poftă.

Ziua venise de-a binelea.’

IX

În casa încăpătoare a Bărbilor, de pe Podul Mogoşoaiei, scara principală era străjuită de doi harapi de bronz, purtînd lampioane mari, de cleştar. În sus, pnergeai înspre locuinţa boierului. Sub primele trepte, însă, se deschidea o uşă îngustă, care dădea în încăperile scunde ale unui cat, unde Urmatecu instalase birourile administraţiei. Erau odăi reci şi întunecoase, cu mese lungi, pe care stăteau vrafuri de registre de toate mărimile. Pe poliţe erau borcane de sticlă pline cu porumb, cu rapiţă, cu orz şi ovăz. Butuci grei, aruncaţi prin pol- ţuri, arătau esenţele lemnelor de prin pădurile boierului. Pe netezimea tăieturilor se citeau, pe inele, vîrstele fagilor şi ale stejarilor. Modele de stupi erau înşirate pe lîngă mese, iar pe pereţi, pretutindeni, se agăţau fotografii făcute de conu Barbu prin toate crescătoriile sale.

Hergheliile de la Urlaţi arătau armăsari nervoşi, pe picioare subţiri, cu capete lungi şi ochi speriaţi, înstelaţi în frunte. Şi în toate pozele unde se vedeau cai, conu Ştefan sta călare, cu o mînă în şold, iar cealaltă în greabănul înalt. Mai erau tauri de prăsilă, cu gîtul puternic şi coarnele lungi ; mangaliţe, culcate pe o parte şi supte de cîte nouă purcei ; berbeci greoi, cu ochii orbiţi de cîrlionţii de lînă ; cîini de stînă şi ogari ; cîrduri de păsări, cu. curcani înfoiaţi şi gîşte grase, cu tîrtiţa de pămînt, şi erau pînă şi ciorchini de struguri uriaşi, cu boabe de rouă pe ele, toate vorbind despre bogăţiile baronului. Un miros de grîne, de lemn uscat şi mucegai usturător plutea prin încăperi. Trei case mari de bani se deschideau cu greu sub mîna osoasă a unui om deşirat, cu un cap turtit, cu ochi bulbucaţi şi mustaţă cenuşie şi deasă, sfîşiată de doi colţi din faţă, cari îi dădeau un aer fioros. în realitate, om blînd şi fricos. Era Serian, casierul, pus acolo de Urmatecu, să refuze şi să nu dea bani, fie chiar şi boierului, fără înscris, fără trecere în catastif şi fără ştirea lui. De cîte ori umbla la casele de fier, pentru ca să ia sau să dea, casierul trăgea cîte o linie cu unghia degetului mare de-a lungul fişicurilor, să simtă zimţii şi mai ales să nu iasă vreo monedă mai în afară decît celelalte. Şi lucrul acesta îl făcea şi la argint, la aramă. Aur n-avea, pentru că îl ţinea Urmatecu sub cheie. Se dusese- vestea de cinstea lui Serian. Iar cinstea aceasta pentru el nu era numai o podoabă nevăzută a firii sale, ci avea şi o faţă care făcea una cu gîndurile de care asculta. El le purta pe toate împreună cu mîndria meseriei sale. De aceea, nu îi era mireasmă mai plăcută decît dimineaţa, cînd le deschidea, duhnirea caselor de bani, făcută din- tr-un iz de vopsea crudă şi oţel uns. Atunci, îşi descărca şi mintea de ceea ce aşezase acolo cu o seară mai înainte şi purtase, după un vechi obicei, spre neschimbare şi neuitare : cifra depozitelor în hîrtie şi monedă, cu care închisese casele de fier ale baronului în seara «precedentă.

Pe omul acesta liniştit, care trăia singur în umbrele încăperilor de jos şi îşi închipuia cu plăcere de multe ori că toate din jurul său sînt vii şi sînt ale lui, îl necăjea de cîtva timp un nou venit. De multe ori, acesta aprindea lămpile ziuă-n amiaza mare, ceea ce pentru Serian era

aproape o nelegiuire. De cînd cu fabrica, în încăperile administraţiei, cîteva mese şi cîteva dulapuri au fost date întreprinderii celei noi. Căci nici în ruptul capului Urmatecu nu a vrut să jertfească o odaie întreagă. Şi, astfel, fabrica se risipise, ca administraţie, peste tot. Omul ei, Marco Bellini, un italian cu părul roşu, pistruiat, gras, guraliv şi agitat, cu unghile negre şi mirosind veşnic a mahorcă, adus de Bubi de la Murano, ca specialist, încă din zilele primelor lucrări, pentru ca totul să pornească într-o bună rînduială, tulbura molcoma viaţă a lui Se- rian. Chinul acesta ţinea de pe la sfîrşitul verii, de cînd italianul sosise în ţară şi începuseră lucrările pentru fabrică. După sfaturile lui Bellini, fusese aleasă o moşie din Vîlcea, a baronului, pentru instalarea viitoarelor ateliere. La Negovanu, nu departe de conac, între muscele albicioase, spălate de ploi, şi între drumuri de ape repezi, începuseră temeliile. Cîţiva lucrători, parte italieni, parte vienezi, fuseseră găzduiţi în locuinţe uşoare de lemn, aşteptînd să se sfîrşească întreaga clădire şi instalaţie, care pînă în iarnă trebuia să pornească. Doi fraţi de-ai lui Bellini, unul constructor, celalt instalator de maşini, trebuiau să supravegheze lucrările. Bubi a trăit în timpul de la început, al încasării ipotecii, al sosirii lui Marco şi alegerii locului potrivit, o viaţă de grijă şi muncă, necunoscută pînă atunci. Tatăl său îl privea cu mulţumire ; iar Urmatecu, ţinîndu-se în umbră, nu-l scăpa din ochi, neştiind încă bine ce să creadă. Hărnicia tînărului baron îi dădea de bănuit. Nu era numai o spoială şi o frămîntare de pe deasupra lucrurilor, ci el mergea cu trudă pînă în adîncul lor. Nu era un joc, ci muncă la fel cu a lui, cu mese sărite sau întîrziate, cu seri pierdute în discuţii, în tovărăşia celor trei Bellini, sau numai cu Marco. Erau alergături prin tîrg, călătorii pînă la locul viitoarei fabrici, erau tocmiri grele şi tot zbuciumul unei grele afaceri. Şi Urmatecu îşi spunea că dacă va ţine astfel, gîndul, bănuit găunos şi ajutat de el, s-ar putea schimba într-o înfăptuire temeinică.

Zilele acestea de sfîrşit de vară, deşi au adus cu ele încheierea dorită pe care o pîndea de mult, s-au trecut totuşi, pentru Urmatecu, nesigure şi cu multe neajunsuri. Căuta mereu să simtă un petic de pămînt sub pi- doare

şi nu izbutea. Era ca şi cum trăgea cineva de el şi-l clătina. După întîmplarea morţii lui Tudorică, mama lui, coana Ţinea, a căzut doborîtă de-o boală grea, povară pentru totdeauna pe capul lui Iancu. E adevărat c ă nu s-a întîmplat numaidecît, ci după cîteva săptămîni, astfel incit ursita părea că şi-a rupt firul, dar asta nu însemna că îi era mai mică greutatea. De lăcomie, şi poate fi de inimă rea, bătrîna a fost găsită de coana Miţa, într-o dimineaţă, prăbuşită pe un ceaun cu vişine, din care mîncase jumătate. Cînd au dat s-o ridice, coana Ţinea era damblagită. îi luase mina, gura şi ochiul drept. Doctorul a spus, ascultîndu-i inima şi din întreaga ei înfăţişare, că poate să o mai ducă doi, trei ani. Şi coana Miţa a dereticat frumos odaia de odinioară a lui Lefterică şi a aşezat-o la fereastră, de unde, de-a lungul curţii, coana Ţinea, pentru ca să-i treacă urîtul, putea să vadă toată lumea ce venea la ei şi să privească vara cum dă în toamnă, toamna în iarnă şi aşa tot mereu, de-a lungul anilor pe care îi mai avea de trăit. De-acum, de cîte ori se întorcea acasă, Urmatecu privea la geamul de sus, unde „cucoana“, cum îi spunea el, şedea, galbenă şi strîmbă sub colţii aduşi mult pe frunte din părul ei subţire şi rar. Jurubiţa, cu care se obişnuise de atîta vreme, n-a mai dat pe la ei. S-a ţinut de cuvînt. De la parastasul de nouă zile, n-a mai văzut-o. Auzise că a trimis vorbă că e bolnavă şi că apoi ar fi spus că pleacă undeva la o rudă din provincie. Şi cu ea se dusese şi veselia. Lumina se împuţinase şi la masă. Acum Urmatecu îşi dădea seama că „ăia“, aşa cum erau, ţineau locuri astăzi pustii. O viaţă întreagă dorise să scape de ei. Ştia, după cum îi spuse şi Jurubiţa, că pe drumul pe care a apucat e mai bine fără ei. Dar abia de îndrăznea să-şi mărturisească sieşi că le duce dorul. Vedea că viaţa din casa lor se schimbă cu totul şi că se face tot mai tristă şi mai mohorîtă. Glumele lui, cînd le încerca, sau prelungirea vreunei mese, la o sticlă de vin, cu Ivanciu jşi Schweic- kert, erau rău văzute şi de coana Miţa şi de Amelica, întunecate şi îmbrăcate în negru după atîtea nenorociri. Şi totuşi el nu era trist. Toate treceau pe lîngă el fără să le simtă cuibărindu-se în sufletul său. De cînd îl vindecase Jurubiţa, chiar în noaptea tragicei întîmplări, lim- pedea judecată nu-l mai

părăsise. Singurul lucru care îl punea pe gînduri era hărnicia lui Bubi. Grija de a-l urmări pas cu pas şi zilele care nu aduceau nimic nou, după cum ar fi dorit, socotea că e destul pentru ca să aibă dreptul ca măcar la el în casă să găsească mai multă voie bună şi mai multă lumină. Dar se vede că treburile mai mari şi mai grele schimbă viaţa şi o întunecă. Miţa de multe ori nţci nu-i mai răspundea la întrebări şi-l privea peste umăr. Iar el doar la slugi de se mai putea răsti.

Ivanciu, şi el după ce a dat banii şi s-a făcut actul, a fost cuprins de temeri şi reîncredere. Venea în fiecare zi, spunîndu-i, cînd cu binele, cînd cu rău, că vrea să vadă mai iute desfăcută ipoteca. Şi cînd, pe la mijlocul lui septembrie, a fost silit să mai amîne, cu încă două luni, de vreme ce nu strînsese toţi banii din vînzarea bucatelor, a fost gîlceavă mare cu bulgarul certăreţ. În cele din urmă, au băgat dobînzile în capete şi au mai amînat.

în zilele astea tulburi, viaţa lui Urmatecu a fost făcută din temeri şi îndoieli, lipsit fiind şi de puterea pe care i-o dădea încrederea oarbă a soţiei sale, care amuţise. Doar cu Păuna stătea, pînă noaptea tîrziu, prin grădinile de vară, privind în după-amiezi întregi de dragoste şi petrecere cum cad frunzele galbene şi timpurii pe faţa de masă.

Cînd iată că într-o lipsă mai îndelungată a lui Bubi de prin birouri, Urmatecu a simţit că acesta a început să obosească. De multe ori l-a găsit pe italian singur, încurcat, neizbutind să se înţeleagă cu oamenii, muşcîn- du-şi de ciudă arătătorul îndoit. Pe masă fabricii se strîn- geau scrisori nedesfăcute, veneau executări de plăţi în- tîrziate şi creşteau maldărele de modele de oglinzi şi lămpi de tot felul, comandate mai ales de domniţa Na- talia, care acum îşi găsise o ocupaţie, născocind tot felul de lucruri pe care fabrica trebuia să le execute. Tînărul baron lipsea cu zilele, şi cînd venea, era cu gîndul aiurea, nu înţelegea ce i se spune şi fugea fără să-şi. lase urma. lancu privea liniştit văzînd cum limpezirile se apropiau pentru el. Bătrînului îi spunea vorbe neînţelese despre mersul noii întreprinderi, şi, pentru ca să nu supere pe nimeni, se ocupa, ca de obicei, de toată averea cealaltă,

noamestecîndu-se în nici un fel în conducerea fabricii de oglinzi, urzind numai pe de departe plictiseli şi greu-¡Hfiţi celor care munceau acolo.

Ca orice îndrăgostit, Bubi căuta să vorbească despre Jurubiţa cu sau fără de rost. îndeosebi domniţa era aceea care, din primele zile, trebuia să-l asculte. Discutînd orice, de pildă despre întîmplări de dragoste din lumea lor, deodată Bubi spunea :

— Desigur, Taniţi, doamna de ieri, pe care am întîlnit-o la dumneata, nu are suflet ! Cunosc o femeie bună, frumoasă, cuminte, care ar fi meritat şi o altă soartă, şi un alt bărbat ! Să o vezi totuşi cu cîtă modestie şi resemnare îşi duce viaţa şi se jertfeşte pentru tot ceea ce ar putea fi liniştea căminului ei !

Sau, altă dată, deodată, întreba :

— Cunoşti, Taniţi, pe cumnata lui Urmatecu ? Ce femeie cumsecade ! şi, nemulţumit numai să o judece cu un cuvînt, simţea nevoia să povestească despre ea lucruri pe care inima şi mintea lui le urzeau.

În toiul tulburatelor zile de întîmplări şi de afaceri din casa lui Iancu, nu se petrecuse încă nimic între ei. Mărturisirile lui Bubi întîrziau din respectul adevărat pe care îl avea pentru femeia aceasta măritată. Iar dorinţa lui, şi din sfiinciune, şi dintr-o creştere ce-i adusese în primul rînd în deprinderi şi în gînduri politeţe pentru femeie, îşi făcea loc cu greu pînă la adevărata ei realizare şi stăpînire. De aceea, ea întîrzia mai mult decît trebuia în plăsmuiri sufleteşti şi morale de ale lui Bubi, în care cine o cunoştea bine pe Jurubiţa n-ar fi putut-o recunoaşte. Obişnuitele descoperiri nesăbuite ale îndrăgostiţilor puseseră şi ele stăpînire pe el. Aflase, de pildă, că cea mai priincioasă mahala din Bucureşti dorurilor şi bucuriilor sale era Popa Tatu, cu toate uliţele ei înfundate, cu gardurile pe jumătate căzute şi bolovanii mari şi gloduroşi la mers din mijlocul străzii. Luna cea mai bună din an, la care nu se gîndise înainte, de-acum era februarie, pentru că o dată vorbind de carnaval, Jurubiţa îi spusese în treacăt că e luna în care s-a născut. Iar omul cel mai fericit era Arghir, un bărbier scund şi vorbăreţ, cu o cocioabă de prăvălie în faţa casei Jurubiţei, stînd toată ziua pe o laviţă, cu un motan leneş şi mur-

dar în braţe. Bărbierul intrase în vorbă cu Bubi cînd acesta, cu paşi abia dezlipiţi, se depărta încet şi pe gînduri, după ce în plimbări tot mai dese o întovărăşise iar pe femeie pînă în poarta casei sale. Arghir era acolo şi 0 vedea tot mereu, şi nu părea totuşi mulţumit, şi parcă nici nu aflase de fericirea aceasta ! Dar ceea ce îl chinuia mai mult pe tînărul baron era socoteala pe timpul trecut.

1 se părea că pierduse orice clipă înainte de a o cunoaşte pe Jurubiţa şi nu-şi putea ierta că trăise liniştit la Viena sau aiurea fără să fi aflat nimic despre existenţa ei. Ce făcuse ea fără el, şi mai ales fără ca el să ştie ? Pe unde umblase, pe cine întîlnise, cine îi făcuse curte, cui i-a zîmbit ? Şi de ce el atunci nu a pornit înspre ea, să o cunoască, să o apere, să o salveze poate ? Toate întrebările astea intrau în el, ca vîrtejuri, pentru prima dată. Şi Bubi simţea că cele mai mari dureri ale noastre în viaţă ne vin dintr-o îndobitocire de care nu sîntem răspunzători. Lucrurile cele mai hotărîtoare, care ne privesc, se petrec fără ca noi să aflăm ceva despre ele. Şi gîndul său, obişnuit cu şerpuirea şi adîncirea, vedea că dragostea şi moartea firesc undeva pentru noi, fără să ştim, şi că atunci cînd ne-am întîlnit cu ele, e nebunie să vrei să o ai întreagă pe cea dintîi şi e prea tîrziu să o mai priveşti pe cea de a doua.

Drumul folosit de Jurubiţa să-l aducă pe Bubi la viaţă din această îndrăgostită aiurare, din care singur poate n-ar fi coborît niciodată, a fost durerea, prefăcuta ei durere de văduvă tînără şi fără rost. Dimineţi întregi şi seri limpezi, îl purta, tînguindu-se, prin boschetele^ îndepărtate ale Şoselei, pentru ca să nu fie văzuţi. Pe băncile răzleţe sau prin tinzile cîrciumilor, îndepărtate şedeau ceasuri întregi unul lîngă celalt, tăcuţi, femeia aşteptînd, scriindu-şi marginea umbrei pe nisip cu vîrful umbreluţei, sau privind de aproape obrazul holbat al unei_lă- custe prinsă pe genunchi, iar el apropiindu-se de ea, cu un gînd tot mai legat şi mereu acelaşi, înalt. Gesturile erau puţine şi sfioase. Mîna ei se pierdea în mîna lui, şi cînd Bubi îi lua pumnul închis, îl acoperea cu palma şi îl săruta, Jurubiţa îşi aducea aminte de mîna lui Urma- tecu trosnindu-i degetele şi răsucindu-i braţul de cum **a**

Vuzut-o într-un colţ de odaie, silind-o să se lase sărutată. Astfel, Jurubiţa şi-a dat seama că începuturile dra-

Î;ostei ei cu tînărul baron nu se vor putea înfiripa decît Ot din jeluiri, dar acasă, aşa cerînd firea lui Bubi. Nici lacrimile, nici căderile în braţe, de care avea nevoie, nu «c puteau arăta în timpul plimbărilor. De aceea, într-o seară, pentru prima dată, cînd au ajuns în dreptul casei, femeia l-a poftit să intre. Pe un colţ de divan şi cu voită stîngăcie, Jurubiţa s-a tînguit, a plîns şi s-a lipit de el. Mîngîierile lui sfioase le prindea de îndată şi le întorcea înzecit. Şi atît fusese de mare dorinţa, sfiala şi năluca de dincolo de ei, în care o învăluise Bubi, încît după prima noapte de dragoste, femeia se simţea mai puţin biruită de flăcăul acesta decît de Urmatecu şi de alţi oameni mai trecuţi şi mai obosiţi. Dar priceperea ei îndelungată o făcea să aştepte şi să guste farmecul începutului fraged, despre care ştia că nu va rămîne ad. Îi plăcea la Bubi pielea albă şi catifelată, curăţenia şi un fgl de parfum topit în carne, pe care nu-l cunoştea. Dacă altădată se lăsase, cu bucurie, frîntă de oameni tari, acum gusta mîngîierea uşoară şi delicată, pe care Bubi ştia să o năs- *M* cocească fără sfîrşit. Niciodată nu se simţise iubită ca acum !

Dragostea lor a intrat în tînărul baron cu uitare de lumea lui, cu entuziasm şi dărnicie. În cîteva zile, locuinţa modestă a fostului căpitan de pompieri era de nerecunoscut. Scaunele şubrede şi subţiri fuseseră date afară, şi, o dată cu ele, şi dulapurile cu uşi ce nu se închideau, şi cadrele cu vînători de urşi albi, sau cele cu lupte cu tigri, pe spinări de elefanţi înfuriaţi. Camerele scunde se umplură molatic de stofe, de perdele grele, de covoare, de lămpi înalte de bronz. Pentru cochetăria Ju- rubiţei, între geamuri se aşează o oglindă lungă, ţinută de rafturi de abanos, purtînd fel de fel de cristale, în care pudra cea nouă şi fină, cu un ameţitor parfum de floare, înlocuia pudra mai făinoasă şi numai cocoloaşe întrebuinţată înainte. Un pian se instală, de asemeni, într-un colţ, pentru visările lui Bubi.

Ceea ce însă n-a izbutit femeia nici chiar în primele zile ale iubirii lor a fost să-l facă pe Bubi să ducă toate aceste frumuseţi într-o casă mai mare şi mai arătoasă,

li*

după care rîvnea. Timiditatea lui îl mîna să-şi ascundă începutul fericirii ca într-un cuib. Şi pe străduţa aceasta, înfundată şi liniştită, casa pierdută printre pomi şi bolta de viţă, singură în curte, era tocmai ce îi trebuia. Tînăr, el avea nevoie să fugă de lume cînd iubea, după cum, de îndată ce şi trupurile lor au intrat pe calea obişnuinţei, nu doreau decît un singur lucru : dragoste. Cu fiecare dimineaţă pofta aceasta creştea. Şi Jurubiţa, prinsă şi ea în goana fără alte gînduri a patimii, începuse a fi fericită cum nu mai fusese pînă atunci. Acum vedea cîtă deosebire e între cîteva ceasuri furate şi aruncate în năclăiala vieţii de toate zilele şi viaţa cealaltă, de iubire continuă, trăită cu sufletul la gură. Cîteodată, cînd se oprea o clipă să privească urcuşul acesta şi cînd îşi dădea seama că nu va putea ţine mereu, închidea ochii, îşi pustia mintea de orice judecată şi se arunca în braţele lui Bubi, să scape de frînturile de lumină prea tare, prea adevărată.

În cîtava săptămîni, Bubi isprăvise toate cuvintele de dragoste pe care le ştia, sau pe care le născocea. După ele a urmat un gungurit făcut din sunete moi, din sferturi de vorbe, din lucruri aduse în jurul femeii, strînse şi mîngîiate şi ele cu fel de fel de nume, pentru ca să nu fie prea tari şi să nu o supere cu vecinătatea lor. Apoi s-au isprăvit şi lucrurile, şi atunci Bubi a început să aducă pe fereastră lumea lui Dumnezeu, pentru cîntarea şi iubirea Jurubiţei. Ca plozii care abia învaţă să vorbească, el prindea un ram de leandru sau de măr, cu umbră cu tot, în sunete din care închega vorbe pentru ea. Căuta

să sune şi să scrie razele subţiri şi strălucitoare,
să prindă în pumni pata de lumină şi să o verse apoi ca
pe o apă pe trupul femeii, care, întinsă în pat, primea,
cu liniştea şi îmbătare, sau cu zvîrcoliri scurte şi ner

voase, belşugul acesta de dragoste. Şi aşa, Bubi a adus în odăiţa lor nourii, stelele, vînturile, ploaia. Dar şi cerul s-a golit cu vremea. Şi atunci el se lungea lîngă Jurubiţa, îi lua capul în mîini, şi, gură în gură, îşi găsea scăparea într-o nebunie. Văzuse undeva (îşi aducea aminte şi nu se speria, şi nu-i era nici milă, nici frică de el) un biet nebun, care de dimineaţă pînă seara nu spunea decît un singur cuvînt : mamă, mamă, mamă... Biruit, fără vorbe, sărăcit de închipuire, pustiit de lumea dimprejur,

Bubi simţea totuşi că trebuie să găsească ceva, de n-ar IIP decît acelaşi cuvânt spus mereu, pentru fierbereă lui lăuntrică. Şi, întins în pat, îi şoptea femeii în obraz ne- ‘ încetat, cînd rar, cînd iute, cînd în ochi, cînd în colţul gurii, cînd în buclele frizate ale tîmplelor : „Te iubesc ! Te iubesc! Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc !...“ Şi sub fiecare „te iubesc“, Jurubiţa tremura şi se înfiora. Nopţi întregi se petreceau astfel, nopţi care, după ce treceau, îl lăsau pe Bubi cu ochii învineţiţi, cu buzele uscate, cu glasul stins şi mîinile nesigure şi tremurătoare. Adormea apoi ca într-un leşin, sau ca într-o moarte cumplită, şoptind : „Te

iubesc !“ lîngă femeia adormită de mult.

ţ În jurul lor se făceau o linişte şi o taină care aţîţau pe vecini. Erau iscodiţi cînd plecau pînă în capul străzii, pe înserat, sau cînd se întorceau, iar ei nu vedeau pe Mtnimeni. Şuşotelile şi bîrfelile şedeau roată în jurul că- ® Buţei lor. Arghir avînd în fiecare zi cîte ceva nou de adus ## pentru ceilalţi. Dar viaţa închisă a îndrăgostiţilor le dădea fi foarte puţin de lucru şi îi înciuda. Ştiau numai atît : că ■Ş un boier mare a înnebunit după cucoana lui domn’ căli pitan. Şi ceea ce nu puteau să afle, născoceau cu biata R lor minte, care nici pe departe nu-şi putea închipui pînă unde ajunsese dragostea dintre cei doi tineri.

Bubi uitase tot ceea ce nu era el şi iubita lui. Plecase de acasă fără să dea nimănui nici o lămurire. Numai bani cerea din cînd în cînd ; şi pentru ca să nu vadă pe nimeni din cei care i-ar fi tulburat fericirea, îl întîlnea 3 într-un anumit loc din Cişmigiu pe Marco Bellini, care, deşi era încurcat şi» amărît de treburile fabricii, ce nu .3 mergeau, de intrigile lui Urmatecu la bătrînul baron şi de furiile acestuia, avea destulă înţelegere pentru tînă- rul său patron, ascunzînd lipsurile, acoperind întîrzie- rile şi încurcăturile şi răspunzînd cu o vorbă închipuită l de el la toate întrebările ce i se puneau pentru a se afla Ş sigur cine e femeia : *„Una donna bellissima !“* Simţea că 1 toţi îl luau drept ceea ce nu era : un intim al tînărului. « Lucrul acesta îl măgulea, şi n-a vrut să descopere nimă- • nui adevărul pe care nici nu-l ştia.

l După cjtva timp, însă, Bubi a început să simtă nevoia ş lumii de afară. Dorea o lume bună, să-l primească binevoitor, să-l aprobe şi să-l admire. Avea nevoie să fie văzut fericit şi mai ales să simtă cum toţi rămîn uimiţi de frumuseţea şj. cuminţenia Jurubiţei, şi el să ştie că toate astea sînt ale lui. Nu erau numai simţurile care i ,se aprinseseră şi plăcerea de a privi femeia cu at4tea ape şi suflete în ochi, din care nici unul nu era străin sau împotriva lui, ci era şi bucuria de a fi atins ceva, de care adîncul inimii sale de om sfios se îndoia mereu că va avea într-o zi. Bubi înţelesese din primii ani ai tinereţii sale că mai bine de trei sferturi din lume era plămădită şi mereu împodobită pentru femeie. Dar el, care nu avusese mamă să-l îngrijească, să-l alinte, să-l caute la boală şi, de multe ori, din dragoste adîncă şi omenească, să îndure greutăţi şi să frămînte murdării pentru el, îşi făcuse despre femeie un gînd de podoabă. înconjurată de toată politeţea şi morala complicată ce i se acorda în lumea tineretului de studenţi şi de aristocraţi de la Viena, nestăpînindu-l nici una, niciodată, ca acum Jurubiţa, prin patimă, femeia rămăsese în afară de fiinţa lui întreagă, singura care ar fi fost în stare să o măsoare şi să-i dea un cuprins. Şi acum se întîmpla lucrul acesta. Noutatea vieţii celei adevărate, descoperită, era îmbătătoare. Şi de aceea ar fi dorit să o afle toţi, să o ştie toţi, risipind în dreapta şi în stînga pentru împodobirea el tot ce avea...

Cînd a fost să iasă pentru prima oară împreună în oraş, Jurubiţa s-a sfiit. Mai roasă decît el de gura lumii şi mai pricepută în urîciunile vieţii, ea se temea să facă un început tuturor acelor lucruri care, mai curînd sau mai tîrziu, aveau să aduGă sfîrşitul dragostei lor. Mai ales se temea să nu fie văzuţi de familia fostului său soţ, şi îndeosebi de Urmatecu. Nu ştia dacă acesta va fi aflat că ea l-a trimis

pe Bubi la Dorodan. Şi apoi, cu toată slăbiciunea pe care i-a surprins-o în noaptea aceea de groază şi cu toată agerimea ei de minte cînd l-a îndrumat pe calea cea nouă a unor asprimi înţelese de el, ea nu era sigură, din cîte îl cunoştea, că a iertat-o şi nu va încerca să se răzbune de despărţirea lor fără un cuvînt şi mai ales fără nici o umilinţă din partea ei. A întîrziat, de aceea, pe cît a putut această ieşire în oraş, deşi tot
Irisul ei din prima clipă de cînd l-a cunoscut pe Bubi icolo era. În plimbările acestea cu amantul ei cel nou, tinăr şi bogat, nemaicunoscînd nici o altă iubire, era mîndria ei de femeie, era bogăţia, erau rochiile şi podoabele dorite, erau petrecerile, salvate încă pentru (Clţiva ani de tinereţe şi din care nu gustase nimic. Plimbările astea trebuiau să şteargă amintirile urâtului, plictiselilor, jignirilor din trecut şi mai ales ceasurile acelea lungi de vis şi îndoială, cărora nu le vedea nici un sfîr- şit între bietul ei bărbat şi amantul ei de atunci, Urma- tecu, aspru şi fără duioşie, gîndindu-se mai mult la el decît la ea, în scurtele lor întîlniri de dragoste, curînd obosite şi îmbătrînite. O săptămână, zece zile încă a mai întîrziat ! Simţea însă că nu va putea mai mult.
B: Venise iarăşi toamna, de data aceasta fără tristeţe pentru ea. Zilele frumoase ale Bucureştilor cu cît se prelungeau, cu atît aduceau bucurii mai mari. Ştia că de acum se vor umple galantarele magazinelor cu lucruri bogate pentru iarnă ; nădăjduia că în nopţile senine şi călduţe încă se va mai putea lua masa prin grădini şi auzise că acum, cînd ceasurile tîrzii cer o pelerină de catifea cu dantele şi funde pe umerii înfrigurati, sînt unele locuri în Bucureşti unde e muzică, şi femei şi bărbaţi, frumos gătiţi, urcă pe scenă, cîntînd. Se vedea în sală, la o masă cu prietenii lui Bubi, aplaudînd şi trimi- ţînd un gînd înspre locuinţa lor, pe care şi-o închipuia aşteptîndu-i să se întoarcă tîrziu, puţin ameţiţi, pentru a se săruta nerăbdători, prin întuneric, din prag.

Cînd au început să prînzească şi să cineze prin restaurante, din cauza lumii şi a vecinătăţilor, cărora Bubi le trimitea saluturi mîndre în dreapta şi stînga, ochii lui au prins să desluşească bine cîte ceva din purtările ei. Astfel, obiceiul Jurubiţei de a duce cuţitul la gură acum de-abia l-a văzut, ca şi cum în doi, acasă la ei, ameţit de dragoste, ar fi fost cu ochii legaţi. Şi Bubi, uitîndu-se iute în jurul lor, rugîndu-se frumos cu privirea, a întins braţul peste masă cu un gest ce semăna mai mult a mîn- gîiere, oprindu-i mîna. Femeia, înţelegînd de îndată, a roşit şi s-a' îndreptat. Bubi zîmbi cu recunoştinţă, împreună vîrful degetelor şi îi mulţumi discret, mişcînd de

cîteva ori mîinile în dreptul feţei. Jurubiţa a simţit că nu se poate ascunde în nici un fel de el, într-o asemenea împrejurare, şi că nu are decît un singur drum. De aceea, căutîndu-şi un glas liniştit, cald chiar, spuse :

— Eu îţi mulţumesc, iubitule ! Şi te rog să ai întotdeauna grijă de mine ! Recunoaşte şi tu că nu aveam unde să învăţ prea multe.

Cuvintele acestea i-au mers lui Bubi la inimă. Credea a fi desluşit calităţile cele mari : modestia, liniştea şi rîvna de a prinde şi a învăţa la femeia pe care o iubea. Şi s-a bucurat foarte mult. În realitate, e adevărat că ceea ce a învăţat Jurubiţa acum nu avea să uite niciodată, dar nu avea să uite, de asemeni,

nici faptul că Bubi a prins-o mîncînd urît. Astăzi, ea ardea de dragoste pentru el, şi tot ce îi arăta şi îi spunea era bine şi frumos din partea lui. Dar fără ca nici ea să ştie-măcar, se stre- i, cura, o dată cu noua deprindere, în sufletul ei şi o pică împotriva omului care a îndrăznit să o îndrepte. Acum, cînd îşi vedea lipsa şi îşi simţea ciuda, îşi spunea că de vină a fost Urmatecu de a lăsat-o aşa. Peste cîtva timp, însă, cînd încîntarea ce-i înfăşoară viaţa se va rări, va şti şi va spune atunci că n-au fost bunăvoinţă şi dragoste, ci îndrăzneală şi răutate, poftă de a o umili din partea lui Bubi de s-a purtat astfel cu ea.

Dar descoperirile acestea de viaţă nouă, de deschidere de gusturi mai ascuţite şi mai complicate, care să facă din ea o femeie de altă lume decît aceea în care întîr- ziase prea mult, nu erau toate dureroase şi menite să o dea de gol chiar în faţa amantului său. Dealtminteri, şi ea se deprinsese a fi mereu cu luare-aminte, a nu se mira şi a nu se bucura prea mult, lăsînd să se petreacă în adîncul ei surprizele ce-i veneau din purtări, din cuvinte, din felul lor de a le rosti, din mîncări, din parfu- muri, din culori altfel aşezate şi îmbinate, după un gust .pe care abia acum îl învăţa, şi încă din atîtea lucruri, de parcă nu mai aveau sfîrşit. La început, şi mai ales la mîncare, erau pentru ea ciudăţenii a căror plăcere a descoperit-o cu greu. îmbinarea, de pildă, a icrelor negre cu untul proaspăt, a fructelor cu şampania la gheaţă şi aflarea gustului amar şi de preţ într-o ciocolată de bună calitate erau tot atîtea nimicuri la care nu s-ar fi gîn-

|ptt niciodată ! Dar puse toate la un loc, din fiecare pas şi fflecare clipă, Jurubiţa îşi dădea seama că dezleagă o altă Viaţă, că schimbă în totul faţa drumului pe care a apucat şi că oamenii se deosebesc între ei nu numai prin suflete, ci şi prin toate aceste deprinderi.

Într-o zi, în liniştea lor, au fost descoperiţi de nepoata lui Dorodan, care de mai mult timp întreba de Bubi. Acesta a fost silit să o primească şi să stea de vorbă în săliţa dintre camere. Jurubiţa, în odaia cealaltă, s-a lipit cu urechea de uşă. Nepoata aceasta a bătrînu- lui era o femeie simplă. Vorbea greu şi spunea monoton ceea ce vrea şi o aducea. îmbrăcămintea ei, mult prea groasă pentru vremea în care erau mirosea greţos a închis şi bucătărie. Bubi a simţit-o de la început şi s-a depărtat de ea. Se deprinsese în ultimul 'timp, de cînd ■trînsese toate parfumurile în jurul femeii pe care o iubea, ca legăturile gîndurilor sale cu lumea din afară să fie îmbrăcate în bucuriile simţurilor. Viaţa aceasta îl depărtase mult de o judecată nepărtinitoare şi puternică. Viena ideilor mari şi generoase, visate numai în lipsuri şi sărăcie, dorite chiar, era departe. Acum nu ştia ce vrea femeia aceasta cu el, dar după înfăţişarea ei şi după mirosul urît al hainelor, se prinse singur cu un gînd vinovat, care îi trecu prin minte : că ea nu poate să aibă dreptate ! Lunecarea aceasta adîncă din fiinţa lui nu numai că l-a mirat, dar l-a şi

întristat. Şi biruindu-se şi certîndu-se, căută să pară cît mai apropiat, cît mai bun, cît mai ascultător. Nepoata lui Dorodan ştia despre vizita lui Bubi la ei. Bătrînul, de atunci, în fiecare zi, nu făcuse decît să i-o povestească, adăugind toate nădejdile unei limpeziri şi cîteodată şi ocările despre lumea lui Urmatecu, în care intra şi Jurubiţa. De legătura lui Bubi, femeia nu ştia nimic, astfel îneît, voind să fie cît mai convingătoare, ea repetă de mai multe ori, întocmai, cuvintele unchiului său. Tînărul baron, ascultînd, era adeseori nevoit să ridice glasul şi să rostească tare, pentru a-i acoperi cuvintele :

— Bine, bine ! Spune dumneata mai departe ! i. Şi povestea aceasta, mai departe, era că Urmatecu i-a vestit că . trebuie să părăsească locuinţa lor de pe cheiul gîrlii şi să plece la ţară. Femeia era înspăimîntată. Nu ştia încotro s-o apuce, căci Dorodan îi spusese că doar mort de l-ar scoate din casa în care şedeau. Scăpare nu era decît la Bubi ! Fusese de cîteva ori la bătrînul baron, dar nu o primise. încercase unchiul său să scrie, dar scrisorile n-au ajuns. Şi cel mai bun lucru ar fi ca Bubi să vină să-l vadă pe Dorodan, care nu mai ieşea din casă, aşa încheie femeia printre lacrimi.

Ceea ce a simţit mai întîi Bubi ascultînd-o au fost remuşcarea, dar şi greutatea lucrului. Fără să-şi mărturisească, suferea îndeajuns de cîtva timp de viaţa pe care o ducea. Făcea parte din acele firi în care fericirea ală- j turi de o femeie nu adoarme şi nu dă uitării totul, după | ce săptămînile primelor îmbătări au trecut. Zilnic se prindea fugind cu gîndul înspre fabrică şi munca lui abia : începută şi părăsită. N-avea însă nici puterea să se reîn- ¡toarcă, nici să caute să împace cele două feluri de viaţă, ¡Şi peste toate aceste suferinţe şi remuşcări, mai venea acum şi femeia asta, cu hainele ei care miroseau urît, ¡să-i arunce în braţe alte cunoaşteri nouă despre părăsitele ¡sale îndatoriri, cu atît mai puternice cu cît de ele atîrna ca de un fir subţire o biată viaţă de'bătrîn, care îl iu- 1 bea mult şi care poate nu l-a minţit. Astfel fiind de obicei încercat de gînduri despre care nu pomenea niciodată nimic Jurubiţei, putu să măsoare, dintr-o dată, povara pentru viitor adusă de femeia aceasta. Şi i-au fost I nesuferite şi înfăţişarea, şi stăruinţa ei. Ştia dinainte cît | o să se zbuciume şi nu voia să tăgăduiască. Dar era greu de luptat cu încăpăţînarea deznădejdii. Femeia se apropia de el, îl apuca de haine, îl atingea cu hainele ei, stăruia într-un singur gînd : să vină să-l vadă pe Dorodan. Bi- I ruit, în cele din urmă, Bubi nu a avut ce face şi a făgă- I duit că se va duce. Iar femeia a plecat.

Cînd s-a întors în cameră, Jurubiţa l-a întrebat-ce a voit, pieptănîndu-se încet şi părînd că nimic n-ar interesa-o.

Bubi a luat o perină de mătase, cu miros de garoafe, şi îngropîndu-şi faţa în ea, după ce a respirat, răspunse : |

— Ce să vrea ? Bani !

Minciuna l-a făcut să roşească de lenea asta a sufletului în care se afla.

fr ⁝— Oricît ar fi de cumsecade şi oricît ar fi de bătrîni, 1« iţi numai după bani aleargă ¡ adăugă Jurubiţa, ca şi cum fir fi fost sigură de răspunsul iubitului ei.

Şi n-au mai vorbit nici despre Dorodan, nici despre nepoata lui, bărbatul fiind liniştit că femeia nu a auzit nimic, iar ea bucuroasă că el a şi uitat toată această ne^ aşteptată întîmplare.

R 'Despre el începuse să se vorbească în oraş, dar fără ? giguranţă. Mulţi aşteptau să-i vadă. Bătrînul baron, cînd a auzit că Bubi nu se mai .ocupă de fabrică, mai întîi s-a supărat, spunîndu-i domniţei că ea e de vină, şi s-a dus iarăşi la Urmatecu, să se certe cu domniţa Natalia. În urmă, s-a împăcat, a dat din umeri şi s-a tras la adăpostul gîndului său cel vechi, de paguba care a trebuit să fie. Urmatecu, în discuţia aceasta, a lăsat ochii în jos şi, cu o voită sfială şi cu o prefăcută tristeţe, a spus :

R — Aşa a fost scris, coane, să vie nenorocul de undeva ! Că de început începuse bine !

— Da' femeia aia cine e, Iancule, n-ai auzit ?

— Ei, e mare tîrgul ăsta, coane, şi eu sînt bătrîn ! răspunse omul de afaceri.

Numai domniţa Natalia a zîmbit şi l-a privit lung şi cu înţeles pe Urmatecu.

în cele din urmă, îndrăgostiţii nu se mai fereau. Umbrele, care, fie din gînduri, fie din mărunte întîmplări, îl întunecau pe Bubi, se risipeau iute în mereu împrospătată bucurie de a ieşi în oraş, de a petrece şi mai ales de a cumpăra. Jurubiţa ajunsese acum să-şi facă o icoană limpede a deosebiţilor bărbaţi pe care i-a cunoscut după dărnicia lor şi felul ei. Ştia că trebuie să o păstreze tainic ascunsă de ştirea lui Bubi, căci din cunoaşterea ei multe lucruri rele se puteau întîmpla. Şi cei doi oameni care apăreau în mintea ei neîncetat plătind erau Bubi şi Urmatecu. Il vedea pe acesta din urmă cum cumpăra, şi astfel îşi desluşea acum, între altele, de ce oboseala şi deznădejdea se strecuraseră de mult în dragostea ei pentru el. Urmatecu îi cumpăra mai ales de-ale mîncării şi -mai întotdeauna lucruri după gustul lui. Pentru micile ei nevoi de femeie ■— săpunuri, pudre, dresuri, cîte o apă de toaletă din cînd în cînd — îi dădea bani, fără nici o altă vorbă. Nici nu o îndruma, nici nu-i spunea în urmă că-i place sau nu. Lăsată singură, Jurubiţa nu avea de unde să ştie a deosebi, şi cu bani puţini pentru astfel de întrebuinţări nu putea să guste şi să dea alese bucurii. Lucruri, şi mai ales lucruri femeieşti, pentru a se îmbrăca şi a se purta, Urmatecu îi cumpăra puţine şi ieftine. Simţea Jurbiţa întotdeauna la el un fel de zgîr- cenie, pe care nu numai că nu o avea faţă de soţia şi fiica sa, dar se şi lăuda cu banii pe care îi cheltuieşte cu ele pentru rochiile lor. În felul acesta, Jurubiţa simţea mai bine ca oricine ce preţ pune Urmatecu pe căsnicia şi familia lui, o dată cu nepăsarea şi poate şi dispreţul păstrat celorlalte femei de petrecere, dintre care nici măcar pe ea nu înţelegea să o deosebească. Faptele şi purtările lui negîndite, glumele, îndrăznelile, zgîrceniile ce nu erau zgîrcenii, toate i le dovedeau. Şi femeia suferea ţie mult, în tăcere, cu frica de a căuta ceva nou, mulţumindu-se cel puţin cu siguranţa vieţii pe care o avea. Din nevoile ei de femeie săracă, cu puţine daruri de la amant şi nici unul de ₛla bărbat, Jurubiţa învăţase să-şi preţuiască şi să-şi păstreze lucrurile, dar să şi pună un atît de mare preţ pe ele, încît să dea totul pentru ele şi să uite, dacă ar fi trebuit, orice sfială şi orice ruşine.

Fireşte că acum, faţă de Bubi, nu se putea întîmpla astfel. Fericirea ei era întreagă şi mare. Ea nu-şi tăgă- duia, cînd privea în urmă, că ceea ce a mînat-o la început către el a fost dorul acesta femeiesc de a avea lucruri frumoase şi

cît mai multe. În urmă, însă, totul s-a schimbat. A venit şi pentru ea vîrtejul, ameţeala, nebunia tinereţii şi a dragostei. Şi dacă la risipa şi bucuria de a-i cumpăra mult, ales şi frumos a amantului ei se adăuga şi din gustul lui, Jurubiţa simţea că acest noroc îi umple în totul viaţa pînă la fericiri pe care nu a îndrăznit niciodată să le bănuiască.

Pentru Bubi era o mare plăcere să-şi întovărăşească iubita şi să o călăuzească prin magazine. După-amiezile, mâi ales, erau închinate acestor bucurii. Un birjar al lor, tocmit cu luna, trăgea în faţa casei scunde, înveselită de dragoste şi bogăţie. Era în fiecare zi, aceeaşi oră, la care întreaga mahala ieşea în poartă să privească trăsura aceasta largă, lucitoare şi caii ei, boiereşti. îndrăgostiţii

[redacted]

«ieşeau, ţinîndu-se strîns unul lîngă celalt, şi toate femeile
pSe la portiţe făceau atunci aproape aceeaşi mişcare : întindeau gîturile, apucîndu-se cu palma de bărbie. Căci, de la zi la zi, Jurubiţa se făcea tot mai frumoasă, tot mai elegantă, schimbînd neîncetat toaletele. Şi trăsura pleca.

Prin toate prăvăliile cu rochii, cu pălării şi cu nimicuri femeieşti, lui Bubi îi plăcea să aleagă şi să aştepte ceasurile lungi în care orice femeie, potrivind, ochind, cîntărind podoabele cele nouă, uită de ea şi de lume. Peticele de toate culorile care zburau prin odaie ; acele risipite ; ucenicele mici, speriate, cu aţe în păr, dobo- rîte de cîte o rochie grea, pe care o tîrau ca pe o armură şi vorba neîncetată a stăpînei, lăudînd liniile şi formele, de parcă nu erau de vînzare, şi banii nu o interesau — toată lumea aceasta de ateliere şi de muncă pentru frumuseţea femeii îi legau lui Bubi gînduri gingaşe şi odihnitoare. Dragostea lui aci se liniştea, zîmbea şi cheltuia. Cîteodată se aprindea şi el de frumuseţea vreunei flori sau vreunei pene şi adăuga, cu un simţă- mînt îmbătător al inutilului şi al risipei, peste maldărele de mătăsuri, de catifele şi de dantele prin care, îşi petrecea zilele, o bucată rară, scump plătită. Legase chiar, în lumea aceasta, necunoscută înainte, cîteva prietenii. Trecea în fiecare zi cu Jurubiţa pe la *madame* Blanche, de pildă, modista de lume bună a Bucureştilor de atunci, pentru a o auzi vorbind bine franţuzeşte şi pentru a se bucura de politeţea şi blîndeţea ei. *Madame* Blanche trăia printre oglinzi şi pălării, ce aştetapu capetele, cu pieptănături complicate, să se aşeze zîmbitoare sub ele. Pariziană, venită de mai bine de treizeci de ani în ţară, cu trăsuri întregi pline cu cutii înalte şi rotunde, cu cuiere încărcate cu măşti, cu dominouri şi fel de fel de costume pentru balurile mascate de atunci, izbutise să înjghebeze pe Podul Mogoşoaiei o prăvălie ce nu era de lipsă din dorurile nici unei femei. Ea însăşi, îmbrăcată întotdeauna în catifea, cu un păr alb şi bogat ce bătea în albăstrui, cu un zîmbet încă proaspăt pe obrajii obosiţi, avea înţelegeri şi bunătate pentru lăcomia de viaţă a tinereţii puţin stîngace. Cu

prietenie şi respect, după clientă, ea călăuzea gustul, după cum nu numai că primea de multe ori să dea pe datorie, dar şi punea într-o mulţime de capete frumoase gîndul acestei primejdioase posibilităţi. Ca pretutindeni în atelierele podoabelor femeieşti, şi la *madame* Blanche marile săvîrşiri ale încercărilor şi potrivelilor se petreceau după un paravan. Din bunăcuviinţă, Bubi aştepta întotdeauna dincoace de această despărţire, furînd numai cu privirea ce se petrece dincolo, prin apele oglinzii. Din cînd în cînd, Ju- rubiţa, încîntată, cu palmele aşezate pe şolduri sau braţele ridicate în sus, cînd erau la croitorese, sau cu capul dat pe spate şi nasul în vînt, cînd erau la *madame* Blanche, ieşea de după paravan pentru ca să ceară părerea lui Bubi.

O dată, cînd au venit la *madame* Blanche, au găsit cliente înaintea lor. Nu ştiau cine sînt. În ajun Juru- biţa îşi alesese o pălărie, pe care o lăsase pentru cîteva schimbări. De cum au intrat, au auzit, din spatele paravanului, politicoasă, o discuţie a modistei, dar aprinsă şi ca o ceartă de glasuri ce nu se puteau înţelege :

— Plătesc şi eu, madam, ca orice cucoană mare, dacă e gustul fetei ! spunea o voce de femeie cu o ciudată siguranţă în ea.

— Dar nu e vorba de plat şi de banii, răspundea cu accentul ei francez şi vorba stricată binevoitoarea modistă. Ast palari est vândut la o client, şi nu pot sa dau !

— Atunci, să-mi faci asta ! Vreau una la fel ! se auzi un al doilea glas de femeie, mai proaspăt, mai tînăr, dar rece şi hotărît.

Jurubiţa a ascultat din uşă convorbirea cu luare-aminte. Apoi a pălit şi, fără să dea vreo lămurire şi fără să aştepte un cuvînt din partea lui Bubi, l-a părăsit şi, cu o hotărîre aproape provocatoare, a trecut dincolo de paravan. Recunoscuse glasurile.

— Pălăria asta e a mea ! rosti ea deodată, cu un ton ce nu aştepta nici un răspuns.

— A ! Tu erai ? Tot mai trăieşti ? îi tăie cuvîntul coana Miţa, care la intrarea Jurubiţei se ridică deodată cu Amelica.

— După cum vezi !

Şi femeia se încordă, căutînd să-şi arate mai mult rochia decît pe ea.

I[4] — Dar cu cine, nu spune ! adaose printre dinţi ■melica.

S Ochii Jurubiţei s-au aprins de mînie. Vîrful ghetei i •e agita sub rochia bogată şi lungă de catifea, mîinile îşi frământau mănuşile. Coana Miţa, deşi bucroasă de curajul fiicei sale, o dojeni totuşi :

— Astea nu-s vorbe pentru o fată... şopti, pierzînd cuvîntul care trebuia numai să fie spus, dar nu şi auzit.

Jurubiţa însă l-a prins şi, legîndu-se de el, completă : | — Obraznică !

Era albă de mînie şi tremura.

— Ticăloaso ! Ce, dacă nu e tăticu aici, ne şi înfrunţi ? ţipă Âmelica, punînd mîna pe pălăria cea nouă.

— Tăticu tău păcat că a cheltuit banii cu tine ! răcni Jurubiţa.

— Otreapă !

Se auzea din odaie cum între Jurubiţa şi Amelica se amestecau coana Miţa şi *madame* Blanche. Aceasta din urmă, îngrozită, arunca frînturi de fraze bîlbîite pe franţuzeşte :

— *Mais, voyons, mesdames !... Dans ma maison* /... la care vocea coanei Miţa răspundea :

— Lasă, că dumneata eşti dă vină, madam ! Dacă ne-o vindeai, pînă acum eram şi plecate !

Dar glasul Jurubiţei se ridică iarăşi aprins, cu lacrimi în zbuciumul său :

— Voi credeţi că sînt singură şi că vă puteţi bate joc de mine ? Nenea n-o fi aci, dar cine e cu mine e ! Şi sco-r, ţînd capul de după paravan, începu să-l strige pe Bubi : — Dragule ! Unde eşti ? N-auzi că sînt insultată ? Vino, te rog !

Bubi nu-şi dădea încă seama cine sînt cele două femei şi-i venea şi greu să se amestece în cearta aceasta. De aceea se mişcă încet, ca sub o povară, înspre paravanul care acum se clătina.

Cînd a apărut, femeile îşi arătau una celeilalte, cu figurile apropiate, ura şi mînia.

— Vino, vino, dragule, şi mă scapă ! şi Jurubiţa se aruncă în braţele lui.

—■ Da' dumnealui cine e ? făcu Amelica, îndrăzneaţă şi îndărătnică, neavînd de unde să-l cunoască.

Şi tînărul, ţinîndu-şi iubita în braţe, se prezentă mîn- dru şi rar :

— Sînt baronul Barbu B. Barbu !

Grijile toate, pe care le purta, ca şi soţul său, de rosturi mari ce trebuiau să se îndeplinească, pe de o parte, sfiala şi titlul de boier şi de neamul ăsta de care era legată viaţa lor, pe de alta, au făcut-o pe coana Miţa să simtă o ameţeală. După ce au trecut cîteva clipe grele, ea şopti, ca să spună ceva şi să dreagă, cu o supusă familiaritate, întîmplarea :

— Conu Bubi, nu e aşa ?

— Aşa mi se spune acasă şi între prietenii mei ! pre- ciză baronul.

Soţia lui Urmatecu n-a putut chiar să prindă mica deosebire. Şi voind o împăcare cu orice preţ, apucă pe o altă cale, înspre o intimitate mai sigură :

— Dumneaei e o rudă de a noastră, lămuri ea, stîn- gaci, arătînd-o pe Jurubiţa. Şi curînd după aceasta adăogă : Prin alianţă ! Apoi, către Amelica, ce sta încă încleştată cu mîinile pe pălărie : Are să-ţi facă madam Blanşa şi ţie una !

Şi luîndu-şi fata, care înţelesese şi ea greşeala, dar se desprindea cu greu, au plecat.

Cînd, mai tîrziu, îndrăgostiţii s-au urcat şi ei în trăsură, avînd la picioare, într-o cutie albastră, înaltă şi uşoară, ca de la marşandele de la Paris, obiectul aprig dorit de cele două femei, Jurubiţa, deşi împăcată, îi şopti lui Bubi cu o asprime în glas :

— Să ştii, dragule, că dacă nu vorbeşti cu bătrînul şi nu mă răzbuni, înseamnă că nu mă iubeşti !

Bubi i-a luat mîinile şi i le-a sărutat, fără să rostească vreun cuvînt. Pentru

ca să facă gestul acesta, el s-a aplecat mult, ca sub o greutate. Jurubiţa îl privea de sus, zîmbind, fiind sigură de scandalul pe care-l avea de înfruntat Urmatecu. Bubi, însă, în aplecarea aceasta închisese ochii, simţind şi pîndind cum fuge dureros din el o mare bucurie, cu care trăise pînă atunci. Jurubiţa fusese numai nour dulce pentru el ; acum începea să prindă carnea cea adevărată a vieţii din apucăturile ei. Şi se trecea ca o poamă, sau ca o floare. O clipă, sub groază şi un uşor dezgust, Bubi a şi crezut că a pierdut-o

cu totul. Se înşela ! Cînd gura avea să-l atragă şi sînii lă-l ispitească, avea să se reîntoarcă la ea cu aceeaşi poftă, de multe, de foarte multe ori.

Acum se aflase, în sfîrşit, de toată lumea, despre legătura dintre Jurubiţa şi Bubi. Seara, cînd coana Miţa i-a povestit soţului său cele întîmplate, Urmatecu a început să strige, certîndu-şi nevasta şi copila pentru lipsa lor de pricepere în a trăi în lume. Mînia lui era atît de mare, îneît femeia nu avea răgaz să spună nici un cuvînt de lămurire şi să arate că. nu ele au fost de vină şi că nu ele au început. Iancu nu voia să asculte nici o dezvinovăţire. I se părea că toate planurile sale de viitor i-au fost nimicite de această nefericită întîmplare. Nici judecată, nici înţelegere, nici mîndrie nu avea pentru familia lui, pentru că era stăpînit numai de spaima unei prăbuşiri a socotelilor. Era înciudat şi furios !

Amelica la început a strigat şi ea, ţinînd piept tatălui său. Apoi a început să plîngă, şi Urmatecu nu s-a înduioşat. Era cel dintîi conflict mai adînc între tată şi fiică asupra căruia tatăl n-a revenit numaidecît. Amelica nu era tare jignită şi amărîtă de insultele Jurubiţei, cum s-ar fi putut crede. Pentru aşa ceva se aprinsese la început, dar prietenia şi intimitatea de odinioară dintre ea şi tî- năra femeie o deprinseseră şi cu vorbe şi cu tachinări mai ciudate cîteodată. Era însă altceva. Acum, Amelica, răzbunătoare din fire, simţea că are un cuvînt împotriva tatălui său. Şi cu temeiul acesta, umflat de toate auzitele despre onoare, pe care le aflase la şcoală de la prietene de familii mai bune, şi fără să le înţeleagă şi să le simtă bine, i se părea fetei că răzbună tot ceea ce tatăl său a făcut sau n-a voit să facă pentru ea şi pentru maică-sa în împrejurările vieţi lor mărunte de-a lungul anilor.

De aceea, în iuţeala vorbei, Amelica a scăpat şi cîteva cuvinte care l-au durut pe Urmatecu. Au fost mai ales cîteva aluzii la fosta lui legătură cu Jurubiţa. Fata, voind să ia apărarea mamei ei, acum, tîrziu, fără să-şi dea seama, făcea un lucru urît. Inima tatălui său nu o strica şi nu o învrăjbea împotrivă-i pentru că nu putea, dar săpa şi mai adînc prăpastia dintre ei. Urmatecu nu îşi dădea seama că firea aceasta aprigă, tare şi încăpăţînată, Amelica de la el o moştenise, însă fără generozi- tăţile, entuziasmele şi gusturile lui pentru viaţă. „Două pietre tari“, — după cum vorbea de multe ori coana Miţa despre soţul şi despre fiica ei — se ciocneau acum, aşa cum se vor ciocni mereu. Şi încetul cu încetul, după certuri din acestea, care aveau să fie din ce în ce mai rare, îngheţînd însă răstimpurile dintre ele, tatăl şi fiica aveau să se depărteze tot mai mult unul de celalt, lăsînd în urmă mîhnirea lui Urmatecu de a nu fi înţeles şi de a nu

vedea pe fata sa intrînd în viaţă chiar aşa cum ar fi voit el.

Amelica, pe măsură ce creştea (se apropia de nouăsprezece ani), dovedea a fi rece din fire şi ciudat alcătuită sufleteşte : şi din copilării necoapte pentru vîrsta ei şi din eresuri de om bătrîn. Obiceiurile creştineşti şi gospodăreşti le învăţase pe toate, dar n-a simţit niciodată unde să se oprească în deprinderea lor. Trecuse dincolo de rosturile unei vieţi obişnuite, ce s-ar fi cerut limpezită şi de învăţătura cea nouă, ce nu se prindea de ea. Fata se întorcea cu singura ei mare curiozitate înspre îndeletniciri băbeşti şi farmece. Pentru vîrsta ei, ştia prea multe din acestea şi credea prea mult în ele. Adeseori, coana Miţa găsea între ferestrele camerei sale şi arunca înciudată, certîndu-şi copila, cîte un pahar cu apă, în care Amelica, la miez de noapte, sub stele, spărsese un ou. Inima ei nu dorea nimic şi nici un chip de bărbat nu o nelinişstea. Cunoştea totuşi o lăcomie de a şti mai dinainte ce i se va întîmpla. Nu atît că ar fi aşteptat ceva să-i schimbe viaţa, căci era mulţumită cu aceasta din casa părinţilor ei şi o alta nu dorea, ci tocmai pentru ca să capete o siguranţă că nimic nu se va preface.

Firele lungi de albuş, ce se prindeau ca o horbotă de pereţii paharului, clătinîhdu-se uşor la fiecare mişcare şi ducînd greutatea rotundă şi plină a unui gălbenuş bogat ce plutea între ape, era o privelişte şi o tălmăcire ce puneau un fior în sufletul încremenit al Amelicăi, în dimineţi pline de nădejdi, astfel urzite pentru ea. Netulburatul „pod“, cum o învăţase o ţigancă bătrînă odată să desluşească şi să numească fireîe de albuş, şi „soarele“, cum se chema gălbenuşul, erau pentru ea puntea de şi

guranţă a viitorului, purtînd norocul şi izbînda. Astfel închisă sufleteşte, iubind averea ca tatăl său, dar negus- tînd bucuria vieţii ca el ; fiindu-i dragă casa şi gospodăria, ca mamei sale, dar pierzîndu-se dincolo de presim- ţămîntul femeiesc şi de creştineştile credinţe şi rosturi, amestecînd, ahtiată şi bucuroasă, întotdeauna învăţătura altarului cu practici necurate, Amelica, nevrînd nimic cu tărie, nesigură pe ea, cu marginile fiinţei sale înceţoşate, mîndră mai mult pentru că îşi spunea că aşa trebuie să fie, neştiind bine cît şi faţă de cine, se supăra uşor, se bosumfla şi purta pică.

Cuvintele mai ales, întrucît o priveau, nu erau limpezite şi bine aşezate în mintea ei. De aceea, pentru că înţelegerea lor pentru ea era lunecătoare, le tălmăcea greşit, şi dintr-un nimic ieşea o mare supărare, după cum, de multe ori, avînd credinţa că „subţire“ îi spune fiecăruia în faţă ce i se cade, ea jignea lumea, îngheţînd oamenii şi împrejurările.

Din desfacerea minţii ei, cu trecerea anilor, şi din stăruinţele părinţilor, ce i se repetau, că trebuie să fie şi să se poarte ca o domnişoară de familie bună, ea atîta prinsese : să fie supărăcioasă şi să dea două înţelesuri cuvintelor : pe unul cînd le primea şi pe altul cînd le spunea.

Pînă la întîmplarea aceasta, Amelica se ferise să vorbească prea mult cu tatăl său. Urmatecu îşi purta în urile sale cu fiica lui şi o resemnată îndurerare, şi o nădejde, din care într-o bună zi aştepta surpriza inimii ei. îşi spunea că, fiind fată, trebuie să o lase mai mult în grija soţiei sale şi a profesoarelor. Ca întotdeauna, el se gîndea numai la viitorul ei şi la banii pe care trebuie să îi aibă. Astăzi, însă, cuvintele Amelicăi l-au trezit din aşteptare. I s-a dovedit omului că fata lui nu era nici deşteaptă, nici bună, nici respectuoasă. Şi încă o dată, trecînd peste durere, dar cu marea lui cunoştinţă de oameni, Urmatecu s-a îngrijorat de cum se va descurca Amelica în viaţă. Dar vremurile astea erau încă departe î Şi schimbînd o grijă de ce o să fie pe una care este, Iancu se zbătea acum în încurcătura scandalului de la modistă. Ce să facă şi cum să se poarte ? Pe Jurubiţa o cunoştea, şi din cîte auzise, ştia pe ce drum a apucat-o ! Dar ce va fi cu Bubi ? Ce va face ?

Urmatecu ştia că Bubi, de cînd se încurcase cu Juru- biţa şi locuia împreună cu ea, nu mai dăduse prin casele de pe Podul Mogoşoaiei. Şi pentru ca lucrul acesta să nu scape nebăgării de seamă a bătrînului baron şi pentru ca să înrăutăţească puţin şi să îngreuneze situaţia fabricii şi a oamenilor ei, Urmatecu, sub cuvînt că nu-l lasă inima şi că dă o mînă de ajutor, începuse să se amestece în treburi, descurcînd cîteva — atît cît să nu limpezească tot — şi să lucreze din cînd în cînd cu Marco Bellini, care, călăuzit, cît de

cît, nici nu-l mai supăra pe Bubi. Tînărul baron, văzîndu-i lipsa, la început s-a îngrijat, în urmă, însă, fericirea l-a făcut să-şi uite datoriile şi remuşcările. După ce cumpăni cîtva timp ce are de făcut în furtuna aceasta de ceartă cu soţia lui, ceartă pe care tot o mai purta cu glas umflat şi vorbe mari, să ţină minte că au greşit şi să vadă şi ele, soţia şi fiica, ce greu e să mergi prin lume fără să faci prostii, Urmatecu chibzui că tot mai bine e să o ia el înainte. Şi cînd a tăcut, iar coana Miţa, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a început să-l întrebe de o mulţime de treburi mărunte, de parcă şi-ar fi cerut iertare, Iancu se hotărî aşa să facă, după cum s-a gîndit. Şi s-a bucurat în gînd el, pentru el !

Prietenia ce se legase de-a lungul anilor între Iancu Urmaltecu şi bătrînul baron Barbu adusese între cei doi bărbaţi o intimitate pe care omul de casă o întrebuinţa de cîte ori credea de cuviinţă şi căreia boierul, din blîndeţe, din lene şi din tabiet, nu i se putea împotrivi. Era mai ales un ceas pe care Iancu îl ştia şi îl folosea ca fiind cu totul prielnic intenţiilor sale. Şi ceasul acesta era pierderea de vreme într-o mulţime de gesturi rupte şi fără legătură între ele, pe care bătrînul o gusta mai ales în umbra iatacului său, încărcat de lucruri, între deşteptare şi îmbrăcare. Atunci, mai mult pa oricînd întreaga fiinţă a boierului lenevea cu plăcere. între un pieptene cu dinţii mărunţi, ce-i descurca favoriţii, şi o ţigară ; între o sorbire de cafea şi mîngîierea unui ou mare şi galben de struţ, vechi şi neted la pipăit, tăiat de la mijloc, legat în argint şi schimbat în cutie pentru o parfumată pulbere de săpun ; între cravata zilei aceleia şi un flacon greu, de cristal şerpuit, cu o uleioasă apă de trandafiri, erau multe, foarte multe lucruri mărunte, pe care boierul, cu gesturi leneşe, le atingea şi le părăsea, învîrtindu-se prin casă. Primit de mult să privească la aceste robotiri ale micilor voluptăţi şi ale maniilor boiereşti, Urmatecu învăţase pe dinafară nu gesturile care rămîneau neprevăzute, ci lucrurile care neapărat trebuiau să treacă prin mîngîierea bătrînului. De aceea, de multe ori el nu numai că le prevenea, dar le şi sugera. Vorbind, fără să-şi dea seama, baronul lua din mîinile lui Urmatecu, şi acesta i le oferea, lucrurile înviate de hora ceasului de dimineaţă.

Pentru fiecare, baronul se uita la Iancu şi, fără să se întrerupă, îi mulţumea din ochi şi dintr-un scurt gest de înclinare a capului, nepierzînd, nici pentru o clipă măcar, firul cuvîntului. Iar Iancu, de-a lungul anilor, se deprindea cu fel de fel de lucruri care să-i împodobească viaţa. El le dobîndea

fie cumpărîndu-le, fie mai simplu, din uşoare aluzii şi reamintiri făcute dărniciei stăpînului său. În felul acesta învăţa Urmatecu mai ales să-şi lărgească şi să-şi înnobileze gustul. Şi lucrurile astea erau de toate felurile, dar printre cele dintîi erau ceasornicele de birou, cu arc puternic şi bătaie limpede, cu un cadran mare cu scrisul orelor lămurit pe el şi mai ales cu tocul de piele cu picior, ce le făcea să stea ca pe un cadru. Apoi erau chiar aceste cadre pentru fotografii, de ţinut pe masă, din care Iancu nu mai văzuse pînă în casa boierului. Pe la ei fotografiile fiinţelor dragi se bă- teau numai în perete, lumea mică şi modestă neştiind decît să imite tîrziu de la boierime felul acesta intim şi duios de a coborî imaginile pe masa de la căpătîiul patului sau printre cărţi şi hîrtiile de lucru. Erau apoi obiectele ajutătoare de ştiinţă zilnică, termometre şi ba- rometre, care îl încîntau pe Iancu de curate şi precise ce erau. El le citea tare, cu un glas de cunoscător ce le consultă în treacăt, dar cu un ton de mulţumire şi în- gîmfare, pe care o ureche atentă l-ar fi prins întotdeauna la el. Aceasta, mai ales, pentru ca să acopere preţuirea pînă la respeqt purtată pentru taina mecanismului lor, neînţeles bine cînd i-a fost o dată explicat de baron şi uitat după aceea. Şi, peste toate acestea, mai era încă ceva ceea ce Iancu a înţeles abia tîrziu ; păstrarea şi risipirea în jur a lucrurilor inutile, care azi nu mai au nici o întrebuinţare sau sînt numai frînturi din foste lucruri nobile şi bătrîneşti. Aşa erau narghilele, felinare mari de falaitari de sanie ; bice şi cojoace de surugii ; pistoale nemţeşti ce se încărcau pe la gură şi mai cu seamă panopliile, cu ghioage, săgeţi, baltage şi iatagane bătute în cuie pe cîte o tablă mare de lemn, acoperită cu blană sau postav roşu. Iancu simţea că acolo e şi o mîndrie şi o straşnică bogăţie de dincolo de parale. Panoplie încă nu avea la el acasă, dar era darul pe care şi-l făgăduise de îndată după lovitura cea mare, căci la panoplie jinduia de mult şi mai aprig decît la inelul de legătură al lui Dorodan.

Ceasul acesta de dimineaţă, de neîncetată învăţătură pentru omul de afaceri şi de măruntă şi pătimaşă iscodire din partea boierului pînă a sări chiar din cadrul solemn al strămoşilor săi, se petrecea mai întotdeauna într-o convorbire în care Iancu aducea şi povestea tot ce auzise în ultima vreme. Erau mai ales poveşti de vîn- zări şi de cumpărări de moşii şi de case boiereşti, aflate de pe la tribunal, cărora însă priceperea şi fantezia lui Iancu ştiau să le adauge întregul lor înţeles, căci mai întotdeauna pe

vremea aceea, în spatele unei asemenea grăbite operaţii, se găsea o femeie. Şi baronul Barbu, de cîte ori auzea că un prieten din copilărie, boier vechi şi el, pierdea cîte ceva din avere de dragul unor ochi de fată, rîdea mărunt, fără să spună nici un cuvînt, buSu- rîndu-se de virtuţile şi cumpătările lui. Dar omul despre care întotdeauna se vorbea în amănunţime (şi conu Barbu tot cerea mereu alte poveşti, şi nu se mai sătura !) era conu Ştefan. Gelozia şi înciudarea boierului urmăreau neîndurătoare pe fratele său, fie chiâr numai în felul acesta nevinovat al unei uşoare bîrfeli. Şi, într-adevăr, viaţa lui conu Ştefan avea ce să dea de vorbit ! Cu datorii în toate părţile, pe care tot Urmatecu i le descurca din cînd în cînd, mai vînzînd, mai ipotecînd, mai împru- mutînd din nou şi mai astupînd goluri vechi cu jefuiri nouă, pentru care, din admiraţie, omul de afaceri nu lua nici un ban pentru osteneală, conu Ştefan îşi ducea viaţa lui veselă de femei, de chefuri şi de cai,

Şi în toiul petrecerilor celor mari, şi el îşi aducea aminte de fratele său, căruia îi spunea, „curcan bă- * **trîn“,** şi ca răspuns la „deşucheatul“, din care conu Barbu nu-l mai scotea, dar mai ales pentru a-l reaminti umflat, pe bătrînul baron, în solemnitatea favoriţilor săi imperiali. Era apoi şi o mică răzbunare, conu Ştefan neavînd B titlul de baronie. Poveştile, cît mai multe şi cît mai K deşucheate despre fratele acesta mai mic, îl agitau, îl pasionau şi îl ascuţeau pe bătrînul domn, în ceasurile

Îlui de lenevire. îi părea atît de bine că vorbeşte lumea despre Ştefan, şi că mai ales vorbeşte de rău, încît aproape îşi pierdea buna lui măsură. Şi clipa aceasta era mai întotdeauna întrebuinţată de Urmatecu pentru a altoi hoit. tărîri nouă în voinţa stăpînului său. Astăzi Iancu s-a în- B deletnicit mult mai puţin cu el şi cu învăţătura lucru-4 rilor, şi a pregătit cu deosebită grijă, în schimb, trecerea B înspre ceea ce aducea şi ceea ce voia să i-o ia înainte lui || Bubi. De aceea, după ce aprins bine focul în sufletul B lui boier Barbu cu nevinovate întîmplări mai nouă, de B chef, ale lui Ştefan, meşteşugit tălmăcite mai ales în exil clamaţii care de fapt nu spuneau nimic, dar frămîntau | mult în pasiunea bătrînului gelos, Iancu strecură zîza-l niile urmărite :

— Că o fi avînd multe păcate conu Ştefan, spuse el într-o doară, pe mine nu mă privesc şi nici nu am cădere |f să le judec, că, oricum ar fi, de la mine pînă la dumnealui, boier, e cale lungă ! (Baronul Barbu protestă, mor- *P* măind din delicateţe ceva. Dar ceea ce auzea, era sigur | că e adevărat,

îi făcea plăcere şi îi încărca sufletul de | şi mai multă bunăvoinţă şi încredere pentru cuviinciosul său om de casă.) Da’ cu una nu mă împac, spuse Urmatecu mai departe, şi asta tocmai pentru că e boier ! îşi pierde | cumpătul, şi în lume uită de cum trebuie să vorbească unei femei !

Baronul, tocmai mîngîia doi cai de bronz, care, grei, I apăsau pe un vraf de scrisori rupte. Mîna i se opri în aer, faţa îi păli şi buzele au început să-i tremure. Urma- I tecu îşi dădu seama că greşise, cu puţin, calea. Văzu că E mintea boierului bătu deodată înspre domniţa Natalia, | şi de aceea se grăbi de îndată să îndrepte :

— Că nu erau femei de lume mare, ci numai de chef, n-are a face ! Oricum, tot femei erau !

Iancu spunea pentru prima dată în viaţa lui fraza aceasta. Se auzea parcă din afară şi i se părea ciudată. Parcă nu erau nici gura, nici glasul lui care o închegau, căci orice s-ar fi putut schimba la el, dar ca să ajungă într-o zi să creadă ceea ce spunea acum, era cu neputinţă. Pentru el femeia nu merita stimă, iar încredere numai atunci cînd şi-o lua singură, silindu-te să i-o dai, aşa cum se întîmplase cu Miţa, soţia lui, care în împrejurări grele ştia mai multe decît el, şi dracu ştie cum, simţea, mai din farmece, mai din icoane, acolo unde Urmatecu nici nu bănuia ceva ! Dar auzise de mult şi mereu, în lumea boierilor, că orice ar face, femeia e tot femeie ! Asta însemna că, întocmai ca în faţa unui nebun sau a unui copil, trebuie să te porţi cu ea zîmbind, cu mîngîiere cînd plînge, tăcînd cînd ţipă şi, mai ales, vorbindu-i frumos chiar atunci cînd minte şi te insultă. Nici la început, nici după aceea Iancu nu a înţeles de ce trebuie să te porţi astfel şi nici n-a căutat să creceteze, pentru că ştia că n-are ce face cu argumentele care i se vor da. Dar a păstrat vorba şi sunetul învăţăturii, purtînd-o ca pe o cheie în anumite împrejurări, căci era una din multele lor zicale, cea mai preţuită poate, care deodată te punea la rînd cu ei. Dacă tu credeai în ea, nimeni nu te întreba ! Era destul să o ştii şi să o laşi să cadă cînd să-ţi fie de folos. Şi vorba asta, la bătrînul baron, avea mai multă putere decît la oricine, şi Iancu o ştia. De aceea, boierul, liniştit pe de o parte, dar scîrbit pe de alta, se scutură din întreaga lui mică făptură şi zise :

— Şi cînd te gîndeşti, Iancule, că poartă acelaşi nume cu mine !

Mai bine nici nu se putea ţinti ! Conu Barbu găsise cuvintele stării de suflet pe care Iancu o căuta la el. Şi ca să nu se piardă nici o clipă puterea acestei indignări, vicleanul om zise iute :

— Da’ mai sînt şi alţii, şi mai tineri şi tot atît de aproape, ba mai aproape de măria-ta, care se poartă la fel !

Solemnul „măria-ta“, ca şi altă dată, era lovitura de măciucă, de sub care bătrînul nu se mai putea ridica. Neliniştea şi supărarea ce l-au stăpînit cînd a fost vorba de frate, acum s-au preschimbat în mîhnire mohorîtă auzind că e vorba de fiu. Şi poate ar fi fugit bătrînul Baron, cum îi era firea, şi cu această durere într-o

tulbure şi întristată visare, după cum în visare fugea şi cu toate bucuriile, dacă arcul mîndriei sale boiereşti nu l-ar fi ţinut faţă în faţă cu Iancu din linguşirea cea mare, pe care acesta i-o aducea. De vreme ce i se spunea „măria-ta“, trebuia să rămînă aci, să asculte şi să se frămînte.

Şi Iancu a început să povestească tot ce s-a întîmplat în prăvălia lui *madame* Blanche. Numai că, vorbind pentru prima dată, pe faţă, despre Bubi şi despre Jurubiţa, îi arăta mai puţin omeneşte şi mai mult în ceea ce înfăţişau : unul, banii fabricii, iar celalt lăcomia de bani. Asta trebuia să îi intre în cap boierului : că banii sînt pierduţi şi că izvorul lor, ipoteca, e şubredă, faţă de anul prost de la moşiile celelalte, şi că el, Urmatecu, nu a fost de vină cu nimic, ba, dimpotrivă, a avut meritele lui într-o încercare de bună gospodărie. Necuviinţa faţă de femei, odată adusă în vorbire şi prinsă la boier, îşi mergea acum drumul ei, de care lui Iancu nu-i mai păsa. Dar ca s-o hrănească şi s-o rotunjească, el i-a dat şi fapte, puţin mai altfel povestite decît cele întîmplate. Astfel, se văita că soţia lui şi fata au fost batjocorite de femeia aceea a lui Bubi, şi că acesta n-a făcut nimic nici pentru a împiedica ocara, nici pentru a o şterge. Şi încheia cu jumătate de glas :

— Şi e şi Miţa femeie cinstită la casa ei, coane, iar Amelica e şi ea domnişoară de pension !

Bătrînul boier se simţi deodată înecat de ruşine. Dacă s-ar fi putut ascunde, ar fi făcut-o. Simţea cum Urmatecu, umilit şi cu blîndeţe în glas, îi cerea socoteală pentru insulta adusă familiei lui. Asprimile în afaceri ale lui Iancu şi hotărîrile pe care de multe ori i le impunea, şi care atunci îl necăjeau puţin, acum deodată se curăţau şi se înălţau. Dacă în cel mai de preţ lucru pe care îl are omul, îşi spunea baronul, mîndria familiei lui, Iancu e atît de domol, aproape sfios, e că la fundul sufletului său e numai respect, dragoste şi bună-credinţă. Aşa că toate celelalte sînt voinţe folositoare faţă de îndoielile şi slăbiciunile lui de boier !

Şi baronul stătea gata-gata să plătească oricît de scump răul pe care-l făcuse fiul său. După o scurtă tăcere, tre-

cută cu fruntea întunecată, bătrînul s-a încordat, şi-a strîns cuviincios halatul lui lung de mătase, s-a încheiat pînă la gît, şi-a înţepenit pasul nesigur în papucii care-i

scăpau din picioare şi, apropiindu-se, cu capul puţin dat pe spate, de Iancu, i-a luat mîinile în ale lui, rostind rar, cu o neobişnuită putere în glas :

— Îţi cer iertare în numele baronilor Bărbu ! Cere-mi orice, Iancule, numai să uităm ceea ce s-a întîmplat !

Urmatecu măsură dintr-o ochire cît de neaşteptată a crescut clipa aceasta. El voia să dobîndească o oarecare bunăvoinţă şi un fel de leneşă îngăduire a spune şi a propune orice. Dar purtarea asta plină de hotărîre, de ifos şi de dărnicie nu o văzuse în socotelile lui. Şi-o reamintea însă şi din alte clipe. Din marile scene de gelozie ale baronului, de pildă, şi din încercările respinse de baron cînd a fost să stea prea aproape de obiceiurile şi datinile lor. Din toate, abia acum Iancu Urmatecu vedea un întreg, o singură purtare, un singur gînd, care era felul lor boieresc de a fi : aprinderi mari, încăpăţînări bruşte, gesturi băţoase şi vorbe umflate. O fi fost poate odată în ele ceva care să facă tăria boierilor, atunci cînd zvîc- nirile astea se legau strîns între ele şi în orice împrejurare, şi grea şi uşoară, astfel îi găseai. Atunci ei erau cu adevărat stăpînii, pe care dacă nu-i ascultai, te frîngeau. Acum, însă, cînd ani întregi se lăsau jefuiţi din lene, din nechibzuinţă şi nepricepere şi cînd deodată îşi aduceau aminte că sînt boieri pentru că n-au spus anumite cuvinte în anumite împrejurări şi pentru că nu au stat chiar zîm- bind cînd au fost despuiaţi de o parte din avere, Iancu vedea că toate sînt numai scurte şi biete treziri înainte de o adîncă adormire.

Solemnitatea baronului l-a plictisit ; dărnicia lui copilărească însă l-a înduioşat şi l-a bucurat. Şi-a dat seama că, puţin dacă va şti să speculeze această clipă neaşteptată, va dobîndi lucruri pentru care, în alt fel, ar fi trebuit să lupte mai mult şi mai greu. De aceea, ţinînd încă mîna baronului, se prăvăli, gîfîind aproape, într-o îngenunchere asupra ei, gata-gata să i-o sărute, rostind cu o tulburare .voită :

— Da’, păcatele mele, coane, că de ştiam aşa, nici ‘nu mai spuneam ! Da’ nu asta am vrut eu de la măria-ta ! I — Ba nu, Iancule, răspunse emoţionat bătrînul, asta ţi se cuvenea ! Asta, şi cîte multe, nu mai ştii ! Căci inima mea, de ani de zile, ţine socoteală bună pentru tine, băiete ! Şi odată şi odată tot vream să fac mai mult decît am făcut ! Numai că nu credeam că am să ajung să o

îndeplinesc cerîndu-mi iertare !

Şi boierul înghiţi cu greu un nod, care îi venea şi din slăbiciune, şi din mîhnire. Amintirile de atîţia ani din urmă, bunătatea, încrederea şi tristeţea sinceră a stăpînului său, de om bătrîn şi îndurerat, au trecut prin Iancu o omenie caldă şi blîndă, care era să-l pună aproape , să facă o prostie. îi venea să dea în genunchi, să se spovedească — nu de toate, că nici nu le-ar fi ţinut minte — şi să se lege pentru, viitor că va lupta, va descurca, va gospodări şi fabrică, şi avere, ca pentru el sau Ame- lica. îl cuprinsese şi pe el emoţia bătrînUlui şi îl gîtuia. Cînd, deodată, stătu să privească în urmă, peste cele cîteva lucruri întîmplate acum. Şi cutreierînd din faptă în cuvînt, ajunse cu gîndul la început, acolo unde din femeie şi pentru femeie baronul s-a umilit. Şi Iancu se trezi şi zîmbi. Cîntări, după el, nemeritatul acestui început de mîhnire, întreaga copilărie a faptei şi se opri. îşi aduse aminte că în atîtea împrejurări grele de avere bună pierdută, cu care adevărat se împuţina, baronul nici nu simţise nimic, nici nu se plînsese. Şi acum, pentru că ar fi fost jignită, o femeie care nu era a lui de un fiu pe care nu-l învăţase ce e viaţa şi nu-l ţinuse de rău de la risipă, boierul se prăpădea cu firea ! Şi Iancu îl privi pe baron, care sta cu fruntea lipită de fereastră^ iarăşi pierdut în tăcerea lui, şi socoti că milă poate să facă, dar că îndurare nu merită. Şi, în felul acesta, sufletul omului de afaceri, lunecat o clipă pe îndoieli şi înduioşări, se însănătoşi. îşi găsi deodată şi ţinta iarăşi limpezită, şi toată rostirea, de la asprime pînă la viclenie. Şi hotărîndu-se la cea din urmă, pentru folosirea acestei clipe, spuse, întorcînd gîndurile baronului, care acum sigur erau departe, la frîntele mărturisiri de dărnicie :

— Da’ ce să mai capăt, cucoane, că, slavă Domnului, mi-ai tot dat şi mi-ai umplut casa de lucruri !

Şi Urmatecu se uită în jurul său şi trecu iute prin mîini, bucurîndu-se, cîte unele din jucăriile de dimineaţă ale bătrînului. Acum minţea, însă, pentru că adevăratul lui gînd era că are prea puţine din ele după cîte i s-ar cuveni.

Dar, cu totul neaşteptat, conu Barbu nu-şi părăsise firul gîndirii. Şi dovedind deodată o adîncime pe care i-o aducea mai mult inima decît mintea, spuse :

— Ei, sînt lucruri şi lucruri, Iancule ! De-astea

mărunte oi fi avînd, nu zic ba ! Dar cu altceva vreau eu să rămîi de la mine !

Şi Urmatecu, presimţind ce are să vină, trecu printr-o stare ciudată, ca şi cum s-ar fi deschis deodată o uşă de care era rezemat. Inima începu să-i bată cu putere. O simţea cum i se suie în gît. Şi el singur se mira că nu mai e sigur pe el şi că se mai pot întîmpla lucruri pe care nici nu le bănuia !

Iar boierul, luminat, liniştit, mărit, aşa cum era în toate clipele lui de boierească dărnicie, adăugă :

— Vreau să ai de la mine (că ai fată şi neam care de-a- bia începe) nu lucruri ce se mută dintr-un colţ în altul şi se pierd, ci pămînt, că eşti vrednic să-l ţii şi să-l rodeşti ! Aşa vreau şi o să ne chibzuim noi cîndva despre el. Şi acum du-te şi lasă-mă singur !

Niciodată nu i se întîmplase încă boierului să-l gonească de lîngă el ! Nerăbdător, Iancu de-abia acum ar fi rămas să iscodească, să vadă la ce se gîndea, în ce fel şi mai cu seamă cînd se va întîmpla. Dar nu putea. Conu Barbu îi şi întorsese spatele, aşezîndu-se la masa de scris. Ce scria ? Despre pămînt, sau dne ştie ce-i trecea prin minte ?! Şi cu toată îndrăzneala şi trecerea lui de atîţia amar de ani, Iancu Urmatecu nu s-a încumetat să-l tulbjure sau să-i spună vreo vorbă. A ieşit în tăcere, ducînd cu el o bucurie care îl tulbura, făcînd paşi de-a-ndaratelea, cu faţa la boier, căutînd uşa cu mîna, de parc-ar fi fost Ivan- ciu cînd a cumpărat livada de la Pietroşiţa, de a cărui veselie neghioabă, atunci, el îşi bătuse joc.

| Dintre toţi tinerii care dădeau buzna şi îi căutau în plimbările lor pe Jurubiţa şi pe Bubi, acesta şi-a ales ca tovarăş-un prieten din copilărie : pe Gună Licureanu. Era un boiernaş frumos, înalt, negricios, cu o mustaţă subţire, ce »e scria pe buze roşii şi umede. Părul des, vîlvoi, îi cădea În coamă groasă, ca o chică pe ceafă. Ochii lunguieţi, întunecaţi şi calzi, ca de cadînă, mîinile puternice, cu vine umflate şi albastre ; pasul legănat ; glasul domol, adînc şi răsunător, de parcă mereu ar fi spus o rugăciune ; hainele închise, bine tăiate ; cămaşa tare, albă şi proaspătă şi un veşnic parfum de piele bună, rusească, ce se amesteca Sntr-un miros înţepător cu tutunul, toate îi dădeau lui Gună Licureanu un farmec de neînţeleasă ispită şi o mare trecere la femei. Pe lîngă el, blondul Bubi, cu ochii lui albaştri, bulbucaţi, ajutaţi de

ochelari, părea şi mai bătrîn (deşi erau de aceeaşi vîrstă), şi mai spelb. Gună Licureanu, fără învăţătură şi puţintel la minte, îşi moştenise părinţii, morţi de mult, şi avusese timpul să şi toace o moşie mare pe Ialomiţa şi cîteva vii de pe lîngă Valea Călugărească. Ce-i mai rămăsese era o casă aşezată cu curtea ei largă, pe una din străzile liniştite din jurul Bisericii Albe. Acolo, de multe ori, cînd nu porneau înspre Vila Regală de la Şosea, în serile răcoroase, se întindea masa în curte, la lumina felinarelor colorate.

Bubi încărca cu de toate, de pe la băcănii, trăsura lui Gună şi o deşerta în mîna servitorilor vechi şi vrednici, care ştiau să pregătească lucruri bune în vreme ce se servea ţuica. Trăsura aceasta, ca şi casa, dealtfel, stîrneau pofta din ce în ce mai aprinsă a Jurubiţei. De caii albi şi spiţele aurii ale roţilor se dusese vestea în Bucureşti. Toţi cunoşteau echipajul boiernaşului, fie că se oprea pe Podul Mogoşoaiei, la cofetăria lui Frederic, şi-şi cerea îngheţata la scară, cînd tînărul zvelt şi frumos îşi scotea în lume o nouă iubită, fie că îşi odihnea caii la rondul al doilea sau mai departe, la Băneasa, de unde începea pădurice Mogoşoaiei. Acolo, în primele zile cu soare ale lui martie, Gună culegea singur ghioceii, îi lega cu sfoară de aur, de la cutiile cu bomboane, şi umplea trăsura cu ei. Numai pe conu Ştefan Barbu îl mai întîlnea atît de departe, veşnic cu altă femeie, şi el, cocoţat şi mînînd singur, de pe / gabrioletele lui înalte şi galbepe, cîte patru cai înaintaşi împerecheaţi întotdeauna în alte hamuri, după culoarea coamelor.

Trăsura lui Gună Licureanu o tulbura pe Jurubiţa cu totul deosebit şi o apropia de el. Ajunsese că nu mai voia să iasă nicăieri decît în trăsura lui, pînă ce Bubi se va hotărî să-şi facă una, ceea ce nu era uşor, Bubi neavînd nici grajduri, nici şoproane la căsuţa modestă, cu chirie, pe care nu voia să o părăsească. Odată, Jurubiţa şi-a mai aprins gustul acesta cu faetonul lui Urmatecu, dar atunci numai pe apucate, şi mai mult să se necăjească, pentru că stăpîne erau pe el coana Miţa şi Amelica, şi oricare altul, numai ea nu ! De aceea, acum, nu numai că se plimba, dar la opriri, dîndu-se jos, urcîndu-se iarăşi, întîr-ziind pe scară rezemată de capră, cîteodată aruncînd braţul cu umbreluţa pînă peste aripile pe care le mîngîia în felul acesta, încerca să-şi sature pofta de trăsură, după

care jinduise atîta vreme. La drumuri lungi, cînd opreau, se ducea pînă la cai, îi bătea pe gît, îi freca pe frunte, le dădea zahăr, arunca privirea la picioarele lor, după cum îl văzuse pe Urmatecu făcînd, şi vorbea cu Vasile, vizitiul, despre ei, ca şi cum ar fi fost stăpînă. Adresele, cînd se urcau în trăsură, şi locurile unde să meargă ea le spunea şi toate astea îi făceau o nespusă plăcere. Gună nu numai că o lăsa să se poarte astfel, dar făcea totul să simtă ca şi cum ea ar fi fost adevărata cucoană. îi plăcea să dea, numai ca să dea, să facă bucurie şi să ştie că strînge undeva în sufletul Jurubiţei un sentiment pentru el, de care nu-i păsa prea mult dacă e recunoştinţă, dragoste sau prietenie. Lacom de viaţă, de oameni şi mai ales de femei, el alerga după bunăvoinţa tuturor. Bubi, îngăduitor, o lăsa pe Jurubiţa să se joace, urmărind cum bucuriile şi poftele i se deschid într-o viaţă nouă, pe care nu a cunoscut-o înainte.

De multe ori, seara, se duceau la teatru, ceea ce femeia aproape nu văzuse niciodată. îi plăcea mai întîi intrarea, cum totul se deschidea înaintea ei, cum era poftită, instalată şi nu se mai contenea cu întrebările pînă ce nu spunea că nu mai vrea nimic. Apoi se simţea bine între cei doi tineri, care atrăgeau înspre ei privirile sălii. La drept vorbind, ceea ce îi plăcea mai mult Jurubiţei în serile astea era sala, cunoştinţele şi vizitele de la unii la alţii, cu care se obişnuise iute. Aştepta cuminte şi răbdătoare să se isprăvească ceea ce se petrecea pe scenă (şi îi plăcea mai mult lui Bubi decît lui Gună), pentru ca pe urmă să poată mînca dulciuri şi rîde după poftă. Atunci simţea cum, din toată lumea asta de femei frumoase, Gună stăruia cu privirea asupra ei. Era o privire care nu voia nimic, şi nu aştepta nici un răspuns, şi se lăsa numai aşa, moale şi cuprinzătoare, ca lumina şi căldura. Bubi îşi purta, fără să vrea, interesul prin alte loji, obişnuinţa şi cunoaşterea prea îndeaproape a femeii aducînd acea oboseală tihnită între ei, în care femeia crede că a găsit toate libertăţile, iar bărbatul, toate siguranţele. O singură dată Jurubiţa s-a simţit atrasă de ceea ce a văzut pe scenă şi aproape a fost săltată de pe scaun de emoţie : la Ateneu la un scamator italian. Cînd artistul, un bătrîn deşirat, cu favoriţi cărunţi, într-un frac necălcat, cu medalii multe ce-i sunau pe piept cu

mînecile suflecate pînă la cot, a topit un pachet de cărţi de joc în palmă, şi l-a făcut mai mic, tot mai mic, mic de tot, pînă ce a dispărut, Jurubiţa a deschis ochii mari, rotunzi şi a rămas miratăca un copil. Cînd apoi scamatorul a spart nişte ouă într-un joben, simţămîntul ei de curăţenie i-a strîns buzele cu groază şi grijă. Dar cînd după ce omul a bătut cu o vergea, şi din acelaşi joben au zburat doi porumbei albi cu panglici tricolore la gît, Jurubiţa a strigat un „a“ scurt, a început să dea din picioare şi a înfipt unghiile în mîna lui Gună. Acesta rîse cu poftă şi îi acoperi mîna încleştată, prinzînd-o astfel în mîinile lui, pe care, ca o mîn- gîiere, le duse înoet spre obraz. Bubi îi văzu. După amintirea întîlnirii lui cu Jurubiţa, cînd i-a tremurat sufletul crezînd-o credincioasă şi cunoscătoare de icoane pentru frumuseţea lor văzută şi nevăzută, depărtarea unde îl arunca acum bucuria ei vulgară pentru scamator ar fi trebuit să-l lase liniştit, pe drumul unei plecări, fără întoarcere, a inimii. Aşa ar fi trebuit să se întîmple dacă lucrurile s-ar fi petrecut după judecata care le vede pe toate ! Dar o necunoscută putere, acum simţită abia, legată de adîncul lui, îi trase dureros o gheară pe inimă.

Şi fără să mai dea nici o lămurire, se ridică, să plece acasă. Jurubiţa la început a fost miratăApoi, înţelegînd, se împotrivi. Bubi, în picioare, apăsa din ce în ce pe aceleaşi cuvinte, ca şi cum n-ar mai fi ştiut altele. Licu- reanu tăcea. în cele din urmă, pentru că vorbele lui Bubi, rostite prea tare, făceau să se întoarcă, în timpul spectacolului, capetele înspre ei, femeia- se hotărî să-l urmeze. Gună însă a rămas. Le-a dat numai trăsura. Şi deşi era noapte şi coamele albe ale cailor abia se zăreau fluturînd în bătaia luminii de la intrare, Jurubiţa, mai mult ca oricînd găsi de cuviinţă ca, înainte de a se urca, să întrebe pe vizitiu de starea echipajului şi să meargă încet, să mîngîie caii. Bubi, ghemuit în fundul trăsurii, aştepta, cu o mînie, care dacă nu-şi da drumul, sporea cu fiece , clipă... înainte de a pleca, Vasile întinse coşul, căci o burniţă timpurie de toamnă se cernea ca prin sită. Jurubiţa, mai mult de ploaie, se grăbi să-şi ia locul lîngă Bubi, şi trăsura porni. Pe feţele lor încălzite, stropii reci îi ajungeau şi îi înţepau.

„Aşa trebuie să fie picăturile de vărsat !“ îşi spunea Bubi, nici el nu ştia de ce, avînd însă deodată înaintea ochilor un obraz şters fără sprîncene, ciupit, cu buzele

vinete, pe care parcă-l cunoştea.

Şi începu să caute în amintire. Căutarea asta îi făcea bine, îl potolea. Şi tot orbecăind prin el, în întunericul trăsurii şi al anilor, găsi în cele din urmă ; era unul Tă- nase Guşter, mort de mult, fost logofăt pe moşiile lor. El îşi omorîse nevasta din gelozie... Bubi se înfioră, mai ales că, în aceeaşi clipă, prin întuneric, îl atinse mîna Ju- rubiţei, căutîndu-l. Bubi nu făcu nici o mişcare şi ascultă cu luare-aminte, cu mîna lui liniştită, spusele mîinilor femeii, care, în frămîntarea lor neînchipuită, vorbeau. Niciodată tînătul n-ar fi crezut că se pot spune atîtea şi că astfel se poate cere iertare cu degetele ! Erau mîngîieri lungi, de la încheietură pînă la unghii, după cum erau prinderi puternice în palmă, strînsori, lunecări de-a lungul fiecărui deget, poleiri de unghii şi sunări seci, şi iarăşi grupuri de degete, de ale ei, ciupind şi zgîriind, ici- s colea, pe mîna lui, de parcă ar fi vrut să fie sărutări. Din zbuciumul acesta mărunt, iute şi priceput, oricine ar fi

trebuit sâ înţeleagă şi patimă, şi duioşie ! Scamatorul, (lună şi-apoi el ! Şi lui Bubi i se păru că în seara aceasta, <le-a lungul ciudatei poveşti de mîini, care reveneau în luate felurile, a văzut-o pe Jurubiţa în tot ce simţea şi în tot ce ştia. Şi nu era nici prea mult, şi nu era nici prea departe. Asta era Jurubiţa, dar avea şi farmecele ei ! Şi Bubi simţi, ca şi altă dată, că ceva din el începea iar să o apere. Apoi i se păru că tot ce a ştiut ea mai frumos tot ldi i-a dat în seara aceea. Şi întinzînd, în sfîrşit, braţul pe după talia Jurubiţei, şi-o strînse alături. Femeia i se ghemui la piept şi se cutremură de cîteva ori. Prin întuneric, Bubi n-a putut-să ştie dacă a fost rîs ori plîns. Mai în urmă, s-au potolit, fără să vorbească însă nici unul. Cînd au ajuns acasă, în linişte şi în relativă împăcare, după ce a aprins lampa, Jurubiţa l-a sărutat în treacăt Şi i-a spus : „Prostule !“ El n-a răspuns. Apoi gîndurile lor s-au despărţit, deşi se aflau în aceeaşi încăpere. Nu mai aveau să-şi spună nimic. Ea s-a dezbrăcat de rochiile scumpe cu luare-aminte, ca pe vremuri, întîrziind într-o pregătire mai complicată pentru noapte. Iar el căuta scrisori ; cerceta să vadă ce a mai venit. De unde altădată zăceau teancuri nedesfăcute, acum, orice veste din afară, chiar neplăcută, îl atrăgea. Şi pe masa lui de scris, de pe care nu se putea scăpa de pieptenii şi pufurile Jurubiţei, găsi într-adevăr două plicuri : unul, mai greu, mai mare, cu slova lui Marco Bellini, era de la fabrică ; celalt, dintr-o hîrtie proastă, de băcănie, cu un scris ciudat, făcut din cioburi şi beţe, era de la Ioachim Dorodan.

| „Coane Bubi ! Copilaşule !“... aşa începea bătrînul. „De cînd îţi împărţi talerul şi patul cu papina găinarului, ce-ai mai făcut cu mine ! Şi urma apoi povestea cea veche, cu cîteva amănunte nouă despre Jurubiţa.

De la început nu i-au plăcut nici tonul, nici vorba. Oricîte păcate ar fi avut el faţă de Dorodan (şi le ştia, şi le spunea în fiecare zi), tragerea asta la răspundere îl supăra. Conştiinţa lui îl chinuia, era adevărat. O simţea, dar nu voia să şi-o mărturisească, ba, ceva mai mult,, voia să scape. Şi atunci răstălmăcea de la început că bătrînul se întrece, că nu e nici respectuos, nici recunoscător. Bubi se oprea din cînd în cînd, ridica privirea de pe scri-

13 — Sfîrşit de veac în Bucureşti

soarea care se citea anevoie şi aştepta parcă să vadă altceva decît rînduiala obişnuită a lucrurilor în jurul său 1 dezlipindu-se cu greu de realităţi şi neavînd nici o chemare pentru conţinutul scrisorii. Şi, totuşi, nimic nu se i schimbase. Era viaţa cum o îngăduise el de la început să fie : Jurubiţa adormise în mijlocul patului. Respira mai adînc ca de obicei, aşa cum se întîmplă în cele dintîi j clipe în care. vine somnul. Un zîmbet îi plutea pe faţă j şi o lumină liniştită. Şi Bubi ştia că la culcare, cînd va voi şi el să se urce în pat, ca de atîtea ori după ce a rămas singur să citească tîrziu, şi va voi să-şi facă loc, femeia 1 se va mişca greu, dar poate dacă- o clipă printre pietrele somnului va licări conştiinţa că e el, îl va mîngîia cu mînă stîngace. Şi viaţa asta de linişte şi de tovărăşie îi plăcea nu numai pentru că îi plăcea femeia, dar pentru că o gusta prima oară. Şi erau clipe în care o simţea latît de puternic, încît gîndul că şi altul va fi trecut prin aceleaşi împrejurări îi punea ca o gheară în gît. Atunci, în loc să caute să fugă de vedenie, întîrzia în ea şi o scormonea. Aşa se întîmplă şi acum, stîrnit mai ales de vorbele scrisorii. De aceea, cu ochii pe jumătate închişi, căuta să aşeze chipuri în jurul patului său. Şi nu avea decît două, limpezi, care se certau între ele şi nici nu voiau să ştie de Jurubiţa, dar nu plecau de acolo, pentru că erau cele singure şi adevărate : era Urmatecu şi era Tudorică. Pe cel dintîi Bubi îl privea cu ură ; pe cel de-al doilea îl învia din fotografii, deoarece nu-l cunoscuse. Neînţelegerea, mai degrabă batjocura lui Urmatecu, i-o povestise femeia. Atît vedea limpede Bubi şi se chinuia mai puţin decît de ceea ce nu vedea. Ce n-ar fi dat să mai aibă un chip ! Şi nevoia aceasta creştea şi ajungea tot mai mare, cît o suferinţă de neîndurat. Şi cum ştia că tot ce îi trebuie se găseşte în mintea adormită acum a Jurubiţei, a avut de cîteva ori pornirea să o trezească şi să o întrebe. Dar s-a oprit, şi de ruşine, şi din mîndrie.

Reîntors la scrisoarea lui Dorodan, Bubi măsură în el, cu mirare una din acele surprinzătoare călătorii de cîteva clipe pe care le facem în depărtările fiinţei noastre, în care nu ştim cînd plecăm, nu ştim pînă unde vom ajunge, dar din care ne întoarcem mai schimbaţi, decît după o îndelungată vreme de fapte şi trăire. Din zbuciumul

geloziei şi al gîndului revenit, omul a simţit mai întîi o mare singurătate, dar şi o simpatie nelămurită pentru cel ce i-a scris. De aceea, în scrisoarea pe care o citea acum, acele „Coane Bubi ! Copilaşule !“ ce reveneau neîncetat printre fraze, cuvinte neluate în seamă la început, mîngîiau cu vorbe vii sufletul său. Şi el îşi dădu iute seama că în scrisoarea unui bătrîn care îi cerea ajutor, el însuşi îşi găsea ajutorul, în cîteva biete cuvinte trimise înspre el.

Mai departe, scrisoarea vorbea despre Urmatecu. „Nici de judecata lui Dumnezeu nu va avea parte, spunea Do- rodan. Judecătorii lui sînt grefierii şi arhivarii cari în cărţile sfinte nu încape ! Acolo stau numai ticăloşii cei mari. Şi el nici măcar atît nu e !“

Şi tăgăduindu-i lui Urmatecu intrarea în *Evanghelie,* | loachim Dorodan adăuga neîncetat :

„Fie ce-o fi, întîmplă-se ce s-ar întîmpla, dar eu de mutat nu mă mut ! Mort mă scoate din casă, viu, însă,

Şi Bubi îl şi vedea pe bătrîn, de cîte ori citea fraza aceasta, cu o încăpăţînare de copil semănînd în săvîrşirile ei atît de bine cu deznădejdea oamenilor în toată fi-, rea, bătînd lucrurile, călcînd cîte un singur loc în casă şi lăsîndu-se greu de parcă cineva l-ar fi tîrît înspre uşă.

Dar stilul scrisului creştea, şi dojana, o dată cu el. Bubi era certât că şi-a părăsit credinţa şi vechea lui mărturisire pentru cele sfinte, „care stau şi aşteaptă şi ori- cînd te primesc, scria bătrînul. Că trăieşti dumneata acum, coane Bubi, copilaşule, ca într-un vîrtej ! Dar vîrteje sînt toate în viaţă, şi întru toate. Ştii dumneata unde stă Mîntuitorul în pustietatea văzduhului ? Dincolo. de noi şi dincoace de furtună ! în spatele Mîntuitorului, Doamne, ce nu e acolo ? ! Acolo se încaieră crivăţele cu focul, tunetul se rostogoleşte ca bolovanii şi curge apa printre maluri, pe cer, unde nici paserea nu poate să se ţină. Şi în învălmăşeala asta, acolo sînt toate simţirile vieţilor şi ale sufletelor. Dar nimeni nu ştie cum sînt. unde sînt şi mai ales de unde vin. Şi în faţa lor, ca să nu le vedem, dar să le auzim, stă Mîntuitorul. El le limpezeşte pe toate pentru noi şi ni le dă cu picătura, căci altfel nu le-am putea îndura. Din el vin toate potecile,

pentru că între el şi noi e pajişte ! Şi pe pajiştea asta e

rînduială şi sînt biserici, şi sînt altare, şi mai cu seamă icoane, la care să te închini !... Dar de mutat, nu mă mut ! Mort mă scoate din casă, viu, însă, nu !“

Şi scrisoarea se încheia astfel : „Dacă nu vrei să mai vii pe la mine, nu veni ! Dar ajută-mă, nu mă lăsa ! Că şi bune şi rele ţi-am spus, şi odată tot ţi-oi mai fi şi eu bun la ceva.“

Abia acum în inima lui Bubi a pătruns o adevărată căldură. Era şi ca o bucurie, şi ca un entuziasm ! Gata ar fi fost de îndată să facă orice, pentru că nu-i spunea pînă cînd trebuia să-i ajute. Era liber Bubi să poarte încîntarea unei fapte frumoase cu el, despre care credea că oricînd o poate săvîrşi. Şi pornirea îi era sinceră şi adîncă şi mai ales îl împăca şi îl apăra de neîncetatele remuşcări. Era numai bucuros că nu trebuie să facă acum fapta ce i se cere. Toată povara aceasta a lui Dorodan se putea limpezi în timp. Iar el sigur o va limpezi !

Din cealaltă scrisoare, însă, treburile îl chemau la fabrică, sus, în Vîlcea, la Negovanu, unde lucrările clă- I dirii începuseră de mult. Şi ar fi fost chiar bucuros să I scape cîteva zile de nelinişţile de aci, cu jelania bătrînu- îl lui despre mutatul lui.şi năzbîtiile Jurubiţei. Timpul va mai limpezi lucrurile. Şi mai avea şi o datorie acolo sus] de îndeplinit, la o treabă pornită pentru el ; va găsi toate I la locul lor, gîndi, şi, mai ales, cu veşti bune la el, va putea să ceară tatălui său mai multă milă şi recunoştinţă pentru Ioachim Dorodan.

Gîndul plecării îl stăpîni deodată ca o neaşteptată bucurie. Şi, fără să mai întîrzie, încet, pentru a nu o trezi pe Jurubiţa, coborî de pe dulap un geamantan mare de piele, îl deschise pe două scaune şi începu să-şi aşeze lucrurile pentru drum. Nu mai umblase în el de cînd se întorsese de la Viena şi mai erau încă acolo lucruri răvă- i şite şi nedespachetate. Găsi ţigarete şi bomboane risipite, bileţele de pe la prieteni şi cîteva intrări la teatre. Zîmbi la amintirea lor, de parc-ar fi fost lucruri foarte vechi. Impachetînd, nu se putu hotărî dacă să ia sau să nu ia o fotografie a Jurubiţei de pe birou. Cîteva clipe nu ştiu ce să facă. în cele din urmă, se hotărî, luă fotografia, o culcă peste rufe şi închise iute geamantanul. Apoi, ur-

cîndu-se în pat, îşi cuprinse iubita în braţe, încet, cu blîndeţe. Cînd l-a simţit, fără să se trezească, şi-a făcut loc şi s-a cuibărit la pieptul lui. Afară, dintr-o ploaie de toamnă care abia se pornise, se auzea cum cad stropii rari şi grei. Burlanele începuseră să cînte, şi Bubi a adormit iute în odaia aceasta scundă şi caldă, unde se simţea atît de bine, după ce prin întuneric, tot mai slabe în apele somnului, vedea priveliştile de groază şi mîntuire din scrisoarea de la bătrîn.

X

A doua zi cînd tînărul baron Bar.bu B. Barbu luînd drumul prin Piteşti spre Piatra-Olt, s-a suit într-un vagon de clasa întîi, înţesat de moşieri şi vînători, care spînzu-raseră peste tot şubele lor de blană de lup şi ocupaseră toate plasele cu puşti şi cartuşiere, nici nu-şi închipuia călătorul ce iute se vor petrece anumite lucruri în lipsa lui, lucruri pe care ar fi dorit, dacă le-ar fi ştiut, să le împiedice.

Chiar în dimineaţa aceleiaşi zile, de pildă în casa de deasupra fierăriei, pe cheiul gîrlei, unde locuiau Ioachim Dorodan şi nepoata sa, au venit doi tîmplari cu scule, cu blăni de lemn şi o ladă de cuie. Erau trimişi de la administraţia caselor baronului. Ei trebuiau să-i împacheteze lucrurile cu grijă, să nu se strice la drumul destul de lung cu căruţele pînă la ţară, unde-l trimitea Urmatecu. Cînd i-a văzut bătrînul şi a aflat de ce au venit şi cine i-a trimis, la început a strigat la ei şi a vrut să-i dea afară. Apoi, cînd şi-a dat seama că nu sînt ei de vină, nu i-a lăsat să pună mîna pe nimic, apărîndu-şi cu înverşunare lucrurile. Lucrătorii, care îl cunoşteau de mult, nu îndrăzneau să nu-l asculte, oprindu-se înlemniţi, fiecare în cîte un colţ. Şi au stat aşa cîtăva vreme, pîndin- du-se unul pe celălalt şi aşteptînd să se întoarcă nepoata, trimisă iar cu o scrisoare la Bubi. În aşteptare, Dorodan nu le-a îngăduit tîmplarilor nici să se aşeze măcar, iar

de cîte ori unul din ei schimba piciorul, amorţit în colţul

lui, bătrînul, ameninţător, slab în glas şi slab în gesturi, tremurînd şi lunecînd pe paşi greoi de la un perete la celălalt, striga :

— Să nu te mişti şi să nu ne atingi ! (Şi Dorodan parcă se mîngîia cu lucrurile lui, pe căre le tot pipăia şi le apăra.) O să vedeţi voi, tîlharilor, şi tîlharul care v-a trimis ! Că acum vine boierul ăl tînăr ! Şi vine cu putere, şi vă dă afară, că el pe mine rpă iubeşte, pentru că întotdeauna m-a iubit. Şi să nu mişti, că dau !

Şi lucrătorii, neştiind nici ei cît va ţine întîmplarea această nu se mişcau, privindu-l pe furiş, cu un zîmbet în ochi, şi ţesînd între ei un fel de înţelegere făcută din surprindere, din bunăvoinţă şi din milă pentru bătrîn. Aproape că nu voiau să-i strice inima din jocul acesta, care li se părea copilăros şi odihnitor pentru ei din munca neîncetată de o zi întreagă.

Obosit de vorbe şi de mişcări, Dorodan s-a aşezat în cele din urmă pe un colţ de scaun. Gîfîia. Cu un braţ se sprijinea pe genunchi, plecat jumătate înspre pămînt, cu capul căzut pe umăr. Cu celalt scutura din cînd în cînd o nuieluşe prin aer. Abia îşi trăgea respiraţia şi asculta. Aştepta să audă paşii lui Bubi urcînd pe scară. Şi cînd i se părea că sînt pe aproape şi că o să vină, pentru că nu poate să nu vină, mai spuse cu un glas pe care l-a îngroşat, ca să sperie cu el, cu şuierături, ca şi cum ar fi voit să nu uite :

— O să vedeţi voi, tîlharilor ! O să vedeţi !

S-a scurs aşa o bună bucată de vreme. în cele din urmă, scara trosni şi răsunară paşi care se apropiau. Dorodan auzi şi nu voi să audă pînă ce se deschise uşa şi intră nepoata sa cu plicul nedesfăcut. Fusese la Bubi şi nu-l găsise acasă. Plecase din Bucureşti.

Lucrătorii, cînd au văzut întîmplarea, au încercat să se mişte. Bătrînul, iarăşi în picioare, în mijlocul casei a început să-i ameninţe şi să strige cu vorbe în care. o urmă de putere şi încordare biruia :

— Staţi, că nu s-a isprăvit ! Mai e unul pe lumea asta care să-şi aducă aminte de mine ! Şi oricît o fi el de amă- rît, tot e ăl mai mare dintre toţi ! Şi întorcîndu-se către

nepoata sa : — Mai fă-mi un bine, fetiţo, şi ăl de pe urmă ! Du-te la boierul ăl bătrîn. Plîngi, bate cu pumnii în uşi, strigă, scoală toată casa, adună trecătorii, fă ce-oi şti, numai să te audă. Şi întreabă-l de ce îl dă pe Ioachim afară după patruzeci de ani ? !

B; Şi pentru că vedea că fata nu se hotăra, mai din neîncredere, mai din drumuri zadarnice bătute înainte şi uşi închise, bătrînul, tot aprig, adăugă :

— Dacă te temi de necuviinţă, să ştii că nu e ! Că doar eu te-am învăţat de cînd erai mică să te porţi şi să-i cinsteşti, după cum te-am învăţat să te închini. Du-te şi fă cum ţi-am spus, pentru că tu în deznădejdea asta nu eşti tu, ci sînt eu. Tu îmi dai numai picioarele şi glasul. Paşii şi cuvintele sînt ale mele, şi amarul şi ursita, şi bătaia lui Dumnezeu...

|. Şi, biruit, bătrînul nu mai putu să sfîrşească după cum a început. S-a frînt şi s-a ghemuit pe-un scaun în- tr-un hohot de plîns. Fata rămăsese lîngă uşă, nemişcată, şi-i curgeau lacrimile pe faţă. Tîmplarii şi ei plecară capetele.

Într-un tîrziu, să fi fost miezul zilei, fata le-a făcut semn i celor doi oameni să o urmeze. Şi cînd toţi au părăsit încăperea, în vîrful picioarelor, bătrînul n-a simţit. I Afară femeia a început şi ea să plîngă tare şi să le spună că ştie că nu mai e scăpare şi că de aceea nu mai în- i drăzneşte să se ducă, la bătrînul. baron. Fusese zilnic, săptămîni în şir, chiar fără să ştie Dorodan. încercase în toate felurile să-l vadă pe boier şi nu izbutise. Toate slugile îi puneau mîna în piept .şi îi aţineau calea, pentru că toată lumea o învăţase şi se vede că ştiau de ce vine. De bătrînul Barbu, fata nu spunea multe, nu-l cunoştea. Printre hohote, însă, pomenea din cînd în cînd de inima lui de piatră şi atît.

¡1 Acum, ea se aşezase pe ultima treaptă a scării şi nu . ştia încotro să o ia şi ce să facă. De dus, nu se mai ducea : de spus bătrînului toate astea nu îndrăznea. în cele din urmă, i-a rugat pe lucrători să-i vorbească ei, cu binişorul. Cel mai tînăr dintre tîmplari, un muntean scund, cu pumni mari şi cu un păr des, care îi cădea în viţioane

lungi pe faţă, îşi scutră capul, privi la tovarăşul său şi vorbi şi

el :

— De spus, i-om spune, fetiţo, că nu-i mare lucru, dar ce facem noi ? Că de închis casa, trebuie s-o-nchidem.

Fata îl privi lung, dădu din umeri şi tăcu. Omul celalt, cu două degte retezate de teslă la mîna stingă, răsuci cu greu o ţigară, o aprinse şi întrebă : ,

■— Da’ acolo unde îl trimite casă nu-i dă ?

— Ba şi casă, şi cuprins, şi o vacă, şi am auzit că şi bani pe deasupra ! răspunse cel tînăr, care, deşi le ştia pe toate, abia acum se limpezea, pentru că nu se gîndise la ele.

— Apoi, dacă e aşa de ce nu vrea şi ne-ncurcă ? întrebă iar ăl însemnat.

— Ştiu eu ? Uite-aşa, să ne facă necaz ! Zău că e nebun bătrînul !

Şi fata simţea cum cu încetul oamenii se înăspresc. La gîndul că dincolo, pentru Dorodan, e mai bine decît aici, ei nu mai înţelegeau nimic, iar mila lor se topea !

— Să poftească să simtă viaţa noastră de lipsuri şi de necazuri şi pe urmă să vedem ce-o mai zice. Că te omori, te ciopîrţeşti, trăieşti ca un cîine, şi nici dracu nu se uită la tine ! zise cel cu degtele retezate. Hai să-i spunem ce i-om spune şi să ne-apucăm de treabă.

El vorbi şi dău să plece. Nepoata bătrînului însă le tăie drumul.

— Ştiu, grăi ea, că şi pe dumneavoastră v-a supărat, dar tot vă mai rog să umblaţi cu binişorul cu el !

Şi lucrătorii n-au mai răspuns şi au pornit-o pe scară în sus. Iar fata şi-a luat capul între mîini şi a fugit pe stradă, să se ascundă la o vecină.

Cînd au intrat tîmplarii în cameră, Ioachim Dorodan se închina. îşi aşezase frumos icoana cu adormirea Maicii Domnului în pat, rezemată de o cutie, şi îngenunchease pe scînduri, cu amîndouă mîinile puse pe macat. Cu ochii închişi sta, şi din rugăciune şi din durere, în închipuirea lui, Dorodan mărea icoana, umplea întreaga cameră cu să- vîrşirile ei şi intra în ea. De aceea patul său se schimbase în patul Maicii Domnului. Se umflase plapuma lui de trupul sfintei ca o pîine mare, după cum era zugrăvită. Pe

frlna lui, înaltă, unsuroasă şi murdară, capul Preacuratei rmea cu poleiala nimbului în jur, ca o strălucitoare tft de soare, moale, culcată pe toată cutele. În fund şi Blături, ca în icoană, sfinţii, suluri de abur colorate felurit, ptlpîiau, mişcaţi de bătaia unui vînt nesimţit. Sus, în chipurile lor bătrîne şi mari, ochii scînteiau de parc-ar fl fost stele. Iar el, Ioachim Dorodan, ticălosul, îşi aştepta pedeapsa necunoscutei sale vine din ăi patruzeci de ani munciţi la bătrînul baron. Ca nelegiuitul din icoană, aştepta acum, liniştit, să-i cadă mîinile din încheieturi sub loviturile arhanghelului, de va fi furat sau de va fi purtat •au urzit alte vicleşuguri...

Lucrătorii cînd au intrat, s-au uitat la el, l-au lăşat în pace şi, fără să-i spună vreun cuvînt, au trecut la treburile lor. S-au apucat de ceea ce li se ceruse îndeosebi : să bată ferestrele cu scînduri. Şi cînd au sunat cele dinţii ciocane pe piroanele lungi, care pătrundeau în scîndu- rile de brad şi în cercevele, Dorodan a tresărit din visul remuşcărilor sale, ca sub topor. Degetele i s-au înfipt în macat şi a aşteptat sîngele şi durerea. Simţind că minunea pedepsei nu se întîmplă şi auzind mereu loviturile, el deschise ochii şi se trezi.

Camera începea să se întunece sub obloanele astea bătute parcă pentru veşnicie. Tîmplarii, aprinşi de lucru, nici nu mai luau seama la el. Atunci, bătrînul, văzîndu-se neatins de judecata lui Dumnezeu, se ridică iarăşi şi, cu o rămăşiţă de putere, voi să-i oprească. De data asta, însă, lucrătorul cel mic strigă la el :

— la mai astîmpără-te, cucoane, şi lasă-ne să ne vedem de treabă ! Că nu mai vine nici boierul ăl tînăr, nici ăl bătrîn, nici tata, nici mama boierului ! Mai bine fii cuminte şi nu o mai chinui nici pe biata fata asta ! Că şi-a luat şi ea lumea în cap şi-a fugit.

O tăcere se făcu. Ciocanele se opriră şi nici un glas nu s-a mai auzit. Lucrătorii aşteptau să vadă ce are să se întîmple. Dorodan părea că nu pricepe. Privea într-un singur loc cu ochii sticloşi, apoi clipea necontenit. În cele din urmă spuse, cu vorbe frînte, într-un geamăt : — Departe nu e ! Doar face colţul şi s-a întors ! Vine acum !

— Ba nu mai vine ! strigă, cu o tărie socotită rău de el, dar care a fost cumplită, tîmplarul cel mare tre- cîndu-şi tesla în mîna fără degete.

Văzînd apoi că toată povestea asta nu va mai ţine mult, adăugă :

— Că nici nu s-a dus fata. Ştia dinainte ea nu o primeşte, că a mai tot fost, fără să ştii dumneata, şi tot nimic n-a făcut ! Cîini or fi ei la inimă, şi mai ales ăla, Urmatecu, dar trebuie să pleci, boierule, nu te mai codi ! Şi-am auzit că nici acolo unde te duci rău n-are să-ţi meargă ! Ai fost om cu noroc la viaţa dumitale ! Să
y pofteşti să vezi cum stau d-alde noi, cu copii şi nevastă, căpi noi muncim de ne frîngem braţele de dimineaţa pînă seara.

' Şi întorcîndu-se apoi înspre lucrul său'ţ tîmplarul întunecă de tot o fereastră, bătînd ultima scîndură cu lovituri mari şi puternice, de parc-ar fi voit să se răzbune.

Dorodan de data asta a înţeles. Indreptîndu-se înspre pat, de unde ridică icoana, dădu plapuma la o parte şi se culcă, de parc-ar fi fost noapte. închise ochii, în întunericul ce se făcea tot mai mare în casă, şi voind să nu mai audă groaznicele lovituri de ciocan, aţipi. Cînd au isprăvit de astupat toate ferestrele, de era beznă în întreaga locuinţă, lucrătorii au aprins o luminare şi, mişcîndu-l pe Dorodan din amorţeală, i-au spus :

— Grăbeşte-te, că mîine dimineaţă venim să batem şi uşa ! Mai mult nici noi nu putem întîrzia ! Hai, boierule, că ai să vezi ce bine are să fie unde te duci !

Şi apoi au plecat, fără scule, pentru a arăta şi mai sigură reîntoarcerea.

Dorodan gemu singur cîtva timp. Apoi, coborînd din pat, la lumina slabă, începu să se îmbrace.. îşi puse ghe- rocul, pe care nu-l mai întrebuinţase de cîţiva ani. îşi legă cravata lui veche prin fildeşul de la baron, luă pe mîneci un palton scurt, negru, cu gulerul şi manşetele de astrahan, îşi aşează pe cap o căciuliţă rotundă din aceeaşi blană. Şi luîndu-şi bastonul cu mîner de os, în care era sculptată o femeie dormind într-o scoică prelungă, coborî pe scară. Jos, suflă în luminare şi trase uşa după el. Cheie n-a întors, că n-avea. Apoi porni pe stradă, cu vîntul în faţă, printre picături dese şi reci de ploaie, şi fulgi mari şi ameţiţi dintr-un început de ninsoare timpu- Aerul îl tăia şi era prea tare pentru el, care nu ieşise tîta vreme diri casă. Pietrele erau alunecoase, pasul li greoi şi nesigur, iar după amiaza de toamnă, tristă şi fece. Bătrnîul obosi curînd. De aceea, strigă prima birjă Jntîlnită în cale, şi pe uliţe întortocheate, pe care le mai Ştia încă foarte bine, ieşi în capul străzii lui Urmatecu. Aci, dînd drumul trăsurii, porni pe jos înspre locuinţa duşmanului său. în faţa curţii lungi şi pustii, închisă cu grilajul de fier, Dorodan recunoscu de îndată casa, din uuzite, deşi nu fusese în ea. în perete, dincolo de fiare, era un mîner. Bătrînul îşi trecu mîna şi trase de el. Departe, în fund, răsună un clopot, şi de îndată un lătrat gros şi rău de cîine mare. şi puternic îi răspunse. Dar în curte nu veni nimeni, pentru că nu era nimeni acasă. Era zaiafet de ziua cuvioasei Paraschiva la Mau, unde toţi o sărbătoreau pe soacră-sa. Coana Miţa încărcase trăsura cu bunătăţi, de dimineaţă, şi pornise cu toate slugile să pregătească masă mare la soru-sa. Acasă nu rămăsese decît coana Ţinea, paralizată, sus, la fereastră, în odaia care fusese cîndva a lui Lefterică, şi o fetişcană ce o' îngrijea, lipsă acum. Căci de cum au plecat boierii şi i-a dat ceva de mîncare bătrînei şi a aşezat-o la fereastră, să nu i se urască, fata a sbughit-o şi ea pînă la circiuma din colţ, unde un flăcău cu fotă verde o ciupea după tejghea, vorbindu-i de dragoste, în timp ce ea, îmbujorată, cu ochii în jos, trecea printre degte, ca pe o apă, boabe de linte dintr-un sac ce-i sta alături. Dorodan aşteptă şi mai încercă o dată de mîner. Acelaşi lătrat de cîine şi acelaşi pustiu. Apoi bătu cu bastonul în grilaj şi încercă porta. Era deşchisă. Intră, o trase după el şi porni prin curtea cea lungă. în fund, spre peticul de grădină, un gard scund, cu o portiţă pînă la brîu. O dădu în lături, şi deodată fu lovit de ceva greu şi puternic, ce-i căzu în spate. Dorodan se clătină, dar, rezemîndu-se în baston izbuti să se tragă cîţiva paşi la o parte. Era cîinele lui Urmatecu,

Boieru, după cum îl botezase, cîine mare, de neam străin, cît un viţel, cu capul pătrat şi urechile mici şi ascuţite, înalt pe picioare, cu pieptul lat şi muşchii umflaţi, cu colţi galbeni şi plini de bale, crescut de mic în curte, dintr-o spiţă de la baron. După ce l-a lovit, cîinele s-a înfipt în pămînt, mîrîind. O spumă albă şi cleioasă îi cădea din colţurile gurii, şi picioarele se încordau încet, ca nişte arcuri, gata să se destindă. Dorodan, cînd l-a văzut aşa, a întins mîna stîngă către el, firimiţind din degete şi spunîndu-i : „Na, cîine, na !“ Omul şi dobitocul s-au privit o clipă, pînă cînd, deodată, animalul porni. Măselele în muşcătură i-au sunat ca un cleşte, şi cînd căzu de pe om, mîneca lui Dorodan era sfîşiată din umăr, iar mîna i s-a înroşit de sînge şi degetele i s-au încleştat. Bătrînul, văzîndu-se rănit, a început să strige, iar cu braţul celălalt a ridicat bastonul, să dea. Cîinele, de data aceasta, s-a repezit sigur la piept ; iar cel ce se apăra a căzut pe spate, cu capul de pietre, zbătîndu-se. Boieru s-a prăvălit atunci asupra lui şi a început să-l muşte, cu botul înroşit, de faţă, de gît şi de umeri. Omul urla. De la fereastra ei, de sus, coana Ţinea văzuse tot. încă de cînd Dorodan a deschis portiţa, ea a încercat să-i facă semn să o privească. Dar n-a izbutit. Se agita pe scaunl ei, de care nu se putea dezlipi, dînd peste umăr, slab, cu mîna săntoasă în geam. Cu gura ei strîmbă de dambla, gîngăvea ceva. Pe măsură ce cîinele biruia în curte, coana Ţinea se zbătea la fereastră, de parcă ar fi fost pusă în fiare. Pe bătrînul doborît şi însîngerat bolnava îl privea cu o groază ce creştea mereu pe jumătatea ei de faţă sănătoasă, rotunjindu-i ochiul, în vreme ce celalt ochi, indiferent, acoperit de paralizie, cădea în jos, inexpresiv, ca şi colţul gurii şi toate trăsăturile jumătăţii bolnave.

Grămădit şi însîngerat, bătrînul, pînă în cele din urmă, n-a mai mişcat. Cîinele l-a ocolit de vreo cîteva ori, l-a încercat, ascunzîndu-şi botul în hainele lui, suflînd, mîrîind, dîndu-i cu laba. în cele din urmă, s-a aşezat lîngă Dorodan şi a început să urle. Se întindea din toate încheieturile, se înălţa, se subţia cu botul roşu spre cer, tremurînd pe colţii întredeschişi buzele largi şi băloase, pentru a modula a pustiu urletul său înfundat. în grajd, după ce a plecat trăsura, nu mai rămăsese decît un armăsar tînăr şi nărvaş al lui Urmatecu, Turturel. Calul, auzind în curte ţipătul omului şi urletul cîinelui, începuse să-şi macine culcuşul. îşi zornăia nelinştit lanţurile de la căpăstru, lovind puternic cu copitele în parapetul de lemn.

Lumina nesigură a după-amiezii de toamnă avea să se «lîngă. Umbrele mari cădeau umede.

Din cînd în cînd, treceau cîte o trăsură pe stradă şi oameni grăbiţi. Nimeni însă nu a bănuit ce se petrecuse În fundul acestei curţi lungi, triste şi pustii, în care urletul cîinelui, copita calului şi îngrozitul cap de ceară de sus de le fereastră povesteau încă fiecare, în felul aău, despre sfîrşitul bătrînului Ioachim Dorodan.

Cînd s-au întors stăpînii acasă, abia se mai zărea prin amurgul iute încheiat, de toamnă. Pe la jumătatea curţii, însă, caii s-au speriat, au început să sforăie şi să bată în lături. Cîinele tăcuse din urlet. De îndată ce s-au deschis porţile, simţindu-i pe-ai lui, le-a ieşit înainte, gudurîndu-se.

— E ceva în fund, că nu mai vor caii să meargă, coane ! zise vizitiul, ridicînd încă o dată, din ham, gura armăsarilor şi plesnind din bici.

— E pe dracu să te ia ! răspunse Urmatecu, din trăsură. Lor li se năzare, iar tu eşti prost şi nu ştii să-i struneşti ! Opreşte aici, c-am şi ajuns.

Şi începură să coboare cu toţii, descărcînd coşurile de farfurii linse şi damigene golite. Urmatecu, îngreunat de masă şi el de data asta, pentru că fusese la altul, era obosit. Abia aştepta să se culce, cînd deodată nişte slugi începură să strige :

— Un mort mîncat de cîine, cucoană, un mort la noi în curte !

Coana Miţa a alergat. (Pe Amelica a trimis-o iute în casă, să nu vadă.) Iancu a sosit cu încetul şi el. Privea rezemat de un zid şi întreba plictisit cine e. La lumina adusă în grabă, coana Miţa căuta. Omul era căzut ghem, ud de bale şi de burniţa ce se făcuse tot mai deasă, cu pete de sînge închegat şi sînge proaspăt pe el. Mai avea cîte va răni la gît şi la faţă, care sîngerau. Era fără simţire şi moale. Cînd lumina dintr-un felinar i-a bătut faţa în plin, soţia lui Urmatecu îl recunoscu de îndată şi ţipă :

— Iancule, e Dorodan !

— Nu se poate ! răspunse, trezit de-a binelea, bărbatul său. N-are ce căuta la noi !

— Nu o fi avînd, după vorba dumitale, dar el e ! Vino să vezi şi dumneata !

Toate slugile strînse, ascultau, priveau şi aşteptau. Urmatecu simţi că nu se poate da la o parte. Apropiin- du-se, se aplecă mult înspre om, să privească. Dorodan era cu faţa sfîşiată şi cu ochii închişi. Gulerul îi era smuls, cravata desfăcută, iar fildeşul de la baron abia se mai ţinea într-un nod. Iancu, dîndu-şi seama de întreaga împrejurare, întinse mîna aproape tremurînd şi, cu o smucitură, luă inelul de fildeş între degete. îl strînse tare cîtva timp, să îl simtă bine,, şi-l puse în buzunar. Apoi, ridicîndu-se, zise :

— El e ! Dar ce s-o fi întîmplat de a ajuns pînă aici ? A venit el la mine ?...

Ultimele cuvinte abia le-a şoptit. în răstimp, coana Miţa şi-a dat seama că omul mai trăieşte. De aceea începu să strige :

— Ce mai staţi ? Nu vedeţi că nu e mort ? Puneţi mîna şi urcaţi-l în trăsură. Mă duc chiar eu cu el la spital !

Şi aşezîndu-se în fund, sub coşul lăsat, cu bătrînul pe moarte ghemuit la pidioarele ei, femeia îi luă capul pe genunchi, mîngîindu-i faţa, ştergîndu-i rănile cu batista. Cînd au ieşit în stradă, ea s-a aplecat şi a mai strigat vizitiului :

— Să nu mergi iute, Tudoré, că-i drumul rău şi zdruncină ! Da’ cînd vei ajunge pe străzi mai bune, dă-i drumul, că altfel îmi moare în braţe !

Şi clătinată în fundul trăsurii, coana Miţa se pierdu cu gîndul în lumea misterioasă de dincolo de lucruri şi de oameni.

Urmatecu intră la el în birou şi puse să i se aprindă lampa numaidecît, pentru că avea nevoie de lumină. Apoi se aşează greoi într-un fotoliu. Văzuse sînge, văzuse aproape un mort (lucru de care avea groază !), toate astea la el în curte, săvîrşite de cîinele la care ţinea, şi totuşi nu era tulburat. Stătea într-o linişte şi o

siguranţă care şi lui i s-au părut ciudate. Ba parcă rîdea chiar ceva în el! încruntînd din sprîncene, înfundă pornirea asta în sine, dregîndu-şi glasul, să nu cumva să scape cuvinte fără de noimă. Stătu o clipă mirat de el însuşi. Vorbind sincer, deznădăjduit nu putea fi de cele ce i se întîmplase lui Dorodan! O milă omenească înţelegea să aibă, şi atît !
{Şi pe asta o simţea !) Dar nu putea înlătura întreaga împrejurare, care aşa, din senin, încă o dată se amesteca tulburătoare în viaţa lui ! Acum s-ar fi putut clătina, după cum s-a mai clătinat şi altă dată. Dar simţi cum, fără să o cheme, învăţătura Jurubiţei din seara morţii lui Tudorică crescuse şi era în el. Ea număra acum fără voia lui faptele, făcea socotelile şi nu-l scotea dator cu nimic la nimeni. Urmatecu sporise între timp, se limpezise în grabnice ochiri ale năprasnicelor împrejurări, întărite şi de credinţa nestrămutată a coanei Miţa în soarta şi în norocul lui. Urgia şi de data asta i-a ocolit pe ei, pe toţi din casă. L-a pîndit şi a simţit-o, dar a trecut. Ce a mai lăsat, tot în mîna Miţei căzuse, şi Miţa e meşteră să umble şi cu bolnavii, şi cu morţii, şi cu duhurile lor ! AstfeL se mişca în el însuşi, gîndind. Cînd a vrut să bage mîna în buzunarul vestei, găşi inelui de fildeş de la baron, prin care Dorodan îşi legase cravata patruzeci de ani. Acum putea să-l privească de aproape ! Era galben, uşor şi lustruit de vreme. Coroana, frumos săpată, ciocnită însă, îşi pierduse o spiţă. Urmatecu zîmbi, cîntărind în palmă jucăria asta, care i-a aprins totuşi şi lui sufletul cu mulţi ani în urmă. Cîte coroane d-astea nu a strîns el de atunci ! Cîte lucruri nu avea la el în casă cu semnul Ijsta, lucruri date de baron în clipe de grea încercare şi ca unui prieten, nu ca unei slugi !
ţ „Dar aşa e omul ! îşi spuse el. Nici nu ştii de unde porneşte !“

Şi furat de trecut, liniştit, Iâncu Urmatecu se lăsa dus departe, pînă la începuturile lui. Nu-i părea rău de nimic şi avea parcă simţămîntul că nu greşise niciodată. Dealtminteri, nu era greu de văzut, gîndi el. Dacă ar fi greşit, n-ar fi avut tot ce are acum împrejurul său. De aceea, el credea cu putere că toţi cei pe care i-a întîlnit în viaţă şi nu s-au înţeles cu el, ei au greşit. Şi în felul acesta, se întoarse iarăşi la Dorodan, pentru care, fireşte, ură nu mai avea, dar nici părere de rău. Şi întîmplarea îi trecu iarăşi prin minte, în toată grozăvia ei ! Ştia că a avut martori care au văzut cum au sărit, el cu toţi ai lui, de la început, în ajutorul bătrînului. Şi cine ar fi putut avea cea mai mică bănuială

măcar despre altceva ?
Nimeni ! I-a învăţat el pe cîine să-
muşte şi să-l omoare ? I-a
chemat el pe Doroban, şi încă în
lipsa tuturor de acasă ? Întîmplările
erau atît de sigure, atît de
luminoase, încît nici cel mai crunt
duşman n-ar fi putut spune vreun
cuvînt ! Şi, totuşi, simţea
Urmatecu cum ceva de dincolo de
pedeapsă sau de iertare îşi făcea
loc acum. Toată lumea ştia că nu-l
iubeşte pe Doroban ; toţi ştiau că
patronul care nu se mai stă-
nea de cînd cu mutatul scria şi
se plîngea în toate părţile
împotriva lui, şi-şi amintea şi de
umbra aceea de milă şi dulceaţă
a bătrînului cînd i-a vorbit mai întîi
să Doroban trebuie să plece din
Bucureşti. Firesc, potriveala nu
era nicidecum. Dar cîinele era al lui,
şi parcă niciodată nu i-a fost atît de
rău şi de sălbatic. Şi mîhnirea lui
Urmatecu, care se credea atît de
bine păzit de nevinovăţie, începu
să se tulbure. Simţea, nelămurit
dar cu putere, că trebuie să
ierte ceva. Şi în gîndul
acesta pe care nu-l chema, dar
creştea din neliniştea cîinelui, cu
toată credinţa lui veche pentru
stăpîn, se lămurea tot mai mult
într-o hotărîre de luat.

Urmatecu se ridică încet şi ieşi pînă în pragul casei. Afară se stîrnise vînt, şi noaptea de toamnă era neagră şi urîtă. Fluieră de cîteva ori şi aşteptă. În cele din urmă, se auzi venid tocmai din fundul curţii o alergătură înfundată pe pietrele ude, şi deodată, din întuneric, se ivi cîinele, vesel şi zvăpăiat. Iancu îl lăsă în casă şi luă iarăşi drumul biroului său. Boieru îl urmă, orbit de lumină şi fericit de ceea ce de obicei îi era cu grijă interzis. Boieru începu să alerge ca un nebun, strîngînd covoarele, răsturnînd mesele, spărgînd lucrurile. Stăpînul său a trebuit să strige

la el pentru ca să-l potolească. În cele din urmă, dobitocul s-a culcat cu labele întinse, frumos şi mare, cu ochii ţintă la lancu, suflînd greu de alergătură, aşteptînd parcă o poruncă. Urmatecu voi să-l mîngîie, dar îşi opri mîna. Oftă adînc şi trecu pînă într-o săliţă întunecoasă.

Aci, de cînd începuse să se ocupe de moşiile baronului şi era silit să călătorească la ţară, îşi păstra hai- ~ bişnuita lui grijă de curăţenie şi coche-

făcuse un rînd de haine cenuşii, pe

care le purta cu cizme roşii şi o şapcă uşoară din împletitură de pai de orez. Era cunoscut peste tot la conace şi la sate, după costumul acesta, care li se părea tuturor mai arătos chiar decît hainele conului Barbu, obişnuit, în drumurile sale rare pe la moşii, îmbrăcat ca la oraş, cu gherocul lung şi negru. Şi pentru că ştia că trebuie să-şi dea şi o înfăţişare a cîmpului şi a pădurii. Urmatecu îşi trecea peste mijloc şi o cartuşieră şi lua la umăr o puşcă de vînătoare.

Era un dar tot de la bătrînul baron : o puşcă bună, englezească, avînd între cocoaşe, în bronz aurit, stema lui de nobleţe, o coroană. Iancu o purta cu sfinţenie, dar nu-i plăcea să o folosească. Cînd în brecuri sau în căruţe pornea pe moşii, el o ţinea goală pe genunchi, cum îşi ţinea bastonul în birje pe străzile din Bucureşti. Trăgea foarte rar, şi numai în cîte un pom plin cu vrăbii din marginea şoselei. Atunci, ca să. nu-l vadă logofeţii că nu ştie să ochiască bine, ţintea la mijlocul pomului şi descărca o ţeavă. Din roata de alice, cădeau cîteva păsărele, şi Iancu Urmatecu, mîndru, trimitea copiii de prin sate să le strîngă, şi le dăruia. Acum luă puşca, puse un cartuş cu plumbi mari şi se întoarse în odaie. Boieru îşi lungise botul pe covoare şi începu să se gudure la venirea lui. Omul a stat nemişcat cîteva clipe de hotărîre, cu puşca plecată pe braţul stîng. Apoi, făcînd cîţiva paşi greoi, o lăsă, şi porni de-a lungul casei, pînă în fund, la odăile servitorilor. Aci, trezi un rîndaş de curte, mai vechi, şi îl chemă la el. N-a sunat, pentru că nu voia să afle nimeni ce-a hotărît. Cînd a ajuns iarăşi în birou, Urmatecu era obosit, de parcă ar fi umblat ceasuri întregi.

— Mă Toma ! Eşti tu om de nădejde, sau nu ? îşi întrebă el servitorul, care, somnoros şi abia îmbrăcat, sta respectuos şi înţelegea greu.

— Sînt, conaşule, să trăiţi !

— Dacă e aşa, ia pe Boieru, găseşte o birjă, urcă-l în ea şi du-te cu el unde te-o lumina Dumnezeu ! Cît mai departe, atît mai bine. Ieşi din oraş, mînă pe maidane, caută un loc pustiu şi dă-i drumul ! împinge-l, dă cu pi- - cioarele în el să coboare, că n-are să vrea ! Apoi pune pe birjar să dea bici cailor şi goneşte spre casă ! Ne-am înţeles !

Toma, abia acum dezmeticit, se speria de cele ce trebuia să înţeleagă. El crescuse cîinele de cînd l-au adus şi

ţinea la el. în cele din urmă, îngăimă, în apărarea cîinelui :

— Da’ parcă el a ştiut sau a vrut de-a făcut ce-a făcut ?

Lui Urmatecu îi păru bine că Toma îl. apără pe Boieru.

— Bravo, mă ! Ai inimă bună, îi zise şi îl bătu pe umăr. Dar acum ia-l şi du-te !

Şi dîndu-i lui Toma bani pentru de toate, Urmatecu lovi cu piciorul în coapsa cîinelui, oftînd :

— Aburul şi văzduhul tău de javră ! Şi începu să strige, de s-a speriat servitorul : Ia-l şi ieşi !

Cîinele întîi s-a ghemuit, cu coada între picioare, ne-înţelegînd de ce îl loveşte stăpînul. Apoi, cuminte, a plecat la chemarea lui Toma. Urmatecu şi-a ascuţit urechea şi a fost cu luare-aminte pînă ce a auzit trîntin- du-se poarta de fier de la stradă. Atunci a scrîşnit din dinţi. Pe urmă a rămas să asculte tăcerea, şi a adormit, îmbrăcat, pe un scaun.

A doua zi de dimineaţă a venit veste de la spital că Dorodan a murit. Urmatecu a chibzuit cîteva clipe cum e mai bine să facă. Şi în cele din urmă s-a hotărît să trimită pe cineva la bătfînul baron, fără o vorbă scrisă, ei numai aşa, să ducă vestea din gură şi să o spună oricui, lăsînd să se înţeleagă că o să vină şi el pe curînd, să le lămurească' pe toate. N-ar fi fost nevoie nici măcar de atît, căci nepoata lui Dorodan, după ce a aşteptat o noapte întreagă la poartă spitalului, de cum a aflat de moartea unchiului său, s-a dus de-a drept.ul acasă la baron şi a început să se tînguie. Şedea în bucătărie, cu părul despletit, blestema şi plîngea, iar slugile erau roată în jurul ei. Pata îl iubea cu adevărat pe bătrîn, singurul ei sprijin. Şi acum îl plîngea şi pe el, dar se plîngea şi pe ea, iar pe Urmatecu nu-l uita, şi puţinul pe care-l ştia îl sporea şi-l înnegrea. De la curtea Bărbilor, guri slobode au[1] alergat să povestească întîmplarea cea mare, cu toate presupusurile şi bănuielile, la casa domniţei Natalia. Şi în amîndouă părţile era zarvă şi fierbere.

i Cînd, aproape de miezul zilei, Iancu a venit, ca de obicei, să-şi vadă stăpînul, uşile i s-au deschis mai încet, în-tîmpinările respectuoase au fost mai reci, pentru că fiecare din cei mărunţi îşi închipuia, după capul său, că fapta prefăcută a lui Urmatecu e atît de vădită, încît nici boierul nu o va ierta. Zădufuri vechi de slugi ţinute în frîu răbufneau după priceperea şi după firea fiecăruia.

Iancu le-a simţit pe toate din prag. Şi o poftă mare de palme şi de înjurături îl ispiti. Se stăpîni, însă, aşteptînd să-l vadă pe boier. De aceea, trecu sigur pe pas şi se îndreptă spre camera unde-l găsea întotdeauna. De după perdeaua grea, de catifea, care închidea a doua oară intrarea, îl auzi mormăind şi mergînd iute pe vorbe, par- c-ar fi citit sau ar fi spus ceva învăţat pe de rost. Cînd a intrat, conu Barbu tăcu şi ascunse sub palmă o hîrtie pe jumătate scrisă. Ochii lui, blînzi de obicei şi limpezi, căutau în lături şi fugeau pe lucruri. Glasul îi era mai slab, dar tăiat puternic pe vorbe ciuntite şi rare. Urmatecu începu să povestească nenorocirea cu bătrînul, de unde o ştia. Ce fusese mai departe, şi anume de ce o fi venit la el Dorodan, nu vedea !

Baronul Barbu asculta, cu ochii în pămînt. Din cînd în cînd scotea numai sunete scurte, înăbuşite, pînă cînd spuse deodată :

— Hm ! Adevărat ! De ce-o fi venit adică, Iancule, la dumneata ?

Şi privirea o pironi asupra omului său d,e încredere, care îndură, fără să se clintească, întrebarea ochilor celuilalt. Dar simţi totodată ca un fel de oboseală în pleoape şi luptă să le ţină deschise. între amîndoi, în clipa aceasta, bătrînul baron era mai tare. Urmatecu îşi dădu seama că trebuie să scape din strînsoarea de bănuieli şi de cercetări ce se închidea pe nedrept în jurul său. Şi căutînd salvarea într-un gest care să rupă creşterea tot mai primejdioasă de puteri nevăzute, se dădu la o parte, ca din bătaia unei praştii, şi îşi aprinse, fără să mai întrebe, o ţigară. Trase cîteva fumuri şi se linişti. Apoi, schimbîndu-şi şi glasul, ca pentru o poveste lungă, zise, prinzînd-o de sub un scaun pe Fantoche şi luînd-o în braţe :

— Cu ce ţi-ai omorî, măria-ta, căţeaua, dacă ar trebui să o omori ?

Bătrînul baron îl privi nedumerit. Urmatecu îşi împleti degetele pe gîtul căţelii şi adăugă :

— Că eu în al meu am tras, am tras cu sete, să mă răzbun de nenorocirea pe care a adus-o pe capul nostru ! Şi rămase cu ochii în gol, ca şi cum ar fi privit grozăvia faptei sale.

— Cum ? Ţi-ai omorît cîinele ? întrebă baronul. Ai avut puterea asta ?

— Da, măria-ta !

— Săracul de tine ! şi glasul stăpînului se schimbă

deodată ; era iar blînd, moale şi îndurerat.

Nemişcat, numai din auz, Urmatecu îşi dădu seama de cele întîmplate. Şi atunci se grăbi să povestească totul. Zugrăvi amănunţit grozăvia scenei de reîntoarcere, ajutorul dat de soţia sa lui Dorodan, durerea ce l-a cuprins, răspunderea simţită în faţa oamenilor, apoi cumpăna grea a hotărîrii. Povesti toată dragostea lui pentru Boieru, împletind cu îndemînare amintirea că avea cîinele în dar chiar de la baron. Nu uită să vorbească de bucuria ce o dau animalele de pe lîngă casă şi. de credinţa cîinilor şi nevinovăţia lor şi spuse că toate astea le-a învăţat, cu încetul, din pilda de bunătate a stăpînului său. Apoi, deodată, aduse, cu glasul mai adînc şi parcă înlăcrimat, clipa cea mare. Pentru Dorodan şi moartea lui, cîinele trebuia pedepsit ! (Conul Barbu se cutremură.) Urmatecu se văzu iarăşi luînd puşca, strigînd pe Boieru şi coborînd în pivniţă.

— Dobitocul parcă-şi presimţea sfîrşitul, spunea el. Alerga în toate părţile, schelălăind. Se ascundea, îi era frică. A trebuit să umblu după el ca după o sălbăticiune. Simţeam că dacă nu se întîmplă mai iute, şi mie îmi scade puterea. în cele din urmă, l-am încolţit după nişte zăcători. Văzînd că am gînd rău cu el, încercă să se apere. Rînji şi vru să se dea. Atunci am văzut cele ce trebuie să fi fost : l-am văzut pe bietul Dorodan doborît şi sfîşiat de colţii lui. Şi fără milă, fără durere, am sărit ca în ajutorul omului şi am tras. Boieru a căzut însîngerat, cu botul în pămînt !

[1] Urmatecu, încălzit de povestire, a ridicat capul, privind de data aceasta el ţintă pe baron. Izbutise iarăşi să fie cel tare. Baronul, îngrozit, pierdea din el, din ce în ce, umbrele şi chipul lui Dorodon. O admiraţie amestecată cu teamă creştea la el pentru Urmatecu. Şi nerostind nici un cuvînt, întinse grăbit mîinile şi o smulse aproape din braţele povestitorului pe Fantoche. Apoi o strînse la piept, o sărută, o mîngîie, abia acum simţind-o în siguranţă, departe de omul ăsta, care a fost în stare să omoare un cîine. Iancu tăcea ca după spovedanie. Boierul Barbu oftă adînc. Pentru el dovada nevinovăţiei de gînd a lui Iancu era făcută. Apoi, luînd foaia scrisă de pe masă, mai adăugă ceva în cuprinsul ei şi i-o dădu lui Urmatecu, spunîndu-i :

— Tipăreşte-o cu chenar mare, negru, şi trimite-o la toată lumea. Baronul Barbu, şi ai lui (şi acum te-am trecut şi pe tine), vrea să vestească la toţi moartea unei slugi

credincioase, de care îi pare rău... Şi bătîndu-l pe umăr, cu aceeaşi încredere ca şi altădată, îi şopti prieteneşte : Şi nu uita, Iancule, să vii să mă iei devreme, că la înmormîntare mergem împreună !

În urzeala şi forfoteala slugilor, Păuna se strecurase în casa baronului, să vadă şi să afle. Astfel încît la ieşire, Iancu o găsi ghemuită într-un colţ din antreul cel mare. Ea alergă iute şi îi şopti :

? — Fereşte-te ! Toţi sînt cu gura pe dumneata !

Iancu îi arătă hîrtia şi îi citi în pomelnicul celor îndureraţi, alături de numele baronului, şi numele lui.

Femeia rîse şi zise : „Bine !“ Apoi se topi.

În bucătărie, zarva creştea din închipuirea fiecăruia,[1] fiecare văzînd în alt fel sfîrşitul lui Iancu.

Păuna, care trecuse tot timpul, spuse într-un tîrziu părerea ei :

— Dacă nu-i veţi vedea împreună la înmormîntare; pe boieru şi pe conu Iancu, să nu-mi mai spuneţi mie Păuna !

Şi toţi au încremenit, gîndul acesta firesc neputînd intra deodată în mintea mică a celor neluminaţi.

Ca şi lui Lefterică, Urmatecu i-a trimis lui Dorodan o coroană de mărgele ; iar în după-amiaza hotărîtă a intrat pe poarta cimitirului alături de stăpînul său. Slugi mirate şi slujbaşi mărunţi se descopereau în faţa lor.

●

Urmatecu însă nu se mulţumea cu atît. Din tot ce ar fi putut vorbi cu baronul, alese cîteva veşti despre Bubi. Simţea că pe astea poate să i le spună şi la cimitir, fără să aducă vreo supărare sau bănuială. Şi nu se înşelase. Bătrînul domn îl asculta, privindu-l, astfel încît conu Barbu şi el păreau doi domni cufundaţi adînc în d-ale lor, schimbînd într-o bună prietenie gîndurile pe care nimeni nu le ştia. Şi asta îi ajungea lui Urmatecu ! Sosiţi lîngă mormînt, au rămas să asculte slujba, care începuse. Iancu s-a tras cu cîţiva paşi mai în urmă, să nu vadă mortul şi să fie şi respectuos faţă de stăpîn. Se mulţumea . cu intrarea lor, întîmplată. tocmai după planurile şi dorinţele sale.

Erau acolo aproape toţi cei care se amestecau în viaţa lui. De partea cealaltă, foarte aproape de groapă, sta Bubi, chemat cu depeşă de JurUbiţa după cele petrecute. La în- tîlnirea cu tatăl său, el s-a înclinat respectuos. Apoi era Jurubiţa însăşi, mai la o parte, după un tei, ascunzîndu-l pe Gună Licureanu,, care, din cînd în cînd, cînd nu era văzut, îi mîngîia, ca din întîmplare, şoldul. Mai departe, să nu se vadă şi să nu se salute cu Jurubiţa, stătea coana Miţa şi Amelica. Ele trecuseră în faţa lor, ca pe copii, pe mărunţelele Mili şi Mali. Ivanciu era singuratic, iar Schweickert privea în adîncul mormîntului. Singură, lîngă coşciugul lui Dorodan, se bocea nepoată-sa. Plingea înfundat cîtva timp, şi apoi, deodată* începea să strige :

— Cîinii te-au omorît, nene, cîinii mi te-au omorît !

Ea aceste cuvinte bătrînul baron simţea un fel de jenă, în care intra mai mult dorinţa de linişte şi de politeţe de- cît durerea. De aceea, se întorcea regulat la bocetele femeii, căutîndu-l din ochi pe Urmatecu, ridicîndu-şi umerii, ca şi cum ar fi vrut să arate zădărnicia şi poate şi necuviinţa acestor tînguieli. Iancu dădea din cap a înţelegere, privind departe, peste morminte. Dar pe furiş se uita şi la ceilalţi, să vadă ce cred. Şi l-a prins de mai multe ori pe Ivanciu privindu-l cu ochii lui cenuşii, în care nu putea citi decît lucruri nelămurite. Şi o dată a simţit o privire ciudată şi dinspre Jurubiţa. îşi dădea seama că prostimea o amuţise, dar clevetirea cea mai rea, fără fapte, numai pe vorbe pierdute, uitate şi răstălmăcite, era încă vie.

La plecare, Ivanciu l-a prins între două morminte şi •a spus :

— Măi Iancule, vine iar termenul de ipotecă. Fă ce-oi |ti şi dă-mi banii, că eu vreau să ies din împrumut !

I Iancu se opri şi-l întrebă aproape răstit :

■— Mîine îi vrei ?

P Ivanciu la asta nu se aştepta. Mintea lui greoaie bănui iarăşi un vicleşug. De aceea abia îngăimă :

— Mîine nu, dar la termen !...

Şi Urmatecu îi întoarse s'patele, fără să mai spună un cuvînt, ceea ce nu l-a împiedicat pe Ivanciu ca peste două zile să vină iar la masă, ca de obicei.

în faţa cimitirului aştepta trăsura domniţei Natalia, care n-a venit, dar a trimis flori. Iancu îşi -ajuta tocmai stăpînul să urce, şi el însuşi era gaia. cu piciorul pe

scară, cînd se pomeni doborît de o namilă ce se năpusti peste ei. Era Boieru. Nemîncat, murdar, cu botul îmbăiat, cîinele se bucura că şi-a găsit stăpînul, frămîntînd pe cei doi oameni cu zburdălniciile lui greoaie. Urmatecu a încremenit. Baronul, însă, ascunse iute în gulerul hainei pe Fantoche, lăsată în trăsură, şi, potolind cîinele rătăcit cu o mîngîiere, zise cu un zîmbet nelămurit tovarăşului său de drum :

— Măcar, Iancule, de mi-ai spune numai minciuni de-astea şi de-acum încolo ! Şi-l rugă să se aşeze lîngă el. | Urmatecu se gîndi că dacă n-ar fi fost vorba de un cîine pe care să-l creadă mort, bătrînul Barbu, chiar bun cum era, n-ar fi iertat atît de iute !

Boieru se ghemui la picioarele lor, şi trăsura porni în trapul bătut al armăsarilor negri, lăsînd în urmă ultima zi încheiată pe fiinţa frămîntată de zbucium şi de credinţă a lui Ioachim Dorodan.

XI

Unul din nenumăraţii fini ai lui Urmatecu şi ai coanei Miţa era şi Manolache Tîrcă. După ce l-a cununat şi l-a pricopsit, Iancu l-a adus la portărei. Tîrcă era un om slab, mărunt şi îmbătrînit înainte de vreme. El îşi murdărea ca nimeni altul hainele şi cămăşile, spre deznădejdea soţiei sale, Lisaveta, care, chiar duminica, dacă îl primenea şi-l îmbrăca bine, ştia că, în cîteva ceasuri, mînecile îi vor fi negre, piepţii pătaţi, iar omul întreg va fi scos ca ! din gunoi. Tîrcă era însă muncitor, iar din fire, tăcut. Lă cancelarie venea înainta de oră, nu ieşea nici după treburi, nici după vorbă şi scria ceasuri întregi copii, cu răbdare şi cu un zîmbet în colţul gurii. Numai din cînd în cînd se oprea, întindea dreapta, îşi desfăcea palma obosită, mişcînd degetele, şi sufla în' ele, să şi le răcorească. Era singurul gest îndrăzneţ pe care îl făcea, ‘ fără să-şi dea seama, şi acasă, şi la masă, şi aiurea. Căci încolo sta strîns şi nemişcat, ca un gîndac, cu mîinile aduse în burta scobită de slăbiciune, şi cu barba în piept, şi capul căzut.

De Iancu, Tîrcă asculta într-un anumit fel : făcea ce-i spunea şeful, dar fără grabă şi fără convingere, şi asta lui Urmatecu nu-i plăcea. Era ca şi cum în tăcerea şi liniştea cu care arhivarul executa i-ar fi strecurat întotdeauna o îndoială. între el şi Lefterică, prieteni buni pe vremuri, Urmatecu ştia să deosebească tocmai gîndul acesta, necunoscut bine, dar care în Tîrcă era. La încercări mari nu fusese pus niciodată. Dar spre mai multă siguranţă, naşul său îl avea la mînă cu cîteva poliţe mărunte şi cu o presupusă recunoştinţă.

într-o sîmbătă după-masă, Manolache Tîrcă fusese chemat la Urmatecu şi trecut într- o aşteptare mai lungă prin sufragerie. Aci, ţinîndu-l ca vorbă de femeie, coana Miţa i-a dat de toate : i-a dat un picior de pui rece, i-a dat şi brînză, i-a dat şi mere, şi o sticlă de vin negru, şi ţigări. Tîrcă le-a primit liniştit, le-a mîncat, le-a băut, le-a fumat, răspunzînd la întrebările şi sfaturile

cucoanei cu gura plină şi cu braţul drept întins printre farfurii, mişcînd din degete de parcă ar fi vrut să se agaţe de ceva : „Sărut mîna, naşe, aşa am făcut, sau aşa n-am făcut !“

Şi după ce isprăvea de vorbit, avea parcă grijă să-şi aşeze numaidecît zîmbetul în colţul gurii. Mai pe seară, însă, l-a chemat Iancu la el.

— Ei, ia să vede n, mă Manolache, cum dichisim noi vînzarea, că d-aia te-am adus ! Ia scoate tu elementele !

•îi spuse Urmatecu de cum îl văzu.

Tîrcă se căută prin buzunarele vestei şi găsi un petic î de hîrtie murdară, scrisă cu creionul.

— Ce-i aia ? întrebă Urmatecu.

I[1] — Elementele, naşule ! răspunse Tîrcă senin.

— Cum, mă ? în loc să-mi vii cu dosarul, vii cu zdreanţă asta la tine ? !

— Dosarul nu e voie !

— Nu e voie ce ?

— Să iasă de la arhivă !

Bp ■— Nici pentru mine ?

— Nici.

pij — Mă, că tîmpit mai eşti ! făcu Urmatecu necăjit.

Tîrcă, obişnuit şi el cu vorba naşului său, dădu din umeri, ceea ce ar fi însemnat : „Ei şi ?“ Şi tăcu, potolit. Aşteptând apoi să se mai întîmple ceva, el găsi în măselele lui vechi şi găunoase o sămînţă de măr. Deodată se gîndi numai la ea. O scoase cu vîrful limbii, o aduse între dinţi şi o zdrobi. Un fel de aromă amară şi răcoroasă îi umplu gura. Şi lui Tîrcă îi plăcu. O ronţăi liniştit şi apoi zîmbi. Urmatecu, văzînd că n-are timp de pierdut, se hotărî să .lucreze. Ştia că termenul se* apropie ; ştia că Ivanciu nu mai vrea să aştepte ; socotea că întreaga chestiune a fabricii era destul de încurcată ; că bătrînul Barbu era destul de hărţuit, şi el însuşi voia să vadă, în sfîrşit luminişul drumului ăsta, pe care îl apucase demult. De aceea se hotărî s-o ia cu metodă, pentru ca Tîrcă să nu facă vreo încurcătură.

— Cîte pogoane sînt trecute acolo, mă Manolache ? întrebă Iancu. E bob numărat, spun ei, nu-i aşa ?

— Una mie cinci sute, arabile...

— Bun ! Ia hîrtie şi scrie : opt sute...

— Da ? de ce ? făcu Manolache neînţelegînd.

— Ai să vezi tu mai tîrziu ! Taci din'gură şi scrie ! se răsti la el Iancu.

Arhivarul, după ce făcu un arc deasupra capului cu mina dreaptă şi-şi jucă degetele prin aer, luă tocul şi scrise ce i s-a spus.

— De izlazuri ce grăieşte ? întrebă iar Urmatecu.

— Patru sute de pogoane !

— jjun ! Scrie numai izlazuri, fără pogoane ! Vorbeşte şi de heleşteu ?

— Da !
— Atunci, taie heleşteul ! Da’ de conac ?
— Conacul e trecut ca vechi, dar acareturile sînt noi toate.
— Atunci, lasă numai conacul, fără acareturi ! Ei, cam asta e ! Nu e aşa ? Dă-ncoace !

Şi Urmatecu luă însemnările şi le citi încă o dată. Apoi aruncă mulţumit hîrtia pe masă şi zise :

— Ăştia sînt Bălăşoienii, mă Manolache, adevăraţii Bălăşoieni, pe care stă ipoteca de patru sute de mii de lei. Bani, nu glumă, băiete ! Uite, aşa să-mi faci vorbirea în procesul-verbal de situaţie. De asta te-am chemat !

Se vedea că Manolache, încurcat, are ceva de spus şi' că nu îndrăzneşte. Frămînta aerul cu degetele şi grohăia. Urmatecu se uită lung la el, ca şi cum ar fi vrut să-i înţeleagă fărîma din gînd. Tîrcă întrebă şoptind :

—■ Dar drumul, naşule ? Drumul la faţa locului !

— Care drum, mă ? Faţa locului e aici, mă, caraghio- sule ! zise tare Urmatecu.

Dar Tîrcă nu se potolea. Urmatecu, văzînd-l astfel, îi spuse :

— Ei, ce e ? Ce te-a găsit ? Ce nu-ţi place ?

La care omul răspunse cu greu, dar hotărît :

— Asta nu-i treabă curată, naşule !

— Ce mă ? Ce-ai spus ? răcni Urmatecu. Ai tu noroc că-mi eşti fin şi că eşti prost, că altminteri te-aş scuipa între ochi !

Dar Iancu văzu că adineauri cînd îl privea a fost la doi paşi de adevăr cu bănuiala lui. De aceea, schimbînd glasul, îmblînzindu-se, îl întrebă :

— Şi de ce nu e curat, mă ?

— Nu e la fel cu actul de. ipotecă şi cu faţa locului ! Acolo e mai mult !

Urmatecu se sili să rîdă zgomotos şi spuse mai în urmă, glumind :

— Bată-te să te bată, Manole ! Apoi abia acum e treabă cinstită, mă ! Asta e moşia, asta pe care o vezi tu aici, că mai mare nu e ! Atunci, în act, a fost mărită din alte pricini. Acolo măsura nu e dreaptă ! Dar cu actul ai tu ceva de împărţit ? L-ai făcut tu ? Nu ! Şi-apoi actul e aşa cum e, şi banii s-au dat ! Acu, ce scrie la tine stă

pe pămînt. Că dacă nu le-oi şti eu, cine dracu să le ştie ? ¡Averea boierului doar e ca şi a mea !

£ Manole pricepea, şi nu pricepea. Urmatecu îşi dădu »eama şi continuă :

— înţelegi tu, mă ? Boierul- avea nevoie de bani. Eu BÎnt omul boierului. Atunci, ca să-l momesc pe zaraf să dea (Tîrcă nu ştia că şi Iancu are un sfert din ipotecă pe înscris făcut pe sub mină), am mărit moşia. Zaraful n-avea dccît să caute şi să vadă. N-a căutat şi a dat banii ! Asta însemnează că era înţeles cu tot ce sta scris. Ce am făcut eu atunci a fost bunătate pentru boier, mă, n-a fost lucru necinstit ! Şi nimeni nu s-a plîns. Ai înţeles ? Acum, însă, cînd eşti şi tu la mijloc, că toate hîrtiile trec prin mîna ta, vreau să fie treabă rîiiduită şi dreaptă, că d-aia mi-eşti fin şi d-aia te iubesc !

Şi de multe ori un cuvînt aruncat poate mai mult de- cît unul grăit cu tîlc.

Lui Manole Tîrcă, nu i-a spus nimeni, niciodată, că-l iubeşte. Nici nevastă-sa. Acum parcă a simţit că se mişcă ceva în el, în piept, şi a văzut de îndată că trebuie să se bucure, dar nu ştia nici cum, nici de ce anume. După ce totul s-a clătinat o clipă în sufletul său, a înţeles că atunci cînd te iubeşte cineva trebuie să vie cu linişte şi cu limpezime. Că cel care te iubeşte, cel puţin aşa i se întîmpla lui acum, gîndeşte, vede şi vorbeşte pentru tine şi îşi desface toate şi le aşază frumos împrejurul tău. Cădea dragostea la el cu ceea ce n-a avut niciodată : aciuire sigură pe lîngă o fiinţă mai luminată şi mai ales mai îngăduitoare decît nevasta sa.

în cel mai bun caz, Manolache Tîrcă, în viaţă, a fost lăsat să âe descurce singur în dorinţele şi gîndurile sale. Şi atunci, de cîte ori ieşea din el, o făcea pe tăcute şi pe nelămurite, între două ţigări, cu ochii pierduţi peste teancul de copii, cu priviri lungi, la sfîrşitul cărora nu se afla nimic. Dar acum Urmatecu parcă nu vorbea, ci umbla pentru el. Trecea prin desişuri de încurcături şi de frici, ţinîndu-l de mînă şi făcîndu-i loc. Şi toate cădeau, şi locul se lumina, şi Manolache trecea. Era frumos, era limpede, era curat şi sigur. Şi pentru prima oară Manolache, înflăcărat de ceea ce îi cerea naşul său, mai scrise o dată şi încă o dată, tot mai citeţ, tot mai bine aşezate
pe hîrtie, datele cele nouă. De acum nu numai că nu-l mai speriau, dai; se împrietenise cu ele şi voia să le vadă cît mai multe, în multe copii, în faţa lui. Urmatecu îl privea fără a mai spune vreun cuvînt.

Cînd a plecat, iarăşi cu zîmbetul în colţul gurii, naşul] său era sigur de el.

Un lucru de seamă în multe întîmplări din viaţă este ; timpul creşterii şi rodirii unui gînd sau al unei stări sufleteşti, îmbinate cu hotărîrea unui om ! O întrebare care frămîntă pe mai mulţi, dată uitării de ei, deodată se apropie altfel, sporită şi desăvîrşită dacă a trecut timpul peste ea şi dacă în acest răstimp o voinţă de undeva a schimbat-o şi a împlinit-o. Faptele care o vor hotărî mai tîrziu se aşază mărunte şi liniştite în jár. Dar nu ele sínt cele mai puternice, ci omul şi voinţa lui !

Toate acestea le învăţase Iancu Urmatecu din zilele trăite şi le simţea după o măsură lăuntrică. De multe ori, j cînd se gîndea de ce are să facă sau cînd va face un lucru, nu ştia să-şi răspundă. Simţea numai că e un fel de lăsare din umeri, cînd pe stînga, cînd pe dreapta, o apăsare pe fapte, pe oameni şi pe împrejurări. Asta era tot ; asta era ce ştia el mai de preţ din mersul vieţii. Văzuse de mult că e un „dar“, şi era foarte mîndru şi sigur de el !...

Acum, în cîteva zile trebuiau să facă ceea ce voia el, iar ceea ce chibzuia şi dădea trebuia să se strecoare şi să se primească de ceilalţi. Asigurările trebuia să şi le ia pe rînd.

De aceea, á urmat cu boier Lefter, după începutul făcut cu Manolache Tîrcă.

Niciodată nu i se mai întîmplase Amelicăi,, nici cînd era mică, să se ducă şi cu tatăl său şi cu mama sa în vizită la zărăfia boierului. De data aceasta, însă, aşa a voit Urmatecu, şi încă fără trăsura lor : întîi cu o birjă şi apoi pe jos. Nu

că bătrînul Lefter n-ar fi ştiut că au trăsură, dar nu era chibzuit ca tocmai acum să i-o reamintească. Ca de obicei, zaraful s-a închis cu ei după perdeaua verde din fundul dughenii şi a început să asculte. A vorbit întîi coana Miţa. Apoi a vorbit Iancu.

Veneau să se împrumute, că „acu“ puteau să sară odată mai sus, şi nu pentru ei, ci pentru zestrea fetei. Amelica,
ţipă socotelile lui Iancu, trebuia să fie acolo. Era bine **t** pentru convingerile bătrînului, şi era bine şi pentru ea, **Mă** vadă ce greu se strînge un ban şi se leagă o avere. De **Vorbit,** n-avea nevoie, că asta era treaba părinţilor. Ceea ce cerea Iancu acum, urmărind Bălăşoienii ca zestre pen- **tril** Amelica (fata, cînd a auzit, a întrebat-o din ochi pe mama ei, şi coana Miţa, cu faţa numai zîmbet şi lumină, **a** dat de cîteva ori din cap în semn că : da !), era numai o sumă de două sute de mii de lei. Pentru ăştia era gata **«ă-şi** pună casa ipotecă la boier Lefter. Dealtfel, socoteala nu era grea : o sută de mii de lei, ai lui Iancu, se ştergeau ; **o** sută de mii ai zarafului, pentru ăia dădea Iancu înscris, **Că** era mai bine asigurat bătrînul, zicea el, în două feluri de datorii ; iar acum lua două sute de mii, pe casă, de la boier Lefter, pentru ca să-i acopere pe Friţ şi pe Ivanciu. Atît în împărţirea afacerii, cît şi în explicarea ei, Urma- tecu a căutat să fie cît mai încurcat.

De aceea, de fapt, voia să-şi păstreze datoria în două feluri : asta îl impresiona pe bătrînul Lefter, pe care Iancu îl cunoştea foarte bine. Oricît de multe şi iscusite afaceri va fi făcut în viaţă, boier Lefter avea un mare respect pentru însemnate schimbări de bogăţii şi treceri de sume de bani încheiate numai în socoteli pe hîrtie şi pe nevăzute. El nu îndrăznise niciodată aşa ceva. Averea lui a văzut-o bucată cu bucată cum a venit şi cum a crescut. Un amanet intra deodată în mîna lui ; ştia că mai trăieşte puţin pentru cel care l-a adus, atît timp cît scrie pe biletul legat de obiect. O dată ziua împlinită, lucrul murea pentru împrumutat şi creştea în maldărul tuturor amanetelor sale. Iar casele, viile, locurile şi le-a cumpărat întotdeauna cu bani gata, fără amînări, fără treceri, fără drepturi rămase. în cîteva minute, şi plătea, şi avea. Vedea o casă cum trece din rîndul altora în rîndul lui ! Numai aşa lucrase boier Lefter toată viaţa, dar jinduia, de gust, după bancheria nouă, în care puţin se vede şi mult se face.

Ar fi încercat de mai multe ori, dar nu avea încredere. Prima dată a fost datorită tot lui Iancu, împrumutînd cu ipotecă şi dînd înscrisuri. I s-a părut atunci că se aruncă în gol. A făcut-o mai mult de ruşinea lui şi a celorlalţi. Dar siguranţă n-a avut nici o clipă ; credea că sînt bani
pierduţi. Şi aproape că se şi mira acum că se întîlneşte, tot pe nevăzute, fireşte, cu ei. Şi, iată, i se propunea un lucru şi mai încurcat. N-ar fi zis nu ! Prinsese gust să urce încetul cu încetul încercările ! Dar parcă era ceva în toată povestea asta şi mai primejdios. Lipsea o siguranţă. Şi dus pe gînduri, căuta să o prindă, să vadă, ce e ? ! în curînd îşi dădu seama că lipseşte averea baronului, siguranţa şi

trăinicia ei. Şi fără să dea vreun răspuns, zise ca şi cum ar fi rostit tare, fără să vrea, un gînd :

—• Păcat că boierul Barbu nu e de-al nostru !

Urmatecu atît aştepta. Din cuvînt, prinse de îndată firul.

— Adică, ce vrei să spui dumneata ? zise el. Vorbeşti de avere, sau vorbeşti de boierie ?

Bătrînul Lefter,' surprins că neliniştea lui de bani se rupe în două, tăcu. Urmatecu se repezi asură-i :

— Oricum oi lua-o, tot acolo ieşi cu frică şi fără îndrăzneală ! zise el.

Apoi, oprindu-se o clipă, se pregăti pentru un gînd mai lung. îşi aprinse o ţigară, se aşează mai bine pe scaun, îşi propti cotul de masă, să nu aibă decît să-şi răstoarne mîna pentru a-şi scutura scrumul şi pentru a nu-şi schimba înfăţişarea hotărîtă. Coana Miţa, simţind ce are să vie, îşi uită liniştită mîinile în poală şi privirea pe ele. Numai Amelica, neînţelegînd niciodată clipele cele mari, deşi despre viitorul ei era vorba, măsura din ochi pereţii. Şi Urmatecu începu domol :

— Eu sînt, care va să zică, rudă cu dumneata, boierule, că nevastă-mea şi fiică-mea sînt sînge. din sîngele dumi- tale ! Asta o ştim cu toţii. Bun ! S-a nimerit însă că în drumul meu (şi mi-am văzut cinstit şi cu muncă de el) să întîlnesc un om foarte cumsecade, care să fie şi boier, şi bogat. Şi mai dînd el; şi mai trăgînd eu din greu, iată că am ajuns aproape umăr la umăr. Este ?

Bătrînul Lefter asculta liniştit. El făcu semn pe tăcute că e de aceeaşi părere.

— Cuprins am, ca şi el ; slugi am, ca şi el; rost avem la fel, ba al meu e mai bun, mai gospodăresc şi fără risipă, că îmi stă Miţa alături : e de neam vrednic şi bine învăţată în de-ale casei !

I Boier Lefter, simţitor la rudenie, zîmbi, măgulit ; Amelica, trezită de noutatea cuvintelor, privi întrebătoare la tatăl său. Coana Miţa se mulţumi să ofteze.

— Apoi, dacă e aşa, boierule, continuă Iancu, şi nu **e** vrăjitorie, ci numai muncă şi pricepere să ajungi, dovadă că am izbutit, mult, puţin, să ies la lumină, de ce să n-am şi eu pămînt cum are el ? Ce ? N-o să vrea să stea pămîntul la mine ? Ba ai să vezi că o să vrea ! Şi-atunci, cînd o, fi să-l am, cită trecere are bătrînul Barbu, şi noi vom avea ! Aşa să vezi, averea, ori încotro o apucă, e bine apucată. Dar ştiu că altceva ai şă-mi spui : că el tot mai e departe înaintea nostră, nu prin cîte are, dar prin cîte ştie. Ei, aici ai dreptate ! Dar pentru asta a avut timp de la tat-său, de la moşu-său şi bănetul la spate ! Ia să avem şi noi aşa ceva, şi pe urmă să vorbim ! Dă-mi dumneata bani, că de timp m-am îngrijit eu !

Bătrînul părea nedumerit. Urmatecu, din ce în ce mai încrezător în vorbirea sa, zise :

— Am strîns şi am dat Amelicăi, să treacă şi ea mai departe, copiilor ei ! Că banul agonist e cu timpul slobod în el !

I' Apoi, apropiindu-se de fiica sa, mişcat, aproape încurcat, Iancu apucă fata de umeri şi o sărută iute pe amîn- doi obrajii. Amelica se şterse fără să vrea.

— Uite cine o să urce alături de el, boierule ! Domnişoara noastră ! Tot ce va trebui să ştie o să ştie, şi de ruşine n-o să ne facă !

Zaraful, roşu, plecă ochii în jos cu timiditate şi rîse mărunt şi cu plăcere.

■— Amelica, fetiţa mea, urmă Iancu, e şi sîngele meu, şi al dumitale. Pentru bucuria neamului trebuie şă-mi dai banii, boier Lefter ! Şi-apoi tăcu şi se aşează.

Foarte grea a fost aşteptarea fără răspuns. Coana Miţa simţea ca un bulgăre de gheaţă ce călătorea prin. ea. Amelica însăşi, smulsă din nepăsarea obişnuită, îşi plimba privirea de la unul la celalt. Zaraful, cu pasul în jos, nu se uita la nimeni, ci, printre pleoapele întredeschise, parcă privea în el însuşi. Urmatecu ştia că altceva nu mai are de spus. A aşteptat aşa cîteva clipe. Apoi, hotărît, aşa cum făcea întotdeauna cînd trebuia să se limpezească ceva însemnat, se ridică, spunînd femeilor :

— Haidem !

Ştia că nu mai are decît o singură întrebare, cea de pe urmă şi cea de care atîrna totul. La semnele lui, cîteştrei se ridicară, în afară de boier Lefter. Părea adormit pe scaunul său. Glasul puternic al lui. Urmateeu mai răsună încă o dată după cîtva timp de tăcere :

-— îmi dai, sau nu-mi dai banii, boierule ?

De data aceasta bătrînul Lefter ridică încet capul. Privirea lui, de obicei piezişă şi rece, era dreaptă şi bună.

Ba, în apele ei avea ceva cald, ca o întrebare şi ca o rugăminte. Cătînd în sus, ea se ţintui pe faţa lui Urmateeu. Apoi capul se plecă de cîteva ori în toate părţile, privindu-i pe toţi : şi, pe Iancu, şi pe. coana Miţa, şi pe Amelica. în cele din urmă, bătrînul zîmbi.

Asta înşemna că da, dar că nu avea curajul să o spună !

Ceea ce i-ar fi trebuit lui Urmateeu acum era să ştie precis ce a scris baronul B. Barbu cînd i-a vorbit de pămînt, ce a fost în gîndul dărniciei sale şi mai ales ce a mai rămas, de atunci, în bunăvoinţa lui. Ştia prea bine că mereu nevoia îl va lega de el şi că n-are încotro. Avusese doar atîtea dovezi : cu Lefterică, apoi cu Dorodan şi cu Bubi. Dar se| aşezase între ei, şi asta de foarte curînd, nenorocirea cu moartea Umflatului, şi toată povestea cu care l-a dat de gol cîinele. Ţinea minte Urmateeu blîndeţea baronului din clipa aceea grea. Dar nu şi-a putut limpezi nici pînă acum dacă fusese bun pentru el sau mai mult pentru cîine. Dealtminteri, de la înmormîntare nu-l mai văzuse. îi venea şi greu şi făcea puţin şi pe supăratul. Aştepta o întîmplare mai de seamă care să-l ducă la baron, o nevoie de a baronului. Şi iată că tocmai împrejurarea asta cu termenul vîn- zării, ce nu putea să-i scape, îl duce cu o nevoie de-a luL Potriveala nu era din cele mai bune. Şi nici Păuna n-a putut să-i mai fie de ajutor. De cîtva timp, prinţesa Nata- lia nu mai avusese ce să-i ceară bătrînului Barbu, iar acesta, după cum i se întîmplase de atîtea ori, o uitase de tot. Astfel că Păuna nu mai aflase nimic.

Două lucruri, însă, chiar în zilele acestea mai încurcate, îi dădeau o linişte şi o încredere lui Urmateeu ; întîi că bătrînul baron cu nici un chip, nici chiar cu prilejul morţii lui Dorodan, nu se împăcase cu fiul său ; apoi

el, Urmatecu, se înfăţişează ca singur cumpărător seul moşiei, aproape ca salvatorul licitaţiei, fie că o vrea, că n-o vrea baronul'! Ceea ce urmărea lancu acum a să se întîmple cîteva lucruri mărunte în jurul cumpă- rii moşiei, lucruri de care avea neapărată nevoie nu penii a dobîndi proprietatea, ci pentru a intra într-o altă **f|tme** odată cu ea.

La întîlnirea lor, baronul s-a arătat neobişnuit de tă- (BUt şi l-a lăsat pe omul său de afaceri să vorbească. Acosta a descris întreaga situaţie : cum creditorul, care Bra unul singur pentru baron, şi nu-l cunoştea decît din Hume : boier Lefter ! nu mai vrea să-l aştepte ; cum banii daţi pe fabrică erau pierduţi pentru totdeauna (şi aci Ur- tnntecu înlocuia numele lui Bubi cu vorba „întreprinde- fea“ şi arăta în treacăt nepriceperea şi lipsurile ei) ; cum faţă de alte datorii mai vechi de acoperit şi faţă de nevoile Obişnuite ale celor două case — a baronului şi a domniţei lîatalia — celelalte venituri nu ajung să se plătească şi datoria din ele. Apoi vorbi puţin şi de el : de munca şi devotamentul lui pentru casa baronului ; de bucuria lui de tată şi de rîvna de a o vedea pe Amelica mai sus şi mai bine decît fusese el însuşi ; de recunoştinţa lui pentru veşnica bunătate a baronului şi, în cele din urmă, vorbind de o aşezare pe care credea că o merită, nu uită nici cuvintele baronului de atunci, cînd a scăpat cîte ceva din făgăduita dărnicie pe care o reamintea. Spuse, de aceea, Aproape la fel, vorbele frumoase prin care se arăta temei- picia pămîntului într-o avere, neuitînd să repete că lucru- Wile, oricît de preţioase şi de multe ar fi, se duc, şi nimic trainic nu înfăţişează. Întrucît priveşte banii de trebuinţă pentru răscumpărarea ipotecii, Urmatecu mărturisi că s-a îndatorat pînă în gît, legîndu-se cu munca întreagă pentru tot restul vieţii. A vorbit mult, cînd mai repezit, cînd mai încet, cînd stînd respectuos în faţa boierului, cînd umblînd cu paşi mari, punînd mîna pe lucruri şi mişcîndu-le din- tr-un loc în altul, ca un om de-al casei, sau fumînd şi dînd leu ifos fumul în sus, diijpă cum urca sau scădea în el îndrăzneala şi nădejdea. După atîţia ani de slugărnicie, astăzi, în faţa unui mare interes al său, Urmatecu puse în timpul cît s-a zbătut şi a vorbit aproape tot ceea ce a mai făcut altă dată, dar şi ceea ce mai voia să facă : mîini îm-

pletite, alături de pumni încleştaţi şi ridicaţi în gestur largi ; priviri furişe, alături de căutări stăruitoare şi reci ; cuvinte topite în oftaturi şi rugăminţi, alături de vorb scurte şi poruncitoare. Dacă l-ar fi privit cineva cu o dreaptă cîntărire (şi boierul, deşi din alte hotărîri nu o arăta, dar ştia să măsoare astfel), l-ar fi văzut pe Urma- tecu la jumătate de drum, cu zbuciume şi cu limpezimi, cu siguranţe, dar şi cu temeri. Ceea ce nu ştia el să facă erau trecerile şi legăturile dintre aceste stări. Se simţeau hopu- rile unui mers peste o clipă grea a vieţii. Nerăbdările şi ahtierele mai ales arătau faţa lor, pe care, pentru a o ascunde, omul întrebuinţa adeseori spuse ca : „Şi eu cu pămînt“ sau : „Şi eu moşier !“

Liniştea veche a baronului, atît de mult încercată , în j vînzări şi în pierderi, era ca un nour moale şi tăcut, în care frămîntarea lui Urmatecu se îneca. Într-un tîrziu, cînd din tot zbuciumul vorbirii, la Iancu, n-âu mai rămas decît fraze scurte sau cuvinte răzleţe, care aminteau sau întăreau cîte ceva din ceea ce spusese, baronul Barbu zise cu glasul său obişnuit :

— Mă bucură, Iancule, că tu însuţi te-ai învrednicit să-ţi cumperi pămînt ! într-o anumită împrejurare, eu chibzuiam să-ţi dau. Văd însă că astăzi nu mai ai nevoie de mine.

Oricît ar fi fost de sigur pe împrejurări, vorbele i-au sunat lui Urmatecu a ameninţare. De aceea, căzînd deodată cu mulţi ani în urmă, cînd din cuvintele respectuoase nu se ridicase încă apriga lui dorinţă, el spuse :

— Pînă la moarte o să am nevoie de măria-ta !

Apoi, aşteptînd puţin să se îndulcească în tăcere asprimea clipei, adăugă, pentru mai multă siguranţă :

— Nu credeam că măria-ta o să se supere ! Ori eu, ori altul, totuna e, că moşia de acum e pierdută !

Se părea că Urmatecu avea de gînd să înceapă cu ceea ce boierul sfîrşise de mult ! De mult, de cînd o schimbase pe. fabrică, pentru bătrînul Barbu moşia era pierdută. Aşa se şi hotărîse în el însuşi, după obiceiul cel vechi. Se vede numai că Urmatecu nu-şi mai dădea seama de asta, fiind vorba de el. Toate lămuririle şi amănuntele de acum pe boier începură să-l plictisească. îl purta din ce în ce prin lucruri tot mai încurcate, unde nimic nou nu vedea în afară de acelaşi Urmatecu, în fel şi chip zbătut şi ne- ®Jpnişti t. Şi deşi îl iubea şi îl şi preţuia, baronul găsi totuşi HK stăruie prea mult, în acelaşi loc, numai despre el.

|p În faţa marelui său birou, bătut cu bronzuri şi săpat flpt aurării, conu Barbu luă iarăşi în mînă ghiuleaua de sticlă cu păianjenii închişi în ea. Iancu ştia : era semnul ■plictiselii. Numărîndu-i şi iar mestecîndu-i, boierul zise Hfirăgănat :

K — Toate-S bune, Iancule, numai să nu se spună că m-ai prădat, că lumea e ticăloasă !

| Şi-apoi tăcu şi privi la ghiulea.

l Era atîta potrivealâ între ce grăia baronul şi gîndul • ascuns, dar stăruitor, al lui

Urmatecu, încît acesta nici n-a băgat de seamă şuieratul ascuţit dintre vorbele bătrî- nului, deşi i se întîmpla foarte rar să scape înţelesul ascuns al faptelor sau al cuvintelor. Dar era hărţuit şi era grăbit. Astfel încît, văzînd deschisă cu totul calea rugăminţii cu care venise în gînd, se grăbi să-şi lege propu- f nerea :

? — La asta m-am gîndit şi eu, spuse el. De aceea m-aş

fi rugat de măria-ta să fie de faţă la licitarea şi adjude- B tarea moşiei. Mai întîi, pentru că de data asta şi eu sînt ’’ parte ; apoi, să astupăm toate gurile ! E cel mai mare bine de care mă rog !

Br Boierul zîmbi şi răspunse iute :

I — Fireşte că e mai puţin decît ţi-aş fi dat eu ! Voi < veni, Iancule, şi încă foarte bucuros, să-ţi stau alături în- tr-o zi mare.

| Apoi se ridică şi îi întinse mîna. Urmatecu se repezi, o luă şi se frînse într-o adîncă închinare.

Cînd a fost să plece, însă, mulţuhait, baronul Barbu îi mai spuse :

— Ştii ce aveam de gînd, Iancule ? Să-ţi fac danie Zidurile şi Gliganul !

Urmatecu zîmbi, ca unor foarte îndepărtate vedenii, şi, tăcut şi grăbit, se duse într-ale lui ! Pe drum, însă, se gîndi că e mai bine cu un trup bun de moşie luat pe ieftin decît cu ciurucuri pe de pomană !

În ziua de 12 noiembrie, la scoaterea în vînzare a ţ moşiei Bălăşoieni, după cîteva amînări, nu s-au prezentat iarăşi decît Iancu Urmatecu şi un acelaşi singur necunoscut, unul Solomon, care nu i-a stricat preţul. Era« şi el un fin, cununat mai demult, aprospe uitat. Ţinea ol dugheană cu mături şi sfoară pe lîngă Obor. Publicaţiile,! scrise de Manoloche Tîrcă după procesul-verbal, descriau! o moşie care făcea jumătate din preţul cerut.

în felul acesta s-au- înlăturat mai dinainte de la toate termenele de licitaţie doritorii serioşi care s-ar fi putut ivi.

De ani îndelungaţi, de cînd îşi găsise pe omul său de afaceri, baronul Barbu nu mai fusese văzut pe la tribunal. Revenirea lui a făcut zarvă mare. Se vorbea despre asta de la arhive pînă la cabinetele judecătorilor, mai ales că după cum stăteau treburile politice de cîtva timp, numele boierului se amesteca iarăşi în zvonurile, listelor ministeriale.

Baronul a făgăduit şi s-a ţinut de cuvînt : a venit împreună cu Urmatecu. Ştia că pentru Iancu asta face mai mult decît plata unui preţ între patru ochi. Era un consimţămînt public de care avea nevoie ; iar pe bătrî- nul baron, obişnuit cu judecăţile, nu-l supăra licitaţia. A intrat în sala de şedinţe, a asistat la întregul proces de adjudecare, ceea ce a simplificat mult formele, judecătorii aproape emoţionaţi încheind iute vînzarea, aceasta 1 consimţită de baron. La sfîrşit, după trecerea moşiei asu- j pra singurul doritor şi plătitor şi după declaraţia lui boier J Lefter că a primit banii, conu Barbu i-a strîns mîna lui 1 Iancu în faţa tuturor şi i-a spus tare, ca să fie auzit :

— S-a stăpîneşti sănătos, dragă Iancule, şi la mai mult şi la mai mare !

Atunci l-a cunoscut baronul şi pe fostul său creditor, pe zaraf. Acesta s-a grăbit să vină frînt, zîmbitor, să se gudure pe lîngă boier. Bătrînul l-a ochit însă de departe şi l-a oprit cu privirea. Apoi, fără să-i dea mîna, i-a spus simplu :

— Ai făcut o faptă bună ! şi s-a depărtat.

După plecarea boierului, care lăsase în urmă ceva din averea, bunăvoinţa şi prietenia sa, toţi s-au strîns împrejurul lui Urmatecu, unii să-l felicite, alţii să-l linguşească. Despre el, în lumea tribunalului, se vorbea de mult că ajunge şi că răzbeşte. Se vorbea întotdeauna legîndu-i numele de al baronului, dar erau vorbe care săreau peste bucăţi mari de vreme şi care slăbeau sau se uitau de la

I

e întîmplare la alta. Acum, tot ceea ce a fost risipit s-a legat şi s-a învederat deodată pentru toată lumea : Iancu jHETrmatecu ajunsese moşier cu pămînt din pămîntul boierului, cu voia acestuia, pe bună cumpărătură, ba se ale- *cse încă şi cu o prietenie manifestată în public şi cu f lemne de lungă trăinicie în ea.

■ Singur Manolache Tîrcă este nelinişţit de întîmplarea naşului său. Era sigur că omul s-a păcălit, cu foarte mult, fcu o avere întreagă. Dacă la împrumut, îşi zicea el, a Umflat preţul pentru ca să găsească bani boierului, de ce a dat acelaşi preţ la cumpărare, dnd, după cît era, moşia nu făcea nici pe jumătate ? ! Acum, că s-a făcut, s-a făcut ! Dar îi părea rău. Şi îşi făgădui ca, mai tîrziu, pentru ca să nu-i strice bucuria de astăzi, să se ducă şi, cu binişorul, tot să i-o spună lui Urmatecu şi să-i deschidă ochii, poate s-o mai putea îndrepta ceva !...

i După lunga domnie politică, de doisprezece ani, a lui ’ Iancu Brătianu, opoziţia liberală, tare încă, deşi fărîmi- ţată, făcea greutăţi guvernului, care, prin frămîntări ne- j încetate, lupte şi dizidenţe, abia de se mai ţinea la putere. B Fuseseră multe cabinete conservatoare peticite sau complet revizuite, cînd, în toamna asta a anului 1891, întăririle se căutau pe fel de fel de combinaţii. Baronul Barbu n-a voit să intre niciodată alături de noii-veniţi sau în grabă născociţi. I se părea necuraţi şi lacomi. De multe ori i s-a pus chestiunea la club să treacă făţiş la luptă. Ba o dată chiar i s-a aruncat în faţă de către ai lui că B trădează cauza conservatoare, în vreme ce opoziţia, speli culîndu-i mîndria şi cinstea ca pe o slăbiciune, vorbea de el ca de o figură trecută şi îmbătrînită. De cîtăva vreme, însă, foile liberale, sub acelaşi titlu răutăcios : „Tatăl B derbedeilor şi mama căţeilor !“ (cu aluzii la oamenii săi de casă, mai ales la Urmatecu, şi la pasiunea sa pentru f cîini), pubficau mereu aceeaşi caricatură : conu Barbu, cu un cap mare pe un trup mic şi firav, înfăşat în gheroc. din care ieşea, ca un copil, cu încă un cap mare, tot chel şi cu ochii bulbucaţi, Fantoche. în jurul baronului, roată, K o haită de cîini, de la dulăii de maidan, pînă la javrele de curte, pe care el

o hrănea. Iar umbra lui,, căzută pe K un perete, şi ea ca un cap, cu mustăţi lungi şi privirea cruntă, ar fi vrut să fie a lui Urmatecu. Dar de vreme ce ■despre Iancu se auzise numai în anumite cercuri, iar desenatorul nu-l cunoştea, caricatura nu semăna. Trebuia să ştii ce vrea să spună şi să-l cunoşti pe om pentru a te lămuri. Toate aceste lucruri nu-l mîhneau puţin pe bătrîn, deşi căuta să ascundă în rîs şi în glumă batjocorirea lui din gazetele liberale, mai ales că în ultima vreme se înteţise. îndeosebi, de cînd cu fabrica, baronul Barbu ajunsese iarăşi ţinta atacurilor opoziţioniste, nepu- tîndu-se îngădui unui vechi conservator să aibă şi să realizeze idei atît de înaintate. E adevărat că fabrica nici nu exista încă şi.că se aflase numai din anumite publicaţii şi cîteva operaţii bancare pe care Bubi le, făcuse în numele firmei, semnate de tatăl său. Dar parcă trebuia să fie fabrica pornită pentru ca duşmanii să înjure, iar partizanii să se laude cu ea ? Un lucru era sigur, că astăzi, pe renumele făcut de această fabrică, şi mai cu seamă pe noua putere politică pe care ea i-o dădea, baronul era neîncetat hărţuit cu toate neplăcerile vieţii politice, ca şi cu propunerile de a intra în guvern.

Luna noiembrie fusese deosebit de nefericită pentru conservatori. Se desfăceau diferitele combinaţii în cîteva zile. De aceea, pe la sfîrşitul lunii, într-una din marile crize ale partidului şi ale guvernului, baronul Barbu a găsit că este de datoria sa să nu mai stea la o parte. Era un înalt gînd conservator care îl mîna, fireşte, dar era şi o veste pe care o primise prin Urmatecu, veste aruncată într-o doară de omul de casă într-o dimineaţă la îmbrăcat. Povestise Urmatecu împrejurarea surprinzătoare, dar firească în fond, că încercînd un împrumut la o bancă liberală, de acolo i se suflase la ureche că dacă baronul intră în guvern cu gînd de cumpănă bună şi de înţelegere, poate or sări şi liberalii, pe sub mînă, în ajutorul fabricii. Că numai în grija lui Bubi, totul se va duce de rîpă. Şi Urmatecu a oftat adînc şi a rostit rar cîteva cuvinte de înţelepciune şi de trecere la acţiune. De aceea, baronul a primit să intre în guvern şi să ia Justiţia. Dăduse răspunsul de dimineaţă şi i se spusese să fie pregătit, căci pe seară — pînă ce se va isprăvi cu întocmirea listei şi aprobarea ei — va fi chemat la depunerea jurămîntului.

Conu Barbu aştepta deci în mijlocul iatacului său, în 'ărăşia lui Iancu Urmatecu, după care trimisese dis- dimineaţă. În viaţa lui politică, mai mult opoziţia li- rulă, cu acuzările şi caricaturile ei, dar şi zvonul de la nea liberală l-au făcut pe conu Barbu să-l tîrască şi Urmatecu după el. Dacă nu s-ar fi întîmplat toata pstea, nici bătrînul boier, din dispreţ, din scîrbă şi din iplrit de contrazicere, nu l-ar fi scos pe Iancu lă iveală. Nu mai încape îndoială că nici stăpînului nu i-ar fi tre- CUt prin minte aşa ceva, nici omului de afaceri, mulţu- ? fnit cu averea agonisită. Baronul Barbu însă avea ceva l|e femeie şi de copil în el ! Şi în politică, mai ales, I această frăgezime a sufletului, îneîntat sau înciudat, îl {descoperea întotdeauna ca pe un slab şi un nepriceput. Cînd s-a văzut mereu atacat pe chestiunea omului său pe casă, boierul a legat o scurtă şi necăjită judecată şi a spus : „Om de casă vreţi ? Om de casă o să aveţi !“ şi s-a hotărît să-i dea drumul lui Urmatecu în viaţa politică, sub

sprijinul său. E adevărat că, judecîndu-l bine, Rindea boierul, după neam şi apucături, Iancu făcea mal mult a liberal decît a conservator ! .Căci, altfel, de ce l-ar pi mirosit liberalii şi l-ar fi momit cu chestia fabricii ? Şi Urmatecu de ce ar fi venit cu ea la el şi i-ar fi spus-o ? Lucrul acesta l-a văzut de la început. Dar tot el şi-a spus, în urmă, că e nevoie şi de de-alde Urmatecu pentru altoirea partidului şi că, la dreptul vorbind, se mai şi află mulţi ca el în partid.

B- Iancu se găsea în dimineaţa aceasta mai mult în faţa ' unei ispite decît a unei dorinţi. Din cîte văzuse şi încercase, politica pentru el era un joc primejdios, de care nu e bine să te legi prea mult.

De vreme ce, de cînd îl slujea pe conu Barbu, intra pentru prima dată în viaţa lor viitoarea asta politică (pe celelalte ministeriale ale baronului nu le apucase), Urmatecu îşi făgăduia să privească dş aproape o mulţime de lucruri, să cunoască fel de fel de oameni, să-şi încheie socoteli rotunde de cîte ori s-o putea şi mai ales să înveţe o mulţime de rînduieli, pentru care şcoală nicăieri nu se află şi care sînt şi frumoase şi de nevoie în viaţă.

Astfel, acum, în aşteptarea unui nou pas înspre mărire al bătrînului baron, care şi pe el îl purta să-l ducă cine ştie pînă unde în urcuşul acesta, Urmatecu, deşi era mai trecut, mai domolit şi mai satisfăcut în năzuinţe de- cît la întîlnirea sa, demult, cu răposatul Dorodan, rîvnea totuşi la decoraţiile baronului. Acum le vedea pe toate, se minuna de ele şi voia să le înveţe. Baronul se lăsa întrebat, bucuros să dea lămuriri asupra decoraţiilor sale, ca orice om decorat. În faţa mulţimii de stele, de cruci şi medalii, făcute din toate strălucirile metalelor preţioase, ale tăieturilor gingaşe şi graţioase şi ale smalţurilor vii, purtate de panglici colorate în toate felurile ; faţă de lăţimea panglicilor, de mărimea decoraţiilor şi de importanţa lor ; faţă de frumuseţea mătăsurilor groase, cu ape şi cu dungi în ele, care, după desene şi după purpură sau azur, deosebeau nu numai pe un om de altul, o viaţă de cealaltă, o faptă mai mică de una mai mare, dar chiar-o ţară de alta, pe un împărat de altul, şi toate erau numai- vorbe de regi, spuse demult pentru cutare sau cutare, sau bunătăţi de-ale lor şi hotărîri de nestrămutat, strînse în semne strălucitoare, încărcate de înţeles, faţă de tot ceea ce prin priviri sau gînd poate stîrni un şir bogat de decoraţii, cei doi oameni erau despărţiţi de un întreg drum, la începutul şi sfîrşitul căruia se afla fiecare dintre ei. Urmatecu, neavînd nici una, rîvnind şi cîntărind acum deosebirea dintre inelul de fildeş luat de la gîtul Umflatului, care trăgea să moară, şi o decoraţie ; baronul, avînd foarte multe, privind panoplia aceasta a trecutului şi a vredniciei sale, despărţindu-se de strălucirea ei şi înnodînd pe deasupra bucuriilor apuse numai o mîn- drie ce se împletea cu valoarea istorică a fiecăreia dintre stele sau cruci. în felul acesta, nu numai că îşi trecea timpul, dar punea şi o oarecare solemnitate în trecerea care îl pregătea pentru clipa gravă a jurămîntului, de măreţia căruia boierul se simţea legat şi în puterea căruia întotdeauna a fost deprins să creadă.

îmbrăcat, dar numai în vestă, conu Barbu îşi privea fracul, spînzurat pe un umăr de scaun. Făcea o numărătoare şi dădea o lecţie de decoraţii lui Urmatecu.

Pe partea stingă a hainei, se înşirau ordine şi medalii româneşti, austriece, ruseşti, ba chiar franceze şi italiene, împletind toate o ţesătură multicoloră de panglici, din care ■ţttrnau giuvaierurile de aur, de argint şi de bronz. Mi-®Unîndu-l pe Urmatecu de cum stăteau prinse fără să " vadă, marile ofiţerii împodobeau şi luminau negrul ainei cu plăcile lor, în vreme ce cordonul de Mare Cruce •1 coroanei şi comandoria cu panglicile albastre aşezate pe albul curat al gulerului şi al cămăşii tari, prinsă în piopţi cu doi butoni de briliante, dădeau baronului în puţinătatea fiinţei lui un adevărat aer de boier, trecut şi petrecut însă prin viaţă, solemnitatea cordoanelor legîn- du-se ciudat cu uşoara vulgaritate a ţinutei şi mînecile ? Cămăşii.

— Va să zică, ai înţeles, Iancule ! zise el. De la cavaler (uite-o ici), orice decoraţie merge în sus, pe grade, 1 pînă la Marea Cruce ! Uite-o şi pe asta dincoace, şi conu *M* Barbu îşi bătu cu degetul pieptul scrobit, arătînd pan- *m* glica lată care-l tăia din umăr în şold.

| Iancu înţelesese şi ar fi vrut să le încerce şi el. În cu- . tiile întinse, lunguieţe sau pătrate, toate căptuşite cu caii tifea, mai erau încă multe decoraţii, de grade mai mari sau mai mici, Ce nu mai aveau loc pe conu Barbu. De două ori dacă ar fi fost mai mare, şi tot nu le putea pune pe toate. Urmatecu a fost ispitit să le ia, să le aşeze pe gheroc şi apoi să se privească în oglindă, să vadă cum îi ’ vin. De cîteva ori a ridicat decoraţiile din cutie, dar s-a oprit. S-a prins singur căzut în capcana asta a măririlor, care-i plăceau. Altădată, însă, nu s-ar fi înfrînat, s-ar ■ fi lăsat orbit de ele. Ar fi crezut că dacă eşti trecut f într-o cancelarie cu număr şi cu grad şi dacă ai oricînd la * îndemînă o podoabă din acestea să o porţi, mărturisirea scrisă şi rostită despre tine e bună pînă la fund. Ar fi crezut că în toate împrejurările vieţii ai fost încercat, cîn- tărit şi însemnat. Era — astfel îşi închipuia el — ca o gură ■' nevăzută lîngă tine, care oricînd, în orice împrejurare w şi faţă de străini, era gata să rostească : „Vrednic este !“ în felul acesta, ca pe un fel de schivnicie a faptelor bune şi a curajului, şi-a închipuit el, demult, o decoraţie ! Şi astăzi încă îi plăcea. îi plăcea să o vadă, să o pipăie, să o aibă, dar . ştia că nu mai acoperă totul ca în închipuirile lui, îl vedea, de pildă, pe baron în toate felurile, aşa cum l-a cunoscut : murind de gelozie şi cerîndu-i ajutor ; nepriceput şi punîndu-l să Vîndă ; grăbit şi pierzîndu-şi averea ; cu ifos şi cerîndu-şi iertare pentru cine ştie ce fustă ; iubindu-l pe Dorodan şi fiindu-i frică să-l apere de el, de Urmatecu, după cum frică i-a fost şi cînd l-a prins cu Lefterică, şi totuşi îl vedea decorat, de nu putea să-şi spînzure pe întregul său trup cufărul de stele şi de cruci pe care-l avea ! l-ar fi plăcut şi lui Iancu foarte mult să aibă decoraţii, dar se oprea şi nu voia să arate acum, căci, în fundul sufletului său, el credea că le merită mai mult decît baronul. Bătrînu- lui boier gîndul acesta al meritului nici nu-i mai tre- dea prin minte. Le avea şi le arăta* ca pe o colecţie de inele sau de ace de cravate, despre care însă credea că nu oricine le ştie rostul şi ştie să le poarte.

Lungă a fost ziua aceasta de toamna, cu întunecare şi ceaţă venite curînd, lungă cît şi aşteptarea. Cînd au trecut la masă, numai ei doi, conu Barbu şi-a

îmbrăcat fracul, pentru că în sufrageria cea mare se încălzea mai greu.

Acum era gata pentru a se înfăţişa lui Vodă. Şi Urmatecu a simţit, totuşi, la prînzul acesta trist, parcă mai mult respect ca de obicei pentru stăpînul său, astfel muiat în culori şi în multe străluciri.

După-prînz au început să vie prietenii politici ai baronului. Au venit viitorul ministru de domenii ; viitorul primar al capitalei şi prefect al Poliţiei. Apoi, cîţiva deputaţi şi senatori. Salonul cel mare era plin de lume. Se aprinseseră cîte trei luminări în fiecare din candelabrele vechi de argint, înşirate de-a lungul unei lungi mese de marmură trandafirie, cu picioare grele de abanos. înviau parcă din umbre pe portrete feţele şi mîinile tuturor Bărbilor, pierduţi în caftanele lor negre şi largi. Se fuma mult, se vorbea zgomotos, se făceau glume şi pe seama opoziţiei, şi pe seama celor care n-au intrat în guvern. După ce primea obişnuitele felicitări, conu Barbu avea grijă să-l împrietenească pe Iancu Urmatecu cu fiecare dintre noii-veniţi. De multe ori a spus boierul :

— Prietenul meu Paciurea, viitor deputat ; sau, prietenul meu Stinghe, viitor senator ; bunul şi vechiul meu prieten şi colaborator, Iancu Urmatecu !

Unii, mai străini, îi spuneau : „Domnule Urmatecu !“ Alţii, care îl mai văzuseră cîndva : „Ce mai faci, nene loncule ?“ Unii : „îmi pare bine, nădăjduiesc să ne vedem cît mai des în viitor !“ Alţii : „De o mie de ani nu te-am văzut. Tot zdravăn şi voinic !“

La început, Iancu a încercat să spună fiecăruia lămurit cuvinte de politeţe sau de bucurie. După cîtva timp, Însă, a văzut că nu se poate, după cum nu se poate nici să strîngi prea mult o mînă. într-o asemenea învălmăşeală, dacă ţii prea mult mîna unui nou-venit, degetele încep să i se mişte, o simţi cum se face nerăbdătoare, cum se strecoară şi fuge. Mult timp n-ai să-ţi arăţi pe îndelete prietenia, nici măcar buna-cuviinţă ! Trebuie să ştii ce să faci şi ce să spui iute, atît cît să nu pari nici nesimţitor, nici stîngaci. Şi numai după cei cîţiva musafiri, Iancu a şi înşeles şi a deprins lucrul aqesta. La rîndul lor, noii-veniţi, după ce îl întîlneau, treceau mai departe, şi prin cîte un colţ al salonului se regăseau şi-i făceau, între ei, un chip omului acesta nou. Fiecare punea vreo vorbă purtată sau auzită despre el, unii chiar cîte o amintire fără nici o însemnătate, de la tribunal, de la ministere sau de la bănci, amintire pe care acum ţineau să o l. răstălmăcească, dîndu-i greutate. Faţa aceasta a lui Iancu Urmatecu, sub care urma să fie cunoscut, se ţesea astfel cu priviri piezişe aruncate înspre el, din care toţi voiau să-şi scrie bine în minte cum arată omul, să nu cumva să nu-l recunoască la o nouă întîlnire. Căci toţi simţeau că, de data aceasta, din ministeriatul baronului, lucrul cel mai de seamă era acest domn Urmatecu.

Pe seară, în sfîrşit, a venit vorbă că noul ministru de justiţie trebuie să meargă în grabă la palat, unde erau adunaţi toţi ceilalţi miniştri, pentru jurămînt. Conu Barbu a strîns mîna tuturor musafirilor săi şi a urcat în caretă, cu blana aruncată pe umeri. S-a ghemuit într-un colţ, unde abia luminau felinarele înalte şi gălbui ale caretei pe zîmbetul său liniştit. Apoi, el spuse, cu acelaşi glas simplu şi copilăros pe care îl avea uneori, atunci cînd rostea un gînd venit pe neaşteptate şi care îl bucura.

— Ce-ar fi, Iancule, dacă ai merge şi tu ? Mi-e urît singur. Rămîi şi m-aştepţi, că nu ţine mult !

Şi Urmatecu, ispitit, a urcat în grabă, lăsînd pe toţi viitorii deputaţi şi senatpri înşiraţi pe treptele scării celei mari, ca pentru o fotografie.

Nu departe, prin umezeala înspicată cu fulgi de zăpadă, cînd s-au apropiat de palat, au văzut toate geamurile, cele mari, luminate la sala tronului. Sergenţii stră- juiau la poartă şi cercetau trăsurile. Careta lor a oprit o 'clipă, şi vizitiul domniţei Nataiia, căci echipajul era al ei, a spus cu mîndrie :

— Conu Barbu, domnul ministru de justiţie !

Şi au trecut.

Cînd s-au oprit la intrare, şi un lacheu, cu ciorapi albi, cu barba lungă şi o haină albastră tighelită cu fir, a deschis uşa caretei, înclinîndu-se, baronul, aruncînd blana de pe umeri, l-a întrebat pe Urmatecu, vrînd să-şi petreacă puţin şi să-l şi cerceteze, în mijlocul tuturor acestor lucruri neobişnuite pentru el : .

— Ei, ce zici, Iancule, vrei să te fac prefect pe undeva ?

La care omul de afaceri, prinzînd cu limpezime gîn- dul stăpînului său, răspunse vesel, dar iute, să nu lase vreo bănuială de slăbiciune în aşteptare :

— Decît prefect, mai bine cu prefecţii, măria-ta !

Şi Urmatecu era sincer şi, poate pentru prima dată, mîndru şi dîrz pe măsura lui. Iar baronul, plecînd, se mai opri o clipă, îl privi lung şi spuse cu un ton nelămurit :

— Eşti un înţelept, Iancule ! D-aia mi-ai plăcut întotdeauna. Aşteaptă-mă !

Şi a coborît ! Trăsura a tras apoi la o parte, în curtea palatului, la rînd cu celelalte.

La asta Urmatecu nu s-ar fi aşteptat. Simţise, ce e drept, de-a lungul zilei întregi, în bunătatea şi prietenia baronului ca un fel de încercare şi uşoară zeflemisire la fiecare pas. Pe de o parte, îl prezenta ca pe cel mai bun prieten al lui, îl lua cu el la palat, în'faţa şi invidia tuturor, iar pe de alta, îl lăsa să aştepte în curte, cu vizitiii, fie chiar în curtea palatului ! Ce e drept, Iancu intra prima dată într-o lume pe care nu o cunoştea. Boierul îl trăgea după el, şi Iancu se lăsa luat. Pentru un început nu făcuse nici o prostie şi ştia bine că nimeni n-a rîs în spatele lui ; ba, dimpotrivă, toţi l-au privit cu

lilfl, ca pe o nouă pavăză a boierului. Atunci, de ce se purta astfel cu el ? Pentru că era mai nou, pentru că dibuia să înveţe, pentru că nădăjduia poate că n-are să **pveţe** niciodată, sau tocmai pentru că era prea tare acolo

Vinde îi dădea ajutor în încurcate afaceri bătrînului, şi Hestb voia să-i plătească uşor, şi credea pe nesimţite **poliţa ?**

I Iancu îşi aduse deodată aminte de Lefterică, de Tîrcă '• şi de Tudorică. Şi simţi că tîmplele îi zvîcnesc. Căzuse de locul lui printre „ăia“, la fel cu ei, şi îi trecuse baro- | **nul** în loc, să-l batjocorească. Se răsuci chinuit în strîm- ■tourea caretei. Nu mai avea aer. Deschise o fereastră. I ut picioarele lui, înfăşurată în tartane, Fantoche mîrîia, pentru că fusese supărată din somn. Altfel îşi închipuise Urmatecu drumul acesta ! Se vedea ca secretar, lăsat în anticamerele palatului, prezentat la funcţionari, siringi nd mîini în dreapta şi în stînga, cunoscînd lume, zîm- bind şi vorbind. Şi iată ce a ieşit ! Se mîngîia cel puţin CU gîndul că nici unul din viitorii deputaţi lăsaţi în urmă pe scară nu va afla vreodată ce s-a întîmplat, după cum nădăjduia.

Cînd au strigat careta ministrului de justiţie, Urmatecu s-a făcut mic într-un colţ. Conu Barbu s-a urcat, şi trăsura a plecat, trecînd încet prin mulţimea strînsă în piaţa palatului. Partizanii ovaţionau pe miniştri. Nu se putea merge decît la pas. într-un tîrziu, bătrînul baron

— Ei, nu mă feliciţi, Iancule ! Am vrut să fii tu cel dinţii !

— Ba să trăieşti, coane, şi la mai mare ! zise Urmatecu, lăsînd să-i cadă glasul.

l Abia acum noul ministru îşi dădu seama de supărarea prietenului său. Mai ales din neglijenţă şi lipsă de observaţie n-a vrut să vadă că simţirea lui Urmatecu, odată închegată în forme de viaţă nouă, era mult mai vie decît **a** unui om mai trecut şi obişnuit. într-adevăr, el nu se gîndea la tot ce întrezărea acum. Obişnuit cu Urmatecu începuturilor Mor, el n-a vrut să ştie că omul pe care l-a Înstărit ajunsese altul decît cel de demult, de la arhivă. Bătrînul îşi simţi întreaga greşeală şi îi păru rău. Să dis

cute faptul ar fi fost o stîngăcie din partea lui. De aceea, după ce tăcu puţin, zise :

— Bine, prefect nu vrei să fii ! Am înţeles ! Dar preşedinte al funcţionarilor publici, ce zici ?

Urmatecu se mişcă încet în colţul său. Baronul simţi că nu a vorbit în deşert. De aceea adăugă :

— Demisionezi de la tribunal ; te numesc şeful cabinetului. Apoi, în cîteva zile, vei fi ales ; iată-te om cu vază, bogat şi prietenul meu !

Urmatecu se plecă peste baron şi îi căută mîna prin întuneric. Apoi, cu glasul pripit, cu care rostise atîtea mulţumiri către stăpînul său, zise :

— Să trăieşti, coane Barbule, că bun mai eşti !

Şi, pe nevăzute, baronul crezu o clipă că are lîngă el pe Iancu cel de altădată !

XII

Sînt vremuri în care zilele astfel se împietresc, încît la fiecare pas te ţin în loc şi te rănesc, după cum sînt iarăşi altele în care totul se netezeşte. O astfel de epocă bună a început pentru Urmatecu, odată cu dobîndirea moşiei şi cu ministeriatul bătrînului baron. Chiar din clipa reîntoarcerii de la palat, un eveniment important s-a petrecut : în salonul cel mare, îmbîcsit încă de tutunul partizanilor politici, aşteptau liniştiţi şi zîmbitori, la lumina sfeşnicelor care se treceau, Bubi şi domniţa Natalia. Veniseră să-l îmbrăţişeze pe baron. Astfel fără să vrea, Urmatecu avea să fie martor la împăcarea dintre tată şi fiu.

De cînd bătrînul aflase de legătura lui Bubi cu Juru- biţa, acesta nu mai dăduse prin casa de pe Podul Mogo- şoaiei. Despre intrarea tatălui său în guvern aflase din ziare, după ce îl zărise în treacăt la înmormântarea lui Dorodan. Bătrînul, cînd i-a văzut, s-a oprit o clipă în prag, apoi, ducîndu-se înspre domniţă, îi luă mîinile şi i le sărută. Bubi, tăcut, abia de a îndrăznit să facă un pas sfios înspre tatăl său.

1~ Iată-ne iarăşi cu toţi laolaltă, Bar bule, la o zi mare! domniţa lunecînd înţr-o parte dintre cei doi bărbaţi.

— Te felicit, papa, şi mi-a părut foarte bine ! adăugă bi, dînd să-l sărute pe bâţrîn.

Acesta însă îi opri pornirea şi-i spuse rece :

- Mulţumesc !

Prinţesa Natalia văzu că trebuie să intervină :

— Barbule ! Barbule ! Nu eşti drept, îl dojeni ea. Kt. uita că în bună parte noua ta situaţie politică lui Bitibi i-o datoreşti. Ştie toată lumea, şi o spun şi gazetele ^■poziţiei, că te bucuri de multă trecere în noul cabinet f[pentru că tu, vechi conservator, ai îndrăznit ceea ce nici piui liberal nu i-ar fi trecut prin minte : să strici o moşie ■1 să faci o fabrică. Şi iarăşi ştim cu toţi că ideea nu a fîost a noastră, ci a lui Bubi. Celelalte lucruri se uită la o ■■1 ca asta ! Nu este aşa, Iancule ? zise domniţa, privind ■geodată înspre Urmatecu, rămas încurcat la intrare, în ■porinţa de a-l atrage în vorba şi întîmplările tuturor.

K ■— Fireşte, măria-ta ! Şi ce nu se uită, se aruncă ! ■răspunse omul cu multe tîlcuri, arătîndu-se totuşi bucuros ■U împăcarea tuturor.

I El trecu iute şi respectuos, sărută dreapta domniţei, f % apoi îi întinse mîna bărbăteşte şi deschis lui Bubi.

I Acesta îi răspunse, şovăitor şi mai reţinut, spunîndu-i : Bl

— Te felicit şi pe dumneata pentru'moşie !

[, — Şi pentru cîte or să mai fie, coane Bubi, cu ajuto-

! * rul domnului ministru, că de-acuma m-am pornit ! adăugă wluncu rîzînd.

* Era o bucurie şi un gust de împăciuire în el pe care greu le putea stăpîni. Lui Bubi, deşi nu-l văzuse de mult, * nu i se părea schimbat : acelaşi, numai mai sigur pe ce , apunea, mai zgomotos, chiar mai întreprinzător. Iarăşi, ¡Hsdupii atîta vreme, de data asta însă pe fapte desfăşurate { ' iub ochii lui, şi nu numai pe închipuiri, ca odinioară. MJntrebarea se punea şi rămînea aceeaşi pentru el, întru- î s dl îl privea pe Urmatecu. Iarăşi, în lipsa lui, figura i se ^■întunecase după cîte văzuse şi auzise mai ales. Dealtfel, | de multă vreme, zi de zi, Jurubiţa avea grijă să i-l re- [- amintească. Dintr-un nimic vorbea iar de Urmatecu, şi R vorbea mult şi urît, cu amănunte, despre fel de fel de t tntîmplări. Şi cînd slăbeau faptele, cîteodată- aceleaşi, femeia nu se ferea să intre în povestiri de dragoste, cu descrieri şi cîteodată cu prefăcute melancolii, ceea ce întotdeauna reaprindea gelozia lui Bubi. Şi mai erau împrejurul lui Iancu, de curînd, toate zvonurile şi şoap- ¡tele în legătură cu moartea lui Dorodan. Ele nu amuţiseră, ci se

purtau învăluite numai cu mai multă grijă de] cînd toată lumea văzuse că bătrînul baron, cu prietenie făţişe şi netulburat, arăta ce trebuie să fie : linişte şi uitare. Apoi, deodată, era iarăşi o întîlnire de neînlăturat, ca acum, cu acelaşi Urmatecu. îl regăsea întotdeauna la aceeaşi apropiere de el şi de ai lui, liniştit, senin şi încrezător, veşnic pregătit să dea socoteală oricui de orice şi ¡mai ales cu o putere care nu-l slăbea.

De pildă, acum, pentru că bătrînului baron, deşi tîrziu, i-a trecut deodată prin minte că trebuie să-l vadă pe fratele său Ştefan, care nu dăduse semn de viaţă în ulti- 1 mele zile, iertat de conu Barbu, tocmai pentru asta şi pen- ¡ tru că toţi, puţin obosiţi de cele întîmplate şi de bucurii, stăteau nepricepuţi, ca în faţa unei nenorociri, la gîndul că, în viaţa lui fără urmă, Ştefan e aproape cu neputinţă ' de găsit, cu o voinţă mereu trează, Urmatecu, judecind ¡ lucrurile limpede, în cîteva clipe a şi văzut planul micii potere de căutare. Cu acelaşi glas lămurit şi tare, a hotă- rît să se facă vreo cîteva scrisori, şi bătrînul baron a scris ;] apoi a chemat mai mulţi servitori ; le-a dat cîteva adrese posibile, cu legături fiecare, de va fi fost nevoie de mers mai departe, cu răspunsuri lăsate şi răspunsuri de luat pretutindeni ; a gîndit iute şi cu folos pentru toţi, a aprins rîvne în crainici, a stîrnit nerăbdări. Această mică întîm-plare l-a făcut pe Bubi să-l vadă iarăşi aşa cum l-a lăsat, ba poate încă sporit. Şi Urmatecul tuturor clipelor de faţă ştergea în el pe Urmatecul mîniatelor absenţe. Şi, astfel, lui Bubi nu i-a părut rău că s-a împăcat. Iar Iancu, pentru că simţise că din seara aceasta, după îndoiala şi supărarea din caretă, o nouă generozitate, mai largă, mai apropiată, mai puţin rece, va începe să treacă de la bătrînul baron înspre el, şi mai ales pentru că simţea că în intimitatea aceasta, clădită de-acum nu numai pe vorbe aduse şi pe servicii, venea ceea ce aştepta de mult : puţina decădere a boierilor din ifosul lor, în faţa lumii întregi, şi strecurarea lui şi al or săi alături de tagma boierească, lucru de neapărată nevoie pentru un strălucitor început al Amelicăi, Iancu Urmatecu ar fi vrut să.lege clipa aceasta 'a bucuriilor şi limpezimilor de familia sa, pomenind încă o dată numele soţiei şi fiicei sale şi vorbind despre devotamentul lor. Pofta i-a fost atît de mare, încît gata era în clipa aceasta mai aprinsă să săvîrşească o greşală. A fost însă prevăzător şi s-a oprit la timp. Cînd să aducă vorba despre cele două femei, ochii săi i-a numărat iarăşi pe cei de faţă, i-a cîntărit şi i-a legat de trecut. Şi a văzut deodată cearta femeilor de la modistă, în

care, cu voie sau fără, Bubi fusese amestecat, şi a văzut, mai ales, singura şi cea mai maré mînie a boierului împotriva fiului său. Şi atunci, un simţ sigur i-a spus că aciim trebuie să se ferească de numele soţiei şi fiicei sale ca de un lucru foarte periculos. împăcarea tuturor era un bun ce se cerea păstrat cu grijă. Şi astfel, în cîteva clipe numai, a renunţat şi la o bucurie şi la un pas sigur înainte spunîndu-şi că va născoci pe curînd o altă împrejurare mai prielnică. Acestea, ca şi altele multe, erau nesfîrşitele daruri ale lui Iancu Urmatecu, neînvăţate nicăieri, duse după o cumpănă lăuntrică, aşezată între atîtea temeri şi îndrăzneli, amestecîndu-se cu ele şi făcînd ceea ce unii numeau ticăloşia, alţii deşteptăciunea şi, în sfîrşit, cei din urmă, norocul vieţii sale.

De adevărata destindere şi odihnă, Urmatecu, în seara aceea, s-a bucurat numai la el acasă, ca un început al tainei celei mai de la fund şi un prilej al tuturor sărbătoririlor şi praznicelor care aveau să vină.

Cînd a intrat, înfrigurat, în birou, coana Miţa, liniştită, ca în fiecare seară, răsucea pentru soţul ei ţigaretele zilei de mîine. Cîntărea cu privirea mănunchiurile galbene de tutun, luate în trei degete, şi rostogolea iute şi tăcut ţigarete nouă, ce i se strîngeau în maldăr pe masă. Cei doi soţi şi-au dat bună seara ca de obicei, şi Urmatecu se lăsă să se odihnească într-un jilţ. Era o oboseală plăcută în trupul său. Din ziua în care se întorsese de la tribunal şi o sărutase pe frunte şi-i spusese grăbit : „Moşia e a noastră“, Urmatecu n-a mai vorbit cu soţia sa despre această întîmplare. Venise apoi, numaidecît, ministeriatul baronului, cu alergături, cu lipsuri de acasă, aşa că abia acum cei doi soţi petreceau cîteva clipe împreună. Au tăcut la început, fiecare la rostul său.

Urmatecu refăcea, pentru a nu ştiu cîta oară, aceleaşi socoteli, cu venituri şi capitaluri, cu bani de cheltuit şi de pus la o parte, cu zestrea Amelicăi şi Cu sume fără întrebuinţări precise, lăsate libere pentru gusturile lui cele vechi, şi altele nouă, pe care abia le întrezărea într-o viaţă ce se schimba cu încetul. într-un tîrziu, fără să-şi ridice ochii de pe degetele ce se răsuceau cu pricepere împletin- du-se pe ţigarete, coana Miţa'spuse simplu, ca o frază dintr-o convorbire de mai demult începută :

— Ei, am avut dreptate, Iancule ?

Urmatecu se opri din socoteli, se întinse şi, privind înspre soţia sa, cu capul puţin dat pe spate, ca şi cum ar fi fost foarte departe, îi răspunse :

— Fireşte că ai avut ! Dar cum de ai putut fi atît de sigură ? Grozavă eşti dumneata, Miţo !

Femeia n-a mai răspuns, ci a zîmbit mîinilor sale, ca şi cum dincolo de ele s-ar fi înţeles cu cineva, pe care numai ea îl desluşea ascuns în temelia casei, de unde primea nevăzute, dar sigure, semne. Plutea între amîndoi o clipă pe care o simţeau ca pe o răscruce a vieţii lor : ea, cu mulţumirea unor presimţiri împlinite : el, cu bucuria unor mari socoteli încheiate. Şi după ce a trecut timpul puternic, dar scurt, pe care l-au simţit amîndoi cum îi lua cu el, tot coana Miţa rosti gîndul cel mai de seamă al viitorului lor :

— Ai avut grijă de zestrea fetei, Iancule ? Ea, mai înainte de toate !

De data aceasta Urmatecu n-a mai răspuns, dar a privit-o într-un anumit fel.

Şi coana Miţa, mulţumită, a priceput.

În felul acesta se ţesuse şi se liniştise cea mai de seamă întîlnire şi înţelegere dintre Iancu Urmatecu şi soţia sa. Şi fără îndoială că femelă adusese şi cuvintele şi felul molcom de a face să treacă clipa aceasta. Dacă Iancu ar fi vrut să arate el cum trebuia să fie trăită, ar fi ieşit, altfel, mai zgomotoasă, cu vorbe mai multe, mai late şi mai umflate.

Acum, siguri şi liniştiţi, oamenii se reîntorceau iarăşi la ale lor. Şi după o altă tăcere, petrecută cu gînduri de

nevoi mai mărunte, de foame, de sete, de somn — Iancu făcea mai departe socoteli, gustînd în acelaşi timp şi mîn- careâ rece, găsită aşezată frumos şi curat pe o tavă, pe biroul său — bărbatul spuse, ca pentru o încheiere :

— Ştii, Miţo, că mîine demisionez !

/ - Vestea neaşteptată păru că are mai multă putere ca orice altă întîmplare asupra femeii. De data aceasta ea se opri din lucru şi ridică ochii întrebători. Apoi îşi părăsi locul şi, apropiindu-se de masă, zise soţului ei, cu teamă şi cu rugăminte :

— Iancule, dumneata ştii întotdeauna ce e mai bine ! E bine ce faci ? Şi chiar mîine ?

— Mîine !

Glasul lui Iancu era hotărît. Fără să ceară altă lămurire, coana Miţa se depărta. Toată fiinţa ei, obişnuită cu tăcerea în marile împrejurări, arăta o nespusă părere de rău. Iancu nu-i înţelegea prea bine purtarea. Siguranţa vieţii doar ştia şi ea că o au de acum înainte, şi libertatea mai ales. Atunci, de unde îi vine mîhnirea ? De aceea întrebă :

— Cum, Miţo, ai vrea să nu demisionez niciodată, să rămîn toată viaţa funcţionar ?

— Ba da ! îi răspunse aproape ruşinată femeia, s — Atunci, cînd ?

— Mai tîrziu !

— Şi de ce mai tîrziu ? întrebă stăruitor bărbatul.

Coana Miţa nu îndrăzni să răspundă de îndată. Era în ceea ce ar fi cerut şi o bucurie de-a ei, şi întotdeauna s-a sfiit să-şi arate dorinţele şi bucuriile. Urmatecu stărui :

— Cînd ai vrea dumneata să demisionez ? zise el.

Femeia tăcu mai departe.

— Cînd ? întrebă iarăşi omul, înăsprindu-şi vocea:

— După 1 ianuarie, Iancule ! S-ar bucura şi Amelica î şi coana Miţa roşi şi se ghemui pe un scaun.

în sfîrşit, Urmatecu a înţeles. înduioşat, se apropie de soţia sa şi o mîngîie pe frunte. Apoi rîse şi se înveseli de nevinovăţia şi de cuminţenia ei. Pe lîngă ambiţiile lui, singura ei dorinţă era mult mai uşoară.

La fiecare 1 ianuarie, regele Carol I dădea un mare bal la palat. Se pofteau fruntaşii din toate stările, iar funcţionarii cu nume bun şi ajunşi la un oarecare grad în slujba lor puteau să tragă nădejde că dacă nu anul acesta, la anul viitor vor fi şi ei chemaţi la serbarea aceasta, cînd regele voia să-şi vadă supuşii fie chiar din depărtare. Urmatecu, sigur de protecţia lui conu Barbu,

chiar înainte de a fi ministru, făgăduise odată coanei Miţa, ca şi cum ar fi stat în puterea lui, vorbind aproape ca de un drept al său de funcţionar vechi, că la balul din iarna viitoare vor merge şi ei. Aşa că femeia, astăzi, cînd a auzit de demisie, a socotit singura ocazie rîvnită de mult pierdută pentru totdeauna. A trebuit ca soţul ei să-i lămurească întreaga situaţie şi să-i arate că, mai mult decît ca simplu funcţionar, avea dreptul să nădăjduiască într-o invitaţie, în calitatea de preşedinte al funcţionarilor publici, pe care o va avea pe curînd.

Totodată, îi arătă că de acum încolo, cu cîte ştia, îşi va îngădui altfel să se ocupe de afaceri şi mult mai liber să vorbească. Căci odată demisionat, va putea, pe legi mai îngăduitoare şi practici mai vechi, să-şi spună : avocat. Şi luînd o coală mare de hîrtie, Iancu scrise în lat, cu litere înalte, ceea ce avea să fie viitoarea sa firmă :

IOAN G. URMATECU, AVOCAT

Coana Miţa a ascultat şi a privit tăcută. Apoi, jlepărtîndu-şi foaia de ochi, zise :

— Şi cum vrei s$_r$o faci, Iancule ?

— Cu poleială pe negru ! răspunse mîndru Urmatecu. Şi am s-o bat la poartă, în partea dreaptă !

— Frumos o să stea ! şopti femeia.

Iar Iancu, cu creionul albastru, mai îngroşă încă o dată pe G. Astfel se vedea bine că e prima -literă de lş George, şi în nici un caz de la Gherasie, pentru care ar mai fi trebuit un h ! Ultimul care l-ar fi putut da de gol era Dorodan, iar ăsta dormea sigur somnul cel veşnic.

— Da’ e voie ? îşi reaminti deodată coana Miţa, mereu temătoare.

— E, că-i conu Barbu tare ! răspunse liniştit Urmatecu.

Şi, într-adevăr, după demisie, după noua numire ca şef al cabinetului şi o alegere biruitoare de preşedinte al funcţionarilor publici, a venit şi balul de la palat.

, între timp, s-a întîmplat şi decorarea lui cu o roană a României în gradul de cavaler, pentru lungă rodnică activitate în serviciul Ministerului de Justiţie organizarea corpului de. portărei. După cum era şi de teptat, fiecare dintre aceste evenimente a fost prăznuit, r în fugă, fără vîlvă mare, dealtfel ca şi sărbătorile Crăciunului pentru că toată casa lui Urmatecu era în mare **fl<** >rbere şi nu se pregătea decît pentru un singur lucru : balul de la palat. Preşedintele funcţionarilor publici fusese Invita; împreună

cu doamna şi domnişoara. Şi cîteşitrei începuseră pregătirile şi încercau costumele şi toaletele. Urmatecu şi-a comandat un frac. Cucoanele şi-au cumpănit multă vreme culoarea rochiilor şi tăietura lor. Iancu fusese de părere ca Amelica să meargă în costum naţional. Spunea că el e român, că e preşedinte, că tot ce are de la ţară are, că acum e şi moşier şi că auzise că multe cucoane tlin lumea mare au început să vină aşa la baluri. Coana Miţa însă s-a împotrivit din răsputeri.

— Dacă acum nu şi-o face fata o rochie de şaten roz cu dantele şi cu volane, cînd o să-şi facă ? spunea dumneaei, şi nici Amelica nu avea nici o tragere de inimă pentru costumul naţional.

De aceea, Amelica a avut o rochie roz, cu cerculeţe şi cu volane multe, multe ; iar coana Miţa, o rochie de mătase neagră, cu baclavale pe foi. Seri întregi, cînd veneau toaletele de la croitorese, în cutii mari abia duse de biete fetiţe rebegite de ger, Mili şi Mali au fost oprite de cucoane să încerce şi să mănînce cu ele. Şi-apoi mai era ceva ; lui Urmatecu îi spusese baronul că la trecerea regelui şi a reginei, doamnele vor trebui să facă o reverenţă. Şi în toată lumea lor, în afară de domniţă, pe care nu îndrăzneau 'să o supere, 'nu se mai găsea nimeni, decît Mili şi Mali, care să ştie aşa ceva. Ele făceau ploconeli în fiecare duminică la biserică, în faţa altarului lor catolic, şi se pricepeau şi de-acasă, ca bune austriece, din Viena lor plină de arhiduci. Mali o învăţa pe coana Miţa, iar Mili, pe Amelica. Seara, cînd se întorcea Iancu acasă, împreună cu Schweickert, cu dorul unei tihnite sticle de Drăgăşani, şi le găsea pe cîteşipatru, una în faţa celeilalte, trăgîndu-se de fuste şi .ploconin- du-se, zicea tare, cu un fel de hohot de batjocură, dar şi de mulţumire în glas :

— Dă-i, dă-i, dă-i, coană Miţo ! Dă-i, dă-i, dă-i, fata tatii, dar vedeţi să nu vă scrîntiţi picioarele !

Şi totdeauna Amelica se supăra. începea să plîngă, ieşea din odaie şi trîntea uşa după ea. Ultima dată chiar, firea ei bolnăvicios de simţitoare, încăpăţînarea şi mai ales felul de a nu îngădui nimic tatălui său au făcut-o să se închidă la ea în odaie, să nu vină la masă şi să spună că nu mai merge la bal. Şi Amelica s-a ţinut de cuvînt cîteva zile. Doar coana Miţa, singură cu Mali, în faţa unei oglinzi mari de la şifonier, se pleca şi se ridica în înfoierea fustelor, continuînd lecţiile cu tragere de inimă şi rîvnă, spunînd că nu poate să scape nici o zi, că are oase mai bătrîne şi mai

tari.

în ziua Anului nou abia de s-au îmbrăţişat şi au gustat cîte ceva. într-o scurtă plimbare cu sania, întreaga familie s-a repezit pînă la conu Barbu şi la domniţă, să-i felicite. Apoi s-au întors cuminţi acasă, cu gîndul la seara care se apropia. Fireşte că Amelica hotărîse din ajun că iar merge la bal. Toate odăile erau pline de ceea ce Urmatecu şi familia lui aveau să îmbrace peste cîteva ore. Se întindeau pe scaune şi pe canapele rochiile înfoiate, călcate, cu apele mătăsurilor bine scoase în lumină. Ciorapii subţiri, corsetele, fundele, mănuşile lungi, batistele mici, făcute parcă din păienjeniş — toate erau risipite prin casă şi aşteptau, la un loc cu cravatele şi pantofii de lac noi-nouţi, ai lui Iancu.

O Coroană a României, strălucitoare, spînzura de panglica ei albastră în partea stingă a fracului. însuşi Schweickert, cu ochiul lui sigur, se ostenise să o potrivească şi să o agaţe tocmai la mijloc, între rever şi umărul hainei. Cucoanele aveau capetele mici, cu cărări de li se vedea pielea, pentru că părul era strîns şi răsucit tare în nişte legături de fier, înnodate, din care, mai tîr- ziu, trebuiau să se reverse buclele. întreaga familie Schweickert rămăsese, de la o mică petrecere din noaptea de Anul nou, în casa lui Urmatecu. Au dormit puţin, pe unde au apucat, iar Iancu s-a odihnit bine în timpul zilei, în acest an care începea atît de frumos, pentru ca să ţină la noapte.

' Afară ningea încet şi des. Pîrtiile făcute prin curte ie ştergeau iute. Din cînd în cînd, se auzeau numai zurgălăii unei sănii ce se apropia şi se topea apoi în depărtări.

Clopotele de la Sfîntul Vasile, din capul străzii, începuseră să bată dis-de-dimineaţă. Era o mulţumire şi o bucurie în întreaga casă, ce se simţea în bacşişurile mai »grase date slugilor ; în covrigii şi merele azvîrlite copii- 1 lor. cu sorcova, şi pumnii de gologani pentru flăcăii cu Kpluguşorul, care, din prag, presărau covoarele şi colţu- f rile încăperilor cu boabe de grîu. Era un început de I an ca întotdeauna, cu bucuriile lui româneşti şi datini I vechi, aşa cum le apucase Iancu din copilărie, dar şi cu o măsură nouă şi o grijă pentru balul din seara s aceea ! De data aceasta, ziua de 1 ianuarie nu se va mai I sfîrşi cu mese întinse, cu fripturi şi plăcinte şi mult I vin vărsat, cu glume piperate şi sărutări prin colţuri de fete şi de cumnate mai tinere — unde şi cum o fi ■ pştrecînd Jurubiţa ? i s-o fi schimbat şi ei ziua de Anul ; nou ? îi trecu deodată lui Iancu prin minte — cu I *Vicleim* fără perdea, pus să joace în uşa sufrageriei, şi |

cu multe, foarte multe rînduri de cafele. De data | aceasta, Iancu Urmatecu se gîndea că seara va călca j în palatul lui Vodă. Şi iarăşi, ca atunci cînd se minuna de casa lui nouă, abia lăsată din mistrie, stătu, înainte I de a se lăsa somnului, să măsoare cu mintea tot drumul |. pe care l-a făcut. Era şi după numărătoarea zilelor şi | a lunilor o clipă bună pentru socotelile ce na se fac pe hîrtie, ci în fundul sufletului, singurul fel lămurit I pentru a putea citi cît ai dat şi cît ai luat. Şi s-a văzut, ţ iarăşi, cum a fost frămîntat de griji şi îndrăzneţ ; făcîn- du-şi poftele, cheltuind şi pentru el, dar şi pentru alţii ; nedîndu-se bătut ; neînţelegînd doar anumite lucruri ' în mersul vieţii, dar atunci încurajat de soţia lui, | Miţa ; trecînd mai departe, vorbind frumos, dar şi răstin- du-se, luptînd şi, în cele din urmă, biruind. îşi dădea I seama că a înţeles de mult ceea ce alţii, bieţii de ei, J ,,ăia“, de pildă, n-au putut prinde niciodată (că de asta le şi spunea el „ăia“ şi îşi bătea joc de ei), şi anume că : în viaţă nu se merge numai pe un singur drum şi că nu ‖„ se clădeşte numai cu piatră şi fier. Urmatecu a pus cît a putut, şi de multe ori a şi uitat ici o vorbă, dincolo o glumă, în altă parte un sfat ; şi a dat şi cu mina, şi cu gura. De n-ar mai fi fost să vină niciodată înapoi ceea ce a risipit, nu i-ar fi părut rău, căci nici n-ar fi ştiut cît şi cum a cheltuit. Dar iată că acum toate se strîng şi vin fără să le cheme. Dacă se întîmplă întotdeauna şi tuturor astfel, Urmatecu n-ar şti să răspundă ! Miţa' crede că da, că sînt momeli, că sînt chemări ce se leagă de descîntece şi icoane şi vin. înspre un om după inima lui. Iancu n-ar avea nimic împotrivă ; ba cu atît mai bine ar fi dacă s-ar găsi firul unei rînduieli şi dacă s-ar putea da lecţii de izbîndă şi noroc. Dar dacă s-a adeverit de multe ori vorba Miţei, el crede că a fost mai mult o dragoste şi o tragere de inimă faţă de el şi de casă.

Ca toţi oamenii care nu cred hotărît în ceva, şi Iancu Urmatecu se ruşina în izbînzi ajutate de actul credinţei trecute, dacă el va fi fost întîlnit în viaţă. Şi îl întîlnise de vreo cîteva ori ! Şi fusese grăbită credinţa lui, înfricoşată, cu inima-n gît, cerînd iute să scape de vreun rău, sau aşteptînd nerăbdătoare să-l ajungă un bine. Dar nu ştia după cine se luase (poate numai după sufletul lui) şi în ce fel a apucat-o, că în toate poveştile astea nu se putea potrivi după conu Barbu, care era credincios în biserică şi în legea veche, şi de multe ori, cu toate prile- jurile o arătase. Se vede că pentru asemenea lucruri Urmatecu

nu era încă îndeajuns de sigur pe el. Pentru ca să fii credincios şi pentru ca să o arăţi cu umilinţă, gîndea Iancu, trebuie să fii boier mare şi să stai foarte sus şi foarte tare, să ai de unde să dai din ifosul tău, la care te întorci, după ce ai bătut mătănii. Şi Iancu simţea şi credea că după ce s-o întinde de-a buşilea în biserică, orătăniile mai mici şi mai proaste decît el, care nici ele nu credeau, „ăia“ şi alţii ca ei, îşi vor da cu coatele şi vor pufni, şi multe înfoieri, şi ifose de ale lui Urmatecu, agonisite cu poliţă ţinută la mînă şi înjurătură, se vor duce cu rugăciunea. în socotelile lui de viaţă din seara asta intrau şi asemenea gînduri, aduse de o rămăşiţă de miros de tămîie care mai plutea prin casă, căci în ajun pusese coana Miţa, cu toate treburile şi grijile ei, pe popa Tudor să citească la icoane moliftele sfîntului Vasile cel Mare, pentru sănătate şi norocul casei. Şi norocul ăsta se şi arătă,

începînd parcă într-o peşteră de lumină, locul tuturor făgăduinţelor şi înălţărilor viitoare, de teapă şi de minte : balul de la palat.

K Sosise, în sfîrşit, ceasul în care toate cele pregătite trebuiau îmbrăcate. Cea dintîi gata a fost Amelica. îşi trăsese şi mănuşile, îşi prinsese o coroniţă de trandafiri mici în păr, şi acum, între două luminări aprinse, se privea în oglinda unui şifonier, care o cuprindea întreagă. Făcea ceea ce de cîţiva ani făcea regulat în taină în noaptea de Bobotează, cînd, cu părul despletit, aştepta să-i răsară din apele oglinzii chipul celui hărăzit de soartă. De data aceasta, însă, ea nu aştepta nimic. Fundul misterios al oglinzii, de unde venea prevestirea, era închis în credinţa ei şi răsfrîngea numai la suprafaţă imaginea de-acum, cu care ieşea în lume pentru prima oară. Şi înfăţişarea Amelicăi era atrăgătoare şi proaspătă. Tinereţea ascundea şi grosolănia trăsăturilor, şi asprimea caracterului ce se puteau citi în ochii vineţi, sticloşi, fără umbre şi fără căldură. Zîmbetul era frumos şi fraged în rotunjimile trandafirii ale feţii, şi trupul, bine legat, mlădia, sub faldurile bogate ale rochiei, adevărate ispite. I-ar fi trebuit însă, pentru ca să-şi întregească farmecul, o lunecare în mers, care-i lipsea.

I Intîrzia să se vadă în ea femeia. Voinţa şi greutatea gesturilor lui Iancu trecuseră la Amelica în încăpăţînare şi stîngăcie. Şi fiinţele acestea două, atît de apropiate, înţelegîndu-se totuşi atît de puţin una pe cealaltă, semănau uimitor !

în genunchi, cu ace în gură şi degete subţiri şi pricepute, Mili, măruntă şi agitată în rochia ei neagră şi obişnuită, sunînd din toate podoabele de brăţări şi de lanţuri, prindea ici-colea ultimele cute şi volane pe toaleta de bal a Amelicăi. Şi pe furiş, fără să fie văzută de fată, adăuga un bucheţel mai mult de flori artificiale într-o adîncime de fald, ca pe un răvaş ascuns, pe care inima ei încă tînără îl trimitea în lumina şi splendoarea sălii de bal, unde ştia că nu va ajunge niciodată, dar unde, în dorul ei de vieneză încă lacomă de veselie şi de dans, ştia că ar petrece şi s-ar purta mai bine decît Amelica, un copil nepriceput să guste încă aceste mari lucruri ale vieţii.

Cînd s-au aşezat bine — tatăl, mama şi fiica — în sanie, unde rochiile şi hainele au fost potrivite amănunţit la lumina felinarelor, cu care slugile, Schweickert, Mili şi Mali luminau curtea vătuită de zăpadă, au pornit. Fulgii răcoritori zburau deşi peste capetele lor, se prindeau în păr şi se topeau pe faţă. Amelica stătea nemişcată între părinţii ei, simţind cum se amesteca în aerul rece, din bătaia caldă a blănurilor, cîteodată, un puternic parfum de garoafă sau chiparoasă din batiste sau din volane de rochii.

Nu numai curtea, ci întreaga piaţă a palatului erau sărbătoreşti. Marile ferestre luminate azvîrleau pulbere de aur pe moliciunea zăpezii. Felinarele aprinse alcătuiau şiruri lungi de mătănii luminoase, iar soldaţi cu torţe despletite în fum şi flăcări arătau drumul săniilor şi caretelor. O mulţime de cetăţeni înţesa trotuarele, întinzînd capete curioase înspre cei ce soseau. Din cînd în cînd se auzea numai glasul sergenţilor, puşi să ţină rînduială. Cînd au ajuns la scară, doi lachei în uniforme albastre, cu fireturi, cu ciorapi lungi albi şi pantofi de lac, s-au înclinat respectuos şi au ajutat pe doamne să coboare. Coana Miţa, puţin încurcată, a întîrziat, însă, peste rîndul celor grăbiţi, îngrijorată de unde o să-i aştepte sania la ieşire în vălmăşeala aceasta. De aceea a şi încurcat îmbulzeala celorlalţi şi a strigat puţin prea tare un ordin către vizitiul lor. Dealtminteri, ea era aceea asupra căreia palatul şi lumea lui au făcut cea mai puternică impresie. În mărimea şi în mulţimea aceasta, siguranţa rînduielilor de lucruri şi oameni pe care doamna trebuia s-o aibă, pentru a fi liniştită, nu se găsea nicăieri. I se părea coanei Miţa că totul se pierde, că totul se rătăceşte. Şi, de aceea, încă o dată a tulburat liniştea solemnă sub care se frămînta mulţimea de la garderobă cînd, după ce au dat

blănurile şi paltoanele şi au îndopat buzunarele cu şaluri şi căciuli, coana Miţa a spus destul de tare lacheului care le lua, încît au şi întors cîţiva musafiri capul şi i-au privit :

— Vezi dumneata să nu se piardă ce-am pus în buzunare şi ţine-le pe toate la un loc !

Amelica, simţind mişcarea celor dimprejur, s-a depărtat un pas de mama sa, ca şi cum ar fi vrut să-şi îndrepte

roniţa de trandafiri în oglindă. Apoi, doi ofiţeri tineri U venit, le-au dat braţul şi au urcat încet scara cea mare. *n* la sala tronului, schimbată în sală de bal, luminile cădeau săgeţi şi ca briliante din înaltele candelabre aprinse din sfeşnicele atîrnate cu gheare de bronz de pereţi, lante uriaşe — ficuşi, leandri şi palmieri — împodobeau ‘le patru colţuri, lăsînd să se vadă, sub bogăţia verdeţii *lor,* scaune şi jilţuri grele sau uşoare pe picioarele şi arcurile lor de aur, aşezate în grupuri, de parcă atunci ar fi fost părăsite de musafiri.

Lumea începea să vie din ce în ce mai multă. Se vedea că mulţi nu se cunosc între ei. Intrau singuri sau cîte doi-trei, cu paşi rari şi sfioşi, aruncînd, ca şi Urma- tecu şi doamnele lui, priviri cercetătoare, de recunoaştere. Toate uniformele treceau în strălucirea lor. Erau artileriş- tii, cu tunicile cafenii şi epoleţii grei de aur ; roşiorii cu ceaprazuri negre şi nasturi creţi la cizme ; străinii, miniştrii cu fracuri ciudate, muiate în aur. Apoi, erau fracurile negre ale domnilor, acoperite de decoraţii, şi printre ei, doamne multe, graţioase în eleganţa şi tinereţea lor, cu brăţări grele prinse peste mănuşile lungi, şi mlădioase evantaie de pene de struţ, pe care ştiau, dintr-o pricepută experienţă, să le mînuiască discret, elegant şi cu un anumit ; înţeles. Două muzici, în două părţi opuse ale sălii, ascundeau, sub bogate draperii, alămurile lor încă mute. Urma- tecu, într-un colţ, se întoarse cu faţa la perete, pentru a nu fi văzut, şi îşi potrivi în fugă ceasornicul. Apoi, vrînd să le asigure pe soţia şi fiica sa că ceea ce se aşteaptă nu va întîrzia şi dorind să arate şi cîteva cunoştinţe precise, spuse:

— La zece vin regele şi regina ! Mai e !

Amelica, mai puţin interesată de acest eveniment, găsea că ceea ce aştepta ea de la balul de la palat, mişcarea şi petrecerea, întîrzia.

Coana Miţa îşi căuta un loc bun şi liniştit, de unde să le vadă pe toate. în cele din urmă, departe, lîngă intrare, Iancu desluşi făptura mică şi încărcată de decoraţii a baronului Barbu. Uşurat şi bucuros că în sfîrşit cunoaşte pe

cineva, se repezi înspre ministru. Soţia sa, văzîndu-l că se depărtează, l-a strigat, cu glasul pe jumătate, pentru că, părăsită, numai cu fata în mulţimea

aceasta, se simţea ca un înecat gata să se ducă la fund. Văzînd însă că nu are nimic de făcut, se mulţumi să măsoare depărtările dintre ea şi diferite grupuri, pe luciul întins al parchetului, unde lumina orbitoare se aşternea ca suliţi sau ca pete de apă. Deodată, din lumea care creştea şi se strîngea înspre intrarea de la fund, s-au desprins Urmatecu şi baronul. Bătrînul boier era liniştit ; Iancu, dimpotrivă, trecea cînd la dreapta, cînd la stînga ministrului, şi era aplecat, servil şi ascultător. Baronul a fost de o politeţe deosebită faţă de coana Miţa şi de Amelica. Le-a felicitat pe doamne pentru rochii şi i-a felicitat apoi pe părinţi de frumuseţea fetei. Cînd, într-o tăcere care de îndată se făcu, un glas vesti : „Maies- tăţile-lor !“, musafirii se şi găseau înşiraţi pe două rîn- duri. Coana Miţa simţi o puternică emoţie şi încercă să se ascundă. Amelica, împinsă de curiozitate, făcu un pas înainte.

Perechea regală apăru. Carol I, în uniformă de geniu, cu decoraţii şi cordoane,, se opri în mijlocul sălii. Figura începea să se închidă în trăsături aspre. Tîmplele şi barba încărunţeau, ştergînd de pe faţă favoriţii tinereţii.

Zîmbea îngăduitor, dar numai aparent. în realitate, purta un adînc dispreţ pentru toţi cei din jurul său, care în nici un fel n-aveau nimic de împărţit cu germanismul predestinat în care credea Karl Zefirin de Hohenzollern. Purta vădit o voinţă în ochii vii, sub sprîncenele arcuite şi ridicate. Mărunt, avea la mers ţopăituri de vrabie, dar şi uşurinţa şi mlădierea trupului. Lîngă el, regina Elisabeta părea şi mai lipsită de un jilţ sau de un fund de trăsură de gală, pentru care întreaga ei făptură, grasă şi afinată, ascunsă în faldurile largi ale unei rochii cenuşii, era făcută. încărunţind şi ea, pe o faţă lată şi plină cu un veşnic surîs, congestionata regină plutea totuşi cu privirea atît de deosebită şi cu atît mai împrăştiată şi mai puţin sigură decît a soţului său. De curînd începuse să se afle prin mica lume românească de numele ei de scriitoare : Carmen Sylva. Toţi cei care nutreau nădejdea vreunui cîştig — profesoraşi de tot felul şi iarăşi gazetăraşi abili — dădeau buzna la neprecupeţite laude în jurul regalei literaturi dulcege, cu eroine despletite şi lâlîi. Pentru fiinţe însă cum era coana Miţa, lucrul acesta avea ceva tulbure şi ciudat. Numele nu o lămurea cu nimic, iar îndeletnicirea, şi mai puţin. Din cîte ştia despre regină, coana Miţa aflase numai că a fost o mamă nefericită, pierzîndu-şi fetiţa. Şi simţea că dacă n-ar fi acest Carmen Sylva, pe care nu-l înţelegea şi care se aşeza oarecum supărător între ea şi regină, dragostea şi

pornirea ei de mamă şi-ar fi găsit mai iute drumul înspre făptura aceasta. Dar aşa, rămî- nea rece şi n-o putea iubi. Nu înţelegea cum, după atîţia ani chiar, Elisabeta şi-a găsit mîngîierea. în orice caz, ar fi voit să ştie mai multe despre ea, să o asculte vorbind, povestind, pentru că poate, în cele din urmă, regina tot nu s-a mîngîiat, ci numai pare astfel ! în felul acesta a gîndit coana Miţa. Amelica privea departe, fără gînduri prea mari. Doar firea ei invidioasă, neştiind să lămurească bine ce şi cui i se cade sau nu, simţea un fel de neplăcere personală în golul şi tăcerea pe care o clipă solemnă o face în jurul a două fiinţe obişnuite. Fata nu se pricepea să lege cu nimic maiestatea, puterea şi frumuseţea ei. Frică nu îi putea fi, pentru că se ştia sigur ocrotită în viaţă de tatăl ei. Regalitatea, în lumea ei de pizme timpurii, de eresuri şi de îndeletniciri mărunte, nu avea încă nici un cuprins. Lipsa ei de emoţie faţă de trecut şi de strălucirea măreţiei, făcută din încăpăţîna- rea unei timidităţi ce-i spunea să nu se sperie şi să nu admire nimic pentru a nu pierde ceva din mîndria ei rău înţeleasă, o închidea încă în anii tineri într-o tristă şi dureroasă neputinţă de a se aprinde, de a crede şi de a iubi. Şi poate lipsurile acestea, fără să ştie şi fără să vrea, o puneau pe Amelica pe drumul cel bun faţă de găunoasa solemnitate a regalităţii. Dar în nici un fel ea nu se pricepea să folosească drumul acesta. Iar întrucît îl privea pe Urmatecu, care măsurase în viaţă scara mărimilor şi a puterii şi care, tulbure, simţea şi o mîndrie naţională fără cunoaşteri, pentru că nu avea de unde să le aibă, dar cu o bucurie de fierturi şi de înaltă rînduială, perechea regală şi regele îndeosebi aduceau curiozitate şi nădejdi, mai ales pentru urcuşul vieţii, luat de-acum înainte şi pentru totdeauna. Fără să vrea, Urmatecu îşi aduse aminte de tablourile decolorate de soare de deasupra biroului său murdar şi scobit cu briceagul de la arhivă ;
Carol I, Regele României, şi regina Elisabeta, regina României. Pentru el totdeauna portretele astea n-au fost decît lucruri : ca dulapul cu dosare şi ca o hartă a ţării, spîn- zurată pe un alt perete. Astăzi, însă, era ca şi cum s-ar fi întîlnit cu România însăşi şi cu toate grefele ei deodată. Regele şi puterea lui, purtată şi arătată în galoane ce urcau sus pe braţ, îi înlesneau lui Urmatecu să înţeleagă şi să vadă Statul, pe care îl credea făcut pentru el şi pentru alţii ca el. În alt fel, Urmatecu ar fi trebuit să facă un efort şi poate tot n-ar fi înţeles şi n-ar fi izbutit să vadă lămurit. Dar

oricît ar fi fost de pregătit din experienţa vieţii, altfel făcută decît de coana Miţa şi Amelica, pentru întrevederea cu perechea regală, Iancu Urmatecu se simţea acum zguduit, luă măsurile acestea tainice, ascunse în adîncul sufletului său, zguduit din tot ce-şi făgăduia în urcuşul acesta spre rege-şi regalitate, din tot ce putea poate cîndva să-i crească o mai cuprinzătoare chiverniseală. Căci, cu tot entuziasmul său, Iancu Urmatecu nu fusese părăsit nici o clipă, de un robust simţ al realităţilor, care-i spunea că şi regele e un om cu gînd de agonisită şi că, după cîte a auzit, nu dispreţuieşte o afacere bună şi încă pe un priceput om de afaceri.

Trecerea regelui şi a reginei a fost scurtă. Au făcut cerc şi au strîns cîteva mîini. Apoi valul mulţimii a început să se mişte, depărtînd pe stăpînii palatului într-un loc împrejmuit de miniştri, pe unde nici Urmatecu, nici cucoanele nu îndrăzneau să treacă. Muzicile, după obişnuitul *Trăiască regele* la intrarea suveranilor, acum începură unele arii de dans. Ofiţeri politicoşi împărţeau carnetele de bal doamnelor şi domnişoarelor, şi cel dinţii răsună marele vals al lui Johann Strauss, *Dunărea albastră.* Perechile în vîrteje goleau mijlocul sălii. Doamnele mai ales se înşirau pe scaunele poleite şi uşoare, îmbrăcate în mătase vişinie, ce se întindeau nesfîrşite pe laturile cuprinzătoarei încăperi. Balul începuse.

Coana Miţa şi Amelica, numai ochi, şedeau alături, cu sentimentul unei părăsiri, cînd, deodată, ofiţerul care i-a dat braţul Amelicăi la sosire veni, se prezentă şi ceru favoarea unui vals. Era poate singurul lucru de la şcoală pe care Amelica îl învăţase cu patimă: să danseze. Şi, într-adevăr, era uşoară şi nu era lipsită de o anumită graţie. Gu un bărbat însă nu dansase niciodată. Şi nu i s-a părut nici mai ciudat, nici mai plăcut. De data aceasta a văzut încă o dată sala, în toate colţurile ei, i-a văzut pe toţi cei care nu dansau, pe toţi care stăteau de vorbă, din fuga învolburată a valsului. Cînd s-a reîntors, respira iute, cu buzele întredeschise, purtînd o oboseală plăcută în întreaga fiinţă. Coana Miţa o privi cu drag şi cu un zîmbet. Simţea că o bucurie de tinereţe începe să o prindă pe fiica ei. Îi potrivi cîteva bucle, îi făcu vînt cu batista şi, fericită, aşteptă mai departe. în pauză se mai simţea parcă încă vibrarea muzicii tăcute şi a veseliei aprinse. Mai tîrziu începură şi

murmurele acelor nesfîrşite convorbiri ce se leagă pretutindeni într-o mare sală de bal. Regele şi regina s-au retras, lăsînd palatul acestor bucurii cuviincioase.

Şi nu începuse încă bine o polcă, tot a lui Johann Strauss, pe compoziţiile căruia dânsa întreaga Europă, de la curţi fastuoase pînă la petreceri populare, cînd acelaşi ofiţer, cu un nume spus în pripă, că nici n-a fost bine înţeles de doamne, se înfăţişă iarăşi, de data aceasta însoţiţ de un tînăr mărunt, grăsuţ, negricios, cu un păr des, crescut stufos pe tîmple, şi o frunte scundă, cu o privire vioaie şi cercetătoare, îmbrăcat înfr-un frac bine croit. Ofiţerul, politicos, îl prezentă mamei şi fiicei :

— îmi daţi voie, doamnă... domnişoară... d-l procuror Hangiu ! spuse el şi, înclinîndu-se, plecă.

|; Noul-venit sărută curtenitor mîinile şi invită pe Amelica la dans. Perechea se pierdu în învălmăşeala sălii.

Alexandru Hangiu era o podoabă a magistraturii. La treizeci de ani, puţin după întoarcerea de la Paris de la studii, ajunsese procuror, fiind foarte preţuit atît pentru cunoştinţele sale, cît şi pentru cinstea şi integritatea sa. Fiu al unui profesor de la Focşani, el moştenise de la tatăl său, o dată cu o mică avere, ce-l punea la adăpost de toate nevoile, şi un simţ deosebit al datoriei, şi o meticuloasă conştiinţă, atît în meserie, cît şi în viaţă. Deşi tînăr, ducea o viaţă ordonată, poate puţin lipsită de entuziasm şi de fantezie, împărţită sever după un anumit program şi avînd regularitatea unei existenţe de pensionar. Putea fi văzut mereu la aceleaşi ore în aceleaşi locuri, plimbîndu-se singur sau în tovărăşia unor domni mai în vîrstă, pe care îl căuta. Lucra şi acasă : citea, nota, se informa. Era harnic şi pasionat de meseria lui. Iubea dreptul, credea în el, şi, uşor, îşi întindea şi asupra vieţii politice şi sociale judecăţi încheiate pe priveliştile din jurul său, după un anumit tipar al profesiunii şi după firea sa bănuitoare şi ambiţioasă. Purta, însă, cu aceeaşi uşurinţă şi unele idei preconcepute. De pildă, ura Bucureştii, cu o veche teamă şi neînţelegere de provincial, moştenite şi păstrate întregi, fără v posibilitate sau gînd de revizuire. Se ferea să cunoască oameni şi nu primea să intre decît foarte rar în cercuri bine cunoscute, de unde era sigur că a doua zi nimeni nu va veni să-i ceară ceva. Dansul şi-l îngăduia ca pe o obligaţie socială, firește, numai în anumite locuri şi cu anumite persoane. Nu i se cunoscuse niciodată o legătură sau o întîmplare cu o femeie. împodobit astfel cu toate

prevederile şi toate virtuţile, nu se putea ca procurorul Hangiu să nu fie şi strîngător. După cum îşi împărţea viaţa, îşi împărţea şi banii, pe luni şi pe zile. Iar din economii, cu care se deprinsese de mult, călătorea. Era un obicei luat încă din timpul învăţăturii de la Paris. Atunci, oprindu-se în multe oraşe străine, l-a cunoscut,. la Viena, pe Bubi Barbu prin cafenelele studenţeşti, pe cînd tînărul baron îşi făcea ucenicia teoriilor înaintate. Deşi erau complet deosebiţi ca fire, ei s-au împrietenit, Hangiu nedispreţuind un titlu şi o trecere la noul său prieten. în ţară s-au mai întîlnit de cîteva ori, iar acum, în urmă, de cînd Bubi avea un fel de cămin al lui, unde cu plăcere poftea cîte un prieten, procurorul mergea cîteodată să-l vadă, ţinîndu-se însă într-o rece şi puţin cordială depărtare atît de Jurubiţa, cît şi de Gună Licureanu, al cărui fel zvăpăiat de a fi risipitor, a cărui lipsă de greutate în vorbă şi, mai ales, a cărui lipsă de lecturi îl supărau.

La balul de la palat, Hangiu a stat şi a chibsuit îndelung alegerea dansatoarelor. Amelica i-a p.ăcut de la început, cu aerul ei încruntat, cu lipsa ei de veselie pentru vîrsta pe care o arăta, cu seriozitatea şi stîngăcia
mamei sale, ce părea mai mult severitate, văzută de de- : parte, în puţinătatea gesturilor. Apoi a observat şi vizita pe care, în colţul lor, le-a făcut-o ministrul de justiţie. Şi, fireşte, cu toată integritatea lui, tînărul procuror nu dispreţuia o relaţie sigură. Pe Iancu nu-l cunoştea. L-a bănuit a fi tatăl şi soţul, dar îl credea cu totul altceva decît ceea ce era. Procurorul Hangiu acum se pornise tocmai la un dans, la care se cerea şi pricepere şi mai ales tinerească voie bună; de aceea, acest observator socotit greşise. Dansa greu, încurcînd paşii, călcîndu-şi de multe ori, pripit, dansatoarea. Neplăcerea pe care orice alt tînăr ar fi avut-o atunci, pe el nu l-a tulburat. Vedea că nu ştie bine polca. Asta nu făcea nimic ! Dacă nu ştie, o să înveţe. Şi foarte atent, Hangiu era eu gîndul numai la picioare, căutînd să le potrivească după mersul muzicii. Au fost la început una din acele perechi triste şi stîngace, din care fiecare dansator urcă tocmai cînd celalt coboară. Cu încetul însă, şi mai ales prin silinţele şi mlădierile Ame- licăi, au intrat în şuvoiul muzicii ca într-o apă, care i-a luat cu ea. De vorbit, au vorbit puţin. Tînărul a întrebat-o dacă e bucureşteancă, şi fata a răspuns da ; apoi, dacă a fost la Paris. Fata i-a răspuns că nu, dar că ar vrea să se ducă. Hangiu i-a mărturisit că, de cîte ori va putea, se va reîntoarce în acest

oraş minunat ! Apoi au tăcut, şi polca s-a isprăvit. La cadril, procurorul iarăşi a apărut. De data aceasta lucrurile au mers mult mai bine. Executa precis şi tăcut figurile, lăsînd să se vadă că pentru el e mai important să nu iasă din rînd decît să-i facă plăcere dansul. Cînd muzica a tăcut, el a condus-o pe Amelica la locul ei, s-a înclinat fără o vorbă, şi balul s-a sfîrşit. Tîrziu, după ce şi-a petrecut toată vremea la bufet, Urmatecu a venit să-şi ia soţia şi fiica. La ieşirea de la palat, ninisoarea se schimbase în vifor. Au străbătut cu greu pînă acasă, unde seara s-a încheiat totuşi cu o masă de noapte intimă, la care toţi povesteau despre cele văzute lui Mili, lui Mali, lui Schwei- ckert. După ce a vorbit despre vinurile şi mîncările privite mai mult decît gustate, Urmatecu întrebă într-o doară :

— Cu cine ai dansat, Amelico ?

17 — Sfîrşit **de** veac în Bucureşti

Fata a răspuns iute, fără umbră de amintire păstrată pentru ea :

— Cu un procuror !

— Cu un procuror ? făcu Iancu mirat. Cum îl cheamă ?

— Mi se pare Hangiu, din cîte am auzit ! răspunse pentru fată, mama ei.

— Hangiu !... Hangiu ! făcu Iancu de vreo cîteva ori. Nu-l cunosc ! Trebuie să fie din băieţii tineri, veniţi de curînd.

Şi Urmatecu trecu mai departe, şi iarăşi vorbi despre rege, despre felul cum nu dă decît un deget, în treacăt, celor din jurul său. Schweickert ascultă îndelung. în cele din urmă, nemaiputîndu-se stăpîni, zise, puţin cam apăsat :

— împăratul nostru n-ar face asta, pentru că ne cunoaşte !

Urmatecu, jignit, se aprinse. Schweickert insistă şi Iancu se înflăcără. Devotamentul lui era tînăr, ce e drept, dar un patriotism abia trezit şi o mîndrie făcută din gîndul a tot ce ar mai avea de dobîndit şi din tot ce întîlnise în ultimele zile — palat, miniştri, ofiţeri, decoraţii şi putere — îi dădeau o mulţumire şi o aprindere de român şi de bucureştean care nu îngăduiau nici o observbaţie din gura unui străin mai ales !

O dată cu starea cea nouă, multe lucruri au trebuit să se schimbe. Chipuri mai vechi şi obişnuite în casa lui Urmatecu, rude chiar, au început să vie din ce în ce mai rar. Mesele erau tot atît de bogate, la fel de întinse oricînd pentru musafiri, dar pentru alţii. Celor vechi li se şoptea cîteodată, dacă nu înţelegeau, că nu mai sînt locuri, că ei sînt de-ai casei şi că sînt bineveniţi, dar în alte zile. Cei de-acum erau magistraţi, bancheri, avocaţi şi cîteodată cîţiva parlamentari. Vechile slugi s-au schimbat şi ele, ca şi felul de a servi. Servitoarele nu mai umblau în papuci şi legate la cap, ci în rochii negre, cu şorţuri albe ; coana Miţa nu mai împărţea mîn- carea la toată lumea, ci se servea fiecare pe rînd, iar cafeaua nu se mai bea printre firimiturile de pîine şi furculiţele uitate pe masă, cu sosuri sleite în dinţi, ci se lua în odaia turcească, mobilată cu divane joase, cu covoare, cu mese scumpe

bătute cu fildeş, unde stră-

ijuiuu prin colţuri narghilele înalte, cu şleaul încolăcit de-a lungul gîtului. Schimbarea aceasta, în cîteva sâptfimîni numai, o adusese mamzel Hélène, de care s-a simţit mare nevoie încă din primele zile. Mamzel Hélène era franţuzoaică, purtată cu cîţiva ani în urmă pînă la (Bucureşti de toanele zburdalnice ale inimii. Unul din nenumăraţii români care au învăţat în tinereţea lor la Paris să deosebească un tablou de un altul, să asculte ¡0 muzică, să citească o carte şi să iubească o femeie care, după întoarcerea în ţară, trebuia să le uite pe toate pentru a se face om serios, păstrînd numai o meserie care îi îngreunează tot mai mult trupul şi mintea, a prelungit cu o îndrăzneală mai mare decît a celor- lalaţi tovarăşi de străinătate visul său inutil şi a luat-o cu el pe mamzel Hélène. Fireşte că, odată aci, femeia n-a mai putut să lupte cu părinţii băiatului, cu grija multor hectare din Oltenia şi cu fata unor vecini de moşie, care era hotărîtă să ajungă nevastă pentru că avea parale şi n-avea trecut. Şi mamzel Hélène a rămas în ţară să dea lecţii de limba franceză, mai întîi la cîte un pension, apoi prin familii. De la nişte noi prieteni, funcţionari la Curtea de Conturi, Urmatecu a aflat de ea. Şi s-a gîndit că, oricum franţuzoaica asta trebuie să ştie mai multe decît coana Miţa în tîlcul şi rînduiala mai subţire a casei şi că nu e rău să o ia la ei, Amelica avînd cu cine să mai vorbească franţuzeşte, mai cu seamă acum, în preajma măritişului. Iubirea care a tulburat-o pe mamzel Hélène i-a sfărîmat viaţa foarte devreme, să fi avut douăzeci de ani, astfel că acum, femeie nici măcar de treizeci, îşi purta o tinereţe în plinul ei. Era una din acele femei care dogoresc de cum le întîlneşti ; te loveşte din întreaga lor fiinţă o căldură ca dintr-o gură, de cuptor. înaltă, bine făcută, blondă, cu o gură cărnoasă şi ochii verzi, umbriţi de gene dese şi negre, cu un sîn bogat, cu mîinile albe şi degetele subţiri, cu un picior mic, frumos îmbrăcată şi cu gust, ea avea o înfăţişare elegantă şi ispititoare. Vorbea o românească destul de limpede, cu un puternic acent, şi era de o mare blîndeţe şi sfiiciune. Cu Amelica nu izbutise să se împrietenească, dar riigi nu se certa. Era răsplătită numai cu tăceri sau repetări înciudate de cuvinte de cîte

ori o corecta într-o pronunţare greşită,

sau în construcţia unei fraze. Urmateeu, pentru a acoperi cît mai bine ispita şi pofta pe care i le aducea femeia aceasta cuminte, se silea să se poarte politicos şi cu nepăsare. Ceea ce nu-l împiedica să o privească lung şi stăruitor cînd trecea prin casă şi să-i ceară prea multe şi prea dese servicii, pe care femeia i le făcea cu graţie, cu bucurie şi cu acel *„oui, monsieur“,* care îi plăcea lui Iancu atît de mult. De vreme ce multe şi importante împrejurări i-au ţinut la Bucureşti în iarna aceasta, fără să aibă vremea să se abată pe la conacul de la Bălă- şoieni de cînd au cumpărat moşia, deşi vremea nu era prielnică, au hotărît totuşi să plece la ţară. Un dezgheţ timpuriu desfundase şoselele, care nu mai erau de sapie şi doar cu greu de trăsură. Drumul nefiind însă prea lung, au rămas la hotărîrea lor. în două trăsuri trebuiau să meargă Iancu, soţia şi fiica lui, mamzel Hélène şi Păuna, pe care coana Miţa, cu consimţămîntul lui Iancu, a luat-o de la domniţă. Plănuia să o lase femeie de încredere la conac, şi deocamdată, pînă la vremea muncilor, un fel de administratoare a curţii.

Au ieşit din Bucureşti spre Ciorogîrla. Şanţurile erau pline încă de zăpadă murdară, iar şoseaua, acoperită cu noroi pînă la scara trăsurii. Pe cîmp, omătul întins se rupea în pete de pămînt negru şi mustuos. Cerul era trist acoperit cu un nour, mai negru înspre răsărit, ca un fum. Ciorile, puzderii, croncăneau şi cereau zăpadă, în- tîrziind îndrăzneţe pînă sub pasul cailor. Satele erau închise : oameni, puţini. Cînd au fost să treacă Argeşul, s-au oprit. în lunca rîului bătea un vînt ascuţit, lovind sălciile uscate în crengile lor. Podul nesigur era şubred şi au trebuit să coboare vizitii să ia caii de căpestre. O dată trecută apa, drumul se netezea. Şi după o vale şi o cotitură prin sat, au urcat drept pe un dîmb, pe creasta căruia se afla conacul. în faţa porţilor au trebuit să dea gură mare, să vină logofătul. Dulăii curţii s-au trezit şi ei. Zvonul s-a dus în sat, din casă în casă, ba purtat de cei ce se găseau la curte, ba de oamenii întîl- niţi pe drum şi care cu greu îşi scoteau căciula.

— A venit boierul ăl nou ! năvăli cu gura plină la ai ei Sultănica, o fată subţirică şi sprintenă.

— A venit, veni-i-ar numele şi ăstuia ! că n-o să ne ia de la umbră să ne pună la soare... îi răspunse un glas gros şi amarnic.

Ea taică-său, Voicu Strapalea, care bolea pe cuptor de ani de zile, cu şalele rupte în bătăi. Cu trei-patru ani în urmă se răsculase şi el şi l-au răpus. Acum zăcea, şi toată nădejdea lui scăpăra în ochii aprinşi cu care îşi urmărea fiul la treburi şi la vorbă, pe Manea, un flăcăiandru. Şi în sat mai erau şi alţii ca el. Urma- tecu mai fusese de vreo cîteva ori la Bălăşoieni, pe vremea cînd moşia era încă o baronului. Pe oameni însă nu-i ştia şi nici nu-l mîna vreun imbold înspre ea. Casa şi bunurile îl atrăgeau acum. Cunoştea din încăperi numai prima odaie pe stînga, unde avea adminsitraţia. în restul casei, nu intrase niciodată. Şi ceea ce n-a făcut atunci făcea acum, cu greutate şi importanţă, ca stăpîn, întovărăşit de întreaga familie.

Conacul era foarte vechi, dar bine clădit. În grosimea zidurilor, un om în toată firea putea sta bine pe pervazul ferestrelor. Odăi mari, cu un miros greu şi stătut de mucegai şi de praf, se deschideau una din cealaltă. De jur împrejurul casei era o livadă de pruni, acum îngheţată şi acoperită încă de zăpadă. Din fund, de la cele cinci ferestre zăbrelite ale sufrageriei încăpătoare, ochiul fugea în vale, peste butuci de vie îngropată, pînă la heleşteul acoperit în mohoreala aceasta de ianuarie cu o faţă de plumb. Lucruri bune şi de preţ îmbătrîneau pretutindeni, uitate în casa aceasta închisă şi neumblată. Demult, conacul de la Bălăşoieni fusese locul începutului de dragoste dintre conu Barbu şi domniţă, după ce s-au întîlnit şi s-au întors împreună de la Viena. O vară întreagă îndrăgostiţii de atunci au petrecut-o aci. Şi se mai vorbea încă şi acum, printre bătrînele curţii, de luntrea domniţei, pe care i-o făcuse iubitul ei. Li se păruse ţăranilor o minune, de vreme ce n-au uitat-o. După treizeci"de ani, noii vizitatori au mai putut-o vedea fotografiată de baron şi spînzurată în iatacul de odinioară al prinţesei Natalia. Era o barcă pescărească, lungă şi foarte lată, ca un bac, pe care un fel de cort înalt, făcut din mătăsuri în- voalte, îmbia la dragoste şi la odihnă, în liniştea din mijlocul apelor, unde luntrea putea fi legată. Pe tot cuprinsul ei, lăzi mari, împodobite, purtau flori şi

trandafiri. Tot ceea ce trebuia pentru o viaţă tihnită de cîteva zile se afla pe această luntre ciudată, din care acum nu mai rămăsese nici urmă. Păsăsită, ca întreaga moşie, dealtfel, putrezise cu încetul şi o înghiţise heleşteul. Se vedea, după lucrurile din odaia domniţei mai ales, că moşia n-a fost uitată din oboseală sau din deprinderi ce se desfăceau, ci a fost părăsită deodată. S-a întîmplat ceva, de bună seamă, care, prin lucruri, a tăiat timpul şi l-a ţinut în loc. Poate o mare, poate cea dintîi scenă de gelozie a baronului !

în sertarele mobilelor de nuc greu, în care acum scotoceau cu degete grăbite Amelica şi mamzel Hélène, se mai găseau ace de păr ruginite, trezite sticle de parfum, funde, bucle, foarfece fine, şi rîncede cutii de dresuri decolorate, lăsate de o femeie care într-o bună zi a plecat să se reîntoarcă şi nu s-a mai întors. Tinerele femei căutau cu pasiune. Chiar Amelica era cuprinsă de o curiozitate şi o aprindere neobişnuite. De cum au intrat şi au dat la o parte perdele grele, reînviind apele oglinzilor, aburite de praf şi de ani, ele au simţit viaţa aceasta de dragoste împietrită aci. Mamzeul Hélène descoperea neîncetat alte noutăţi.

— *Tiens ! Voilà, mademoiselle !* se minuna ea la fiecare lucru.

Şi erau şi foarte multe cărţi. Poeţi mai ales ; francezi şi germani. *Meditaţiile* lui Lamartine se găseau însemnate în multe locuri cu acul sau cu unghia, pe hîrtia ruptă aproape, iar între filele volumului, două traduceri, în româneşte, din *Le lac,* de mîna domniţei. Una era o copie după Eliade Rădulescu. Cealaltă, o trudă personală. Pe fila îngălbenită, scrisă ascuţit şi înalt de aceeaşi mînă care mai tîrziu avea să trimită multe bileţele cu neîncetate cereri, poezia purta într-un colţ un fel de închinare : „Barbule, pentru tine am încercat ! Natalia. Iulie, 1864.“ Scuza aceasta sfioasă şi delicată, alături de poezia care sigur îi era cea mai dragă, o înfăţişa pe domniţă aşa cum era şi acum şi cum rămăsese din marele său an de fericire, aci, în casa înstrăinată, cu sufletul ei cu tot.

E Cêlelalte camere se păstrau la fel, cu puşti şi săbii atîrnate pe pereţi, în fosta cameră a lui conu Barbu ; cu

dulapurile din sufragerie înţesate de farfurii şi de pahare, numai bune de întrebuinţat ; cu pod vechi din bîrne groase de stejar, în care mai erau lăzi înalte pline de lucruri uitate chiar de o spiţă mai veche decît a lui eonu Barbu. Era acolo încă un amestec zdrenţuit de antereie, de işlice, de meşi şi de hamuri uşoare, de şei din piele de căprioră, de tacîmuri, şi de scris, şi de purtat la brîu, cu loc pentru cerneală de boz şi penele de gîscă ; de cobze sparte, cu corzi plesnite, de marame şi de scur- teici. Sigur că nu mai era nici o minte de om să-şi mai fi adus aminte de ele...

Noaptea de iarnă se lăsa iute şi vînătă peste conacul de la Bălăşoieni, unde, după atîţia ani, se aprindeau iarăşi luminile. Coşuri de coceni aduceau un miros de pătul în jurul sobelor, în care flăcările se luptau cu un frig înţelenit. Odăile mari, de multă vreme nelocuite, se încălzeau cu greu. Pînă la cină, coana Miţa cercetase şi rîn- duise toate colţurile, dîndu-le în primirea Păunii. Argaţii tăcuţi şi femeile de la păsări şi de la putineie ascultau şi priveau, fără mirare, fără părere de rău şi fără buciirie, cu o mînă pe burtă şi alta proptiă în cot şi cu palma pe gură. Numai din cînd în cînd cîte una, obidită de cine ştie ce durere de acasă, afurisea mormăit şi trecutul cu oamenii lui, şi viitorul cu ăştia de acum, care mai buni nu erau şi nu se uitau la ele şi nu le întrebau mai mult decît pe laviţe şi pe scaune.

§“ Urmatecu se închisese cu logofătul, să vadă ultimele socoteli. Era vesel. Golise singur înainte de masă o sticlă de vin.

Noii stăpîni au cinat cu ceea ce s-a găsit prin orătăniile curţii şi în beciul administraţiei. Au stat sub o lampă mare, aprinsă tîrziu. Toţi mîncau tăcuţi, fiecare furat în felul său de casa aceasta ! Din politeţe, dar şi din nevoie de a întovărăşi cu vorbe o privire fătişă, Urmatecu prins pînă atunci de mîinile albe ale lui mamzel Hélène, îi spuse :

— Îţi place aici, la noi madmoazel ?

Femeia răspunse iute, cu un zîmbet care să ierte neatenţia ei, căci venea de foarte departe :

— E foarte frumos, foarte frumos... romantic !

— Ei vezi ? aşa ! adăugă Iancu. Dacă-ţi place atît de mult, n-ai decît să vii mai des !

Şi o privi drept în ochi, cu înţeles, şi apoi îi turnă un vin gălbui şi parfumat, sfătuind-o să-l bea curat, pentru ca să-i simtă aroma. Apoi începu să-i povestească ce are de gînd să facă din moşia asta înainte de a o da de zestre Amelicăi. Hotărîrea lui astfel mărturisită a în- cîntat iarăşi pe fiică şi soţie, adormind orice bănuieli. Tot ceea ce ar mai fi putut să pari curios, de-acum încolo cele două femei n-au mai vrut să vadă şi mai ales să răstălmăcească, dînd totul pe seama firii cu toane a lui Iancu. La adăpostul acestui vicleşug, la o masă ce se prelungea şi de la care coana Miţa se ridica adeseori după cîte o rînduială, iar Amelica fugise iar, cu o indiscreţie ce creştea în plăcerile ei nou, să caute mai departe prin sertare, Urmatecu vorbea numai pentru mamzeî Hélène. Nu se ferise, în împletirea cuvintelor, să-i spună în cele din urmă că-i cunoaşte întreaga poveste de dragoste. Nu uitase să-şi mărturisească gîndul despre fostul iubit al femeii, pe care îl cunoştea, de asemeni, şi acum ocolea, mereu cu aceleaşi propuneri, cu aceleaşi vorbe, un singur fapt, stăruind, aproape rugîndu-se : să rămînă cît mai mult la ei ! Vorbea de veselia casei, de strălucirea lucrurilor, de mersul plăcut al vremii de la venirea ei. Era adevărat că femeia, asta, făcută să-i aţîţe poftele, aducea cu ea în acelaşi timp şi o eleganţă de cucoană adevărată, după care Iancu rîvnea de atîta timp. Se nimerise ca acum, la vîrsta la care poftele i s-au încărcat şi de gusturi ce-au luat cu ele pe drum, din zile trăite, şi alte subţirimi, mamzel Hélène să corespundă în totul năzuinţelor, plăcerilor şi mîndriilor lui Iancu Urmatecu. O dată cu ispita aceasta, intrase în el — lucru nemaiîn- tîlnit — aproape şi un fel de dragoste, aşa şi-o lămurea singur, adică un fel de gînd ce-l mulţumea dinainte nu numai în întîmplările întrevăzute cu franţuzoaica asta plină şi frumoasă, ci şi în prietenia, mîngîierea şi ceasurile lungi şi tihnite petrecute în tovărăşia ei. Şi această dorinţă yenea la Iancu cu o nerăbdare ce ar fi putut să-l împingă înspre multe greşeli şi mai ales cu o dărnicie de care nu S-ar fi crezut niciodată în stare. Din cuvintele lui calde, acum se oprise o clipă şi privea în jurul său, căutînd pretutindeni, în casa

pe care nu o cunoştea încă, ceva ce-ar putea dărui lui mamzel Hélène. Simţea această nevoie ! Era încurcat, nu vedea bine şi tot ce îi sta împrejur nu se lega în nici un fel nici cu dorinţa lui, nici cu posibilitatea unui dar, care să însemne tocmai cît trebuia. De aceea, omul, ca şi cum ar fi întrerupt pentru o clipă o poveste între doi prieteni, îndrăzni să acopere şi să mîn- gîie prelung mîna femeii, întinsă, în bătaia luminii, pe masă. Mamzel Hélène era furată şi ea de gînduri, cu capul plecat, ascultînd poate aci, poate mai departe. Apoi Iancu s-a ridicat greoi, după ce au rămas numai ei doi în încăpere, şi s-a îndreptat înspre bufetul adînc de nuc, unde, din mulţimea sticlăriilor vechi, a găsit, în cele din urmă, umblînd cu stîngăcie, un şir de pahare mari, potire aproape, aşa cum nu se mai vedeau şi cum nu se mai făceau. Erau atît de mari, încît ar fi putut sluji pentru flori. Erau frumos împodobite, pe cleştarul masiv şi curat, de vîrteje şi desene scrise într-o pulbere albă şi zgrunţuroasă, ca un nisip ; iar piciorul şi buza, încercuite de o poleială, din care un aur bun şi curat strălucea. Ape trandafirii, în lumina lămpii, dădeau gingăşii de piersică sticlei şlefuite şi grele. Iancu luă un pahar din rîndul cel mai ascuns, îl şterse, îl clăti, apoi, turnînd pînă la jumătate vin, îl dădu lui mamzel Hélène, să închine. Ridică şi el paharul său.

— Bine ai venit la noi, domnişoară ! zise. Păstrează-l şi să-ţi fie cu noroc !

Mamzel Hélène zînibi, mulţumi şi bău. Apoi rămase pe gînduri mîngîind în palme cleştarul acesta rotund, pe faţa căruia îşi plimba degetele distrase.

Nepăsarea şi lipsa din cameră a soţiei şi a fiicei sale îi dăduseră lui Iancu prilejul acestei simple dar mari bucurii.

\

O singură fiinţă însă nu-l scăpase din ochi : Păuna.

încă de la sosire, Păuna văzuse privirile stăruitoare ale lui UrmatecuA ascultase rugăminţile lui de fiecare pas şi a stat pe cît a putut pe lîngă omul ce părea îndrăgostit şi cerea fel de fel de lucruri pentru ca să ascundă tot ce ar fi vrut să ceară, să facă şi să spună. După ce a servit la masă, Păuna a stăruit prin sufragerie. Iancu nici n-a luat-o în seamă. Apoi, deodată, a dispărut. Urmatecu şi mamzel Hélène tocmai sorbiseră ultimul strop şi, cu paharele

ridicate, simţeau în jurul lor ca o învăluire caldă, adusă de vin şi de privirile stăruitoare, cînd fără şă spună o vorbă, coana Miţa a intrat în odaie. Ea s-a dus drept la bufetul încă deschis, făcîn- du-se a căuta. Apoi se întoarse şi spuse fără nici o tremurare în glas :

— S-a piedut un pahar, Iancule ! Adineauri le-am numărat !

Mamzel Hélène roşi şi puse paharul pe masă. Urmatecu s-a încruntat şi a răspuns hotărît :

— Ştiu ! L-am dăruit eu domnişoarei, de bună venire !

Coana Miţa o măsură cu privirea de cîteva ori pe femeie, strînse din buze şi adăugă :

— Bine, dacă l-ai dat dumneata ! Că de vor începe aşa să piară lucrurile din casa asta, în care de-abia am intrat, nu mai rămînem cu nimic !

Şi ieşi. După ea, se făcu nevăzută din prag şi Păuna, răsărită acolo ca prin minune. De bună seamă, îşi minţise, cine ştie în ce fel, stăpîna.

Mamzel Hélène, fără să spună un cuvînt, împinse paharul pe faţa de masă înspre Iancu, în semn că nu-l mai poate primi. Şi ochii i se umplură de lacrimi. Omul se făcu roş de mînie, apoi o rugă frumos :

— Ia-l ! Te rog mult să-l iei ! Nu mă cunoşti încă ! În casa asta nu se face decît ce vreau eu.

Şi punîndu-i-l în mînă cu de-a sila, plecă, scuturînd uşa, ca o furtună.

A doua zi de dimineaţă, coana Miţa a spus că, isprăvind cu tot ce avea de lucru, au prins-o grijile de casa de la Bucureşti, lăsată pe mîinile slugilor. De cu noaptea începuse iarăşi să viscolească : la început a bătut şi un crivăţ puternic. Apoi a nins liniştit. Zăpada creştea, şi toate drumurile se acopereau. Iancu trebuia să mai rămînă cel puţin încă o zi la moşie. De aceea, de îndată după prînz, cucoanele au plecat, cu caii cei buni. Deşi mai era loc în fundul trăsurii şi deşi ningea ■es, chiar pe sub coşul lăsat, coana Miţa n-a primit-o Ee mamzel Hélène să stea lîngă ea şi Amelica. înghesuită de coşuri, de damigene şi de pachete, femeia a trebuit să ia loc pe scăunel. Şi s-au dus, şi Păuna a rămas stăpînă la conac. Pînă la masa de seară nu l-a mai întîlnit pe Iancu şi nici n-a vrut să-l mai vadă. Au cinat în doi, în iatacul mai

cald, la gura sobei. Urmatecu mînca tăcut şi grăbit. Păuna se răsfăţa. în cele din urmă, ca căută să treacă lîngă el, şoptind :

— Nu-mi spui nimic ?

Omul se feri. Femeia insistă. Urmatecu, scuturînd brusc umerii, răspunse :

— Dă la masă ce mai ai, deretică şi fă-mi patul că d-aia te-am adus !

Păuna abia putu să lege, nedumerită, aproape rugătoare :

— Iancule !

Drept răspuns, el întinse piciorul şi-l aşează greu pe genunchii ei.

— Trage-mi cizmele, c-am să mă culc ! şi începu să mişte nervos vîrful plin de noroi al cizmelor lui roşii, din piele groasă şi unsă.

Păuna îi aruncă mînioasă şi cu scîrbă piciorul, care căzu ca un butuc pe podea. Apoi, ridicîndu-se, spuse iute :

— îţi baţi joc de mine ? Ruşine să-ţi fie ! Da’ eu nu sînt bleagă ca nevastă-ta, asta s-o ştii !

Iancu se ridică şi el cu greu. Aruncîndu-şi şervetul pe masă, zise răspicat şi tare :

— Ei, femeie ! Bagă-ţi minţile-n cap cu cine vorbeşti !

— Cu un porc ! urlă femeia şi se trase cîţiva paşi înapoi.

Urmatecu ridică mîna, să dea. Se stăpîni însă şi îşi vărsă focul scrîşnind din dinţi şi scuipînd o înjurătură. Respiră adînc şi-şi aprinse o ţigară. O linişte se făcu. Păuna, văzînd că nimic din ce ar fi crezut nu se întâmplă, începu iarăşi :

— Faci pe grozavu acu, după ce te-ai văzut boier şi tu, aici, la moşie ! Că nu se dumireau nici ţăranii, şi m-au întrebat ziua întreagă dacă e adevărat că e moşia ta. Se mirau şi ei, că doar pînă mai ieri te ştiau aler-

gînd pentru stăpîn-tu ! Şi ştii ce le-am spus ? (Eu, asta,' care-ţi vorbeşte acum !) Le-am spus : „E deştept foc, mă băieţi, conu Iancu, de l-a rămas într-o treabă de-a lor şi pe boieru ăl mare şi i-a luat moşia“. Cum m-ai adus, am şi început să te laud ! Şi slavă Domnului, numai eu ştiu cît am ascultat pe la uşi, cât am iscodit slugile, cît am tras cu ochiul pe după perdele şi cîte tălpi am tocit alergînd zi şi noapte să-ţi aduc de veste ce se mai petrece prin pofta domniţei şi în mintea bătrînului. Am pigulit pentru tine toate firimiturile, şi cînd ţi le dădeam, le şi vedeam cum se leagă şi cum îţi folosesc, că Păuna multe cusururi o fi avînd, dar proastă nu e ! Aşa că, boierule, dacă nu ţi-e cu supărare, moşia asta ai agonisit-o şi cu ajutorul meu, ca şi cu multe alte vicleşuguri. Că treabă curată n-a fost ! Şi acum vrei să faci din fiica ta domnişoară şi să i-o dai de zestre ! Halal de domnişoară şi halal de boier !

Urmatecu se hotărîse să nu răspundă. De mult îl îngrijea agerimea Păunei. Şi în ultimul timp aproape că se căise de vreo cîteva ori că a pus-o chiar el acolo de unde multe vedea şi nu cu puţine putea să-l aibă la mînă. Astfel că în clipa în care coana Miţa s-a gîndit la Păuna să o mute la conac, femeie de încredere, Iancu a fost bun bucuros să o îndepărteze, scăpînd de ea de două ori : şi ca iscoadă primejdioasă, şi ca ibovnică ce începuse să-l obosească prin libertăţile pe care şi le lua. Urmatecu se trînti deci pe patul din care mai ieşea un miros de lînă veche şi de praf. îşi puse mîna sub căpătîi, închise ochii şi se prefăcu că doarme. În realitate, voia să o lase pe Păuna să vorbească orice şi oricît, căutînd în felul acesta să afle ce ştie. Şi fără să-şi mărturisească, era în întîmplarea asta şi una din bucuriile de totdeauna ale lui Iancu, să vadă pe o femeie cum se frămîntă pentru el, cum îl înjură de ciudă, cum nu poate să-i facă nimic, cum tot el rămîne cel mai tare, şi de toate să se veselească şi să petreacă. Păuna îl simţea că nu doarme şi că o ascultă. La început, cînd omul a ridicat mîna să o lovească, i se făcuse frică. Acum însă nu numai că i se păru că va putea să-i spună ce avea pe suflet, dar ca, încercînd să-l facă pe Iancu să îndure o scenă mare de ocări, cu vremea ea va izbuti să-i treacă înainte, ce-

jîndu-i şi obişnuindu-l cu ascultarea. Şi a încercat

toate feţele sîcîielii ; la început a crezut că, lovit în cinstea lui, Urmatecu are să sară în sus. Şi nu s-a întîmplat nimic. A început apoi cu spoiala asta nouă, boierească, pe care lancu vrea să şi-o ia şi la care ţinea, şi omul nu s-a Supărat. Era aproape sigură, după cum ştia că ii e de dragă fata, că vorbind-o de rău pe Amelica, tatăl ei se va mînia cumplit. Şi lancu a tăcut şi s-a trîntit pe pat, prefăcîndu-se că doarme ! Sau era biruit, sau nu era destul, şi-a dat cu gîndul Păuna. Şi urmărindu-şi răzbunarea din gelozia ce o împinsese la atîtea de cînd sosise la Bălăşoieni, şi încercînd şi un început de stăpînire asupra lui lancu, femeia nu se opri. Mai aminti, de pildă, de moartea lui Dorodan. îi povesti clevetirile slugilor şi ale multor din afară. îi spuse celui pornit să o asculte să nu creadă că lumea s-a liniştit cu bănuiala dacă l-a văzut la cimitir cu baronul şi dacă a vrut să [se] înţeleagă că el a încercat, într-un fel sau altul, să pedepsească un cîine. Dimpotrivă, toţi cred şi acum că toate n-au fost decît chibzuite fapte şi socoteli, pentru ca să acopere adevărul. Unii spun chiar, zicea ea, că Urmatecu ştia că o să vină Dorodan şi că, plecînd de acasă, s-a întors, fără să-l vadă nimeni, şi i-a dat drumul din lanţ dulăului. Alţii, continua Păuna, povesteau cum l-au văzut chiar ei pe Urmatecu umblîndu-i prin buzunare şi luîndu-i banii lui Dorodan cînd l-au găsit fără cunoştinţă şi sfîşiat de cîine ; în sfîrşit, credeau cîţiva că dacă se va putea dovedi cu bătrîna damblagioaică de la fereastră, coana Ţinea, faptul aproape sigur că lancu s-a întors şi a dat drumul cîinelui, Urmatecu ar putea fi tîrît în faţa judecăţii şi că s-ar putea chiar alege cu cîţiva ani de ocnă ! Pe toate acestea Păuna le spunea iute, plim- bîndu-se prin casă, oprindu-se numa între o clevetire şi alta, căutînd parcă o lămurire şi o putere în ele, îneît aproape că făcea impresia că e mai multă născocire decît lucru auzit. Urmatecu stătea liniştit, cu ochii închişi. Numai la ultimele presupuneri ale lumii şi ale Păunii, după bucuria din glas cu care le aducea, el începu a clătina iar iute şi nervos din vîrful cizmei, lovind lemnul din bătaia aceasta. Păuna auzea şi zîmbea, bucurîndu-se

prin colţuri, simţind că se apropie ceea ce a dorit. Dar nici acuzările acestea de omor cu precugetare nu l-au ridicat pe Urmatecu din prefăcuta lui linişte, cu atît mai mult cu cît el vedea limpede că Păuna începuse să-i dorească, iar nu să-i vestească nenorocirile din zvonul lumii. E adevărat că la început toate ticăloşiile astea l-au ros : şi hoţia, şi omorul şi batjocura lui şi a fetei, mai ales. Dacă ar fi fost să se oprească la ele şi să creadă pe Păuna, ca odinioară cînd iscodea pentru el, s-ar fi mîniat şi poate chiar s-ar fi înfricoşat. Simţea •însă că, orice ar spune femeia, erau numai vorbe fără greutate, născociri ale inimii ei otrăvite. Ceea ce era adevărat acum, singurul lucru de seamă, era înciudarea neputincioasă a răutăţii şi a geloziei, şi asta îi făcea o mare plăcere lui Urmatecu. Astfel, gîndind, se potolise, ba se şi bucura. Şi după ce a lăsat-o cîtva timp pe femeie să se zbată cu verzi şi uscate, văzînd că oboseşte şi că nu mai are ce grăi, se hotărî chiar el să ţină mai departe focul aprins. Pentru ruşinea şi încurcătura făcute de Păuna în întîmplarea cu paharul, Iancu o socoti destul de pedepsită. Adevărata lui mînie căzu, şi acum vroi să o joace el pe ea, că e mai tare şi mai şiret. De aceea, prefăcîndu-se că se întinde şi cască, deschise ochii ca într-o altă odaie, cu o altă femeie, ca şi cum nimic nu s-ar fi petrecut.

— Trăsei un pui de somn ! Tare eram obosit ! zise el şi se ridică între perinele vechi şi zdrenţuite ? Tu ce-ai făcut în vremea asta ? Ai mai dereticat pe-aici ? Aaa 1 O mai fi ningînd afară ?

Păuna îl privi lung şi rămase nelămurită.

— Mi-e grijă de cum or fi ajuns la Bucureşti cucoanele ! mai adăugă el şi îşi aprinse o ţigară.

Femeia stătea lîngă masa nedereticată, clipind mereu, voind parcă să vadă mai bine. Nu simţea că, încetul cu încetul, cădea ea în cursa întinsă de Urmatecu.

— Că drumurile sînt numai hîrtoape şi trăsura era tare încărcată ! mai adăugă el. Dintr-un nimic, şi ai şi scăpat în zăpadă !

Astfel ajutată, acum şi Păuna se apropia de gîndurile vicleniei lui Iancu. De aceea, ea spuse cu o nouă aprindere :

— Din fundul trăsurii nu cade nimeni !

I — Din fund nu, dar de pe scăunel ? !... Ai ? şi Iancu *W* se ridică şi se îndreptă spre fereastră, ca şi cum n-ar fi w spus nimic.

B' După un atît de mare ocol şi prefaceri, erau iarăşi II ajunşi de unde au pornit, totuşi cu deosebiri. Iancu, B acum sigur de el, se juca numai, iar femeia, silită să

■ părăsească toate celelalte minciuni şi închipuiri, trebuia l să intre» în chiar necazul ei, de care s-a ferit, să-i ţină # piept omului, mult mai tare decît ea.

! O tăcere scurtă se făcu. Apoi Urmatecu, privind pe I fereastră, zise ca pentru el :

— Subţire fată, madmoazela asta ! Şi învăţată, şi pri- Bj cepută, şi politicoasă, că de frumoasă nici nu mai e ;f vorbă ! îmi place, ce să zic, şi se întoarse iute, să o vadă *M* pe Păuna.

p Aceasta începuse să-şi facă de lucru strîngînd masa. V Se ferea să-l privească.

— Şi nici la ochiade nu e oarbă ! continuă, mîngîin-

■ du-şi încet mustaţa. Că dacă nici eu nu m-oi pricepe la aşa ceva, nici dracu nu mai ştie ce e aia ! Am cîntă- ri.t- o dintr-o privire ! Se lasă greu, dar se lasă ! Şi îi rîd ochii în cap, şi trebuie să aibă o gură dulce, ca mura...'

, — Pentru cine o fi ! răspunse femeia cu un glas ce nu avea nici mînie, nici răutate în el.

Păuna se silea să şi-l ţină astfel, ca într-o convorbire B obişnuită între doi bărbaţi, nevrînd să-şi dea pe faţă H înciudarea, aşa cum simţise că încerca să o silească Iancu.

— Ba pentru cine s-o nimeri. Şi departe nu-s ! adă- K ugă omul, frecîndu-şi mîinile.

— Oleo ! făcu Păuna, pufnind de rîs.

ţ Deşi era pregătit pentru toate, la batjocura asta Urmatecu se aştepta mai puţin ca la orice. Simţi ca o um- I bră ce se lăsă în adînc peste voia lui bună. Deodată îl

■ , supără ceva tulbure. Şi în loc să treacă şi să n-o ia în B seamă, se opri. Tăcu cîtva timp şi apoi întrebă :

— Adică cum vine asta ?

— Iacă, bine ! răspunse femeia, robotind fără să se B uite la el.

Avea însă un zîmbet uşor în colţul gurii, care însemna că, după o clipă de nesiguranţă, Păuna îşi dădea seama că găsise iarăşi calea cea bună.

Iancu, mînat de ceva din adîncul său, întîrzia şi se împotmolea. Se apropie şi, luînd-o de braţ, o sili să-l privească în faţă.

Femeia întoarse capul.

— Ia să nu mă iei pe mine aşa ! Spune iute ce-ai vrut să zici ! insistă el, nerăbdător.

Se prinsese. Erau toate semnele că tot în mîna Păunei stă jocul.

— De, era să-mi scape şi mie o vorbă, da' bine că nu mi-a scăpat ! se feri ea, desfăcîndu-se din strînsoare şi alergînd cu rîs zgomotos tocmai în capătul celait al odăii.

— Ce vorbă ?

— Nu de dragoste, ci mai degrabă de pe urma dragostei, răspunse femeia.

— Cu mine ? se grăbi el să greşească.

— Ba cu tata ! Că de cînd te-am întîlnit, numai ibovnici am avut !

Cuvintele astea Păuna le-a spus serios şi cu amărăciune.

Iancu le-a prins înţelesul. Şi din ele bănuia că ceea ce Păuna nu vrea să-i spună e un lucru mare, la care nu se gîndise niciodată.

îndoiala aceasta îi făcea şi mai rău şi nu-i dădea linişte. Totuşi, mărturisirea de femeie cinstită, făeută la necaz, îl mulţumi oarecum, şi parcă îi aducea iar puţină încredere în el. Şi nevrînd să se dea bătut, îşi luă iar mîndria lui de bărbat şi încercînd să vorbească de succesele sale cu siguranţă :

— Ehei ! Multe ca madmoazela am dat eu peste eap, fetiţo ! încă una la rînd, că aşa e bărbatul ! zise el cu ifos şi cu grijă să ascundă sub cuvinte lăudăroase nelămurita emoţie simţită că se gîndea la mamzel Hélène.

— Sărăcuţa de ea ! Că-i fată tînără şi frumoasă ! adăugă otrăvit Păuna, şi aşteptă.

Iancu n-a înţeles şi nu şi-a găsit răspunsul. Nesiguranţa din el a lăsat să treacă vremea şi tăcerea, pe care femeia le rupse spunînd :

- Că de urît şi greoi, asta n-ar fi mare lucru 1 Dar te mai ştiu eu cum eşti, că la d-astea numai gura-i de tine ! Na !

Şi dîndu-i cu tifla, ştrengăreşte, ea începu să alerge peste perinile şi sofalele din care ridica un praf înecă- cios, vărsîndu-şi în bucuria asta zgomotoasă întreaga ei ciudă şi tot amarul ! În Iancu, turbureala presimţită, venind cu mare tristeţe, se adînci. îşi văzu deodată partea cea mai bună a vieţii scăpată din mîini şi trecută. Adică să nu mai poată încă o dată să facă ceea ce a mai făcut de atîtea ori ? Şi tocmai acum, cînd ar da orice pentru mamzel Hélène, care aducea cu ea atîta ispită şi atîta dulceaţă ? Gîndul ăsta nu putea să-i intre în minte. Să aibă dreptate Păuna, că el era un om aproape sfîrşit ? Dar atunci l-a minţit, l-a minţit cu neruşinare de cîte ori o întreba dacă îi place de el şi ea îi răspundea, sărutîndu-l că numai cu el a aflat gustul adevărat al dragostei. Cu mîinile pe o spetează de scaun, Urmatecu sta abătut, cu capul plecat, fără să spună o vorbă. Păuna s-a dat jos încet, tiptil, după goana ei pe sofale, s-a apropiat de el, l-a ocolit, l-a privit de aproape, ca şi cum ar fi vrut să vadă locul unde a fost lovit. Apoi, depărtîndu-se iarăşi cu paşi mărunţi şi uşori, zise rîzînd :

— Aşa, drăguţule ! Că tare mi te mai credeai berbant ! Ce ? Tu nu ţi-ai dat seama ce mai e şi ce nu mai e pentru tine ? Că şi de mine cînd te-ai apropiat, bărbat întreg nu mai erai. Ştia ea şi Jurubiţa de ce te-a lăsat pentru boierul ăl tînăr ! Numai că i-a venit greu, pînă ce n-a fost sigură, să se despartă de bănişorii tăi, şi d-aia te-a încornorat ! Şi acum vrei să mă laşi tu ? Că eu, şi aşa neom, te-am răbdat ! Da’ gînduri să nu-ţi mai faci şi nici să nu mai încerci, că te faci de ruşine !

A fost ca şi cum Păuna ar fi descărcat un pistol cu multe gloanţe. Şi ei îi mai bubuiau vorbele încă fri urechi. Iancu a băgat capul între umeri, a încleştat pumnii pe spetezele scaunului, l-a ridicat în aer şi a dat cu el după femeie. Aceasta abia a avut vreme să se tragă în lături. Scaunul s-a frînt de perete cu un zgomot asurzitor. Apoi, omul răcni, gata să i se spargă tîmplele :

— Ieşi !

Cîteva clipe Păuna nu ştiu ce să facă. Şi a fost prea multă întîrziere pentru mînia lui Iancu. El se repezi, o

ajunse şi, cu o lăcomie de cîine cînd eşti flămînd şi de apă cînd îţi e sete, închise ochii şi se năpusti cu palmele lui grele pe capul Păunei. Lovi peste ochi, peste creştet, bătu cîţiva pumni în ceafă, grohăind din toată făptura lui grea, năduşită, gata să plesnească, aceleaşi cuvinte :

— Tîrfă ! Să ieşi ! Căţea !

Masa s-a sfărîmat. Scaunele s-au răsturnat şi au încurcat paşii celor doi oameni care se alergau. Ultima, palmă Iancu a dat-o în gol, de a căzut cu vîrful degetelor întinse într-un perete. Din puterea loviturii, şi-a scrîntit un deget. Durerea l-a dezmeticit şi l-a oprit. Păuna a ieşit, prăbuşindu-se în odaia de alături. La început a fost un schiaun ca de cîine, apoi plînsul pi prinse glas, trecînd din bocet la urlet. Blestema cu vorbe tari, mîncate pe jumătate şi pline de lacrimi, în care cel deznădăjduit seamănă cu un damblagiu, încurcîndu-se în ghemul limbii, ce nu poate să lege cuvintele.

După ţipete ascuţite, se potolea, şi apoi iarăşi, cu mai multă mînie, se repezea singură împotriva ei. Unde a dat Iancu, mai dădea şi ea ; părul smuls adineauri şi-l sfîşia încă o dată, şi nu-i mai ajungea locul, şi nu era destul de mare să dărîme totul în jurul ei, după cum ar fi vrut, şi zgîria pereţii, şi muşca din pumni. Mersul îi era împleticit, de beţivă, iar ameninţările înspăimîntă- 'oare. Oprindu-se lîngă uşă, cu mîna pe clanţă, deodată parcă se limpezi. Ar fi mirat atunci pe oricine gîndul ei neted dacă l-ar fi prins. Era gînd de răzbunare cu orice preţ ! De aceea, iarăşi după o tăcere scurtă, începu să ţipe cît o ţinea gura, pentru ca să fie bine auzită de Iancu :

— Plec ! Plec ! Să mă mănînce lupii ! Să nu mă mai poţi ascunde şi pe mine ca pe nenorocitul ăla de Doro-dan ! Tîlharule !

Şi deschizînd uşa, ieşi în întunericul de afară, în furtuna de zăpadă. Vîntul fluiera pe sub streaşină, toată curtea dormea, că era tîrziu, iar dulăii de pază, făcuţi colac, cu boturile în blănuri, pe unde au apucat, n-au simţit-o, rebegiţi de ger şi asurziţi de crivăţ. Prin zăpada înaltă, Păuna călca anevoie. Ea, care era fricoasă din fire, parcă

nu mai era ea. Tot ce mai ştia se strînsese undeva, tulbure, în adîncul ei, restul fiinţei sale fiindu-i aproape indiferent. Un gust de sfîşiere şi nimicire o mîna, dîn- du-i curaj. Şi ieşind cu greu pe poartă, răzbi pe culmea dealului. Drumul nu-l cunoştea, şi chiar cunoscut^ nu l-ar fi putut găsi. A plecat aşa înainte, dorind, de n-o da ea peste moarte, să o ajungă moartea pe undeva.

În tăcerea ce se lăsase în casa veche şi pustie, Iancu se dezmetici de-a binelea. Acum, fără urletele Păunei, îi era mai urît. Simţea cum se învîrteşte o nenorocire în jurul său. Trezit, trecu iute în odaia de alături şi văzu zăpada suflată pînă în mijlocul casei de vînt, prin uşa lăsată deschisă. Amenin ţarea femeii, numele lui Doro- dan le auzise foarte lămurit şi i se făcu frică. Ieşi pînă în prag şi stătu faţă în faţă cu întunericul şi vijelia. Strigă de cîteva ori numele femeii şi simţi cum vorbele i le întoarce parcă cineva în gît, i le înfundă şi i le îneacă. Şi atunci o groază îl apucă. în jurul lui nu era nici un suflet căruia să-i ceară ajutor, şi în timpul ce trecea, Păuna se pierdea şi se omora din cauza lui ! în cele din urmă, îi veni un gînd : alergă iute la administraţie, sculă pe logofăt şi-i dădu poruncă să pună caii la sania de lemne şi să plece să o caute pe femeie.

Departe nu putea fi.

Cam după vreo jumătate de ceas, în care timp în Iancu se frămîntau remuşcarea şi frica, oamenii au pornit cu două felinare orbite de vifor, dînd gură şi bice cailor, care nu voiau să o ia din loc. Apoi s-a topit şi sania în întuneric şi iarăşi a început îngrozitoarea aşteptare. Cînd au adus-o — fusese găsită la vreo două sute de paşi de conac, ghemuită în zăpadă — era vînătă de frig. Avea ochii întredeschişi şi duşi şi-i clănţăneau dinţii ca de un fior, fără încetare. Au culcat-o într-o odaie bine încălzită, i-au frecat trupul cu rachiu şi i-au turnat şi un pahar mare de ţuică pe gît. Şi pe cînd femeia tremura sub un maldăr de perine şi de covoare azvîrlite pe ea, cu sfială, dar şi curios, logofătul l-a întrebat pe Iancu :

— Da’ ce s-a-ntîmplat, boierule ? A vrut să fugă ? Şi de ce ?

Iancu simţi cum alte zîzanii şi clevetiri vor să înceapă

şi să-şi facă loc, şi-şi văzu ameninţată faţa şi puterea lui de stăpîn.

De aceea, se gîndi puţin şi răspunse :

— Are un nepricopsit de băiat la Bucureşti, de lîngă care abia am luat-o. Şi deodată a apucat-o dorul de el ! Că m-am şi luptat cu ea să n-o las să plece, dar parcă turbase, nu altceva !

— Hm ! făcu logofătul neîncrezător. Noi am tot auzit-o aiurind de unu Dorodan, de dumneata şi de pedeapsa lui Dumnezeu ! Dar la cîte nu dă drumul omul cînd i se tulbură minţile.., adăugă de îndată logofătul, temîndu-se că a spus prea mult.

Iancu roşi, -şi de faptă şi de minciună. Apoi rămase singur, să vegheze. Cînd a văzut că s-a mai liniştit, s-a întins şi el în sufragerie, îmbrăcat.

A doua zi, în zori, fără să mai treacă pe la Păuna, a pus caii la sanie şi a plecat la oraş. Ninsoarea nu contenise. Crescuseră nămeţii cît omul şi abia de puteai răzbi. Cîmpul proaspăt acoperit cu zăpadă, aerul rece, mersul fără zgomot, numai în cîntecul zurgălăilor, l-au mai liniştit. Pe la mijlocul dimineţii a sosit la Bucureşti. A intrat întunecat în birou şi şi-a poruncit ceaiul. Coană Miţa, după obiceiul ei, robotea prin casă, tăcută şi cu paşi mărunţi. Se simţea că pluteşte o neînţelegere între cei doi oameni, ceva greu de spus şi de început. Şi pe cînd soţia lui Urmatecu lăsa mîinile să-i fugă pe lucruri pe care le strîngea şi le depărta de Iancu după nevoie şi după un rost deprins de mult, cu îndemînare de femeie vrednică, ea spuse, ca şi cum ar fi fost o vorbă despre zahăr sau despre ceai :

— Domnişoara Elena a plecat de la noi... aseară ! Mi-a spus că de mult îşi găsise ceva mai bun în provincie {

Urmatecu s-a oprit cu linguriţa în ceaşcă, încremenit* aruncînd o privire ciudată soţiei sale. Aceasta s-a făcut că nu-l vede, continuînd cu îngrijirile pe care i le dădea. Deodată, Iancu puse mîna pe faţa de masă şi, trăgînd de ea, răsturnă, cu un zgomot asurzitor, tot ce era întins, prin odaie. Atunci l-a privit, în sfîrşit, şi coana Miţa : aspru, dojenitor şi cu un fel de scîrbă pe care o arăta.

Apoi, plecîndu-se să strîngă ceştile sparte şi ceainicele Vărsate, zise cu o stăpînită mînie :

— Să-ţi fie ruşine, Ianfule ! Om bătrîn, cu fată mare, de măritat !

Şi ieşi. Iancu era urmărit, ca de un vis urît. Credea că, plecînd de la ţară, de lîngă Păuna, a scăpat de el. Acum însă îşi dădea seama că nu. Cele două femei parcă păreau înţelese şi în cuvintele lor, şi în ura împotriva lui mamzel Hélène. Prea era mare potriveala să nu fi fost şi răul în el. Să fi îmbătrînit oare cu adevărat ? Şi să le facă atîta plăcere femeilor să i-o spună ? Dar coana Miţa se răzbuna că a înşelat-o, iar Păuna, că ar putea să o înşele. Şi gîndul acesta îl mai învioră.

„Va să zică, nu vor să mă lase ! Asta însemnează că încă mă mai iubesc ! îşi zise el. Da’ eu tot ştiu ce am de făcut, şi le arăt eu cine e Iancu !“

Şi trecînd cuvîntul acesta de mîngîiere peste o rană pe care nu mai voi s-o zgîndăre, Iancu Urmatecu, renunţînd cu greu la viaţa lui de berbant şi de crai, îşi aduse aminte de urîta Paulina Zehi, care nu i-a plăcut niciodată.

Şi liniştindu-se singur, cu sfatul şi cu nădejdea, şi Uitînd-o pe mamzel Hélène, îşi zise mulţumit :

„Pentru cît îmi trebuie, e bună şi asta !“

Şi trecu în dormitor, să se culce, că era obosit.

XIII

Bubi avea ochi lacomi şi-i plăcea să cumpere. Pentru mesele pe care le dădeau în casa lui Gună Licureanu, de lîngă Biserica Albă, tînărul baron trecea cu birja prin piaţă şi pe la băcanii şi venea încărcat cu de toate. Era însă la el mai degrabă o lăcomie de viaţă, decît de mîncău, şi un gust de risipă. De multe ori îl încîntau mai mult oamenii de la care cumpăra decît marfa pentru care nu se tocmea. Ici şi colea descoperea şi cîte un lucru bun de tot şi rar : stridii de Ostanda, homar de Şosfor sau fructe din Italia şi nu se ferea să plătească

foarte scump, în ianuarie, micşunele şi liliac de la Nisa, pentru ca să împodobească mesele prelungite pînă seara, sau pînă noaptea tîrziu, în jurul cărora îi plăcea să strîngă prieteni şi să vorbească.

în cîteva luni, legătura cu Jurubiţa, tovărăşia prietenilor cheltuitori, felul nou de a trăi şi belşugul de bani spulberaseră din el toate romantismele, toate idealurile de artă, de lipsă şi de sărăcie cu care se întorsese din cafenelele Vienei. Fire neegală, Bubi nu izbutea să ţină o cale de mijloc, după cum se şi răcea iute din entuzias- mele de care se lăsa înflăcărat. Numai două lucruri îşi păstrau puterea în el : în orice împrejurare, muzica, de la lăutari pînă la acel veşnic Beethoven, pentru care nu era zi să nu se aşeze la pian ; şi în ceasuri singuratice, credinţa, ce-l apropia tot mai mult de gîndul unei vieţi de dincolo de lumea aceasta. Simţea o plăcere nespusă, tot atît de mare ca şi în faţa bucuriilor de roade, de parfumuri, de cărnuri şi de poame, să se umple cu stele în nopţile senine, să ameţească pe prăpăstiile gîndului şi să se desfete într-o linişte şi pace înspre care întreaga lui fiinţă, nefăcută pentru luptă, se îndrepta. De aci, şi o chemare puternică la el, în zilele de toamnă şi primăvară, înspre lungi visări prin cimitire. îi plăcea mai ales dealul semănat cu cruci şi fel de fel de monumente pe sub sălciile şi teii de la Belu. Balta aceasta de viaţă trecută, după cum spunea el cimitirului, i se potrivea, dînd spiritului său o mişcare şi o adîncime. De multe ori întîrzia lîngă un mormînt necunoscut din fund, de deasupra Văii Phngerii, de unde Bucureştii se vedeau în depărtare cu bisericile şi casele mai înalte, pierdute în apa bogată a verdeţii. Şi o poftă de viaţă, de dragoste şi de putere se aprindea atunci întotdeauna în el ! în faţa cavoului lor, al Bărbilor, îşi număra adeseori strămoşii. Erau, într-o boltniţă, oase mai vechi, dezgropate de prin curţile bisericilor. Numele lor erau scrise în slavoneşte pe feţele unor pietre întoarse acum, străjuind pe morţii mai noi. Bunicii lui aveau însă două frumoase busturi de marmură, aşezate alături, icoană veşnică a unei căsnicii de o jumătate de veac, trainică şi liniştită. Prin adîncimile pietrei, praful şi ploile lăsa-

seră urme negre, punînd un fel de umbre de viaţă nouă în chipurile încremenite : Ienache Barbu, bunicul, avea ochii bulbucaţi ca ai lui, barbă şi plete ; iar Bălaşa Barbu, bunica, o frunte înaltă, luminoasă, doi zulufi bine potriviţi şi un zîmbet îngheţat în colţul gurii. încolo erau unchi şi mătuşi. Cel mai de curînd sosit era Dumitrache, mort la Viena, unde a avut grijă să-l înveţe multe pe [Î:] nepotul său. Iar în colţul cel mai modest al acestui mare cavou de familie, o simplă placă de marmură, cu un nume pe ea : Lotte. Era mama lui Bubi, uitată, mai la o parte. N-a cunoscut?o nimeni în viaţă în afară de bătrînul baron, şi apoi era şi catolică. Astfel se putea lămuri această părăsire, care îl durea întotdeauna pe fiul ei.

Gustul acesta al lui Bubi pentru cimitire nu l-a înţeles niciodată Jurubiţa. La început l-a întovărăşit, pentru că la început n-a vrut să spună nu, în nici o împrejurare. Cu încetul, însă, a plictisit-o şi i se părea ciudat. „în definitiv, dacă-i place să stea cu morţii, de ce nu se duce singur şi mă cară după el ?“ îşi spunea femeia, nefiind în stare să prindă tocmai ceea ce atunci făcea plăcerea lui Bubi, plăcere din ce în ce mai complicată, în care temele cele mari — dragostea şi moartea — urzite din literaturile timpului, familiare tînărului baron, fără să lipsească şi Eminescu, fireşte, se împleteau şi dădeau, în năzuinţele lui, nevoia acestui pelerinaj romantic. Cu încetul Jurubiţa a căutat să se desfacă de mania amantului său. De aceea, sau rămînea afară din cimitir, să-l aştepte, sub un cuvînt oarecare, sau nu se mai ducea, făcînd pe bolnava şi obosita. Abia mai tîrziu a izbutit să scape, rîzîndu-şi chiar de Bubi, cînd au ajuns destul de buni prieteni cu Gună Licureanu, străin şi el de sălcii plângătoare, de morminte şi poezia lor. Iar cel care a încercat să-l lase cu totul singur şi cu batjocură pe Bubi în pornirea lui a fost un alt comesean pripăşit prin casa lui Licureanu, un grecotei, un anume Panaiot, sau, cum i se mai spunea, Panaiotache Potamiani.

Urmaş de slugă de fanariot (străbunicul său fusese vătaf de robi la curtea lui Hangherli-vodă, iar bunicul a murit amestecat în zaveră, fapt din care Panaiotache trăgea ifos mare şi îl povestea mereu), acest Potamiani se hrănea din zavistii şi vorbe duse de la un partid la

altul, de la un ministru la un duşman, sau invers ; de la un amant la o amantă, şi dacă putea, făcea şi vederi. Se subţiase printr-o lăcomie de cititor, singura calitate pe care o avea, adaosă unei netăgăduite sprinteneli a minţii.

Pentru toată lumea, era gazetar. înjura şi-şi iscălea întotdeauna articolele : „Achillevs“. Progresist şi liberal, avea cîteva rubrici ale lui, intitulate *Săgeţile lui Achil-levs,* unde, după gustul vremii, sau se lega de chelia ori grăsimea miniştrilor, sau linguşea pe politicienii pregătiţi să vină la putere, pe cucoanele cu trecere, sau pe negustorii avuţi. Ţinea gata întotdeauna, pentru laudă, întreaga mitologie ; „S-a plimbat ieri Afrodita însăşi la Şoseaua Kiseleff“, sau : „Nici Hermes n-ar fi încheiat o asemenea afacere !“ erau formulele lui obişnuite.

Lung, cu un cap osos, turtit pe lături, de i se zicea „Pepenoaica“, Panaiot Potamiani nu-şi trecea niciodată hrana în socotelile lui. Mare iubitor de mîncăruri bune şi vinuri alese, el se poftea singur la mesele altora. în discuţii, ca şi în scris, era îndrăzneţ şi de foarte multe ori obraznic. Cînd găsea însă pe cineva să-l pună la locul lui. se făcea că nu s-a întîmplat nimic, uita, orice şi pornea după cîteva clipe la fel, scăzînd însă faţă de cel ce se dovedise mai tare decît el tonul, încercînd să-l împace cu un „coane“ ce nu lipsea niciodată. De la început, Bubi nu î-a făcut haz, cu atît mai mult cu cît aflase că multe din articolele strecurate în gazetele liberale împotriva tatălui său lui i se datorau. îl cunoscuse în seara unui scandal de la Teatrul Naţional, cînd necuviinţa unui impresar străin jignise pe un societar, iar studenţii au sărit în apărarea artistului bucureştean. îl găsise noaptea, tîrziu, după teatru, la „Cosma“, pe jumătate beat, la masa unor deputaţi liberali aleşi de curînd, vorbind singur în faţa a vreo douăzeci de oameni, care, minunaţi, stăteau şi-l ascultau cu gurile căscate. Vorbea de Molière, de copiii lui Molière, artiştii străin: veniţi în turneu, şi de îndrăzneala românească şi anticulturală de a tulbura „altarul sfînt al artei apusene, vremelnic ridicat pe marginea Dîmboviţei“. întregul auditoriu, ruşinat, îi

dădea dreptate şi vin. Apoi, nemulţumit numai cu un asemenea succes, Panaiot Potamiani pornea din masă în masă, să propovăduiască. Toată lumea, onorată, îl primea bucuros.

P — E dat dracului grecu ! se auzea în urma lui.

Şi Potamiani asculta, o ştia, zîmbea şi trecea mai departe. În felul acesta a ajuns şi la masa lui Bubi. De prin cafenele şi restaurante, unde scene asemănătoare au avut de multe ori loc, dînd un fel de faimă gazetarului, îl cunoscuse mai demult Gună Licureanu, care nutrea, în puţinătatea lui, o mare admiraţie pentru vorbitor.

De cum a venit, tînărul s-a ridicat, i-a dat un scaun şi a făcut prezentările.

La numele de Barbu, Potamiani a cerut o precizare :

— Băiatul ministrului, fabricantul, nu e'aşa ? zise el.

Şi cînd Licureanu i-a spus că nu se înşală, Panaiotache întinse mîna peste masă lui Bubi şi-i spuse :

— îmi pare bine, baronetule I

Bubi a tăcut. Jurubiţei îi plăcea mult grecul. O ameţea cu vorba. Spunea o mulţime de lucruri care trebuie să fi fost foarte frumoase, ieşite din mintea unui om tare deştept. Şi le spunea iute, pe nerăsuflate, nemailă- sînd pe nimeni să rostească vreun cuvînt. Din cînd în cînd, însă nu uita că e şi ea la masă. Ridica paharul, o privea drept în ochi şi cînta pe nas :

— Cu roze aş încununa buclele tale, silfidă !

Apoi bea pe nerăsuflate, într-un fel ciudat, fără înghiţituri, turnînd ca într-o pîlnie. Jurubiţa nu înţelegea nimic din închinare, dar îşi dădea seama că nu puteau fi decît lucruri bune şi măgulitoare. Roşea, zîmbea, mulţumea cu o uşoară înclinare de cap şi pleca ochii în jos. Toate acestea l-au supărat mult pe Bubi, care s-a închis în el şi n-a scos o vorbă noaptea întreagă. Dimpotrivă, lui Potamiani i-a plăcut foarte mult la masa lor de vreme ce a şi rămas pînă la ziuă. Gună, încîntat şi el, comanda mereu mîncări şi băuturi, pe care avea să le plătească Bubi. Din ce în ce mai ameţit, ziaristul amesteca într-un torent de vorbe istoria universală, mitologia şi întîmplările ultimelor alegeri, din care liberalii, deşi în opoziţie, intraseră cu o mare majoritate în Parlament.

Cînd s-au despărţit, Licureanu l-a poftit sătruitor

acasă, iar grecul a făgăduit că nu o să uite. Şi n-a uitat !

Aproape că nu mai era cină fără el. Chiar de a doua zi, pe trezie, Potamiani şi-a dat seamă că nu e pe placul lui Bubi. Şi obraznic cum era, la lichioruri, după ce toată vremea încercase să-l facă să vorbească şi nu izbutise, a şi spus :

— Baronetul nu mă-nghite !

Şi Bubi iar a tăcut. Se vede că această delicateţe firească a lui, grecul a luat-o drept slăbiciune. Şi în ciuda rugăminţilor tînărului baron către ai lui, de a nu-l mai pofti atît de des (Jurubiţa mărturisea că ei îi place şi că ea n-are nimic de împărţit cu politica bătrînului Barbu), gazetarul, avînd uşile deschise, venea şi se credea de nevoie. De aceea, încetul cu încetul, a prins nas şi a început să se întreacă, pînă într-o seară cînd tocmai Jurubiţa se plîngea, obosită,, că fusese purtată de Bubi la mormîntul lui Dorodan şi întîrziase la cimitir. Potamiani a început să vorbească atunci despre morţi şi credinţă* El nu credea în nimic, bătîndu-şi joc de credinţa în viaţa viitoare. Adăugind şi o netăgăduită culoare şi vervă gazetărească în desfăşurarea teoriilor sale pentru înţelegerea Jurubiţei şi a lui Licureanu, cîştigase de la început, creînd 6 atmosferă de uşoară zeflemea împotriva lui Bubi, la care ceilalţi doi, în sfîrşit găsind cuvintele altcuiva, se adăugau şi ei. Argumentul boccelei cu putregaiuri (omul de îndată după moarte) şi al orgoliului speţei umane de a-şi presupune singură un suflet nemuritor, cînd toate celelalte animale, care simt ca noi, se hrănesc şi se înmulţesc ca noi, mai modeste, n-au asemenea năzuinţe sau le ascund şi nu fac cimitire şi monumente ; apoi, credinţa ridicolă, cu scînduri vopsite şi poleite la care te închini, lipsită de minuni convingătoare, ce nu se mai pot oricînd repeta cu vechile minuni, în vreme ce oricînd poţi face apă trecînd un curent electric prin volume diferite de oxigen şi hidrogen ; nebunia discuţiilor inutile, ca la Bizanţ, despre sexul îngerilor — toate se amestecau în gura largă şi lacomă a lui Potamiani, întrerupîndu-se numai după fiecare argument de cîte un „nu e aşa ?“ şi o înghiţitură de vin. Toate acestea erau strînse, în urmă, cu îndemînare, împodobite de cîte o figură comică sau de cîte un gest solemn,

caricaturizate şi azvîrlite împotriva baronetului. Gună şi Jurubiţa rîdeau şi făceau haz după ce ascultau foarte serioşi de ; au sau n-au animalele suflet, lucru la care ei nu s-au gîndit niciodată. Băteau din palme şi se înveseleau, în cele din urmă strigînd :

— Bravo, grecule, l-ai răpus !

Atunci, Bubi n-a mai tăcut. Liniştit şi cu scîrbă, a ridicat privirea înspre Panaiot Potamiani şi i-a vorbit rar şi cu înţeles :

— Dumneata, domnule, ai spus o dată, în felul vorbei dumitale, că eu nu te fac haz ! Află că ai avut dreptate ! Şi se ridică de la masă.

După o scurtă încremenire, cînd nimeni nu ştia ce are să se întîmple, gazetarul începu să rîdă şi alergă după Bubi.

H — D-apoi bine, coane, îi spuse el, luîndu-l de braţ, se poate tocmai dumneata să mă" înţelegi greşit ? Nu sîntem noi doi capetele tari ale societăţii : dumneata — metafizicianul, iar eu — pozitivistul ? ! Restul a fost pentru galerie ! Şi întinse cu dispreţ bărbia înspre Gună şi înspre Jurubiţa.

Bubi se desfăcu încet din strînsoarea lui şi-şi scutură mîneca atinsă. Din seara aceea, însă Potamiani, în loc de „baronet“, a spus întotdeauna „coane“, şi ca să-i facă să petreacă pe Gună şi pe Jurubiţa nu se mai pornea decît împotriva femeilor, a alegătorilor şi a încornoraţilor.

În amurgul ce se încheia devreme în ziua tristă de sfîrşit de ianuarie, se aprindeau lumini trandafirii sub lămpi înalte, cu abajururi de mătase, în casa de lîngă Biserica Albă, unde, ca de obicei, se pregătea o cină bogată din ceea ce Bubi cumpărase cu grijă. În afară de ai casei, erau poftiţi procurorul Hangiu şi nelipsitul Pota-

O iarnă aspră se aşternuse peste Bucureşti, aducînd cu ea pace şi o minunată şi fantasmagorică împodobire a oraşului. Pomii stăteau liniştiţi şi grei, nu cumva să piardă ramurile de puf alb întinse pe ramurile de lemn ; casele purtau căciuli albe şi ele, iar drumurile, şterse din rînduiala străzilor, se săpau pînă departe cu urmele săniilor uşoare. Prin oraş se auzeau numai glasurile,

atît de mare era tăcerea, şi, din cînd în cînd, zurgălăii vesteau caii cu valtrapurile pînă-n pămînt, cu nările îngheţate, aburind din trupurile lor încălzite de alergare. Portiţele de lemn tăiau cercuri în omătul înalt cînd se deschideau, iar trecătorii, îmbujoraţi, căutau pietrele sigure sub mormanele pufoase şi moi. Şi ningea liniştit, şi mult, şi din plin, de parcă erau mîini care mîngîiau oraşul şi-l potoleau...

Toată după-amiaza Bubi rătăcise pe străzi. Îi plăcea mult tîrgul ăsta domolit, cu viaţa ascunsă în grosimea zăpezii, pe care nu o arunca, nu o murdărea şi o respecta. Pe Jurubiţa o părăsise în neîncetatele ei drumuri prin prăvălii, iar de Gună se despărţise în uşa clubului, pe unde nu-i plăcea să treacă niciodată. îşi făcuse un fel de vacanţă, în care toate libertăţile luate îl nemulţumeau. Mai întîi, părăsise fabrica, abia ridicată de roşu pînă la sfîrşitul toamnei. Dragostea lui cu Jurubiţa l-a împiedicat să muncească aşa după cum ar fi vrut. Cîteva zile, smulse din cînd în cînd fericirii sale şi închinate de dimineaţa pînă seara unor neobişnuite hărnicii, nu izbutiseră să pună pe picioare întreprinderea. În vreme de iarnă, maşinile nu se puteau urca pînă la locul ales. Lucrătorii, plătiţi degeaba cîteva luni, fuseseră concediaţi, iar dintre cei trei Bellini, Bubi a fost silit să-l păstreze numai pe cel mai mare, rămas peste iarnă să se îmbete în cîrciumile din Bucureşti. El şi cu zidurile de la Nego- vanu erau garanţia că la primăvară lucrul va începe şi erau răspunsul la toate bîrfelile politice ale duşmanilor bătrînului baron, că marea lui idee industrială şi economică n-ar fi existat decît pe hîrtie.

Apoi, şi în legăturile cu tatăl său, Bubi n-a fost în stare să aducă o limpezire şi o căldură. Din seara jurămîntului ca ministru, dacă-l mai văzuse o dată, în casa domniţei Natalia. Şi atunci i s-a părut obosit şi slab, de n-a îndrăznit să înceapă o discuţie mai mare şi mai serioasă cu el. În ultimul timp viaţa lui Bubi se închidea între aceste două fiinţe : Jurubiţa şi Gună Licureanu. Mulţumiri mari nu avea şi parcă simţea casa care se şubrezeşte şi într-o parte, şi în cealaltă.

Dar îi era şi frică, şi lene să cerceteze. În Jurubiţa avea încredere pentru că îşi spunea că prea a făcut mult

pentru ea ca femeia să fie nerecunoscătoare. Nădăjduia mai mult să o ştie în felul acesta legată de el decît prin dragoste. De simţămintele ei nu se îndoia şi nimic sigur încă nu bănuia, dar se petreceau cu Jurubiţa anumite lucruri greu de înţeles pentru el.

De pildă, avea zile în. care cu nimic nu putea să-i intre în voie şi se repezea, din senin, împotriva lui. Dacă încerca atunci să vorbească dorind să ştie mai lămurit ce se întîmplă, îl ameţeau la început, apoi îl mî- niau absurdul şi reaua-credinţă de care femeia făcea dovadă în discuţie. Şi nici lucrurile, după importanţa lor, nu ştia să le cumpănească şi să le aşeze. Pentru un nimic răsturna sau oprea rostul unei zile întregi, în vreme ce pentru un lucru serios nu avea luare-aminte şi de multe ori nici nu-l vedea. Ceea ce însă în ultimul timp ajunsese într-adevăr supărător la ea era un fel de necuviinţă amestecată cu răutate şi un ciudat gust de răzbunare împotriva bătrînului baron, pe care nici nu-1' cunoştea, de altfel. încercase de vreo cîteva ori femeia, şi Bubi se împotrivise, să se apropie de familia lui. La început, pe vară, o dâtă, la Şosea, pe cînd trăsura lor şi a domniţei Natalia erau, după obiceiul plimbărilor, la umbra unor tei, aproape una de cealaltă, Bubi, fericit încă atunci să o arate şi să o prezinte peste tot, a coborît cu Jurubiţa, gătită şi parfumată, şi, ducîndu-se pînă la scara celeilalte trăsuri, le-a apropiat pe cele două femei. Domniţa a fost foarte politicoasă. A spus că Jurubiţa are ochi frumoşi, i-a întins o mînă ţinută puţin cam sus, şi după ce, cu o discreţie de boieroaică, a cîntărit-o lacom, şi cu un zîmbet, ca o femeie, s-a scuzat că e în întârziere. în cîteva cuvinte l-a poftit pe Bubi la masă pentru a doua zi, a zîmbit iarăşi, uitîndu-se în altă parte, împrăştiat, şi a poruncit vizitiului să pornească. în seara aceea, pentru prima dată, Bubi a simţit-o pe Jurubiţa mai nervoasă ca de obicei. Deşi era îmbătat de dragoste şi îmbunat de generozitatea în care ierţi totul, ceea ce aştepta şi de la iubita lui, Bubi simţea totuşi că Jurubiţa a înţeles şi nu iartă o anumită răceală şi depărtare din purtarea domniţei Natalia. De aceea, a căutat să ocolească subiectul acesta, ba a încercat chiar să o facă să uite.

Şi crezuse că a izbutit, cînd seara, înainte de culcare, deodată, cu simplitate, dar şi cu o mînie în glas, Jurubiţa îi spuse :

— Nu vă omoară politeţea în lumea voastră ! De multe ori, noi, ăştia mai mici, sîntem mai cuviincioşi !

Şi-apoi vorbi despre altceva, încheind cu cîteva laude despre Licureanu şi sufletul său bun. Alte nume nu s-au mai rostit nici atunci, nici mai în urmă.

în fericire şi voie bună, Bubi a crezut că Jurubiţa a trecut peste toate aceste întîmplări şi că a înţeles că sînt anumite lucruri pe care nu e bine să le încerce dacă nu din alte motive, cel puţin din dragoste şi delicateţe pentru el. Dar Bubi s-a înşelat. O a doua întîm- plare n-a întîrziat să vie : la înmormîntarea lui Doro- dan. De cum s-au arătat bătrînul baron cu Urmatecu, tot timpul prohodului, ascunzînd nebuniile tinereşti şi glumeţe ale lui Gună, Jurubiţa a şoptit stăruitor în urechea lui Bubi :

— Prezintă-mă tatălui tău !

La care tînărul baron a sîsîit de cîteva ori, iar mai în urmă, nu s-a mai întors, rhulţumindu-se să dea din umeri.

La plecare, Jurubiţa s-a făcut aproape de rîs. îl trăgea de mînecă pe Bubi, pe aleile cimitirului, după baronul Barbu şi Iancu Urmatecu, repetînd neîncetat :

— Uite-acum, că sînt singuri ! Uite-acum, haide, prezintă-mă !

Pînă în cele din urmă, ca să fie lăsat în pace, Bubi a încercat să-i explice că nu e împrejurarea bine aleasă. Drept răspuns, Jurubiţa s-a pierdut în mulţime cu Gună, iar la sfîrşitul înmormîntării, Bubi n-a mai. găsit nici prieteni, nici trăsură şi a fost silit să se întoarcă pe jos în oraş. De atunci s-a înteţit mai ales ura Jurubiţei împotriva lui Urmatecu. înjurăturile nu mai încetau, în- tinzîndu-se şi pînă la bătrînul baron, care e în stare, spunea ea, să ţină pe lîngă el şi să iasă în lume cu un asemenea ticălos. A mers pînă acolo, încît, în marile ei scene de enervare, a spus că-l părăseşte pe Bubi dacă tatăl său nu-l dă afară pe Urmatecu. Trecutul ei, mărturisi, îi explica însă tînărului înciudarea femeii şi-i dez-

văluia cu încetul şi adevărata fire. Cînd o dată, mai obosit, i-a spus că nici el nu-l iubeşte pe Urmatecu, dar că nu se poate amesteca nici în voinţa, nici în treburile tatălui său, Jurubiţa a simţit la ce era să se aştepte, şi din ziua aceea a început să cheltuiască de trei ori mai multe, risipind banii cu şi fără de rost. Toate nimicurile de prin magazine se strîngeau în dulapurile şi cuferele ei, în afară de rochii, de blănuri, şi de pălării. Bubi o privea liniştit şi îi dădea bani, bucuros că s-a cuminţit şi n-a mai încercat niciodată să-i ceară să-l cunoască pe bătrînul baron, şi nici pe Urmatecu nu-l mai înjura. Ba, în adîncul sufletului său, îi dădea dreptate Juru- biţei, căci era o oarecare jignire, socotea el, în refuzul acesta de a nu o duce pe femeia pe care o iubea în lumea lui. Astfel, se simţea vinovat şi căuta să fie iertat pe altă cale. Ceea ce-l ţinea însă mai departe în legătura aceasta era patima de care nu se putea desface şi un fel de grijă măruntă a Jurubiţei pentru el. Lucrurile obiceiurilor lui îi erau aşezate întotdeauna în jur, bine orînduite şi nerătăcite. Cărţi, partituri, cravate, pungi, ţigarete, uitate de mult în mulţimea strînsă de tînărul cheltuitor de pretutindeni, erau readuse, după întîmplarea amintirii, de rînduiala precisă a femeii. Şi de cîte ori astfel îl surprindea cu un lucru vechi ce deodată era iarăşi nou, Bubi avea impresia că Jurubiţa îi face un dar neaşteptat şi se bucura.

în viaţa aceasta, în care înfrîngerea venea pe nesimţite cu o lene şi cu o lipsă de zare, zilele se destrămau, iar banii se împuţinau. îi vedea cum descresc mai ales acum, după ce lucrările fabricii au fost oprite. Intrase de mult în sumele destinate primăverii şi nevoilor să pornească iarăşi întreprinderea. Bucuros că nu mai are de făcut plăţi cu ziua şi cu săptămîna, avînd rezerve pe care singur era stăpîn, nedînd socoteală nimănui, Bubi lua neîncetat, cu durere, din ele, dar lua. Ştia că o să vină odată o zi de mari greutăţi, dar la ea nu vroia să se gîndească. Credea şi el că lucrurile în viaţă se desfac şi se potrivesc de la sine.'

Cînd a ajuns pe seară, obosit de atîta colind prin zăpadă şi îngîndurat de ale lui, în casa de lîngă Bise-

rica Albă, nu venise încă nimeni. S-a dezgheţat, fre-

•cîndu-şi mîinile în bătaia sobei de cărbuni din antfeu, prin ţipla căreia trecea dogoarea bulgărului de jar incandescent ; a respirat cu deliciu un miros de vanilie dulce, ce venea pe sub uşi, din prăjiturile ce se pregăteau ; a ridicat capacul la multe chisele de cleştar şi cutii de argint pînă ce a găsit o ţigaretă care să-i placă şi s-a aşezat apoi la pian, unde, în fluturarea îndoielnică a unei lumini ce venea din altă odaie şi în lumina zăpezii ferestrelor, ce străluceau prin întuneric, şi-a lăsat mîinile să alerge pe clape. Erau motive beethoveniene, pe care le dezlega din minunatul lor tipar, păstrîndu-le numai expresia şi dureroasa lor adîncime. Parcă, ajutat de ele, Bubi .ar fi vrut să spună ceva personal cu muzica pe care o improviza. încerca acum să se depărteze de idolul său, să fie el, şi nu izbutea să se mărturisească într-o invenţie nouă. De aceea, desfăcea şi reîmpletea aceleaşi sonate, acelaşi *andante* sau *largo,* după o lege a lui, a inimii şi îndemînării, care îi povesteau în ceasul acesta de singurătate şi de visare, dar care tot în umbra lui Beethoven îl ţineau.

Cel dintîi dintre comeseni a sosit Gună. Era vesel. Cîştigase la stos o sumă destul de frumoasă. De cum a intrat, a întrebat de Jurubiţa şi a aşezat pe pian o cutie înaltă de catifea vişinie. A descuiat-o apoi cu o cheiţă poleită şi a scos un flacon mare, gîtuit de mai multe ori în înfăţişarea lui urîtă şi voit fantazistă, cu un parfum dulceag, între chiparoasă şi zambilă. O fundă înfoiată purta marca vestită a unei fabrici franceze, şi un carton agăţat, preţul. Gună a rupt preţul şi a ridicat cu mîndrie flaconul, arătîndu-l lui Bubi. Acesta a cîntat, mai departe, dînd din umeri. Apoi deodată se opri şi zise :

— Ştii, Gună, dacă nu te-aş crede un prieten cinstit, aş putea să intru la bănuieli !

— Eşti nebun ! răspunse iute celalt, împachetînd cu grabă parfumul şi căutînd o umbră în care să se ascundă.

Şi Bubi şi-a reluat visul la pian. Cînd, puţin mai tîrziu, a sosit şi Jurubiţa, casa s-a umplut deodată cu pacheţele desfăcute de pe toate degetele. Din manşon, ea scoase o pungă cu castane calde, pe care le curăţa şi, cu grijă, le dădea prietenilor. Sticla de parfum de la

f*' Gună a fost primită cu o bucurie zgomotoasă. Apoi, adre- ^Bsîndu-se lui Bubi :

[1] — Tu nu te gîndeşti niciodată să-mi faci o plăcere ! I spuse ea şi, îndreptîndu-se spre o oglindă, îşi scoase pă- Bp lăria, umflînd cu degetele bucla părului de pe frunte, Mpde- abia frizat.

I Se întunecase de-a binelea cînd a sunat Alexandru ■pHangiu. Ca întotdeauna, era solemn şi îmbrăcat într-un I gheroc lung, negru, ce turtea şi mai mult făptura lui ■ scundă, îfigrăşată înainte de vreme. A intrat, oferind I o cutie cu bomboane Jurubiţei şi strîngînd mîna bărbaţi- B lor. Apoi s-a aşezat lîngă pian, ajutîndu-se, într-un în- I ceput de sindrofie, cu cîtevâ mîngîieri amicale date pe umărul lui Bubi.

A început să se vorbească de toate. Hangiu, pentru ca să iasă puţin din preocupările uşuratice şi glumele, voite şi nevoite, făcute de Gună şi Jurubiţa, amintea din cînd în cînd întîlnirea lui de la Vienă cu Bubi şi interesantele cercuri în care au trăit cîtva timp. Adeseori el a adus în conversaţie cuvintele „liberalism“, „parlamentarism“, cuvinte care cădeau în gol, fără răspuns, făcînd numai piedici de cîteva clipe veseliei celor-* lalţi, porniţi curînd peste ele.

Cel din urmă sosit a fost Potamţani. Era rebegit. în- tîrziase să cumpere o floare, un singur fir, pentru Jurubiţa, care a primit-o cu bucurie, i-a mulţumit, certîn- • du-l de ce s-a ostenit.

—• E sceptrul dumitale, graţioaso ! încercă el să com- plimenteze şi să zîmbească, fiind singur plictisit de ceea ce a spus şi lăsînd iute să-i cadă vorba.

I Venea de la Cameră. Fusese o şedinţă agitată. Po- tamiani povestea iute. Apoi deodată se o firi, adresîn- du-se lui Bubi :

I — A ! Bine că mi-am adus aminte ! Tatăl dumitalp se simţea foarte rău. S-a suspendat şedinţa din cauza lui, pînă ce a venit alt ministru. Nu mai putea să stea pe banca ministerială. Cînd sa urcat în trăsură, cu căţelul la subsuoară, se clătina.

Lui Bubi nu i-a scăpat nici felul neglijent al gazetarului de a-i da această informaţie tîrzie, nici ironia, |B nici tonul, cu care era împletită. Robul acesta îi plătea *

* 19 — Sfîrşit de veac în Bucureşti

la rîndul său poliţa din ziua în care l-a umilit. Bubi se ridică deodată şi zise :

— Pe mine vă rog să mă iertaţi, trebuie să plec !

— Ei, dar ce-i asta ? săriră ceilalţi, afară de Hangiu, care-şi măsura prietenia în cuviinţă.

— Ne strici masa, dragule, nu-i frumos ! adăugă Ju- rubiţa.

Bubi mai spuse încă o dată : „Să mă iertaţi !“ şi plecă. Jurubiţa cînd şi-a adus aminte, după un semn al lui Gună, că trebuie să-l conducă, tînărul baron ieşea pe poartă şi se pierdea printre nămeţii de zăpadă.

— Ciudată fiinţă e şi Bubi ! spuse Jurubiţa reintrînd în cameră. Cînd are o idee în cap, nu mai vrea să ştie de nimeni !

— E mai degrabă un sentiment decît o idee, doamnă, îi răspunse Hangiu.

— Sau o idee prea tîrzie ! se grăbi să adauge Po- tamiani.

Gună spuse să se ridice un tacîm, şi cei patru s-au aşezat la masă. S-a mîncat mult şi s-a băut şi mai mult. Nici nu se simţea lipsa lui Bubi. Numai spre sfîrşit, după ' ce grecul s-a săturat şi a început iarăşi cu veştile şi presupunerile politice (s-au înţeles discret şi iute Hangiu şi cu el asupra unor. aceleaşi idei liberale), a venit vorba iarăşi de bătrînul baron Barbu, de politica şi de familia lui. Şi de data aceasta, Potamiani, neavînd de cine să se mai teamă, îşi dădu drumul. Bătrînul baron apărea din spusele lui' ca un incapabil şi ca o umplutură a cabinetului. Nepriceput şi maniac, şi-a risipit viaţa şi averea, spunea el, alergînd după titluri. Gazetarul pretindea că diploma de baronie a căpătat-o împrumutînd la o ananghie 'de joc de cărţi {ie un arhiduce. Vorbea apoi de imoralitatea trecutului boier cu o biată femeie, mama }ui Bubi, găsită la Viena şi chinuită aci de legătura lui cu o boieroaică vestită în amanţi (se gîndea la domniţa Natalia), biata vieneză fiind părăsită la o a doua naştere în spital, unde i s-a tras moartea, şi a fost aruncată, ca un cîine, nici nu se ştia unde. Apoi şi băiatul (astfel se apropia de Bubi) : leneş, cheltuitor şi înfumurat. A stat mult pe la Viena, unde avea trei amante în acelaşi timp (şi grecul se uita pe sub gene la Jurubiţa) : o balerină,

O' modistă şi o englezoaică. N-a învăţat nimic ; cu banii pe care îi avea făcea camătă cu prietenii şi a pierdut o K avere la jocurile de noroc de la Baden. Potamiani povestea fără să privească pe nici unul dintre comeseni, ju- S^dndu-se cu firimturile de pîine, printre care treceau de- ■ getele lui păroase şi lungi, cu unghiile negre.

— Pentru mine, gazetar liberal, încheia el, vedeţi că ff ‘ toate astea ar fi fost o comoară dacă n-aş fi avut caracter !

| Nici Gună, nici Jurubiţa n-au găsit să spună vreun *‘i* cuvînt la povestea lui Potamiani. Procurorul, însă, după § ce l-a ascultat şi a văzut cum, din purtătorul celor cîteva *mt* principii -de la început, faţă de care şi el s-a mărtu- *m* risit într-un anumit fel, a ieşit, omul acesta ahtiat • şi ■^nesigur, a ţinut, şi pentru el, şi pentfu dreptatea ce i se cuvenea prietenului său, să intre în vorbă :

— Chiar fără caracter presupunem, fireşte, poate ai ||f avut rforoc, domnule Potamiani, zise el, tăind o pară gal- \ 'benă şi zemoasă cu parfum de tămîie, din cele pregătite'

pentru toţi musafirii de cheltuiala lui Bubi. De obicei, chiar pentru un gazetar bine informat, cum eşti dum- *k* neata, fără îndoială, materialul acesta intim şi greu de ff verificat, întins $_{v}$ pe mai multe generaţii, cules din mai multe locuri, este primejdios !

I Pe grec, destul de subţire în a prinde şi folosi în viaţă înainte de înţelesul cuvintelor tonul şi accentele frazelor, după indivizi şi împrejurări deosebite, dojana şi prevenirea din vorba lui Hangiu l-au plictisit, pentru că de-acum ■ trebuia să se ţină treaz şi pregătit pentru un fel de luptă.

Ghiftuit după o masă bună, bucuros în faţa unor lungi i şiruri de pahare pe care, le avea de băut, el socotea că fericirea lui va fi completă într-o plutire cu autoritate, în care nimeni nu-l va ţine de scurt şi toată lumea îl va j admira, iar el, de 'la înălţimea tăcutelor ascultări, va face astfel încît să se audă că-şi serveşte partidul, strecurînd ici şi colea şi mici zădufuri personale. De aceea, prefă- cîndu-se că se înveseleşte, de tinereţea şi cuvintele necoapte ale lui Hangiu, zise :

m — Va să zică, dumneata crezi că am fi avut prilej să ne întîlnim şi în altă parte, domnule procuror ?

— Poate... răspunse liniştit acesta şi zîmbi.

Potamiani ridică braţele în sus, ca un înecat. Apoi, după un oftat prelungit, cu un fel de văicăreală comică şi voită, mîngîindu-şi ţeasta diformată, numai cu cîteva viţioane năclăite prinse de ea, exclamă :

— Of ! of ! of ! Tinereţe, tinereţe ! Că mult mai eşti aprigă şi simpatică şi — te superi dacă ţi-oi spune ? —

neştiutoare ! Apoi, bine, domnule procuror, că dumneata eşti un magistrat de modă nouă, cinstit şi integru, o ştim cu toţii cei de aici, şi mai ales o ştiu eu ! Dar te-ai întrebat vreodată dacă au aflat-o şi cei care ar trebui să o ştie ? Patronul dumitale, de pildă, domnul ministru al justiţiei şi cei de pe lîngă el ?

Baronul Barbu, readus iarăşi în discuţie, îngreună mişcările şi pornirile lui Hangiu. Oricît ar fi fost de bănuit de nepricepere şi oricît ar fi, fost de conservator, era ministrul lui. O elementară cinste, şi prudenţă îl făceau pe tînăr să nu primească lupta în felul acesta. Şi' aci .poate discuţia s-ar fi închis, din îndemînarea lui Potamiani, procurorul crezîndu-se, prin cît a spus, plătit de îndatorirea sa faţă de Bubi, dacă Jurubiţa, care aştepta de mult, n-ar fi simţit că a venit vremea să răscolească intîmplări mai vechi şi să aţîţe focul cel nou.

— Da’ de unde vrei dumneata să cunoască domnul procuror toate nimicurile şi pe toţi ticăloşii ? zise ea, ca şi cum ar fi suferit de mult de nedreptăţile pe care le vedea.

— Să le cunoască ! răspunse cu înţeles ziaristul. Asta îi e meseria, şi-apoi, aşa cum e dumnealui, are o chemare în ţara aceasta !

Faţă de Jurubiţa, Hangiu s-a ţinut într-o anumită rezervă încă de la început. Nu-i plăcea. Găsea că Bubi îi dă o nemeritată atenţie şi primise, trecînd peste grijile lui sociale şi profesionale, să o vadă şi să vie la ei, fiind sigur că niciodată femeia asta mai simplă, cu toate poftele îndestulate de banii prietenului său, nu va avea să-i ceară ceva. Cu încetul, însă, începuse să o cunoască mai bine. Şi dacă a văzut că nu se’înşelase cu privire la caracter şi creştere, îşi schimbase totuşi părerea întrucît privea deşteptăciunea ei. Din multe împrejurări şi-a dat seama că e destul de vioaie şi că are un simţ mult mai limpede pentru viaţă şi nevoile întîlnite decît amantul

Bău, pe care (şi Hangiu era sigur) nu-l iubea, după cum ir fi vrut ea să se creadă. Fără să spună vreo vorbă, el Hj£ru totuşi interesat.

■ — Şi greu n-ar fi, că mulţi nu sînt ! Unu-i destul ! spuse Jurubiţa, cu ochii ţintă în cafelele pe care le servea.

Bl — Unul şi bun ! Dar domnul procuror nu-l cunoaşte ! ndaose, în sfîrşit, Gună, ca să spună ceva şi să se^ răzbune de o vorbă auzită, şi anume că Urmatecu îl făcuse nu ştiu cu ce împrejurare „scatiu“.

Hangiu n-a întrebat, şi toată lumea a tăcut. •

BL Cînd, deodată, tot Potamiani, nevrînd să piardă clipa

asta atît de bine pregătită, zvîrli :
I — De unu, Urmatecu, ai auzit dumneata ? *t,*
— Nu ! răspunse procurorul.
I — Rău ! Pentru că ăsta e mîna dreaptă a ministrului dumitale ! Om, nu glumă, cată să te pui bine cu el !

Şi cîteşitrei începură să rîdă cu hohot.

— Meşter mare ! făcu Potamiani.

— Om bogat ! sublinie Jurubiţa.

p — Pe lîngă el, Bubi nu-i nimic în faţa tatălui său ! prelungi Licureanu.

Şi începură să povestească toate cîte se ştiau şi se vorbeau despre Urmatecu. Ce uita Potamiani din afaceri şi mărunţişul femeilor, multe, din viaţa lui Iancu, completa Gună. Jurubiţa întărea nlimai, ici-colea, cîte o în- tîmplare. Ultimele evenimente — demisia, alegerea, decorarea, cumpărarea moşiei şi mai ales toate privite şi răstălmăcite prin povestea mai veche cu moartea lui Ioachim Dorodan — erau cercetate mărunt şi răsfirate.

în vreme' ce se povestea, lui Hangiu i se lămuri o aducere-aminte. Din pînzele minţii, la sunetul numelui, **i** se limpezi deodată Amelica, în rochia ei trandafirie, la balul de la palat, cu figura încruntată şi serioasă, cu farmecul tinereţii şi cu acea atracţie şi siguranţă pe care le-a presupus, la orice soţie într-o căsnicie trainică şi sănătoasă. Rămas cu privirea legată în depărtare şi urmînd imaginea, el întrebă aproape fără să vrea :

— Are o fată domnul acesta, Urmatecu ?! Nu e aşa ?

I — Are, cum să n-aibă ! răspunse iute Jurubiţa. Un scaloi afurisit şi obraznic !

— Nu te înşeli ? o întrebă procurorul.

Uimită, neaşteptîndu-se la aşa ceva, femeia şuieră aproape :

— O cunoşti dumneata ? Cum şi de unde ?

— Nu-i nici o lună, de la balul de la palat !

— Trăsni'-m-ar Dumnezeu ! Au fost şi la bal la palat ? ! nu izbuti să-şi înghită Jurubiţa un strigăt, după care Hangiu iarăşi putu să-i măsoare înciudarea şi paraponul.

Apoi, ‘între dorinţa de a-i plictisi puţin pe aceşti trei clevetitori şi plăcerea de a reînvia cu vorbe vîrtejul solemn, şi totuşi tineresc prin fiinţa Amelicăi, al balului la care a fost, Hangiu începu să povestească, de la ochirea mai largă a întregii săli pînă la amănunte de toaletă şi palpitaţia sinului abia înmugurit al aceleiaşi Amelica, în jurul căreia gîndul său dădea ocol.

Jurubiţa îndura cu greu povestirea aceasta. De cînd se încurcase cu Bubi şi nu mai punea piciorul prin casa lui Urmatecu, în afară de scandalul de la modistă şi întîlnirea de la cimitir, ea nu mai avusese unde să vadă pe coana Miţa şi pe fiica ei. Totuşi, se gîndea la ele adeseori, cu fiecare purtare nouă învăţată, cu fiecare rochie sau pălărie comandată, cu fiecare lucru cumpărat. Legătura cu Bubi o înstrăinase de lumea ei, care, în cele din urmă, nu era alta decît aceea a rudelor şi femeilor din jurul lui Urmatecu. Dar mimai acolo privind, la această lume, putea să se vadă Jurubiţa, cît a crescut şi cît s-a deschis, ca apucături şi ca bogăţie. Aci, între ceştilalţi, nu se băga de seamă ! Şi ce bucurie ar mai face un lucru nou sau o manieră subţire dacă n-ar face în necaz cuiva *1* îşi spunea adeseori Jurubiţa. Nevoia aceasta de a se simţi trăind mai bine, de a se simţi şlefuindu-se era atît de mare la ea, încît de multe ori s-a surprins aproape hotărîtă să se împace cu Miţa şi cu Amelica, pentru a avea cu cine să se măsoare, otrăvindu-le. în orice *caz, în ciuda zvonurilor şi a aprinderii ei, Jurubiţa îşi păstra ca pe o mîngîiere părerea că în casa lui Urmatecu nu s-a mai petrecut nimic în bine ; că cele două femei sînt tot aşa după cum le-a lăsat şi- hrănea speranţa că niciodată nu se vor mai schimba. Şi iată că pe neaşteptate află că ele au sărit cu mult peste ceea ce ea îşi închipuia că nu *sie* poate întrece : viaţa ei de acum, luxul în care se lăfăieşte, plimbările, lumea, teatrul, mesele !...

Miţa şi Amelica au fost la bal la palat !

| Gîndul acesta i se învîrtea ca o morişcă în cap, îi dădea o sîcîială de nu-şi mai găsea locul şi făcea să-i bată inima. Şi femeia, avînd neapărată nevoie de o satisfacţie, căută iute să vadă cine e răspunzător de această nenorocire. Firește că, cel dintîi, i s-a înfăţişat amantul său, Bubi. Dacă el n-a vrut să o prezinte nici măcar talului său, cum era să o ducă la balul de la palat ? ! Şi pe drumul acesta, ce i se părea luminos şi fără nici un alt cuvînt de oprire, Jurubiţa se adîncea într-o mînie ce venea ca o furtună. O orbire, atît de obişnuită femeilor în judecăţi, o cuprinse. Din ea nu s-ar mai fi putut clinti în nici un fel dacă n-ar fi venit să scoată o înduioşare despre ea însăşi, o tînguire despre viaţa ei, care este singura posibilitate, tot a femeilor, de a generaliza. Dădea la o parte din legătura ei cu Bubi risipa, ghiftuiala şi bogăţia şi păstra numai

jignirea şi insulta. Şi deodată se simţea insultată de cînd se ştia ! Şi, în felul acesta, trecea iarăşi de la Bubi la Urmatecu, de la care n-a vă- zuit decît înjosire, alături de zgîrcenie şi înjurături, că se mira cum de le-a îndurat. Şi aci, la Urmatecu, găsea începutul tuturor nenorocirilor, şi pe a celei mai mari, cea de astăzi ! Astfel se oprea, se adîncea şi creştea ca din- tr-un sîmbure pierdut ura Jurubiţei împotriva lui Iancu !

În faţa ei, însă, Jurubiţa n-avea acum pe nici unul din marii vinovaţi, ci pe cîţiva oameni care îi erau numai indiferenţi sau binevoitori. Privea pe procurorul ăsta rotofei, îndulcit de amintiri, cu capul rotund şi pielea întinsă de tinereţe, şi un fel de silă i se făcea. O supăra gîndul că omul scrobit şi cinstit cum era ar putea să dea de la început — o dată cu dragostea şi cu banii — şi preţuirea, şi onoarea, şi numele unei femei, şi că acea femeie ar putea fi Amelica, după gare îl vedea oftînd. Şi iarăşi, ca orice femeie, care poate să facă iute o primăvară în faţa îngheţului ei sufletesc, din viclenie şi răzbunare, Jurubiţa începu să glumească pe socoteala lui Hangiu :

— Ei, iată-te şi îndrăgostit, domnule procuror ! zise ea, uitîndu-se pe furiş la ceilalţi doi.

— Se vede ! spuse Gună, care îndrăzni o vorbă şi o mîngîiere, pe faţă, spre Jurubiţa, bucuros că e iarăşi veselă.

— Se simte cît de colo ! adăugă Potamiani, începînd să clipească. Numai că e păcat !...

— De ce ? sări Jurubiţa să ia apărarea sentimentelor lui Hangiu. Ce-am spus eu adineauri se potrivea cu un copil ! Căci era un copil Amelica cînd am văzut-o ultima oară. Acum însă domnul procuror poate să aibă dreptate : frumuşică şi cuminte a fost întotdeauna !

— O preţuire nu însemnează o dragoste, vorbi, în sfîrşit, Hangiu.

— Ce am eu cu fata ! Poate să fie drăguţă şi bună ! se dezvinovăţi, Potamiani. La altcineva ne-am gîndit cînd am zis că-i păcat !

— La tatăl ei, nu ?...' făcu simplu Jurubiţa, dar cu vădită grabă.

— În orice caz, te-ai gîndit prea departe ! adaose, serios, procurorul.

Şi iarăşi o tăcere se făcu. Hangiu era greu de ispitit şi

de atras în lumea clevetirilor. N-avea încredere în vor- • bele astea, pe care le prevedea purtate fără nici un temei. Şi apoi i-a displăcut şi felul familiar de a se glumi cu el, pe cîteva slăbiciuni omeneşti scăpate fără voia lui. Potamiani simţi că e nevoie de ceva serios pentru a-l convinge. De aceea, scoase ca la comandă ultima mare afacere a lui Urmatecu, falsificarea vînzării Bălăşoienilor, după cum o numea el. Avea toate datele exacte. Chestiunea îi fusese adusă la cunoştinţă de un reporteraş care făcea notariatul la una din gazetele liberale. A pus să se urmărească îndeaproape. Şi vînzarea, şi diferenţa dintre actul de ipotecă şi procesul-verbal de situaţie vorbeau de la sine. La început a crezut că aduce partidului său una dintre cele mai senzaţionale bombe, de pe urma căreia va sări în sus, pentru totdeauna, baronul Barbu. Şi-a dat însă de îndată seama că nu numai că bătrînul boier n-a făcut nici o afacere, ci, dimpotrivă, a dat, cu bună-ştiinţă şi cu voia lui, de vreme ce singur luase parte la vînzare şi adjudecare. A fost un fel de danie acoperită în favoarea lui Urmatecu,‘şi o asemenea chestiune, politiceşte, n-avea nici un sorţ de izbîndă. Şi-apoi nici nu

■ era ministru la epoca vînzării. „Falsificarea“, cum iarăşi K o. numea stăruitor gazetarul, nu rămînea însă mai puţin vădită şi, fără îndoială, pusă la cale de altcineva.

■ Pentru Jurubiţa lucrul era cu desăvîrşire nou. Ea făcu ochii mari, încremeni şi începu să zîmbească deodată, ca unei fiinţe venind spre ea de departe. I se citea pe faţă » bucuria unui gînd care o străbătea. Ceru o mulţime de I amănunte şi voi să ştie ce şi cum s-ar întîmpla mai de- I parte. întrebă cine ar putea deschide chestiunea asta şi cine ar putea porni scandalul. Hangiu, pentru care lu- I crurile se lămureau din ce în ce, se vedea deodată împresurat chiar în meseria lui, lucru de care avusese ’ groază întotdeauna. De aceea el răspunse scurt şi fără alte lămuriri :

E — Cei interesaţi !

¡1 — Şi cine nu e interesat în dreptate»? Dumneata, cel dintîi, nu e aşa, domnule procuror ? ! adaose, cu un rîn- jet, Potamiani.

I Simţea grecul că ceea ce doreau el şi cu Jurubiţa nu era pe cale să se întîmple : Hangiu nici n-a sărit în sus de indignare sau bucurie profesională, nici n-a făcut vreo declaraţie. Ce se petrecea Jn el era greu de ştiut ! De ;' aceea, gazetarul îndrăzni să mai facă un pas : f — E, hei ! Viaţa e atît de ciudată, domnule procuror, încît te aduce cîteodată să-i dai dreptate tragediei vechi. Te simţi sfîşiat între dragoste şi datorie !

— Datoria mea e precisă ! răspunse omul şi se ridică. ' Era tîrziu. Bubi nu se mai întorcea. Hangiu mulţumi şi îşi lu£ rămas bun. A fost condus pînă la uşă de Jurubiţa, care tot mai simţea în ea fierberea veştii celei mari. La despărţire, ea nu se putu opri să întrebe :

— Şi dacă, pînă în cele din urmă, tot se va găsi unul dintre cei interesaţi ? Ce se va întîmpla ?

— Ce trebuie să se întîmple ! răspunse procurorul plecînd.

/’. [1] Jurubiţa, furată de gînduri, zdrobind cu mintea fel de fel de închipuiri, a avut impresia că încearcă să găurească ■ un perete cu un ac de gămălie, şi-a obosit. Cîteva' clipe mai tîrziu, pe cînd o conducea acasă cu sania, Gună a simţit-o cum lasă capul pe umărul său şi, cu ochii în- t chişi, a auzit-o mormăind- ceva. A întrebat-o de cîteva

ori : „Ce-ai spus ?“ şi nu a primit nici un răspuns. Apoi a lăsat-o în pace, Gună nefiind obişnuit âă urmărească prea mult o idee.

De mai multă vreme, pe conu Barbu îl supăra o durere seacă în capul pieptului. La început, numai un fel de gî-dilătură, apoi, ca o apăsare. Din ce în ce, însă, se înteţea. Şi baronul a simţit cum trece încet la usturime şi se preschimbă, în cele din urmă, într-un junghi îngrozitor. Bolnavul nu a spus nimic, nimănui, pentru că nu-i plăcea să amestece pe alţii în necazurile trupului său. Toată viaţa fusese sănătos şi n-avea nici o încredere în doctori şi în meşteşugul lor. Rar, cîte o răceală. Iar la boală, ca şi la îmbrăcare, boierul a fost întotdeauna ruşinos, şi nimeni, în afară de Iancu, nu l-a văzut gol sau schimbîndu-se. Acum, însă, pălea, nu se putea hrăni şi slăbea. A dus-o cîtva timp pe picioare. întotdeauna a mincat puţin, astfel că mesele lui neatinse aproape n-au atras atenţia nimănui, iar din cînd în cînd, dacă închidea ochii şi aştepta să-l lase durerea, răspundea liniştit în- grij aţelor întrebări ale domniţei :

— Nimic, Natalie ! Un junghi trecător ! M-o fi tras undeva.

De cînd a luat ministerul, însă, i se făcea din ce în ce mai rău. Se hotărîse chiar să se abată pe la bunul său prieten, doctorul Florea Petre, să vadă ce are, dar să ştie numai el. Dînd zi după zi, nu şi-a găsit vreme, şi la şedinţa Camerei, de la care a fost nevoit să plece, s-a simţit deodată străpuns ca de-un cuţit. Camera întreagă a început să se învîrtească în privirea lui, a ameţit şi a pus capul pe pupitru. Un orator opoziţionist interpela guvernul. Ajuns la fraza repetată de multe ori acasă şi spusă mereu în minte pînă să se suie la tribună, tocmai o rostise cu gesturi mari şi cuvinte umflate. Cînd conu Barbu a leşinat pe banca ministerială, vorbitorul a crezut că e un fel al lui conu Barbu de a nu voi să asculte. De aceea, el repetă fraza, apăsînd şi mai mult pe cuvinte. La aeeeaşi tăcere şi atitudine a ministrului, întreaga Adunare şi tribunele s-au strîns într-o încordată atenţie. Deputatul, înciudat, spuse fraza pentru a treia oară. Abia atunci, văzînd că nu urmează -nici un răspuns, preşedintele a suspendat şedinţa. în jurul băncii ministeriale s-a îngrămădit Camera întreagă : majorităţi şi opoziţie. Conu Barbu a fost ridicat de cîţiva secretari, dus în salonul guvernului, şi aci, încetul cu încetul, şi-a revenit. Preşedintele Adunării,

oratorul, mulţi prieteni politici, cîţiva liberali, chiar, au venit să-şi arate părerea de rău pentru cele întîmplate şi nădejdea că va fi un lucru trecător. Cu o caretă ce-a trebuit să meargă la pas, pentru ca bolnavul să nu sufere prea mult, ministrul de justiţie a fost adus la locuinţa sa. De îndată a fost culcat în pat, şi de ¡trei săptămîni nu-l mai părăsise. Doctorul, pentru care nu avusese vreme baronul, a venit el să-l vadă. Profesorul Florea Petre era un om admirabil ! înalt, cu o statură şi un chip de mare duce rus, cu o barbă căruntă, despărţită în două pe mijlocul bărbiei, cu privire caldă şi prietenoasă, îmbrăcat întotdeauna în gheroc, purtînd joben şi cravate mari de mătase, frumos legate, cu o potcoavă de briliantet la mijloc, el învîrtea neîncetat pe degetul arătător de la mîna dreaptă şnurul negru al ochelarilor legaţi în aur. Cînd se încolăcea şnurul pe dreapta pînă la capăt, începea aceeaşi mişcare pe stînga. Avea o veselie care nu era nici profesională, nici prefăcută,- ci venea din optimismul său robiist de băiat de la ţară. Căci strălucitul internist de astăzi, profesorul prietenos cu toţi studenţii care îi umpleau sălile la cursuri, învăţatul şi mai ales talentatul doctor Florea Petre, marele diagnostician, era de fel de la Bolintinul-din-Vale. Unii din fraţii lui se mai găseau încă moşneni pe lîngă moşiile baronului. Ministrul conservator şi decanul Facultăţii de medicină astfel s-au cunoscut, într-un început de viaţă, cînd rîvna de carte a tînărului Florea a primit un sprijin hotărîtor din partea bătrînului Ienache Barbu, tatăl baronului.

Deşi avea un serviciu cu multe paturi, fiind şeful celei mai mari clinici din Bucureşti, deşi avea cursurile, o foarte numeroasă clientelă şi şedinţe cînd era Parlamentul deschis, pentru că profesorul Florea Petre era senator liberal, medicul acesta conştiincios se oprea asupra fiecărui bolnav care îl chema şi examina cu o aceeaşi luare-aminte şi amănunţime pe toată lumea. Apoi se aşeza tihnit la masă şi scria o reţetă lungă cu un scris de nici el nu îl mai descurca, cerînd o tăcere şi o linişte absolută din partea tuturor în timpul redactării reţetei. Erau poate şi taina perfecţiunii sale clipele acestea de reculegere pe care le cerea, în timpul lor legănîndu-se în minte după o metodă şi într-un fel al lui anumit observaţia şi intuiţia, dar era şi o anumită solemnitate a meseriei, în care credea şi pe care o reprezenta. Doctorul ţinea să lase după plecarea sa, prin casele unde adusese vindecarea şi bucuria, şi acest prestigiu

al ştiinţei, strîns în cele cîteva clipe de tăcere. Pînă la reţetă, însă, el era vesel şi familiar, nelăsînd să se vadă nici cea mai mică îngrijorare din orice ar fi găsit. în timp ce bolnavul, după indicaţiile lui, îşi schimba poziţia pentru a fi cercetat, profesorul, răsucind neîncetat şnurul ochelarilor pe deget, spunea :

— Lasă, c-o să treacă, neică ! Lasă, c-o să treacă !

Pe conu Barbu l-a luat, de cum a intrat în cameră, cu veche glumă prietenească, şi baronul a încercat să-i răspundă la fel pe cît a putut. Apoi l-a cercetat aproape două ceasuri. Cine l-ar fi privit, cu oarecare cunoaştere, pe profesor în timpul cît examina ar fi văzut că în ochii strînşi, de unde pornea o privire căutătoare şi împrăştiată (goală de multe ori de orice expresie, pentru că toată atenţia trecuse în ureche sau în vîrful degetelor cu care palpa), încremenea cîteodată ca o pironire şi spunea o mirare. ■ Atunci, părăsindu-şi firul cercetărilor, doctorul învăluia iute pe prieten într-o căutătură caldă, înduioşată, care ar fi vrut să mărturisească un lucru grav şi să mîngîie în acelaşi timp. Aceste treceri frînte şi numeroase, timp de două ceasuri, au frămîntat fără o vorbă, de la uimire şi groază pînă la hotărîre, milă şi durere, sufletul acestui uriaş. în cele din urmă, profesorul oftă adînc, îl bătu uşor pe ministru pe spate şi zise :

— Ca tunul, ca piatra, ca sîmburele de piersică ! Bravo, Barbule ! Bine te ţii ! O să te dreg şi o să-ţi dau drumul !

— Crezi ? îi răspunse baronul, în care puterea mai veche de a ascunde boala se sfîrşea deodată cu prima zi grea, intrînd într-o nemărturisită spaimă.

— Ei, asta e ! Ai să vezi că tot sîntem şi noi buni la ceva pe pămînt, numai că trebuie să mă şi asculţi ! zise profesorul.

Conu Barbu era gata să creadă şi să facă orice, ca un copil. îl biruise durerea. Se pricepea foarte puţin la tai-
■ nele fiinţei omeneşti şi ştia tot atît de puţin din me- B
dicină, pentru că nici nu-l ispitise, nici nu avusese ne- «voie. Pentru el fizica şi mai ales optica erau ştiinţele
■ cele mari. În om vedea limpede numai cum erau aşezate Organele nobile : creierul, inima şi plămînii, pe care le preţuia. Mai jos de mijloc, ideile lui erau confuze des-

B pre'celelalte organe rînduite în adîncimea trupului. Sto- H macul nu şi-l simţise niciodată şi nu avea un gînd lim- I pede despre el. Sficiunea şi curăţenia lui firească îl

■ îndepărtau de la funcţiunile complicate ale măruntaielor, B unde totul se transformă de îndată în dospeală şi lichide « dezgustătoare. Aşa fusese toată viaţa, şi în toate. Fugise

■ de ceea ce i se părea că nu e curat şi mersese atît de - departe, îneît în grădinile sale secătuise pămîntul şi nu B mai izbutea să crească flori, de groaza băligarului, după

B cum îndepărta de la el multe feluri de mîncare, mai ales B prin restaurante şi case străine, la gîndul bucătăriilor. B Oboseala lui timpurie şi fuga de putreziciunile, dar şi de Hţ «nustul vieţii, îl făcuseră să preţuiască, de mult, mai de- B grabă pe omul matur decît pe cel tînăr, prea amestecat, | prea murdar în lăcomia instinctelor. Iar din femeie, ale- B sese prietenia, aşa cum o fiinţă mai domoală, ca dom- 1 niţa, se pricepea să i-o dea, deşi gelozia stăruia atît de r ciudat în el.

t Acum, cu frică de necunoscut şi groază de murdăria | pe care o va întîlni, trebuia să coboare în cunoaşterea K trupului său. Simţea că e ceva primejdios şi dezgustător 1 şi avea încredere în doctorul Fior ea Petre ca într-o călă- B uză care-l ducea printr-o mlaştină. Toate aceste sentimente 1 îl stăpîneau din ce în ce mai mult, mai ales după ce a E fost scăpat de dureri.

Doctorul, însă, în salonul cel m^re, unde a cerut de | la domniţă, de la Bubi şi de la Iancu tăcerea şi cuviinţa Bf pentru lungile reţete pe care le-a scris, nu şi-a ascuns B îngrijorarea. Conu Barbu era foarte greu bolnav. Medicul ; ar fi dorit, pentru îngrijirea specială de care avea nevoie, I ajutorul unor oameni de meserie. Ziua, spunea el, va tri- B. mite un student de al lui ; iar seara, pentru că nopţile i sînt mai grele şi mai tulburi, însuşi ajutorul său, un doc- K tor tînăr, ieşit de curînd şi nu prea bogat, ar veni bucuros,

■ să fie aci gata la orice împrejurare. Atît bolnavul, cît şi ceilalţi au înţeles de îndată şi au primit. Pentru protejatul său, însă, profesorul a avut o grijă deosebită :

— Ai să vezi, Barbule, ce mult are să-ţi placă băiatul, l-a înfăţişat pe tînăr, lăudîndu-l ca pe unul dintre cei mai buni medici pe care îi vom avea. Ştie multe şi o să-ţi ţină şi de urît ! Şi-apoi în casa asta a ta, plină şi bogată, o să

se mai bucure şi el de viaţa, de un pat moale, de o mîncare mai bună, de catifele şi de mătăsuri după atîţia ani de internat şi de veghe lîngă bolnavi !

Şi chiar în seara aceea, sînt de atunci mai bine de trei săptămîni, doctorul cel tînăr a sosit. îl chema Matei Sîntu. Era cam de vreo treizeci de ani, mai mult scund, bine legat, cu ochi albaştri, cinstiţi, cu un rîs plin şi glumeţ. Doctorul Sîntu făcea parte dintre acei oameni care încă din tinereţe şi-au măsurat cuvintele şi gesturile. Ştia ce să spună şi ce să ceară, nu se grăbea şi dovedea foarte des că a avut dreptate prin toate ce se întîmplau după vorbele lui, inspirînd astfel încredere. A ţinut să-l examineze şi el cu de-«amănuntul pe bătrînul baron ; după aceea, a avut o lungă convorbire cu profesorul său. Lui conu Barbu i-a fost simpatic de la prima vedere, şi atît de iute s-a legat de el, încît abia aştepta să se întunece, pentru ca să-l vadă. Toţi ceilalţi, în aceste zile grele, nu se mai simţeau în siguranţă decît dacă era şi el în casă.

Şi, încetul cu încetul, iatacul bătrînului baron, plin de lucruri strînse în atîţia ani de viaţă, s-a schimbat într-o cameră de bolnav. De unde într-o odaie obişnuită toate lucrurile stau risipite, putînd oricînd fi legate de paşii ţe se fac de la unele la celelalte, aci ele se aleg şi se strîng lîngă patul bolnavului. Apoi, în orice cameră obişnuită, uşile pot fi deschise pentru toate drumurile şi toate făpturile, pe «simple înţelegeri dintre oameni, pot intra prin ele, şi totuşi se simte în acea odaie o siguranţă şi o stăpînire a omului care o locuieşte ; pe cîtă vreme într-o cameră de bolnav, toate uşile sînt zăvorite ; după măsura ceasurilor neştiute şi neaşteptate ale bolii, stau străjile dragostei şi ale grijii pretutindeni ; cei care vin sînt aleşi, toate măsurile de siguranţă sînt luate şi totuşi se simte undeva ca o poartă, pe cheia căreia nimeni nu poate să fie stăpîn. Nimic nu e mai puţin bine închis ca o cameră în care zace un bolnav ! Şi lucrul acesta îl simţea din ce în ce mai mult bătrînul baron. Nici vizitele cîtorva prieteni din guvern şi de la club ; nici obiectele risipite prin casă, pe care de atîtea ori le-a luat în mînă, strînse acum, după cum le-a cerut în jurul său ; nici chiar valsurile lui Strauss, cîntate de domniţa Natalia după-

amiezi întregi în a treia odaie, nu izbuteau pentru baron să închidă uşa nevăzută din care bătea un vînt ce cutremura întregul său trup. în timp ce domniţa cînta, baronul, slăbit, ridica şi lăsa un deget galben şi osos pe marginea pla- pumei de mătase. Făcea aşa pentru că ştia că aşa făcuse o viaţă întreagă. Dar atunci bătaia degetului nu mai putea fi ţinută în frîu dintr-o mare bucurie a mişcării, a unui dans ce venea, ce creştea din suflet şi căruia trebuia să-i dea o faţă şi o descărcare. Acum, însă, degetul acesta nu mai era legat de nimic. Chiar dacă trecea durerea cîteodată, în sufletul bătrînului bolnav nu se mai putea închega pasul vieţii ca un val sau ca un puls, asupra căruia muzica valsului, cu salturile şi mîngîierile ei, să aibă vreo înrîurire. Cunoscută, familiară, acum baronul vedea muzica în afară de el, o privea trecînd prin casă, aburind sau curgînd ca o apă printre fotografiile de demult, dar nu o mai simţea. Din ceafă pînă în călcîie se lăsa o greutate de-a lungul trupului culcat în pat. Plumbul acesta, pe care valsul nu-l mai putea topi, dacă l-ar putea risipi doctorul Florea Petre, ar fi lucru mare, gîn- dea bătrînul, simţindu-l din zi în zi tot mai mult, cunos- cîndu-l tot mai bine cu o inteligenţă ce i se ascuţea, şi n-avea nevoie s^ se împărtăşească celor din jur, pentru că avea siguranţa în ea. Lumina nouă a minţii îl desprindea de pămînt. îi dădea răbdare pentru durere şi o uşurare ireală a trupului său chinuit şi măcinat. De patruzeci de ani, într-un colţ întunecat al iatacului, bătrînul baron păstra neatins iconostasul maicii sale. Era o tîipplă grea de stejar, frumos horbotită dintr-o împletitură tăiată în ramuri de lauri, în frunzişul căreia se repetau, de jos şi pînă sus, nişte călăreţi mici, cu suliţe subţiri şi cai ridicaţi în două picioare pe şopîrle lungi. Ca o armată măruntă, alcătuită dintr-o mulţime de sfinţi Gheorghe, urca într-o lumină roşiatică şi nesigură spre cer. De tîmpla aceasta erau atîrnate icoanele. în mijloc, o Maica Domnului, mare, suflată cu aur ; sfîntul Nicu-

laie, episcopul Mirelor, şi sfîntul Haralambie, amîndoi purtînd cărţile înţelepciunii ; cuvioasa Paraschiva, cu îndepărtatul schit, umflat din table de argint, în fund, pe linia ce-i povesteşte ţara ; sfîntul Stelian, apărătorul

copiilor, alături de sfîntul Cristofor ; sfînta Var var a, patroana familiei lor, în aghiazma căreia numai mama Mitana mai îmbărbura la zile mari, şi puzderie de alte icoane mai mici, de sidef, de aur şi de argint, pe care sfinţii sau erau subţiaţi greceşte, sau împodobiţi ruseşte, cu frunze şi cu hlamide, purtînd cruci cu cîte două braţe transversale '^i flamuri ce fluturau din vîrf. Pe lîngă iconostasul acesta, baronul a trecut în fiecare zi, iar dimineaţa şi seara s-a închinat. Niciodată însă, ca acum, nu s-a oprit să-l privească. Din pat, pe unde era întins, aurăriile sclipeau, în bătaia candelelor, iar tîmpla era ca un început de pădure. Dintr-acolo simţea bătrînul Barbu că vine frigul care îl cutremura, după cum într-acolo simţea că se îndreaptă noua -înţelegere pe care o avea. În spatele iconostasului, a început să creadă cu hotărîre că odaia lui are o gură ce se deschide undeva, sub pă-mînt. Şi în fiecare zi îl înspăimînta mai puţin, şi a ajuns cu încetul, după groază şi curiozitate, să o privească liniştit. Astfel, murdăriile bolii sale au început să nu-l mai înspăimînte şi să nu-l mai scîrbească, vărsăturile lui acre şi negre, ca drojdia de cafea ; mirosul dulceag al trupului totuşi abia spălat ; laptele pe care îl bea şi trecea prin el cu zgomot de găunoşenie şi iarăşi ieşea nemistuit roşiatic, cu vine lungi de sînge închegat — toate desfacerile acestea dezgustătoare ale trupului se petreceau în faţa neclintitelor şi curatelor icoane, după o lege pe care baronul o înţelegea şi cu care se împăcase, li rămînea tot mai viu, tot mai curat gîndul care se ţinea pe aripi, ca o pasăre în faţa iconostasului, pigulind de ici de colea scîn- teile, înviorîndu-se cu sucul umbrelor şi al luminilor. Iar baronul, din pat, se închina fără să fie văzut...

În afară de alte multe daruri şi priceperi, tînărul . doctor Matei Sîntu îl avea şi pe acela de a şti şi a voi să-l ajute pe bolnavul său în îndurarea chinurilor sale. El nu era credincios, dar respecta credinţa şi feţele ei. Aşa apucase de acasă, şi purta prin lume cuviinţă pentru credinţa altora.

Fiu de ţăran şi el, din Dolj, dintr-un sat de pe marginea Dunării, ceea ce lămurea poate într-o oarecare măsură dragostea şi grija profesorului Florea Petre pentru el, doctorul Sîntu văzuse şi simţise biserica de copil. Avea un unchi preot şi doi fraţi la fel. Oltenesc prin aşezare, neamul lor era, cu multe spiţe în urmă, de obîrşie ardelenească. Tatăl său murise demult, şi Matei nu şi-»l reamintea decît şters, ca pe un om bine legat, cu o barbă căruntă ca o spumă în jurul obrazului, şchiopă- tînd greu pe uliţa satului, unde toate căciulile se scoteau pînă la pămînt în faţa lui. La 1848, răzvrătit, fu- 'sese silit să fugă din sat, şi timp de trei săptămîni. a rătăcit cu doi tovarăşi într-o luntre, pe care o mînuia iscusit printre ostroavele Dunării. Aşa a trăit, cum a dat Dumnezeu, pînă ce, urmărit de o poteră, cînd a pus piciorul pe pămînt în dreptul Severinului, a fost fugărit şi l-a ajuns unul cu un drug de fier, de i-a rupt laba stingă. Mai tîrziu, întors în sat şi iertat, să fi avut doctorul cinci ani cînd a murit. Matei a rămas în grija fratelui celui mai mare, care l-a dat la seminar. Nimic din viitorul medic nu se lega cu popia, căreia. îi fusese hărăzit. A învăţat latineşte, greceşte şi cînta şi acum frumos, în clipele molcome, dar rare, ale vieţii lui, *Primăvară dulce!* Pe la şaptesprezece ani a fugit din ₛcoală şi a luat-o pe jos de la Craiova înspre Bucureşti, deşi nu avea nici un rost şi nu cunoştea pe nimeni. A nimerit la o gazdă, unde făcea robotelile curţii şi ale pivniţei, pentru un pat şi o îmbucătură. Mult n-a stat şi a trecut într-un pension de băieţi, ţinut de un profesor aspru, dar deschis la minte şi la inimă. Aci a fost găzduit, cu dreptul de a-şi face şi el ultimii ani de şcoală, meditînd însă pe cei mai mici. Şi i s-a-dat să prepare istoria cu toate .clasele. în felul acesta, şi după înclinare, doctorul Sîntu a ajuns să ştie minunat istoria universală mai înainte de n-şi găsi adevărata meserie, spre care a fost îndreptat de profesor.

Din pregătire şi în special din citiri l-au atras marii cuceritori : Caesar, Alexandru cel Mare şi Napoleon. Le ştia viaţa pe de rost, şi astăzi încă, de se porneşte, el face din ei icoane vii, împodobite cu multe culori şi lumini, în care se răsfrîng ochiul său deschis, sufletul

proaspăt şi felul ţărănesc de a privi lumea, care nu l-a părăsit niciodată.

De cum vine seara, doctorul Sîntu intră rîzînd în camera lui conu Barbu, de unde se retrag după o veghe de o zi întreagă domniţa Natalia şi Bubi. Singurul care întîrzie încă, în tovărăşia doctorului, e Urmatecu. I se întîmplă chiar, adeseori, să rămînă şi pînă a doua zi în casele de pe Podul Mogoşoaiei. Nopţile de februarie sînt lungi şi de multe ori vîntul zgîlţîie ferestrele, iari ninsoarea se schimbă în boabe de gheaţă, bătînd cu ropot în geamuri. în odaia baronului e linişte, lumină scăzută şi un miros amestecat de doctorii, de rană proaspătă şi deschisă, pe care conu Barbu nu-l mai simte, şi de o urmă de* parfum tare de femeie, rămasă din părul, din batistele şi rochiile domniţei Natalia. Aerisirea se face greu, ca şi primenirea patului, pentru că, de o săptămână, bolnavul, înteţit de dureri, nu a mai voit să se mişte dintr-o anumită poziţie. Ghemuit sub plapumă, el vorbeşte puţin în clipele cînd îşi găseşte cunoştinţa, şi, dimpotrivă, spune multe în aiurările în care se pierde şi din care revine ciudat, fără hotare, cu treceri nesimţite, de ai crede că limpezimea minţii şi aiurările sînt una şi aceeaşi viaţă. Pielea lui uscată e caldă de friguri ce nu încetează ; ochiul e tulbure, şi numai din cînd în cînd pe omul acesta mic şi chinuit brobonează o sudoare rece. Delirul vine întotdeauna cu aceeaşi vedenie : pe un piept de cremene, în vîrf de munte, baronul spune că vînează şi urcă. Abia vede o potecă îngustă pe buza unei prăpăstii, iar înaintea lui, mereu aceeaşi capră-neagră, care fuge de nu poate să o ajungă şi care se opreşte din cînd în cînd, îl priveşte cu nişte ochi roşii, ce se măresc şi se micşorează, şi rîde la el ! Atunci baronul horcăie puternic şi se trezeşte.

Iancu Urmatecu şi doctorul Sîntu, fiecare de cîte o parte a patului, aşteaptă liniştiţi revenirea. Bolnavul se uită întîi speriat la ei, apoi face de mai multe ori : „I ? I ? I ?“ ca şi cum ar întreba şi cu încetul îşi regăseşte cunoştinţa. Atunci începe doctorul să vorbească, după ce i-a dat încă o îngrijire bătrînului. Povesteşte mai ales despre plante şi despre animale, aşa cum le-a văzut o copilărie întreagă şi aşa cum le împodobeşte acum cu

bogata lui închipuire şi cu dorul depărtării. Ştie cît de usturător e muştul zăpezii în care se ară primăvara ; cunoaşte ceasul şi încetineala deschiderii nuferilor de pe iaz ; a însemnat cercul de umbră făcut de floarea-soarelui printre brazde ■; mai are în nări mirosul înecăcios al nalbei, şi în gură, amarul frunzelor de nuc. Povesteşte* despre albinele care stau pe loc în zbor, închise ca într-o boabă de lumină făcută din bătaia aripelor ; a prins licuricii ziua sorbind din melcii topiţi în şuruburile caselor de var ; ştie cum bate inima speriată a vrăbiilor ţinute în palmă ; a privit în ochii verzi şi plesniţi de lumina neagră a bufniţelor prinse dimineaţa şi a ascultat şoapta lungă ce fuge prin pădure, sare şoseaua şi vine să moară prin tufişurile curţii, în salcîmii domoli şi cuminţi. Dar mai ales doctorul ştie, şi povesteşte ca nimeni altul, dragostea animalelor. Baronul atunci zîmbeşte trist şi depărtat, de parcă abia s-ar deschide lumea înaintea lui, iar Urmatecu ascultă cu lăcomie, cercetînd tot mai îndeaproape, mirat, chipul doctorului. Simte că în omul acesta, dincolo de ştiinţa lui, e o adîncime şi o minte nouă pentru el, că ara ochii făcuţi să vadă altfel lumea decît ai lui. Şi în puţine nopţi Iancu s-a împrietenit şi a început să-l iubească pe doctorul Matei Sîntu, de la care, deşi mult mai tînăr decît el, a învăţat din belşug. Mai ales tot ceea ce sta dincolo de bariera oraşului şi era mort pentru Iancu, acum a început să învie. Şi un fel de bucurie, de entuziasm şi de recunoştinţă l-au cuprins. Tîrgoveţul din el începu tîrziu să cunoască viaţa de la ţară. Şi încă o dată se bucură că are moşie. în afară de mîndria şi de banii pe care îi /aduce, va avea de acum înainte unde să le vadă şi pe toate acestea ! în fiecare seară, însă, el nu lăsa pe doctor să isprăvească pînă ce nu-l aducea iarăşi la povestea de dragoste a animalelor. Şi doctorul povestea bucuros. Amintirile lui cresc atunci şi se înfrumuseţează cu cunoştinţele şi credinţele de astăzi. Cum e şi firesc, Matei Sîntu crede într-o puternică forţă vitală, pe care natura, adîncă şi darnică, o risipeşte, după el, în nobile lupte, ca şi în vicleşuguri subţiri. După spiţă şi după felul vieţii, dragostea — aşa cum a văzut-o el şi o povesteşte — e molcomă sau aprigă, pe pajişte, în poiană, ca şi în cocină şi în ţarc. Şi din rîndul animalelor

mari, crunte sau frumoase în călduri, doctorul trece apoi

la neamul nesfîrşit al mărunţişului şi al orătănilor, din care toate înfoielile, toate chemările, împăunările, deznădejdile şi gunguriturile sînt scrise în mintea şi în evocarea lui. Iancu Urmatecu şi-a dat seama cu încetul că, ‘ dacă n-ar fi fost Matei Sîntu aşa cum *é,* aducînd viaţă şi voie bună cu el în orice împrejurare, poate n-ar fi putut să îndure nopţile chinuitoare din iatacul lui conu Barbu, unde vremea e grea şi înceată.

Februarie şi carnavalul aduceau, în Bucureştii ahtiaţi de petreceri, nebuniile lor. Aproape de miezul nopţii, cînd în casa mare, stinsă, de pe Podul Mogoşoaiei, nu se vedea decît o lumină slabă la fereastra unde zăcea bătrînul baron, şi ceasurile, venite o dată cu întunecarea, nu se mai sfîrşeau şi urcau încet, minută cu minută, luptînd cu noaptea, aiurea, nerăbdările şi pregătirile erau în toi. După pungă şi după fantezie, costumele închipuiau, din lumea ţărilor îndepărtate, a fluturilor sau a florilor, a călugărilor sau a oştenilor, fel de fel de travestiri pentru balurile mascate. Lapoviţa şi zăpada nu stinghereau cu nimic nevoia de petrecere. Şi pînă în zorii tîrzii şi tulburi, alergau pe străzi, în sănii şi în carete, pe sub lumina nesigură a felinarelor, oamenii roşii, verzi, galbeni, ascunşi în mătăsuri, cu feţele acoperite de măşti, cu săbii, cu arcuri, cu aripi, cu mărgele pe ei, ca omizile, rîzînd zgomotos, glumind, sărutîndu-se.

În seara unei asemenea nopţi, Bubi se reîntorcea, furat de gînduri, de-a lungul magazinelor luminate încă, rămase deschise pînă tîrziu, înspre casa de lîngă Biserica Albă, unde cina, ca de obicei. Venea de lîngă patul tatălui său. Stătuse toată după-amiaza. Ó strîngere de inimă, o grijă şi o frămîntare îl stăpîneau. în sfîrşit, după atîta vreme, doctorul Florea Petre i-a chemat pe el, pe domniţa şi pe Urmatecu, în salonul cel mare, şi le-a spus boala bătrînului baron. Era cancer. Pornit de la stomac, aşa credea profesorul, se întindea şi rodea totul. Sfîrşitul departe nu mai putea fi ! După plecarea maestrului, doctorul Matei Sîntu le-a dat amănunte. Vorbea cu limpezime despre boală şi despre tot ce se va mai întîmpla. Prevedea o criză mare, apoi o linişte, poate lipsită de

I dureri, în care bătrînul se va stinge pe nesimţite. în cît B timp n-ar fi putut s-o spună, dar şi el era de părere că K mult nu o va mai duce. în această prevestire simplă, p îngrozitoare pentru ceilalţi, doctorul Sîntu stăruia pe cu-

Î

vinte şi aducea o neobişnuită Căldură în glas vorbind de profesorul său. încă o dată admira preciziunea diagnosticului. Din prima zi, spunea el, Florea Petre îl prevenise | • asupra bolii şi asupra fazelor ei, care se îndepliniseră în- r tocmai. Cu acest dar neobişnuit, adăuga el (şi nici unul din ■ ceilalţi nu-l mai asculta, legînd fiecare, cu inima sau cu H mintea, ceea ce îl privea de viitoarea moarte a baronului), p l-a văzut în împrejurări mult mai grele pe clinician. O K. femeie, continuă doctorul Sîntu ca la un curs, a venit la ei i; la spital cu tulburări specifice, dar neprecise. Profesorul i s-a rostit că ar fi cancer. Peste cîtva timp, femeia a murit *m* otrăvită. La autopsie, însă, s-a găsit o tumoare de mărimea B, unei nuci, ce mai avea sigur înaintea ei, dacă bolnava ar i fi trăit, tot timpul de creştere şi de dezvoltare. Era, într-a- | devăr, minunat să poţi simţi — şi nu era vorba numai de I' ştiinţă, ci de o uimitoare intuiţie — răul şi să-l numeşti ! î Din tăcerea însă cu care a fost primit entuziasmul său, doctorul Sîntu şi-a dat seamă că celor de aci le scăpa ■ ’ frumuseţea temelor şi biruinţelor medicale. De aceea, se ■ , depărtă de cercul celor trei, furaţi de alte gînduri, aproape §' ruşinat de patima pe care o avea pentru meseria lui. Apoi s-au despărţit. Bubi, după cele ce a aflat, a mai ţinut să-l vadă încă o dată, în seara aceea, pe tatăl său. Ştia că îl va privi altfel cu noua cunoaştere pe care o avea. A | trecut încă o dată pînă în odaia bolnavului şi s-a oprit în prag. Conu Barbu dormea.

Slăbiciunea lui ajunsese de neînchipuit. Chipul rămăsese cît un pumn ; trăsăturile erau chinuite, pielea — galbenă, pămîntie şi fără luciu. Dintr-un colţ a apărut o îngrijitoare, în şorţul ei alb, şi i-a făcut semn să tacă şi să fie liniştit. Bubi a închis fără zgomot uşă şi a | plecat.

. Pe strada cu lumini, cu trecători şi cu sănii, ducea i; încă în el icoana celor văzute, şi o durere, şi o deznă- ! I . dej de care nu voiau să treacă.

Nici nu era obişnuit, nici nu se aştepta la tristeţea

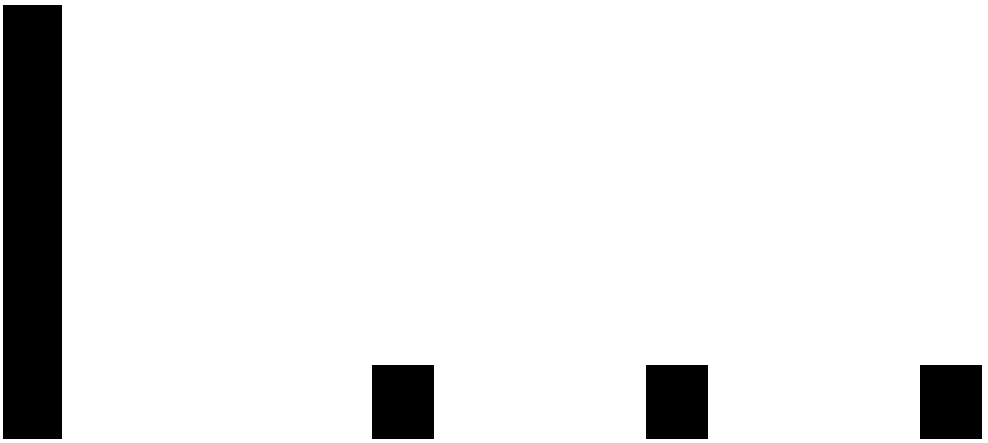

şi acum, de curînd, de cînd se întorsese în ţară, se înţelegeau atît de puţin încît Bubi a fost în primele zile surprins de ceea ce simţea. A crezut la început că e milă omenească numai ; apoi, că e teamă de răspundere şi de viaţă. A vrut chiar să găsească în el, în faţa întregii moşteniri viitoare, o vinovată bucurie de bani şi de libertate, şi o umbră s-a prins cîndva din toate acestea. Dar s-a * trecut iute, o dată cu celelalte gînduri. în astă seară simţea numai durerea ce creştea în el, fără voie. Erau lacrimi şi suspine ce i se opreau în gît, era o nevoie de tînguire. S-ar fi dus oriunde, la oricine ar fi bănuit că ar putea găsi o mîntuire. Şi mai ales ar fi dat tot, ar fi risipit întreaga avere, numai să-l scape pe tatăl său. Astfel frămîntîndu-se, ajunse la casa lui Gună Licureanu, unde trebuia, ca întotdeauna, să o întîlnească pe Jurubiţa.

Luminile erau aprinse şi o forfoteală se vedea prin geamurile colorate de la intrare. Jurubiţa, de cum l-a auzit, i-a ieşit înainte, i-a aruncat braţele după gît şi a început să-l sărute din vîrful buzelor. Se simţea că nu vrea să dea îmbrăţişări mai calde, mai apropiate, pentru a nu-şi strica faţa şi mai ales pieptănătura, din înălţimea căreia buclele nu trebuiau să se mişte.

— Bine că ai venit, dragule ! De cînd te aştept ! zise ea, trecînd un braţ pe sub al lui Bubi şi urcînd împreună scările.

— Am stat mai mult astă-seară ! E foarte rău ! răspunse încet Bubi.

— Ei, lasă, c-o să treacă ! Aşa sînt bătrînii ! adaose ea nepăsătoare, preocupată de altceva. De azi-dimineaţă, de cînd nu ne-am văzut, numai la tine mă gîndesc ! Am o surpriză mare, mare şi frumoasă. Ai să vezi !

Şi tîrîndu-l de-a lungul odăilor, sărind, gungurind, rîzînd, ea îl duse pînă în salon, unde, întinse pe scaune, aşteptau trei costume bogate. Era unul alb de paiaţă, cu nasturi mari coloraţi şi o tichie ţuguiată, pentru ea ; era un costum greu, de mătase galbenă şi albastră, de mandarin, pentru Bubi, şi o piele de drac roşie, cu o pelerină neagră, cu botfori subţiri şi o mască verde, cu coarnele poleite, pentru Gună.

— Mergem la bal ! Mergem la bal ! începu ea să cînte, bătînd din palme şi învîrtindu-se împrejurul scaunelor.

Bubi, rămas în mijlocul camerei, o privi lung, cu tristeţe şi cu un fel de compătimire. Apoi, cu un glas obişnuit, zise :

— Eu nu merg ! Nu pot să merg !

— De ce ? făcu femeia.

— Dacă te-ai gîndi mai bine, nu m-ai întreba !

— Dar nu te vede nimeni sub mască, dragule ! a fost răspunsul ei. D-aia ţi-am şi luat un costum de chinez, să nu poţi fi recunoscut ! Apoi, după cîteva clipe, cu seriozitate : Ştii, dragule, nu ne strica bucuria, că ne certăm ! Astă-seară sînt prea veselă, pentru ca să mai îndur toate jălaniile tale !

Bubi o privea însă liniştit, cu o surprindere ce creştea din ce în ce.

„Nu simte, sau nu vrea să simtă ?“ se întrebă el, şi tîmplele începură să-i

bată.

Dîndu-şi apoi seama că, dacă ar mai întîrzia în faţa costumelor şi în bucuria provocatoare a Jurubiţei, s-ar certa poate ca niciodată, Bubi se depărtă spre uşă, fără a spune vreo vorbă.

Femeia fierbea. Era înciudată. Simţea şi ea ce are să vie, la fel cu Bubi. Dar nu numai că nu se temea de ceartă, ci, contrar celor spuse, o dorea. De aceea, alergînd după el, îl apucă tare de braţ şi, privindu-l în faţă, îl întrebă :

— Nu vrei să mergi ? ! Ăsta e ultimul tău cuvînt ?

■— Nu ! răspunse, stăpînindu-se, omul.

— Bine ! Să nu-ţi pară rău atunci de ce se va întîm- pla, că eu de dus tot mă duc ! Şi se răsuci într-un picior şi căută să-nceapă să cînte.

Ameninţarea pătrunse adînc în bănuiala mai veche a bărbatului. Şi într-o clipă, adormind durerea, gelozia îşi făcu loc, înveninată de clipa care aştepta. Buzele lui Bubi tremurară. în cele din urmă, neaşteptat, nefirescv el strigă puternic, poruncitor, ca niciodată :

— N-ai să te duci !

Avea nevoie de comanda aceasta, pentru a se găsi pe el, în viaţa şi în voinţa lui.

Jurubiţa se opri din zburdălniciile ei, se întunecă şi-i aruncă aproape şuierînd :

— Ce-ai spus ? Şi-apoi, copilăros şi cu o vulgaritate pe care nu şi-o putea domoli : Mai zi o dată !

Bubi nu mai răspunse. Se trezise în scîrbă şi în oboseală. Abia acum, însă, răbufneau ura şi adevăratul gînd al Jurubiţei :

— Auzi dumneata — spuse ea cu o groaznică voce piţigăiată şi acră, întrebuinţată totdeauna de femei pentru a rostit cel mai 'mare necaz al lor — nu-mi dai voie să mă duc la bal ?! Şi cu ce drept, mă rog ? Şi pentru ce ? Pentru că e bolnav excelenţa-sa baronul Barbu ? Ce-âm eu cu el ? Ce-i sînt eu, noră, fată, copil ? Nici n-a vrut să mă cunoască şi mi-a-ntors spatele cînd m-a întîlnit. Iar eu să stau, să-mi pun cenuşă pe cap şi să-l bocesc ? Nu zău ! Chiar atît de tîmpită nu sînt !

Şi luînd largul costum de paiaţă, îl îmbrăcă, îi înfoiă gulerul înalt împrejurul gîtului (şi-i venea foarte bine), apoi, privindu-se în oglindă, spuse ca şi cum ar fi vorbit cu cineva din altă odaie :

— Fă-mă întîi baroneasă Barbu, şi pe urmă cere-mi să nu mă duc la bal !

Nici nu se putea vorbi mai lămurit. Pe Bubi îl trezi ca o lovitură. Simţea acum că n-a fost niciodată vorbă de ceea ce abia a îndrăznit să nădăjduiască la începutul legăturii lor, trăinicia unei prietenii măcar. O crezuse totuşi a lui pe Jurubiţa, şi astăzi vedea cu cîtă înverşunare i se ridică împotrivă. Nu mai era mînios, ci se simţea singur şi caraghios în casa asta în care nu avea ce să caute. De aceea, se ridică şi, cu pas hotărît şi fără a mai spune ceva, trecu să-şi îmbrace blana. Jurubiţa nădăjduise că cearta o să fie mai lungă şi mai zgomotoasă. Mai avea multe de spus, sau poate tot aceleaşi lucruri, dar în mai multe feluri. Apoi şi liniştea lui Bubi nu-i plăcea ; era un semn de adîncime şi de seriozitate de care îi era teamă. Ar fi vrut să încerce o uşurare a clipei, dar i s-a părut că dă prea mult. Nesigură, neştiind bine ce să facă, ea se hotărî în cele din urmă să-şi păstreze glasul pe care şi l-a luat. Alergă deci după Bubi şi îi strigă din capul scării :

— De dus, tot mă duc ! Asta s-o ştii !

Şi trînti uşa, de zăngăniră toate geamurile colorate în cercevelele lor de plumb.

Alungat de mîhnire şi oboseală din casele unde ar putea să o regăsească sau să şi-o reamintească pe Jurubiţa, Efubi se îndreptă prin noapte limpede şi ger uscat spre locuinţa tatălui său. Se bucura dinainte că

împrejurarea prin care trecuse l-a mînat să-şi îndeplinească o datorie, de la care, fără voia lui, se abătuse. Acum, nici el nu înţelegea de ce nu i-a venit mai devreme gîn- dul aeesta.

Porţile mari de fier erau ferecate. A trebuit să bată, pînă ce un sergent din fundul curţii l-a recunoscut şi a venit. Toate uşile erau încuiate, toate sălile erau stinse. O slujnică somnoroasă a alergat şi i-a aprins un bec de gaz în sala cea mare. Flacăra albastră, nesigură, juca, risipind pe pereţi şi pe tavan umbre uriaşe din lucrurile poliţelor şi din statuile înfipte pe piedestale. încet, el trecu într-o cameră mai mică întunecoasă, ce dă în iatacul bătrînului baron. Din întuneric, privi dîra de lumină de sub uşa de la odaia bolnavului. Ascultă. Abia se auzeau şoapte nelămurite dincolo. în cele din urmă, deschise. Bolnavul dormea aşa după cum l-a lăsat. Lîngă el, îngrijitoarea picotea şi ea, cu capul frînt, căzut pe piept. într-un colţ, pe două divane joase, doctorul Matei_ Sîntu şi Iancu Urmatecu povesteau ceva. Cînd l-au văzut, nu s-au mirat. I-au făcut loc şi l-au chemat lîngă ei.

Numai Urmatecu l-a întrebat în şoaptă :

— Cum de se face, coane Bubi, c-ai venit ?

Atunci Bubi simţi nevoia să se mărturisească cuiva de ceea ce ducea cu el. Şi începînd cu un „poate dumneata mai mult decît oricare altul, ai să mă înţelegi !“, se porni să-i povestească lui Urmatecu tot ceea ce suferea de pe urmele Jurubiţei : lăcomia, nedelicateţea şi acum în urmă ura ei neînţeleasă şi dorinţa de a se răzbuna pe bolnav, pe el, pe toţi. Iancu asculta, foarte serios. Din cînd în cînd numai punea un deget pe buze pentru a-i arăta lui Bubi că, în aprindere, a ridicat glasul. Luase şi el obiceiurile bătrînului baron. Şedeau cîteştrei lîngă o masă de abanos încărcată cu fel de fel de lucruri, de pe care încet, cu un fel de joc al degetelor, Urmatecu căuta obiectele prin întuneric. Apoi le trecea în palmă, le cîntărea, le mîngîia, ca şi cum pe *e]ă* şi-ar fi tors firul întîmplărilor şi al povestei. Din cînd

în cînd se auzea numai un fel de plescăit, cînd prindea în mînă un lucru luciu şi-l ţinea apoi, strîngîndu-l bine, semn că vorbele lui Bubi intrau mai adînc în el. [5]

Pentru prima dată de la legarea ultimelor întîmplări, Bubi şi Iancu vorbeau despre Jurubiţa. Şi i se păru tî-

nărului baron că se reîntoarce cu mult în urmă, pe vremea cînd îi povestea numai deşarte visuri de dragoste, sub nucii de la Filipeşti. Doctorul Sîntu vru să,se ridice, să se îndepărteze. Urmatecu, cu un aer de hotărîre, ca şi cum cele ce se povesteau erau £&e lui, îl reţinu, lămurindu-i în cîteva cuvinte. Nu s-a sfiit să o arate pe Jurubiţa ca pe fosta lui amantă ; nu s-a ferit să vorbească de greşalele şi purtarea lui Bubi ; nu s-a ferit să-'i arunce acum în faţă o mulţime de lucruri pe care de mult ţinea să i le spună, părinteşte. Bubi asculta cuminte' înfrînt, dojenit. Avea nevoie să-l certe cineva, dar să-l şi apere. Cuvintele strigate, violenţa, voinţa lui faţă de Jurubiţa, neobişmiite la el, l-au obosit. Acum privea în urmă şi se îngrozea de ceea ce făcuse, şi mai ales de cum putuse să le facă. Şi ca în-tinereţe, lîngă omul acesta tare, lîngă Urmatecu, ocrotit, el îşi simţea întreaga lui fire cum se reîntoarce şi pune stăpînire pe el. Şi în liniştea aceasta firească, în care se afla de obicei, simţi că are iar nevoie de Jurubiţa şi de dragostea ei, dar fără larmă şi fără scandal. Ar fi dat orice să nu se fi întîmplat nimic. Şi lui Urmatecu, după ce i-a deschis sufletul, i-ar fi cerut şi lucrul acesta, împăcarea şi siguranţa reîntoarcerii la Jurubiţa dacă nu i-ar fi fost ruşine ! Tot drumul schimbărilor de dorinţe se trecuse în Bubi uimitor de iute. Cînd s-a dezmeticit după atît de îndepărtate înlănţuiri sufleteşti, era departe de ceea ce îl oprise pe Iancu în loc. Omul de afaceri, mai greoi şi mai simplu, nebănuind ceea ce se petrecuse în tînărul baron, fărîma încă vorbe tari, care nu erau decît judecăţi ale experienţei pentru doctorul Sîntu şi uri, ciude şi porniri ale lui Urmatecu împotriva Jurubiţei. în cele din urmă, Iancu mormăi apăsat, dar nu fără oarecare admiraţie şi parcă într-un fir de amintire :

— E muiere afurisită Jurubiţa ! Şi-i primejdioasă foc, pentru'că nu e proastă !

' Pe Bubi l-au surprins urît cuvintele astea şi l-au şi supărat neîngăduind să se vorbească astfel despre femeia cu care trăia. Părţile nelegate şi opuse ale fiinţei sale începeau să se ciocnească iar între ele !

De aceea se ridică şi trecu spre fereastră.

în liniştea din odaia lui conu JBarbu, numai ceasornicele, multe, se încălecau cu mersul lor de toate felurile de prin colţuri. Baronul ceruse să fie lăsat

fiecare la locul său, neputîndu-se obişnui cu o tăcere de care totdeauna, noaptea, i-a fost frică. Din salon abia se auzea, prin uşile închise, pendula cea mare bătînd miezul nopţii. O lună ciuntită şi tîrzie, sticloasă în lumina ei albă şi în ger, se revărsa pe acoperişurile caselor scunde din jurul curţii celei mari. Iar Dîmboviţa, abia închegată de sloiuri, se vedea în lung, prin zăpadă, ca un drum aprins. în casă razele cădeau şi se frîngeau, ajungînd pînă la patul pe .care urcau încet. Nimeni nu mai vorbea, cînd deodată bolnavul începu să geamă şi să bolborosească ceva nelămurit. într-o clipă toţi au fost lîngă ei. Povara unei zăceri fără cunoştiinţă se risipea de pe chipul său. Ochii luptau cu pleoapele grele, să se desfacă. Mîinile începeau să se mişte, şi din ce în ce mai iute fugeau pe plapumă, înfrigurate, de parcă ar fi căutat ceva. Gura se strîngea şi se destindea cu putere, umflînd coardele gî- tului, iar capul, nelinişţit pe perină, se zbătea dintr-o parte în cealaltă, ca şi cum ar fi vrut să spună un ,,Nu !“ hotărît la cine ştie ce întrebare. Cînd se oprea, bolnavul astfel zbuciumat, încerca să se ridice. Pentru cei din jurul său, obişnuiţi să-l audă gemînd la cea mai mică mişcare «au atingere, lucrul părea minunat. întrezăreau aproape o nădejde, în afară de doctorul Matei Sîntu, care, la capătul patului, întunecat şi foarte atent, urmărea toate mişcările bătrînului baron.

În cele din urmă, pleoapele au rămas deschise, şi bolnavul a privit în jurul său. Căuta să recunoască pe cei din casă, zîmbind fiecăruia dintre ei. Cînd a ajuns la Bubi, a stăruit îndelung. A încruntat din sprîncene, a căutat să se ridice mai sus, mai aproape, apoi a zîmbit Iar şi a şoptit încet :

, — Bubi !

Nu era obişnuit să-l vadă noaptea alături de el. Apoi a închis ochii şi s-a întunecat. Era supărat pe ceva şi era crunt. Şi, în înfăţişarea aceasta severă, a început să vorbească, din ce în ce mai dezlegat, din ce în ce mai limpede, din ce în ce mai tare. Nu spunea decît un singur cuvînt, numele fiului său :

— Bubi ! Bubi ! Bubi ! Bubi !

Şi pe măsură ce vorbea, ce repeta şi striga, se ridica. A ajuijs să şadă în pat. Apoi i-a fost cald şi a aruncat plapuma în lături. Acum privea ţintă la fiul său. Peste braţul îngrijitoarei, care a sărit să-l ţină, a lovit puternic'

cu pumnul. Lui Iancu, apropiat şi vrînd să-i vină în ajutor, i-a băgat o mină sub guler, a tras şi a coborît drept alături de patul său. Gulerul lui Urmatecu s-a sfîşiat cu cravată cu tot şi i-a rămas bolnavului între degetele strînse. La atingere, pielea lui era caldă, dogoritoare, iar ochii sticloşi, ca de nebun. Bubi, îngrozit, se dădu pas cu pas înapoi, în umbra iconostasului. Bătrînul încercă să umble şi căzu pe marginea patului. Dar se ridică iute şi porni prin casă. Atunci i-a ieşit înainte doctorul Sîntu. L-a luat în braţe şi l-a strîns de umeri, ca să-l potolească. Bolnavul se zbătea şi se frămînta cu o putere pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o. Doctorul îl luă pe sus şi îl întinse iarăşi în pat. Şi a început atunci o zvîrcolire în care n-a mai vorbit'şi nici n-a mai încercat să coboare. Se încolăcea, se lungea, se zbătea, nemulţumit nici o clipă cu poziţia în care se afla. Se întorcea cu capul înspre picioarele patului, lovea în perine, le împrăştia prin casă şi nu scotea decît gemete surde. Potolit, din cînd în cînd, deodată zvîcnea în sus şi cădea iar, de parcă ar fi fost azvîrlit, pe partea cealaltă... Doctorul a încercat să-i dea o doctorie, dar n-a izbutit. Se mulţumea să-i pună, pe apucate, prosoape reci pe frunte... Şi a ţinut chinul acesta pînă aproape de ziuă. Nimeni nu vorbea. Numai patul suna din toate încheieturile lui de bronz, frămîntat de neliniştea bolnavului, şi aceeaşi pendulă vestea de departe, prin atîtea uşi închise : unu, doi, trei, patru... Tîrziu, a rămas încolăcit, fără un geamăt, fără o mişcare. După cîteva timp de linişte, cei din casă s-au uitat cu groază unul la celalt. Atunci doctorul Sîntu vorbi cel dintîi :

— Nu, n-a .murit ! A fost cri^a pe care o aşteptam 1 De-acum se va potoli !
Îs Şi 'luîndu-l iarăşi în braţe, îl culcă frumos într-un pat împrospătat cu perinele bine bătute şi răcorite, li Cînd a deschis iarăşi ochii,, baronul avea o faţă senină şi liniştită.
*
| — De acum nu se va mai chinui ! Numai inima îl mai ţine ! Adevărata viaţă însă s-a stins ! zise doctorul şi se duse să-şi ia locul pe sofaua din fundul odăii.

Toţi cei din casă erau obosiţi. S-au aşezat prin colţuri, în întuneric, de unde vegheau. Luna întinsese pătratul ferestrei deasupra patului. Aşezat, numai el, în lumina aceasta albă, ca pe un catafalc de lumină, baronul Barbu părea singur în odaie şi poate aşa a simţit şi el de a început să vorbească încet, şoptit, rar, dar limpede şi cu şir :

— Mare lucru în yiaţă n-am făcut !... Mor însă liniştit ! N-am făcut nici un rău nimănui, zise el. Datoria mi-am împlinit-o faţă de toţi, iar pe- Bubi, pe care l-am ţinut multă vreme departe de mine, l-am iubit... Şi pe fratele nieu Ştefan... şi pe Natalia... şi pe Iancu... I-am chinuit, dar i-am iubit pe cît am putut... Să mă ierte şi ei şi să mă ierte toţi... Eu atît m-am priceput... Să facă Bubi mai mult decît mine...

Şi bătrînul Barbu, albit de razele care îl ţineau ca sub un polog, se căzni şi, cu greu, făcînd încet semnul crucii, închise ochii şi adormi.

• Aşa i-a prins ziua pe toţi, ghemuiţi pe unde i-a biruit somnul pe fiecare. Cel dintîi s-a trezit Iancu. Găsindu-şi haina deschisă şi gulerul rupt, el nu s-a dumerit la început. Apoi, cu încetul, printr-un fel de ameţeală şi durere la tîmple, îşi aminti de noaptea trecută.

în curte începuse zgomotul dimineţii, căci soarele, lupii ndu-se cu ceţurile unei zile senine, dar reci, de sfîrşit de februarie încerca şă învie toate colţurile. Un car cu lemne intra pe poartă, pentru multele guri de sobă din casa baronului. Oprit de şanţ, carul o lua greu din loc, în încordarea unor căluţi mărunţi şi slabi, pe care-i mişcau bicele şi înjurăturile rumânilor.

Ici-colea, cîte un servitor grăbit trecea prin curte şi sufla în degetele îngheţate. Conu Barbu, trezit, auzea toate acestea. Şi cînd Urmatecu s-a întors, i-a făcut un semn uşor cu mîna, chemîndu-l :

— Iancule, s-a sfîrşit L. şopti el. De acum într-o săptămînă, zece zile... Simt eu mai bine defît voi... Şi, mai odihnindu-se puţin, adăugă : Să ai grijă de Bubi !

în bătrînul baron, prin care, în cei aproape şaptezeci de ani, au trecut multe patimi, groaze, nădejdi, bucurii şi dureri acum, mai mult ca oricînd, nu mai rămăsese de- cît o minte rece şi indiferentă, ascuţită tot mai mult de apropierea morţii. Mărturisirile de dragoste le făcea din amintiri şi pentru că ştia că atunci simţise astfel. Acum însă toate lucrurile se explicau şi se orînduiau numai într-o singură aşezare, pentru el cu un singur ţel : aşteptarea din ce în ce mai încordată. Tot ce simţise odinioară vedea şi era limpede. Era atît de limpede, incît cîteodată, din amestecul* de oameni urmăriţi aievea prin cameră şi amintirile lui, începea o lunecătoare şi pierdută uitare, cu o brumă deasă pe ea, de unde bolnavul îşi revenea însă uşor. Tot mai mult bătrînul baron simţea, şi nu o spunea nimănui, gura deschisă din spatele iconostasului, care ducea sub pămînt. Şi în cele din urmă, cu ochii aceştia ascuţiţi ai aşteptării, a ajuns s-o vadă. Era ca un cap de balaur. Printre dinţii rînjiţi intrau şi ieşeau : domniţa Natalia, Bubi, Iancu Urmatecu, doctorul Sîntu, îngrijitoarea şi, odată cu ei, nişte copii, flăcăi şi fete, numai tinereţe, în haine largi, uşoare, felurit colorate făcînd anumite semne înţelese numai de baron. Erau întîmplă- rile vieţii lui întregi, coborîte pentru el, printre oameni, printre ai lui, cu care se amestecau şi de la care acum, cu fiecare-clipă, îşi lua rămas bun. Toţi umblau neliniştiţi şi toţi priveau din cînd în cînd în ochii roşii, mari cît două luni pline la răsărit, ai balaurului. De acolo trebuia să vină ceva-ce aştepta baronul Barbu cel dintîi. Şi pe măsură ce vremea trecea, forfoteala. asta se limpezea. Se alegeau oamenii de o parte, şi amintirile, de alta, de parcă bolnavul se rupea’ în două, cu tot ce purta în el, ca

■ în faţa unei judecăţi, aşa cum văzuse el, încă de pe cînd B era copilj pe zidurile tuturor bisericilor de pe moşiile lor, în pridvorul cărora s-a jucat, a iubit şi în temelia cărora B a ctitorit.

XIV

Balul la care ţinea cu orice preţ să meargă Jurubiţa E era unul dintre nenumăratele baluri mascate date de ■ societăţile de binefacere ale doamnelor din lumea mare I din Bucureşti. Venea societatea cea mai bună, pentru că ■ intrarea era foarte scumpă şi balul avea loc la Teatrul ‘ Naţional. Sala se unea cu scena, dînd astfel o încăpere 1 de o mare adîncime. La toate etajele lojilor erau atîr- *m* nate covoare scumpe, iar pe alocurea, cîte o benuară era jjr căptuşită ca o grotă, cu moliciuni de catifele şi foşnete £ de mătăsuri. Şi în fiecare se improvizase cîte o negustorie B fantazistă. Astfel, se ridica taraba pretenţioasă a unor P glume cu multe înţelesuri, tipărite pe bucăţi de atlaz) alb 1 sau ceruliu, vîndute de Ovidiu al lui Vasile Alecsandri, ■ sau întunecata celulă a lui Hamlet, în care eroul lui B Shakespeare împărţea ţigări dintr-o hîrcă de porţelan. B Boierii veneau cu paşi leneşi, voit lunecătorţ şi îndrăz- l neţi, cu o obrăznicie şi o ţinută purtate numai la aseme- | nea baluri ! Fracul se punea cu cravată neagră, iar în B timpul balului şi în fumoar, nu se scotea jobenul şi nu se lăsa din mînă bastonul cu minerul de aur. O rînduială II veche, rămasă, spuneau cei mai pricepuţi, de pe vremea tricornurilor cu pene, în mijlocul acestei lumi ce se ■f ascundea sub mască, unde cinstea şi închinarea nu se E puteau da omului necunoscut, nu obliga la nici un fel | de politeţe faţă de nimeni. Astfel apăraţi, domnii erau B| bucuroşi să spună ceea ce credeau sau simţeau unor E anumite doamne pe care le-au recunoscut uşor, iar doam- Bf nele erau fericite să asculte cît mai multe necuviinţe de 1 la cunoscuţi şi necunoscuţi. Era» un fel de lege nescrisă *M* a balurilor mascate, căreia lumea bună i se supunea cu mai multă plăcere decît cealaltă. Cînd au sosit Gună şi Jurubiţa, era puţin după miezul nopţii. Pe doua rînduri, la intrare, curioşii stăteau să vadă costumele. După ce au ocolit împreună sala, Jurubiţa a hotărît că trebuie să Se despartă, pentru a nu fi recunoscuţi. Şi cînd s-a depărtat Gună, Jurubiţa, l-a privit lung şi cu plăcere pe tînăr, de bine ce-i venea costumul de drac. Cum era înalt şi subţire, tricoul roz de mătase îi scria trupul frumos, de i se vedea fiecare muşchi. Umerii largi se simţeau puternici sub pelerină, iar masca, dîndu-i siguranţa nere-

cunoaşterii, îl -îmbla să zburde ca un copil. Cîtă deosebire, gîndea femeia, de Bubi, îngreunat, lenfeş şi veşnic doritor de altceva decît de tinereţe şi de petrecere ! Şi Jurubiţa îşi simţi o clipă bucuriă de a-l avea pe Gună, de a-l şti al ei şi de a-l dezmierdă fie chiar în tainâ. Apoi se pierdu şi ea în mulţimea măştilor, lăsîndu-se întrebată sau strînsă prin colţuri de îndrăzneala vreunui domino, a unui cavaler sau chiar numai a unui frac foarte- bine purtat de către un domn cărunt.' Bucurîndu-se de răversarea luminilor şi nebunia culorilor, Jurubiţa nu rătăcea totuşi la voia întîmplării. Ea căuta ceva, ţinea să descopere pe cineva în mulţimea costumelor.

Ştia că balul acesta, fiind o petrecere de lume foarte bună, în care era aproape o cinste să poţi intra, n-ar fi cu neputinţă să întîlnească pe procurorul Hangiu. Cu simţul ei ascuţit de femeie isteaţă, ea desluşise la procuror înclinarea de a petrece onorabil şi cu folos. Mica poveste de dragoste cu Amelica, în care, dealtfel, nici ea nu credea i-a folosit atît cît să vadă acest lucru. Deşi nimic din firea şi înfăţişarea lui nu-l mînau pe Hangiu spre baluri mascate, el se găsea totuşi acum în anul cunoştinţelor şi al încercărilor. Un om care ţinea neapărat să-şi facă o situaţie sigură şi o familie potrivită cu ea nu trebuia aă lipsească, îşi spunea Jurubiţa, de la balul acesta, unde, cu toată neseriozitatea lui, putea să întîlnească pe un viitor cumnat, sau pe orice altă mai îndepărtată rudă bărbătească din partea unei viitoare soţii, rudă ce avea să-l preţuiască de două ori : şi ca pe un om vesel, şi ca pe un om de lume bună.

Acum Jurubiţa stătea într-un colţ şi se chinuia să bănuiască sub ce costum ar putea să vină Hangiu. S-a gîndit mai întîi la lucrul cel mai simplu : la un frac. În curînd, însă, şi-a dat seama că e o cale greşită. Un om ca procurorul, care avea atîtea cuvinte să vie la un asemenea bal mascat, nu va pierde folosul cel mai mare pentru sfiiciunea şi mai ales interesul său de a vedea, a cîntări şi a rămîne nevăzut cît timp va dori : masca. Apoi, îşi dădu seama că masca, fără costum, ar fi nefolositoare pentru statura grăsuţă şi îndesată, lesne de recunoscut, a lui Hangiu. Deci, dacă e, sigur că trebuie să fie travestit. Şi aci Jurubiţa cădea în valul nesfîrşit al necunoscuţilor, care creştea neîncetat în jurul ei.

O muzică îndepărtată începuse să cînte arii săltăreţe. Din cauza înghesuielii, aproape nu se dansa. Nu era loc. Lumea se mulţumea să petreacă vorbind, plimbîndu-se şi tachinînd. Nu lipseau nici perechile mai îndrăzneţe care se sărutau prin colţuri, sau se legau doi cîte doi, cu lungi serpentine culese de pe jos. Confetile plouau. Mulţimea veselă şi îmbătată de libertate petrecea. Un singur om, într-un costum mult prea strimt pentru el, şedea stingher sub o lojă, privind. Ţinea braţele încrucişate pe piept, ceea ce făcea ca mînecile prea scurte să i se ridice pînă înspre coate, lund astfel din solemnitatea şi seriozitatea costumului. Era un hatman de oaste, nobil şi sever, desprins din paginile cronicilor moldoveneşti. Aşa cum era purtat costumul, cu pieptul scos, cu capul dat pe spate, căutînd parcă slavă şi dreptate, nu părea a costum, ci a om adevărat, pierdut din alte veacuri şi din altă ţară. Însă nu după mîndria aceasta, ci după haina care plesnea pe făptura lui dolofană l-a recunoscut Jurubiţa pe procurorul Hangiu.

Ascurizîndu-şi bărbia cît mai bine în gulerul înfoiat şi scrobit de paiaţă, ea se apropie de hatman, îl privi provocator, se învîrti în jurul său, îl atinse cu un deget, încercă să-i smulgă hangerul din brîul roş, ce-i strîngea şalele şi burta umflată, şi-i spuse, după această lungă cercetare, cu o voce piţigăiată : f i — Bună seara, mască !

Hatmanul, în mîndria şi izolarea lui, se simţi aproape insultat. El făcu doi paşi şi vru să se strecoare în mul-

ţime dacă paiaţa albă nu s-ar fi ţinut morţiş după el. În cele din urmă, Jurubiţa, văzînd că îl pierde, se hotărî să ridice pentru o clipă masca şi să-i spună aproape gură în gură :

— Bună seara, domnule procuror !

Intîlnirea pentru Hangiu era cu totul neaşteptată. La masa şi în intimitatea lui Bubi Barbu, pe care l-ar fi dorit liber în lumea lui, unde l-ar fi putut şi el folosi mai bine pentru relaţii, tînărul procuror găsea că Jurubiţa e o piedică aproape personală. De aceea nu se legase cu ea printr-o prietenie mai adîncă şi mai firească pentru tinereţea lor. Aci, însă, cu buzele umede şi zîmbitoare, mirosind a floare şi a carne, femeia îl ispitea. Mai ales după ce i-a spus că Bubi n-a vrut să-vie şi, cu un anumit gînd, i-a mărturisit că Licureanu o lasă singură, încercîndu-şi norocul pe la alte măşti, Hangiu s-a oferit de îndată să petreacă seara împreună. Jurubiţa a primit bucuros şi, părăsind sala, au urcat scara cea mare, ascunzîndu-se la o masă din fundul fumoarului. Aci, procurorul, ieşindu-şi din măsura lui obişnuită, a comandat şampanie. Şi cu paharele lungi, subţiri şi reci, pe buza cărora foşnea spuma înţepătoare, au ciocnit, privindu-se adînc în ochi. La a doua sticlă, procurorul era neobişnuit de vorbăreţ. Se trăsese cu scaunul foarte aproape de Jurubiţa, explica, se frămînta şi, din cînd în cînd, într-un gest ce voia să fie mai convingător, apuca, prin faldurile bogate ale costumului, genunchiul rotund al femeii, sau coapsa plină ce i se oferea discret şi nu se sfia, stînd picior peste picior.

Ceea ce spunea procurorul erau lucruri menite să o facă pe Jurubiţa să-l admire. în primul rînd, deplîngea mizeria şi sărăcia balului în care se găseau. Aşa ceva văzuse el de multe ori ; dar adevărate baluri nobile şi elegante ea nu văzuse încă. Şi fireşte că toate minunăţiile astea procurorul le întîlnise la Paris. însă, hotărît, din ce în ce mai mult, în seara aceasta lui Hangiu îi plăcea femeia. O descoperea, în sfîrşit ! Simţea una din nerăbdătoarele lăcomii pentru care dai totul, în tinereţe mai ales, numai să ai şi să stăpîneşti. Cu mîinile şi cu risipa el dovedea acest lucru, nu însă şi cu vorba.

N-a butut, în toată aprinderea lui, să găsească un cuvînt de apropiere, de mîngîiere sau de dorinţă.

[1] N-a putut să născocească un compliment, n-a rostit o admiraţie, pentru că, aşa făcut şi crescut cum era, ¡procurorul Hangiu nu se putea uita pe sine. Din tot ce spunea, parcă ar fi poruncit Jurubiţei să-l placă şi să-l iubească. Fireşte cu purtarea lui lua o cale ocolită, prin fel de fel de povestiri cu el şi despre el. Ce-a spus, de pildă, femeilor întîlnite prin trenuri, care nu s-au mai coborît în gările pentru care au plecat, ci mergeau mai departe ; cum a explicat odată Parisul unei nemţoaice sosite de curînd, de care apoi n-a mai putut să scape ; cum a sfătuit-o el odată pe o cîntăreaţă să se îmbrace pentru un bal de la Opera Mare şi a avut succes şi a fost premiată... toate întîmplările astea, şi erau multe, veneau unele după altele, întovărăşite neîncetat de mîngîieri, de întîrzieri de mîini pe braţele, pe umerii Jurubiţei, care zimbea, nu se sfia şi îl asculta. Dar nici o linguşeală, nici o drăgălăşenie, cum se spun de obicei femeilor ! Deşi aprins, Hangiu nu putea să uite situaţia inferioară în care el o aşezase, după multe judecăţi, pe Jurubiţa. O biată femeiuşcă fără nume, simplă şi necitită ! Şi acum, cînd, în sfîrşit, o dorea, nici nu putea să-i treacă prin minte că femeia nu s-ar grăbi să se lase iubită. El cu purtarea i-o dovedea, dar atît. Familia, creştea şi mai ales funeţiunea lui de procuror îl împiedicau de la altceva. Ea trebuia să priceapă şi să se grăbească !

De partea ei, Jurubiţa îl cîntărise. Vedea, şi nu se înşela, că are în faţă un stîngaci înfumurat, arzînd acum de un foc de paie. Dealtfel aşa bănuise mai demult, şi pentru ceea ce urmărea, se bucura. Oamenii ăştia plini de ifose şi plini de ei, cînd se aprind, sînt mai uşor de înşelat (dîndu-le impresia că se întîmplă ceea ce vor) decît un sălbatic în felul lui Urmatecu, sau un sentimental în felul lui Bubi. De aceea, lăsîndu-se în voie mîngîiată, provocînd chiar îndrăznelile, ea simţi că ceea ce trebuie să-i dovedească mai întîi lui Hangiu e că-l ascultă, că petrece cu povestirile lui şi că-l admiră. Din cînd în cînd numai, lungea după cum voia timpul de care avea nevoie (pe care procurorul l-ar fi

tăiat bucuros cu o plecare) cu cîte un liniştitor : „Fii cuminte !“ care nici nu supăra, nici nu îndepărta, ci numai amîna. Astfel lămurită, Jurubiţa încearcă să se apropie de ţelul urmărit şi începu ea cu laudele pentru Hangiu. Acoperea totul cu tonul unor mărutrisiri sfioase, de mult reţinute, care se bucurau de neaşteptata împrejurare din astă-seară pentru a se putea dezvălui. De ceea ce s-a ferit procurorul se folosea ea acum, cu multă siguranţă. I-a spus mai întîi că l-a cunoscut de îndată după costum. Un om ca el nu putea fi îmbrăcat în alt fel ! Şi cum îi vine ! Şi cum îl poartă ! Apoi, că niciodată n-ar fi dorit să se sfîrşească serile cînd e şi el la ei, în casa lui Gună şi la masa lui Bubi. Fireşte că de asemenea n-a uitat să vorbească de rău pe cei doi prieteni : Gună era fluşturatic, iar Bubi, fără voinţă. Şi deşi mărturisea că ea e numai o femeie fără pricepere şi fără prea multă carte, spunea că poate să-şi dea seama că nici un viitor nu-i aşteaptă pe cei doi prieteni. Şi, în acelaşi timp, pentru a nu scădea nădejdea poftelor şi pentru a da un semn că ceea ce el dorea are să se întîmple, începu să-l mîngîie pe Hangiu. Acesta se lega mai mult de femeie şi prţn ceea ce i se făgăduia, dar şi prin surprinzătoarea judecată pentru viitor, neaşteptată pentru el la Jurubiţa şi pe care o găsea adevărată. Femeia ştia că viitorul altora are să-l intereseze, mai ales prevăzut în rău şi era sigur că viitorul lui o să-l înflăcăreze chiar mai mult decît lăcomia de sînul şi şoldurile ei, dealtfel nepreţuite sub mîngîieri.

De aceea simţi cum trece ca o răceală şi o greutate peste procuror. Se cumpăneau în cîteva clipe aprinderea dorinţelor şi ale vinului cu grija cea mare şi năzuinţa lui de fiecare clipă. Şi într-un om uscat şi bine hotărnicit sufleteşte, numai cu rîvnă de a ajunge ca Alexandru Hangiu, nici tinereţea, nici femeia n-au putut birui. Se lăsă iute prins de dulceaţa laudei, şi, fără să vrea, în puţine clipe se găsi în faţa Jurubiţei nu bărbatul, ci magistratul. Şi omul se minună iarăşi, şi mai mult, de cîte era în stare să înţeleagă muieruşca aceasta.

Pentru procuror, deci, şi pentru alte vremi mai bune, lipsite de nedreptăţi şi hatîruri, Jurubiţa îşi ridică pa-

harul. Ea bău pentru dreptatea pe care avea să o aducă |f omul acesta rar şi cinstit, care avea nevoie numai de Bl o împrejurare prielnică pentru a se dovedi cine e. Tî- B nărui plin de rîvnă era lovit în adîncul inimii sale. Ar p fi plecat acum din bal, cît mai iute, nu ca adineauri, cu o femeie pe care o dorea, ci o fiinţă care îl sporea

f î şi îl încuraja. Se simţea cuprins de focul unei înţelegeri
■f şi al unei admiraţii, şi Hangiu n-a cunoscut niciodată
■B fericire mai mare decît atunci cînd se vorbea bine despre B| el şi era lăudat.

I — Un prilej, cît de mic, şi uimeşti Bucureştii, dom- B nule procuror, aşa cum eşti dumneata ! reveni femeia, ■ întărind speranţele care-l înbătau.

B, '— Cred că ai dreptate ! îi răspunse el, cu o umbră B de melancolie. Dar unde să găseşti prilejul acesta ? De B| mărunţişul dosarelor noastre nu se agaţă nici unul dinii tre cei mari. Ei, cînd fac ceva, au grijă să nu treacă ■ prin sitele legii. Iar întrucît priveşte politica, unii îi K acoperă pe ceilalţi !

I — Ce-ai zice să prinzi un fir care să treacă prin B toate deodată ? întrebă ea.

— Aş spune că am noroc ! se grăbi să răspundă B procurorul, rămînînd însă nedumerit.

— Şi dacă norocul acesta ţi-ar ieşi în cale aci, astă- ■ seară, cînd te aştepţi mai puţin ?

| — Aş spune că nu cred ! şi desfăcîndu-se deodată din B| încordarea în care se găsea, Hangiu, aproape dezamăgit, ■¡îşi reaminti de femeie.

| Turnă iarăşi şampanie în pahare, şi mai îndrăzneţ B: decît la început,-încercă să-şi apropie buzele de obrazul B ei. Dar Jurubiţa de data aceasta păru mai puţin dispusă B pentru mîngîieri. Ea întoarse capul şi se depărtă. Apoi, desfăcîndu-şi cu grijă costumul, scoase o hîrtie lunguiaţă, B ridicînd-o cu două degete deasupra paharelor.

— Dacă nu te-aş fi găsit astăzi aci, mîine veneam B la tribunal ! M-ai fi primit, nu e aşa ?

De data aceasta procurorul revenea, uimit şi cuprins ■ de o mare curiozitate :

— Ce-i asta ? întrebă el, privind-o neîncrezător.

11 ; — Un denunţ ! răspunse simplu femeia.

Hangiu întinse mina. Jurubiţa se feri.

— Nu ! făcu ea. Mai e timp ; acum, cînd nu ştii încă despre ce e vorba şi despre cine, poţi să te mai gîndeşti ! N-ai decît să te faci că n-ai văzut, şi hîrtia

dispare ! Şi deschizînd iarăşi costumul, se prefăcu a o ascunde în faldurile lui.

Magistratul, înciudat, insistă :

— Dacă e ceva serios, dă-mi-o !

— E împotriva cuiva foarte tare ! zise ea.

— N-are de-a face !

— E ceva foarte greu !

— Cu atît mai bine !

— Ia seama, e primejdios ! şi a fost duioasă în cuvintele acestea.

— Meseria mea e numai primejdie, de aceea e şi frumoasă ! răspunse el solemn, regăsind tot ifosul şi patima sa profesională.

Se adăuga însă pentru el şi o anumită presimţire că femeia nu minte şi că într-adevăr o întîmplare neobişnuită îi ieşea în cale.

— Poftim, zise femeia, şi noroc ! Şi-i întinse coala împăturită.

Procurorul desfăcu hîrtia şi-i citi cu lăcomie cuprinsul. Apoi se opri o clipă şi spuse :

— Asta e povestea veche a grecului ! Să fie oare aşa ?

— Te mai îndoieşti ? Nu are semnătura ?

— Cine e acest Ivanciu P. Cristu ? Adresa o văd ; există însă cu adevărat ?

— Te poţi convinge oricînd ! răspunse ea. E negustor bătrîn şi onorabil ! îl cunosc !

Şi rămase zîmbind la Hangiu, care nu-şi mai putea lua ochii de pe şirurile unui scris stîngaci şi coborîtor. Cînd s-a spart însă balul şi au fost să plece acasă, Jurubiţa şi l-a căutat pe Gună şi s-a pierdut cu el în mulţime, deşi procurorul o sărutase de cîteva ori pe umăr, şi ea nu se ferise.

Din seara în care tot Alexandru Hangiu i-a povestit întîlnirea cu familia Urmatecu, la balul de la palat, Jurubiţa n-a mai avut linişte. Viaţa ei alături de Bubi i-a deschis nu numai înţelesuri pentru întîmplări nouă, dar

i-a răstălmăcit şi o mulţime de lucruri din trecut, pe care ca le simţea cu adevărat într-un anumit fel, dar nu pe do-a-ntregul. Abia acum legătura ei de atît amar de vreme CU Urmatecu o supăra prin tot ce dăduse şi prin cît de bună, de modestă şi de încrezătoare a fost. Şi erau anii cei mai buni ai tinereţii sale ! Mai ales tot ceea ce Iancu n-a vrut să-i arate ca preţuire, felul lui de a o face să simtă neîncetat că îi e ibovnică şi că i se cuvine mai puţin şi mai prost decît soţiei, acum, după atîta timp, o mînuiau încă. Şi cu atît mai mult cu cît ea se ştia şi mai deşteaptă şi mai pricepută decît coana Miţa. Apoi mai crescuse alături de duşmana ei şi Amelica, leită maică-sa, ba mai rău. închisă. Jjproastă, la vîrsta ei fără un gînd de dragoste şi deci fără iertare, pricepere şi îngăduinţă, Amelica aceasta şi-a .schimbat de îndată prietenia copilăriei faţă de ea în ură. De cum a simţit că se petrece ceva neobişnuit între tatăl el şi Jurubiţa, n-a încetat să o gelozească* să o urmărească şi să o sîcîie. Mai ales o chinuia cu trăsura : n-a fost împrejurare în care să dorească şi ea, ca femeie tînără, să se plimbe cu trăsura lui Iancu, şi după multe rugăminţi, să 0 dobîndească, fără ca Amelica să nu prindă de veste, să nu stăruiască pe lîngă tatăl ei, şi în ultima clipă să i-o ia. în legătura ei cu Urmatecu, gîndea Jurubiţa, dacă ar mai fi ţinut, ar fi ajuns o zreanţă, de care toată lumea putea să-şi bată joc ! Şi lucrul acesta, acum, cînd se găsea în siguranţă, nu putea să i-l ierte. Vrăjmăşiile n-au încetat, dovadă cele întîmplate la doamna Blanche, modista. Ba, dimpotrivă, au crescut şi s-au adîncit. Astfel, Jurubiţa era sigură că tot lui Iancu, mînat de femei, îi datoreşte intriga de la baron şi chiar de la Bubi. De vreme ce cunoaşterea ei nu putea trece totuşi de o anumită măsură, ea îşi închipuia că nu putea să fie altă piedică în refuzul lui Bubi de a o prezenta şi al bătrînului baron de a voi să o cunoască (ceea ce i-ar fi deschis un drum — cine ştie ? ■— înspre mai mult) decît tot intrigile femeieşti.

De aceea, o înciuda şi o nelinişlea tot ce auzea de bine din partea cealaltă. Cînd a aflat, de pildă, că Iancu a cumpărat Bălăşoienii, o lună de zile n-a mai vrut nici rochii, nici pălării, nici obişnuitele ei nimicuri pe care azvîrlea banii. Şi-a strîns mina, ca pe vremea lui Urmatecu, şi o amintea la fiecare pas : „Azi am văzut o umbreluţă cu minerul de mărgean ! spunea, de pildă,

cu un ton aşezat şi copilăros. Şi era, dragule, ca o spumă ! Dar n-am luat-o, că banii sînt scumpi şi ne trebuiesc la lucruri mai mari !“ Şi toată vremea făcea numai fapte cuminţi şi înţelepte, pe care le răstălmăcea cu nevinovăţie, doar se va arăta părtaşă la necaz.

Dar toate astea pînă într-o zi, cînd i-a spus lui Bubi că vrea şi ea o moşie cît de mică. Ar putea să fie chiar numai un petic de vie sau de livadă pe numele ei. Iar la răspunsul lui Bubi că averea nu e a lui, ci a tatălui său, că el nu are mai mult decît îi dă şi că aşa au mîncat aproape banii pentru, fabrică, Jurubiţa, uitînd pentru o clipă toate cinstirile după care alerga şi simţind aprig şi cu lăcomie numai interesul şi dorinţa de a nu-l scăpa, răspunse :

— Prost plăteşte baronul Barbu nevoile de om tînăr ale fiului său !

Şi amărăciunile pentru ea nu încetau, ci se schimbau numai. Iar ahtierea ei încerca toate drumurile !

Cînd voia bani, cînd voia preţuire ! Şi în afară de risipa pe lucruri mărunte, cu care iarăşi începuse şi nu se mai mulţumea, deocamdată viaţa şi împrejurările nu-i mai dădeau nimic. Femeia astfel se învrăjbea în adîncul ei, şi din cea mai mică întîmplare izbucnea.

E adevărat că în frămîntarea asta îşi îngăduise o plăcere : pe Gună Licureanu. Tînărul o făcea să uite necazurile şi înfrîngerile, de care însă nu se despărţea, mai avînd încă nelămurite nădejdi. Şi în zilele astfel nesigure, chinuite de pofte şi ambiţii neîndestulate, a venit vestea, puţin după Bălăşoieni, a balului de la palat. Pentru Jurubiţa a fost împlinirea tuturor răbdărilor. Dacă ar fi putut să dea în toţi deodată, şi în fiecare pentru că ţinea sau îl acoperea pe celălalt, ar fi fost fericită. Gusta mai dinainte bucuria unui rău pe care să-l facă lui Urmatecu pentru că e el şi pentru că a ajuns ; Miţei şi Amelicăi, pentru că le ura ; baronului, pentru că n-a vrut să ştie de ea, şi lui Bubi, pentru că nu e cu totul în puterea ei şi pentru că e fiul baronului !

"

încă foarte încurcată, i se învîrtea în minte povestea auzită la masă de la Potamiani şi chestia falsurilor şi a cumpărării Bălăşoienilor. Pis trase numai gîndul că s-ar putea scoate ceva de aci, dar trebuia să i se explice iarăşi, să poată şi ea înţelege toate încurcăturile astea avocăţeşti. De aceea, într-o după-amiază l-a întîlnit în Cişmigiu pe grec, întotdeauna dornic de un scandal, în care, cît de cît, să fie amestecat conu Barbu şi oamenii săi. Gazetarul i-a explicat că vînzarea e bună şi că asupra ei nu s-ar mai putea reveni de vreme ce cel interesat, vînzătorul, boier Lefter, se mulţumise cu banii luaţi. Fireşte că vestea aceasta a fost o mare dezamăgire pentru Jurubiţa. Ceea ce ar fi vrut ea mai întîi ar fi fost să vadă zburînd moşia din ghearele lui Urmatecu, şi după aceea să mai vină şi alte pedepse. „Dar mai pot fi şi alţi interesaţi“, îi lămuri mai departe Potamiani. Oameni care să fi avut cît de cît 0 cunoaştere a împrejurărilor, oameni serioşi, al căror cuvînt să tragă greu, să dorească dreptatea şi cinstea şi să dea pe faţă hoţia de la fundul lucrurilor ! Aştia însă sînt greu de găsit, pentru că sau nu ştiu, sau nu vor să ştie. Dacă s-ar găsi, ei ar fi cei „interesaţi“ despre care vorbea procurorul, interesaţi nu în vînzări sau cumpărări negustoreşti, ci cu un gîndt mai înalt, de curăţenia moravurilor şi limpezimea vieţii tuturor. Jurubiţa rămăsese pe gînduri. începuse să prindă şi să întrezărească rostul treburilor, dar nu vedea încă cine ar putea să ştie ceva şi să aibă curajul în toată povestea aceasta. Potamiani, însă, văzînd-o nehotărîtă, nu a părăsit-o pînă ce nu i-a descris încă o dată frumuseţea biruinţei şi mai ales dulceaţa răzbunării. Cu vorbe aprinse şi destul de bine ticluite, el i-a înfăţişat un baron deznădăjduit, un Urmatecu rugător şi un Bubi gata să dea orice satisfacţie pretenţiilor Ju- rubiţei !

Cîtva timp femeia a căutat, neclintită, pe omul potrivit, pînă ce, în cele din urmă, îşi aminti de Ivanciu. Ţinea minte de mult, de la o masă la Urmatecu, de pe vremea unei negustorii pentru care cei doi bărbaţi nu erau Înţeleşi. Auzea parcă ameninţarea lui Iancu şi vedea, ca acum, mutra nemulţumită a lui Ivanciu încă o

bucată de
vreme cît îl mai întîlnise prin casă. Nu se putea ca Ivan- ciu ăsta să-l iubească şi nu se putea să nu aibă şi el vreun dinte împotriva lui Urmatecu. Ştia că şi acum mai sînt prieteni, dar asta nu făcea nimic ! „Uri vechi mocnesc în tot locul, şi între părinţi şi copii, dar între prieteni, şi încă de ăştia ! îşi spunea Jurubiţa. Totul e să ştii să le aprinzi şi să ştii să mocneşti pe cel de care ai nevoie !“ Şi, cu asemenea gînduri, a pornit să-l întîlnească pe Ivanciu.

Negustoria lui era departe, tocmai la Obor, o chiristigerie veche. Cînd a sosit Jurubiţa, singură, înfofolită în blănuri, în sania lui Licureanu, cu caii, numai zurgălăi, acoperiţi cu valtrapuri lungi, din fel de fel de lîni colorate, împodobite cu cozi de vulpi, s-au speriat băieţii şi au alergat să dea de veste jupînului. Ivanciu a ieşit în pragul unei căsuţe din fund, ascunsă printre blănile de brad aşezate în şiruri lungi, a pus mîna streaşină la ochi şi s-a uitat bine la cucoana asta cate venea spre el. Cînd a fost la cîţiva paşi, a recunoscut-o şi a poftit-o înăuntru. Aici era un birou mic, cu multe catastife, cu sobă cu mangal şi un ceainic cu ţuică fiartă. Un miros dulceag de scorţişoară şi mirodenii plutea prin încăpere, amestecat cu iuftul de la cizmele unor argaţi cu care Ivanciu stătea de vorbă. Cînd au rămas singuri, negustorul zîmbi şi tăcu, după obiceiul lui de veche neîncredere. Mai turnă ţuică într-o ceaşcă, trase de cîteva ori pe nas aburii parfumaţi, o întinse Jurubiţei şi aşteptă.

— Ne cunoaştem de mult, boierule ! încercă femeia să lege vorba.

— Hî ! Hî ! făcu Ivanciu, cu ochii în jos, prudent, ruşinos şi intimidat de eleganţa şi frumuseţea ei.

— Pe vremea aia eu eram o nimica toată, iar dumneata aveai necazuri cu nenea ! Că aflam şi noi, că d-aia eram prin casă !

— îhî ! afirmă Ivanciu fără să rostească nici un cuvînt, dînd din cap.

— Ei, multe s-au schimbat de atunci ! începu ea, lungind cu un oftat vorba, pentru a da bătrînului timpul să prindă încredere.

Şi amîndoi tăcură iar. Ivanciu era greu de momit ; Jurubiţa nu ştia bine care drum duce mai lesne în sufletul lui. De aceea, mai făcu o încercare :

— Pe noi doi ne-a ajutat Ăl-de-Sus destul ! Să nu-l mîniem ! Dar de nenea Iancu ce zici ?

— Ei ! răspunse Ivanciu ridicînd sprîncenele şi privind într-o parte.

- Putea fi şi mirare, şi admiraţie, şi aprobare. Bulgarul scăpa prin mormăieli şi gesturi nelămurite.

, — Mă gîndesc la moşie, la Bălăşoieni ! adăugă femeia, privindu-l ţintă. Cum de ţi-a scăpat dumitale printre degete, că doar dăduseşi şi dumneata bani buni în ipoteca baronului ?...

¡1 Fără să vrea, ea a ridicat glasul, ca şi cum ar fi vorbit cu un surd, doar o înţelege şi o răspunde. De data aceasta Ivanciu răspunse numai : „Da, da !“ şi îi sticliră ochii de cîte avea pe suflet.

Jurubiţa îşi dădu atunci seama că e undeva o piedică. Oricît ar fi el de şiret şi oricît s-ar feri să se dea prins, avea în el mai mult decît o prudenţă : era o teamă. Femeia se gîndi puţin să vadă ce ar putea fi. Apoi, deodată, zise fără a se sfii :

1 — Ştii că bărbatul meu a murit şi că nu mai sînt cu nenea ! Parcă o să mă mai ascund de dumneata ? ! Uită-te la mine : putea el să mă îmbrace aşa ?

Argumentul era hotărîtor acum, după ce i-a atras luarea-aminte. * îhtr-adevăr, din cîte ştia Ivanciu despre Urmatecu, greu i-ar fi venit să creadă că el a îmbrăcat-o pe Jurubiţa în blănuri. Va să zică, ea nu venea din partea lui Iancu să-l iscodească pentru cine ştie ce. Şi o piatră i se lua de pe inimă ! Dar atunci pentru ce venea ? O bănuială nouă, mai uşoară, îşi făcu loc în mintea lui. Oricum, omul se deschise la faţă şi începu să ridice, cu priviri scurte ochii asupra femeii. Aceasta a simţit că nu s-a înşelat.

K& — Da, da, boierule, aşa e, cum gîndeşti ! zise ea pentru ca să nu lase nici o clipă să se risipească din ce-a strîris. Că n-o să facă toată viaţa ce-o vrea ! Să mai simtă din cînd în cînd că nici alţii nu dorm şi nu uită !

Şi sorbi din ceaşcă şi aşteptă. în sfîrşit, Ivanciu văzu pe ce drum apucă femeia. Era vorba tocmai pe dos de

ce credea el. Poate de o răzbunare împotriva lui Urmatecu.

Ce o fi avut Jurubiţa pe suflet, treaba ei, dar de ce se gîn- dise şi la el ? De aceea el răspunde liniştit şi cu nevinovăţie :

— Cusururi multe o fi avînd, dar Iancu mi-e prieten vechi, şi bulgarul, prevăzător, dădea înapoi de la cel dintîi pas ce i se păru primejdios.

— Prieten ! El, cu dumneata ? răspunse iute Jurubiţa. Dar de ce vrei să uiţi cîte ţi-a făcut ?

Şi ea înşiră iute pagubele, mai mult bănuite decît ştiute. Livada de la Pietroşiţa şi Bălăşoienii, înghiţite pe nesimţite de Urmatecu, ţineau locul de frunte. Ivanciu, însă, care îşi aducea aminte mai bine ce cîştigase de pe urma lui Iancu, nu se lăsă dus de ispită, mai ales că nici nu vedea limpede despre ce e vorba. Atunci Jurubiţa începu să-i povestească ce a prins şi pe ce cale se află. îi lămuri cît putu ea mai bine înşelăciunea lui Urmatecu la vînzare ; îi spuse că ştie ea pe un procuror care ar fi gata să pornească cercetarea şi-l asigură, în cele din urmă, că n-ar fi vorba chiar de o pedepsire, ci mai mult de un fel de sperietoare, cu care să-l domolească pe Urmatecu din pornirile lui, ce nu se mai opresc, batjocoresc pe toată lumea şi de nimeni şi nimic nu se tem.

Astfel desfăcute, gîndurile se apropiau şi mişcau şi în Ivanciu lucruri adormite de mult. Pentru pagubă nu s-ar fi gîndit niciodată să se pornească împotriva lui Iancu, pentru că nu o avusese. Pentru frica însă care îi era de el ; pentru tot ce şi-a rîs întreaga viaţă arhivarul de mintea lui mai greoaie ; pentru teama în care îl arunca de nu se putea apăra decît cu tăceri şi vicleşuguri, şi mai ales că nu era vorba de un proces cu condamnare, ci numai de un fel de început, Ivanciu parcă s-ar fi simţit atras să intre şi el în joc ! Cînd a aflat însă că e vorba de o hîrtie, de scris şi de semnat, prin care să-l dea de gol pe Iancu, şi că hîrtia asta are să rămînă în dosare, şi că oricînd Urmatecu ar putea să o vadă, iarăşi l-a apucat frica şi i-a spus Jurubiţei că el nu iscăleşte.

Frica de Iancu nu putea să o alunge. În cele din

urmă, Jurubiţa mai încercă o vorbă :

|j: — Nu vrei, va să zică boierule, să-l ai la mină ? ! | Bine ! Odată şi odată o să te aibă el pe dumneata, şi atunci B are să-ţi pară rău !

A trebuit ameninţarea asta, găsită la voia întîmplării, B pentru ca în mintea înceată a lui Ivanciu să înceapă să se I facă lumină.

Da' cum să nu-l aibă Iancu la mînă ! îl avea de mult, f că de-acolo i se trage toată frica, precum şi din neprevăzutul născocirilor lui drăceşti. Că de cîte ori îi vine bine B lui Urmatecu, îi scoate scrisoarea, cu încurcătura omorului I din pădure, şi i-o pune sub nas ! Şi de cînd tot încearcă să U scape de ea ! Dacă ar izbuti de data asta ? ! Şi acum parcă ĸ ar putea ! Şi pentru prima oară, nesigur pe judecăţile lui, **Ir** dar nevrînd să piardă ocazia din mînă, Ivanciu se deschise, ■ în sfîrşit, şi fiinţa care i-a ieşit înainte a fost tocmai Juru- I biţa. îi inspirase încredere cu isteţimea ei, şi apoi, gîndul I acesta nou, întrezărit de Ivanciu, de curînd venit, îl gră- I bea. La toate neîncrederile pe care le avea încă, femeia, i înviorată, spunea :

— Tii ! Da' cum nu te gîndişi mai devreme, boie- l rule ? ! Pentru aşa necaz făcea să alergi dumneata după ■ mine ! Da' las' că-i bine şi-aşa, că Dumnezeu e bun şi are B grijă de toate ! Să vezi cum o să vină să te roage să pri- ■ meşti scrisoarea şi să-l ierţi !

Şi plimbîndu-se agitată prin biroul strîmt al chiristi- ■ geriei, Jurubiţa nici n-a simţit, în bucuria ei, că şi-a ■ sfîşiat cîteva volane de mătase de pe clopotul înfoiat al I fustei în aşchiile de brad ce se agăţau de ea. Ivanciu, cu l ochelarii murdăriţi de degete slinoase, clătinaţi pe vîrful ■ nasului, scria denunţul împotriva lui Urmatecu. Din cînd I în cînd se oprea, încă neîncrezător, încă înfricoşat, şi P întreba cînd o să aibă scrisoarea pe care o dorea de atîta H vreme.

|f — De cum l-o chema procurorul, o scuipă ! răspunse [femeia cu un cuvînt mai tare, pentru ca să fie şi mai bine 1 pe înţelesul bulgarului.

Şi cînd aceasta, peste cîteva minute, iar s-a oprit, I cuprins de aceleaşi temeri, şi a întrebat cine o să-i aducă scrisoarea, Jurubiţa a răspuns, cu o otravă în glas :

— Nenea ! De-a buşilea, uite-aici ! Şi dacă n-o veni

el, că o fi închis, ţi-o aduc eu, cu procurorul !

Şi Ivanciu a scris iarăşi liniştit. Spunea în slove stîngace şi în cuvinte mîncate, că a fost şi el dintre împrumu- tătorii nemărturisiţi ; că au fost amînaţi de Urmatecu la termene ; că ştie că el a falsificat procesul-verbal de situ- ţie ; că el, Ivanciu, vreo pretenţie bănească n-are, dar că pentru limpezirea şi cinstea lucrului dă de veste şi iscăleşte, cu numele întreg : Ivanciu P. Cristu. A tras, în sfîr- şit, un I întortocheat, cu melci, şi un C cu mai multe caturi, a pus strada şi data şi apoi a suflat pe hîrtie, privind-o de departe. Jurubiţa abia aştepta să i-o ia dinainte... Cînd a fost sigură de denuţ, ea împături jalba, o băgă în manşon şi, fără să mai întîrzie, plecă, dînd un bună ziua scurt şi grăbit.

Lăsat singur, Ivanciu s-a aşezat iar la masă, şi-a luat capul în mîini şi n-a ştiut bine ce e cu el. Ca atunci cînd a fost să-i arate ultima oară Urmatecu scrisoarea veche despre omorul pădurarului, a început să simtă în jur, aproape, ca nişte boturi de cîini, care mîrîiau şi se dădeau la el. Şi a rămas să se gîndească multă vreme dacă a greşit sau nu.

înainte de a porni cercetările, procurorul Alexandru Hangiu a stat să cumpănească : ce pierdea şi ce cîştiga lăsîndu-se „sesizat“, cum îşi spunea el. încredere prea mare n-avea în speţă. Dacă lua chestiunea în mîini şi nu se mişca nimeni, ceea ce nu credea, era bine ; dacă da însă curs denunţului, şi Urmatecu începea să strige, şi sărea şi conu Barbu, şi nu era pe placul conservatorilor, era poate şi mai bine. în orice caz, el, ca procuror, era apărat de datoria meseriei lui. Nu era ţinut să ştie cine e Urmatecu, iar gîndurile de căsătorie le mai amînase, şi figura Amelicăi de la balul de la palat se ştersese de cînd avea o ispită mai apropiată, pe Jurubiţa. Chiar dacă va ieşi cu scandal, cuiva tot are să-i prindă bine : liberalilor. Şi deşi Hangiu ştia că larma şi lupta se vor duce dincolo de biroul său şi că el nu va putea fi amestecat în nici un fel, se bucura şi socotea că e o înţeleaptă mişcare pentru el să folosească în felul acesta onest şi îndepărtat partidul liberal, pentru metodele practice ale căruia avea

înţelegere. Pe conservatori i-a simţit întotdeauna străini şi de firea, şi de convingerile lui. Mai ales acum în urmă, de cînd f cu ultimele întîmplări şi întărirea partidului conservator | cu fracţiunea junimistă, Hangiu nu numai că nu avea | încredere în boierii ăştia, dar zîmbea de cîte ori se gîndea §§« ei. Politică nu putea să facă. Credea însă că se pricepe,
[şi mai ales că vede realităţile, şi că ştie încotro e drumul bun şi sănătos. Cîţiva dintre miniştrii cei noi şi întregul 1 grup junimist veneau din altă lume : erau nişte domni cu ! preocupări literare şi artistice. Şi asta pentru Hangiu era hotărîtor ! Literatură nu citise niciodată, nici chiar în străinătate, pe vremea studenţiei, şi a rămas cu o amintire ciudată, de lucru inutil, despre literatură de cînd văzuse I o piesă a lui Victor Hugo, demult, la Paris. Detesta pe toţi r avocaţii, mai ales pe cei tineri, care, după obiceiul vremii, îţi împănau pledoariile cu versuri învăţate pe dinafară, şi nu avea respect decît pentru marele maestru al barei, vestitul civilist State Iacomin, o minte strict juridică, construind şi demonstrînd numai în cuprinsul textelor, deşi avea o frumoasă cultură. în serile în care era obosit de dosare, Hangiu recitea codurile cu plăcere. Lua cîte un articol, din codul civil mai ales, îi păstra cuprinsul proaspăt în minte, închidea ochii, privea codul cu toate împărţirile lui de la înălţime şi sărea în ea, cu articolul, tocmai unde trebuia, ascultînd parcă îmbucătura precisă a principiilor de drept ca pe închizătorul unei carabine ! Pentru un om astfel croit, oratoria înaltă a miniştrilor junimişti n-avea nici farmec, nici dreptate. Iar vorbele lor usturătoare şi de duh nu erau decît obrăznicii ciocoieşti. Prefera îndrăznelile lui Potamiani, mai la îndemîna celor mijlocii, după cum şi răsplata liberalilor, în bani buni, pentru cei care lucrau pentru el. Dealtminteri, Hangiu îi socotea pe liberali ca fiind singurii în stare să se organizeze serios în clientela lor politică şi la guvern, şi în opoziţie. De aceea, se hotărî şi, în cele din urmă, el se lăsă sesizat.

De la primele cercetări, au fost dezamăgite ura Juru- biţei şi nădejdile lui Ivanciu : Urmatecu a declarat că n-are nici un fel de cunoştinţă despre neexacta redactare

a procesului-verbal de situaţii, iar Manolache Tîrcă, mai curajos decît s-ar fi crezut şi mai devotat naşului său decît acesta însuşi ar fi putut să nădăjduiască, a spus că a greşit de muncă multă şi de oboseală. Astfel încît nu i-a rămas mai nimic în mîini procurorului, care visa dreptate împotriva celor mari şi ţintea mult mai sus decît la **un** biet funcţionar fără nici un fel de însemnătate şi care, sigur, nu era autorul principal. Marele scandal politic dorit de toţi, de Potamiani mai ales, nu mai avea de unde să pornească. Totuşi, întîrziind, dar cu inima îndoită, procurorul nu putea să închidă cercetările. Pe capul lui Tîrcă plutea o primejdie sub care funcţionarul stătea liniştit, îmbărbătat mai ales de cuvintele lui Urmatecu. Soţia lui însă, Lisaveta, era înnebunită de groază. Nu mai mînca, nu mai dormea şi nu-şi mai găsea locul. Blestema pe boieri şi pe duşmani şi era toată ziua în bucătăria coanei Miţa, unde plîngea şi se tînguia. Era o femeie între două vîrste, muncită, pe trupul căreia nu mai rămăsese nimic din tinereţea de odinioară. Sub rochia ei de chem- bricǎ fumurie, sînii, burta şi şoldurile erau ca nişte desagi, unii peste alţii. Pricepea greu lucrurile cele mai simple, avea privirea ştearsă şi neliniştită şi frămînta mereu în mînă o batistă mare, plină de lacrimi, din care muşca din cînd în cînd, astupîndu-şi plînsul.

Pentru coana Miţa, procesul lui Tîrcă era numai al lui. Nici nu-i trecea prin minte că, într-un fel sau altul, Iancu ar fi putut fi amestecat. De aceea îi privea pe bieţii oameni, pe Tîrceşti, cu milă şi cu depărtare. Şi, în fiecare zi, nu înceta să-l roage pe Urmatecu să facă ce-o şti şi să-i scoată de sub urgia căzută pe capul lor.

La primul interogatoriu, Iancu a răspuns scurt şi precis şi a cerut să vadă denunţul. Cînd a citit iscălitura lui Ivanciu, a strîmbat din colţul gurii, de parcă ar fi voit să muşte, cum făcea de obicei, şi n-a rostit nici un cuvînt. Seara, însă, cînd s-a întors acasă, i-a spus într-o doară soţiei sale :

— Ascultă, Miţo ! Ce mai face căzătura aia de nea Ivanciu, că de mult nu l-am văzut ?! Nu ştiu, mă obişnuisem cu el, aşa nărod cum e ! Mai trimite-l pe Toma să-l cheme la masă !

Şi Toma s-a dus, şi Ivanciu a venit. La început s-a temut că-l cheamă să dea socoteală. Pe urmă, însă, omul s-a liniştit, văzînd că nu se întîmplă nimic. Au mîncat, au băut, s-au veselit şi nici nu s-a pomenit măcar de întîm- plare. Bătrînul negustor şi-a luat nădejdea de la scrisoare, **a** crezut că toată povestea n-a fost decît o prostie încurcată de un cap de femeie şi a fost bucuros că Iancu fie că n-a aflat cine a iscălit denunţul, fie că l-a iertat. Şi apoi a tot venit, ca de obicei.

Totuşi, Urmatecu îşi dădea seama că nu poate să lase chestiunea încurcată. Foile liberale începuseră să facă aluzii, strecurate pe la diferite rubrici. *Săgeţile lui Achil- levs* puneau fel de fel de întrebări unui tînăr procuror, menite să stîrneâscă vîlvă şi curiozitate, şi acum în urmă apăruse un articol îndrăzneţ şi lipsit de orice fel de cuviinţă, neiscălit, intitulat : *Tîrcă, cel fără de prihană.* Vorbea la început de frumuseţea şi sfinţenia datoriei împlinite, pentru ca să arate apoi că în ţara românească nimeni nu-şi face datoria. Funcţionarul mic, lăsător şi leneş era botezat Tîrcă, generalizat, înmulţit şi risipit ca linde- nii pe trupul ţării, de unde din putreziciune vine răul, pentru ca apoi acelaşi Urcă să fie iertat şi scuzat atît timp cît şi cei mari sînt la fel. Şi aci se ţesea cu litere groase o ticăloşie fără pereche împotriva bătrînului baron. într-un chenar negru, ca de mort, se scria că ministrul e rău bolnav, se deplîngea boala nemiloasă, dar se deplîngea şi ţara, arătînd că e de vină neamul să aibă guvern şi să n-aibă ministru de justiţie ! Se sublinia că boala e o chestie personală a domnului ministru, oricît de crudă şi dă gravă ar fi, şi se cerea remanierea guvernului. A fost silit preşedintele de consiliu, drept răspuns, să solidarizeze Camera cu un prilej bine ales şi să provoace o aclamare de simpatie pentru conu Barbu, pentru a arăta poziţia guvernului faţă de ticăloşiile strecurate, afirmîndu-se în acelaşi timp corectitudinea şi destoinicia funcţionarului public. Iancu a ţinut şi el o şedinţă de mulţumire, la societate.

Acestea toate, precum şi deznădejdea Lisavetei şi grija unei afaceri neînchise l-au făcut pe Urmatecu să se ducă să-l vadă pe procurorul Alexandru Hagiu. De

data aceasta, însă, ţinea să se simtă încă de la început calitatea în care venea. După ce a trecut cu ifos pe sălile tribunalului, aruncînd în dreapta şi în stingă cîte un „bună ziua, băieţi“, cînd a fost poftit să aştepte în anticamera procurorului, privind, prin fereastra ţesută cu stele de ger, Cişmigiul încărcat cu zăpadă, a mai rostit o dată cine e, tocmai cînd se deschidea uşa dinspre procuror. Şi-a dat răspicat numele în grija aprodului :

— Domnul avocat Urmatecu, preşedintele funcţionarilor publici, vine din partea domnului ministru al justiţiei ! Spune-i aşa, mă băiatule ! şi a strecurat, pe la spate, o monedă în mina omului.

—- Bine, coane Iancule ! făcu aprodul, puţin mirat de cîte auzea, el, care îl cunoştea de treizeci de ani.

Cînd a intrat la Hangiu, avocatul Urmatecu a fost prietenos, dar deosebit de grijuliu pentru Tîrcă, de parcă ar fi fost clientul său.

— Ce facem cu becisnicul ăla de Tîrcă, domnule procuror ? întrebă el familiar şi-i întinse mîna magistratului.

— Anchetă, după cum ştiţi ! îi răspunse tînărul, pof- tindu-l să ia loc.

■— Şi-o să mai ţină mult ?

— Pînă ce vom avea toate dovezile !

•— Care dovezi ? Că n-oţi fi găsit şi martori ?

— Sînt !

— Ei nu, pe ăştia aş dori să-i văd şi eu ! şi Iancu începu să rîdă şi să petreacă. Apoi, deodată, regăsindu-şi aerul său serios : Ştii, dragă procurorule, că a aflat şi ministrul de chestia asta şi găseşte că faci oarecum exces de zel ? Chiar azi-dimineaţă am vorbit despre dumneata ! Şi rămase să-l privească lung, peste birou, pe Hangiu, adăugind : Bine, nene, cu un pîrlit ca Tîrcă v-aţi găsit ?!

— Asta mi-am spus-o şi eu ! îi răspunse celalt, dar ce să fac dacă mi-a rămas numai el în mînă şi a şi recunoscut ?

— Din prostie !

— Ba, culmea, domnule advocat, eu cred că din cinste !

— Ei, bravo, aşa-mi placi ! Vezi că m-ai liniştit ? Acum miros eu încotro ai s-o iei !

— Nici eu nu ştiu pînă ce nu voi avea dosarul

încheiat !

*

— Lasă, lasă, că ştiu eu, şi-o să ştie şi alţii, şi o să fie bine !

Şi Urmatecu se ridică. îşi căuta un timp de cîştigat şi o schimbare de vorbă. Pe cînd îşi arunca ochii prin odaie, Hangiu îl privea curios, avînd şi el, în sfîrşit, în faţă pe ; omul acesta, despre care auzise atîteaj şi aproape numai rău. Viclenia, deşteptăciunea şi fărîma de abilitate i le deslușise din cîteva cuvinte, dar şi (oricît ar părea de | necrezut) o naivitate de modă veche. Se simţea că omul, gîndea magistratul, a împletit numai fire mărunte, a urzit numai intrigi de casă, cu fini, cu nepoţi, cu prieteni de chef şi boieri încrezători. Cîteodată a izbutit să-şi şteargă ■; urmele şi din faţa justiţiei, pentru că se pricepea la hîrtii şi încurcături. N-avea însă nimic din cel ce aruncă laţul departe, cu prevedere, cu îndrăzneală şi lasă să prindă după mai mult timp. N-avea stofă politică, într-un cu- vînt ! „Dar de simpatic e tare simpatic, gîndi Hangiu, şi te trage ceva înspre el, şi trebuie să fie foarte plăcut cînd nu-ţi aduce neîncredere şi vrea să-ţi fie prieten. Şi omul acesta ar fi putut să-mi fie socru dacă aş fi vrut !“ gîndi procurorul şi nu i se păru ciudat.

Pe o farfurie ascunsă între dosare, ochiul lui Urmatecu descoperi două mere şi îşi spuse că Hangiu trebuie să fie lacom, şi iar se uită la el că e gras. Iar pe o etajeră cu cărţi, o statuetă de bronz, aşteptînd, dădea impresia, fiind împachetată pe jumătate, că e în drum spre locuinţa magistratului. Stătea într-adevăr numai în trecere *Pescăriţa* închipuită de statuie, turnată cine ştie de cîte ori, într-o fabrică din Germania, şi atît de grosolan, încît se vedeau picăturile de tuci nerase bine de pe la încheieturile celor două jumătăţi care o alcătuiau.

— îţi plac statuile, dragă procurorule, după cîte îmi dau seama, zise Urmatecu.

B — Foarte mult, mai ales cînd sînt artistice ! răspunse Hangiu, mîngîind *Pescăriţa,* mîndru şi bucuros că s-a văzut.

— Şi mie ! Ştii că la mine e aproape un muzeu ? Strîng de douăzeci de ani !

Şi Iancu ascultă iarăşi, cu o curiozitate nedumerită, ca atunci cînd la nevoie i-a vorbit frumos despre femei baronului, vorba asta nouă pe care o rostea. Nu o mai spusese niciodată. O agonisise picătură cu picătură din

umbra lui conu Barbu, şi acum îndrăznea să-i dea drumul pentru prima oară. începea şi el să poarte, în sfîrşit, lucruri din lumea altora, care, cu încetul, începea să fie şi lumea lui. Şi se uita vesel împrejur, ca şi cum ar fi scăpat de o mare încercare. Că izbutise, asta s-a văzut din felul în care celalt s-a prins. De partea lui, Hangiu era tot atît de mulţumit cu răspunsul dat. Socotea că omul i-a putut preţui gusturile alese şi subţiri. Şi dacă pînă la urmă nu-i va fi el socru, o să fie altul ca el, şi în nici un caz nu strică să se ştie ce fel de om e el, cu atît mai mult cu cît, pentru colegi şi vizitatori neaşteptaţi, cumpărarea statuiei presupunea ştirbirea bugetului pe două luni.

Urmatecu socoti în cele din urmă că aşa se face treaba, cu schepsis, şi se descurcă un fir înnodat, fără să-l atingi. Se găsea într-un fel de prietenie cu Hangiu ; vorbise de Tîrcă nu mai mult decît trebuia ; îl apărase aşa, pe de departe ; adusese şi umbra ministrului între ei şi încheiase discutînd ca boierii despre statui. Pentru astăzi cumpăni că e de ajuns. Ce-o mai fi, de acum, cîtva timp, va trebui lucrat pe nevăzute. Cînd va fi nevoie, are să mai vie, că băiatul e curăţel, nu mănîncă pe nimeni, după cum i s-a spus, deşi ştia că altfel nici n-ar fi mers cu el.

— Apoi, domnule procuror, se hotărî cu oarecare solemnitate pentru încheiere Urmatecu, tare mi-a părut bine că te-am cunoscut ! Auzisem multe lucruri bune despre dumneata. Pentru a doua oară voi vorbi astăzi cu ministrul ! Dealtminteri, nădăjduiesc să te văd şi pe la mine, pe la masă. Ştii, fără mofturi, ca între noi ! Te aştept să-ţi arăt muzeul!

Şi-T strînse mîna puternic şi cu prietenie lui Hangiu.’ Acesta îl conduse pînă la uşă, cu multă atenţie şi plăcere. Ca de obicei, farmecul lui Urmatecu, de om sigur pe el, îl cîştigase şi pe magistrat. Iancu se mai opri însă în prag, se întoarse şi, folosind la plecare deosebirea de vîrsta dintre ei, spuse pe neaşteptate :

— Şi vezi, mă flăcăule, ce faci cu nepricopsitul ăla de Tîrcă ! şi se depărtă.

Hangiu, mulţumit pînă atunci, avu deodată impresia că a fost furat de ceva şi căută să se dezmeticească. Îi

lipsea încheierea, aşa după cum ar fi vrut-o el, în întrevederea aceasta, care, dealtfel, nu i-a displăcut. Şi se simţea astfel biruit, pentru că vorba de la urmă şi puterea ei le luase Iancu Urmatecu cu el.

Acesta, cînd a sosit acasă, a găsit iar stăruinţa coanei Miţa şi bocetul Lisavetei. De data asta, însă, le-a mustrat amarnic pe femei :

— După ce faceţi prostiile, tot eu să alerg să vă scap ! zise el mai mult mucabt decît cu necaz.

Nici una din cele două femei însă n-au putut să prindă înţelesul ascuns al vorbelor. îl ştia numai el, şi era mulţumit.

— Că aşa cum credeţi voi, n-o să meargă. O să fie şi bani de dat ! Dar nu prosteşte, cum vă închipuiţi, ci cu rost şi cu dichis ! mai spuse Iancu.

— Dăm, naşule, dăm cît o trebui, numai să ne vedem luminaţi ! se tînguia Lisaveta, care îşi şi ridicase o fustă să ajungă la buzunarul de sub a doua.

— Nu aşa, femeie ! Las', că fac eu toate cum e mai bine, şi la urmă mă socotesc cu finul ! Dacă n-aţi avea bani, mi-ţi da iar o poliţă, că nu e capul lui crai !

Şi coana Miţa o linişti pe Lisaveta, îi spuse să aibă încredere în naşul ei şi o luă la bucătărie.

Chiar în ziua aceea, Toma al lui Urmatecu, băiat deştept şi cu încrederea lui Iancu de cînd izgonise cîinele care s-a întors, urca iar cele trei etaje de la *l'Indépendance,* ducînd cu grijă o cutie frumos împachetată. Pe treptele de lemn, murdare, trosnind sub paşi, luminate în întuneceala după-amiezii de iarnă de cîte un bec de gaz aerian, cu o flacără albastră, cu miros greu, omul căuta locuinţa procurorului. Ca şi Papillon, Hangiu făcea parte dintre românii care, după ce au trăit într-o sărăcie studenţească de prin mansardele Parisului, căutau să-şi păstreze amintirile la Bucureşti, fugind de casele tihnite, joase şi cu boltă de viţă: De aceea, se cuibăreau prin podurile celor cîteva clădiri din centrul capitalei, unde întunericul, scările, o duhoare de curte interioară şi zgomotul străzii să le aducă aminte de Apus şi de tinereţea lor liberă şi generoasă. Toma avea poruncă să revină de atîtea ori, să sune şi să bată pînă ce îl va găsi pe Hangiu. Atunci, să-i dea cutia şi o carte de vizită şi să-i spună : „Conu Iancu vă

urează poftă bună !“ şi să plece. Bacşiş să nu aştepte şi nici să nu se întoarcă dacă o fi chemat. Şi Toma a făcut întocmai ! Urmatecu era mulţumit, cînd, o oră după aceea, un aprod de la tribunal aduse cutia., fără nici o altă vorbă. Iancu se miră la început, apoi se grăbi să desfacă pachetul. Vreo zece pere cît pumnul, galbene şi lucii, ca ceara, aşa cum numai marile băcănii şi cofetăriile le vindeau, frumos aşezate în vată, stăteau neatinse, după cum le trimisese. Urmatecu simţi o supărare ce semăna a minié. Tinerelul ăsta, aproape îndrăzneţ, avea aerul că îi dă lui pildă de măsură şi dovedea apoi că Iancu nu putea fi chiar atît de sigur de el cum credea azi-dimineaţă, după vizita pe care i-a făcut-o. Aceasta a fost cea dinţii părere. Stînd însă şi cugetînd, liniştindu-se şi sfătuindu-se pe sine, din tot ce ştia despre lume, preşedintele funcţionarilor publici îşi reaminti că procurorul e un om cu ifos mare, de modă nouă şi foarte încrezut de persoana lui, uitîndu-se nu numai la ce, dar şi la cît i se trimite. Tăcerea în care Hangiu a învăluit neprimirea darului putea fi răstălmăcită oricum. Şi Urmatecu, voind să se asigure că asta e calea cea bună a înţelegerii, trimise a doua zi o cutie de două ori mai mare. De data asta, Hangiu nu-l lăsă pe Toma să plece. Deschise cutia în faţa lui, se bucură de priveliştea celor douăzeci de pere, dar o dădu iarăşi omului, rugîndu-l să-i mulţumească stăpînului său şi să-i spună că pe el, procurosul Hangiu, l-a învăţat tatăl său să mănînce pere cînd sínt doi bani litra, iar nu în inima iernii.

De data aceasta, lucrul era lămurit : procurorul nu voia să primească nimic de-ale mîncării ! I se părea, de bună seamă, că e prea puţin şi că seamănă a plocon ! De aceea, Iancu, înciudat pe el însuşi că nu desluşise bine de la început, căutînd să-şi dovedească totuşi dreptatea gîndu- rilor şi încrederea că nu poate să fie cineva care să refuze un dar dezinteresat, se călăuzi după ce mai văzuse în jurul lui Hangiu. Şi, în felul acesta, îşi aduse aminte de statuia *Pescăriţei.* „Va să zică, astea îi plac !“ îşi spuse el şi căută să-l înţeleagă pe procuror, dîndu-i oarecum dreptate. Dacă e vorba să primească ceva, apoi să fie un lucru care să rămînă ! Şi găsi că băiatul nu-i prost.

Şi iarăşi a fost silit să ia drumul prăvăliei lui Schwei-

ckert, în calitate de cumpărător. Vienezul, de cum l-a văzut şi a aflat pentru ce a venit, s-a speriat, crezînd că iar a mai murit cineva. După ce însă Urmatecu l-a liniştit, au început să caute împreună un obiect, să semene a statuie, şi să fie şi de folos. Şi au găsit o lampă. Era o femeie goală, ţinîndu-se pe vîrful picioarelor pe o scoică. Subţire **şi** lucit ca un fus, cu toate amănuntele feţei, ale degetelor **şi** ale pletelor năclăite în grosolănia aceluiaşi tuci în care era turnată, deşi avea o poleială de bronz, ea ridica un braţ foarte lung, ţinînd în mînă un vas de alamă, cu fitil **şi** sticlă, bun pentru uleiul de rapiţă. Un glob mare albastru cît jumătate din statuie îi întregea frumuseţea. Urmatecu socoti că foarte greu ar putea cineva să refuze un asemenea dar, şi, sub forma unui pachet voluminos, lampa luă şi ea calea locuinţei lui Hangiu, în braţele lui Toma. Nenumărate drumuri a fost silit să facă omul, urcînd de cîte două-trei ori pe zi scările de la *l'Indépendance.* După ordinul lui Iancu, a şi aşteptat de cîteva ori cîte un ceas la uşa procurorului. Totul a fost în zadar. Uşa nu s-a mai deschis. I s-a părut chiar lui Toma că o dată a auzit pe cineva tiptil pe dinăuntru, care a venit, s-a oprit şi a umblat la clanţă, ca şi cum s-ar fi uitat prin gaura cheii ; iar altă dată, pe cînd aştepta, a văzut ca o umbră urcînd scările şi topindu-se de îndată ce a dat ochii cu el. Amîn- două întîmplările servitprul le-a povestit stăpînului său. S-a mai lăsat să treacă 6 zi, şi Toma a fost trimis iarăşi, **şi,** pentru ca procurorul să fie luat prin surprindere, omul a primit ordin să se ducă o dată dis-de-dimineaţă, iar altă dată noaptea tîrziu, şi tot n-a fost nimic de făcut. Veşnic a dat de aceeaşi uşă închisă, de parcă nu mai locuia nimeni acolo. Urmatecu s-a lămurit, în cele din urmă, că Hangiu nu poate fi mituit, şi aceasta l-a pus pe gînduri, cu atît mai mult cu cît lucrurile nu se linişteau. Lisaveta nici nu mai pleca de la ei şi începuse să spună prostii întemeiate pe cine ştie ce cuvinte scăpate de Tîrcă numai ei la vreme de necaz : că el nu plăteşte acum numai pentru faptele lui şi că cine l-a băgat în iadul ăsta trebuie să-l şi scoată ! Coana Miţa le auzea, le aducea seara soţului ei şi tot nu pricepea. Apoi, atacurile în foile liberale s-au înteţit.

În fiecare zi ticălosul de la *Săgeţile lui Achillevs* mai aducea cîte ceva nou. Azi, numărul hectarelor ; mîine, heleşteul ; poimîine, acareturile, „din minunata vînzare a unei preafrumoase moşii de un prea bine cunoscut domn către umbra lui“, după cum spunea cel care scria. Iar în altă parte, sub titlul *„Uite-o, nu e !* se vorbea, tot aşa, de o moşie ascunsă sub basmaua unui scamator, care o făcea mică, mică, şi o băga în buzunarul vestei. Şi ticăloşiile nu mai încetau ! Ceea ce era însă mai grav în toată povestea aceasta, ce se învenina din ce în ce, era faptul că, zorit, Urmatecu nu mai vedea nici o scăpare pentru Tîrcă şi nici o linişte pentru el. Şi soluţia trebuia găsită curînd, înainte de moartea lui conu Barbu, şi numai la adăpostul lui. Iar bătrînul era din zi în zi mai rău.

în fiecare dimineaţă, cînd intra Urmatecu la el în odaie — în ultimul timp din cauza zbuciumelor nu mai putuse să rămînă peste noapte acolo — bolnavul, liniştit din noaptea crizei celei mari, îl privea cu ochii strălucitori şi rotunzi, din faţa lui uscată şi galbenă, îi zîmbea blînd şi îi spunea, cu un glas din ce în ce mai scăzut : „Bună dimineaţa, Iancule ! Mai am cinci... sau mai am trei zile de trăit !“ Apoi îl chema alături şi-i mîngîia tăcut şi încet mina.

Nesiguranţa timpului scurt, în care trebuia să se zbată l-a făcut pe Urmatecu să nu-şi poată duce singur îngrijorarea şi s-a destăinuit soţiei salq. Coana Miţa l-a ascultat cu capul plecat, ridicînd privirea înspre el numai cînd faptele o mirau sau cînd afla că Iancu se găsea în cutare sau cutare împrejurare, unde ea bănuise pe altcineva. Şi după ce îl dojeni încă o dată de mamzel Hélène, pe care nu o uitase, şi se răzbuna astfel tîrziu şi cu alt prilej, ca orice femeie, coana Miţa a plecat fără să spună un cuvînt.

Iancu a crezut că nu se mai poate bizui pe tovărăşia ei, supărată de toate pe care i le-a făcut, fie că situaţia lui e atît de gravă, încît singur nu-şi mai poate da seama de ea. Şi o zi întreagă a fost ca un condamnat fără nici o scăpare.

Ca de obicei, coana Miţa şi-a văzut de treabă. A tăiat carnea la bucătărie ; a măsurat săpunul spălătoresei ; a dat cu degetul pe lucruri, să încerce dacă fata a uitat sau nu să şteargă praful şi pe faţa ei liniştită nimic nu se putea

vedea. Totuşi, în ea, cu voinţă şi cu trecere pe o lunecare de gînduri chemată stăruitor, femeia călătorea şi întreba.

‘ Atinsese cu degetul mijlociu icoanele, aprinsese candela şi aruncase în jar, pe o lopăţică, miruri vechi şi cîteva boabe de smirnă, lăsînd prin casă o mireasmă grea de altar. Şi i s-a părut că în puterea fumului acesta a simţit de cîteva ori fîlfîituri grăbite zbătîndu-se prin încăperi şi căutînd o ieşire. Casa se curăţa de duhurile cuibărite în ea, credea coana Miţa, aduse de cine ştie ce duşman cu ochi negri, şi mai ales de fel de fel de femei, din care Iancu, nepotolit cum era, scosese rău şi-l oploşise la ei.

II' Coana Miţa săvîrşea toate pe cîte le credea de cuviinţă pentru a putea asculta mai uşor în ea glasul care de atîţia ani nu o înşelase. îi vorbise adevărat şi nu numai pentru ea, ci pentru toţi ai casei şi viitorul lor. De aceea, seara, înainte de culcare, robotind de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, cînd a trecut pe lîngă Iancu, căzut pe gînduri, atît i-a spus :

— Tot ei se-afundă ! Ca să le fie frică ălora de-ţi vor răul dumitale !

Şi s-a dus apoi şi s-a culcat în altă parte, într-o odaie mică de lîngă cămară.

j| Pentru ceea ce aştepta Urmatecu era destuL În împrejurările grele din viaţă el s-a încrezut întotdeauna în presimţirile soţiei sale. Şi atunci, Iancu, aprig de obicei, căuta o vorbă bună, ca un copil. Acum el mai numără pe toţi acei care i-au voit răul şi au căzut pe drum, după cum spunea nevastă-sa, şi începu să nădăjduiască.

H Noaptea i-a fost însă plină de zbucium. În afară de Miţa, care vedea poate o lumină departe, dar nu ştia să-i spună ce drum să apuce, lui Urmatecu, îi trebuia un om priceput şi cinstit, căruia să i se mărturisească, să-i dea un sfat şi să nu-l pîndească mai tîrziu în cine ştie ce împrejurare. Prin lumea lui aşa ceva nu se putea găsi. în cei de la tribunal, pe care-i cunoştea, nu avea încredre, iar cu conu Barbu nu se mai putea vorbi. Un singur om, gîndi fostul arhivar, ar putea să-i fie de ajutor, după cum îl cunoştea : State Iacomin. Pe vremuri, îi fusese şi Iancu de folos în cîteva treburi mărunte ; apoi îl întîlnise de multe ori în jurul baronului,

şi niciodată nu i-a arătat decît prietenie, n-a avut decît vorbe bune pentru el, fără să facă să se simtă depărtarea dintre ei, de la un om deştept, dar necitit, pînă la cel mai învăţat şi renumit avocat al baroului. Gîndul i se păru bun lui Iancu, şi a doua zi a fost printre cei dintîi care, la locuinţa avocatului, aşteptau să-i vorbească.

State Iacomin locuia, pe strada Batiştei, una din acele clădiri care minunau pe trecători la Bucureşti. Pe lîngă căsuţele cu doi ochi în stradă sau casele boiereşti, cu un cat, fără înfloriturі, largi cît nişte conace, cu magazii, pivniţe şi grădini, în mijlocul tîrgului erau risipite, ici şi colea, şi cîteva locuinţe într-un stil mai deosebit, după gustul celor care şi le-au zidit. Era, de pildă, un palat din piatră şi cărămidă roşie, strimt şi cocoţat, sus, pe Podul Mogoşoaiei, croit ca în Renaşterea franceză ; era, pe Dorobanţi, o casă mare elveţiană, cu cerdacuri de lemn : era pe Popa Tatu o casă vopsită în verzui, dar în stil arab, şi toate deosebeau, printr-o fantezie abia realizată, pe locuitorii sau foştii lor proprietari de ceilalţi bucureşteni.

Casa lui Iacomin avea un brîu de piatră deasupra temeliei. Era îngustă şi înaltă şi se împodobea cu turnuri şi turnuleţe, cu geamuri lungi, cu vitralii colorate, dînd oarecum înfăţiarea unui castel medieval. La intrare, străjuia o armură de cavaler între două tufe de trandafir, şi numai grajdurile stricau înfăţişarea aceasta boierească, din altă lume, cu zidurile lor galbene şi cu podul de-fîn, deasupra căruia era înfipt, din ipsos, un cap de cal.

Urmatecu a fost primit de un fecior bătrîn, umblînd încet, fără să se grăbească să deschidă şi să anunţe, şi a fost poftit să aştepte în bibliotecă, unde o lumină stinsă şi colorată juca pe miile de cărţi strînse în rafturi ce urcau pînă în tavan. Rar, ici-colea, pe fîşiile de pereţi lăsate libere, atîrnau cîteva picturi. Erau portrete de femei cu părul lins şi ochii limpezi, cu medalioane de smalţ la gît, pe care şi florile de argint erau pictate, după cum erau portrete de bărbaţi cu mustăţile lungi şi sprîncenele stufoase, cu o cărare abia tăiată în vîlvoiul părului, dar eleganţi şi cu funde mari.

De bună seamă, erau rude sau strămoşi de-ai avocatului, toţi oameni cum nu se vedeau prin Bucureşti. Se

bănuia uşor că sînt din altă lume şi că viaţa lor fusese altfel trăită decît la noi. Familia lui Iacomin era, în- tr-adevăr, de origine străină, piemonteză, de-acolo unde, prin împrejurimile Turinului, sîngele italian e foarte | amestecat cu cel francez. Şi-abia avocatul (botezat de un I boier român, care i-a dat numele său) a tăiat ultimul *i* | din numele de familie, pentru că, înaintea lui, toţi iscăleau Iacomini. Maestrul cunoştea puţin lumea şi limba italiană. Fusese crescut şi învăţase în Franţa, ca şi tatăl şi bunicul său, constructor, venit de mult la Bucureşti. Dealtfel, pentru un ochi priceput, biblioteca ar fi putut face dovada. Moştenită, fără îndoială, ea păstra la loc de cinste, într-o ediţie mare, în foarte multe volume, un Voltaire complet. Spiritul acesta fusese continuat de tre- | cuţii cititori cu aproape toţi scriitorii enciclopedişti şi cu • acele opere numeroase, moarte demult, cum ar fi, de pildă, Marmontel, care umpleau rafturi întregi. Franţa I filozofiei, a romanului, a teatrului nejucat, poate şi uitat, dar mai ales a povestirilor morale era strînsă aci şi f lăsată ca dar al unor anumite suflete ce s-au croit după eâ. Fireşte, biblioteca era completată de actualul ei stă- pîn cu toate numele unei literaturi mai apropiate, şi mai ales cu multe cărţi de specialitate. Nesfîrşitele compendii de jurisprudenţă Sirey şi volume de doctrină întregeau f bogăţia aceasta a unui mare cărturar.

Cu neliniştea şi îndoiala lui, mărind şi luminînd din nădejdi chipul lui Iacomin, de la care aştepta scăparea, ; Iancu Urmatecu se găsea pentru prima dată singur întţ-o I asemenea încăpere căptuşită cu cărţi. La conu Barbu, cele cîteva dulapuri uitate într-un colţi al salonului, pierdute printre lucruri, blănuri şi panoplii, niciodată nu i-au atras prea mult 'luarea-aminte, iar în altă parte nu a avut unde să mai vadă odăi din acestea mari, omorîte | numai cu rafturi înşirate. Abia acum el se apropia de ele şi le simţea în legătură cu omul şi stăpînul lor. Cineva intrase înaintea lui alături, în camera de primire, ş şi Urmatecu, în linşte, a trebuit să aştepte. Toată lumea ştia că Ioachim era unul dintre cei mai mari avocaţi. Asta o ştia şi Iancu de mult, căci la tribunal toţi îl respectau şi se temeau de el. Auzise că în procese el îl strînge pe adversar ca într-un cleşte, că îi îngustează tot mai

mult druml pe care se zbate celalt şi că, în cele din urmă, nu-i lasă decît o potecă în discuţii, încotro vrea

el. Se vorbea, ca de o neobişnuită putere, de mintea lui ageră şi de soluţiile găsite acolo unde alţii nu întrezăreau nimic, şi chiar şi duşmanii cei mai bine pregătiţi ştiau că nu e uşor de luptat cu Iacomin, care, în afară de o mare ştiinţă a dreptului, aducea şi un dar şi cunoştinţe multe dintr-o frumoasă cultură. Şi despre toate acestea, cunoscute de ani îndelungaţi de el din auzite, Urmatecu încerca astăzi să aibă un cuprins şi să găsească o înţelegere.

Gîndul său a alergat mai întîi pe amintiri în împrejurări risipite în viaţa de tribunal. Din aceste amintiri mărunte a încercat să facă un om mare, ca Iacomin, şi n-a izbutit. Nu se lega şi rămînea mai ales tot aşa cum a fost şi pînă atunci pentru el : o vorbă goală, iar nu ca acum, o fiinţă pe care o simţea, o admira şi de care încerc^. să se apropie. Şi pentru ca Urmatecu să înţeleagă şi mai bine, nu s-a sfiit să se gîndească, în neliniştita lui căutare, chiar el. Ştia că nu e de lepădat. Se ştia (şi nu măsurat după becisnicii lui de acasă, ci după oamenii făcuţi şi întîlniţi în viaţă) sprinten la minte, văzînd şi el mai departe şi mai ales prinzînd uşor lucruile din fapte şi vorbe pe jumătate rostite. Şi se gîndea că, la începutul vieţii lui, Iacomin ceva cam aşa trebuie să fi fost şi el. Dar fiecare, el şi Iacomin, au trăit apoi în alt chip. Fiecare a avut alte griji, alte greutăţi. Unul numai le-a biruit, ca să trăiască el; celalt a putut să şi sporească, avocatul. Şi timpul liberat de necazuri, fără grijă de pîine, timpul Sp care creşte boierul şi în care acum în urmă a văzut crescînd pe doctori, pe ingineri, pe avocaţi, i se înfăţişa lui Urmatecu în toată bogăţia lui. Il simţea cu aceeaşi putere de belşug şi de preschimbare cu care îl zugrăvise cîndva lui boier Lefter pentru Amelica lor. Atunci era mult mai tulbure în el ca acum, şi totutşi putuse să-l citească printre umbre abia desluşite, să se convingă şi să-l folosească. Astăzi, însă, îl simţea abia în toată puterea lui. Şi Iancu Urmatecu, pentru această presimţire timpurie, verificată, acum, avu iarăşi un sentiment de mîndrie despre mlădierea minţii lui, şi din nou el s-a aşezat fără frică, într-un început de tinere, alături de State Iacomin. Mai rămînea însă, şi Ur- ~tecu vedea din ce în ce mai limpede, nu numai timpul bcr, ci şi ceea ce avocatul a pus în el. Şi iată-l

pe ncu pentru prima oară apropindu-se de cărţi cu o pre- mţită şi adevăra;ă înţelegere. Ce scria în ele, el nu ştia nu putea să le deosebească pe cele de sus de cele de 08, şi-şi mărturisea că la cărţi nu se gîndise aproape niciodată. Dar acum, cînd aştepta să intre la omul din mintea căruia cerea luminarea lui, şi aştepta printre cărţile sale, Urmatecu îşi dădu seama că ele sînt cele care îi lipsesc şi că tot ele deosebesc mult pe oameni între Ci. Şi, în felul acesta, putu să vadă lămurit că timpul liber fără cărţi dă oameni ca bătrînul baron : cu maniere, po- llticoşi, buni, poate, dacă s-au născut aşa, dar fără putere În viaţă, fără vlagă, fără rosturi, ajunşi, în cele din urmă, pentru administrarea propriei lor averi, să aibă nevoie de d-alde el, de lancu ; şi, dimpotrivă, timpul folosit de cărţi dă oameni ca lacomin, puternici şi luminaţi. Ca orice idee simplă — din neobişnuite şi îndepărtate preocupări — sosită tîrziu în mintea unui om deştept, dar fără cultură, şi gîndul acesta a pus deodată stăpînire pe Urmatecu, înflăcărîndu-l, aducîndu-i o nouă încredere în el. I se părea că el e cel dintîi care judecă în acest fel, că a descoperit un lucru nou, şi mîndria lui creştea neîncetat, o dată cu admiraţia pentru bibliotecă !

Neavînd nici cea mai mică orientare în cultură, ne-cunoscînd faptele, evoluţiile, nuanţele, legăturile şi desfacerile ideilor, şi puterea, şi schimbarea ce se desprind din ele, el simţea cartea ca pe o hotărîre bună de luat pentru viitor. Iancu Urmatecu trăia acum una din acele clipe atît de însemnate pentru un neam ca al lui, ce-şi căuta un loc mai bun în lume ! De-acum încolo Urmatecu avea să recomande cartea tuturor, ba, ceva mai mult, avea să o ceară şi să o impună urmaşilor săi. Şi în atîtea spiţe care creşteau o dată cu a lui, într-o nouă lume românească, se va fi trăit sigur — în fiecare — de către un strămoş, o clipă ca aceasta, adusă de cine ştie ce împrejurări, cînd cartea, fără autor şi fără cuprins, numai pentru că era carte, înmulţită şi înşirată în rafturi, a

intrat deodată într-o acceptare tîrzie şi a rămas ca o moştenire fără cuprins, aducătoare însă de năzuinţe şi orgolii nouă.

Astfel descoperea, se împodobea cu gînduri şi se înviora pentru viitorimile lui, Iancu Urmatecu, între

cărţi, cînd o uşă scundă de stejar s-a deschis, şi în pragul ei, plecîndu-se cu greu, a apărut State Iacomin. Era un om urît şi înalt, trecut de şaizeci de ani. Un cap mare, chel, în care ochii vioi şi negri se ascundeau după ochelarii legaţi în aur, îi cădea în piept. Buze groase şi răsfrînte, numai cu cîteva fire de mustaţă, care nici la bătrîneţe nu se împlinea pe figura lui de spîn, îi dădeau o ciudată şi fioroasă expresie. Avea un glas gros şi mîini mari şi osoase, veşnic nelinştite pe un ţigaret lung de chihlimbar, din care fuma neîncetat. Era destul însă ca Iacomin să vorbească pentru a-ţi da seama că era un om bun şi înţelegător. Pe Iancu l-a apucat de umeri, ca pe un prieten vechi, şi l-a trecut dincolo. încăperea de aci era mai mică şi încărcată şi ea cu cărţi, dar împodobită şi cu cîteva obiecte de mare preţ, pentru că, lucru rar pentru vrema aceea la Bucureşti, avocatul era şi priceput şi avea şi gust. în mijlocul camerei atîrna un candelabru de bronz cu sute de cupe albastre, de Sèvres, în care gheare mărunte primeau luminările. Un pupitru de lemn înalt, dintr-o sculptură veche, şi un mapamond uriaş împlineau podoabele. Biroul şi scaunul erau de abanos, cu vulturi săpaţi pe spetez.

O scoică veche, dintr-o piatră lucie cu vine negre, ducea scrumul zecilor de ţigări arse, ascunsă sub vraful dosarelor şi al cărţilor deschise. Covoare moi şi blinde la călcat şi la privit îţi înecau pasul. Ferestrele colorate puneau pete peste tot.

— Ce vînt te-aduce pe la mine, Iancule ? îl întrebă Iacomin, cu vocea lui groasă, dar caldă, după ce s-au aşezat.

— Necazurile unora şi bunătatea altora, coane, răspunse Urmatecu, că sînt trimis de conu Barbu, şi pentru un om de al lui vin !

Avocatul se sprijini în coate şi, întinzîndu-se peste birou, întrebă cu interes :

— Da’ Barbu ce face ? Am auzit că-i greu bolnav şi n-am vrut să cred !

— Ba, din păcate, aşa e ! afirmă celalt.

— Săracu de el ! A fost om bun, Iancule, zise Iacomin şi rămase pe gînduri.

; Deşi mai tînăr decît baronul, deşi liberal, Iacomin îi era prieten. Se întîlneau din cînd în cînd pe la club şi la cîte o masă mai mare dată de domniţa Natalia. La

început se certau. Pe măsură însă ce îmbătrîneau amîn- doi, politica nu-i mai supăra. Conu Barbu îşi aştepta ministeriatele, care veneau din cînd în cînd, iar Iacomin se mulţumea numai cu deputăţia, în opoziţie sau la putere. Nu voise niciodată, nici pe vremea lui Iancu Brătianu, să intre în guvern, deşi le-a fost întotdeauna de mare folos liberalilor.

— Ei, şi cine e ăl cu necazurile ? întrebă după un timp avocatul, cu bunăvoinţă, aprinzînd ţigară de lâ ţigară.

— Un biet român, coane, un pîrlit de slujbaş, om vechi de-al nostru, dar care s-a încurcat pînă peste urechi, din prostie !

Şi Urmatecu începu să povestească totul, cu de-amă- nuntul. Se jeluia mai ales că în legătură cu cumpărarea moşiei, care trecuse asupra lui, se întîmplase greşala de neiertat a lui Tîrcă. Arăta ce oameni răi i s-au pornit împotrivă, după cum scriau în denunţ, dar că el, după cum bine se vede, nu putuse fi amestecat în nici un fel şi că era păcat şi de ticălosul ăla becisnic, şi ţine conu Barbu să-l scape cu orice preţ.

— Şi cine e procurorul care s-a apucat de-o asemenea anchetă ? întrebă zîmbind avocatul.

II — Domnul Hangiu ! răspunse Urmatecu, aşteptînd.

— Aha ! făcu Iacomin, tinerelul ăla întors ca un ceasornic, închipuindu-şi că legea, cu cît o fi mai strimtă, cu atît e mai bună ! Văd, cu întîmplarea asta, pă e şi tare grăbit !

Şi se ridică şi începu să se plimbe prin odaie. Din toate cîte auzea şi vedea, Iancu parcă desprindea o nădejde, dar ce va fi pînă la sfîrşit, tot nu putea să pre-simtă.

— D-apoi bine, mă Iancule, ce fel de oameni ai legii sînteţi voi, că e limpede ca lumina zilei ! spuse în cele din urmă avocatul şi se opri deodată în loc şi se aşează. Apoi, ridicînd un braţ, împreună două degete şi începu să bată în aer toate argumentele pe care le rostea : — Să presupunem, Iancule, că o greşală a fost, şi a fost a lui Tîrcă, la început ! Să presupunem că această greşală a fost chiar voită şi că tu chiar l-ai fi împins să o facă, după cum spune denunţul!

Iancu protestă, apărîndu-se.

— Să presupunem, am zis, continuă avocatul. Ia să vedem, care acte nu se potrivesc ? Poate din fraudă,

poate din simplă greşală, cum spune Tîrcă : actul de ipotecă şi procesul-verbal de situaţia moşiei ! Vînzarea însă s-a făcut ? Desigur ! Prin licitaţie ? Da ! Există deci o sentinţă a tribunalului. Fireşte ! Sentinţa care să consfinţească adjudecarea moşiei asupra ta ! Cine ar putea să protesteze împotriva ei ? Numai pe cale civilă, cei interesaţi, sau ăştia nu există ! Barbu nici nu s-a gîndit vreodată ; împrumutătorul, nici atît; e mulţumit cu banii pe care i-a luat, iar tu... ce, ai înnebunit ? Şi de ce ? Dar vor să vadă unii în vînzarea asta, la fundul ei, şi o faptă penală. Şi poate a fost. Mai are dreptul însă cineva să pornească înspre ea şi s-o învie ? Şi un procuror, dacă se sesizează, mai poate să meargă pînă la judecată şi la condamnare ? Nu, categoric nu ! Şi pentru ce ? Pentru că justiţia s-a rostit cu privire la întreaga chestiune în care fapta era cuprinsă. Şi justiţia, Iancule, nu se înşeală niciodată !

Iacomin se ridică. Urîţenia lui se schimbase. O înseninare i se lăsase pe faţă. Iar ultimele cuvinte le-a rostit cu un ton înalt, de evlavie. Se simţea că nu vrea să-l impresioneze cu vreun cuvînt ticluit şi făcut pe Urma- tecu, d numai o convingere puternică şi respectul ei puseseră stăpînire pe el, dîndu-i înfăţişarea aceasta. De altminteri, după ce s-a rostit astfel, trecu pînă la o bibliotecă, luă un volum mare, îl răsfoi, citi şi, dînd din cap, mormăi că pentru el : „Sigur, eu am dreptate !“ de cîteva ori. Şi amîndoi bărbaţii au tăcut apoi. în cele din urmă, cu un ton mult mai prietenos, Iacomin zise :

— Vino colea ! Stai la masă şi scrie !

Iar el, ducîndu-se cu paşi rari înspre fereastră, trăgînd fum după fum, dictă :

— „Avînd în vedere că prin însăşi sentinţa de adjudecare justiţia s-a rostit, ordonăm încetarea oricărei cer- petări, de vreme ce justiţia nu poate să se înşele niciodată !“ Ministru... Subliniază ultimele cuvinte ! adăugă el, apăsat. Şi iată cum, printr-o rezoluţie, Barbu poate să-şi scape omul la care ţine. Tu du-te acasă. Dă-i lui Tîrcă să facă jalba şi pune pe cineva, cu slova frumoasă, să scrie pe un colţ cuvintele pe care ţi le-am dictat. Barbu nu mai are decît să iscălească !

Şi avocatul, cu mîinile încrucişate pe piept, îl privi liniştit pe Urmatecu. Gîndurile pe care Iancu le purta în el, cu cîteva clipe mai înainte în bibliotecă, au revenit. Văzuse minunea întîmplîndu-se sub mîna lui Iacomin. Şi mulţumind frumos în numele baronului, căruia avocatul îi trimitea multă sănătate, Iancu a plecat alt om, liniştit, făgăduindu-şi să crească pe copiii Amelicăi în dorul şi în putera cărţii, în care de-acum credea mai presus de orice.

Lămuriri n-a vrut să dea de nici un fel nimănui. Numai că, ajungînd acasă, a fost aspru şi hotărît cu coana Miţa, iar pe Lisaveta a înjurat-o. Pe Tîrcă l-a pus să facă o petiţie prin care să ceară încetarea urmăririi şi nici lui nu i-a spus mai mult. Iar rezoluţia i-a scris-o casierul Serian, jos, lîngă casele cu bani. Serian scria frumos şi era mormînt : nimeni n-ar fi putut scoate de la el vreo vorbă, după cum nu scotea nici un ban fără ordinul lui Urmatecu. Apoi s-a urcat, ca de obicei, în camera lui conu Barbu.

Lîngă bolnav nu era decît doctorul Matei Sîntu. Bubi şi domniţa Natalia întîrziaseră.

Cu acelaşi glas slab, cu aceeaşi linişte, bolnavul îi spuse de îndată ce-l văzu :

— Bună dimineaţa, Iancule. Mai am poate o zi ! Azi, la noapte... pregătiţi-vă !

Urmatecu căută să nu creadă vorbele bătrînului, ba să se şi supere. De aceea zise :

— Păcatele mele, coane ! Că ai să vezi dumneata cum ţi-ai încurcat bobii, că mai ai multe, foarte multe zile înainte !

Conu Barbu de data asta zîmbi, într-adevăr, şi mişcă încet capul dintr-o parte în cealaltă, în semn că nu e adevărat ce spune Iancu.

Acesta căută să-l ia pe doctor la o parte.' '

■— Parcă aş crede că are dreptate ! Ce zici, doctore ?

— Simte cu o siguranţă uimitoare ! răspunse Sîntu. Pe curînd trebuie să ne aşteptăm la sfîrşit...

— Aş avea ceva cu el de seamă ! E vorba de întreaga avere ! Ar putea să-mi dea o iscălitură ?

— Cu greu ! Dar, cine ştie ? Poate... şi doctorul, discret, fără să mai fie rugat, trecu în camera de alături.

Urmatecu se apropie de patul bolnavului. îşi trase un scaun şi luă în mîinile lui mina uscată şi caldă a lui conu Barbu.

— Peste cîteva zile, coane (că o să dea în primăvară curînd), trebuie să plec la Beizdad, ştii unde, sus, în Dîmboviţa, să văd de conac, începu el. Acolo ai să te duci după boală. N-o să fie nimeni să te supere ! O dată pe săptămînă vin şi eu, cu toate hîrtiile de la minister, şi stăm de vorbă aşa cum îţi place dumitale. Toţi Bucureştii ţi-i aduc în sac şi-ţi povestesc cine cu cine se mai are...

Conu Barbu parcă nu înţelegea. Cu ochii mari deschişi, se uita departe, şi nimic nu se putea citi pe figura lui. Urmatecu îl privi cu atenţie.

— Şi o să vină şi domniţa, şi conu Bubi, să stea acolo, că aşa ne-am vorbit după acum ! adăugă el.

Bolnavul era neclintit. Urmatecu se nelinişti.

— Ş-apoi, ai să vii iar la Bucureşti, şi iar ai să începi să umbli... în toate părţile... şi ai să întîlneşti...

Iancu rărea din ce în ce cuvintele, apropiindu-se de bătrîn. Nici o mişcare, nici o clip[ire], nici un răsuflet, îl auzea ? Trăia ? Şi Urmatecu, tot mai aproape, întîi cu spaimă, apoi cu deznădejde, începu aproape să-i strige :

— Coane Barbule ! Ce faci ? M-auzi ? Ticăloşii ăia se ţin de capul meu şi vor să mă tîrască pe la judecăţi. S-au pornit împotriva nenorocitului de Tîrcă, ca să dea în mine ! Fără dumneata sînt pierdut !... Nu mă lăsa, coane Barbule, că te-am slujit cu credinţă o viaţă întreagă !

Spuse şi se opri, ca să asculte şi să vadă. Baronul nu s-a mişcat. A închis numai ochii puţin. Apoi, deschizîndu-i, şi-a îndreptat, pieziş, privirea înspre el. îl auzise. Poate nu mai putea sau nu mai voia să vorbească. Urmatecu, mai liniştit, continuă :

— Mă zbat de o săptămînă ! Am alergat în toate părţile, şi numai la conu State am găsit cheia ! îţi urează multă sănătate ! (Şi aci Iancu strigă aproape în urechea baronului.) Totul este aranjat. Trebuie numai iscălitura dumitale de ministru !... Iscăleşti ?... Vrei să iscăleşti ?

Conu Barbu închise iarăşi ochii şi rămase aşa cîtva timp. De data aceasta Urmatecu a fost cuprins de groază. Aproape neştiind ce mai face, dincolo de cuviinţă şi de milă, începu, luîndu-l în braţe şi zguduindu-l pe bolnav :

— Iscăleşte, coane Barbule ! Nu mă lăsa aşa 1 Iscăleşte !

Ar fi făcut orice, numai să fie lăsat în pace.

Slovele au ieşit tremurate şi o pată mare de cerneală a stropit foaia pe care, grăbit, Iancu i-a întins-o pe-o perină şi pe-o carte. Totuşi, din aplecarea literelor şi din B-urile înalte şi subţiri, oricine putea să recunoască semnătura autentică a ministrului. Bolnavul, însă, la urmă, obosit, a scăpat tocul. Urmatecu, văzînd hîrtia iscălită, a lăsat-o pe pat, a îngenuncheat şi a sărutat mîna bolnavului, ducînd-o la frunte. Era aspră şi ardea. Apoi, împăturind petiţia, Iancu îl aşează frumos pe conu Barbu între perini, îl mîngîie pe frunte şi ieşi.

La minister chiar el a dat-o în mîna secretarului general, pentru executare, adăugind" că bolnavului îi

merge mai bine, după ce, fireşte, şi-a păstrat o ciornă şi pentru el. De-acum era liniştit şi s-a hotărît să nu se mai mişte

de lîngă conu Barbu. În timpul zilei, bolnavul nu a mai făcut nici un gest şi n-a vrut să vorbească. Numai seara a cerut să fie împărtăşit. A deschis gura mare, a luat toată linguriţa de aur, dăruită de el cîndva bisericii, şi a ţinut mîna preotului aşa cîteva clipe, pentru ca să nu piardă nici o picătură.

La sfînta împărtăşanie, baronul Barbu a dovedit o lăcomie trupească ce nu era decît semnul îngrijorării pentru pacea sufletului său. Apoi a adormit, şi noaptea de iarnă s-a lăsat, ca toate celelalte, cu tăcere şi cu temeri pentru cei din casă, cuibăriţi pe unde o obişnuinţă de cîteva săptămîni i-a învăţat.

Tîrziu, Iancu s-a dus să se culce şi el într-o odaie de la subsol, de sub iatacul baronului, şi a adormit iute, de zbucium şi de oboseală.

Şi a visat ceva ciudat şi fără nici o legătură cu gîndurile lui. Se făcea că pe masa cea mare din sufrageria caselor boiereşti era un cuibar uriaş, pe care stătea o găină cît un struţ. în jurul ei, numai ouă, dar mari cît pepenii. Deodată, găina aceasta uriaşă răcni ca un om. Atunci pieptul i s-a desfăcut, şi din el ieşi inima umflată de sînge. Era uşoară şi încerca să se înalţe. Găina îşi plecă însă capul spre rană şi, cu vîrful ciocului, îşi înţepă inima. Un val de sînge ţîşni, sînge ce se risipea şi din care- creşteau flăcări. Şi în cîteva clipe totul a fost numai scrum, cuibar, cameră, tot. în clipa aceea Iancu, înspăimîntat, se trezi. Lîngă el, mama Mitana, bă- trîna casei, încerca să-l scoale. Doctorul şi conu Bubi au trimis-o după el, pentru că bătrînul Barbu s-a sfîrşit de cîteva minute.

Urmatecu, trezindu-se greu din vis şi din somn, s-a uitat în jurul său şi a rămas cu privirea pironită în tavan. Ştia că deasupra lui, într-un pat aşezat tocmai ca acesta în care dormea, murise conu Barbu, poate tocmai în clipa în care găina din vis îşi înţepa inima cu

ciocul. Şi Urmatecu s-a cutremurat. Apoi, uitînd că n-a văzut niciodată mort, el urcă iute în iatacul boierului.

1= Conu Barbu era aşa cum îl găsise moartea. Cu un braţ pe piept, cu celalt întins de-a lungul trupului, cu ochii mari deschişi, privind departe prin frunzişul de lemn al iconostasului.
I — E cald încă pe frunte ! spuse doctorul, închizîndu-i ochii.
j* În clipa în care şi-a dat duhul nu era nimeni lîngă el. Toţi erau risipiţi prin casă. îngrijitoarea, după ce a venit, a ascultat, puţin şi a văzut că nu mai respiră, s-a speriat şi l-a vestit pe Sîntu, iar acesta le-a spus c-a murit. Rînd pe rînd, Bubi şi domniţa Natalia au îngenuncheat lîngă pat şi au sărutat mîna mortului; Iancu a trebuit să facă la fel. Mîna nu mai era ca atunci cînd a iscălit : începuse să înţepenească şi era rece ca o plită de piatră sau ca un plumb. Urmatecu s-a îngrozit şi, fără să mai spună vreo vorbă, a ieşit din odaie. Abia acum frica lui de morţi s-a întors, sporită de ceea ce văzuse şi simţise. Ca să nu se bage de seamă, s-a dus jos la administraţie, a deschis casa de bani, a răsfoit catastife şi a început să facă socoteli, muşcîndu-şi neîncetat buzele, pentru a şi le încălzi.

Cînd s-a luminat de ziuă, au început să vină şi funcţionarii, şi să bată de cîte trei ori, într-o dimineaţă ceţoasă şi rece, clopotul de la Sfîntul Dumitru, de peste drum. Atunci, Urmatecu l-a chemat pe Serian, casierul, pentru socotelile cele mari. Trebuia să ştie şi el cîţi bani are în casă. Şi Iancu, lucrînd, a început să rîdă şi să glumească, din frică şi din zbucium, cu casierul, care scria, socotea şi era uimit.
Î'J — La moartea mea, mă, să-mi puneţi toate tarafurile din Bucureşti şi să mă plîngă toate papinele ! spunea Urmatecu, spre surprinderea şi tristeţea lui Serian, om liniştit şi cu frica lui Dumnezeu, sorbind din ceaiul lui tăiat cu rom.

Tîrziu, dimineaţa, cînd a vrut să treacă înspre birou, să pună ordine în hîrtii, în antreu Iancu s-a împiedicat de coşciugul lui conu Barbu, adus de curînd.

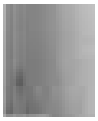

— Ptiu ! Mi-au ieşit cu gol ! zise el dricarului.’

— Golul se umple, coane Iancule ! îi răspunse omul, care, prin meseria lui, înţelegea glumele astea şi nu era prost.

Drept răspuns, Iancu îi trase o înjurătură şi trecu mai departe, în salonul cel mare, unde, cu mulţi ani în urmă, îl primise baronul pentru prima oară cînd l-a chemat. Nici un lucru nu era schimbat de la locul său, şi era, ca şi atunci, o dimineaţă de iarnă. Singur, Iancu Urmatecu rămase pe gînduri, dîndu-şi seama de ceea ce a pierdut, într-adevăr. îi părea rău de conu Barbu, îi părea rău şi de el. De acum se simţea descoperit, pentru că, deşi îi mersese vestea de om tare, el nu se socotea în siguranţă decît în umbra bătrînului baron. De acolo săvîrşea totul, şi nu numai pentru a-i face pe ceilalţi să asculte de hotărîrile lui, dar pentru a lăsa să se creadă că şi cel care îl proteja are voinţa lui. Era o întregire din urzeala însăşi a temperamentelor lor, din cea mai adîncă rostuire a lucrurilor, pe care moartea venea să

0 strice. în anii împlinirii, Iancu simţise cum a crescut lîngă baron. Fireşte că acum frică nu mai putea fi în nici un fel, pentru că se ştia sigur pe aşezările sale, dar

1 se deschidea în jur un pustiu fără liman. Şi toate simţămintele astea el crezu că sînt dureri pentru conu Barbu, şi se privi singur cum le poartă, şi se mîndri că le are. Din această a sa greşită înţelegere de sine, nevoind sau neputînd să se răstălmăcească întocmai, Iancu a plămădit cîteva cuvinte, cu care avea să-l pomenească de-acum, întotdeauna şi faţă de toţi, pe baron. „Adevăratul meu părinte !“ sau : „Sufletul cel mai bun, odihnească-se în pace !“, astea toate erau vorbe care i-au venit acum din nesiguranţă, din noutate şi dintr-o grijă de viitor. Dacă ar fi trecut însă atunci pe lîngă el, în singurătatea re- culeasă a casei funebre, o femeie, cu sînii ciocniţi între braţe, cu şoldurile mişcătoare — aşa cum îi plăceau — Iancu s-ar fi lăsat ispitit, atît loc mai era încă pentru viaţă în durerea şi tristeţile lui de jalnic. Mai mult căpăta buna-cuvinţă o faţă decît inima, şi Urmatecu socoti că este de ajuns.

Cel dintîi care a venit să-l tulbure a fost doctorul Sîntu. îşi lua rămas bun. Iancu i-a mulţumit pentru toţi ceilalţi, i-a dat un plic cu cîteva mii de lei şi l-a asigurat de prietenia lui şi de bucuria de a-l fi întîlnit. Apoi îl rugă stăruitor să poftească şi pe la el.

— Casa mea îţi e deschisă, doctore ! îi spuse. Cine ştie ? Deşi eşti învăţat şi plin de putere, poate nu-ţi va prinde rău vreodată un sfat şi un ajutor prietenesc !

Matei Sîntu a mulţumit şi a plecat cu o amintire bună despre Urmatecu, iar acesta s-a uitat lung după el, ca şi cum ar fi voit să-l facă, din privire, să nu uite şi să vie.

Urmatecu i-a predat lui Bubi în faţa domniţei Natalia şi lui Serian, casierul, toate cheile şi socotelile de cifre mari, încheiate provizoriu. Unicul moştenitor al baronului le luă liniştit şi-i strînse mîna, fără să spună vreun cuvînt. Apoi plecă, să se îngrijească de îmbrăcămintea lui de doliu, rugîndu-l pe Iancu să-i primească pe cei ce vor veni, mai ales pe miniştri şi pe prietenii politici ai tatălui său.

Şi, într-adevăr, salonul încăpător a început să se umple încetul cu încetul. în faţa casei caretele şi săniile se strîngeau în şiruri lungi, iar la intrare fîlfîiau două steaguri mari negre şi un polog cernit, răsturnînd jobenele celor care, solemni şi gravi, veneau neîncetat. Acum, alături de Iancu, şedea şi primea lumea şi conu Ştefan, neobişnuit de frumos în gherocul său lung, în cravată neagră şi guler înalt. Parcă el era adevăratul moştenitor al atîtor bogăţii şi al unui nume mare ! Mai toţi cei grăbiţi să arate durerea aveau aceeaşi vorbă : ,,A fost o figură, Dumnezeu să-l ierte !“ La pare şi conu Ştefan, şi Iancu dădeau încet din cap, ca şi cum ar fi vrut să spună : „A fost“. Aproape de miezul zilei, a apărut, mărunt, grăsuţ, înfăşurat în negru, şi procurorul Hangiu. De cum l-a zărit, Iancu s-a uitat stăruitor la el, voind să desluşească dacă l-a ajuns sau nu l-a ajuns ordinul ministrului. Hangiu a venit cu paşi rari, s-a prezentat lui conu Ştefan, a spus ceva, şi s-a înclinat apoi adînc în faţa lui Urmatecu. Acesta i-a strîns mîna cu tristeţe, a

şoptit, răspunzînd cuvintelor procurorului : „Dumnezeu să-l ierte !“ şi s-a gîndit : „L-a ajuns“.

Un gazetar — nelinişţit ca toţi gazeţarii, un fel de Potamiani al conservatorilor, dar mult mai puţin citit şi isteţ decît grecul, pe numele lui Bombonel Zizin, deşi era om trecut, boiernaş scăpătat, trăind între clubul de cărţi şi clubul politic, chel, cu obrajii căzuţi de nopţi pierdute la bacara, purtînd o veştedă eleganţă — se învîrtea prin casă, umblînd după ceva senzaţional pentru gazetă. Agitat, în cele din urmă Zizin se dădu pe lîngă Iancu şi-i şopti la ureche :

— Dumneata, coane Iancule, multe ştii şi multe mi-ai putea spune ! N-ai avea aşa, ceva, care să fie ca o bombă la catafalcul mortului ?

Iancu îl privi cu neîncredere şi cu o umbră de dojană.

— Nu ! Că nu e ce crezi dumneata ! se grăbi să lămurească improvizatul gazetar. La naiba ! Doar şi eu sînt conservator ! Dimpotrivă, ne trebuie ceva mare, ceva frumos, ceva care să nu se mai fi făcut ! Vreo ultimă dorinţă, vreo danie, vreo ultimă vorbă de-a mortului !

Urmatecu rămase cîteva clipe pe gînduri. Apoi, privind în mulţimea ce se înghesuia la ieşire, văzu făptura mică şi încurcată a procurorului Hangiu şi-şi aduse aminte de jalba lui Tîrcă. Se căută în buzunar şi găsi ciorna pe care i-o dictase State Iacomin.

— Uite ! Asta e ultima rezoluţie pusă de bietu conu Barbu, odihnească-l Cel-de-sus ! Ca să vedeţi cine era, că nimeni nu l-aţi cunoscut ! zise Urmatecu, vorbind înspre ureche, să nu fie văzut şi dînd pe sub mină peticul de hîrtie.

într-o clipă, el îşi făcuse socoteala că nu e rău, pentru mai multă siguranţă, să iasă rezoluţia şi la gazetă, ca o chestie de principiu.

Bombonel Zizin îşi aruncă ochii pe cele cîteva şiruri şi se bucură, cu un guiţat mărunt, în spatele lui Urmatecu.

— Admirabil, coane Iancule ! Admirabil ! A fost un suflet mare, Dumnezeu să-l ierte, şi dumneata, omul lui!

I Şi, peste cîteva ceasuri, toate ziarele conservatoare apăreau cu titluri în litere de-o şchioapă :
| «Baronul Barbu a murit strigînd : „Justiţia nu se în-şală niciodată !“ — „Ţara şi partidul pierd un mare om şi un jurist luminat !“ — „Ultima rezoluţie a fostului ministru de j ustiţie ! “» gr Şi, cu litere mai mici :
f „Unui biet funcţionar i se face dreptate cu o omenie adevărat boierească !“ povestind fără nume chestiunea Tîrcă şi interpretînd viziunea juridică a baronului.

Era un răspuns hotărît pentru toate ticăloşiile foilor liberale şi mai ales pentru veninul lui Potamiani. Se aflau lucruri necunoscute despre răposat, şi conu Barbu, abia plecat dintre cei vii, creştea deodată şi în ochii duşmanilor, şi ai partidului. Iar Iancu Urmatecu, liniştit, cu conştiinţa împăcată, socoti că s-a plătit, la moarte, de tot ce făcuse protectorul său, în viaţă, pentru el.

XV

Trecuseră şase săptămîni de la moartea baronului Barbu. În ciuda vorbelor mari şi a parade,i de la înmormântare, numele lui începea să se uite. îl mai pomeneau domniţa Natalia, în salonaşul ei, în serile lungi de iarnă, printre colivii şi tablouri, şi coana Miţa, care credea că-i face plăcere soţului său.

în casele bătrîneşti de pe Podul Mogoşoaiei se mutase Bubi cu Jurubiţa, şi totul se rostuise în alt fel. Mesele se dădeau acum la ei, iar în grajdurile neîntrebuinţate de bătrîn, două perechi de cai, unii albi şi alţii murgi, se auzeau nechezînd de departe. îi cumpărase Jurubiţa, fără ca Bubi nici măcar să-i vadă ; se pricepea Gună şi pentru el. Iar la Obor, trecînd de la un geambaş la altul şi aler- gînd, se întîlnise din nou femeia cu Ivanciu. Cînd l-a zărit, s-a făcut că nu-l vede. Negustorul însă i-a luat urma. Ferindu-se de picioarele cailor, care frămîntau nerăbdători pămîntul în loc şi trăgeau de căpestre, prin mulţime, bulgarul a ajuns-o. Fără să-i dea bună ziua, a

apucat-o de braţ, a întors-o către el, a scuipat în faţa ei pămîntul şi a trecut apoi liniştit mai departe, să-şi cumpere o iapă cu mînz, pentru nevoile chiristigeriei sale. Jurubiţa s-a uitat cu groază în jur, să nu cumva s-o fi văzut Gună. Şi cînd a fost sigură că tînărul cerceta tocmai copitele murgilor, s-a oprit o clipă, şi-a umflat pieptul, şi-a ridicat manşonul şi a plecat veselă şi zîmbitoare, căutînd să se depărteze cît mai mult de bulgar.

Pe Urmatecu l-a chemat Bubi la vreo săptămînă după înmormîntare, rugîndu-l să-i dea toate socotelile, lucru care s-a şi făcut. Şi de atunci oamenii nu s-au mai văzut. Afla Iancu din cînd în cînd, că totul s-a schimbat. Dacă ar fi fost singur, Bubi nu s-ar fi despărţit de Urmatecu. Jurubiţa însă i-o cerea cu orice preţ, vorbindu-i în toate felurile. Şi, în cele din urmă, Bubi a primit. O lume nouă începea !*

Primăvara, la Bucureşti, se simţea în ghiocei, în urzici şi-n iarbă-mare, venind o dată cu postul Paştelui. Băcăniile atîrnau la intrare şirurile lungi de mînătărci şi caracatiţe uscate ; racii şi melcii mişcau încet în sacii umezi, proaspeţi veniţi de la iaz, iar uleiul de nucă mirosea greu, hrănindu-te numai cu mireasma. Roadele primăverii începeau. Urmatecu strîngea maldăre mari în bucătăria coanei Miţa, de unde porneau saramurile, iahniile şi scor- dolelile, pentru prînzurile ce se prelungeau în linişte şi în siguranţă pînă tîrziu cu un vin spirtos, cu cafele şi portocale, în bătaia călduţă a soarelui abia încropit.

De cîtva timp, doctorul Matei Sîntu era nelipsit de la masa lui Urmatecu. Povestea fel de fel de lucruri, pe care Iancu la asculta cu plăcere. Acum începuse să aibă timp şi pentru el. Şi vrea să-l folosească de la băiatul ăsta tînăr, foarte învăţat. Cartea, despre care Urmatecu credea tot mai mult că este lucrul cel mai de preţ, dar pe care nu o cumpăra pentru că nici nu i-ar fi trecut prin minte, o vedea şi o asculta prin doctorul Sîntu.

i Acum, ca şi altădată, prînzul se prelungea.’

/ — Da’ mai stai, doctore, şi mai spune ceva, că nu dau turcii ! zise Iancu, în vreme ce Sîntu se uita, de vreo

jumătate de oră, îngrijorat la ceasornic. Ce dracu ! E sîmbătă. Mai lasă-i s-aştepte !

I — Da' boala n-aşteaptă niciodată, răspunse medicul. K Trebuia să plece şi îi părea rău şi lui. Se simţea bine în casa asta primitoare, unde mesele erau îmbelşugate, unde era ascultat cu atenţie şi simţea că fiecare cuvînt spus prinde. Şi mai era şi un interes nelămurit încă nici pentru el, ce venea din trecerea Amelicăi în cele cîteva clipe scurte, cît o întîlnea.

K — Am să mă întorc, că nu-i departe ! Un biet bolnav ca baronul, dar sărac ! Vă mai găsesc ? zise Sîntu ridicîndu-se.

—• Da-ncotro s-o luăm ? Că mai bine ca aici unde e ? răspunse liniştit Urmatecu.

Şi doctorul plecă.

O linişte se făcu. Cei rămaşi priveau în pahare cum cade şi se topeşte, în vin, cîte un ghem de lumină.

— Bun băiat ! spuse în cele din urmă Iancu.

•— Bun ! făcu Ivanciu şi sorbi.

— Ştii, mă nea Ivanciule, că mă gîndesc la fată ! Ce-ai zice să iasă ? !

— Ce să zic ? Aş spune că bine te-ai gîndit !

Şi cei doi prieteni vorbeau mai departe, rar, cumpănit, temeinic, aşteptîndu-l pe doctor, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat între ei. Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Iancu ce crede despre Ivanciu, i-ar fi spus că e un tîlhar primejdios, şi acelaşi lucru ar fi răspuns celalt despre el. •Şi, totuşi, Urmatecu n-a mai scos nici o vorbă despre cele întîmplate, că îi era peste mînă singur şi fără bulgar, iar acesta a crezut că a uitat. I-a trecut o dată prin minte să-i povestească întîmplarea cu Jurubiţa, de la Obor. în urmă, însă, s-a răzgîndit, fiindu-i teamă să nu scormonească cine ştie ce şi să i se întîmple lucruri pe care nu le putea întrezări. Cu Iancu nu era de glumit şi nici sigur nu erai. Le născocea, le încurca şi îşi bătea joc de

tine, de te pomeneai în cine ştie ce bucluc. Mai bine să rămînă aşa, împrieteniţi în linişte, la un pahar de vin, că de limpezimi prea mari în tovărăşie n-aveau nevoie nici unul, nici celalt. Ani lungi de cunoştinţă îi legau, şi ei nu trebuiau discutaţi, pentru ca să ţină. Deşi era o deosebire de vîrstă între ei, şi deşi Iancu văzuse mult

mai multe în viaţă decît Ivanciu şi mai ales rîvnise, şi învăţase, şi îşi aruncase ţinta şi calea mai sus, acum, în pragul bătrîneţii, cînd prin averea lor şi siguranţa ei simţeau că reprezintă aproape aceeaşi lume amîndoi, iarăşi se apropiau. Iancu mai mult, Ivanciu mai puţin, se interesau de lucruri de care n-au avut timp pînă atunci. Folos din ele ştiau că de acum nu mai pot trage, dar aveau o înţelegere şi o nerăbdare în a afla. Iancu pricepea mai iute, şi întreba ; Ivanciu, mai greu, şi asculta. Iar cel care le vorbea era doctorul Matei Sîntu. Amîndoi îl preţuiau pe tînărul acesta. Pusese ochii pe el şi Ivanciu. Avea şi el doar avere şi o fată de măritat. Dar nici nu se gîndea să încerce ceva. Urmatecu îi spusese că l-a ales pentru Ame- lica, şi negustorul nu îndrăznea să-i încurce drumul. Ştia că e primejdios şi se mîngîia cu gîndul că s-o mai găsi şi un altul la fel pentru Marica lui.

Şi, într-adevăr, doctorul s-a reîntors. Amurgul, deşi foarte devreme sosit, era mult mai străveziu şi mai uşor în aceste zile tinere de primăvară. Un fel de subţirime de aer şi de sînge începuse să neliniştească şi să obosească. Şi cîteva ceasuri tihnite şi domoale prindeau bine oricui. Pe negustorul şi funcţionarul acesta, oameni greoi şi simpli, doctorul îi înţelesese de mult, dar numai pe deasupta. El, care nu se pricepea în afaceri şi nu ştia cum se fac, nici nu le bănuia puterea şi vicleşugul, îi vedea că au avere, că sînt buni cu el, potoliţi şi prietenoşi, şi-i preţuia. Apoi, faţă de ei avea şi mîndria lucrurilor pe care el le ştia şi pe care ceilalţi le cereau, şi bucuria că scăpase, de la moartea baronului, de cînd se împrietenise cu Urmatecu, şi de micile birturi economice, cu mîncăru- rile sleite, şi făcea economii. Deocamdată îi era de ajuns.

Că ziua de mîine ar putea să mai aducă şi altceva, el se gîndea din cînd în cînd, şi aştepta liniştit.

I. Ceea ce plăcea mai ales bătrînilor să asculte în povestirile lui era istoria, despre care ei habar nu aveau. Alegînd la voia întîmplării, de ici, de colea, după nume şi după anecdote, făcîndu-i să înţeleagă anii şi popoarele cu numărători şi vorbe simple, doctorul le

dădea lui Iancu şi lui Ivanciu un fel de ameţeală care creştea de la o zi la alta, o dată cu un interes tot mai mare.

Simţeau ca un fel de gol sub ei, minunat, de întîmplări şi plin de bogăţie. Din cînd în cînd, Sîntu aducea şi cîte o poză din alte vremi, oameni îmbrăcaţi în alt fel, cu alte haine, sau desenul vreunei bătălii. Iancu abia atunci lega, tîrziu, ceea ce i se înfăţişa de cîte un tablou văzut pe la baron sau aiurea, şi deodată, simţind o lumină în minte, bătea foaia cu degetul şi striga bucuros :

— Mă, drăcia dracului ! Bravo, doctore !

Ivanciu, fără nici o legătură posibilă în el, sta liniştit şi asculta. El se mira, pe tăcute, şi aştepta, cu prudenţă, ce are să mai fie. Entuziasmele lui Iancu erau de multe ori zgomotoase şi ar fi vrut atunci să strîngă toată casa pe lîngă el, să le povestească ce a aflat. Pe coana Miţa mai ales, trecînd cu treburi de femeie prin faţa sufrageriei, o chema adeseori să vină să asculte. Iar cucoana spunea nerăbdătoare şi grăbită :

— Lasă-mă, Iancule, că toate astea nu-s de mine ! Cheam-o pe fiică-ta !

— Amelica le ştie ! răspundea Urmatecu, mîndru de presupusa cultură a odraslei sale, şi privea spre doctor cu înţeles.

Acesta surîdea, modest şi încrezător.

Din toată lumea împăraţilor şi regilor, care, în mintea lui Iancu, nu-şi urmau nici unul celuilalt şi erau ca într-un bîlci, strînşi toţi la un loc, fără hotare de timp şi de ţări, purtători numai de cîte o vorbă sau o faptă, unul mai ales era pe placul inimii sale : Napoleon Bonaparte. îi plăcea mai întîi pentru că pornise de jos şi ajunsese împărat. Parcă din cauza asta îl înţelesese mai bine. îi plăcea

apoi pentru că era mai aproape de el, trăise pe timpul lui taică-su (şi a şi scăpat o dată o vorbă : „Să fi ştiut tata că trăia Napoleon şi apoi mai aflase că de la el rămăsese codul. Prin acest fapt l-a putut apropia mai bine şi măsura după mărimea lui. Dealtfel în micile povestiri de istorie, doctorul Matei Sîntu cu împăratul a şi început chiar puţin după şi în legătură cu moartea baronului Barbu. Vorbind iarăşi despre suferinţa bătrînului, doctorul a arătat că şi Napoleon a murit de aceeaşi boală. Pentru Iancu, întîi a fost ca şi cum ar fi vorbit despre oricare mort. Cu încetul, însă, şi pe măsură ce-l cunoştea mai bine, Urmatecu a început să protesteze împotriva nedreptăţilor care i s-au făcut, l-a urît pe doctorul englez care l-a lăsat să se chinuiască şi s-a dus la Schweickert să-şi cumpere bustul împăratului şi să-l aşeze în salon.

— Fi-ţi-ar coroanele ale dracului, mă neamţule ! l-a certat pe vienez Urmatecu, pe jumătate glumind. Să nu-mi spui tu, de atîta amar de vreme, că îl ai pe Napoleon ? !

Schweickert, care se pricepea la mai mult decît Iancu şi nu putea să uite vulturii imperiali de la Schonbrunn, îi răpunse întunecat :

— A fost un mare ticălos !

— Taci, că eşti un prost ! Ce ştii tu, mă Lică ? !

Şi, bosumflat, neamţul a scos, în cele din urmă, de după nişte coroane, bustul prăfuit al împăratului, pentru prietenul său.

O singură întrebare îl mai chinuia însă pe Iancu, de cînd cu noile sale cunoştinţe, şi îşi spunea :

„De unde ştia, înaintea mea, de Napoleon, nagoda de Lefterică, că era tîmpit ? !“

Şi o înciudare tîrzie îl cuprindea împotriva fostului său cumnat.

Dar nu numai cunoştinţe istorice aducea doctorul Sîntu la mesele lui Urmatecu. El vorbea adeseori şi despre sate şi ţărani. Şi în vorba lui erau amintiri despre obiceiuri, zicale, snoave şi înţelepciuni de cîmp şi de pădure, cu ştiinţă de anotimpuri, de buruieni şi păsări călătoare,

dar şi cu răzvrătiri de nedreptate şi un vechi amar de sărăcie. Povestea cum apucase din copilărie, în

noiembrie, sub zăpadă, coşarele goale, pătulele fără un bob de porumb şi bucatele încă pe cîmp nedijmuite şi pe jumătate putrede. O ură mocnită împotriva ciocoilor şi a caţao- milor nu şi-o putea stăpîni, şi atunci ochii lui albaştri şi blînzi aveau o căutătură tăioasă. Moştenise mai ales O pornire împotriva grecilor şi străinilor arendaşi, iar viaţa lui de la oraşe şi în special timpul studenţiei de la Bucureşti nu făcuse decît să i-o întărească. Vorbea aspru de casa micului mahalagiu prin care fusese nevoit să treacă şi să rabde. Il descria ca fiind fără suflet, grăbit să ajungă şi lacom, fără omenie şi timp. Murdar pe el şi în ale lui, beţiv şi stricat. Şi Urmatecu, ascultîndu-l, parcă vedea adesea începuturile lui, peste care căde
0 încercare de a uita şi toate deprinderile, lucrurile şi trudele de-o viaţă întreagă, ascunzînd în belşugul şi îngăduinţa de astăzi, zilele aprige de cînd a pornit la drum. împotriva vederilor lui Sîntu n-a spus niciodată nici un cuvînt, dar nici nu le-a aprobat, pentru că îşi da seama că nu se vor putea înţelege. De partea lui, Iancu nu-l iubea pe ţăran. îl credea leneş, şiret şi rău. De cîte ori se Intîlnise cu el, pe moşiile baronului, vorbă multă nu făcuse, ci îi dăduse numai porunci. Şi atunci nu-i plăcea felul întunecat al ţăranului de a nu răspunde în nici un chip, de a se depărta cu capul în jos, de a-şi răsuci căciula în mină şi de a da din umăr. I se păreau lui Urmatecu că pe ţăran nu-l poţi cunoaşte şi că nu ştii de unde să-l iei ca să te apropii de el. Toată priceperea lui de oameni, care-l făcea să treacă printre boieri şi tîrgoveţi, aci nu prindea, şi nu din vreo împotrivire, ci din tăcerea asta şi din linişte, pe care el nu o pricepea. De vreo cîteva ori, dacă
1 s-a întîmplat să aibă neînţelegeri, ba răzvrătire chiar (şi acum, ascultîndu-l pe Sîntu, îşi aducea aminte de ele), pentru Urmatecu nu fusese ţăranul pe care el l-a nedreptăţit, ci Marin al Saftei sau Niculae Palmagiu, cutare soi rău din Glina sau din Bălăşoieni. Numai atît vedea ; pe fiecare dintre ei ca pe un om îndîrjit sau înrăit de o

întîmplare, şi atunci era stîngaci şi nepriceput să vorbească. Dimpotrivă, doctorul Sîntu, depărtat, aprins de un dor mocnit, indignat de nedreptăţi, vedea pe ţăran ca pe un neam, pe toţi la un loc, cu sărăcia şi cu viaţa lor grea, pe care îl apăsau birurile şi nedreptăţile, şi mai ales cu măsura şi cuviinţa lor, despre care vorbea frumos, dar şi cu dîrzenia şi aprinderea lor.

Acum, însă, în faţa ştiinţei doctorului, Urmatecu se întorcea cu înţelepciunea strînsă de-a lungul vieţii şi căuta să limpezească vechile sale credinţe şi uri şi să îndrepte greşala. Vedea că nu numai timpul, liberat de bani, care face pe boieri, după cum credea el, sau, acelaşi timp, frămîntat de carte în uşorul său, creşte pe învăţaţi, stă la temelia oamenilor de lume nouă, tobă de învăţătură, ci şi o rîvnă, un soi şi o putere care luptă şi ajunge. Şi aşa ceva era doctorul Sîntu, pornit de la ţară. Iancu stătu să numere cîţi tîrgoveţi de-ai lui, cu grijă de viaţă înlesnită în cine ştie ce negustorie de a părinţilor, au învăţat şi au răzbit ? Mai nici unul. Care cum se mărea şi dădea de zile uşoare era furat fie de lene, fie de muieri, fie de cine ştie ce duşucheare. Să biruie şi să înveţe, atunci, pe vremea tinereţii lui, rar se găseau cîţiva ! E adevărat că el a avut putere şi a ajuns ; dar el era el, şi apoi tot neînvăţat a rămas. Parcă tîrgoveţii erau mai slabi la minte şi la ispită. Ş-asta a priceput-o de la tinerelul de azi.

Iancu a simţit cum, mai dîrz, mai puternic, cu jertfă mai mare, şi de aceea poate mai bun, doctorul Matei Sîntu seamănă totuşi cu el şi îi stă aproape. A văzut cum, fiecare cu păcatele lui (căci auzise despre doctor că, aşa tînăr cum era, strîngea banii, îşi omora de multe ori poftele şi era înclinat spre zgîrcenie), amîndoi fac parte din aceeaşi spiţă de oameni de nădejde, şi s-a bucurat şi s-a gîndit tot mai mult să-şi altoiască sîngele răzbătător şi dornic de a se ridica prin puterea omului ăsta din altă parte, cu alte apucături, dar cu rîvne asemănătoare. De aceea, cu toată neînţelegerea lui pentru alte lucruri ţărăneşti, din doctorul Sîntu, Iancu multe a iertat mai

ÍBe, încercînd să-l apropie. Zi cu zi, şi gîndurile lui iăceau lîngă tînărul doctor, care şi el căuta ceva ijma casei lui Urmatecu. Iancu parcă învăţa tîrziu)ală de pe urma căreia profita repede. Şi nu numai nţe nouă a aflat, ci a început să şi simtă în alt să rostească în treburi la care niciodată nu s-ar lit înainte. Astfel, s-a pomenit spunînd cîteodată ce păreau copilăroase în neştiinţa sau naivitatea r care dovedeau o frămîntare şi o nouă muncă a pentru că darul lui Urmatecu, între altele, era ita : să rămînă chiar şi înspre bătrîneţe deschis toate încercările faptelor şi ale gîndului. Astfel, nulte prînzuri prelungite şi cafele sorbite în tovă- loctorului, după fel şi fel de chestiuni nebănuite de acesta, cum ar fi, de pildă, şi obîrşia, şi tulpina dor, la care Urmatecu nu se gîndise niciodată, şi au mirat, l-au minunat, l-au pasionat, fostul om de îre al baronului Barbu, trecut de la gustul lucruri- - ăţate cu degetele şi cu ochii în dimineţile leneşe acul boierului la învăţătura vorbelor, s-a pomenit ă spunînd o judecată caraghioasă pentru orice om ¡minat în ale cărţii, dar vie pentru el, care abia mînuia asemănările de sunete şi de înţelesuri :

— Adică de ce, doctore, nu ne-am îndrepta vorba şi i cuvintele greşite ? Şi de ce le-am spune ţărani numai ■ celor de la sat şi n-am fi ţărani cu toţii, pentru că locuim în aceeaşi ţară ?

Copilăria asta Urmatecu a spus-o senin, cu nevino- | r văţia şi mîndria bătrîneţii lui care abia învăţa. Doctorul H . a zîmbit, a aruncat un : „Da, poate !“ lunecător, să nu I supere şi să nu jignească, şi a trecut mai departe. În i. realitate, Urmatecu ticluise fraza şi cu un anumit înţe- I les, ca o delicateţe pentru originea tînărului, pe care voia să-l cîştige în toate felurile.

? La rîndul său, doctorul se vedea la o răscruce de I drumuri. Sărac, cu o meserie, în care se ştia priceput, | îşi dădea bine seama că pentru rîvnele lui avea nevoie l de un ajutor şi de o avere. Mulţi colegi i-o luaseră îna- în te pe calea asta. Familiile negustoreşti sau ale unei burghezii mai răsărite şi mai înjghebate aşteptau cu fete cuminţi pe tinerii cu carte. Vremea de atunci aşa

lega tinereţea oraşelor pentru căsnicii temeinice. Şi doctorul Sîntu simţea pe nerostite şi la Urmatecu asemenea gîn- duri, şi-i vedea bunăvoinţele.

Cu Amelica Sîntu vorbea puţin, dar îi plăcea, tăcută cum era, ascunsă totdeauna undeva şi prinsă, atît cît putea el să o vadă, în roboteli mărunte de ale casei. Acesta a fost un semn bun în ochii tînărului medic. El avea o icoană mai dinainte făcută despre cum trebuie să fie viitoarea lui tovarăşă. încercările de a se întîlni, în vizitele lui tot mai dese în casa lui Iancu, aveau să fie înlesnite de primăvara care venea. De multe ori, Sîntu, astăzi unul de-ai casei, lăsa pe boieri la paharele lor şi se ducea să se plimbe prin peticul de grădină a lui Urmatecu. Florile de vară nu răsăriseră, trandafirii erau de-abia dezgropaţi, dar cei cîţiva pomi erau în floare. Un măr şi doi piersici arătau, cu spuma gingaşă de pe ramuri, bucuria de soare între ziduri. Doctorul a întîrziat pe gînduri, răsucind între degete o floare de măr, cînd Amelica o dată s-a apropiat. Alerga să-l întrebe ce-ar fi de făcut pentru cea mai bună privighetoare a lor (privighetorile erau marea patimă a lui Urmatecu). Pasărea tînjea de cîteva zile şi nu mînca. Şi doctorul, bucuros de prilej, a cerut să vadă pe bolnavul acesta înaripat, în fundul curţii, într-un colţ de lumină, amîndoi tinerii cercetau cu multă luare-aminte pasărea. Aşa i-a văzut coana Miţa. Şi femeia s-a oprit o clipă, i-a privit cu ochii înseninaţi, le-a zîmbit şi a fost mulţumită. Ei însă nu ştiau nimic, aplecaţi asupra privighetorii.

Doctorul luă pasărea bolnavă, picotind, şi crezu că n-ar fi nepotrivit să spună ceva :

— Ştii, domnişoară, că la ţară, de unde sînt eu, privighetoarea e pasărea dragostei ? zise el şi o privi stăruitor pe Amelica.

— Da ? răspunse fata. Apoi, mult mai interesată de ceea ce o preocupa, adăugă : Ce-o fi avînd ?

Vezi, mamă, ce mă doare ! şi pieptul mi
Mulţimi de vineţele pe sin mi se ivesc, Un
foc s-aprinde-n mine...

Matei Sîntu închise pumnul, ca Amelica vadă privighetoarea, şi şopti ca pentru el :

...Ori ce să fie asta ?... O fi vrun zburător

o

0 fi ! Şi, poate, un Sburător adevărat, domnişoară ! zise doctorul.

Amelica păru că nu înţelege nici versurile, nici apropierea tainică.

— Săraca pasăre ! deschide mîna, deschide iute, că o înăbuşi ! spuse ea cu nerăbdare.

Poezia încercată de Sîntu n-a prins. Şi cei doi tineri s-au despărţit, fără ca privirile lor să se întîlnească şi fără să se fi legat ceva între ei.

' A doua zi însă, privighetoarea a murit. De data aceasta, împrieteniţi, fata l-a căutat pe doctor şi a venit înspre el cu pasărea în palmă.

Au stat unul lîngă celalt privind-o, cînd Sîntu avu un gînd bun :

„— Ce ar fi dacă am vedea de ce a murit ? zise el.

— Se goate ? întrebă foarte interesată Amelica.

— Sigur că se poate !

— Atunci, vreau numaidecît !

Şi spiritul ei practic şi curios găsi o cale care rămăsese închisă versurilor din ajun.

Masa de anatomie a fost numaidecît improvizată în grădină, la soare. Pe o bucată de scîndură, privighetoarea a fost bătută în cuie, cu faţa în sus. Cîteva ace ţineau loc de pense, iar un briceag ascuţit slujea drept bisturiu. După ce-i smulse fulgii de pe gît şi de pe piept, doctorul făcu o largă crestătură de la cioc în jos şi puse degetul pe un tub plăpînd, trandafiriu, cu inele cenuşii. Totul era mic şi gingaş, gata să se rupă la orice atingere.

— Uite traheea ! Pe aici respiră ! explică Sîntu.

Amelica nu mai văzuse niciodată aşa ceva. Şcoala nu o învăţase prea multe, iar desenurile de prin cărţi şi

de pe pereţi au fost ca şi cum nu le-ar fi văzut. Nu o interesau, deci nu le-a privit. Şi chiar dacă şi-ar mai fi adus aminte, sau erau prea mari, sau erau altfel colorate, sau prea lămurit explicate. Şi niciodată n-ar fi fost în stare să lege, să privească şi să-şi lămurească, ajutată de închipuire, şi să vadă în grosime şi în adînc, cum vedea acum, toate organele aşezate unele sub celelalte, împachetate după anUînite rosturi şi după anumite legi. O surprindeau moliciunile, formele, culorile şi mai ales îndemînarea doctorului de a le găsi şi a le numi.

— Uite inima !... Uite plămînii !... spunea Sîntu, um- blînd uşor, desfăcînd cu vîrful cuţitului, scoţînd din privighetoare organele şi fixîndu-le cu ace pe tabla de lemn

Cu fiecare explicaţie, cu fiecare gest, curiozitatea Amelicăi era tot mai mare. Tăcea şi se uita cînd la pasăre, cînd la doctor, care, aplecat, îşi urmărea lucrarea. Frunţile celor doi tineri s-au atins o clipă şi au zîmbit, şi astfel i-a găsit coana Miţa cînd s-a apropiat de ei.

— Doamne, doctore, da’ ce te-ai apucat să faci ? ! zise ea rîzînd şi privind spre degetele lui, care umblau cu delicateţe şi pricepere. Ce ? Vrei să-i arăţi Amelicăi măruntaiele ? Da’ ce ştie ea, că nu o primesc niciodată la bucătărie. Să cînte la pian şi să citească, nu să curețe găinile !

Şi coana Miţa se uită mîndră la fiica ei şi vru să o mîngîie. Amelica însă se feri.

— Lasă-ne, mamă ! spuse ea enervată, apropiindu-se de Sîntu.

Acesta se opri şi o privi cu bucurie şi recunoştinţă. Mama, simţind că aci se petrece un lucru pe care ea nu poate să-l înţeleagă şi că fiica ei ar putea apuca în felul ăsta o cale pe care ea nici nu o bănuia, ca să nu strice nici prietenia tinerilor, nici alte rosturi, se depărtă, glumind :

— Pe mine să mă înveţi, doctore, ce e într-o raţă, să vedem care e mai tare ! şi se pierdu după treburi.

Lecţia de anatomie a lui Sîntu a izbutit să-i dea o preocupare şi o curiozitate Amelicăi. în fiecare zi doctorul trebuia să-i deseneze şi să-i explice ce e în

om. Ba au mers şi mai departe şi au vorbit despre funcţiunile organelor şi legăturile dintre ele. Aci însă Amelica nu mai putea să fie atentă. O plictisea şi o obosea. Mintea ei, neobişnuită cu încordările şi cu urmăriri mai adînci şi mai amănunţite, se oprea. îi era destul cît ştia pentru nevoia ei de a vedea, de a pipăi şi de a învăţa limpede, dar puţin. Ceea ce a atras-o iarăşi, mai în urmă, au fost bolile. învăţase că scarlatina vine cu dureri de gît şi de cap şi cu o spuzeală ; că tifosul dă o fierbinţeală mare, după cum aflase că la o tăietură trebuie să legi strîns vinele de deasupra rănii. Şi de cîte ori putea, cu servitorii lor mai ales, îşi încerca învăţătura. Pe coana Miţa o minuna schimbarea Amelicăi şi o încînta. Fata începea să prindă o ştiinţă la care ea nu se gîndise niciodată şi-i povestea de toate acestea lui Iancu. Urmatecu răspundea ca şi cum ar fi ştiut dinainte :

— Ce-ţi spuneam eu ? ! E grozav băiatul ăsta, numai de nu s-ar opri aci ! spunea omul întotdeauna.

După primii paşi, însă, lenea Amelicăi n-a vrut să meargă mai departe. Cunoştinţele cele noi ea le-a trecut la un loc cu ce făcea şi ştia mai dinainte, şi de-acum eresurile se împleteau iarăşi ciudat cu cele învăţate de la doctorul Sîntu. Fără putere şi fără minte, ea încurca lucrurile precise cu cele închipuite şi le credea cu o încă- păţînare din care nimeni nu ar fi putut-o urni.

Şi în curînd Amelica s-a închis iarăşi în singurătatea ei, de unde nu dădea nici un semn, nici de-al sufletului, nici de-al vîrstei, pe care îl aşteptau şi părinţii, şi doctorul Sîntu.

După cîtăva vreme, totuşi, doctorul s-a folosit de Ivanciu pentru a întreba pe Urmatecu dacă îi îngăduie să ceară mina fiicei sale. Şi cînd i s-a răspuns că s-ar primi cu bucurie, el s-a înfăţişat într-o vizită de după-amiază, în gheroc nou, cu mănuşi albe şi cu joben. Urmatecu i-a răspuns că ar fi fericit să-l aibă drept ginere, dar că totul depinde numai de fată şi că în nici un fel el nu ar hotărî pentru ea. Zestrea erau Bălăşoienii, bine legaţi cu foaia dotală. Administrarea

urma să o facă tot Iancu, iar însurăţeii primeau doar un venit. Casa lui însă era şi a lor. Şi Urmatecu se obliga să-i ţină cu toate cele
de nevoie, de la slugi pînă la trăsură, caretă şi sanie, după cum cerea meseria lui Matei Sîntu.

Doctorul, în aşteptarea răspunsului, a crezut că este de cuviinţă să nu dea cîteva zile pe la părinţii Amelicăi. Trăia iarăşi cu puţin şi chibzuit în camera lui mare, dar scundă, într-o stradă pierdută de lîngă biserica Antim, unde acum, seară de seară, venea să-l vadă Irma, o legătură veche de cîţiva ani. Supraveghetoare la spitalul Brîncovenesc, Irma era un amestec de bucovineancă şi poloneză. Şi era o minune de femeie ! înaltă, puternică, plină în sin şi în şolduri, cu ochii verzi mari, puţin oblici, ceea ce îi dădea un permanent zîmbet al privirii, cu dinţii lucii şi albi şi o gură cărnoasă, ea 3 iubea pe Matei şi i-o arăta de multă vreme. Dealtfel, nici tînărul nu şi-a precupeţit vreodată dragostea. Şi Irma avea toate farmecele care-i lipseau Amelicăi. De ani de zile, perechea asta sănătoasă, pe care socotelile lumii şi viitorul doctorului mai ales, nu o lăsau să ajungă soţ şi soţie (şi amîndoi o ştiau), îşi petrecea dragostea inimii şi a simţurilor în bucuriile anotimpurilor şi afe tinereţii lor. Semnele dragostei lor erau la fel şi în spital, la căpătîiul bolnavilor sau în alaiuri lungi prin săli şi coridoare în halate albe, urmînd din pat în pat pe profesorul Florea Petre, ca şi în grădinile unde, economicos, împărţeau o masă modestă. Demult, liniştită, hotărîtă cînd nici nu era vorba de aşa ceva, Irma îl mîngîia pe Matei, îl săruta şi îi spunea, lipindu-şi obrazul lîngă al lui : „Cînd o să vină ziua în care va trebui să ne despărţim, dragule, căci tu trebuie să te însori cu o fată bogată, pe mine ai să mă găseşti întotdeauna !“

Matei nu-i răspundea niciodată, o strîngea în braţe şi-şi ascundea obrazul în sînul ei.

Şi iată că ziua aceea a venit. Irma ştia că doctorul a cerut mîna Amelicăi. Demult el i-a povestit totul : cine e fata şi mai ales cum e presupusa lui viitoare soţie. Irma l-a ascultat, n-a spus nici un cuvînt, dar s-a zbătut nopţi întregi, şi de atunci, mereu, în alte rosturi şi în alte vorbe, ea punea unele întrebări, care veneau pe

neaşteptate. Oriunde s-ar fi găsit, chiar la spital, chiar cînd
vorbea profesorul, ea se apropia deodată de Matei şi-l întreba :

„E mai înaltă ca mine ?“ sau : „Ce culoare de ochi are ?“ sau : „Tu crezi că te iubeşte cît de puţin, Matei ?“ lucruri la care doctorul nu răspundea, ci se depărta sau dădea din umeri. Pentru el, gîndul că s-ar putea însura nu aducea nimic nou şi mai ales nu aducea bucurie de suflet, ci una de lucruri şi de aşezări. învăţase că aşa trebuie să facă pentru ca să se ajute în viaţă, şi cu nimic nu-şi tulbura inima, pentru că nici nu. se gîndea că se va despărţi de Irma. Fata lui Urmatecu îi va fi soţie, şi atît. Credea că pentru asta avea toate calităţile. Şi siguranţa i-o dădea tocmai ciudăţenia şi lipsa ei de aprindere şi de dragoste. Şi el tocmai asta căutase. De aceea, aşteptarea lui era liniştită şi purtata cu o convingere adîncă de om încrezător în el. Despre Amelica el îşi făcuse toate socotelile de cînd cu mica lecţie de anatomie şi credea că va putea să o trezească atît cît va trebui, oricînd, lăsînd-o apoi, după cum el va dori, să adoarmă iarăşi, în lenea minţii ei şi în greutatea celor învăţate în familie, care i se aşezau în jur în răsfăţ şi neînţelegere, nelăsînd-o să ajungă într-adevăr o femeie cu simţuri, cu dragoste sau cu o neînfrîntă hotărîre.

De partea cealaltă, însă, vremea trecea mai puţin liniştită. La început, Amelica a spus că nu se mărită, că ea n-are nimic împotriva doctorului, ba că, din toţi oamenii pe care i-a cunoscut, îi e cel mai plăcut, dar ea se simte bine la casa părinţilor ei şi că nu vrea să-i părăsească. Atunci, Urmatecu i-a spus mai întîi că-l lipseşte de-o mare bucurie a vieţii, şi Amelia s-a făcut că nu aude, ca şi cum i-ar fi răspuns, fără vorbe, că ştie şi că îl lipseşte. Iancu s-a supărat, şi după ce a arătat meritele lui Matei Sîntu şi a pus întrebări după întrebări, toate fără răspuns sau cu vorbe nealese sau capricioase, încheiate de Amelica, Urmatecu a început să strige. Şi convorbirea între tată şi fiică s-a sfîrşit, şi acum, pe o neînţelegere ca întotdeauna. Atunci, a trebuit să încerce coana Miţa să smulgă hotărîrea

copilei sale. Au vorbit seri întregi, mama arătîndu-i fetei ce se cuvine, că acum sînt cele mai bune împrejurări pentru căsătorie, cîntărite de părinţi, şi a lăsat-o să întrevadă bucuriile de a fi mireasă, ceea ce e atît de însemnat în viaţa unei femei. Coana Miţa vorbea cu un anumit curaj, pentru că ştia că Amelica nu iubeşte pe nimeni. Pricepuse cucoana că nu trebuie să taie calea unei îndrăgostite, ci să trezească numai cît de cît o curiozitate şi o bucurie de femeie în sufletul întîrziat al fiicei sale. Cîteva zile Amelica n-a voit să răspundă. în cele din urmă, însă, ea a început să discute cu părinţii ei.

Ceea ce îi venea greu era să se ştie legată de un străin, şi numai de el, pentru că, în nici un chip, nici inima, nici trupul nu-i uşurau apropierea aceasta şi nu doar de doctorul Sîntu, dar de nici un alt bărbat. De aceea, chiar dacă s-ar fi măritat, Amelica nu primea cu nici un preţ să părăsească pe părinţi, casa lor, şi mai ales Bucureştii. Din restul ţării ea nu cunoştea nici un alt oraş, în afară de cîteva mici localităţi de munte unde fusese vara cu ai ei. Totul i se părea departe, întunecat, trist şi străin şi nu putea să sufere „provincia“, despre care o idee limpede nu avea, dar simţea că e în cuvîntul acesta ca un iz de sărăcie şi de inferioritate. Ei rude în provincie nu aveau, ci numai cîţiva prieteni, care veneau din cînd în cînd să-i vadă. Şi Amelica ştia că sînt cei mai sfioşi, cei mai prost îmbrăcaţi, cei mai speriaţi de vorbele şi purtările de la Bucureşti, şi mai ales de glasul tare şi îndrăzneţ al lui Urmatecu, ce cunoştea măcar această trecere şi preţuirea în ochii ficei sale, de a fi neaoş bucu- reştean. Apoi Amelica nu putea renunţa la vaza cu care fusese obişnuită alături de părinţii ei, şi nu la aceasta nouă de acum, de cînd tatăl său, ajuns şi avut, le scosese într-o lume unde fata, cu toată strălucirea, nu se simţea legată, ci la cinstirea mai veche, negustorească, în care fusese crescută. Pentru că după lumea chiabură a negustorilor, mai mult decît după aceea a funcţionarilor, a politicienilor de care îi era frică şi a liberilor-profesionişti (înţelese aşa cum putea ea), se ţinea Amelica în obiceiuri şi în preţuiri. îi plăceau

vorbele domoale şi sigure, pofte- lile, îmbierile la cumpărături de tot felul şi acel sincer şi excepţional „pentru dumneavoastră“ al negustorilor vechi şi cunoscuţi, care îi umpleau inima de mîndrie. Deşi crescuse, deşi altfel trebuia să vadă şi să simtă, pentru ea, ca şi în copilărie, cînd se ducea şi îşi explica singură fel de fel de lucruri în dugheana lui, pentru ea, tot boier Lefter rămăsese icoana cea mai vie. Văzuse în toate prăvăliile mari din Bucureşti, unde erau cunoscuţi şi respectaţi, că tatăl său sau mama sa aveau întotdeauna reduceri, mici, ce e drept, dinainte, la toate preţurile. Şi i se lămurise, cînd a întrebat, că nu reducerea, care nu însemna mai nimic în bani, e temeiul, ci bunăvoinţa şi respectul negustorului pentru muşteriu, ascunse în ea. Şi muşterii din aceştia, mîndri de trecerea lor, bucuroşi de vază pe preţuri, fie la băcănie, fie la pînzării, fie oriunde, erau Urmatecii. Iancu se făIea mereu cu asta, spunînd că el cumpără tot tîrgul pe un bileţel, şi nici coana Miţa nu era nesimţitoare la o asemenea cinste. Iar Amelica, alături de un străin fără gustul,, voia sau obişnuinţa cumpărăturilor, în cine ştie ce dughene întunecoase din fundul unei provincii, unde ar fi intrat ca o necunoscută dintr-o mie, unde nu e vază, nici bunăvoinţă, nici scădere de preţ, n-ar fi primit niciodată să meargă şi să se lipsească de bucuriile Bucureştilor, care pentru ea erau familie şi magazine înainte de orice.

Acestea au fost dorinţele fetei, care, dealtfel, se potriveau şi cu ale părinţilor. Nici ei nu ar fi dorit s-o ştie înstrăinată. De aceea, cînd Iancu Urmatecu l-a chemat pe doctorul Sîntu şi i-a spus că e mulţumit, pentru că Amelica primeşte, i-â făgăduit că va pune în joc toată trecerea lui pentru a face gustul fetei şi a-l păstra întotdeauna cu serviciul în Bucureşti. Matei Sîntu a mulţumit, şi din ziua aceea tinerii au fost ca şi logodiţi.

Amelica s-a bucurat la gîndul tuturor prăvăliilor în care avea să intre şi să vadă de trusou şi rochia ei de mireasă. Şi abia îi sărutase doctorul mîna şi o sărutase pe frunte în faţa părinţilor zîmbitori, că fata s-a şi întors către mama ei, spunîndu-i cu veselie :

— Da’ pe toate eu le aleg şi le cumpăr, mamă, nu e aşa ?

— Tu, maică, tu ! răspunse coana Miţa şi-şi sărută fata, fericită.

Logodna adevărată, însă, fusese plănuită de Paşti, la Bălăşoieni.

înspre moşia aceasta, în afară de valoarea ei şi mîndria că o are, nimic nu-l atrăgea pe Urmatecu. El la munci nu se pricepea, iar cu oamenii nu-i plăcea să stea de vorbă. Amelica, de asemeni, încercase şi rămăsese străină de bucuriile conacului. Şi ei, ca şi lui Iancu, îi trebuia oraşul, cu uruituri de birji, cu înghesuieli, cu parăzi, cu întîmplări de stradă şi gură-cască, şi mai ales cu vitrine luminate şi lucruri de ales, pentru ca să nu se plictisească. Aceste uscăciuni de tîrgoveţi erau poate cea mai mare asemănare între tată şi fiică. Adevărata^ administrare a moşiei, cu socoteli cu logofeţii, cu înţelegere cu oamenii, cu grija curţii, a grajdurilor şi a pătu- lelor, o făcea coana Miţa. De aceea, în ultimul timp, de cum s-a desprynăvărat, ea era mai mult la ţară. Pleca, venea, ziua, noaptea, pe orice fel de vreme, cu trăsura plină de lucruri. Iar la conac robotea pînă în amurg, în- trînd peste tot, şi în inima livezilor şi a unei pădurici, fără nimeni, că nu-i era frică. Dealtminteri, în toată casa de la Bălăşoieni dormea singură. Slugile şi Păuna erau tocmai în fundul curţii, lucru pe care nici Urmatecu, nici Amelica nu l-ar fi făcut. Amîndoi erau fricoşi. Greoi şi stîngaci cum era, Iancu nu s-ar fi priceput să se apere şi avea groază de urît şi de singurătate. Acasă, la Bucureşti, cînd rămînea fără Miţa, punea pe cineva să doarmă în a doua odaie şi lăsa toate uşile deschise. Se temea de tîlhari sau numai de sperieturi şi-i plăcea să audă suflet de om lîngă el. Şi de vreo cîteva luni pă- zitoarea lui era Paulina Zehi.

După ce i se întîmplase supărarea cu Păuna, la ţară, Iancu s-a gîndit la ceastălaltă şi i-a spus soţiei sale că nu-i place să o vadă ostenindu-se atît, mai ales acum, cînd se împarte între casă şi moşie, şi că trebuie să-şi ia pe cineva de ajutor. Şi au vorbit cu săsoaica, nelipsită duminica de la masă, şi au chemat-o la ei. în realitate, Iancu îşi căuta o mîngîiere, cum o fi, de cele întâmplate, iar coana Miţa, după povestea cu mamzel Hélène, nici nu bănuia măcar că urîta asta de nemţoaică ar putea să mai fie bună şi la altceva decît la roboteala •casei.

De cum a venit, Paulina Zehi a început să-i dea lui Iancu semne că a înţeles de ce a adus-o, şi era fericită. Ea, atît de sfioasă de obicei, sprijinită în dragostea ei de o tălmăcire ce nu putea să se înşele,, credea ea, faţă de glumele fără perdea ale lui Urmatecu, îndrăznea ceea ce niciodată nu şi-ar fi închipuit. Astfel, ea l-a sărutat cea dintâi într-o seară şi s-a strîns lîngă el.

Iancu a închis ochii, n-a spus nimic şi, voind să o prindă cu braţul, a simţit, la o mişcare a Paulinei, osul cum a jucat sub pielea uscată şi cîteva mosoare din şira spinării, şi s-a îngrozit. De atunci s-a jurat că nici nu o s-o mai lase să se apropie de el, şi nici el nu are să o mai mîngîie. Se mulţumea cu vorbele ei cîntate şi îndulcite, la orice răspuns, pentru orice întâmplare, fie că i-ar fi cerut ceva, fie că ar fi pus-o să-i tragă cizmele, şi cu privirea ei caldă, de cîine bătut, din ochii negri fără gene şi neliniştiţi.

Era adevărat că, în pofte, Urmatecu se mai răcise, şi acum îi era de ajuns să nu se gîndească la ele. Se mulţumea numai să vadă cum se prăpădeşte o fémeie după el. Asta îi făcea bine, îl înviora. îi plăcea să-şi spună că întotdeauna era cineva gata la orice şi oricînd ar fi vrut, ar fi avut dragostea, dar că el nu voia. Atunci se simţea împăcat, mîngîiat de un gînd peste rănirea dureroasă pe care i-o adusese Păuna, şi pentru rostul acesta, după cum se gîndise din prima clipă, era bună şi Paulina Zehi. I-ar fi plăcut numai să o vadă şi pe ea puţin geloasă. Asta i-ar fi sporit şi siguranţa în el, şi mîngîie- rea. Dar nu avea nici timp, nici prilej, şi apoi era greu pentru cît era de orbită şi de supusă noua lui dragoste. De aceea, se mulţumea şi cu atît. De partea ei, însă, Paulina ajunsese la un fel de nerăbdare. Aflase de toate isprăvile lui Iancu, de toate odăile ţinute prin oraş, pentru fel de fel de ibovnice, şi ar fi vrut ca şi cu ea să se petreacă la fel. Căutase, găsise şi închiriase chiar, din micile ei economii, o asemenea cameră. Trebuia numai să-l convingă pe Iancu să vină.

Prima dată cînd i-a spus, Urmatecu a rămas uimit. Era mai mult decît se aştepta. Simţea o bucurie pe care nu i-o dăduse pînă atunci nici o femeie. Nu a îndrăznit

să răspundă numaidecît, dar a umblat mîndru şi fericit cîteva zile. S-a gîndit însă în cele din urmă că are şi ceva de spus Paulinei, care aştepta. Şi a voit să-i spună că o iubeşte, dar n-a putut ! îl îngrozea gîndul că o să rămînă singur cu femeia asta, care, cînd era drăgăstoasă, era stingace, se strîmba îngrozitor şi era şi mai urîtă, Odată a şi făcut-o să aştepte şi nu s-a dus, iar cînd s-au întîlnit acasă, i-a dat bani să plătească chiria, i-a mărturisit că. s-a gîndit bine şi că n-ar fi frumos din partea lui, pentru că o ştia fecioară. Paulina a roşit de fericire. A alergat la el, i s-a aruncat în braţe, a început să-i sărute mîinile, şoptindu-i : „Pentru dumneata mai sînt !“ Şi Urmatecu iarăşi s-a îngrozit. în clipa aceea însă erau să fie surprinşi de cineva. Femeia, cu o sprinteneală pe care i-o dădea bucuria vorbei celei mari, s-a desprins alergînd, rîzînd şi întorcînd din cînd în cînd capul. Paşii ei greoi şi încălecaţi şi picioarele mari se împleticeau prin odaie. Şi Urmatecu a închis ochii, să nu mai vadă fuga asta fericită cu picioarele ei de urs !

în anul acela Paştele cădea în vară. Logodnicii şedeau ceasuri întregi în grădiniţa din fundul curţii, unde cîţiva trandafiri şi panselele au apărut peste tot. Cei cîţiva trandafiri erau îmbobociţi iar globurile de sticlă fuseseră înfipte în beţele date proaspăt cu verde. Barza din mijlocul bazinului, vopsită şi ea de curînd, arunca un fir de apă subţire, care-i cădea în boabe uşoare pe penele de tuci. Din casă se auzeau sticleţii şi cintezoii lui Urmatecu ciripind, şi toate ferestrele erau deschise să intre soarele. Sărbătorile se aşteptau cu linişte şi cu

» bucurie. Numai coana Miţa nu mai pridiдea de griji. Bl Trebuia să pregătească de logodnă, acolo, la ţară ; tre- ||î buia să ducă tot rostul casei aci, şi, ca de obicei, se şi

împărtăşea de înviere. între Paulina Zehi şi Păuna, ea îşi împărţea ordinele şi supraveghea pregătirile. Iancu K mărea mereu o listă de musafiri, la care, în fiecare zi, R' adăuga vreo doi-trei, deşi de data aceasta nu voia să » cheme decît de-ai lor. Pentru boierii cei mari păstrase R nunta, care avea să se facă la Bucureşti. Căuta însă să-şi |f aducă acum aminte rudele cele mai îndepărtate şi prie- tenii cei mai vechi, căci voia să-i aibă pe toţi la o ase- E menea împrejurare.Toţiaveau să vină la Bălăşoieni, pe R; socoteala lui, în ziua întîi de Paşti, care era şi ziua lo- |! godnei. Chiar şi el, şi tinerii. Pînă atunci la ţară va fi R numai coana Miţa, care va pregăti. Iancu voia să pe- I treacă, nu glumă, şi nu voia să uite nimic. Avea să vie E taraful lui Iliuţă Pupăză, ţiganul, care de douăzeci de | ani îi ieşea înainte la toate chefurile, şi aveau să vină i' şi nebunii, să-i mai înveselească. Nebunii, copiii lui popa H Gose, erau din ce în ce mai mohorîţi, mai greoi şi mai L, murdari, dar de lătrat, tot lătrau, ca în tinereţe. Dădeau pe la casa lui Iancu în fiecare săptămînă, după gologani 1 şi cîte o mîncare. Ionică, mai din moştenire trupească a părinţilor, mai din beţie, damblagise. Dar după ce a ft', zăcut cîteva luni în bordeiul de sub pămînt, se îndrep- |V tase ca prin minune, şi acum putea iar să umble. Tîra | numai piciorul stîng şi mîna îi era căzută, ca o aripă de pasăre împuşcată. Mariţica şi Vasilica albiseră şi erau bătrîne, grase şi zdrenţuite. Dar tot mai săltau, mai scheunau, şi acum, în urmă, cine ştie de la cine, învăţaseră şi măscări. Le cîntau în felul lor şi aveau şi un joc I nou : Ionică, nemaiputîndu-se ţine bine pe picioare, se ghemuia deodată între ele, iar surorile lui se repezeau, dădeau din braţe şi îl piguleau cu cîte trei degete în I; creştetul capului, strigînd : „Vin ciorile ! Vin ciorile !“ I Iancu făcea mult haz de ei şi le arunca bani, după voie, I asmuţind de multe ori, cu cîte o bucată mai bună sau cu o băncuţă, pe unul împotriva celuilalt. Dar, în nebunie, se spunea de cîtva timp că ajunseseră primejdioşi. Undeva, o femeie o dată le-a strigat vorba lor : „Zbu- ghie !“ Şi-atunci s-au înfuriat. S-au năpustit cîteşitrei asupra femeii, dîndu-i cu pumnii în cap şi muşcînd-o de obraz. Şi numai cu greu a putut să fie

I

scoasă din mîna lor.

Astfel se pregăteau sărbătorile, şi zilele erau din ce în ce mai calde şi mai frumoase. La Bălăşoieni, coana Miţa n-avea însă numai grija logodnei, ci şi a bisericii, de care, de cum a intrat pe moşie, se hotărîse să vadă. Biserica era la margine de sat, sub dîmbul conacului, şi nu ajungea cu turlele nici pînă la vîrful plopilor care o străjuiau. Tablele de tinichea de pe acoperiş şi clopotniţă luceau în bătaia soarelui şi la lună plină, că erau nouă, schimbate de curînd, din grija cucoanei. Popa Ni- culaie, un moşneag mărunt, cu ochelari legaţi cu sfoară, groşi şi tulburi la sticlă şi aproape nefolositori, că nici ei nu-i mai ajutau la slujbă, atît îi era de prăpădită vederea, mulţumea toată ziua şi se căznea să ţină curat, să nu supere pe cei de la curte. Sfinţii de pe pereţii bisericii nu erau frumoşi şi erau zugrăviţi numai în două culori : în verde şi în vişiniu : iar icoanele, nouă şi ele, miroseau a vopsea. Dar pentru că popa Niculaie văzuse că, după boierul cel mare, care nu dădea niciodată pe la moşie, venise acum un boier nou, cu rost şi cu nevastă, şi că mereu au să fie aci, ca să-i bucure, pusese să vopsească sub sfinţi şi pe deasupra stranelor un chenar roşu, galben şi albastru, să fie mai arătos şi să-şi spună şi el astfel credinţa şi mulţumirea.

La denii, coana Miţa s-a dus cu sfinţenie şi a ascultat în picioare slujba, în partea stîngă a bisericii, după cum e datina femeilor. în jurul ei, la cîţiva paşi, erau strînse nevestele şi fetele satului, dintre care cucoana pe multe le cunoştea. La ieşire, întîrzia printre ele, întrebîndu-le pe fiecare de necazuri şi de copii. În felul acesta, deşi nou venită, soţia lui Urmatecu a izbutit să-şi facă drum prin sufletele ţăranilor, care o preţuiau şi o respectau.

Pentru epitaful din Vinerea mare, cucoana a trimis sfeşnice frumoase de alamă şi zambile, iar în după-amiaza aceleiaşi zile, s-a mărturisit la popa Niculaie.

După ce i-a citit molifta şi i-a ridicat patrafirul de pe umeri, popa n-a ştiut ce s-o întrebe. Nu-şi mai simţea harul, nici puterea lui, văzînd ca are în faţă pe cucoana

de la curte. Mîinile lui neliniştite închideau şi deschideau cartea molitfelnicului, gura îi juca în loc şi nu lega cuvinte, ochii, speriaţi, lunecau priviri pe de lături, şi mormăia, şi mesteca, şi se schimba de pe un picior pe celalt. Coana Miţa, cu sufletul pe buze, avea nevoie de limpezimi ! Se ştia curată şi plecată bărbatului, copilului şi casei, şi totuşi parcă erau în ea unele îndoieli. Avea nevoie să fie întrebată şi ajutată. S-au privit aşa cîtva timp unul pe celalt, şi popa se simţea tot mai sfios. Coanei Miţa, îi trecu o clipă prin minte că l-a speriat pe popă, dar deîndată singură s-a dojenit şi s-a înspăimîn- tat de îndrăzneala şi necuviinţa ei. Şi îi păru rău atunci că nu s-a dus la duhovnicul ei de la Bucureşti. în cele din urmă, ea spuse, după o mai lungă aşteptare :

— Da' întreabă-mă ceva, părinte Niculaie !

Şi bătrînul atunci se linişti puţin şi o întrebă iute dacă a postit. Cucoana, folosindu-se de acest început, s-a pornit să spună tot ce avea pe suflet şi nu l-a mai lăsat pe popă să vorbească. Acesta asculta cu ochii în jos, încurcat şi ruşinat, de parcă el s-ar fi mărturisit la coana Miţa. Cînd femeia tăcu, a fost bucuros că a scăpat, i-a dat dezlegarea, i-a cetit molifta şi s-a înveselit cînd a simţit, după pipăitul degetelor, cît i-a pus cucoana în palmă. Era o monedă de argint mare, cum nu mai primise el niciodată la spovedanie. După cucoană, a venit şirul lung al bătrînelor şi al femeilor din sat. Şi popa Niculaie a început să le întrebe, cu glas tare, mult mai tare ca de obicei şi de cuviinţă, ce păcate au făcut. Răsuna biserica de vorba lui pentru că popa Niculaie îşi găsise iar toată puterea harului şi închinarea supusă a enoriaşelor.

Pentru cucoană, însă, firul gîndurilor aduse de mărturisire nu s-ă oprit aci. Urcînd încet dîmbul dinspre conac, se gîndea mai ales la logodna de mîine. Şi închipuirea ei, deprinsă să alerge şi să întrezărească, acum se întretăia cu fel de fel de vedenii la răscrucea vieţii lor, în care stătea Amelica. Un neam nou începea cu ea. Cine ştie ce va aduce străinul ăsta, doctorul Sîntu, pe care cucoana îl cunoştea puţin, îl plăcea, ce e

drept, dar care îi rămînea departe şi tăinuit ? Şi, în tot ce era să vină, va fi el mai tare, sau ei, prin Amelica ? se întreba ea. Cum vor fi copiii ? Cu cine vor semăna ? Şi, mai ales, noroc au să aibă ? Acest gînd al norocului o frămînta mult pe coana Miţa, pentru că ea credea în el ca în puterea cea mai mare a vieţii, asupra căruia nimeni nu e stăpîn. îl ai, sau nu îl ai, îşi spunea şi dacă s-a arătat, cît ţine ? Şi acum, pentru prima dată, liniştea ei de ani de zile, venită dintr-un abur din jurul şi dinaintea în- tîmplărilor şi lucrurilor pe care, tăcută şi încrezătoare, le-a desluşit întotdeauna pentru Iancu, liniştea aceasta se tulbura. Norocul trebuia să treacă drumul ! îşi spunea ea. Şi coana Miţa nu era sigură dacă îl va trece. Ceaţa obişnuită cu care era deprinsă şi care îi dădea putere se risipise, şi totul era prea limpede şi prea lămurit. Femeia îi vedea pe toţi ca printr-un ochean răsturnat : departe şi limpede, dar numai în carnea şi hainele lor, în casele, pe străzile, pe căile lor, şi de limpezimea asta îi era frică, şi era nesigură dacă norocul lor va mai ţine sau s-a sfîrşit în altoiul acesta străin...

Pînă noaptea, tîrziu, s-a lăsat dusă de gînduri şi a robotit. Apoi s-a culcat ‘ puţin, ca să-şi capete liniştea înainte de înviere şi împărtăşire.

La douăsprezece noaptea, Hristos a înviat în pragul bisericii, unde era lumină strînsă din toate boabele luminărilor. Coana Miţa, frămîntată de nelinişti, căuta în jurul ei răspunsuri. Şi pe cînd se citea *Evanghelia* în curte, s-a uitat de jur împrejur, doar o vedea vreun semn numai pentru ea, vreo poartă în cer sau o lumină pe dealuri. Şi n-a văzut nimic. în afară de biserică, to-

tul era stins şi încremenit în întuneric. Mărgelele cerului pîlpîiau aprinse, ca în fiecare seară ; dîmburile erau încremenite ; cîinii lătrau, departe ; frunza nouă din plopi foşnea, şi doar oamenii vegheau. Hristos învia numai între ei. Pădurile şi apele nu voiau să ştie de bucuria aceasta, şi coana Miţa, prinzîndu-se cu astfel de cuget, se scutură ca de un val de fierbinţeală necurată. Ca niciodată, grija logodnei Amelicăi o lega de oameni, şi numai de ei, şi-i dădea gînduri pămînteşti, din care nu putea să se rupă. Era mai liberă, mai mlădioasă altădată, cînd ţesea ciorapii şi vedea pentru Iancu, în ne- siguranţele lui, decît acum, în uşa bisericii ! Şi femeia oftă adînc de muncă sufletească şi deznădejde.

Afară începuse să se reverse de ziuă cînd a ajuns în faţa uşilor împărăteşti, la altar, aşteptînd cu luminarea în mînă, în fruntea şirului lung de femei, de copii şi de bătrîni, care veneau încet să ia împărtăşania. Şi cînd Popa Niculaie a ales din sfîntul potir cele cîteva picături de vin bun şi firimituri de pîine cu linguriţa de argint prelungită cu o cruce de aur, coana Miţa s-a bucurat şi de clipa asta mare la care lua parte, şi de darul pe care s-a învrednicit să-l facă. Linguriţa aceasta nouă ea o adusese, şi ea era cea dintîi debuzelecăreia avea să se
atingă. În clipa împărtăşirii, cucoana aînchis ochii. Şi-a oprit gîndurile şi şi-a dat drumul în gol, ca într-o prăpastie. Ştia că o să simtă mîini puternice întinse să o prindă, să n-o lase să se ducă la fund. Şi aşa a şi fost ! Din clipa aceea, ea s-a îmbrăcat ca într-o mare uşurinţă şi mulţumire. Un zîmbet s-a aşezat pe buzele ei, şi s-a ţras la o , parte, să priveascălatoţi ceice se vor împărtăşi la fel cu ea. Şi au venit, rînd perînd,copii, care se uitau în ochii popii Niculaie cînd deschideau gura şi nu înţelegeau bine ce fac ; femei, care cătau în sus, spre Ier, şi oftau ; bătrîni, care îşi mai ştergeau încă o dată, înainte de a lua împărtăşania, mustăţile stufoase cu podul palmei, privind în jos şi închinîndu-se. Cînd s-

a isprăvit slujba, dimineaţa sosise de-a binelea, cu rouă şi

g5 — Sfîrşlt da veac în Bucureţtl

eu rumenealã de zori. Coana Miţa a răspun -la toată lumea : „Adevărat a înviat !“, a ciocnit cîteva ouă în curtea bisericii şi a plecat înspre conac, să-şi' aştepte musafirii. Acum abia, pornită iarăşi prin viaţă şi printre oameni, ea îşi dădea seama de puterea sfintei împărtăşanii. Era ca şi cum i-ar fi curăţit cineva ochii şi gîndu- rile ! Se simţea sprintenă şi deschisă pentru bucurii. îndoielile s-au topit, şi limpezime era, dar o limpezime sigură, bună, liniştită, la fundul căreia creşteau toate nădejdile ! Satul, cu gardurile lui încîlcite din nuiele şi spini, i s-a părut curat; pomii parcă erau spălaţi cu lumină ; aerul, afînat, se bea cu plăcere. Era proaspăt şi cu arome, iar ziua care stătea înainte era uşoară în ceasurile ce nu se simt şi puternică în aşezarea ei în vreme. Era prima zi de Paşti şi ziua logodnei 1 Iar logodna nu o mai înspăimînta. Coana Miţa se simţea vrednică şi curată ! Dar închisă în fericirea ei, ea n-a simţit săgetătura ochilor lui Voicu Strapalea cînd a trecut prin dreptul casei lui. Ologul a privit-o lung, prin ochiul de geam aburit, şi, înrăit fără leac de chinurile prin care trecuse, zdrobi în dimineaţa asta de Paşti, otrăvită pentru el, o înjurătură în urma cucoanei ălei noi de la conac.

În casa întinerită şi dereticată a Bălăşoienilor, toate lucrurile aşteptau ca cei ce vor sosi să se veselească. Pe mese întinse creşteau maldărele de ouă roşii. Cozonacii şi păştile cu fragedă şi dulce brînză de vaci, frămîntată cu stafide şi presărată cu mac, luceau de rumeneli potrivite ; flori de cîmp ţineau culorile în uscăciunea lor prin ulcele, şi miroseau înecăcios a fîn de mai, iar peste tot era un iz de muşeţel, de zambilă şi de vanilie. Albinele, plecate devreme să strîngă, intrau şi ieşeau pe ferestrele deschise în care băteau perdelele de borangic. Coana Miţa,, reîntoarsă la grija şi mîndria gospodăriei, povestea Păunei toată făptura lui Dumnezeu, încă o dată prefăcută de ea în mîncăruri

şi în gusturi.

— Am găsit, Păuno, nişte ştiuculiţe, ca argintul, cu icre grase, ce cresc ca o spumă sub lingură, spunea ea. Şl am luat de toate, să fie, că le-am găsit proaspete şi

m

bune ! Racii sînt cît palma ; din viţel curge lapte, nu altceva, iar gîştele sînt fragede, că le-am ţinut în vin !

Şi ea însăşi, în pridvorul caselor, după atîta post, gustă şi aşteaptă.

De la conac se vedea departe, pînă în lunca Argeşului. Şi tocmai de acolo s-a zărit alaiul venind. Soarele urcase pe cer şi începuse să încălzească cînd au intrat trăsurile în curte. Din faetonul casei au coborît Iancu, Amelica, doctorul şi Paulina Zehi. Brecul lui Friţ era plin cu prieteni şi rude : fireşte, Schweickerţii, în primul rînd, şi boier Lefter. Cîteva birje din oraş aduceau pe lăutari, cu Pupăză în fruhte, un ţigan gras şi mare, cu o voce subţire, de tenor, apoi pe nebunii lui popa Gose şi altă lume mai măruntă. Ivanciu venise cu cabrioleta lui, la care înhămase un roib cumpărat de curînd, şi cu Marica, fiică-sa, înfoîată într-o rochie albă, tînără, dar cu un aer de tristeţe, pe care i-l dădeau sprîncenele căzute şi un nas lung şi subţire. Toată lumea s-a îmbrăţişat şi toată lumea rîdea. Amelica, ea însăşi, era veselă. De cum a văzut-o, coana Miţa a luat-o deoparte, i-a mai îngrijit părul, a sărutat-o de multe ori şi a întrebat-o :

— Eşti mulţumită fata mamei ?

— Da, mamă ! a răspuns Amelica.

Şi, pentru prima oară, glasul ei a sunat limpede şi tinereşte. Doctorul căuta să cunoască şi să se lege de rudele şi de prietenii cei noi. Trecînd apoi încet, de unul singur, prin toate odăile, privind lucrurile, privind pe fereastră livada, lacul, ogoarele, încerca să-şi dea seama de zestrea pe care a luat-o. Din cînd în cînd, îşi aducea aminte de Amelica, cerceta să o afle, mergea înspre ea zîmbind, ăi spunea cîte o vorbă şi îi săruta mîinile. Cîteva înţelegeri tainice se şi legaseră între ei. Dar erau numai vorbe despre bani şi despre lucruri. Se şi hotărîseră ce să facă în cutare odaie şi cu anumite mobile. Şi Amelica preţuia la el grija aceasta şi priceperea. Bucurie nouă nu avea decît cînd spunea „logodnicul meu“ şi îl privea. Dar nu era pentru om, ci mai mult pentru cuvînt şi neobişnuitul său.

La sfârşitul mesei, Iancu Urmatecu le-a schimbat inelele. Apoi s-a băut şampanie, şi logodna s-a făcut. După aceea s-a pornit cheful.

Din noaptea vijelioasă de ianuarie, Iancu nu mai fusese pe la moşie şi nici n-o mai văzuse pe Păuna. Acum o privea pe furiş

cum servea la masă. Nu-şi pierduse nimic din farmec şi încă îi plăcea. Pe lîngă ea, Paulina Zehi era Muma-Pădurii. Şi Iancu se gîndi că dacă Păuna a avut dreptate într-adevăr şi el e aşa cum îl crede ea, apoi zadarnic îşi mai caută mîngîiere pe lîngă fel de fel de urâciuni. Şi îi părea rău de ceea ce se întîmplase, şi mai ales acum, în aprinderea vinului, simţea cum pofta îl trage iarăşi spre iubita lui de altădată. De partea ei, nici Păuna nu uitase dragostea lor. Il mîngîia cu. privirea, îl servea numai pe el şi îi umplea prea des paharul.

Ziua caldă şi luminoasă trebuia cinstită aşa cum se cuvine. Şi la o hotărîre a lui Iancu, masa întreagă s-a strămutat în livada de lîngă casă. Au pornit ţărăncuţe, cu salbe la gît, purtînd bunătăţile înjumătăţite ; rîndaşii trăgeau cu greu hîrdaiele cu sticle îngropate în gheaţă, şi s-au cărat scaunele, fotoliile, ba şi divanurile. Pomii sunau de gîze. Rîndunelele piuiau, cînd sus, cînd jos, dîn- du-se peste cap în albastru, şi era linişte peste tot, de la heleşteu, unde se vedeau cîţiva oameni trăgînd o luntre, dar nu se auzeau, pînă la zaplazurile curţii pe după care se vorbea şi erau strînse femei şi fete, şi se aşezau numai jumătăţi de feţe, prin gard, şi ochii curioaselor. în liniştea adîncă a Paştilor, în livada curţii se petrecea şi chiuia. Şi pentru ca zgomotul să fie mai mare, Iancu îşi pusese logofătul cu puşca lui cea bună să tragă focuri în aer din cînd în cînd. în capul mesei, Urmatecu, între Ivanciu, Schweickert şi Friţ, bea, bea mereu şi fuma. Vorbea tare, glumea cu femeile, le amenința cu vorbe late, fără perdea, şi înjura. în faţa ochilor îi juca totul şi îi era bine. Simţea cum leapădă anii din el şi grijile şi cum e tot mai uşor. Vinul, cu care era obişnuit, nu-l obosea, ci-l sprin- tenea şi la duh, şi la trup. Din ameţeală nu se putea desluşi decît felul ciudat cum întîrzie şi tabără cu vorba răstită sau glumeaţă pe cîte un prieten sau o rudă, care nu mai scăpa din mina lui. Deodată, însă, îi ieşi înainte lăutarul. I se păru că urechile îi sînt înfundate şi că taraful cîntă prea departe. Şi l-a chemat atunci la el pe Iliuţă Pupăză. L-a cinstit cu un pahar, cu două, l-a pus să-i cînte un cîntec vechi : *La Turnu-Măgurele...* şi i-a poruncit să se urce în pom.

— Că de eşti pasăre, în pom trebuie să cînţi, ţigane, nu la masă şi cot la cot cu mine ! rosti el apăsat şi bătu cu pumnul de săriră paharele în loc şi nu vru să asculte de nimeni. — Aici eu poruncesc ! strigă Urmatecu şi chemă argatul, să-i ajute lăutarului.

■" Era la cîţiva paşi un cireş bătrîn, vestit la curte pentru, rodul său. Era un cireş alb, care abia legase. Dintr-o tulpină groasă, cu

boabe mari de clei prăjit de soare, cam la un stat de om, se desfăceau crengi puternice. Acolo îi •• găsise Iancu loc lui Pupăză. S-au căznit trei flăcăi să urce în pom grăsimea ţiganului, care, nepriceput şi stîngaci, luneca printre frunze. Cînd ţăranii au luat mîna de pe el, ţiganul a început să urle.

— Stai bine, stai bine, pasăre ! făcea Iancu, bătînd din palme. Daţi-i să-şi pună cuib ! striga el rîzînd şi aruncînd cu perinele în Pupăză, fluturînd însă în acelaşi timp cîteva hîrtii de cîte.o sută, la rădăcina pomului.

|i Lăutarului îi sticliră ochii. Se cuminţi, tăcu şi încercă să se aşeze. Apoi i s-a dat şi vioara. Şi Iliuţă Pupăză a început să cînte din cireş, oftînd prelung din versuri bătrî- neşti, de se auzea pînă departe, peste sat. La picioarele pomului, nebunii lui popa Gose stăteau ghemuiţi cîteşitrei î şi îngînau.

fe- — Aşa, vezi ! Să ştii şi tu ce e aia chef, mă neamţule ! îi zise Iancu, mîndru, lui Schweickert, care făcea nişte ochi mari şi speriaţi.

— *So ein Bengel !* rosti îngrozit vienezul şi se duse în fundul livezii, să guste liniştit bucuriile naturii.

jft Ca la orice chef care ţine mai mult, comesenii s-au împărţit după firi şi înţelegeri. Coana Miţa, cunoscîndu-şi bărbatul, îl lăsă să petreacă. Trecuse iarăşi în casă, la ¡¡răcoare, cu Mili şi Mali, care se ţineau una de alta. Amîn- două erau înfoiate în rochii liliachii, cuminţi şi înspăi-

mîntate de năzbîtiile lui Iancu. Logodnicii se ascunseseră undeva spre lac, vorbind de casa lor, de cîte slugi o să aibă şi de fel de fel de lucruri folositoare. Iar ceilalţi erau risipiţi după lăcomie sau curiozităţL

Cu înserarea şi cu prelungirea băuturii, care nu se mai sfîrşea, o oboseală începea să se lase. Iancu însă era tot mai aprig, tot mai aprins de ceea ce purta cu el : de pofte, de bucurii, ba chiar şi de uri vechi, pe care nu le putea uita şi pe care vinul le scotea la iveală. Păuna se ţinea de el ca o umbră, dar nu vorbea. Şi asta îl scormonea din adînc. Semn era că se întoarce, dar nici nu putea să-şi lămurească bine purtarea, şi nici nu se cădea ca acum să-şi dea drumul la pornirea veche. în orice caz, dacă ea vine, însemnează că-i e dor, şi dacă îi e dor, tot ce a spus atunci la mînie şi la gelozie nu e adevărat ! Şi Iancu se simţea iar tînăr şi sigur de el şi bucuros nu de ce se petrece acum, ci mai mult de ceea ce are să se mai petreacă în viitor. Se deschisese iarăşi drumul spre obişnuitele lui plăceri şi mîndrii, fără de care n-ar fi putut să trăiască. Că încercase din iarnă să fie altfel şi se simţise

înjumătăţit ! Toate parigoriile nu-i folosiseră la nimic. Tot ce **a** fost de atunci i se păreau neguri şi greutate, iar Paulina Zehi, care se învîrtea mută şi tristă împrejurul mesei, împle- tindu-şi şi mai stîngaci paşii ei mari prin iarbă, i se păru urîtă, de cum n-a fost niciodată.

Astfel, Iancu, deschis la bucurii de ziua asta mare, de cum nu se ştiuse din tinereţe, se gîndea la el şi scotea din ani şi bunul şi rău, amestecîndu-le. Ameţeala paharelor lasă de multe ori goluri cînd se desface sufletul şi nechemate vin amintirile. Se leagănă şi se clatină atunci, totul, ca deasupra unei prăpăstii, între bucurie şi întristare. Şi cel ce petrece, şi ţipă, şi cîntă, şi joacă se opreşte deodată, şi ameţeşte, şi cade ca plumbul, privind în el. împrejur, la Ivanciu şi la Friţ, beţia era mai grea şi fără răsunet. La cel dinţii, din toropeală, nu mai rămăsese de- cît gustul acrişor al vinului, răcoreala şi setea ; la cel de al doilea, cîntecul, un cîntec din ce în ce mai încîlcit, de limbă grea, de pîslă, gemete mai mult ce se legau tărăgănat, leneş şi strident de lălăitul leneş al lui Pupăză din

B copac. Iancu, pornit pe gînduri, cheful parcă adormea, în ^■pătrături omeneşti, obosite şi ruşinoase.

t Deodată, însă, după cum îi era obiceiul, se trezi. Se H uită în dreapta şi în stînga şi privi tovarăşii pe jumă- | tate adormiţi. Şi nelinişstea limpede a gîndului său, care ^K vînzolea anii şi-l purta în clipa de faţă şi iar pleca şi nu Bj încet, întretăie iute întîmplări de altădată. Friţ îi aduse Bj aminte, cu brecul lui, de înmormîntarea lui Lefterică. B Erau alte vremuri atunci, era Jurubiţa ! Şi parcă Iancu B simţea şi acum, în golul palmei, şoldul ei plin şi mij- ■t locul grăsuţ din clipa în care a prins-o, a aruncat-o şi a B plecat la o altă petrecere, altfel pornită, mai tristă, dar I cu mai sigură zi de bucurie a trupului după ea. Jurubiţa I, mai era pe vremea aceea plăcerea fără umbră şi fără în- B doială. Dar e mult de atunci, şi ochii îi căzură pe Ivan- B ciu. O vedea parcă iar pe Jurubiţa, de data asta cum se **B** depărtează, cu lăcomia în ea după banii baronului, şi cum B îl urăşte pe el, dorind numai să fie sigură că scapă şi că B nu o urmăreşte. Se înrăia, fără ceartă, numai pentru bani. K Şi nu se poate ca ăsta să nu o fi ajutat şi să nu se fi B văzut ! Şi totul se trase în lături deodată din mintea lui B Iancu. Se făcu un gol şi de oameni, şi de lucruri, şi de B fapte. Şi nu-şi mai aminti decît de frica denunţului. Ve- nea parcă de departe, şi se făcea tot mai mare, şi i s-a K - oprit sub ochi semnătura bulgarului de pe hîrtia de la B procuror. O vedea limpede, şi literele pîlpîiau, aveau ca I o viaţă în ele. Trăiau atîta vreme cît trăia şi cel care I» le-a făcut. Că sînt acum într-un dosar uitat, n- are de-a iţ, face. Dar au fost. Şi el, Urmatecu, l-a iertat pe Ivanciu şi la chemat la logodna fetei sale !...

Deodată Urmatecu rînji, şi un gînd îi trecu prin minte. |î Apoi rîse de-a binelea.

— Sculaţi, măi ! răcni el şi îi apucă de ceafă şi pe 1 Ivanciu, şi pe Friţ.

Oamenii se treziră speriaţi. Iancu ceru să se umple I iarăşi paharele. îşi aruncă vinul cald pe lăutarul din pom I şi începu să cînte. Cheful se înviora. Ivanciu, dezmeticit de bruma paharului pe care şi-l duse la frunte, începu să se înduioşeze :

— Să-ţi trăiască, măi Iancule, fata şi să trăiască şi a mea şi să se mărite ! zise el.

— Să dea Dumnezeu, rablă ! Vino să te pup ! îi răspunse Urmatecu, şi cei doi prieteni vechi se

îmbrăţişară.

Apoi Iancu mai strigă o dată, să fie sigur că s-a trezit toată lumea. Şi apucîndu-l pe Ivanciu de umeri, se ridică în picioare împreună cu el. Era ca şi cum ar fi vrut să vorbească, să spună ceva frumos şi cu înţeles despre dragoste şi prietenie. Ivanciu se lăsă moale şi mulţumit. Cei doi oameni, minaţi de voinţa lui Iancu, făcură cîţiva paşi înspre pomul sub care săltau şi grohăiau nebunii lui popa Gose.

— Drepţi, nebunilor ! ţipă Iancu.

Ionică, Mariţica şi Vasilica ridicară capetele, ca nişte zăvozi pe care îi fluieri.

— Zbughie ! răcni Urmatecu deodată pe cît putu. Zbughie ! şi îl împinse înainte pe Ivanciu, de parcă l-ar fi aruncat în apă, şi-l arătă cu degetul.

Atunci, o tăcere se făcu. O clipă, nebunii se uitară unii la alţii şi săriră deodată în sus. Mariţica, cea mai aprigă, împietri, şi ochii îi scînteiară cu răutate. Apoi, cu un glas subţire, zgîriat şi înalt, de copil care ţipă, începu să strige înspre Ivanciu :

— El, zbughie, Ionică ! El zbughie !

Şi se repezi. Ceilalţi doi au venit după ea.

într-o clipă, bulgarul a fost trîntit la pămînt, iar nebunii au tăbărît pe el ca o haită, li cărau cu pumnii în cap, îl muşcau, nechezau, lătrau, se zgîriau între ei. Ivan- ciu se pierduse sub mîinile şi picioarele lor. Din cînd în cînd scotea numai cîte un urlet scurt şi un strigăt de ajutor. Se strînsese toată curtea. Friţ şi cu Schweickert au sărit cei dintîi şi au vrut să se repeadă să despartă pe nebuni. Iancu însă i-a oprit. Numai el, cu două sticle de vin, s-a apropiat şi a început să toarne pe maldărul ăsta de oameni încăieraţi, ca apa pe cîinii turbaţi. Văzînd că bătaia nu se potoleşte, el lovi cu sticlele în capul nebunilor, de le făcu ţăndări. Ionică ameţi repede. Vasilica se mai îndemna, sughiţînd : „El, zbughie, Ionică ! El,

z

zbughie !“ pînă ce Iancu o potoli şi pe ea cu un picior în coaste. Ivanciu leşinase de mult. Rămăsese sub pom un morman de oameni amestecaţi, la care Pupăză se uita 'cu groază dintre crengi.

— Să vină doctorul să-i ia, că d-aia mi-am măritat fata cu un doctor ! strigă Urmatecu, încerclnd să rîdă. | În pumni ţinea încă strîns gîturile de la sticlele sparte, în care se tăiase puţin. Voind să se întoarcă la scaunul său, n-a mai putut. Se împleticea. Sîngele i s-a urcat la inimă, iar vinul, la cap ! A căzut în iarbă, a adormit şi a şi început să sforăie.

Cînd s-au aprins stelele, în casa de la Bălăşoieni se îngrijeau răniţii. Nu se mai auzeau nici chiote, nici ţambal în seara de primăvară. Cheful s-a spart deodată. Doar femeile grăbite alergau prin casă, cu lighene mari, cu ştergare însîngerate şi cu bucăţi de gheaţă, pentru a răcori capetele ameţite şi înfierbîntate de băutură. Doborît, însuşi Iancu Urmatecu dormea şi parcă încerca, din cînd în cînd, să răcnească prin somn.

H înainte de a se socoti cu Iancu, Bubi o ascultase o noapte întreagă pe Jurubiţa. Femeia i-a vorbit aprins, cu planuri îndrăzneţe pentru averea asta mare, lîncedă şi împuţinată, după cum spunea ea, de nepăsarea bă- trînului şi necinstea lui Urmatecu. Tînărul baron a lăsat-o să vorbească, fără să spună vreun cuvînt, şi apoi a plecat singur, pentru cîteva zile, de-a lungul moşiilor sale. Voia să încerce să-şi simtă averea, voia să vadă dacă într-adevăr bucuria proprietăţii se leagă undeva în om. În afară de cele dintîi zile de patimă pentru Jurubiţa, pe care o dorea şi nu se sătura, după cum i-ar fi fost foame ori sete, Bubi se obişnuise de mult să judece şi să privească din

afară toate împrejurările vieţii. Era ca o age

rime în el, care mai
mult lega lucrurile
decît le simţea, dar şi
o răceală şi o
nepăsare. Cînd i-au
trebuit bani mulţi, şi-a
dorit cîndva această.
Acum, ca-i avea
uitase nevoia, pentru
că lipsa nu venise
niciodată la el cu
deznădejde şi fără
leac. Erau străfulgerări
şi încîntări ale clipelor
de răstriște, prin care
a trecut cîteodată, dar
la fundul lor era
totdeauna siguranța
unui gînd, că orice s-
ar întîmpla, prin
averea de la tatăl său
va găsi o ieșire. Iar
acum, stăpîn pe toate,
avea în sfîrșit o
experiență de făcut.
Un lucru de seamă, pe
care Bubi nu-l știa, din
toată frămîntarea
aceasta, era că el nu
cunoștea viața, ci
numai strîmbăturile ei.
Căci strîmbătura era la
el și bunătatea, și
asprimea, și tristețea,
și dragostea, pentru
că niciodată nu fusese
lăsat singur cu ele,
niciodată nu arsese
ființa la cenușă și
niciodată n-a încercat

să se ridice din ea prin propriile lui puteri.

În cîteva zile a vizitat tot ce avea. A fost primit peste tot de logofeţi, a dormit în conacele sale pe unde nu mai fusese de cînd era copil şi a primit rapoarte. A văzut vite, acareturi, lucruri şi mai ales fotografii peste tot. Şi ele îl furau şi nu-l lăsau să se închege după cum ar fi vrut, pentru că Bubi simţea că peste toată averea aceasta trebuia un gînd de rînduială, ca un fel de joc, în care fiecare moşie să vină la rîndul ei, să aducă şi să se lege cu celelalte. Şi tocmai gîndul acesta el nu-l găsea ! Fiecare amintire îl momea, îl îndepărta, şi averea, care era, aştepta. Dar, lipsită de voinţa stăpînului, nu învia ! Aşa cum o simţea Bubi, ea sta mai mult pentru gusturi, care, dacă erau mai mari şi mai costisitoare, trebuiau să se sfîrşească şi la el, ca şi la tatăl său, cu vînzări, iar nu cu lucru şi organizată putere. Pentru a se convinge de fiinţa lui ca proprietar, Bubi a cerut peste tot să vadă hotarele, mai mult ca să-şi simtă vecinii şi strînsoarea altora, şi astfel să se bucure şi să învie în ce e al lui. Şi astfel a făcut călătorii lungi, cu brişcă sau cu trăsura, cu opriri la movile şi vecinătăţi, sau la maluri de rîuri, sau la gene de păduri, după cum se afla. Şi

^^Hfcicăion Bubi nu se putea întregi într-un simţ âl proprie- ■»' tăţii Pesta tot, lucrurile închipuirii sau idei uscate HI veneau să-l ameţească. Moşiile, pentru el, nu erau pre- ^Bşlungirea şi întregirea fiinţei lui, cum se căznea să le H simtă, după tipicul aşa-zişilor proprietari adevăraţi pe

1

9 care îi cunoscuse cîndva şi pe care acum, într-o rîvnă ^Bgospodăreaseă, încerca să-i ajungă, ci erau natură, pri- ^B|elişti, din care ar fi putut să cadă trupuri întregi fără **Bl–’** să-l doară, cum nu l-a durut nici pe tatăl său. Dar asta Blpentru gusturile lui, fireşte. Căci nu i-ar fi dat prin Bf'minte, cu toate ideile înaintate, că aceleaşi trupuri de Bbmoşii ar fi putut să cadă pentru ridicarea altora din ti- f căloşie şi mizerie. Cîteva seri, rămînînd cu el singur

Bp prin iatacele scunde de la conace, a căutat să se lămu- B rească. Şi i s-a părut că toată această lipsă de simţ al ■■proprietăţii, care era atît de aprig la alţii cînd aveau ■ bunurile, sau luptau pentru a le dobîndi prin orice mij- ■ loace, ca Jurubiţa, de pildă, la el, după judecata lumii în B care trăia, se arăta ca o infirmitate. în realitate, era o Sr lene şi o lipsă de putere care erau aşezate fără clintire la fundul firii lui Bubi.

| Tînărul baron Barbu a petrecut, în singurătatea călă- K toriei aale, cîteva zile bune. Pe măsură ce stăruia însă în H|: cercetarea fiinţei sale, Bubi obosea. Şi, într-o seară, lipsa nw. aceasta de faptă, de luptă şi de viaţă vie îl sili pe Bubi i să Re coboare în el şi să se privească aşa cum era, cu Bp aprind cri, dar fără încordare, fără legătură, fără putere, BL fără voinţă. A trebuit să recunoască, în afară de toate Hp nădejdile pe care a încercat să le poarte, cine e. S-a sim- K ţit fără putere şi fără gînd limpede de a gospodări şi B struni toată averea asta mare, care îl înspăimînta cu tru- B dele şi răspunderile ei. Şi atunci a făcut iute o soco- **B** tealã, să vadă cît îl va ţine averea asta, aşa cum îl slujise | şi pe tatăl său, în prelungirea unei vieţi mai tinere, a lui. i Şi s-a hotărît să trăiască, bucurîndu-se de linişte şi de mu- i zică, fără să se mai cerceteze. Cînd s-a reîntors la Bucu- i reşti, era pregătit pentru răspunsul pe care îl avea de

dat Jurubiţei. I-a spus lui Iancu, mulţumindu-i, că nu mai are nevoie de el, iar femeia n-avea decît să-şi încerce planurile cu cine va voi ! Şi dacă lucrurile se vor îndrepta, cu atît mai bine ! De seamă era pentru Bubi faptul că astfel i se vor lua toate grijile, pentru că şi la el, ca şi la tatăl 'său, era amestecată ciudat, în nepăsarea pentru avere, în rosturile ei mari, o groază de a nu pierde şi a nu strica în amănuntul lucrurilor pe care le stăpînea. în risipa lor era un fel de zgîrcenie. Boierii Barbu, cu averi prea mari pentru ei, aveau suflete de gospodari mărunţi, cu grijă să nu le ardă o casă, să nu le moară vitele sau să piardă vreun obiect. Şi de aceea, pe lîngă groaza de luptă pe care o aveau, mai bine înstrăinau orice decît să vadă cum se iroseşte sau se ruinează. O asemenea mîhnire inima lor n-ar fi îndurat, întocmai ca la cei ce nu pot asista la o operaţie. Şi sarcina aceasta şi-a luat-o Jurubiţa, iar Bubi era bucuros.

în cîteva luni numai, au apărut pe unele dintre moşii îmbunătăţiri care aveau să dea roadele mult mai tîrziu, dar şi vînzări şi ipotecări de alte trupuri. Jurubiţa şi Gună erau de părere că, înainte de orice, trebuie să aibă bani mulţi, pentru a putea face faţă oricărei împrejurări şi mai ales pentru a investi în condiţiile cele mai avantajoase în noile lucrări. S-a hotărît de asemeni că se va continua fabrica începută de Bubi, însă ca o întreprindere mult mai mare.

— Boierii cînd fac o fabrică se gîndesc la oglinzi, iar nu la sticle de lampă ! spunea Jurubiţa, însemnînd în acest fel, şi de multe ori, cu orice împrejurare, nepriceperea fostei administraţii.

O înviorare era peste tot, neîndoios. Gună se ocupa de moşii, de arături, de însămînţări şi de întreaga gospodărie. Jurubiţa lucra la Bucureşti. Alerga, controla, cerea socotelile în fiecare seară lui Serian şi, mai ales, comanda. Iar Bubi semna împrumuturile şi vînzările.

Toată munca aceasta Jurubiţa şi Gună o făceau fără să se fi hotărît un ban pentru ei. Lăsau la voia lui Bubi, iar Bubi nu se gîndea la aşa ceva. I se părea firesc şi

nu simţea aşteptarea celorlalţi. Cu încetul, însă, starea aceasta de lucruri a schimbat ceva în legăturile între cei trei oameni. Deşi Bubi era stăpînul, ceilalţi l-au făcut să simtă stădania şi gîndul cel nou, care era al lor. De aceea, un fel de ton glumeţ, de uşoară bătaie de joc întovărăşea mereu purtările lor. Baronul îşi dădea seama şi nu îndrăznea să răspundă. Iar pentru a-şi păstra întreaga mîndrie, se închidea singur cu cărţile lui, în patima pentru muzică, unde nici Jurubiţa, nici Gună nu puteau să-l ajungă. Şi astfel viaţa se putea trăi.

în aceste mari prefaceri, cu îndrăzneli şi proiecte pentru viitor, din care abia se vedeau începuturile, fosta avere a bătrînului Barbu semăna cu un uriaş şantier. Erau sorţi de cîştig, dar în timp şi în desăvîrşire. Acum, însă, totul era şubred, înjumătăţit, deschis. Dacă ar fi venit o împrejurare neprielnică, averea s-ar fi prăbuşit, şi cine ştie ce s-ar fi ales de ea !

în casa bătrînească a Bărbilor, lumea nouă a Jurubiţei adusese deprinderi de dincolo de gusturile şi mulţumirile lui Bubi. Mesele din gospodăria lui Licureanu s-au mutat aci, şi, cu ele, nelipsitul Potamiani şi, din cînd în cînd, şi procurorul Hangiu. O apropiere se făcea tot mai mare între procuror şi Jurubiţa, mai ales după înfrângerea lor prin hotărîrea de pe patul de moarte a. bătrînului Barbu. Oamenii aceştia intrau acum în casa lui, unde bătrîrrul trăise o viaţă întreagă, unde amintirea lui mai era în lucruri şi în duhul încăperilor. Şi-i simţeai cum urmăresc să dezlege tainele locului acesta, care le-a fost oprit. Bubi îi îngăduia, le vorbea puţin şi-i părăsea iute. Chiar în casa lui îşi găsise o singurătate şi se refugia în ea.

Strecurarea celor doi străini de orice rost în moştenirea boierească a Bărbilor a fost la început sfioasă. Ea s-a făcut pe cîte o vorbă aruncată în faţa vreunei fotografii sau unui tablou de familie, pe preţuirea unui lucru, luat de la locul său, cîntărit şi aşezat iarăşi cu oarecare grijă, însă şi cu un zîmbet, sau pe vorbe cu două înţe-

leşuri, aruncate în sonoritatea încăperilor mari, care le prelungeau ca un ecou. De la o zi la alta, oamenii îndrăzneau îteă din ce în ce mai mult: mai şters, mai discret, Hangiu ; mai obraznic şi înrăit, Potamiani. La acestea toate, se adăuga şi critica tîrzie, de după moartea bătrînului Barbu, pe care Jurubiţa o avea mereu pe buze cu orice lucru nou şi nepriceput sau lăsător descoperit în administrarea averii. Femeia nu-l ierta în nici o împrejurare pe fostul stăpîn. Se răzbuna şi se preţuia în acelaşi timp. Şi, în felul acesta, Jurubiţa, Potamiani şi Hangiu (Gună mai puţin, şi după fire, şi după duioşia amintirilor din copilărie), bucurîndu-se de averea Bărbilor, de la o masă întinsă pînă la o mai mare chiverniseală, nu încetau o clipă de a vorbi de rău de a-şi bate joc de fostul stăpîn.

Faţă de Bubi, fireşte, lucrurile se domoleau oarecum,, căpătînd oarecare cuviinţă. Numai Panaiotache nu se putea abţine şi, din cînd în cînd, scăpa cîte o vorbă despre cine ştie ce întîmplare din trecutul familiei sau despre ridicplul vreunei fotografii. Atunci baronul se întuneca. Jurubiţa se trezea numaidecît, făcea un semn de îngrijorare grecului, şi acesta, cu o îndemânare prefăcută, pentru care nu-şi dădea o prea mare silinţă, încerca să îndrepte cu alte vorbe. Ceea ce însă nu se fereau să-i arate lui Bubi neîncetat era deosebirea de avere între el şi ei. El era „bogatul fără griji“, „fericitul“, „asiguratul“, Ei erau oamenii deschişi la toate întîmplările vieţii şi nesiguranţele !

„Cînd ai la spate bani să-i mănînci cu lingura, ce-ţi mai pasă de ceilalţi ? 1“ spuneau cînd unul, cînd altul dintre cei trei.

Era o stăruitoare acţiune de răspundere şi de ruşinare a lui Bubi. Şi, pînă în cele din urmă, au izbutit. Nelegat în nici un fel, cum se simţea, da bogăţiile lui ; obosit de gîndul unei rînduieli; înspăimântat de ideea de a risipi şi de a rămîne pe drumuri, dar dorindu-se şi liber „chiriaş al vieţii“, cum ar fi vrut să fie, după o vorbă pe care o auzise cîndva şi care îi plăcuse, Bubi, frămîntat de toate simţurile acestea contradictorii şi

mai ales bun şi delicat, mustrîndu-se amarnic de orice amărăciune ar fi adus oricui, ţinea să aibă în jurul său mulţumirea sufletelor şi bucurii statornice şi nesupărătoare. Ca toţi oamenii slabi, el năzuia, pentru el şi pentru alţii, la o scurgere senină de vreme. Nedreptatea adusă de viaţă, ca şi luptă, grija, supărarea, înnourarea îl făceau să sufere. Şi vina aceasta de a fi bogat, care i se arunca deschis în fiecare zi, pe toate tonurile, şi la care el nu răspundea, îl rodea adînc. Ajunsese şi el să se simtă vinovat, în cele din urmă, şi vinovat mai ales faţă de cei mai de aproape de el, pentru că, în afară de Potamiani, pe toţi ceilalţi baronul şi-i credea prieteni. Izbutiseră, cu toată agerimea lui de avere, să-i lase această impresie, fiind săritori în cine ştie ce împrejurare măruntă, aşezîn-du-se între el şi grijile vieţii, sau la cine ştie ce vorbă din afară, sau primejdie, spunînd „noi“ şi strîngîndu-se împrejurul lui Bubi. Şi această mică apărare personală pe tînăr îl liniştea şi îl încălzea. Simţămîntul acesta de comunitate, cu grijă de el, îl bucura, trezindu-i recunoştinţa.

În felul acesta, Bubi ajunse într-o bună zi la gîndul unui dar pentru Jurubiţa. îşi aminti astfel de vechile trupuri de moşii despre care fusese vorba demult, cînd cu fabrica şi banii pe care îi căutau. Zidurile şi Gliganul erau tocmai ce-i trebuia. Cu acelaşi cusur ca şi atunci, stînd peste mînă pentru o bună gospodărire (i-o spusese şi Gună de curînd), peticele astea de pămînt nu erau o înstrăinare prea mare, şi totuşi la un loc nu erau de lepădat. Să fi făcut cinci sute de pogoane împreună, şi atît era destul pentru o femeie. Pe sub nepăsarea lui obişnuită, mai era în Bubi o grijă şi o zgîrcenie. îşi simţea singur mina strînsă şi frica, de multe ori. Dar pentru munca şi devotamentul Jurubiţei, şi mai ales pentru dragostea lor de odinioară, din care rămăsese pentru baron O duioşie molcomă, fără nici o bănuială şi cu încredere, femeia merita această bucurie. Actul de danie s-a făcut în aprobarea tuturor. Gună mai ales era fericit. După socoteala lui, îşi aştepta şi el rîndul. Iar Bubi, de

m

mulţumire, îşi ieşise din tăcere şi întunecare, şi, ca odinioară, el însuşi se îngriji de o masă bună, prin care să se prăznuiască întîmplarea aceasta. Aşteptau cina, tot ei, cei obişnuiţi, în sufrageria cea mare, îmbrăcată în stejar, luminată de lămpi înalte de bronz la cele patru colţuri. Jurubiţa avusese grijă să întindă serviciile de zile mari şi întreaga argintărie grea, cu stema în aur, a baronului. S-a mîncat bine, s-a băut şi s-a rîs. în salonul portretelor trecuseră la cafele şi lichioruri.

Pe masa de marmură trandafirie, în jurul căreia s-au strîns odinioară prietenii politici ai bătrînului Barbu aş- teptînd jurămîntul, se lumina ca şi atunci cu sfeşnice mari. Sticlele de lichioruri prindeau razele în culorile lor, felurite şi străvezii. Potamiani, ahtiat şi setos, se aşează lîngă ele, alegînd pentru fiecare un păhărel. Şi o convorbire domoală începu.

S-a vorbit şi despre politică, şi despre gospodărie. Panaiotache, nepotolit, cu limba lui înveninată, povestea ultimele întîmplări de la club, şi despre nepriceperea conservatoare, şi intrigile liberale. Jurubiţa, aducîndu-şi aminte de cine ştie ce ordin de‘dat, sau scrisoare de scris la furnizori sau vreunui antrepenor, îi poruncea deodată lui Gună să nu uite, şi Gună asculta. Hangiu povestea de cîte un caz de la tribunal, şi fiecare, din lumea lui, aducea veşti şi păreri. Peste toţi, însă, din ce în ce mai tăios, cu glasul mai tare, aproape fără cuviinţă, revenea Potamiani. Ceea ce spuneau ceilalţi el nu auzea, şi de unul singur îşi urma firul gîndului. Mai ales că, de la o vorbă la alta, se simţea cum păhărelele golite cu nesaţ urcă în el şi îl înfierbîntă.

— Să trăieşti, frumoaso ! Iată-te şi proprietăreasă ! Că de acum numai doi am mai rămas golani ! zise el, bînd în cinstea Jurubiţei.

Aceasta roşi de bucurie şi mulţumi.

— Că baronul o fi cum o fi, dar inimă bună are ! mai zise grecul sorbind.

De foarte multă vreme, din seara în care Bubi îl pusese la locul lui, Potamiani nu mai îndrăznise să vorbească despre Bubi spunîndu-i baronet. Bubi îl iertase; erezînd că şi-a îndreptat pentru totdeauna greşala. Tânărul boier ştia ce se ascunde sub vorba asta

batjocoritoare în mintea gazetarului. Şi pentru dispreţul şi pentru insulta pe care le arăta, nu i-o îngăduia, căci Bubi, cu toate promisiunile lui tinereşti şi ideile nouă, ţinea la titlul pe care-l purta mai mult chiar decît la avere. în ce-l i privea pe Potamiani, cu interes de mese bune şi băuturi scumpe, se ferise cu grijă de a mai rosti cuvîntul supărător, deşi îi stătuse pe buze de multe ori. Acum, de bună seamă tăria lichiorurilor înghiţite cu lăcomie îl făcuse să uite măsura. Jurubiţa, de cum l-a auzit, a încercat să-l ■ oprească. I-a făcut semne, a schimbat vorba şi l-a rugat pe Bubi să le qjnte ceva la pian, mai ales că-l văzuse în- tunecîndu-se şi privind cu un ochi aspru pe gazetar. Dar clipa mocnită de multă vreme îşi făcea drum. Bubi nu avea de gînd să lase să treacă uşor cuvîntul spus, găsind prilej de răfuială cu Potamiani pentru tot timpul neplăcut cît a fost silit să-l îndure, iar Panaiotache, ameţit, avînd poftă să spună adevărul şi să-şi cureţe sufletul de povara invidiei şi clevetirii, părea gata de luptă. De aceea, făcîndu-se că nu înţelege semnele Jurubiţei, el repetă cu nepăsare :

— E băiat bun baronetul ! Zău că e bun !

De data aceasta, însuşi procurorul Hangiu interveni :

— Prietenul meu Barbu îşi are, domnule Potaniani, îngăduinţele lui, după cum şi mintea şi inima lui le arată ! Şi e bine, cred, să ne respectăm unii pe alţii şi să nu depăşim măsura, spuse el cu un glas hotărît.

O enervare tot mai vădită însă pusese stăpînire pe gazetar. Simţea cum i se umple gura de vorbe care îşi căutau şirul şi voia să înceapă fraze lungi, cu usturătoare . cuvinte vii, legate şi pornite iute, de cum îi era obi- ceiul, ca nimeni să nu-l poată întrerupe şi să-i stea împotrivă. Dacă ar fi fost să-şi asculte pornirea, ar fi trebuit să fie violent, mojic chiar, şi îşi mai dădea încă seama că aşa ceva nu se cade. îi trebuia însă o idee în jurul căreia să adune tot ce avea de spus. Şi privind nesigur împrejur, ochii i se opriră pe stema de baronie aşezată de ani de zile sub sticla în care se păstra. Şi lui Potamiani i se păru că a găsit ideea, făcută pe măsura lui, pe care numai el ar fi putut să o mînuiască, pentru că avea deprinderea şi cunoştinţele necesare. Şi, de

aceea, ca şi ckid, foarte atent, ar fi vrut să prindă şi să desluşească o nuanţă, îşi şopti singur, dar destul de tare, cuvintele, pentru a fi ascultate :

— Baron — baronet ! Hm ! Mare deosebire nu e ! Unde vedeţi voi nenorocirea ?! Că în heraldică mă pricep eu mai bine decît voi l

O dată cu obrăznicia şi perfidia grecului, creştea însă şi mînia lui Bubi. Abia dacă braţul întins al Jurubiţei l-a putut opri să nu sară.

— Să stăm, mă rog, şi să judecăm heraldiceşte ! zise Potamiani şi se porni. Să citim semnele şi să vedem ce e în spatele lor ! Şi se sculă, se apropie de stemă şi începu să arate cu degetul : — Văd într-un prim pătrar, cum se zice, spuse el, un snop de grîu ! Înţeleg : astea sînt moşiile ! Văd apoi un trident ; o înţeleg şi pe asta : e o furcă în coasta rumânilor ; la dreapta, apoi, stă o apă : e semn că neamul se trece ; iar licorna, care e animalul simbolic al curăţeniei şi al nevinovăţiei, dumneata să ni-o lămureşti, duduie !

Şi după această necuviinţă, Panaiotache Potamiani se întoarse către Jurubiţa şi începu să rîdă tare, cutremurîn- du-se, lărgind gura lui udă de băutură, cu gingiile desculţe şi dinţii mari şi laţi, îngălbeniţi de tutun.

Ca niciodată atunci, Jurubiţei şi prietenilor ei le-a fost dat să vadă mînia tînărului baron dezlănţuită.

— Ieşi afară ! Să ieşi numaidecît din casa mea, că de unde nu, pun slugile pe tine ! începu Bubi să strige, stăpînindu-se cu greu.

În necuviinţa lui, Panaiotache a voit să mai întîrzie. Bubi s-a şi îndreptat către el cu cîţiva paşi. Atunci a sărit procurorul şi, luîndurl de braţ pe gazetar, a ieşi cu el şi au plecat împreună. Gună, fără să rostească o vorbă, a

părăsit camera pe nesimţite. Jurubiţa â alergat după el şi au stat mult de vorbă pe scară. Cînd s-a întors, l-a gă- sit pe Bubi palid, ghemuit într-un fotoliu. Şi n-a avut Iniei un cuvînt de prietenie şi de apropiere pentru el. Ba, dimpotrivă, după o lungă tăcere, ea spuse cu un glas ne- ; ted, de parcă i-ar fi adus o veste :

I — Ai să plăteşti scump nesocotinţa asta : Potamiani jj e rău şi nu iartă ! şi apoi iarăşi a tăcut.

Bubi ridică ochii înspre ea şi o privi ca şi cum ar fi jvăzut-o pentru prima oară. Il stăpînea o mirare şi o neîn- feelegere.

—Ce-ai spus ? întrebă el, ca şi cum n-a priceput ceea ce a auzit.

| — Că o să te coste mult nebunia ta de a-l da pe Po- i tamiani afară din casă ! răspunse ea. i — Bine, zise Bubi nedumerit, dar a fost necuviincios !

— Era beat !

. — A fost obraznic cu tine !

— Eu mi-am dat seama şi, după cum ai văzut, n-am spus nici un cuvînt ! făcu Jurubiţa cu o plictiseală vădită. Astăzi, ifosele nu mai folosesc la nimic ! Ai auzit ce crede el despre boierie ! Dar, la urma urmelor, tu ai să pătimeşti, şi ce-mi pasă mie ? mai adăugă femeia şi se ridică să plece.

Bubi, din cîţiva paşi, a fost lîngă ea. Simţea cum se încarcă de o putere tuljjure, mânioasă, pentru că simţea că în Jurubiţa se ascunde o finţă»nouă, necunoscută şi rea. Orice ar fi crezut, numai că, după scena întîmplată, Jurubiţa ar putea să nu fie alături de el, asta nu şi-ar fi închipuit niciodată ! De aceea, întoreînd-o din drum, o sili să vorbească.

— Dacă tu ai poftă să te cerţi cu toată lumea, n-ai decît ! începu ea să spună cu tonul cu care, în sfîrşit, se dezvăluiesc adevărurile. Eu însă mai am nevoie de oameni. Şi, apoi, la Potamiani ştii bine că ţin ! Cu mine a fost întotdeauna cuviincios şi nu înţeleg să goneşti astfel prietenii din casa noastră !

— Casa ta ? ! ţipă deodată Bubi, de parcă ar fi fost lovit.

— Şi a mea ! răspunse Jurubiţa, apropiindu-se de el, înfruntîndu-l şi privindu-l aspru şi cu îndrăzneală.

— Asta, niciodată ! făcu baronul. La moşii, fă cît oi pofti pe stăpîna, că aşa vreau eu ! Aci, însă, sînt la mine acasă !

Jurubiţa şuieră o frază înjumătăţită de mînie.

— Ai început să prinzi curaj şi să ridici capul ? !

— Niciodată nu l-am plecat !

— Şi nu l-ai avut !

Şi o ceartă aprinsă, cu uri vechi, cu insulte, cu acuzări, cu hotărîri mari pentru viitor, începu între cei doi oameni. Bubi era violent, dar era de bună-credinţă. De aceea, de cîteva ori a ştiut să se înfrîneze, să coboare, să ia cuvinte şi tonuri mai blînde, să caute chiar o iertare şi o împăcare. Jurubiţa, însă, era de neînduplecat. Şi de cîte ori bunătatea şi îngăduinţa lui Bubi erau aproape să stingă mîniile, şi cuvintele lui erau gata să aşeze iar lucrurile în vechile lor rosturi de înţelegere, reaua-credinţă, încăpăţînarea şi toanele Jurubiţei aprindeau iarăşi ura şi cearta dintre ei. Femeia ameninţa şi batjocorea. Şi nu vrea să se împace. Iar Bubi nu vedea şi nu înţelegea. Noaptea, tîrziu, s-au despărţit cu ultime ameninţări. Jurubiţa n-a mai venit în dormitor. Şi-a găsit loc într-o altă încăpere, iar Bubi, înainte de a adormi, a auzit paşi prin casă, în camerele goale de deasupra lui, şi duduieli parcă pe scări şi mai multe glasuri de slugi trezite din somn. înciudat, n-a mai voit să cerceteze. Şi-a închipuit că sau Jurubiţa nu se simte bine, sau îşi pregăteşte o cameră în care să se culce. Şi, zbuciumat, cu sufletul greu, plin de dezgust, dar şi de nelinişti, a adormit.

A doua zi dimineaţă s-a trezit cu o rază de soare pe ochi, furişată printre perdelele de catifea. Şi-a adus aminte de cele petrecute noaptea şi a încercat să-şi dea bine seama că nu a visat. Dintr-o fire blajină ca a lui,

odihna spulberase înrăirile şi mîniile. Se simţea iarăşi liniştit şi îi părea rău de tot ce spusese şi făcuse. Iarăşi o mare nevoie de înţelegere, de prietenie şi încredere creşteau în el.

Dealtfel, şi dimineaţa aceasta de primăvară tîrzie — era la, sfîrşit de mai — cu lumina ei îi aducea uitarea şi voioşia. Fără a mai păstra nici un parapon, fără a mai avea nici un gînd ascuns, se pregătea de împăcare. Cu nerăbdare, zîmbind la gîndurile

bucuriei pe care o va face, el căută într-o cutie veche de piele printre diferite giuvaeruri şi găsi un inel prelung, cu o peruzea mare, împrejmuită de briliante.

Era preţul împăcării. Ieşi în antreu şi culese de pe toate mesele florile aşezate, în ajun, prin glastre, pentru sărbătoarea dată în cinstea Jurubiţei, proprietară pe Zidurile şi Gliganul. Şi încărcîndu-şi braţele cu stînjenei şi cu bujori, el începu să alerge prin casă, căutîndu-şi iubita în camera în care se va fi ascuns. O striga prelung, cu duioşie, aşteptînd să-i răspundă.

Cînd cobora scara, din umbră, s-a desprins însă mama Mitana şi i-a tăiat drumul.

•—■ Coniţa nu mai e nicăieri, spuse ea, pentru că a plecat! şi privi în jos, ruşinată.

— Ce ? ! strigă Bubi. A plecat ? Cînd ? Unde ? Cum ? Cu cine ?

— Cu conu Gună, să fie o jumătate de ceas ! adause bătrîna. Am auzit cînd au poruncit vizitiului să-i ducă la gară.

— Avea şi cufere cu ea ?

■— Vreo trei !

■— Şi nu ţi-a spus nimic, nici un cuvînt pentru mine ?

— Ba da ! Mi-a spus să vă las să dormiţi cît de mult, că v-aţi culcat tîrziu şi trebuie să fiţi obosit !

Lui Bubi i-au căzut florile din braţe. O clipă, şi-a lăsat capul pe un umăr, şi mama Mitana şi-a prins stă- pînul în braţe, liniştindu-l.

— Să-mi vină trăsură ! Mă duc la gară ! şi alergă să se îmbrace.

Căldura zilei de mai învia Bucureştii cu o verdeaţă fragedă şi o mireasmă proaspătă de pămînt. Străzile erau pline de oameni care alergau după treburi, dar se şi bucurau de primăvară. La Gara de Nord, de unde plecau trenuri puţine, cheiurile erau încărcate de munţi de cufere, aruncate cu strigăte şi larmă de hamali. În faţa vagoanelor cu destinaţii îndepărtate stăteau grupuri de oameni ce-şi vorbeau iute, cu nerăbdarea şi neliniştea plecării. Unii rîdeau. Alţii îi priveau stăruitor şi lung pe cei ce rămîneau. Cîţiva plîngeau.

Bubi căuta, încercînd să nu fie văzut, spunîndu-şi mereu acelaşi lucru :

„Ce curios... Nici nu m-aş fi gîndit că am să viu astăzi la gară !“

Şi în nedumerirea aceasta a lui Bubi era şi mirare, şi mîhnire, şi curiozitate, şi aprindere. în sfîrşit, aştep-tînd cu emoţie clipa în care îi va recunoaşte, i-a zărit, în cele din urmă, la vreo cîţiva paşi departe de el. S-a ascuns deîndată după un maldăr de bagaje, pentru ca să-i privească mai bine şi să nu fie văzut Jurubiţa şi Gună erau fericiţi, după semne şi după purtări. Ea stătea la fereastra vagonului şi primea toate lucrurile pe care Gună i le cumpăra neîncetat ; bomboane, fructe şi flori... El se apropiase mult de vagon, întinsese mîna, o prinsese pe a ei prin fereastră şi îşi vorbeau lucruri pe care numai ei le auzeau. Bubi a crezut **o** clipă că Gună nu pleacă. Şi atunci a încercat să se ierte singur de bănuială. Ba încă mai întrevedea şi o bucurie : să plece şi el, şi pe drum să se ducă pînă la compartimentul Juru- biţei, care, sigur, va fi cu perdele trase, să bată la uşă politicos şi să întrebe : „E voie, doamnă ?“

Aşa se mai gîndea Bubi cînd s-a dat semnalul de plecare. Atunci a auzit-o lămurit pe Jurubiţa, cu un glas pe care îl cunoştea foarte bine, spunînd : ,

v — Urcă-te, dragule ! Să nu ţi se întîmple ceva 1

Şi Gună, sprinten, mlădios, se agăţă de scara vagonului. Trenul porni încet, spre nedumerirea lui Bubi. Bine, nici el nu ştia ce are de făcut. Cîteva vagoane trecură pe lîngă el. Şi trenul era aproape să fugă pentru totdeauna, cînd Bubi se agăţă de ultima scară. De ce s-a urcat, nu ştia, dar simţea că trebuie să facă aşa. A găsit un loc într-un compartiment, unde doi domni bătrîni discutau ceva, ceea ce, pesemne, el nu trebuia să audă, de vreme ce au tăcut la intrarea lui. Trenul sărea peste ace şi începuse cîntecul său obişnuit, clătinînd pe cei trei călători pe locurile lor.

Oraşul se sfîrşea rărit, în case scunde, ce se risipeau, ,se desfăceau tot mai mult unele de celelalte, pregătind parcă trecerea înspre cîmpia în care se pierdeau. Staţiile cu nume cunoscute erau tot atîtea opriri. La toate, Bubi alerga dintr-o parte în cealaltă a compartimentului, pentru a privi şi a se asigura că Jurubiţa şi Gună n-au cobo- rît. Cei doi domni, după ce l-au privit lung, au început iarăşi conversaţia întreruptă. Vorbeau aspru despre moravurile nouă, averile mari care se duceau şi odată cu ele şi despre o anumită lume, şi vorbeau mai ales despre femei, despre necredinţa şi lăcomia lor, a celor mai de jos mai ales, care voiau să ajungă. Gîndeau la alte vremi, poate şi cu apucături de stăpîni, cărora nimeni nu îndrăznea să li se împotrivească, poate şi cu ciude vechi de pe urma unor întîmplări pe care fiecare le ascundea. Credeau şi într-un frîu tare, ce trebuie să stea în mîna bărbatului, căci numai lui îi e dat să ştie încotro să o apuce.

— Femeia e ca vrabia ! spunea unul. Se hrăneşte cu firimituri. Dacă-i dai pîinea întreagă, o spurcă 1

— Că bine grăişi ! îi răspunse celălalt.

Şi urmau apoi pilde peste pilde de averi irosite, de femei ticăloase şi de bărbaţi lăsaţi. La început Bubi a crezut că vorbesc pentru el, şi sîngele i-a năvălit în obraz. În curînd, însă, după tonul lor molcom şi îndepărtat, îşi dădu seama că se înşală. Că l-ar fi putut

lua drept unul

dintre cei mulţi, poate, dar de asta puţin îi pasă ! Nu-l cunoşteau, nu-i cunoştea. Şi ascultînd la ei, începu să creadă că au dreptate.

Cei doi oameni erau bătrîni, greoi şi stângaci. Se vedea după felul cum îşi aprindeau singuri ţigările sau căutau un obiect de care aveau nevoie. Dar erau curaţi, cu hainele şi buzunarele bine rostuite. Se desluşea, după grija fularelor, a batistelor, tabacherelor şi a pungilor, fiecare lucru hotărît la locul său, că n-au plecat de acasă la voia întîmplării, aruncînd cum dă Dumnezeu lucrurile unele peste altele, ba mai şi uitînd şi pierzînd. Se simţea că lîngă ei a stat cineva, cu grijă, cu dragoste pentru nimicurile şi rosturile vieţii lor, cineva care nu le-a dat' drumul în lume pînă ce nu le-a pus la îndemînă tot ce le trebuie, pentru drumurile scurte şi aceleaşi ale zilei.

În pachete frumos legate, se vedea că aceleaşi griji acum, la drum mai lung, trecuseră dincolo de tot ceea ce, monoton, devotat, simplu şi cu o anumită gingăşie,/ femeia (poate tovarăşa de o viaţă întreagă) trebuie să ştie să dea soţului ei. Bubi se gîndea acum cine sînt toate femeile care şînt alături de bătrînii aceştia. Fiice, surori, soţii poate ? Şi tînărul baron a înţeles că, dacă vorbesc astfel, bătrînii nu pot jigni, nici scădea pe femeie. Căci femeie, pentru ei, însemna trăinicie, grijă, devotament şi recunoştinţă. Tot ce nu ajunsese pînă acolo era lepădătură, cum îi scăpase unuia o vorbă mai aspră, şi Bubi se gîndi la Jurubiţa, la dragostea lor, la slăbiciunea lui şi la îndrăznelile ei, şi fu ruşinat şi trist. Convorbirea celor doi bătrîni îl domolise din aprinderile lui necurate. Atunci, dacă ar fi putut să coboare şi să se întoarcă, ar fi făcut-o bucuros.

Trenul urca din greu. Se auzea gîfîitul maşinilor în valea care îl înmulţea ca un ecou, după cum fîşîitul Prahovei, spumoasă printre stîncile de lîngă linie aducea un frig în căldura încă plăpîndă a soarelui de primăvară. Se apropiau de Sinaia. Indiferenţa şi cuminţenia, trecută cîtva timp prin sufletul lui Bubi, ce-

şi găsise numai o
cumpănă trecătoare, s-au risipit. Era aproape sigur că aici vor coborî Gună şi cu Jurubiţa. Şi o emoţie îl cuprinse iar, şi cu ea o nesiguranţă. Ce are de făcut ? Să se ducă la ei, să le vorbească, sau numai să-i urmărească, să-i lase să se aşeze şi apoi să-i caute, să le arunce în faţă mişelia lor şi să le ridice toată încrederea lui ? O gheară i se prinsese de piept şi îl supăra, şi o nelinişte îl agita.

La Sinaia au coborît cei doi domni. Le-a ieşit înainte un grup de domnişoare vesele şi o doamnă bătrînă, de bună seamă soţia unuia dintre ei, înconjurată de fiice sau nepoate. S-au îmbrăţişat şi deîndată s-au reîntors la viaţa lor obişnuită. Drumul rupsese numai cîteva ore din ea. Şi, veseli, au pornit spre trăsuri, fără să mai ia seama la nimeni. Bubi a rămas singur pe peron, cu ochii aţintiţi la vagonul pe care îl urmărea. Nici o mişcare. Toţi călătorii, veniţi pînă aci, plecaseră. în jurul trenului se făcuse iar liniştea de dinainte de sfîrşitul opririi. Şi Bubi a văzut la fereastră capetele îndrăgostiţilor, cu tîmplele lipite, cu aceleaşi zîmbete de fericire, aplecate puţin, să privească munţii şi să se bucure. La pornire, singur în compartimentul său, el nu mai putu să stea locului. Se plimba neliniştit, fuma, frămîntat mai ales de neînţelegere. Au trecut iute prin cele cîteva localităţi de unde Carpaţii creşteau tot mai înalţi. Răcoarea şi prospeţimea aerului intrau prin ferestrele deschise, ajutîndu-i respiraţia grea, apăsată ca de povară, cînd trenul se opri, în- ţepenindu-se pe frîne, la Predeal.

Tînărul baron a sărit deîndată pe peronul neobişnuit de lung al gării de graniţă. Doi soldaţi umblau liniştiţi pe lîngă vagoane, iar la capătul celalt al cheiului fluturau drapelele maghiare. Bubi îşi aduse aminte că tot aşa a cunoscut-o pe Jurubiţa, la o altă margine de ţară. Cît timp trecuse de-atunci şi, cîte lucruri s-au schimbat ! Era numai o simplă potrivеală, gîndi el. Apoi socoti că foştii lui prieteni s-au ferit de Sinaia pentru a fi mai greu de găsit. Predealul, mai

departe, mai puţin cercetat,

avea căsuţe pierdute sub brazi, în care o dragoste vinovată se poate ascunde mai bine. Şi Bubi, cu sufletul la gură, în aşteptarea hotărîrii lor, ii pîndea. Tinerii au coborît cei din urmă. Veneau după ei doi hamali, care duceau cu greu o mulţime de geamantane. Un al treilea primise de la Gună o hîrtie pentru bagajele cele mari. Erau semne de drum lung, în care Bubi tot nu voia să creadă. Gună, luînd-o de braţ pe Jurubiţa, care mergea încet, întîrziind să privească toate lucrurile acestea nouă pentru ea, s-a îndreptat spre vamă, unde pe un pod, bătut cu şine de fier, îi aşteptau geamantanele pentru revizie. Bubi trecuse de atîtea ori graniţa şi cunoştea bine toate formele acestea. Acum trebuia să creadă : Gună şi Jurubiţa plecau, fugeau mai degrabă, în străinătate. Unde ? Poate la Viena, poate mai departe, cu fericirea de a nu mai fi supăraţi de nimeni şi mai ales de el. Baronul îşi dădu seama că tot ar mai fi în puterea lui să-i întoarcă. Dacă ar voi, ar răsări. între ei, cerîndu-le socoteală de faptele lor, denunţîndu-i ca hoţi, pentru a convinge poliţia să nu-i lase să plece. Şi o clipă, nu a fost urîciune pe care pofta de răzbunare a lui Bubi să nu şi-o închipuiască. Mai era încă atît de tare încît să le poată zădărnici bucuria şi plecarea. Acum îl durea mai mult batjocura decît dragostea şi prietenia înşelate. Era o durere cum Bubi nu mai încercase niciodată ! Parcă l-ar fi pălmuit cineva în lume, iar în jurul lui se strînseseră oameni mulţi şi rîdeau de el. Nici mărturisirile făcute cîndva Jurubiţei, nici banii pierduţi, nici daniile, nici duioşiile lui de odinioară nu se întorceau atît de cumplit împotrivă-i ca ruşinea aceasta. Vreme îndelungată el se crezuse cel care trebuie respectat şi pentru averea, şi pentru numele său şi mai ales pentru tot ce purta cu el, în suflet şi în minte. Dacă se simţise bine cîndva, între Gună şi Jurubiţa, era tocmai pentru acest lucru. Pe ea o iubea, iar la el ţinea. Şi-i plăcea să se simtă mai mare şi mai sus decît ei, plătind cu generozitate o supunere, o ascultare şi un respect. Şi era atît de sigur de aceşti

doi tovarăşi găsiţi de el în viaţă, încît acum prăbuşirea venea cu
mînie şi cu lăturalnice şi închipuite acuzări, în care poate dreptate nu avea, dar pe care gîndul silit în împrejurări grele să recunoască un fapt ce nu se mai poate schimba le născoceşte, ca pe tot atîtea uşurări Îi acuza de a nu-i fi vorbit deschis ; ba de a nu-i fi spus Jurabiţa că nu-l mai iubeşte, şi de a nu-i fi cerut un ajutor în dragostea ei cea nouă. Lucrurile pe care niciodată nu le-ar fi înţeles sau admis, acum toate i se păreau mai limpezi mai fireşti decît ceea ce i se întîmplă. Şi, furat astfel de ceea ce ar fi trebuit să fie şi mai ales neuitind nici o clipă cine e, Bubi se îndepărtă de mînie şi de sfaturile ei, simţind puterea să nu-şi găsească răzbunarea în cine ştie ce gest nesocotit

Maşinile fluierau ascuţit, primind răspunsuri din văile îndepărtate. în zornăit de lanţuri şi smucituri de vagoane, trenul se rupea şi se alcătuia din nou, dincolo de închipuita graniţă a ţării, pe pămînt străin. De-acum Bubi n-ar mai fi putut ajunge nici la el, nici la îndrăgostiţi. Pe după un grilaj înalt, care tăia în două peronul gării, se trecea în străinătate. Şi Bubi i-a văzut iarăşi, dincolo de această despărţitură, strînşi unul lîngă celalt, pe Gună şi pe Jurubiţa, cum, veseli, înconjuraţi de geamantane şi de oameni pe care îi plăteau, căutau locuri şi se urcau în trenul pregătit să-i ducă departe. Deodată, a voit să îi strige, să le rostească numele. Dar s-a oprit. S-a apucat cu amîndouă mîinile de zăbrele, a închis ochii şi a sugrumat, cît a putut, tăria fierului. Apoi, după cîteva fluierături scurte, trenul s-a pus în mişcare şi a pornit uşor, scăpat de povara urcuşului, dîndu-şi drumul în lume, pe valea de dincolo de creasta Carpaţilor. Iar Bubi, obosit, părăsi gara şi luă drumul,pădurii, ducîndu-se să-şi caute un loc singuratic, unde să poată să plîngă în voie.

Nunta doctorului Matei Sîntu şi a Amelicăi fusese hotărîtă pentru luna septembrie.

— Logodnele lungi nu sînt bune ! spusese coana

Miţa. Dacă avem bani să ne îngrijim de toate, şi, slavă Domnului, avem, de ce să mai aştepte copiii ?

Toată vara, Amelica a stat cu tatăl ei la Bucureşti şi s-a ocupat de trusou şi de rochii. Doctorul aducea în fiecare zi fie flori, fie bomboane. Petreceau ceasuri lungi împreună şi o prietenie se legase între cei doi tineri. Naşii aleşi au fost profesorul Petre, şeful lui Matei, şi domniţa Natalia.

— Unul de-al băiatului, şi unul de-al fetei, că prinde bine ! spusese Urmatecu.

Avea să fie nuntă mare. Urmatecu poftea pe toţi cunoscuţii ; doctorul Sîntu, cîţiva colegi, că bruma de familie pe care o avea îi era departe şi n-ar fi primit să vină la o nuntă boierească. Naşii însă erau rugaţi să cheme pe cine voiau, şi, la fel, şi unul din cei mai de seamă musafiri : State Iacomin.

Cu ocazia nunţii, Iancu Urmatecu ţinea să-i intre în casă tot ce era mai de seamă la Bucureşti. Era folositor şi pentru însurăţei, iar pentru el era o răsplată meritată după o viaţă întreagă de rîvnă şi de muncă. Baronul Barbu nu fusese uitat nici el. De cînd cu fuga Jurubiţei de acum cîteva luni, ceea ce făcuse vîlvă mare în tot oraşul, Iancu nu-l mai văzuse, dar din lume află veşti despre el. Se pare că nu era mulţumit. Se lupta din greu cu o avere primejduită de toate planurile îndrăzneţe ale celor care au plecat, şi Bubi nu se pricepea să le înfăptuiască. Pentru a se limpezi, Iancu aflase că Bubi pierdea la fiecare afacere cîte o parte din avere. De bună seamă, trăia retras, de vreme ce nu se vedea nicăieri. Se nădăjduia că nu va lipsi de la nuntă. Urmatecu a scris o scrisoare politicoasă, caldă, plină de vorbe frumoase şi recunoscătoare pentru amintirea tatălui său, stăruind, ru- gîndu-l să vină, preţuindu-l ca pe un prieten vechi, ce-i face cinste la o zi mare pentru ai lui.

Săptămîna nunţii a dat peste cap rosturile vechi ale casei. Se mînca ce se găsea, pe cîte un colţ de masă, pentru că, marile pregătiri nu îngăduiau apucăturile obişnuite. S-au scos toate mobilele din odăi şi s-au urcat în pod. De asemenea, portretele de familie n-aveau ce căuta,

în afară de al lui boier Grigore, mai arătos în hainele

lui negre, cu cravata bine făcută şi favoritele bine îngrijite. Pianul de la Papillon a fost adus la loc bun. N-avea să fie nevoie de el, pentru că erau două tarafuri de lăutari, dar era o mobilă frumoasă şi rară şi era bine să se vadă. Iancu a stat zile întregi şi a căutat în lucrurile pe care le avea de la conu Barbu ce i s-a părut mai de preţ. Astfel, pe etajerele din pereţi a păstrat, ici-colo, cîte o farfurie veche, cîte o narghilea de cristal, sau cîte un ou de struţ legat în argint. Fotografiile bătrînului Barbu — şi erau multe şi de toate, cu semnături — au fost alese şi aşezate la îndemîna curioşilor, pe mesele rămase prin colţuri. Parchetul a fost frecat şi ceruit ca pentru dans ; lămpile au fost schimbate cu altele, grele, de bronz, împrumutate de la Schweikert, şi o zi întreagă camioane au cărat scaune închiriate. Erau toate poleite, uşoare, ca pentru o sală de bal, şi îmbrăcate în catifea vişinie. Fi- cuşi şi leandri, în hîrdaie ascunse, au fost aşezaţi lîngă uşi, iar în sufragerie, pe mai multe mese întinse, s-a îngrijit bufetul, cu de-amănuntul. „Fialkovski“, cea mai renumită casă a Bucureştilor, avea să întindă aci toate i bunătăţile, şi şampania avea să curgă din belşug.

Pe măsură ce se apropia duminica hotărîtă pentru cununie, frămîntarea creştea. în fiecare dimineaţă, la deşteptare, primul gînd al Amelicăi era să privească afară, să vadă dacă mai ţine vremea bună. Şi într-adevăr, un noroc de lungă şi frumoasă toamnă bucreşteană era ca un semn de fericire. Soarele- era luminos şi domolit din vipiile lui, cerul înalt, iar pomii, încă stufoşi, încă plini de frunze, obosiţi totuşi de vară, presimţeau, în cîteva pete, arama sfîrşitului lor. Belşugul toamnei intra în căruţe pline de la ţară şi se oprea la toate răspîntiile oraşului. Se auzeau ferăstraiele tăietorilor prin curţi. Prin pivniţi se aruncau butucii, iar afară se clădeau stînjenii de lemne încă verzi, aducînd un parfum de pădure. Un miros dulceag plutea din ogrăzi şi de-a lungul străzilor, din cazane mari, care clocoteau de bulioane şi de magiun, în anotimpul cel mai ispititor al gospodăriei Amelica îşi simţea bucuriile viitoarei ei căsnicii. Ştia că tot ce nu i-

a fost îngăduit, de-acum îi va fi o datorie. Şi era fericită că se mărită, pentru că nimeni nu va mai putea să 0 împiedice (sub cuvînt că o domnişoară nu trebuie să se îndeletnicească decît cu lucruri frumoase şi curate) să intre în bucătărie să dea porunci, să gătească şi să păstreze bogăţia asta după pofta inimii ei şi cu un gînd bun de economie.

îşi dorea ca ea şi doctorul Sîntu să ducă mai departe averea strînsă de Urmatecu, ale cărui străduanii abia acum 1 se desluşeau, căci, mai degrabă decît în sentimente, sufletul ei se risipea pe lucruri şi bogăţii.

Ziua cununiei sosi. Ca pentru orice nuntă de lume bună, se alesese Domniţa Bălaşa, la o oră mai tîrzie, de seară. Caratele, în şiruri lungi, aşteptau, cu bicele lor albe şi felinarele aprinse, pe nuntaşi. În biserică era cald şi mirosea a flori şi a trupuri parfumate de femei elegante. Slujeau un arhiereu şi cinci preoţi. Profesorul Florea Petre, în frac, părea un ministru străin ; domniţa Natalia, cu un zîmbet luminos pe faţă, cu bogatele ei podoabe de safire, de la diademă pînă la inele, era coborîtă ca dintr-o cadră, frumoasă încă, dar dintr-o lume care apunea. Iancu era solemn, iar coana Miţa, emoţionată, cu lacrimile în gene.

Cînd arhiereul a luat cununia şi a închinat cu ea fruntea lui Matei, logodindu-i pe tineri, s-a auzit un ţipăt în tăcerea bisericii. Cîteva capete s-au întors, iar coana Miţa a spus ca pentru ea :

— I-a venit cuiva rău de căldură !

Aproape de ieşire, lîngă un stîlp, Irma se prăbuşise.' N-a putut să se ţină de cuvînt, după cum îi făgăduise chiar în dimineaţa aceea lui Matei, care a rugat-o să nu vină la biserică. Ajutată de cîţiva tineri, femeia şi-a revenit numaidecît, s-a ruşinat şi a plecat plîngînd.

Şi nimeni n-a aflat niciodată cine a fost !

La sfîrşitul slujbei, cînd au sărutat cununiile şi Evanghelia, coana Miţa a închis ochii ca la împărtăşanie şi a mulţumit în gînd pentru toate. Iancu s-a împiedicat şi era cît pe-aci să scape o înjurătură printre dinţi, dar nu s-a băgat de seamă, lumea strîngîndu-se tot mai mult.

Mirii s-au urcat în caretă. Luminările mari, cît un stat de om, împodobite cu trandafiri albi, ardeau cu flacără plină în noaptea liniştită de toamnă. Şi toate cucoanele şi mătuşile îşi spuneau una celeilalte că e un semn bun. Şi careta a plecat să ocolească oraşul, vizitiul avînd a se feri, după cum i se dăduse în grijă, să nu se încrucişeze cu o altă nuntă, ceea ce, după cum iarăşi se spunea, ar fi fost un semn rău.

În casa lui Urmatecu, între timp, soseau musafirii. Iancu îi primea. Veniseră cîteva boieroaice, aduse de domniţa Natalia. Se puteau recunoaşte după felul cum umblau, cum vorbeau şi după bijuterii. Prefectul poliţiei sosise şi el, şi erau şi cîţiva deputaţi şi senatori. După moartea baronului Barbu, Iancu îşi păstrase cu daruri şi vizite legăturile vechi. Toţi doctorii mari din Bucureşti veniseră şi pentru naş, şi pentru ginere, iar cîţiva magistraţi de la curte şi avocaţi renumiţi erau invitaţii lui Iacomin.

O linişte şi o politeţe la care Urmatecu ţinea foarte mult făceau boieria acestei soarele. Chelnerii de la „Fialkovski“ serveau şampanie pe tăvi mari de argint, iar bufetul, încărcat de la pescăriile cele mai fine, ascunse în aspicuri, de la icre moi, prin toate felurile de vînaturi şi brînzeturi, pînă la prăjituri, îngheţate, piersici zemoase şi struguri de chihlimbar, îmbia cu bogăţia lui. Buchetele înfloreau peste tot, mai ales din trandafiri galbeni şi roşii, florile triste de toamnă, fără parfum, fiind îndepărtate cu grijă. Lăutarii cîntau valsurile la modă, şi după sosirea miresei, dansurile au început în odăile încăpătoare.

În treacăt, Iancu auzi o cucoană, din lumea cea mai bună, spunînd domniţei Natalia :

—. Frumoasă nuntă ! Ce oameni bine !

Şi inima lui s-a înveselit ca de o bucurie pe care o aştepta de mult. Biruise pînă la sfîrşit ! Coana Miţa avea ochi în toate părţile. Zîmbea, mulţumea şi se strecura modestă şi mulţumită în umbra soţului ei. Familia şi cei mai mărunţi petreceau în altă parte, prin odăile din fundul curţii. înţeleseseră şi ei că nu se cade să se amestece

cu lumea mare. Şi apoi şi Iancu le spusese la toţi că ar fi mai bine aşa, şi le făgăduise, după aceea, un chef pînă la ziuă. Ca să nu-i jignească, se arătase plictisit chiar şi împovărat de îndatoririle lui, adăugind că e greu să duci vaza lumii. Acolo erau Schweickerţii şi Friţ ; acolo petreceau Jean şi cu Mau, Paulina Zehi, Păuna, Tîrcă şi cu Lisaveta. Firește, fiecare după rostul său, dar puţind să se înţeleagă între ei. Şi mai erau şi rude îndepărtate, pe care nu le mai văzuse de mult. Numai Ivanciu lipsea. De la logodnă, n-a mai dat prin casa lui Urmatecu şi nici nu a fost poftit. Se sfîrşise cu el ! în schimb, apăruse un chip nou : o fină, văduvă, de-a coanei Miţa. A început iar să vină prin casă acum, cu treburile nunţii, să mai dea o mînă de ajutor. Era o femeie durdulie, sprintenă, cu sprîncene îmbinate şi o faţă albă ca laptele. Se îmbrăcase frumos, într-o rochie simplă, care o prindea bine, şi cînd alerga, avea şoldul rotund, pasul sprinten şi piciorul tare. Risipea în jurul ei o impresie de tinereţe, de voiciune şi putere. O chema Tudora.

Tîrziu, priiitre musafirii de vază, a apărut şi Bubi. îşi purta frumos fracul. Slăbise şi era palid. Trimisese de cu ziuă un vas de argint plin cu garoafe roşii şi cu cîteva cuvinte, prin care mulţimea şi vestea că va veni. De cum a intrat, s-a îndreptat spre Iancu :

— Le urez tinerilor o viaţă bună şi mult noroc ! zise el cu un glas blajin. Iar dumitale, numai bine... şi, oprin- du-se o clipă şi ţinînd mîna lui Urmatecu în mîinile lui, adăugă : Iar nu ştiu cum să-ţi spun !

— Spune-mi Iancule ! răspunse celalt. Sîntem doar vechi prieteni.

— Poate... Doar mă ştii de cînd eram copil. Mai bine, nene Iancule !

— Fie şi aşa, coane Bubi ! Tare îmi pare bine că te văd !

Şi Urmatecu îl strînse de braţ şi îl întovărăşi înspre domniţa Natalia, pe care Bubi a regăsit-o cu bucurie. Apoi, luîndu-şi un scaun, s-a aşezat lîngă ea şi au început să vorbească îndelung.

Petrecerea şi belşugul deşi încălziseră pe toată lumea, se păstra totuşi o măsură şi o vorbă scăzută, întovără-

— De multă vreme nu ne-am mai văzut, coane Bubi ! Îţi duceam dorul ! spuse Urmatecu şi se simţea că nu se preface.

— Şi eu, nene Iancule ! îi răspunse tînărul baron. Multe s-au întîmplat de atunci...

Şi o tăcere se făcu. Cei doi bărbaţi se temeau parcă să vorbească de acelaşi lucru. Urmatecu întinse un pahar lui Bubi şi îl ridică pe al lui.

Au băut fără să rostească vreo urare. Apoi deodată Iancu rupse tăcerea ;

— Eşti tare mîhnit ! Duci o povară grea. Nu e aşa ?

Baronul făcu semn că da.

şită de gesturi largi şi sigure, după care se putea recunoaşte creşterea şi purtările celor strînşi laolaltă. Urările se făceau cu uşoare ridicări de pahar şi mai mult din zîmbet decît din cuvînt. Convorbirile nu lîncezeau, şi oricare dintre invitaţi găsea iute ceva de spus care să lege şi să învioreze. Urmatecu prindea frînturile de laudă ici- colea şi era fericit că toate acestea se petreceau la el în casă, la nunta Amelicăi.

Şi, după cîtva timp, îl întîlni pe Bubi lîngă bufet. Musafirii se răriseră.

— Ştiu, continuă Urmatecu, să nu crezi că n-am căutat să aflu tot ce s-a petrecut cu dumneata. E o nebunie ! Cum de ai putu să-ţi laşi averea să ajungă aici ? !

Bubi dădu din umeri, ca şi cum ar fi vrut să arate zădărnicia oricărei dojane şi încercări.

— Nu s-au mulţumit numai cu ce le-ai dat şi cu cît te-au jefuit, urmă Iancu, au vrut cu răutate să-ţi desfacă din încheieturi tot ce-ţi mai rămînea şi să te lase în sapă de lemn ! Se mai poate scăpa ceva ?

— Ştiu eu ? Deocamdată văd că totul se duce ! răspunse baronul.

— Ai cel puţin situaţia limpede ? Ai putea să ştii tot ce ai de făcut ?

— Am încercat. Acum cred că am prins toate firele. Cunosc toate cheltuielile şi pe toţi creditorii ! răspunse Bubi.

— Creditori ? Dumneata ai avut nevoie de creditori ?

— Se pare... Planurile erau atît de mari...

— Şi de ticăloase ! făcu Urmatecu,. regăsindu-şi glasul obişnuit, de voinţă şi de putere.

O tristeţe şi o oboseală întunecau faţa tînărului baron. Cuvintele lui Iancu însă i-au dat o îndrăzneală şi o nouă aprindere. încrederea, pe care, neîncetat, încă din copilărie, o simţea lîngă el, i-a revenit. Şi, , deschis iarăşi pentru a prietenie în care nădăjduia, Bubi îndrăzni să rostească iute, uitîndu-şi pentru o clipă mîndria, vorba cea mare care îl chinuia :

— Dacă nu mai pot scăpa bruma ce mi-a rămas, în trei luni de zile sînt sărac ! Pierd şi casele părinteşti !

— Aici ai ajuns ? făcu Urmatecu îngrozit. De ce n-ai trimis după mine ? Acum, de cînd ai rămas singur, te aşteptam !

— N-am îndrăznit. Credeam că mă urăşti, ştii pentru ce...

-— Dar coane Bubi, cum se poate să te pierzi în asemenea copilării ? Nici o femeie nu merită atîta jertfă, şi ea, mai puţin decît toate !

Şi Urmatecu îl luă în braţe pe Bubi şi-l îmbrăţişă.

— De mîine trec eu la cîrmă ! Mă primeşti ? zise eL

— Nene Iancule, cum să-ţi mulţumesc ?...

Şi cu ochii înlăcrimaţi de bucurie şi recunoştinţă, Bubi îşi găsi un zîmbet tîrziu, strîngînd cu prietenie mina lui Urmatecu.

Trecuse mult de miezul nopţii. Musafirii plecau unul cîte unul. în cele din urmă, şi baronul s-a retras, fericit. Casa se golea, lămpile se micşorau, şi Urmatecu a rămas între ai lui. însurăţeii trecuseră să se odihnească puţin. A doua zi porneau într-o călătorie, care avea să-i duoă departe.

Iancu îşi părăsi pentru cîteva clipe prietenii. îl supăra fracul. Cînd s-a întors, în haine obişnuite, era din nou înviorat, vesel şi pus pe petrecere.

Taraful a început să cînte ca pentru ei ; vinul a început să curgă, şi glumele, să se ţină lanţ. Cînta Pupăză de inimă alabstră şi cînta şi Friţ de-ale lui,

nemţeşti ; Schweickert îşi dansa surorile pe rînd, iar boier Lefter clipea din ce în ce mai des. Cucoana Miţa, obosită, se prăbuşise pe un scaun, zîmbind ca în vis.

Acum abia o văzu Iancu mai bine pe Tudora. îi plăcea. Femeia era vioaie, deşteaptă şi "bună la chef. A chemat-o lîngă el, a îmbiat-o cu toate bunătăţile, apropiindu-se tot mai mult ea, adulmecîndu-i umerii şi părul. Vinul şi femeia sporeau în el bucuria şi viaţa, care nu voiau să moară şi nu se dădeau bătute.

Prin ferestrele deschise, prospeţimea dimineţii intra cu o lumină palidă, în care, din ce în ce, pe stradă, se limpezeau casele, iar prin grădini se desprindeau pomii din umbrele nopţii... Veselia lui Iancu creştea neîncetat. Deodată el se ridică, strigînd :

— Drepţi ! Ce-aţi adormit ? Toată lumea după mine !

Şi coborînd scara cea mare, ieşi la poartă, unde aştepta brecul lui Friţ. Nuntaşii se apropiau sfioşi.

— Hai ! Ce-mi staţi ? Vreau, mă nemţilor, s-o lungim cum ştim noi, că o dată se mărită Amelica !

Şi punînd mîna pe după mijlocul Tudorei, care venise lîngă el, o urcă dintr-o smucitură de braţ, strigîndu-i :

— Aruncă-te !

Ceilalţi se urcară şi ei.

De departe, Paulina Zehi văzu că se pregăteşc de plecare. Inima ei, dornică de veselie, o mîna înspre petrecerea aceasta, care avea să se lungească undeva în aer liber. Iar dragostea ei pentru Iancu, acum, după ce nu l-a mai văzut o noapte întreagă, o ispitea să plece la drum. De " aceea, alergă pe cît putu, pe picioarele ei grele, şi îndurerate, să ajungă la brec.

Cînd a fost lîngă scară, Urmatecu tocmai se pregătea să se urce pe capră, să ia hăţurile. Stătea cu mîinile prinse de trăsura, tăindu-i drumul Paulinei. Femeia se apropie de braţul lui, privindu-l galeş şi rugător. Parcă ar fi vrut

să spună : „la-mă !“ Bărbatul se uită lung la ea, de data aceasta fără nici o umbră în ochi, şi deodată, cu o smu- citură :

— Nia, urîto ! dînd-o la o parte cu cotul.

Rîzînd, sări sus de pe roată, struni hăţurile şi porni.

Şi pocnind din bici, el o luă înspre Herăstrău, să scoată soarele din lac de fericit de era !

REPERE ISTORICO-LITERARE,

ŞERBAN CIOCULESCU : Cu *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* Ton Marin Sadoveanu se aşază pe linia marii teme istorice a romanului nostru trasată de N. Filimon. D-sa cercetează din nou raporturile dintre marii proprietari care nu-şi administrează moşiile, fără a, fi abse.nteişti, şi oamenii lor de afaceri (vechili, cum se numeau altădată), pe seama cărora se lasă cu totul. Ancheta sa e însă mai obiectivă deeît aceea a înaintaşilor săi, din filiera lui Filimon, care au făcut cu prilejul ei un fel de profesiune de credinţă în favoarea,,vechii clase privilegiate, atît de nedemn spoliată de prepuşii ei, L,a d. Ion Marin Sadoveanu, pentru întîia oară, romanul nu se întoarce în satiră împotriva parvenitismului şi în elegie pentru reprezentanţii crepusculari ai marii proprietăţi rurale. D-sa conturează fizionomiile, pune oamenii să făp- tuiască, îi lasă pe urmă să acţioneze potrivit logicii interioare individuale şi nu intervine în nici un fel ca să-şi trădeze preferinţa pentru vreunul sau altul. N-am citit poate de la *Ion* de Liviu Rebreanu un roman românesc aşa de obiectiv ca *Sfîrşit de veac în Bucureşti.* Şi tot aşa, de la Ion încoace, n-am mai întîlnit la noi un alt romancier cu atîta putere de creaţie obiectivă ca Ion Marin Sadoveanu. Parvenitul său, noul Dinu Păturică, pe nume Iancu Urmatecu, depăşeşte toate modelele sale autohtone : prin complexitatea caracterului şi puterea de viaţă este de-a dreptul balzacian, fără să amintească precis pe vreunul din protagoniştii *Corriediei umane.* [...] Urmatecu are preciziunea unei maşini de calculat, preciziune din fericire sădită pe un trunchi uman sănătos, exuberant, de o neobişnuită vitalitate ; din familia spirituală a lui Rastignac, Hulot şi Falstaff, e personajul cel mai viguros al romanului, pe lîngă care celelalte par pe nedrept mai şterse, deşi fiecare e excelent schiţat şi viu în felul său.

Vreo două duzini de personaje, pe care spaţiul nu ne îngăduie să le caracterizăm (Baronul şi Natalia, domniţa lui, Ştefan» fratele Baronului şi Bubi

„baronetul“, Miţa, soţia lui Iancu, şi Amelica, fiica lor, Jurubiţa şi soţul ei, fratele Miţei, Lefterică, alt frate al ei, şi „boierul“ Lefter, zaraful, unchiul Miţei, Paulina Zehi, guvernanta Amelicâi, şi Păuna, iscoadă şi metresă a lui Iancu, Dorodan, sluga boierească credincioasă, perechea de copii degeneraţi ai răposatului preot Goşe, Ivanciu, prietenul lui Iancu, Manolache Tircă, portărelul, Alexandru Hangiu, procurorul, Gună Licureanu şi gazetarul Panaiotache Potamiani, prietenii Juru- biţei, Schweickert, fabricantul de coroane artificiale, avocatul Stâte Iacomin, doctorul Matei Sîntu, ginerele lui Iancu), gravitează în jurul acestuia, constituind ambianţa familială şi socială» în chipul cel mai veridic cu putinţă.

Romanul se desfăşoară şi se amplifică printr-o creştere interioară desăvîrşită, fără nici o bruscare. După modelul tehnicii teatrale, mai fiecare din cele 17 capitole au cîte un moment dramatic, de puternică încordare, prin care se menţine mereu trează atenţia cititorilor. Într-un cuvînt, romancierul e inventiv, pose- dînd darul de împrospătare a acţiunii înmulţind cu socoteală conflictele secundare şi păstrînd secretul soluţiilor sale finale. Ca-ntr-un roman de senzaţie, neprevăzutul îşi are rolul său determinant.

La Ion Marin Sadoveanu, interioarele caselor trăiesc, ca şi în romanele balzaciene, cu o viaţă proprie ; apoi, romancierul are simţul scenariului în care se desfăşoară capitolul ; s-ar spune că tehnica dramatică l-a învăţat şi arta decorativă, şi regizura discretă (personajele sînt dominate de legea acordului dintre gest» cuvînt şi simţire ; psihologia lor se exteriorizează plastic şi elocvent). Apoi fiecare erou e creionat ca să-l vedem şi noi aşa cum l-a văzut autorul. Iată personajul cel mai episodic al cărţii, franţuzoaica Hélène, angajată de Iancu pe lîngă Amelica : „Era una din acele femei care dogoresc de cum le întîlneşti ; te loveşte, din întreaga 16r fiinţă, o căldură ca dintr-o gură de cuptor. înaltă» bine făcută, bîondă, cu o gură cărnoasă şi ochii verzi, umbriţi de gene dese şi negre, cu un sin bogat, cu mîini albe şi degete subţiri, cu un picior mic, frumos, îmbrăcată şi cu gust, ea avea o înfăţişare elegantă şi ispititoare. Vorbea o românească destul de limpede, cu un puternic accent, şi era de o mare blîndeţe şi sfiiciune.“ Impresia sintetică precede aici amănuntele portretistice.

Ion Marin Sadoveanu a înfruntat lingvistic o grea experienţă,, evitînd sistematic neologismele, formîndu-şi unelte puriste, fără elemente arhaice sau provinciale, şi încercînd a dovedi că înseşi Subtilităţile gîndirii pot fi exprimate în limbajul comun.

Sfîrşit de veac în Bucureşti e un monumental roman social obiectiv reltvînd la maturitate adevărata vocaţie a scriitorului. Avem în Ion Marin Sadoveanu un nou meşter al genului epic.

(Cronica literară : Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrşit de veac în Bucureşti", în „Ecoul“, an. II, 23 februarie 1944, nr. 63, p. 2.)

POMFILIU CONSTANŢINESCU : Interesantul profil literar al d-lui Ion Marin Sadoveanu, de critic dramatic, poet, dramaturg şi conferenţiar, se modifică într-o adevărată figură literară prin apariţia romanului *Sfîrşit de veac în Bucureşti.*

În fine, tipul arivistului, atît de frecvent în romanul nostru social, de la Filimon pînă la cel mai recent prozator care a intenţionat să-i dea o identitate literară, a fost reabilitat de d. Ion Marin Sadoveanu ! Este vorba, fireşte, de o reabilitare artistică, provenită din acea tainică simpatie faţă de „erou“ şi din stăpî- ■nirea de sine a scriitorului, care a renunţat să mai facă un proces etic şi social al timpului într-o cronică romanţată vecină cu rechizitorul.

Iancu Urmatecu — fost arhivar şi devenit om de încredere şi de afaceri al baronului Barbu, boier conservator, ursit să se ruineze, în etape, prin oboseală biologică şi incapacitate de a-şj descurca propria avere — are toate tarele morale ale arivistului. Egoist, violent, prost-crescut, afemeiat; acaparator prin mijloace necinstite, fudul şi incult, viclean şi capabil să-şi înlăture adversarii ce se pun în calea poftelor lui, cu brutalitate, iubitor de chefuri năstruşnice, corupător de conştiinţe şi cîinos cu aman- ■tele, Urmatecu este un instinctiv, ajutat de o inteligenţă ■ praetică excepţională. Cu dragoste nealterată de viaţă şi, de toate plăcerile ce i le poate smulge, este alcătuit, din pasta oamenilor tari, născuţi să biruiască.

Procesul ascensiunii lui se petrece, în- ordinea socială, dar' şi în suflet, atît cît poate recepta un rudimentar ; Urmatecu e "dornic de confort, de o ambianţă agreabilă, de ascensiunea nu numai a lui, ci şi a familiei. Coana Miţa, soţia (ce tip, viu, creat din acte reflexe şi din umbrele subconştientului ei de femeie care se identifică cu rolul de mamă şi soţie !), şi Amelica, fiica, sínt solidare cu toate aspiraţiile lui şociale, alcătuind **9** celulă indestructibilă. Urmatecu aré un sentiment inalţeratâl al familiei, iar satisfacţiile lui extraconjugale sínt numai o formă a lăcomiei lui de viaţă. îşi caută un ginere harnic, deştept, în doctorul Matei Sîntu, băiat de ia ţară, crescut în aprige nevoi şi stimat penţru însuşirea lui de cărturar Uramtecu aspiră şi la ordinea morală şi intelectuală, preţuind manierele, sentimentele şi cultura clasei sociale în care vrea să intre, deşi formaţia lui este, cristalizată şi nu se mai poate depăşi. Strînge, minte, înşală pentru familie, pe care o vrea la nivelul la care el nu se poate ridica. Este un ambiţios dé mare clasă, dar îşi îngrădeşte ambiţia în interesul total al familiei. Vaza lui personală e dobîndită cu ajutorul baronului Barbu, care, jumătate ironic, jumătate din recunoştinţa pentru omul lui de afaceri, care**-l** jecrhăneşte, dar şi-l admiră, este mai mult un aspect al prócésuluí de adaptare la un nou mer diu decît o vanitate stearpă.

Personagiu central, de mare amploare, de variate game şi de structură solidă, progresiv dezvăluită, Urmatecu este .pivotul întregii lumi care foieşte în jurul lui.

De-o bogăţie excepţională de personagii, expuse în mai, multe planuri,

roriianul d-lui Ion Marin Sadoveanu esté o frescă .vie, în care individualităţile au o precisă stare civilă şi psihplogii bine determinate. [...]

Culoarea de epocă se trădează în manierele,, în limbajul, în gustul, în mentalitatea oamenilor, fără ca romancierul să utilizeze, pitorescul exterior ; sîntem la sfîrşitul veacului trecut, într-.un- Bucureşti care nu apare descriptiv, topic, ci. numai . în constituţia, lui morală şi într-o aură de subtilă psihologie.

Aş folosi o formulă' aproximativă ca să indic natura romanului d-lul- Ion Marin Sadbvăâriu : un material, în parte, de Matei Caragiale, ca pitoresc ' moral, utilizat însă în planul creaţiei obiective, şi sporit în volum cu • o minuţioasă, deşi poate'cam abstractă - analiză psihologică. (Gronico *literară: Ion Marin Sa- doveanu — „Sjirşit de veac în Bucureşti'*[1], în „Vremea“, an. XIV, 26 martie 1944, nr. 742, p. 9.) • '

OCTAV ŞULUŢIU : Creaţie variată şi complexă, *Sjirşit de veac în Bucureşti* este în acelaşi timp un roman psihologic, un roman social, un român de atmosferă’ şi totodată un roman artist în sensul că este scris cu o artă deosebită a stilului. [...]

PUtereá banului trăieşte în acest roman ca în literatura lui Balzac **—**[1] şi apropierea de mátele creator de viaţă se poate face de mai multe ori, căci *Sfîrşit de veac iii Bucureşti,* are şi, structură şi tipuri balzaciéne nu mimai subsecvent, în. afacerile. pe care le maşinează Urmátecü, sah iri opulenţa de care el se înconjoară, nu numai prin interesul pe care**-l** arată acesta pentru avere sau în dezinteresul şi nepriceperea baronului Barbu, pentru care problema banului nici nu se pune,, dar în prezentarea manipulării , lui efective, în împrumutul pe care Urmatecu îl face la Boer Lefter, în cheltuielile nebuneşti ale Ilii Bubi, risipind fondul destinat fabricei.' Banul circulă viu în această carte, este o realitate, palpabilă, aproape'un personaj. La fel de convingătoare sínt afacerile, 'cu töt' substratul de viclenie şi şantaj pe care**-l** ascund ; ce puternică este ■ bhnăoâră povestirea cumpărării livezii de la Pie'troşiţâ, de către Ivánéin, în toate etapele ei: discuţia preliminară cu Urmatecu,' intăr'venţia acestuia la boier şi păcălirea lui, după care şantaj ar ea bulgărului de la care scoate un comision dublu .cît preţul de cumpărare însuşi, boierul cîştigînd 5 000 de léi, iar Urmatefcu 1Ö 000 (e vorba de leii de la 1890 bine-nţeles).

Banii, afacerile,; moşiile," la cafe sé adaugă politica cu dedesubturile ei, gazetăria, venală şi' odioasă, reprezentată de tipul abject al grecoteiului FanaiOtaChe Fotamianî, apoi intervenţia justiţiei în afacerea vînzării moşiei Bălăşoieni, cu încercarea ratată de mituire a procurorului, bálul de la Falát, toate converg în a prea o neîntrecută frescă sociala, subliniind tema fundamen

tală a romanului. Roman al începuturilor burgheziei române şi în acelaşi timp al conflictelor materialiste, *Sfîrşit de veac în Bucureşti* se împlineşte astfel sub specia socialului.

Roman psihologic este opera lui Ion Marin Sadoveanu, însă nu în sensul în care a fost dirijat acest gen în ultimele decenii, adică acela de minuţioasă introspecţie proustiană de tăiere în patru a firului sentimentelor unui om, sau de sondagiu în subconştient. Acest roman influenţat mai ales de Marcel Proust s-ar putea numi mai degrabă psihologist, spre a-l deosebi de romanul psihologic de tip balzacian. Romanul psihologistic, în care analiza sufletească este dusă pînă la exagerare, îndrumă cercetările spre trăsăturile cele mai particulare şi mai unice ale individului ; pe cînd în romanul psihologic analiza este înlocuită prin construirea de caractere, mai mult pe baza manifestărilor externe, ca gesturi, vorbe ale lor, decît prin incursiunea în culisele gîn- dului, simţirii şi subconştientului lor. [...] Şi modul de a crea per- sonagiile din *Sfîrşit de veac* este cel balzacian, deşi, pe alocurea, unele sondagii directe în intimitatea lor sufletească arată că scriitorul a ştiut să folosească şi noile metode de investigaţie literară.

Ca toate romanele de structură balzaciană şi acesta are un personaj principal' în jurul căruia este centrată întreagă acţiunea şi asupra căruia s-a concentrat toată atenţia creatorului. Acesta este Iancu Urmatecu, tip de proporţii şi de originalitate deplină. Ceea ce nu însemnează că autorul neglijează pe ceilalţi eroi ai săi cantonîndu-i într-o penumbră de al doilea plan. Dimpotrivă, toate personagiile romanului circulă într-o puternică lumină şi cu o viaţă personală netă, în acelaşi prim-plan unde se mişcă şi Urmatecu şi cu o aceeaşi perfectă diferenţiere individuală. Pot afirma fără greş că personagiile cele mai neînsemnate aparent şi cele mai episodice au aceeaşi tăietură accentuată de contururi, aceeaşi unică proprietate care nu îngăduie nici o asemănare cu celelalte. Bogăţia şi varietatea de aspecte psihologice a eroilor lui Ion Marin Sadoveanu îl apropie de asemenea de Balzac, cu a cărui sagacitate în făurirea de stări civile are multă atingere.

Iancu Urmatecu face parte din familia de arvişti a lui Dinu Păturică sau Tănase Scatiu, fără putinţă însă de a fi apropiat de ei pe latura specific individuală. Mult mai schematici, eroii lui N. Filimon şi ai lui Duiliu Zamfirescu erau mai mult reduşi la proprietăţile tipice ale cupidităţii unei oarbe parveniri materiale. Prima oară cînd aspiraţia de a se ridica este deplasată, în literatura

noastră, din domeniul pur material pe un plan spiritual, e în cazul lui Mihnea Băiatu a lui Gib I. Mihăescu, erou înzestrat cu alte calităţi şi ambiţii de parvenire decît simpla ■situaţie financiară sau socială.

Mihnea Băiatu încearcă o depăşire de sine pe plan pur sufletesc, arivismul său fiind de nobilă esenţă, iar structura lui psihologică mai complexă. Eroul lui Ion Marin Sadoveanu n-are -asemănare cu ceilalţi decît în punctul de plecare. El este mult mai complex şi mai perfect individualizat decît eroii lui N. Fili- :mon şi Duiliu Zamfirescu, deosebindu-se în nuanţe şi particularităţi şi de acela a lui Gib I. Mihăescu.

Construit dintr-o voinţă extraordinară, ajutată de o inteligenţă neobişnuită îndrumată nu numai spre practicarea afacerilor dar şi spre cunoaşterea sufletească a oamenilor, scheletul psihologic al lui Urmatecu este îmbrăcat într-o sumă de caracteristice şi nuanţe care însufleţesc şi umanizează portretul său literar. [...]

Ca o replică a lui Urmatecu este Baronul Barbu, total lipsit ■de voinţă, comod, îngrozit de orice i-ar putea complica existenţa sau i-ar cere efortul unei hotărîri, dezinteresîndu-se pînă şi de •ceea ce ar trebui să-l preocupe în primul rind, propria-i avere, a cărei fărîmiţare nu-l afectează întru nimic. Sînt extrem de caracterizante două scene : prima, aceea în care el ezită să fixeze preţul livezii de la Petroşiţa pe care i-o vinde lui Ivanciu şi din lipsa de cunoaştere exactă a valorii lucrului, dar şi din laşitatea de a lua o hotărîre ; a doua, cînd se sperie de revelaţiile ,pe care Lefterică i le-ar putea aduce asupra cinstei lui Urmatecu, silindu-**l** să se despartă de omul lui de încredere, care vine la timp să înlăture orice dificultate prin îndepărtarea fără greutate a delatorului, incapabil de a-şi formula în mod concret acuzaţiile. Baronul Barbu trăieşte într-o inactivitate fantomală, înconjurat de obiecte ciudate şi de animale, nedespărţit de căţeaua Fantoche, purtată pînă şi în biroul ministerial şi pe culoarele Camerii. Viaţa lui nefirească, într-un aer rarefiat ca sub ua clopot, nu e străbătută decît de pasiunea lui pentru Domniţa Natalia, pasiune constantă şi cimentată numai de frecvente ac-

ceşe de gelozie senile şi de certuri repede aplanate de inteligenţa şireată şi cochetă a femeiii răsfăţate.

Barbu încarnează tipul. în care s-[a] adunat toată vlăguirea unei, clase sociale [...] şi ideea este . cu atîtmai accentuată în fiul său, reproducerea fidelă a tatălui său, într-o variantă mai tînără,. cu aceeaşi apatie, întreruptă doar cu un moment de scurtă trezire a mîndriei. boiereşti, combinată cu reminiscenţa educaţiei politice căpătată la Viena, încereînd o afacere cu fabrica de oglinzi,, repede abandonată. Pînă şi în pasiunea pentru femeie fiul îj seamănă tatăului, iubirea sa'pentru Jurubiţa reflectînd pe plan. mai jos sentimentul mai pur dintre tatăl lui şi Domniţa Natalia. Singura deosebire dintre tată şi fiu eSte că pe cînd primul reprezintă declinul lent, al doilea precipită procesul catastrofal.

Cu tot atîta grijă este urmărită psihologia Jurubiţei, suflet lipsit de complicaţii şi de nuanţe, ascunzînd o nestăvilită putere de a ajunge, voinţă de putere rar întîlnită la o femeie, nu însă neverosimilă. Neputînd să-şi învingă adversarul mult superior — Urmatecu — ea se mulţumeşte să izbîndească pe plan material, consunând averea lui Bubi Barbu. Cochetă şi vicleană, ambiţioasă şi stăruitoare, aceeaşi lipsă de scrupule, întîlnită de obicei mai ales la bărbaţi, o mînă. Suflet uşor schimbător, Jurubiţa. ştie să simuleze gingăşia şi tandreţa pentru a-şi ajunge scopurile, dar atunci cînd este sigură pe ele nu se sfieşte de a-şi arăta provenienţa mahalagească ajungînd la situaţii ca aceea a certei de- la modistă [...]

Ar fi greu să insist în spaţiul restrîns al unei cronici asupra, psihologiei tuturor personajelor, aşa cum am făcut-o pentru cei patru eroi de primă mărime, de mai sus. Cititorul va găsi însă în forma umană a cărţii satisfacţiile oferite şi o bogăţie de individualităţi rare. [...] Este o. colecţie de tipuri unică, al cărui echivalent nu poate fi găsit în literatura noastră decît în literatura lui Caragiale I. Luca, Mihail Sadovbanu din *Fraţii Jderi,.* Hortensia Papadat-Bengescu şi G. Călinescu din *Enigma Otiliei,* operă cu care *Sjîrşit de veac în Bucureşti* se înrudeşte şi în structura internă şi în modalitatea epică.

În aceeaşi măsură în care este un admirabil roman social şi psihologic, *Sfîrşit de veac în Bucureşti este* şi un roman de atmosferă, el reconstituind cu multă coloare şi pitoresc epoca de la finele secolului trecut, în Bucureşti.. [...]

: Este în paginile descriptive ale lui Ion Marin Sadoveanu o vifciune-

picturală a vieţii, reţinută şi. sobră,[1] dar cu linii net delimitate şi colori armonioase. Scriitorul realizează în bună măsură descrierea, pe,, ţaţe romanul contemporan a trecut-o în magazia de rebut a elementelor literare dar pe care ştie să o folosească I. M, Sadoveanu, alternînd-o cu pasajele de naraţiune şi acelea de. .analiză sufletească. Cred că apropierea care s-a făcut între Ion Marin Sadoveanu şi *Craii de Curtea-Veche* ai lui Matei Ca- ragiale nu stă în picioare, latura evocativă nefiind suficientă pentru o comparaţie. Proza lui Matei Caragiale este mai mult muzicală şi substanţa .operei: lui de un amărui parfum morbid,, ideea lui e de, a accentua delirul unei lumi, crepusculul unui mod de. a fi, pe cînd ,1. M.. Sadoveanu este plastic şi analitic, romanul său se axează pe elanul unei lumi care se naşte şi al unui mod de a fi care se formează (ceea ce îl apropie mai mult de *Enigma, Otiliei* a lui G. Călineşcu). (Pe *margini de cărţi: Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrşit de veac în Bucureşti“. Roman.* Ed. Socec, în „Revista fundaţiilor regale“, an. XI, iulie 1944, nr. 7, p. 171—183.1

AL. PHILIPPIDE : Ţesătura compactă a romanului o formează numeroasele episoduri care ajută la definirea personajelor precum şi descripţiile amănunţite în care se înfăţişează societatea bucureşteana de acum cincizeci-şaizeci de ani. Interesul romanului stă în mare măsură aici, în evocarea unei epoci trecute şi a Unei societăţi care a dispărut în bună parte şi care, de atuiici, S-a transformat rriult, mai ales în ce priveşte formele exterioare de viaţă. în ce priveşte caracterele descrise, fără îndoială că ele sau multe din ele dăinuiesc, sub aspecte deosebite, şi în societatea de azi. Urmatecu este un parvenit jovial, boit *cnfant*, nu lipsit de generozitate şi chiar de cinste, cu dorinţa fermă de a-şi îmbunătăţi existenţa şi cu respect pentru învăţătură şi civilizaţie, Capabil el însuşi de o evoluţie morală şi dornic de-a se ridica. Aceste trăsături nu-l fac antipatic, spre depsebire de, ambiţioşii şi parveniţii de felul lui Dinu Păturică şi Ţănase Scatiu. Autorul n-a vrut să facă din Urmatecu un tip

sinistru de parvenit şi a evitat schematismul şi generalizarea şi bine a făcut. Urmatecu, mai puţin tipic, este mai viu, fiind totodată şi un exemplar de mic burghez român de la 1890 dar şi de astăzi.

Cartea este scrisă într-un stil masiv şi echilibrat, minuţios şi precis, cu descripţii lungi, uneori încărcate pînă la exces de

amănunte. Dialogurile însă nu exprimă decît esenţialul, după metoda lui Flaubert, fiecare personaj fiind caracterizat prin felul lui de a se exprima şi avînd stilul său propriu. Masivitatea descripţiilor şi concizia dialogului cer o lectură pe îndelete, cu pauze şi reluări. Unele pasaje, cum ar fi lungile descripţii amănunţite de icoane atunci cînd se arată puternica credinţă religioasă a tînărului baron, apar ca nişte digresiuni, pline de culoare desigur, dar care opresc în loc atenţia. Dar aceste opriri sînt compensate de episoade puternice cum ar fi acela al morţii bătrînului Barbu, sau acelea în care bătrînul Dorodan, fostul administrator al baronului şi pe care Urmatecu l-a înlocuit ca- lomniindu-l, moare sfîşiat de cîinii acestuia. *(Cronica literară : Ion Marin Sadoveanu : „Sfîrşit de veac în Bucureşti“.* Ed. Cultura naţională, în „Semnalul“, an. X, 12 iulie 1947, nr. 1561, p. 1—2.)

PERPESSICIUS : Impresia aceasta de lung şi laborios travaliu, pe care numai romancierii predestinaţi îl pot întreprinde şi duce la bun sfîrşit, ca pe o călătorie în jurul propriului lor univers, este printre cele dinţii şi printre cele mai puternice ale romanului de faţă.

Ea se impune cu necesitate şi nu are nevoie de demonstraţii. Dar dacă totuşi, dornic de experienţe, un cetitor ar voi să surprindă diferenţa dintre un sunet plin şi unul mai puţin consistent, să compare *Sfîrşit de veac în Bucureşti* cu un roman, de care o superficială atenţie s-ar socoti îndreptăţit să-l apropie, de pildă cu *Ciocoii vechi şi noi.* Examenul ar fi dintre cele mai instructive, chiar dacă, forţînd similitudinile pe linii mari, el ar afla oarecari corespondenţe între Iancu Urmatecu, baronul Barbu şi Jurubiţa (ţiitoarea lui Urmatecu şi metresa de după aceea a

■f lui Bubi Barbu,ₓ feciorul întors din străinătate al baronului) şi * între Dinu Păturică, postelnicul Andronache Tuzluc şi Kera ■SBuduca din romanul lui Filimon. Evident, la suprafaţă, oamenii ' se aseamănă între ei, şi destinele lor de asemenea. Priviţi însă jifccu oarecare atenţie şi veţi vedea cît de mult aparenţele înşală. (■&, Fără să mai spunem că ceea ce deosebeşte sau apropie pe un |H| scriitor de altul nu este nici subiectul, nici stratul social din ■Hpcare-şi recrutează eroii, nici chiar mobilurile sufleteşti care animă, B| cît unghiul sub care fiecare din ei îşi consideră făpturile, fiorul ^ metafizic pe care li**-l** injectează, viziunea, cu un cuvînt, întregii I K lui construcţii narative, care dictează şi stilul, tiparul expresiv v, în care-şi toarnă ficţiunea. Şi din acest punct de vedere nu | | sînt două romane mai depărtate unul de altul, atît de mult ÎVîncît par să ţină de două continente, ca Ciocoii *vechi şi noi* şi I *Sfîrşit de veac în Bucureşti.* Este deosebirea şi distanţa dintre o i pledoarie, indiferent cîtă virtuozitate risipeşte avocatul, şi un r.studiu migălos, urmărit cu trudă şi tenacitate, ca forajul unei fîntîni la mare adîncime. Preocupat să demonstreze, Nicolae Filimon îşi urmăreşte eroii, îi încarcă de păcate sau de virtuţi, îi condamnă sau îi căinează, |lupă cum cer regulile jocului E dinainte chibzuit, şi dacă smulge adeziunea cetitorului, e pentru ■h că o face nu numai cu regia decorativă de rigoare, dar şi cu le netăgăduită vervă de pamfletar. în timp ce d-l Ion Marin Sado-Mş veanu este un romancier din rasa marilor creatori de ficţiuni, «v ascuns tot timpul de ochii lumii şi a cărui prezenţă o măsori K; numai după grandoarea edificiilor durate. E drept că o dată M sau de două ori, în timp ce-şi asistă eroul şi-l contemplă evo- jfe, luînd cu abilitate printre dificultăţi, d-l Ion Marin Sado'veanu i îşi îngăduie să-l califice. „Şi ca să nu se piardă nici o clipă pu-

I terea acestei indignări (a baronului), vicleanul om zise iute...“,
stă scris într-un loc, şiraportat la context şi la econo-
\ mia episodului, cugreus-ar putea spune dacă ne aflăm în faţa
II unui epitet infamant, sau dimpotrivă, a unuia de reverenţă. Căci
J| fără doar şi poate, d**-1** Ion Marin Sadoveanu îşi iubeşte eroul,
“y cu acea afecţiune lucidă şi critică, pe care orice creator o are
|, pentru făptura fanteziei lui. (Menţiuni critice. Cronica romanelor ;
' Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrşit de veac în Bucureşti“, în „Re- vista
fundaţiilor regale“, an. XIV, decembrie 1947, nr. 12, p. 74—75.)

LEON BACÖNSKY ; Ca şi Goethe sau, mai ales, Thomas Mann — cei mai apropiaţi poate dintre afinii săi literari — scriitorul pare să adere la formula unui fel de roman-eseu, specie deloc hibridă, în cazul său, care-i permite. — în măsură mai mică poate în *Sfîrşit de veac în Bucureşti* şi în raport precumpănitor în *Ion Sîntu* — să-şi aplice strălucit şi talentul de observator realist şi desăvîrşit stilist, şi inteligenţa îndelung exercitată în studiu şi infinitesimale disocieri, şi prodigioasa cultură filozofică şi artistică (= *inteligenţa altora,* cum ar fi spus M. Halea). Sub unghiul acestei particularităţi, observaţia mal veche a unul critic, care descifra din romanul lui I. M. Sadoveanu „un narator neconvins şi un poet refulat“, ne pare discutabilă, specificul artei scriitorului neputînd fi definit, în nici un caz, prin ceea ce criticul numea „o teamă nemărturisită de episod şi de situaţie“, şi nici poezia ana- logată evocărilor „de ghid“. Autorul *Sfîrşitului de veac* nu evită, pur şi simplu, episodul, cum i-ar putea apărea unui cititor grăbit, exercitat în lectura romanelor de *acţiune,* ci are un fel al său, personal, de a**-l** relata estompîndu-l, eventual, prin adoptarea naraţiunii indirecte şi a perifrazei minuţios analitice, dar şi lărgindu-i semnificaţia, prin alternarea scenei şi a portretului, cu divagaţia asociativă şi, uneori, consideraţia filozofică şi chiar apoftegma. De unde şi acea impresie de „lung şi laborios travaliu“, pe care o mărturisea Perpessicius, remarcînd „minuţiozitatea de ceasornicar“ a creatorului atît de singularei figuri a lui Iancu Urmatecu. *(Ion Marin Sadoveanu,* în „Steaua“, an. IX, 1958, nr. 5, p. 59—67 ; republicat în voi. *Marginalii critice* şi *istorico-literare,* Editura pentru literatură, 1968, p. 64, de unde reproducem.)

DUMITRU MICU — NICOLAE MANOLESCU : I. M. Sadoveanu umple schema tradiţională nu atît cu date noi sub raport tipic, cît cu o mare complexitate şi vigoare în ordinea existenţelor particulare. E întîi o sensibilitate la mişcarea timpului, la vibraţia lumii şi aerului, la unele clipe ale zilei sau* nopţii, la obiecte, care dezvăluie în autor voluptăţile omului modern. Impresia de obiectivitate nu e însă anulată de această participare foarte vie a autorului la lumea pe care a produs-o. Într-un Bucu-

I reşti de sfîrşit de secol XIX, cu livezi şi maidane rar îrîiprejmuite, se cheltuieşte imensa energie acaparatoare a lui Iancu Urmatecu, | fiul lui Gherasie, măcelarul, şi al unei moaşe, găsită moartă, din ; beţie, într-o magazie de cărbuni. Urmatecu e un personaj excep- ■ ţional. Funcţionar la

„trebonal“, umblînd călare prin mahala pen- | tru a tulbura sufletele femeiuştilor, el îşi descoperă adevărata »vocaţie după ce intră ca om de încredere la baronul Barbu. Inlă- l'turînd repede concurenţa bătrînului Dorodan, rudă mai nouă a l'vătafului Gheorghe din *Ciocoii vechi şi noi,* Urmatecu se îmbo- | găţeşte pe socoteala boierului, îşi face case în centrul Bucureştiu- | lui, ajunge proprietar de moşie şi om politic, în ultimii ani. I Averea baronului o administrează magistral, pentru că insul are o I abilitate ieşită din comun. Chiar bănuindu**-l** de combinaţii sub- F terane, baronul nu se poate dispensa de mîna lui de fier. Cînd, | după moartea bătrînului, fiul acestuia, Bubi, renunţă la servi- r ciile lui Urmatecu, averea se risipeşte în cîteva luni. Intuirea pro- f cesului social e foarte sigură în roman. Dar observaţia autorului nu se rezumă la atîta. Urmatecu are o viaţă sufletească foarte ? complexă. Iubeşte femeile, mesele îmbelşugate, vinul, senzaţiile iv violente, e, cu alte cuvinte, un voluptuos, de-o vitalitate extraordi- f nară. Fermecătoare sînt escapadele pe la cîrciumi mărginaşe cu I lăutari ţigani, mesele date rudelor sărace din partea nevestei, prilej pentru Urmatecu de a batjocori, de a-şi arăta orgoliul şi pu- ; terea nemăsurată, înmormîntările fastuoase pentru cine ştie ce I cumnat prăpădit. În firea' lui Urmatecu se ciocnesc ambiţia teri- bilă cu generozitatea, spiritul practic şi exact cu sentimentalis- f: mul, făţărnicia cu sinceritatea cea mai surprinzătoare — dar tot- I deauna pornirile pozitive ies biruite. Omul e nu o dată cuceritor, alteori dezgustător şi fineţea autorului e de a păstra armonia fe interioară a acestui suflet contradictoriu. În întreprinderile sale, Urmatecu are, fără discuţie, geniu şi o intuiţie a firii oamenilor ,* cu adevărat neaşteptată la lipsa lui de rafinament şi de cultură.

Iată**-l** mergînd la baron cu vreo afacere delicată, într-un anumit */* ceas al dimineţii pe care l-a simţit favorabil. Sau iată-l într-una I din scenele foarte subtile ale romanului, primind cu interes deru- tant propunerile tînărului Bubi privitoare la clădirea unei fabrici I de oglinzi şi flatîndu**-l** pe acesta că a avut o idee strălucită. O *: discretă sugestie de ipotecare a unei moşii, acolo unde tînăruj

nu vede altă putinţă decît vînzarea, şi entuziasmul lui Bubi pentru omul din faţa lui devine nemăsurat, acoperind perfect combinaţia foarte exactă pe care Urmatecu o plănuieşte. *Sfîrşit de veac în Bucureşti* e'un roman solid, pe nedrept ignorat astăzi, reuşind în afara personajului principal (care poate sta, prin relief, alături de Mara lui Slavici), o pictură extrem de vie şi de nuanţată a atmosferei bucureştene în anii 80—90- *(Literatura română de azi. 1944—m-i*,*Editura Tineretului, 1965, p. 232—234.)

CORNEL REGMAN : Cu privire la *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* critica n-a întîrziat să se pronunţe favorabil, considerîndu-l un excelent roman de* moravuri, un tablou de epocă al arivismului burghez ; personajul principal este aici Iancu Urmatecu, ultimul sosit dintr-o falangă de creaţii-tipologice memorabile, care a debutat cu Dinu Păturică, a continuat cu Tănase Scatiu — şi unul şi altul, tipuri odioase întrupînd scelerateţea — pentru a se diferenţia, într-o perioadă mai nouă, îri cîteva variante care exploatează de preferinţă pitorescul moral, cum sînt Lică Trubadurul, acea specie de fluieră-vînt din romanele Hortensiei Papadat- Bengescu, Gore Pirgu din strania evocare de epocă a lui Matei Caragiale, sau Stănică Raţiu, volubilul Mitică asasin din *Enigma Otiliei.* I-am numit doar pe cei mai reprezentativi, care exprimă în stare aproape pură ideea de parvenire legată şi de acumularea materială, căci, altfel, proza noastră realistă cunoaşte numeroase forme şi' mobiluri derivate de escaladare socială, precum snobismul (larg analizat de Hortensia Papadat-Bengescu) sau rîvna plebeiană, cu ceva sportiv într-însa, de a cuceri pieptiş piscuri erotice inaccesibile (unii eroi ai lui Camil^ Petrescu şi Gib_I. Mihăescu).

Noutatea — în cazul creaţiei amintite a lui Ion Marin Sadoveanu — îşi are izvorul în faptul că autorul restabileşte, după multă vreme, gravitatea în aprecierea actelor eroului şi introduce studiul psihologic minuţios în cercetarea evoluţiei sale. Lucrul acesta se impunea,, de altfel, să fie făcut şi pentru faptul că, spre deosebire de Pirgu şi ceilalţi confraţi ai săi din promoţia tipologică mai nouă, toţi eroi de-al. doilea plan, Iancu Urmatecu repre-

zintă obiectul de bază al observaţiei scriitorului. Obiect care, în ‘•viziunea lui bine cumpănită, nu este nici împovărat inutil de j Subiectivismul spumegător şi justiţiar, propriu într-un fel atît lui Filimon cît şi lui Duiliu Zamfirescu, dar nici tratat ca exemplar ţinsokt al faunei sociale, pînă la a-şi pierde ponderea şi consis- > tenţa specifică. (E ceea ce se întîmplă în genere cu cazurile de |excepţie, pitoreşti prin amoralitate, de felul lui Gore Pirgu, Stă- , nică Raţiu sau Lică Trubadurul.) Un atare regim de caracteri- |>zare. ce restituie pe hulitul ciocoi zonei sale omeneşti, firescului şi cotidianului, dar care obligă şi la confruntări şi motivări mai strînse pe plan social şi moral, avea asigurate toate condiţiile să ' ducă la adîncirea tipului, la investigarea în direcţii necercetate |'a individualităţii sale. Şi într-adevăr, Iancu Urmatecu este cel ţ mai deplin şi mai omeneşte adînc caracterizat din galeria de eroi pe care o reprezintă. Unii recenzenţi,

îndată după apariţia roma- ' nului, s-au simţit îndemnaţi să aplaude această poziţie, identifi- cînd-o cu încercarea de a reabilita într-un fel modelul istoric, alţii, pornind de la aceeaşi confuzie, au schiţat gesturi de reproş, imputînd scriitorului un anume obiectivism în tratarea figurii centrale. în realitate, ne găsim în faţa unei formule de realism în | care tipul nu apare nici pe departe ca un dat definitiv încheiat (căruia nu i-ar rămîne decît să-şi dezvăluie una după alta faţetele). El este privit — am spune — dintr-o perspectivă genetică şi explicativă, contemplat din unghiul cel mai favorabil înregistrării sporurilor treptate cu care experienţa lui se îmbogăţeşte, ceea ce se va reflecta ulterior în mişcări şi atitudini mai libere, în noi deprinderi şi obişnuinţe. Un parvenit meditînd, chiar şi mai sporadic, la condiţia lui, la „greua misie“ de a se ciopli, dispus să înveţe din greşeli şi eşecuri şi mai ales să nu le repete, sau încercînd să pătrundă cu priceperea taine ale sensibilităţii care cer totuşi, spre a fi sesizate, o prealabilă şlefuire — iată, într-a- devăr, o perspectivă mai puţin obişnuită în prezentarea acestei figuri tradiţionale a epicii noastre. Dacă adăugăm şi faptul că observaţiile despre sine şi despre alţii ale eroului se însoţesc cu observaţiile şi contrapunctările destul de abundente ale autorului însuşi, care meditează la rîndu-i cu privire la stările de lucruri şi de spirit întîlnite, căpătăm şi o imagine destul de

fidelă a ceea ce este romanul în practica de creaţie a lui Ion Marin Sadoveanu : naraţiune, fără îndoială, cu eroii bine şi clasic conturaţi şi cu conflicte, dintre care unele foarte dramatice, dar în acelaşi timp şi operă de moralist şi de eseist. (Prefaţă la *SJîrşit de veac în Bucureşti,* ediţia a şasea, Editura pentru literatură, 1966, p. VIII—X.) ' ' ' OV. S. CROHMĂLNICEANU : Talentul epic scriitorul şi l-a arătat cu volumul *Siîrşit de veac în Bucureşti.* Ca şi G. Căli- nescu, Ion Marin Sadoveanu se întoarce deliberat la formula romanului tradiţional cu convingerea că aceasta nu s-a istovit deloc. Autorul reia tema *Ciocoilor vechi şi noi;* romanul său e, de fapt, istoria înavuţirii şi ridicării, pe ruina familiei baronului Barbu, a lui Iancu Urmatecu, arhivar obscur la tribunal, ieşit din lumea mahalalei bucureştene, netrecut prin şcoli, dar înzestrat cu un viguros instinct arivist. [..J

S-ar părea că nu se adaugă mare lucru acestei vechi scheme, regăsite în atîtea opere din literatura noastră. Chiar de la început, însă, o optică inedită duce la efecte surprinzătoare. Mecanismul arivismului social apare demontat în cele mai intime detalii ale angrenajelor sale omeneşti, cu o răbdare extraordinară şi o atenţie analitică excepţională. Factorul psihic, hazardul, inerţiile mediului intră în. jocul determinărilor cu ponderi nici o clipă neglijabile.

Urmatecu e rugat de Ivanciu, negustor chiabur, veche cunoştinţă a sa cu care mai făcuse afaceri, să intervină pe lîngă baronul Barbu ca boierul să-i vîndă un teren. Perfectarea afacerii devine o admirabilă scenă psihologică. Urmatecu îşi pregăteşte propunerea cu o strategie savantă, ca o deschidere într-o partidă de şah, pîndeşte reacţiile stăpînului, dîndu-i mereu sentimentul că îi păzeşte vigilent averea. Pe baron îl fascinează operaţia vînzării, dar numai sub forma ei abstractă de joc pur financiar. Cînd Urmatecu, dibaci, îl lasă să fixeze singur preţul, se simte pierdut, nu e în ştare să realizeze mintal cît valorează efectiv terenul, fiindcă a ajuns să nu mai aibă asemenea reprezentări practice, spune o cifră la întîmplare, numărînd păianjenii dintr-un glob de cristal aşezat pe birou. Ideea că acum va urma tocmeala îl îngrozeşte ; aşteaptă ca Urmatecu să-l scape

| de această fază penibilă a tranzacţiei; îi rămîne recunoscător I pentru adresa cu care ştie să i-o evite şi nici nu bănuieşte că a 1 cerut un preţ derizoriu. Toată această scenă e descrisă cu o putere ; de observaţie fascinantă ; roman'cierul nu scapă nici o coordonată H« desfăşurării episodului, biroul unde are loc discuţia, mobilie- | rul auster, peisajul matinal şi tomnatec de afară, gîndurile baro-

nului, fugărind o amintire din tinereţe, scrisoarea domniţei Nata- lia, nerăbdătoare să primească orlofii tocmiţi geambaşului Ilie, pînda bulgarului, temătoare şi opacă.

Tema ascensiunii păturilor burgheze reprezentate de Urma- tecu şi a declinului unei aristocraţii vlăguite capătă în romanul lui Ion Marin Sadoveanu şi dimensiuni morale inedite. Personajele centrale ca şi cele secundare îşi dezvăluie o complexitate sufletească absentă în modelele lor anterioare. Urmatecu nu e numai arivistul îndesnînatec, stăpînit de dorinţa ajungerii. În el sălăşluiesc o forţă vitală elementară şi o inteligenţă nativă autentică. Cunoscător neîntrecut de oameni, eroul ghiceşte fulgerător caracterele şi le cîntăreşte slăbiciunile. Fără vreo educaţie, poli sedă un tact perfect, învaţă repede cum să se poarte cu cei mari ; jp intuieşte valoarea culturii şi ţine ca Amelica să şi-o însuşească, *M* trăieşte o secretă şi înduioşată satisfacţie, cînd descoperă primele I fraze scrise de ea în franţuzeşte. E dur/ fără să fie rău ; nu-şi i cruţă adversarii, dar are şi un fel de mărinimie a omului puternic.

•: Adună în juru-i o liotă întreagă de rubedenii sărace. îl amuză să-i » ia de sus pe „ăia“, fraţii şi surorile coanei Miţa, nevastă-sa, le ţine B însă casa deschisă şi-i hrăneşte. Bogăţia nu-l ameţeşte şi nici nu-i ■F atrofiază instinctele. Îi place să petreacă, are mai multe ţiitoare, K dar la capitolul succeselor lui virile nu acceptă compromisuri şi caută să cucerească într-adevăr femeile. Aceasta îi dă senzaţia w plenară a vieţii, iar trecerea ei grăbită o presimte obscur şi-i stîr- ■L neşte momente de frică. Lui Urmatecu, egoismul nu i-a anihilat E ' încă simţul moral. La Coana Miţa ţine şi, cu toate că o înşală, p, înţelege să o respecte ca soţie ; pe Amelica o iubeşte cu fanatism şi, cînd aude că şi-a fracturat un picior, ameninţă că-i va face J| doctorului felul şi se va omori apoi dacă fata rămîne oloagă. *t* Actele lipsite de scrupul le îndeplineşte cu ezitări şi numai după ce le găseşte diverse justificări interioare. • În comportările sale ;/ îşi caută mereu un echilibru compensator. Obţinînd înainte de moartea baronului, ajuns ministru al justiţiei, o semnătură care-l scoate dintr-o grea încurcătură, dar pe care presa o prezintă ulterior drept o răsplată meritată, socoteşte că i-a achitat dispărutului tot ceea ce îi datora. Cînd •fiul boierului, Bubi, e jefuit de Jurubiţa (fosta metresă a eroului) şi de un prieten trădător, Gună Licureanu, Urmatecu nu-i poartă pică fiindcă renunţase să-i mai ceară concursul şi acceptă să revină la cîrma averii boiereşti spre a salva din ea măcar ultimele rămăşiţe. Personajul apare astfel puternic umanizat,

ca şi bătrînul baron famelic, cu geloziile lui infantile şi totala-i dezarmare, cu delicateţea-i comică pusă în orice gest, cil adîncu-i ataşament pentru căţeluşa Fantoche, purtată sub gheroc pînă şi în incinta Camerei, cu dragostea-i tîrzie închinată Domniţei Natalia. Cuplul biruitorului şi învinsului alcătuieşte o complementaritate fatală. Procesul substituţiei sociale se împlineşte prin acţiunea unor legi inexorabile, cărora autorul izbuteşte să le sugereze efectele multiple în cele mai variate planuri ale existenţei. Graţie ascuţimii şi fineţei, analiza străpunge aspectele imediate economice şi face transparentă o filozofie a istoriei. [...]

Urmărirea minuţioasă a motivării actelor eroului nu sărăceşte epica romanului. În el, zeci de destine se întreţes, cunosc reversuri neaşteptate şi autonome. Cartea foieşte de viaţă şi are o nescăzută încărcătură dramatică. Lefterică încearcă să se răzbune pe Urmatecu, pentru că l-a făcut de rîs în faţa unei femei care îl atrăgea, şi-l denunţă baronului că fură. Pîra e primită însă fără nici o plăcere, ba chiar cu iritare. Baronul nu vrea să afle lucruri care-i tulbură liniştea şi-i reclamă intervenţia. E fericit cînd Urmatecu, sosind, îl opreşte pe Lefterică să mai continue. Acesta piere într-un incendiu, salvînd viaţa Amelicăi şi încăpăţînîndu-se apoi să scoată din foc o figurină bizară pe care o botezase „patul lui Napoleon“ şi la care se dovedeşte a fi ţinut extraordinar.

Păuna are o izbucnire isterică de gelozie, cînd Urmatecu ajunge stăpînul Bălăşoenilor şi 6 tratează ca pe o slugă. Fuge nebună, unde o duc picioarele, după ce-şi ameninţă fostul ibovnic şi-i răneşte mîndria virilă. Ivanciu, îndemnat de Jurubiţa, schiţează şi el un act vindicativ întîrziat. Dă o declaraţie scrisă, în care arată cum moşia a fost cumpărată prin falsificarea actelor

rei de proprietate. Urmatecu lasă multă vreme gestul duşmănos neplătit, se poartă cu fostul lui tovarăş de afaceri prieteneşte, ca mai înainte. La nunta Amelicăi, unde Ivanciu e invitat, îşi aminteşte că are de încheiat o răfuială şi-i asmute pe nebunii lui popa Gose asupra bulgarului, strigîndu-le „zbughe“. Se împli- | neşte astfel o datorie mai veche, avariţia chiristigiului fiind cauza I nenorocirii părintelui şi a smintirii copiilor săi.

S, Pe căpitanul Tudor îl ucide, într-o criză de furie, tatăl lui t şi al Coanei Miţa, boier Grigore, care fusese închis la Mărcuţa, ¡j după ce-şi pierduse averea şi minţile. Ofiţerul, făcut bine (băuse */ o* zi întreagă într-o circiumă prin Pantelimon), se simte subit L cuprins de sentimente filiale ; îi face o vizită internatului la [balamuc, dar acesta îl izbeşte cu capul de pereţi, acuzîndu-l că i-a | furat aurul. întîmplarea, de un umor sinistru, aduce iar inter- i venţia fatalităţii în viaţa personajelor, impunîndu-i cotituri dramatice imprevizibile.

De o factură balzaciană (ca temă şi caracterologie), romanul !' îşi are mai degrabă modelul în *Familia Buddenbrook* a lui Tho- mas Mann. Pe Ion Marin Sadoveanu îl apropie de factura par- **5**; ticulară a acestei vaste construcţii epice o evidentă viziune artistă. Tablourile ni se înfăţişează pictate cu o deosebită grijă de ı compoziţie. Culorile sînt alese savant, autorul stăruind asupra I efectelor de contrast şi armonie. Cum remarcă foarte bine Paul I Georgescu *(Încercări critice),* Ion Marin Sadoveanu e un Ghica P ' trecut prin şcoala germană a „Kunstprosei“. Găsim în romanul K.' lui o evocare uimitor de vie a Bucureştiului, la sfîrşitul veacului i al XlX-lea. Cartierele, arhitectura, vegetaţia, interioarele, toate sînt descrise cu o mare pasiune pentru reconstituirea exactă. Poezia textului nu vine însă, ca la Mateiu Caragiale, din deformarea fantastică, ci din fineţea precisă a desenului şi virtuozitatea dis- B punerii culorilor

Fiecare amănunt — geamlîcurile caselor, zăplazurile prăbu- / şite şi înecate de bălării, rufele înşirate pe frînghii prin curţi, i: umbrele prăfuite ale pomilor, vitrinele dughenelor, gangurile în- i tunecate, tinicheaua acoperişurilor, tarabele negustorilor, turlele I bisericilor, grilajul porţilor — apar tratate pictural cu o atenţie ş niciodată plictisită.

Iată-l pe Bubi descoperind farmecul Bucureştilor : „De la el

de acasă, din capătul de lîngă apă al Podului Mogoşoaiei, coti pe malurile Dîmboviţei, unde căruţele venite de cu noapte în oraş poposiseră. Un fel de tîrg se înşirase în stradă printre paie risipite, aducînd un miros de sat, în care coşuri cu ouă uşoare şi limpezi, doniţi cu bradul din care erau făcute încă ud şi verde, scoarţe cu ţesătura aspră şi bătătoare la ochi se întindeau printre paşii călătorului, ca o piaţă ce nu încăpea în Piaţa Mare, înspre care Bubi se îndrepta acum. Pe dreapta şi pe stînga erau numai mărfuri; din ele se umpleau cu vîrf coşurile oltenilor, ce porneau apoi pe străzi, cu gura mare, plescăind de pietre tălpile goale. Erau acolo de toate. Maldăre de dovlecei cu floarea galbenă, fragedă şi neruptă ; morcovii lemnoşi şi cărămizii, cartofii cu miros de pămînt, verze înfoiate, tighelite pe frunze cu picături de rouă ; cireşe sticloase ; crapi cu burţile pline de icre, cu aramă pe solzi şi cercuri roşii împrejurul ochilor ; linii pămîntii cu o mireasmă de iaz ; plevuşcă bună de ciorbă, bibani de saramură şi coşuri multe cu plăşi pe ele, sub care ţopăiau şi cotcodăceau găinile în mirosul lor înecăcios de pene şi praf...“

„În drumul său, Calea Moşilor se strimta şi se întortochea. După un luminiş, la întretăierea cu bulevardul, strada se limpezea din lipsa prăvăliilor. începeau curţile, care, fără să fie boiereşti, erau tihnite şţ încăpătoare, cu aceleaşi case, ca şi ale lui Urmatecu, ridicate de la pămînt, cu intrare de piatră şi fiare pîntecite la ferestrele subsolului —

În calea lui Bubi, biserica Olari răsări deodată. Bine aşezată la răspîntie, cu loc mult în jur pentru ocolirea din Vinerea-Mare, închidea în soare tare de vară întunecimile sale. Din uşă, mulţimea luminărilor aprinse părea mai mult belşug decît semn de credinţă în apele icoanelor de aur...“

Sentimentul „prozei artiste“ îl dă şi fraza lucrată, cu perioade lungi, legănate, şi încrustări de orfevrerie, dar caracterologia precisă şi pictura amănunţită a ambianţei sociale sînt balzaciene. *(Recitind „Sfîrşit de veac în Bucureşti*în „Tribuna“, serie nouă, an. XI, 8 iunie 1967, nr. 23, p. 3 ; reluat în *Literatura română între cele două războaie mondiale,* Editura pentru literatură, 1967 ; reproducem din ediţia a Il-a, voi. I, Editura Minerva, 1972, p. 563—568J

AL. PIRU : S-a făcut mult caz, lâ apariţie, de *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* întîiul volum dintr-o plănuită serie. [...] Tema apusului

clâsei boiereşti este de esenţă sămănătoristă, şi nu-i o întîmplare că autorul îşi aşază acţiunea pe la 1890, adică tocmai în momentul cînd începe să se deplîngă ruina boierimii feudale. În literatura lui Sandu-Aldea, vina cade pa vechil (ciocoiul nou al lui Filimon şi Duiliu Zamfirescu), Ion Marin Sadoveanu explică decăderea neamurilor prin lipsa lor funciară de energie' vitală. Astfel, baronul Barbu, nobil cu titlu austriac, apare cu totul docil la asalturile managerului său, nedîndu-se în lături de a-l numi „preşedinte al funcţionarilor publici“ şi a-l introduce în balul de la palat. După o perioadă de rivalitate, baronetul Bubi va accepta, de asemenea, în urma morţii tatălui său şi a trădării Jurubiţei, serviciile lui Urmatecu, ce va pune mîna cu timpul pe toată, moştenirea defunctului. Lămurind Jurubiţei blazonul familiei Barbu, ziaristul Potamiani întrevăzuse ironic viitorul :

Văd într-un prim pătrar, cum se zice, un snop de grîu ! înţeleg : astea sînt moşiile. Văd apoi un trident: o înţeleg şi pe asta : e o furcă cu coasta rumânilor ; la dreapta apoi stă o apă : e semn că neamul se trece, iar licorna, care e animalul simbolic al curăţeniei şi al nevinovăţiei, dumneata să ne-o lămureşti,

Este téma tratată de Mihail Sadoveanu în *Venea o moară pe Şiret.* Însă ambiţiile lui Ion Marin Sadoveanu par mai mari. *Sfîrşit de veac în Bucureşti* năzuieşte a fi o evocare în frescă a societăţii româneşti după modelul romanului balzacian. În acest sens, mijloacele autorului sínt mult mai mici. Psihologia diverşilor arivişti, în frunte cu Iancu Urmatecu, nu dispune de resursele unui Rastignac şi nici de acelea ale lui Julién Soréi, care sínt minaţi, în romanul lui Balzac şi Stendhal, de pasiuni violente. Omul de afaceri al baronului Barbu e un om de afaceri oarecare, bon *enfant, bon vivant,* cu o mică patimă de flori şi cai, bun tată şi bun soţ, cu toate aventurile erotice pe care şi le îngăduie din cînd în cînd cu slugile sau cumnatele sale. Una din acestea din urmă, Jurubiţa, fiind măritată cu un căpitan de pompieri, promite la început a repeta cazul doamnei Bovary. Ajutorul o scuteşte de cazuistica eroinei lui Flaubert, împingînd-o din braţele

lui Urmatecu în acelea ale lui Bubi şi apoi în braţele lui Gună Licureanu, amicul lui Bubi. Cînd Jurubiţa, voind să se răzbune pe Urmatecu, îndeamnă pe Hangiu să ancheteze modul în -care s-a făcut ipotecarea Bălăşoienilor, ne-am crede în faţa* unei *cousine*

Bette. Autorul dă însă o altă soluţie evenimentelor, şi Jurubiţa rămîne o amantă plată, triumfînd nu datorită iscusinţei sale, ci imbecilităţii baronetului. Toate celelalte personaje, inclusiv baronul Barbu, care-şi poartă pe Fantoche, căţeluşa sa, după reverul gherocului, pînă şi pe culoarele Parlamentului, sînt şterse sau cu totul secundare. Imaginea „fin du siècle“ a Bucureştiului se pierde în amănunte nesemnificative, comunicate într-un stil incolor. Moravurile citadine şi provinciale apar inconsistent. Ca să dăm o pildă, la logodna doctorului Matei Sîntu cu Amelica, în Bălăşoieni, un lăutar e pus să cînte dintr'-un pom (aluzie la porecla „cioară“) :

Stai bine, stai bine, pasăre ! făcu Iancu bătînd din palme. Daţi-i să-şi pună cuib, striga el rîzînd şi aruncînd perinele în Pupăză, fluturînd în acelaşi timp cîteva hîrtii de cîte o sută, la rădăcina pomului. Şi Iliuţă Pupăză a început să cînte din cireş, oftînd prelung din viersuri bătrîneşti, de se auzea pînă departe peste sat. La picioarele pomului, nebunii lui popa Gore stăteau ghemuiţi cîteştrei şi îngînau.

— Aşa, vezi ? ! Să ştii tu ce e aia chef, mă neafnţule, îi zise Iancu, mîndru, lui Schweickert, care făcea nişte ochi mari şi speriaţi.

— *So ein Bengel !* rosti îngrozit vienezul şi se duse în fundul livezii să guste liniştit bucuriile naturii...“

O compoziţie mai degrabă trudnică şi un ritm încetinit fac lectura prozei lui Ion Marin Sadoveanu dificilă. *(Ion Marin Sa- doveanu,* în *Panorama deceniului literar românesc 1940—1950,* Editura pentru literatură, 1968, p. 269—272.)

I. OPRIŞAN : Stînd mai puţin în atenţia scriitorului — dat fiind gîndul ce şi-l dorea reliefat în trilogie — cealaltă latură socială cuprinsă în carte, aceea a decăderii lumii boierilor, este reprezentată doar printr-o singură familie : baronul Barbu B.

Barbu, moştenitor al unui înalt titlu de nobleţe vienez, Ştefan, fratele său — „deşucheatul“ — ţinut înţr-o anume penumbră pe tot cuprinsul romanului, sentimentalul Bubi, feciorul, şi domniţa s Natalia. Asta nu înseamnă însă că imaginea de ansamblu a ago- i întregii clase boiereşti este mai palidă sau lipseşte ! Restrîn- | gîndu-şi observaţiile numai la cîteva persoane, I. M. Sadoveanu > întreprinde o investigaţie în adîncime. Şi figura atît de neajuto- ; rată a baronului este o creaţie

deosebită, simbolizînd pînă şi fizio- : logic sterilizarea lumii cu care apune. Posesor al unor averi pe care doar le-a fotografiat, după un obicei nemţesc, dar a căror întindere şi localizare îi sînt necunoscute, iubitor de muzică şi cîini, „tatăl derbedeilor şi mama căţeilor“, cum îl caracterizează o revistă, ministeriabil de umplutură în tot felul de formule guvernamentale de' ocazie, om al tabietelor de interior, fiindu-i groază să se arate în public, Barbu B. Barbu vegetează asemeni unui păianjen într-un imens palat de pe cheiul Dîmboviţei. Lipsit de " grijile administrative şi de oricare altele, ducîndu-şi existenţa i mult în lumea viselor, sîcîit de orice lucru ce-i cere un cît mic efort intelectual, baronul nu aminteşte decît foarte vag că trăieşte, şi asta doar prin repetabile scene „de nobleţe“, de goliciunea cărora Urmatecu îşi dă seama imediat. Aproape o caricatură, însă cu destule trăsături ce ne trezesc simpatia, figura baronului Barbu se memorează uşor, uimindu-ne mai ales prin lipsa de vlagă şi neputinţă devenite boală incurabilă. Ca şi în cazul burgheziei — unde analizase indivizii prin prisma trăsăturii ce-i leagă pe toţi : parvenirea — scriitorul^ se opreşte şi aici cu deosebire asupra „morbului“ comun întregii lumi vechi, pe .care îl urmăreşte în două generaţii consecutive : la baronul Barbu B. Barbu şi la fiul acestuia, Bubi. Plin de energie şi gînduri umanitare cîştigate prin şcolile vieneze, dornic de acţiune şi afirmare — încă de la sosirea în ţară începe construirea unei fabrici de oglinzi — Bubi pare a fi alcătuit dintr-un material mai rezistent decît tatăl său. Cînd întîlneşte, însă, femeia în persoana Jurubi- ţei — dăruindu-se cu trup şi suflet dragostei, cheltuindu-şi fondurile fabricii, dedîndu-se lenevirii şi vieţii non active — ne dăm seama că viciile s-au transmis ereditar şi că nu există întoarcere de pe drumul completei destrămări. Dovada ne-o furnizează însăşi

evoluţia faptelor. După ce, mai mult împins de la spate, Bubi o rupe cu Iancu, în final, acesta se simte nevoit să-i ceară din nou ajutorul, spre a mai salva ceva din averea întoarsă pe dos de[1]-, cei doi uzurpatori : Gună Licureanu şi Jurubiţa. Viaţa îşi spusese cuvîntul, iar romanul consemna victoria deplină a lui Iancu Urmatecu. (Prefaţă la *Ion Marin Sadoveanu : Scrieri,* voi. I, Editura pentru literatură, 1969, p. XLIX—L.)

ALEXANDRU GEORGE : Din stirpea lui Gheorghe, eroul atît de incert al lui Filimon, descinde în mod sigur una din cele mai realizate figuri ale literaturii româneşti mai noi, şi aceasta e Ioachim Dorodan,

fostul slujitor al familiei baronului Barbu din *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* de Ion Marin Sadoveanu. Dorodan e un om devotat şi integru, pe care vîrsta, neputinţa şi intrigile succesorului său Iancu Urmatecu îl scot din circulaţie, făcîndu-l mai apoi să-şi petreacă bătrîneţea tristă într-o dureroasă singurătate. Acolo nu-l ajung decît ecourile lentei ruine a boierului, cu consecutiva îmbogăţire a omului său de „încredere". Imposibilitatea de a interveni în procesul acesta inexorabil se vede în scena întîlnirii sale cu fiul baronului, Bubi. Şi tatăl şi fiul sînt din aceeaşi categorie a oamenilor sortiţi pieirii ; baronul Barbu e însă mai asemănător cu prinţul Salina prin indiferenţa resemnată ; numai puţinătatea staturii sale nu se potriveşte cu vigoarea fizică a uriaşului don Fabrizio, încolo amîndoi sînt nişte învinşi, înainte de luptă.

Sfîrşitul lui Dorodan, în momentul în care Urmatecu izbuteşte să-l scoată din ultima-i locuinţă şi să-l trimită la ţară, iar bătrînul incomod îşi adună ultimele puteri pentru a-şi înfrunta duşmanul, e una din marile pagini ale literaturii noastre contemporane. Dorodan e sfîşiat de cîinele curţii, şi sfîrşitul lui tragic devine, astfel, de două ori simbolic : ei moare, cum s-ar spune, pe propria lui limbă, ucis de un cerber la fel de orb pe cît de credincios fusese el însuşi inconştientului său stăpîn. *(Un erou de tragedie,* în voi. La *sfîrşitul lecturii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1973, p. 98.)

VALERIU RÂPEANU : Aspiraţia secretă [a] lui Ion Marin Sadoveanu a fost aceea de a fi scriitor, nu erudit. A fnceput ca poet, a continuat ca dramaturg, s-a realizat şi i-a rămas numele ca prozator. Pentru că, deşi de prin anul '30 proiectele romanelor sale erau anunţate în presă, abia în 1944 — după nouă ani de colaborare efectivă — *Sfîrşit de veac în Bucureşti* avea să vadă lumina tiparului. Dar atunci nu apărea un roman printre altele, ci unul din romanele româneşti, descinzînd din tradiţia lui Fi- limon, Ghica, Duiliu Zamfirescu. Roman scris pe îndelete, roman aşternut pe hîrtie de un om care a simţit viaţa lumii despre care vorbea prin toţi porii ei, martor ocular şi erou, reconstituind din cărţi şi tot soiul de izvoare, dar aducînd mărturia memorialistului, roman de atmosferă şi roman psihologic, roman de formaţie şi frescă socială — acesta e *Sfîrşit de veac în Bucureşti,* opera unei vieţi, dar şi a unei epoci. Unii l-au văzut doar din perspectiva masivului Iancu Urmatecu, frate bun întru parvenire cu Păturică şi Scatiu. E adevărat, galeria parveniţilor s-a îmbogăţit cu un personaj din cele mai originale, în ceea ce priveşte căile de escaladare a treptelor

sociale. Dar romanul e mai mult decît istoria unei parveniri. E fresca socială a amurgului de veac românesc sau mai bine zis a acestui „amurg al zeilor“ pe care el l-a văzut precum maeştrii săi germani în toată lenta lui degradare, pînă la pulverizare în neantul uitării. E un roman scris cu pastă multă, nu cu nerv şi spontaneitate, elaborat pe îndelete de un om ce compunea în tihnă de parcă totul prindea din nou viaţă în faţa lui. Citindu-l şi recitindu-l m-am întrebat dacă Ion Marin Sadoveanu nu a fost omul acelui sfîrşit de veac tihnit, cu viaţă aşezată şi fără mari seisme, dacă stirpea lui Urmatecu nu s-a metamorfozat în felul de a fi a nepotului său Onuţ — pentru care, aşa cum ne mărturisesc carnetele sale de însemnări, nu erau neglijabile nici fracţiunile unei sume încasate de pe urma unui articol, înscrisă minuţios (327 lei şi 14 bani, de pildă), care îşi ţinea bine şi cu chibzuinţă balanţa plăţilor şi a veniturilor, părîndu-i rău pentru ce cheltuise, considerînd drept, risipă orice depăşea strictele şi bine drămuitele nevoi cotidiene. El se identifică, astfel, cu lumea cărţii sale, nu numai" prin datele biografice, dar mai ales prin spiritul ei care i-a modelat şi fiinţa şi viaţa. (Ion *Marin Sadoveanu,* în „România literară“, VI, nr. 29, 19 iulie 1973, p. 6 ; republicat în voi. *Interpretări şi înţelesuri,* Editura Junimea, Iaşi, 1975, p. 184—185.)

EUGEN SÎMI©N : Linia prozei realiste obiective în maniera Balzac şi Flaubert, dar şi cu oarecare înrîurire din Thomas Mann, este continuată după cel de al doilea război mondial de Ion Marin Sadoveanu, om de teatru reputat *(Dramă* şi *teatru,* 1926 ; *Anno Domini,* 1927 etc.)» şi poet spiritualizant *(Cîntece de rob,* 1930) din cercul „Gîndirii“. Apariţia, în 1944, a romanului *Sfîrşit de veac în Bucureşti* a fost o revelaţie. [...] Ca şi G. Că- linescu, I. M. Sadoveanu se opune curentului general (favorabil prozei de tip analitic, în stilul Gide, Proust, Joyce) şi se orientează în roman spre pictura socială şi creaţia de tipuri. Naraţiunea este cursivă, coerentă, prozatorul respectă cronologia reală a faptelor şi urmează o schemă previzibilă înfăţişînd întîi epoca (ambianţă socială şi morală) şi la urmă individul, produs al acestor circumstanţe. Nimic nu tulbură această determinare, nici un procedeu nou nu intervine în analiză pentru a împinge simbolurile în subsolul textului, protejînd, astfel, ceea ce prozatorii moderni numesc şi socotesc fundamental în creaţie : ,,1-obscurité matriciellé“. I. M. Sadoveanu vede, dimpotrivă, foarte clar şi elaborează lent, *discursul* său pare un mecanism bine reglat, excluzînd surpriza, ruptura. Nici tipologia nu esté nouă. Iancu Urmatecu, baronul Barbu, Jurubiţa etc., intră într-o schemă cunoscută

încă de la Filimon şi reluată, sub diverse chipuri, de romancierii interesaţi de fenomenul arivismului, temă privilegiată a prozei româneşti. Nouă este doar tratarea lor obiectivă şi seriozitatea, profunzimea analizei. I. M. Sadoveanu este mai aproape, în acest caz de G. Călinescu (cel din *Enigma Otiliei),* de care îl uneşte şi un oarecare gust pentru baroc în construcţia romanescă. 11 despart, fireşte, multe lucruri, în primul rînd limbajul, mult mai vechi şi mai greoi în *Sfîrşit de veac în Bucureşti* ' şi *Ion Sîntu,* opere cu o mişcare epică încetinită de fraza savantă, smălţuită.

Cele două romane încep în acelaşi fel, cu descrierea, întîi, a străzii, apoi a casei personajului, pentru a ajunge la individul care stă în atenţia romancierului. În primul roman acesta este Iancu Urmatecu, în cel de-al doilea nepotul lui, Ion Sîntu. I. M. Sadoveanu scrie,, aşadar, istoria unei familii pe trei generaţii, studiind, succesiv, un fenomen de ascensiune socială (parvenirea lui Iancu Urmatecu) şi formarea unor persohalităţi (Ion Sîntu). Deosebirile dintre cele două romane sînt, totuşi, mari, în primul rînd de valoare. *Sfîrşit de veac în Bucureşti* este un roman solid, •eu. tipuri memorabile, scoase cu precădere dintr-un Bucureşti pitoresc ca şi acela din *Craii de Curtea Veche,* însă mai puţin misterioşi şi mai puternic istoricizat. Noţiunea de „studiu social*, , în sensul folosit de Balzac, nu este străină de intenţiile lui I. M. Sadoveanu. Ca să înfăţişeze un fenomen moral, el întreprinde întîi o dfcţiune prospectoare, sugerează existenţa claselor, reconstituie un fundal, indică o ierarhie. Psihologia se defineşte în funcţie de toate aceste elemente. Urmatecu reprezintă o clasă nouă plină de iniţiative, rapace, desigur, dar în limitele unei legalităţi şi în respectul unei oarecare *morale* sociale. Urmatecu este un om de lume şi, pe cît îi permite ambiţia lui, un om de inimă, la nevoie este filantrop.

De altfel, istoria lui începe tîrziu în roman, în momentul în care personajul este deja instalat într-un mecanism social, începuturile acestei ascensiuni sînt neguroase, cîteva *întoarceri* în trecut (pe calea unor reverii fragmentate) arată că Urmatecu pornise, ca orice tînăr sărac, de la zero şi că primii paşi îi făcuse în tinda *(arhiva)* unui tribunal. Cînd se deschide cartea, Urmatecu este un om aşezat, are familie, casă mare, se bucură de prietenia şi protecţia unui om puternic, baronul Barbu. Problema, pentru el, nu este de a intra numaidecît într-o clasă nouă, cît de a-şi consolida poziţia cîştigată. Locul lui este tot într-o tindă *(anticameră),* dar la alt etaj al ierarhiei sociale. Imaginea *anticamerei* revine în roman şi ea sugerează, indiscutabil, situaţia acestui personaj în mecanismul vieţii sociale şi,

totodată, raporturile pe care le întreţine cu baronul Barbu, binefăcătorul şi, curînd, victima lui. În viziunea lui Iancu Urmatecu (un individ care a trăit multă vreme într-o *tindă,* un loc, cu alte cuvinte, de *trecere,* de aşteptare, de pîndă, de solicitare !) lumea bună este un salon enorm, pregătit pentru o petrecere. Cei care sînt admişi în această încăpere sînt politicoşi şi vorbesc frumos, dar pentru a se menţine nu e de ajuns subţirimea, educaţia, au nevoie de bani. El, Urmatecu, n-a pătruns în acest salon, deşi are bani b'ine chivernisiţi şi iscusinţă pentru a cîştiga alţii : rămas în *anticamera salonului,* el şi-a pierdut iluzia că va trece într-o zi în încăperea fastuoasă pe care o observă cu ochiul lacom şi revendicativ al omului de dincolo de prag. Face însă totul pentru a netezi drumul Amelicăi, fiica lui, spre *marele salon.* [...]

Anticamera este aşadar, în acest roman cu multe planuri, un loc de observaţie şi, cum s-a putut deduce din cele arătate dinainte, simbolul unei *aşteptări* (pînde) sociale care se încheie cu o ruinare (aceea a baronului Barbu în folosul lui Urmatecu), nu însă şi cu o promovare. I. M. Sadoveanu evită, la 'acest punct, soluţiile,

schemele literaturii anterioare. Boierul nu este funciarmente bun şi slujitorul care vrea să-i ia locul nu-i cu necesitate un mişei. Baronul Barbu are toate slăbiciunile unei clase bătrîne, o inape- tenţă, în primul rlnd, de viaţă, tradusă şi în incapacitatea de a-şi administra singur bunurile. Biografia lui este aceea a unui învins. Iubeşte de cîteva decenii pe domniţa Natalia şi e gelos pe cei care-i stau în preajmă, inclusiv pe fratele său, Ştefan, o haimana bătrînă. Este ataşat de o căţeluşă, Fantoche, pe care o poartă peste tot sub braţ, chiar şi în Parlament. Nu fusese, observă prozatorul, niciodată tînăr, o moliciune de orient şi o teamă de orice lucru nou îi paralizează existenţa. Conservatorismul lui este fără vlagă şi în politică se lasă purtat de alţii, acceptînd cu indiferenţă postul de ministru. Isteţia lui Urmatecu este pentru baron o salvare. I se. dă, cum se zice, pe mînă şi cînd altcineva încearcă să-i deschidă ochii asupra şireteniei omului său de încredere, îndepărtează orice posibilitate de a verifica. Ruinarea lui se face lent, aproape firesc, ca o degradare fiziologică imperceptibilă ochiului comun. [...]

De neuitat este figura lui îancu Urmatecu, omul umil şi îngrijorat din *anticameră,* bucureşteanul plin de fantezie, amator de petreceri şi tiran absolut în familie. Această a doua faţă a personajului se arată mai ales la *ospeţe.* Sînt multe mese bogate şi îndelungi în *Sfîrşit de veac în Bucureşti* şi toate dominate de Urmatecu, *masa* fiind pentru el locul unde îşi exercită autoritatea. La ospeţele pregătite cu siguranţă şi pricepere de coana Miţa, participă invariabil „ăia“ — rudele sărace şi prietenii apropiaţi, ca Ivanciu, chiristigiu bulgar, sau Schweickert, meşteşugar vienez. înconjurat de cumnaţi şi de nevestele lor, de slujitori ascultători şi de „roabele“ lui, foste şi actuale amante, Urmatecu se poartă ca [un] mic despot cu nazuri, povesteşte ce nu trebuie ca să le facă rău „ălora“, pune la cale glume sinistre. El însuşi este un mîncău reputat şi voracitatea lui dă (ca la Flaubert) o idee despre voracitatea procesului pe care îl reprezintă. [...]

Sfîrşit de veac în Bucureşti impune, în afara cuplului Urma- tecu-baron Barbu, şi o altă tipologie, foarte vie şi aceasta. Tînărul Barbu C. Barbu, de pildă, este un „chiriaş al lumii“, din familia învinşilor structurali, popularizaţi de nuvelistica de la începutul secolului. Rodul unei legături din tinereţe a baronului, el ereşte la Viena şi cînd se întoarce *în* ţasă întră în mîiniie Jariibiţei care îi toacă averea şi-l părăseşte fugind în străinătate cu prietenul

cuplului, Gună Licureanu, un fel de Pîrgu dar fără hazul aceluia. Tînărul baron vrea, la început, să facă rentabilă averea părintească şi investeşte sume considerabile într-o fabrică de oglinzi ce se dovedeşte falimentară. Robit de Jurubiţa şi incitat de ea, debarcă pe Urmatecu, apoi ratează totul şi, dintr-un „chiriaş“ ipo- tec al lumii, sfîrşeşte prin a fi un chiriaş veritabil în casa încăpătoare şi prosperă a lui Urmatecu. Interesantă este şi figura Jurubiţei, ambiţioasa ibovnică a baronului Bubi. Fată săracă, ea se căsătoreşte fără dragoste cu un om mediocru şi, după oarecare vreme, intră în prevederile lui „nenea" (Urmatecu). Dragostea pentru tînărul baron îi dă oarecare personalitate (ea reclamă să fie numită cu numele ei adevărat, Ecaterina), apoi lăcomia şi ambiţia o pierd. Vrea să intre în familia baronului şi, cum Bubi ezită, îl şantajează. Se înconjoară de nişte crai cu ifose (Gună, Potamiani), şi-şi foloseşte graţiile pentru a se răzbuna, printr-un procuror, pe Iancu Urmatecu, răspunzător în ochii ei de insuccesele pe care le are. Răzbunarea eşuează şi Jurubiţa, mediocrizată ca femeie de lăcomia de bani, fuge peste graniţă cu banii lui Bubi, încheind astfel un destin care avea toate şansele să iasă dintr-o schemă terorizantă în proza noastră. Căci, dacă nu este o ambiţioasă vulgară, femeia în literatura română este, cu siguranţă, o victimă de preţ. Jurubiţa, începînd cu ultima ipostază, tulbură la un moment dat schema prin vocaţia ei pentru dragoste, apoi recade banal în ea evoluînd spre tipul femeii care îşi dirijează profitabil instinctele. Palidă şi mediocră sub toate aspectele, este Amelica şi aşa va rămîne şi în *Ion Sîntu.* Singura sugestie ce se reţine în *Sfîrşit de veac în Bucureşti* este că fiica moşteneşte lăcomia de avere a tatălui, nu însă şi bucuria lui de a trăi.

Romanul se încheie cu nunta Amelicăi şi, întrucît nunta semnifică *izbînda* lui Urmatecu, putem spune că L M. Sadoveanu a dus bine la capăt o idee, cartea avînd, sub acest aspect, o rotunjime remarcabilă. Stilul este arborescent şi lipsit de culoare, nu lipsit cu toate acestea de oarecare graţie, graţia paginilor cu vocabule alese şi bine ornate, elaborate la rece, urmînd ritmul unui spirit care nu se grăbeşte. Limbajul învechit al cărţii nu întunecă totuşi tipologia, excepţional de vie şi azi. (Ion *Marin Sadoveanu,* în „Luceafărul“, an. XVIII, nr. 15 (676), 12 apr. 1975 ; nr. 16 (677), 19 apr. 1975 ; nr. 17 (678), 26 apr. 1975 ; republicat în voi. *Scriitori români de azi)* II, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1976, p. 265—267, 269—271, 272—273.)

ION VARTIC : Apariţia romanului *Sfîrşit de veac în Bucureşti* (1944) a impus dintr-o dată un remarcabil scriitor. Cartea aceasta, ca şi *Enigma Otiliei,* demonstrează cîte potenţialităţi nelimitate ascunde încă structura epică tradiţională, de tip balzacian, după cum întregeşte conturul unui personaj literar, acela al arivistului, cu modele celebre în literatura română. Dintru început, acest roman al decadenţei boiereşti (stirpea Bărbilor) şi al ascensiunii burgheze, surprinde prin complexa configurare a lui Iancu Urmatecu, datorită nuanţatei umanizări pe care o suportă arivistul, tip literar răsfrînt în genere, pîriă la Ion Marin Sado- veanu, doar unilateral, şarjat pe o constantă caracterologică, fie monstruoasă, fie doar pitorească. Cu o răbdare analitică nedezminţită pînă'la capăt, scriitorul înregistrează procesul de iniţiere al fostului arhivar în tainele unei lumi cu alte lègi decît cèle ale sale ; în contactul cu lumea Bărbilor, ca om de casă al acestora, Urmatecu descoperă valoarea, pentru el pragmatică încă, a culturii, îşi corectează gesturile şi rostirea, îşi rafinează sensibilitatea, printr-o rodnică receptivitate, utilă înălţării sale sociale 'şi comportării invulnerabile în sfera afacerilor. Remarcabilă este scena în care tînărul baron îşi susţine în faţa lui Urmatecu planul înfiinţării unei fabrici de oglinzi. Acesta îl primeşte cu o anume rece solemnitate, îl introduce pe sensibilul Bubi într-un cadru neutru, nefamiliar, şi-l ascultă deferent, în tăcere, pentru a-l surprinde apoi cu răspunsul cel mai neaşteptat, care deconcertează pe tînărul baron. În relaţiile de afaceri, Urmatecu se comportă asemeni unui spectator detaşat ce-şi regizează întîlnirile, speculînd slăbiciunile adversarului prin tactica aşteptării, exasperante pentru celălalt. În mediul său firesc, însă, se dezlănţuie neînfrînat, se destinde în furii teribile, îşi bate joc de „ăia“, rudele soţiei sale, pune la cale farse pline de cruzime. Urmatecu e un spirit muntenesc, aproape un Moromete citadin, iubind disimularea ca joc şi savurîndu-şi superioritatea nativă a inteligenţei. Foarte semnificativă este la Urmatecu, spaima obscur-mitică de a nu fi pîngărit de atingerea morţii, credinţa frenetică în vitalitatea lui imortală. Aşteptînd la poarta cimitirului să se termine vreo în-mormîntare Ja care e silit să facă act de prezenţă, îl cuprinde întotdeauna un „neastîmpăr şi o poftă de goană şi de dezmăţ“, în

el presimte o nouă vigoare, aproape stihială. Dar în toată această orgiastă izbucnire, îşi menţine echilibrul interior; faţă-n faţă cu gesturile maniacale, gîtuite de emoţii, ale lui Lefterică sau cu nebunia lui boier Grigore, (căruia îi păstrează ca un memento pprtretul la vedere), Urmatecu se umanizează înfricoşat, căci

simptomul iraţional, *pe care îl observă la alţii, lui „îi dă o măsură omenească în tot ce face“ şi-l fereşte de păcatul exceselor monstruoase. Romanul are o formă circulară, debutînd şi sfîrşindu-se cu cîte un succes de vitalitate debordantă al personajului. La Urmatecu apar toate aspectele unei tîrzii formaţii spirituale, ce nu sînt decît germenii dedublării sale, căci odată ieşit din ambianţa ceremonioasă a aristocraţiei, eroul redevine el însuşi, cel de dinainte. Totuşi, nu poate fi ignorat harul său neobişnuit de a fi chiar şi în pragul senectuţii deschis noutăţii, ca şi aviditatea lui de a învăţa chiar şi acum „la o şcoală de pe urma căreia profita repede“ ; dar dorinţa instruirii nu rămîne numai scop imediat, ci este dublată, mai ales în urma discuţiilor cu doctorul Matei Sîntu, de euforia cunoaşterii pure, dezinteresate. Romanul se susţine pe cîteva simetrii subtile. Pe cîtă vreme Urmatecu ştie să-şi supravegheze mişcările, avare şi precise, re- alizîndu-şi mereu efectele scontate, bătrînul baron Barbu gustă din plin lenea gusturilor de prisos, speculate discret de omul de casă. Cei doi sînt complementari, voinţa unuia suplinind abulia celuilalt. Contrastul dintre burghezia în ascensiune şi aristocraţia degenerată transpare în antinomia dintre viaţă şi formă, dintre agitaţia frenetică a lumii lui Urmatecu şi rafinamentul imobil, visător-muzical al lumii Bărbilor, cu rare tresăriri ale unui „duh de asprime“, boieresc. Totul indică aici deficitul de trăire, ce pare a fi înscris pe stema de baronie, cum insinuează impertinentul gazetar Panaiotache Potamiani, acest nou Pirgu ; într-un pătrar al blazonului „stă o apă : e semn că neamul se trece“, după cum licorna, dintr-un alt pătrar, simbolizează dependenţa erotică faţă de femeie, a unor virilităţi melancolízate. Elementele decorative, minuţios reconstituite, au aceeaşi funcţie simetrică. Prin camerele baronului, într-o penumbră ocrotitoare, sub miresme grele, stătute, se află mobile fanate, potrete străvechi, an-tereie şi işlice, cuţite de fildeş şi mîini de bronz presînd hîrtii, iar glasurile nenumăratelor ceasornice mai şoptesc încă prin toate colţurile ; asemenea lucruri subtile, adunate, ca într-un bazar, şi în casa lui Urmatecu, zac într-o desăvîrşită uitare, căci aici de preţ sînt obiectele de duzină, banale, dar utile, şi mai ales dosarele

fostului arhivar, ce au pentru ceilalţi un statut sacral. Un rol fundamental are în roman motivul muzicii, prin mijlocirea căreia lumi atît de diferite se definesc irevocabil. Într-un moment de sfîşiere lăuntrică, tînărul baron improvizează la pian cîteva variaţiuni pe o temă beethoveniană, voind zadarnic să se exprime într-o „invenţie nouă“, dezvăluindu-şi încă o dată doar sterilitatea, reflex al unei lumi crepusculare. Altădată, tot Bubi comentează destinul dramatic al celui care a compus *Missa Solemnis,* emoţionîndu-l profund pe Urmatecu (obsedat de rolul fatalităţii în viaţă) ; dar cînd îi şi exemplifică cele spuse, acesta aşteaptă nerăbdător „să se isprăvească“ muzica aceasta ce în „nici un fel nu-şi găsea drum în el“. Fostul arhivar mimează fără greş apartenenţa sa recentă la o lume străină sieşi, doar muzica îl dă de gol întotdeauna. În adevăr, ascensiunea lui socială e una în lumea lui şi alături de ea, căci cu cît se apropie de aceea a Bărbilor, cu atît aceasta se îndepărtează inexorabil în moarte, (Ion *Marin Sadoveanu,* articol în vol. Mic *Dicţionar. Scriitori români,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 405—407.)

CUPRINS

Despre începuturile şi întocmirea acestei cărţi 5

SFÎRŞIT DE VEAC IN BUCUREŞTI :..... 7

Şerban Cioculescu : 423 ; Pompiliu Constantinescu > 425 ; Octav Şuluţiu : 427 ; Al. Philippide : 431 ; Perpessicius : 432 ; Leon Baconsky : 437 ; Dumitru Micu-Nicolaef Manolescu : 434 ; Cornel Regman : 436 ; Ov. S. Crohmălniceanu : 438 ; Al. Piru : 443 ; X. Oprişan : 444 ; Alexandru George : 446 ; Valeriu Râpeanu : 446 ; Eugen Simion : 447 ; Ion Vartic : 452.